ŠVIETIMO MINISTERIJOS LEIDINYS NR. 344

JABLONSKIO RAŠTAI

TOMAS I

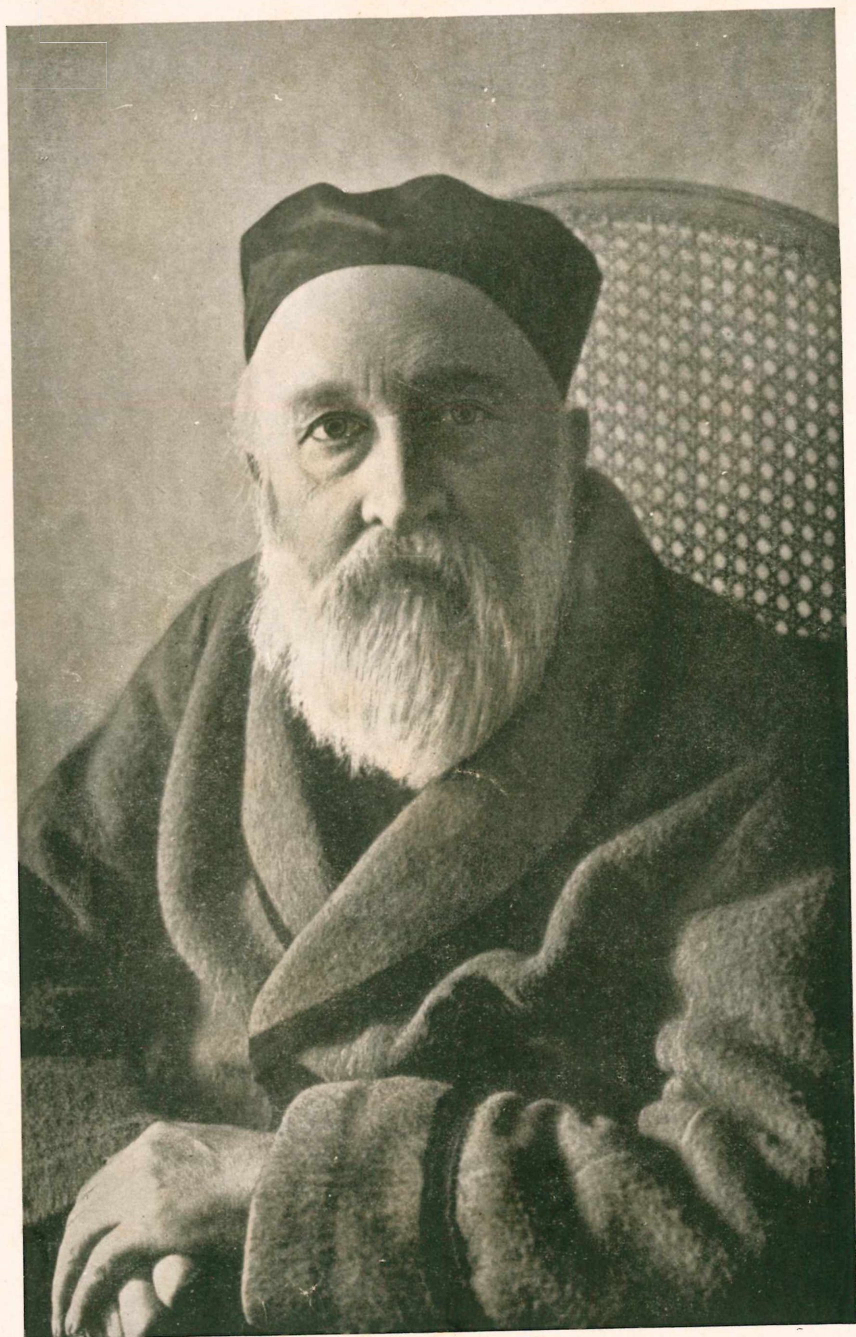
VISUOMENĖS STRAIPSNIAI

REDAGAVO J. BALČIKONIS

KAUNAS, 1932

SPAUDĖ AKCINĖ „RYTO“ BENDROVĖ KLAIPĖDOJE

ŠVIETIMO·MINISTERIJOS·KNYGŲ·LEIDIMO·KOMISIJA
1932

J. Jablonskis.

UŽSKLANDOS
PROF. M. DOBUŽINSKIO

PRAKALBA

Čia leidžiami Švietimo Ministerijos „Jablonskio Raštai“ yra daugiausia jo įvairūs straipsniai, išrankioti iš visų laikraščių, kur tik jis rašė, pradedant nuo „Auszros“ (1883 m.). Prie jų dar pridėta jo chrestomatijų ir gramatikų prakalbos, nespausdintos vadovėlių recenzijos, gautos iš Mokslo Priemonių ir Knygų Tikrinimo Komisijos, ir kiti smulkūs pasilikę nepatekę į spaudą dalykai. Todėl į tuos „Raštus“ neįeina visi jo darbai, pasirodę knygų rinkoj atskirais leidimais (chrestomatijos „Vargo Mokyklai“ I ir II d., „Lietuvių Kalbos Gramatika. Etimologija“, „Lietuvių Kalbos Vadovėlis“, „Lietuvių Kalbos Sintaksė“, „Linksniai ir Prielinksniai“; „Trumpas Žemės Aprašymas“, „Pasakėčios“, „Visuomenės Įnamiai“, „Baisusis Milžinas“, „Urvinis Žmogus“...).

Raštų redakcijos buvo rūpintasi surinkti visus tos rūšies raštus, bet galimas daiktas, kad jų šiek tiek liko praleista. Per keturiasdešimt septynerius savo rašymo metus, vadinas, beveik per pusę amžiaus, rašė labai įvairiuose laikraščiuose, o kitų laikraščių visus numerius šiuo tarpu buvo ir sunku rasti. Ir peržiūrinėjant laikraščius galima buvo kartais kokį mažmožį praleisti, nes jis pasirašinėdavo, ypač spaudos draudimo laikais, visokiais slapyvardžiais, neretai dėdavo ką ir visai be jokio parašo. Kadangi ligšiol nebuvo jo raštų ir slapyvardžių pilno ir ištikimo sąrašo, tai norint pasakyti, kas priklauso jo plunksnai, paprastai reikėjo spręsti ten, kur nebuvo padėta jo pavardė ar vienas iš žinomesnių slapyvardžių, iš pačios kalbos. Čia didelių apsirikimų būti negalėjo, nes jo kalba skiriasi nuo kitų rašytojų ne tik savo taisyklingumu, bet ir ypatingu stilium. Žinoma, galėjo pakliūti koks straipsnis ne jo paties sugalvotas, tik jo tiek ištaisytas, jog nebegalima buvo atskirti nuo savų.

Po kiekvienu straipsniu paliekamas toks parašas, koks buvo padėtas spausdinant laikrašty. Kur nėra parašų, ten jų nebuvo ir spausdinant arba rastuose rankraščiuose.

Šitie Jablonskio raštai turinio atžvilgiu suskirstyti į keletą skyrių. Nors Jablonskis buvo pirmiausia kalbininkas ir savo raštuose daugiausia liečia kalbos dalykus, bet jam lygiai rūpėjo visos tautos gyvenimo pusės, ir dėl svarbesnių jos reikalų yra spaudoj ne kartą taręs savo žodį. Tam tikromis progomis rašė ir apie platesnės visuomenės įvairias bėdas, jos vargus, gerumus ir negerumus, ir tos rūšies rašinių susirinko geroka krūva, kuri šitam leidime pavadinta visuomenės straipsniais ir eina pirmuoju tomu. Visuomenės straipsniams skiriamas pirmas tomas svarbiausia dėl tos priežasties, kad Jablonkis savo veikimo pradžioj rašė daugiausia tos rūšies tėmomis. Į antrą tomą įeina švietimo reikalai — straipsniai apie mūsų mokyklą, jos mokytojus, vadovėlių ir mokinių skaitomų knygų recenzijos. Jablonskiui, kaip mokytojui, tie dalykai visados buvo arti prie širdies, apie juos daug ir dažnai labai karštai rašė, todėl švietimo reikalų straipsniai sudaro gana žymią jo raštų dalį. Bet, žinoma, Jablonskis daugiausia paliko prirašęs apie vadinamuosius kalbos dalykus. Jie bus sudėti į tolimesnius jo raštų tomus. Prie „kalbos dalykų“ priskaitomi pirmiausia tokie straipsniai ir knygų recenzijos, kur jis kelia įvairius kalbos netaisyklingumus ir tuojau duoda jų atitaisymus. Tie atitaisymai šiandien yra svarbiausias šaltinis, iš kurio galima praktiškai pasimokyt taisyklngos kalbos. Su kalba yra glaudžiai susiję rašybos dalykai. Rašybos klausimu irgi prisirinko nemaža straipsnių, kurie spausdinant sudarys savo atskirą tomelį arba kito tomo žymią dalį. Toliau į šiuos raštus bus sudėti vertimai iš kitų kalbų, daugiausia beletristika, ir straipsniai svetimomis kalbomis.

Skirstant Jablonskio raštus rūšimis, kartais nelengva būdavo nuspręsti, kur ką dėti. Jei sakysim tam pačiam straipsny būdavo kalbama apie vadovėlio tikimą ar netikimą mokyklai metodikos atžvilgiu ir kartu duota visa eilė kalbos klaidų su jų atitaisymais, tai reikėdavo pasvyruoti, kur labiau tinka: švietimo reikalams ar kalbos dalykams. Tokiais atsitikimais paprastai būdavo žiūrima, apie ką daugiau pasakyta, ir tas kiekybės matas nulemdavo straipsnio paskyrimą. Todėl labai galimas daiktas, kad mūsų suskirstymas tūlam skaitytojui vietomis pasirodys ne visai tikslingas. Bet turint

galvoj, kad Jablonkio raštai pirmiausia yra kalbos mokslo šaltinis, daugumui skaitytojų šioks ar toks suskirstymas, reikia tikėtis, didelės reikšmės neturės.

Jablonskio raštai rašyti toli gražu ne vienoda rašyba. Tai visai suprantamas dalykas atsiminus, kad jis pradėjo rašyti dar „Auszroj“, tik brėkštant mūsų tautiško atgimimo šviesai, kada tebebuvo draudžiamas menkiausias spausdintas lietuviškas žodis, ir baigė jau atgavus savo krašto nepriklausymą, sulaukus savo mokyklos — nuo žemosios lig aukštosios. Per visą tą ilgą ir svarbų mūsų kilimo laiką rašybos dalykuose jis buvo vadovu. Norėdamas vis tobulesnės rašybos jis pats ne kartą keitė savo nuomonę. Yra kiek straipsnių, kurių rašyba redaktorių ištaisyta tokia, kokią vartojo jų redaguojami laikraščiai („Vairas“, „Santara“...). Visas tas rašybos įvairumas, kuris daugiausia liečia tik mažmožius, paliktas nekeistas visas dabar šiuose jo leidžiamuose raštuose. Rašybos įvairumas toj pačioj knygoj, skiriamoj mokinių skaitymams, nėra, žinoma, geistinas dalykas, bet Jablonskio raštams jis ne tik neturi kenkti, bet skaitytojams būti naudingas. Nors Jablonskio raštai bus skaitomi visokių žmonių ir su visokiais tikslais, bet daugiausia skaitys tokie, kuriems pirmiausia rūpės kalbos mokslas — mokytojai, studentai, vyresniųjų klasių mokiniai. Jiems visiems rašybos įvairumas negalės kenkti, jiems bus įdomu matyti, kaip ta rašyba, palengva keisdamasi, lig šių dienų susidarė.

Raštų kalba irgi palikta niekur neliesta. Pastabus skaitytojas galės matyti, kaip ji, pradžioj visai nesiskirdama nuo kitų rašytojų kalbos, žingsnis po žingsnio gerėjo ir pagaliau pasiekė tą tobulumo laipsnį, kurį randame jo paskutiniuose raštuose. Ankstyvesniuose raštuose pastebės nemaža tokių kalbos dalykų, kuriuos paskui pradėjo laikyti klaidomis, pats jų nebevartojo ir kitiems taisė. Kad tas kalbos augimas labiau galėtų kristi skaitytojui į akis, į I tomą tyčia sudėti beveik visi jo ankstybesni rašiniai, pasirodę „Auszroj“, „Varpe“ ir kituose ėjusiuose užsienyje laikraščiuose, neskirstant jų labai į rūšis.

Laikraščiai yra skubos darbo dalykas, jų skiltyse gali nuolat rasti korektūros klaidų, ypač lietuviškuose laikraščiuose, kurie pirmiau labai vargingose aplinkybėse buvo leidžiami. Korektūros klaidų netrūksta ir Jablonskio raštuose, nors jis ir labai rūpindavosi, kad jų nebūtų. Tos rūšies klaidos šituose jo raštuose buvo kiek galint taisomos.

1928 metais Jablonskio buvo sumanyta dalį savo straipsnių išspausdinti vienoj vietoj, Švietimo Ministerija ketinusi juos išleisti. Studentas L. Balvočius buvo jų pririnkęs arti penkiasdešimt iš 1922—1927 metų. Juos peržiūrėjo pats Jablonskis tų metų pavasarį, dalį kiek pataisė, po vakacijų žadėjo visus geriau suredaguoti, bet darbas nutrūko. Tuos straipsnius mes esame gavę ir jais šiam leidimui pasinaudoję. Taisytuose straipsniuose vietomis koks žodis išbrauktas, vietomis naujas įdėtas, vietomis kas-ne-kas pakeista, bet didesnių kokių perdirbinėjimų niekur nėra. Kad galėtų, kas norės, palyginti taisytus su netaisytais, čia duodamas taisytųjų straipsnių sąrašas. **1924 m.:** A. Іонайтисъ Грамматика литовского языка („Šviet. Darbas“ N 10); Oscar Wilde *Granatų pavėsy* („Švietimo Darbas“ N 11). **1925 m.:** H. Beecher-Stowe *Dėdės Tomo Trobelė* („Š. Darb.“ N 1); J. F.Cooper'o *Medžiotojai* („Š. D.“ N 1); Doc. Pr. Augustaičio *Lietuvybės elementai lenkų romantizme* („Š. D.“ N 11); J. I. Kraševskio *Vitolio Rauda* („Š. D.“ N 12). **1926 m.:** *Mūsų laikraščių kalbos dalykai* („Lietuva“ N 200); Dr. J. Šlapelio *Lietuvių ir rusų kalbų žodynas* („Lietuva“ N 250); *Keli mūsų raštų skyrybos ir stiliaus dalykai* („Lietuva“ N 275); *Baras* („Šviet. Darbas“ N 1); Kun. B. Andruškos *Dievo buvimas* („Š. Darbas“ N 6). **1927 m.:** *Dėl mūsų šių dienų „karo“ ir „paliaubų“* („Lietuva“ N 28); *Lietuvos Keleivis* („Lietuva“ N 168); *Žemaičių Prietelius* („Lietuva“ N 184); *Šių dienų nepaprastybės mūsų raštų kalboje* („Šviet. Darbas“ N 1).

Nors Jablonskio raštai bus skaitomi daugiausia tokių, kuriems rūpės kalbos mokslas, bet I tomas bus įdomus visiems, kurie norės žinoti, kaip gyveno mūsų tauta per paskutinius penkiasdešimt metų. Gal niekur taip tikrai nėra atsispindėjęs tautos gyvenimas su jos visais vargais ir džiaugsmais, rūpesčiais ir troškimais, kaip šiuose Jablonskio raštuose. Jų puslapius vartys su nauda ne tik tas, kas ieškos praeities dalykų, — juose ras sau gero dvasios maisto ir kiekvienas paprastas skaitytojas. Jis jus, kad tų straipsnių autorius kalba tiesiai, atvirai, iš širdies ir nieko kito netrokšta, tik kiek galint daugiau patarnauti savo tautai. Tokių raštų skaitymas dorina ir kelia visuomenę. Todėl Jablonskio reikšmė mūsų tautai ne mažės, bet per jo raštus nuolat augs.

Kaunas, *J. Balčikonis.*
1932 m. gruodžio 17 d.

TRUMPAS GYVENIMO APRAŠYMAS

Jablonskis mūsų tautai yra vienas iš didžiausių vyrų, kurie kada buvo. Už nuopelnus, padarytus lietuvių kalbai, jis amžinai paliks tautos atminime. Kol mūsų kalba skambės tarp šios žemės giminių, tol ji, jo apvalyta nuo svetimų šiukšlių, išskaidrinta ir praturtinta naujais žodžiais, kartų kartoms skelbs jo vardą. Iš prastos kaimiečių susižinojimo priemonės, kuria buvo laikoma lietuvių kalba, jis beveik per pusę šimto metų nepaliaujamo darbo padarė ją tobulu minties įrankiu, tinkančiu vartoti visose kultūriškai organizuoto krašto gyvenimo srityse. Savo raštais padėjęs lietuvių kalbos mokslui pamatus ir nustatęs jo metodus, jis, be abejo, atsistojo žymiausioj vietoj tarp kitų mokslininkų lituanistų. Apdovanotas dideliu ir skaisčiu protu, jis galėjo toli peržengti lietuvių kalbos mokslo sienas ir pasižymėti bendram lingvistikos moksle, jei nebūtų atsistojusi skersai kelio kita jo asmens ypatybė — jo nenugalimas troškimas tarnauti savo kraštui, troškimas, kad jo pasiekti mokslo rezultatai būtų pasisavinti plačios visuomenės. Eidamas tuo savo palinkimu, niekas kitas taip vykusiai nemokėjo suderinti lietuvių kalbos mokslo teorijos su praktika ir, skelbdamas tą praktiką su apaštališku atsidėjimu, niekas kitas tiek neišmokė mūsų taisyklingai vartoti gimtąją kalbą, kiek jis.

Jablonskis buvo ne tik didis lietuvių kalbos mokytojas, bet ir labai žymus visuomenės narys. Jam rūpėjo lygiai visas lietuvių gyvenimas: džiaugdavosi savo tautiečių pasisekimais, skaudžiai atjausdavo nelaimes, pats visur kur galėdamas prisidėdavo savo darbu ir dėkle. Ir ką jis dirbdavo, dirbdavo iš visos širdies, dirbdavo pamiršęs patį save ir savo reikalus. Kur ir kada tik tėvynė pašaukdavo savo vaikus, jis pirmas išgirsdavo jos balsą ir pirmas šokdavo jai tarnauti.

Jablonskis ne mažiau mus traukia ir savo būdo ypatybėmis. Jis buvo žmogus labai atviras ir tiesus. Dėl savo pelno niekam nelenkė galvos: matydamas piktybę netylėjo, nors jam naudin-

giau buvo tylėti, bet reagavo kiek ir kuo tik galėdamas. Dėl tų savo būdo ypatybių Jablonskiui per gyvenimą teko dažnai kovoti. Jis kėlė ginklą, jei ir šešėlis ko negero pasirodydavo. Kovoj nežiūrėjo, ar priešas galingas, ar daug jam gali pakenkti, žiūrėjo tik tiesos. Toks kovotojas be baimės ir dėmės visados traukė į save kiekvieno doro žmogaus simpatijas.

Kad Jablonskis traukė nepaprastai į save kitus, galima išaiškinti tuo, jog jis buvo tikrai retos širdies žmogus. Jis turėjo ne tik didelį protą, bet ir didelę širdį. Visuose pasielgimuose jam širdis visados imdavo viršų. Jis gyveno ne tiek proto nurodymais, kiek širdies traukimais. Jam darbo kryptį dažnai diktuodavo ne koks šaltas apsvarstymas, bet momento reikalas ar koks įspūdis, stipriau palietęs jo jautrios sielos stygas. Teko girdėti priekaištų, kodėl Jablonskis dirbantis tą, o ne kitą kurį naudingesnį darbą. Bet jis kitaip negalėjo elgtis: jis visur klausė savo širdies. Dėl tos savo karštos ir tiesos ieškančios širdies per gyvenimą jam teko daug privargti ir prikentėti. Mėtomas gyvenimo verpetų ir slėgiamas kūno skausmų, jis visą amžių nešė tikrą kančių kryžių. Reikia manyti, kiekvienam bus įdomu žinoti, kaip jis perėjo savo erškėčiais klotą gyvenimo kelią. Tik čia duodamas jo gyvenimo aprašymas labai trumpas, paliesti tik svarbesni bruožai. Pilnesnė biografija yra ateities dalykas, ji bus parašyta išspausdinus jo laiškus ir prisirinkus daugiau jo gyvento laiko atsiminimų.

KUBILIAI — NAUMIESTIS

Jonas Jablonskis gimė 1860 m. gruodžio mėn. 30 dieną Kubilių kaime, Būblelių (Lesnistvos) valsčiuj. Kubilių kaimas yra pačioj paprūsėj, 3 klm. į žiemius nuo Naumiesčio. Jo tėvas Juozas turėjo Kubilių kaime ūkį, buvo vyras rimtas ir sumaningas. Jo motina buvo Jonieška Šipailiūtė, šneki ir meili moteriškė. Gimtajam kaime Jablonskis gyveno lig 12 savo amžiaus metų. Nuo 12 lig 17 metų gyveno prie pat Naumiesčio Meištų kaime, kur jo tėvas buvo pirkęs kitą ūkį (pirmiau pardavęs Kubiliuose). Nuo 17 metų jis gyveno Rygiškių kaime, Griškabūdžio parapijos, kur tėvas vėl pirko ūkį, žinoma, pardavęs Meištų[1]). Nuo to Rygiškių kaimo pavadinimo yra kilęs Jablonskio

[1]) G. Gerullis, Litauische Dialektstudien, 5.

slapyvardis — Rygiškių Jonas. Bet kadangi tuo laiku jis mokėsi gimnazijoj, tai reikia manyti, kad tam kaime jam tekdavo gyventi daugiausia vakacijų metu.

Tokiuo būdu laimingiausias vaikystės dienas jis praleido Kubiliuose, kur be jokių rūpesčių galėjo žaisti ir lakstyti po laukus. Kiek paaugęs kartais padėdavo vyresniems parsinešti pigesnių prekių iš Širvintos miestelio, esančio kitoj sienos pusėj. Būdamas prie upės dažnai eidavo maudytis. Kartą besimaudydamas bemažko neprigėrė. Skęstant viena mintis jam perėjo per galvą: kaip jo netekus gailės ir verks motina. Vadinas, mažas vaikas jau parodė gerą savo būdo ypatybę: mirties akivaizdoj galvojo ne apie save, bet apie kitus.

Čia gyvendamas jis pradėjo mokytis. Lietuviškai skaityti išmoko iš savo motinos ir vieno siuvėjo, siuvusio jo tėvų namuose. Pamatę vaiko gabumus mokslui, motina ir jos dėdė kun. J. Šipaila nutarė toliau leisti mokytis.

Pirmiausia nuvežė į Naumiestį, kur turėjo išeiti pradžios mokyklą. Apsigyveno pas dėdę, motinos brolį. Mokykla buvo menka. Mokytojas buvo Lapinskis, mokė rusiškai. Tikybos reikėjo mokytis iš lenkiško katekizmo, mokė kun. Marma. Vaikai lenkiškai nemokėjo, todėl toks tikybos mokslas buvo sunkus daiktas, kapelionas dažnai vartodavo rykštę[1]). Negeresnis buvęs pedagogas ir Lapinskis, kuris irgi tam tikrais atsitikimais vartojęs tą įnagį. Pats daugiausia mokė vyresnįjį skyrių, o jaunesniuosius mokė vyresniojo skyriaus mokiniai, kuriuos reikėdavo nulenkti kokia dovana, kad duotų geresnę atestaciją mokytojui, nes blogai atestuoti būdavo baudžiami. Būdamas gabus ir darbštus, Jablonskis baigė Naumiesčio mokslą per trejus metus. Ten jis išmoko kiek paskaityti ir atsakinėti į lengvesnius klausimus rusiškai, aritmetikos keturius veiksmus ir lenkišką katekizmą. Buvo ten išmokęs ir ministrantūrą, galėjo patarnauti mišioms, patarnaudavo savo motinos dėdei kun. Šipailai, kuris kasmet apie šv. Petrą atvažiuodavo apsilankyti.

GIMNAZIJA

Bet tėvai nesitenkino sūnaus mokslu, įgytu pradžios mokykloj. Norėdami, kaip ir kiti kaimiečiai, jį išleisti į kunigus, nu-

---

[1]) Apie mokslo pradžią žiūr. straipsnį šiam tome, psl. 287: „Mažmožis iš pirmųjų mano mokslo dienų".

vežė į Marijampolę ir išlaikius egzaminus įstatė 1872 metais į pirmą gimnazijos klasę. Dėdė kunigas žadėjo padėti mokyti tik nuo antros klasės. Mat jis kelius gimines buvęs pradėjęs leisti į mokslus, ir vis nelaimingai, todėl norėjo, kad pradžioj (pirmoj klasėj esant) patys tėvai duotų visas lėšas.

Vaikas buvo blogai prirengtas, silpnai mokėjo rusiškai, todėl pradžioj menkai mokėsi, ir gavo pirmoj klasėj antrus metus sėdėti. Bet tas jam išėjo į naudą: padėjęs tvirtą pamatą, toliau mokėsi gerai, niekur nebesėdėjo po dvejus metus ir baigė gimnaziją su aukso medaliu. Iš visų mokslų jam labiausiai sekėsi senovės (lotynų ir graikų) kalbos. Tuo jis buvo garsus visoj gimnazijoj. Dėl vieno jo rašto darbo lotynų kalbos mokytojas pasakęs, kad taip parašyti galėjęs tiktai Cezaris.

Aukštesnių klasių mokinius, kurie gerai mokėsi ir gerai elgėsi, gimnazijos vyresnybė skirdavo mokinių bendrabučių prižiūrėtojais. Jie turėdavo žiūrėti, kad jaunesni mokiniai mokytųsi ir laikytųsi gimnazijos nustatytos tvarkos. Prižiūrėtojams šeimininkės duodavo beveik dykai butą ir visą laikymą. Tokiuo bendrabučio prižiūrėtoju buvo paskirtas ir Jablonskis. Būdamas tokiuo prižiūrėtoju, Jablonskis rūpinosi ne tik jaunesnių elgesiu, bet žiūrėjo, kad šeimininkė jų neskriaustų valgiu. Mokiniai butų prižiūrėtojų ne labai mėgsta, bet su Jablonskiu buvo visai kitaip. Petras Leonas savo atsiminimuose rašo: „Mes ne tik klausėme jo ir gerbėme jį, mes jį pamilome dėl jo gerumo. Aš neatsimenu, kad būčiau girdėjęs iš jo kokį šiurkštų žodį. Jisai kartu su mumis kaip su draugais žaidė, pavyzdžiu, šeštadienį, išsiavęs, kaip ir mes ... Nors Jablonskis kartais labai artimai su mumis draugaudavo, bet tai nekenkė mūsų akyse jo rimtumui.“[1]) Apskritai, Jablonskis draugystėj buvo linksmas, šnekus ir lipšnus. Toks jis buvo gimnazijoj, toks paliko visą gyvenimą.

Vakacijų metu parvažiavęs namo padėdavo tėvams laukų darbus dirbti. Dažnai per vakacijas viešėdavo ir pas kun. Šipailą Keturvalakiuose.

Gimnazijoj Jablonskis turėjo keletą gerų mokytojų, o iš jų dažniausiai su pagarba minėdavo savo kapelioną, kunigą J. Česną, marijoną. Tas išmintingas ir didelio takto vienuolis bu-

---

[1]) 1921 m. „Lietuvos Mokykla“, psl. 522.

vo mylimas visų mokinių be tikėjimo skirtumo. Baigę gimnaziją, su kun. Čėsna eidavo atsisveikinti tiek katalikai, tiek pravoslavai, tiek evangelikai, tiek žydai...

Tarp kitų dalykų Marijampolės gimnazijoj buvo dėstoma ir lietuvių kalba. Tuo laiku spauda buvo uždrausta, mokė iš kirilica parašytų knygų. Lietuvių kalbą dėstė Vincas Staniškis. Pamokų būdavo nedaug — viena valanda per savaitę. Mokiniai neturėdavo jokių kalbos vadovėlių, mokytojai nedėstydavo jokių gramatikos taisyklių, tik kartais paskaitydavo kokį senesnį tekstą ir paaiškindavo vieną kitą retesnį žodį vadindamas jį „žemaitišku". Tokios pamokos didesnio supratimo apie savo gimtąją kalbą neduodavo. Mokiniai jas lankydavo daugiausia norėdami gauti atestate iš lietuvių kalbos pažymį, be kurio paskui Maksvos ir Petrapilio universitetuose negalėdavo naudotis tam tikromis stipendijomis.[1])

Žinoma, toks lietuvių kalbos mokslas negalėjo kelti mokinių patriotizmo. Visų Marijampolės mokinių tautiškas susipratimas buvo labai menkas; daugumas gyveno lenkų idealais ir kalbėjo lenkiškai. Tiesa, kiek lietuvišką dvasią žadino buvę Marijampolės gimnazijos auklėtiniai — J. Basanavičius ir Petras Kriaučiūnas, bet jie būdavo reti svečiai, ir jų naujos idėjos nerasdavo didelio pasisekimo lietuvių moksleivių tarpe.[2]) Ir nenuostabus daiktas: rusiška mokykla negalėjo įkvėpti lietuviškos dvasios, mieste kalbėjo visi poniškesni žmonės lenkiškai, skaitė lenkų poetus.

1881 metais Jablonskis baigė gimnaziją, išbuvęs joje devynerius metus.[3]) Nestojo į kunigų seminariją, bet nuvažiavo į Maksvos universitetą.

UNIVERSITETAS

Universitete studijavo filologiją, senovės kalbas, kurios jam taip sekėsi dar gimnazijoj. Iš profesorių turėjo du žymesnius lingvistus: Fil. Fortunatovą ir Koršą. Jie atkreipė Jablonskio akis į lietuvių kalbą. Jablonskis pasižymėjo gabumais naujoj mokslo įstaigoj ir suėjo į artimesnę pažintį su savo tais profesoriais. Ir baigus universitetą nenutrūksta su jais geri santykiai, ypač su Koršu, kurį mirus gražiais žodžiais paminėjo.[4])

---

[1]) Žiūr. šio tomo pusl. 268. [2]) I, 269. [3]) I, 69. [4]) I, 185.

Kita priežastis, kuri jį paragino atsidėti lietuvių kalbai, buvo jo tautiškas susipratimas, įgautas Maksvoj. Atvykęs į universitetą, to susipratimo neturėjo, bet susipažinęs su lietuvių jaunuomene, čia einančia aukštuosius mokslus, netrukus pats įsitraukė į Lietuvos darbą. Ta jaunuomenė dažnai rinkdavosi, skaitydavo referatus ir svarstydavo įvairius savo krašto reikalus. Jų tarpe dažnai minimas būdavo Basanavičius, kuris tuo laiku gyveno Bulgarijoj. Studentai turėjo savo draugiją; jos veikliausiu nariu[1]) buvo Jonas Šliūpas, kuris tuo laiku, Jablonskiui buvo didelis kalbos autoritetas (pats Jablonskis tai pasakojo). Jablonskis prisirašė prie tos draugijos ir uoliai joj dirbo.

Jablonskiui būnant universitete, pasirodė „Auszra", kurios visi taip laukė. Tą atsitikimą taip Jablonskis mini: „Visi džiaugiamės, gėrimės „Auszros" turiniu ir šiltais drąsiais redaktoriaus žodžiais, prakalbėtais į Lietuvos žmones. Atbudau ir aš. Ėmiau rengtis ir pats į darbą." [2]) Jablonskis pradėjo rašinėti į „Auszrą" 1883 m. ir nuo to laiko rašė, daugiausia kalbos reikalais, beveik į visus žymesnius mūsų laikraščius, ėjusius prieš ir po spaudos leidimo. Kokį įspūdį „Auszra" padarė Jablonskiui, matyti iš jo paties šių tolimesnių žodžių toj pačioj vietoj: „Kad ne Basanavičiaus „Auszra", kad ne jo drąsus žingsnis, būčiau, gal būt, ir visai dingęs naujam darbui."

Baigė universitetą 1885 metais.[3])

VIETOS IEŠKOJIMAS

Baigęs universitetą, Jablonskis norėjo gauti vietą Lietuvoj. Grįždamas iš Maksvos sustojo Vilniuj ir nuėjo į Vilniaus mokslo apygardą prašyti vietos. Paskaitęs prašymą, apygardos globėjas jam pasakė, kad jo apygardoj katalikams mokytojų vietos neduodamos, ir net išreiškė nustebimą, kad Jablonskis to negirdėjęs. Atsikirsdamas Jablonskis atsakė, kad universitete tokių dalykų jo nemokę. Nieko čia nelaimėjęs, jis parvažiavo į Rygiškius ir netrukus nusiuntė prašymą į Varšuvos mokslo apygardą prašydamas paskirti lotynų kalbos mokytoju

---

[1]) I, 71.

[2]) I, 230.

[3]) I, 309 pats sakosi baigęs universitetą 1884, bet jis čia klysta: P. Leonas tvirtina, kad jis baigė 1885 m.; tuos metus rodo ir kiti faktai — įstojo į universitetą 1881, ten turėjo išbūti ketvertą metų, vadinas, baigti 1885 m.

Marijampolės ar Suvalkų gimnazijoje. Jablonskis labai tikėjosi gauti vietą Marijampolėj, nes tuo laiku buvo gimnazijoj laisva senovės kalbų mokytojo vieta; tą jam buvo sakę tos gimnazijos mokytojai P. Kriaučiūnas, J. Jasiulaitis ir inspektorius A. Botyrius. Bet mokslo metų pradžioj gavo iš Varšuvos atsakymą, kad jam vietos nėsą, nes apygarda turinti daug kitų kandidatų, nevaržančių jos tam tikrų gimnazijų nurodymais. Buvo spėjama, kad jam Varšuvoj koją pakišęs Veiverių mokytojų seminarijos inspektorius Jurkevičius, pas kurį jis tą vasarą buvo nuvažiavęs prašyti rusų kalbos mokytojo vietos jo vedamoj seminarijoj, bet susiginčijęs su juo už lietuvių reikalus. Čia vėl matom, kaip Jablonskis be jokios baimės stoja už lietuvių reikalus, nors tas užsistojimas gali jam pakenkti. Ir tikrai pakenkė: negavo vietos nei Veiveriuose, nei kitur Varšuvos mokslo apygardoj.

Nesikęsdamas be vietos, rašė prašymus į kitas mokslo apygardas, net į patį švietimo ministerį, bet niekur nieko nepešė.

Niekur negavęs vietos, pirmą žiemą po universiteto baigimo išgyveno Griškabūdyje mokydamas klebono Marmos giminių vaikus. Pavasarį gavo namų mokytojo vietą Zano dvare prie Ž. Panemunės. Mokė Zano sūnų ir turėjo geresnį atlyginimą negu Griškabūdyje. 1887 metais gavo Marijampolėj prie teismo sekretoriaus vietą. Čia jis pasirodė savo darbštumu ir sumanumu. Teismo pirmininkui pagailo, kad toks mokytas ir rimtas jaunikaitis dirba ne savo darbą, ir jis paprašė protekcijos teisingumo ministerio, savo pažįstamo. Tas iš savo pusės paprašė vietos Rygos mokslo apygardos globėjo, savo artimo žmogaus. Tas, pirmiau atmetęs Jablonskio prašymus, dabar duoda jam vietą: leidžia pačiam pasirinkti gimnaziją. Jablonskis pasirenka Mintaują, kuri buvo arčiau prie Lietuvos ir kur mokėsi daug lietuvių. Prieš pradėdamas mokyti Mintaujos gimnazijoj kelius mėnesius tarnavo Rygoj mokslo apygardos raštinėj.

MINTAUJA

Jablonskis atvažiavo į Mintaują 1889 metais, vadinas praėjus ketveriems metams po universiteto baigimo. Čia jis išgyveno septynetą metų (ligi 1896 m.). Apie 1890 m. vedė Konstanciją Sketerytę ir sudarė lietuvišką šeimyną — tai buvo retas tais laikais dalykas. Jo namai, kaip ir visur, kur jis gyveno,

tapo židiniu, apie kurį spietėsi vietos inteligentai lietuviai. Čia buvo advokatas M. Lozoraitis, A. Kriščiukaitis, tik išsišventinęs kun. Tumas, Dovaina-Silvestravičius, paskui stud. teisininkas Čepas. Dažnai atvažiuodavo aplankyti savo bičiulio iš Rygos Pr. Mašiotas, atvažiuodavo G. Lansbergis, daktaras Adomas Sketeris, apie dvejetą kartų buvo atvykęs ir d-ras Kudirka. Suėję jie daugiausia tardavosi lietuvių reikalais: apie spaudą, apie laikraščius, mokslą, politiką ir tt. 1894 m. vasarą pas Jablonskį buvo susirinkę varpininkai — iš įvairių Lietuvos kampų buvo suvažiavę keliolika inteligentų, prasimetę krikštynas.[1]) Jie ten svarstė įvairius „Varpo" dalykus. Jablonskis rašė nemaža į „Varpą", daugiausia apie kalbos dalykus.

Didelę įtaką Jablonskis darė ir mokiniams. Gimnazijoj jis reikalavo ir spaudė mokinius, bet buvo teisingas, todėl visi jį gerbė. Tinginių ir netiesių mokinių nemėgdavo. Iš lietuvių mokinių reikalavo ne mažiau, kaip iš kitų, o kartais dar daugiau. Bet namie tiems patiems mokiniams buvo visai kitoniškas: buvo šnekus, malonus, atviras. Mokiniai nuolat lankydavosi pas jį įvairiais reikalais. 1890—91 mokslo metais įsikūrė Mintaujoj mokinių „Kūdikio" d-ja. Jablonskis padėjo tai draugijai parašyti įstatus, šelpė ją knygomis, laikraščiais ir naudingais patarimais. Vyresni mokiniai ateidavo pas Jablonskį ir padainuoti. A. Smetona savo atsiminimuose rašo: „Šventadieniais vaikščiodavome į Jablonskio namus, kur tuomet gyveno Kriščiukaitis, mokytis dainuoti. Kriščiukaitis fortepijonu vedžiodavo, o mes dainuodavome. Tai mums labai patikdavo, ir laukdavome šventadienio ateinant. Labai nepaprasta buvo ir labai mus mokinius suskatino savanorių teatras. Kriščiukaitis ir Čepas įsimanė parodyti „Ameriką pirtyje". Pasiruošėme ir suvaidinome, žinoma, Jablonskių namuose. Agotos rolę vaidino ponia Jablonskienė. Tai buvo linksma šeimininkės vedama pramogėlė. Susirinko mokinių kiek tik galėjo tilpti, gimnazistų ir šiek tiek gimnazisčių, buvusių Jablonskių šeimynos globoje. Po vaidinimo šokiai, žaidimai, dainos. Kiek džiaugsmo, kiek pasakojimų buvo po to vakarėlio mokinių tarpe! Kvėpterėjo visus jautri lietuviška dvasia, šeimynos šilima... O mokiniai lietuviai niekur kitur, kaip tik Jablonskiuose, neturėdavo užeigos."[2])

---

[1]) 1921 m. „Liet. Mokykla", psl. 532.

[2]) 1921 m. „Lietuvos Mokykla", psl. 534.

Tais laikais Lietuvoj labai trūko lietuvių inteligentų, trūko kultūros darbininkų. Daug kas, visokių aplinkybių spiriami, turėjo kraustytis iš savo krašto. Tą trūkumą labai jautė Jablonskis. Sueidamas su mokiniais, Mintaujoj ir kitur, jis visados jiems patardavo rinktis tokią profesiją, kuri vėliau neklіudytų gauti vietą Lietuvoje. Rekomenduodavo mokytis daktarais, veterinoriais, advokatais ir ypač kunigais, kurie turi daugiausia progos dirbti tarp žmonių.

Vasaros metu važinėdavo į Lietuvą pagyventi saviškių tarpe ir pasimedžioti kalbos dalykų. Ragindavo domėtis kalba ir savo mokinius, kartais jis pas juos tais reikalais ir apsilankydavo. Taip elgdamasis negalėjo neatkreipti į save rusų vyresnybės budrių akių, ir buvo 1896 m. iškeltas į Taliną (Revelį), estų kraštą, toliau nuo savo artimų žmonių.

TALINAS.

Nuvažiavęs į Taliną, Jablonskis terado vieną lietuvį inteligentą — veterinarijos gydytoją Joną Bulotą, neseniai čia atvykusį iš Kišiniovo. Netrukus ten pradėjo rastis daugiau lietuvių. Tais pačiais metais, kuriais Jablonskis išvažiavo į Taliną, Mintaujos gimnazijos mokiniai atsisakė melstis rusų kalba. Už tai daug mokinių buvo išvaryta iš gimnazijos. Jų tarpe buvo A. Smetona, J. Kubilius, Rimas, Vaiciuška, J. Šlapelis, Vl. Mironas, J. Tūbelis ir daug kitų. Išvarytų mokinių delegatai, Smetona ir Vaiciuška, važiuodami į Petrapilį, sustojo Taline pas Jablonskį pasitarti. Jis juos užjautė, prižadėjo kuo galėdamas padėti, bet, nesitikėdamas daug gero tais despotizmo laikais, jis gailėjosi ir beveik prikaišiojo to pasipriešinimo vadams, kad jie tiek daug Lietuvos jaunuomenės pražudę. Bet delegatai netikėtai laimėjo, dalis mokinių buvo vėl priimta į Mintaujos gimnaziją, dalis įstojo kitur, o dalis atvyko į Taliną. Kiti apsigyveno net Jablonskio bute. Kitus pats mokė. Tokiuo būdu aplink susidaro nemažas būrelis lietuvių. Iš gimnazistų buvo: K. Jokantas, J. Šlapelis, Vaiciuška, V. Mickevičius (Kapsukas), Liutkevičius, P. Šniukšta ir kiti. Juristai: Andrius Bulota, Kalnietis, M. Tomkevičius. Politiniai tremtiniai: Jonas Kriaučiūnas, buvęs „Varpo“ redaktorius, stud. A. Daniliauskas. Visi tie lietuviai spietėsi aplink Jablonskio namus. Jų pasikalbėjimų temos buvo lietuvių reikalai, spauda, valdžios persekiojimai ir tt.

Jablonskiui tuo laiku Rusų Mokslo Akademija pavedė redaguoti A. Juškos žodyną. To žodyno daug ką (kirčius, reikšmę) reikėjo patikrinti, todėl Jablonskis tuo tikslu važinėjo vasaromis į Lietuvą. 1900 m. gyveno Putvinskio dvare Graužikuose, netoli Kelmės, ir parašė savo žinomą „Lietuviškos kalbos gramatiką, rašytojams ir skaitytojams vadovėlį", išspausdintą 1901 m. Tilžėj. Prie gramatikos rašymo darbo prisidėjo stud. P. Avižonis ir Smetona, ypač daug nusipelnė dėl jos atsiradimo Avižonis. Tuo laiku ten viešėjo Žemaitė, iš kurios Jablonskis daug ėmė, kaip iš gyvo žemaitiškos kalbos šaltinio.

Rašinėdavo apie Lietuvą mokslo straipsnius ir rusų kalba, dėlto jis gavo iš Rusų Imperatoriaus Geografijos Draugijos sidabro medalį.

Su mokyklos vyresnybe gyveno geruoju, gerus santykius turėjo ir su kaikuriais gimnazijos mokytojais, savo bendradarbiais. Verta pastebėti, kad Jablonskis buvo labai draugiškas žmogus ir beveik visur gražiai gyveno su savo bendradarbiais.

1901 m. kilo Lietuvoj didelė politinė byla, kuri palietė ir Jablonskį. Tuo laiku Lietuvoj smarkiai darbavosi Liepojos žandarų viršininkas Vonseckis. Jis norėjo susekti žymesnius lietuvių veikėjus ir tuo būdu užkirsti kelią lietuvių kilimui. Nors ir toli gyveno Jablonskis, tačiau įkliuvo rusų žandarams. To įkliuvimo priežastis buvo tokia. Iš Talino Mickevičius (Kapsukas) parašė laišką d-rui Vaineikiui į Palangą prašydamas atsiųsti laikraščių. Vaineikis jam atsakė: „Kokių tau laikraščių? Turi Revely Jablonskį, nueik į jį ir gausi, kokių tik norėsi."[1]) Ir davė dar Jablonskio adresą. Tas laiškas pateko į žandarų rankas, ir Vonseckis liepė iškrėsti Jablonskį. Talino žandarų viršininkas buvo padorus žmogus ir krėtė Jablonskį tik kelius kartus paragintas. Žandarai rado paties Jablonskio ranka rašytus tam tikros draugijos įstatus. Ta draugija vadinosi: „Brolija savitarpio apsidraudimo sušelpimui lietuvių veikėjų, nukentėjusių dėl persekiojimo vyriausybės." Rado ir lietuviškų knygų, kurių turėti Jablonskiui, kaip filologui, nebuvo labai didelė nuodėmė. Daugiausia kibo už tuos įstatus. Jablonskis buvo atleistas iš tarnybos.

---

[1]) 1921 m. „Lietuvos Mokykla", p. 546.

PSKOVAS.

Netekęs vietos, Jablonskis su šeima nusikėlė gyventi į Žeimelį pas savo svainį, d-rą A. Sketerį. 1902 m. pavasarį buvo ištremtas iš Lietuvos, ir jis ištrėmimo vietą apsirinko Pskovą — arčiausią nuo savo krašto vietą, kur galėjo gyventi. Čia jis buvo neviešoj policijos priežiūroj. Buvo pasmerktas ištrėmime gyventi dvejus metus. Žmona su mažesniais vaikais pasiliko Lietuvoj. Drauge su juo į Pskovą išvyko vyresnysis sūnus Konstantinas. Įpainiotas į tą pačią bylą, d-ras Sketeris irgi buvo ištremtas į Pskovą.

Pskove Jablonskis toliau redagavo Juškos žodyną. Už darbą gaudavo po 100 rub. mėnesiui. Gyvenimas atskirybėj buvo sunkus. Su vietos žmonėmis didelių pažinčių negalėjo būti, daug kas jų kaip kokių susitepėlių vengė. Dvasia būdavo prislėgta, nervai išerzinti. Nuolat sueidami, Jablonskis ir d-ras Sketeris viens antram įkyrėjo, ir štai tarp artimų draugų ir giminių kilo tokių nesusipratimų, jog nustojo viens su kitu kalbėtis. Tik pakviestas iš Talino J. Bulota vėl juos sutaikė.[1])

Būdamas Pskove lankė bitininkų kursus, matyti, galvodamas, kad gal kada iš to amato turės kokį pelną. Pabaigęs gavo diplomą ir „mokyto bitininko“ titulą, tik paskiau tuo mokslu beveik nesinaudojo.

ŠIAULIAI.

Po metų valdžia jam leido apsigyventi, kur norėjo, tik paėmė raštą, kad nevažinės į sostines. Jis pasirinko Šiaulius ir apsigyveno juose (1903 m.).

Šiauliai buvo Lietuvos vidury ir turėjo būrelį susipratusių lietuvių. Čia jam buvo jaukiau gyventi. Vakarais nuolat lankydavo jį pažįstami, vis būdavo pilna žmonių, todėl buvo šiauliečių vadinamas „džiakonu“.

1903—4 metais tvarkė gr. Zubovų archyvą. Prie to darbo buvo pasikvietęs keletą žmonių: studentus V. Poželą, J. Vaitiekūną, Vytautą Tomkevičių ir O. Puodžiūnaitę. Lietuvių kalba vis popularėjo, vis daugiau žmonių kalbėjo lietuviškai, vis daugiau rasdavosi žmonių, norinčių išmokti lietuviškai. Jiems buvo susidarę kaip ir tam tikri lietuvų kalbos kursai pas Jablonskį.

---

[1]) 1921 m. „Lietuvos Mokykla“, pp. 595—596.

Gyvendamas Šiauliuose Jablonskis dažnai sueidavo su žmonėmis, mėgdavo toliau pasivaikščioti ir pavažiuoti. Būdavo linksmas, visų mylimas, mėgo klausytis pasakų, dainų, ir pats kartais mėgindavo dainuoti, nors tam menui, reikia pasakyti, didelių gabumų neturėjo. Visados interesuodavos kalba ir ką nugirsdamas užsirašinėdavo į savo knygutę, kurią visur su savim nešiodavos. Čia taip gyvendamas tapo plačiai žinomas. Apie jo darbus kiek girdėdavo ir to laiko Panevėžio realinės mokyklos mokiniai.

VILNIUS.

Pagaliau 1904 m. lietuvių svajotoji spauda buvo leista. Subruzdo visi lietuviai. Petras Vileišis pradėjo leisti pirmą dienraštį — „Vilnaus Žinias". Prie dienraščio buvo pakviesti P. Višinskis ir Jonas Kriaučiūnas, dirbęs „Varpo" redakcijoj. Buvo pakviestas ir Jablonskis. Jis tuoj sutiko ir išvažiavo į Vilnių. Bet neilgai prie „Vilniaus Žinių" dirbo. Kilo nesutikimų[1]) su bendradarbiais ir leidėju, ir pasitraukė iš redakcijos. Bet vis dėlto spėjo išleisti keletą iš pirma spausdintų dienraščio feljetonuose knygelių, kurių kalba ir dabar dar, po tiek metų, pasilieka graži.

Paskui Jablonskis kurį laiką redagavo „Liet. Ūkininką" (1905 m.), Lietuvos demokratų savaitinį laikraštį, ėjusį Vilniuj. Pirmutinius kelius numerius beveik vienam teko suredaguoti, prirašyt ir iškoreguot. Darbas buvo sunkus, vėl nesutikimai, ir Jablonskis vėl pameta redakciją.

Netrukus jo entuziazmą sukelia naujas darbas. Įsikuria knygų leidimo draugija — „Aušra". Tai draugijai rūpėjo daugiausia švietimo ir kultūros reikalai. Jablonskis atsideda darbui su visu savo širdies karštumu tikėdamas susilaukti gausiausių vaisių. Stodamas prie to darbo sakė: „Čia mano arklas, čia mano akėčios." Bet greit nusivylė. Išleistos knygelės menkai platinosi, pelnas buvo nekoks, reikėjo kitaip verstis.

Po 1905 m. revoliucijos pasidarė laisviau. Rusiškose mokyklose galima buvo tam tikromis sąlygomis mokyti ir vietinių kalbų. Kilo lietuviams sumanymas įvesti lietuvių kalbos pamokas tose Vilniaus gimnazijose, kur atsiras norinčių. Tuoj Jab-

---

[1]) I, 258.

lonskis padavė prašymus į visas Vilniaus gimnazijas. Jam buvo leista mokyti lietuvių kalbą Prozorovienės mergaičių gimnazijoj ir realinėj mokykloj. Reikėjo mokyti po kitų pamokų ar po pietų. Už lietuvių kalbos mokymą turėjo mokėti patys mokiniai, kurie norėjo to dalyko mokytis. Kad tas mokestis neatbaidytų mokinius, iš jų nieko nebuvo imama, visuomenė už darbą šiek-tiek sumesdavo. Iš tokio atlyginimo sunku buvo gyventi, o čia mokiniai nekaip rūpinosi ne laiku dėstomomis pamokomis, todėl Jablonskis nutarė ieškoti vietos kitur.

PANEVĖŽYS.

Po 1905 m. revoliucijos lietuvių kalba daugiau kur buvo įsileidžiama į pradžios mokyklas. Reikėjo mokytojų, mokančių tą kalbą. Panevėžio mokytojų seminarijoj buvo dėstoma lietuvių kalba, tik mokytojai, kurie ją dėstė, buvo rusai ir pačią kalbą menkai mokėjo; jie daugiausia mokė savo mokinius vieną kitą daiktą pavadinti lietuviškai. Jablonskis padavė prašymą, kad jį paskirtų į tą seminariją lietuvių kalbos mokytoju. Jis buvo paskirtas 1906 m., bet laisvai samdomo mokytojo teisėmis. Rusų įstatymais toj seminarijoj mokytojai tegalėjo būti tik pravoslavai. Todėl tas Jablonskio prašymas buvo tuomet didžiausia naujiena, niekam negirdėtas daiktas. Važiuodamas į Panevėžį buvo pasiryžęs niekur nesikišti, kad valdžia vėl iš mokyklos jo neiškrapštytų. Seminarijos direktorium buvo Elješevičius — menkos doros žmogus. Bloguoju gyvendamas su mokytojais ir žinodamas lietuvio mokytojo padėjimą toj valdžios įstaigoj, direktorius iš tik atvažiavusio Jablonskio norėjo, kad šis nugirdęs ką pikto prieš jį nuo kitų mokytojų jam pranešinėtų. Jablonskis tokio direktoriaus noro, žinoma, nepatenkino. Tada direktorius pradėjo prieš Jablonskį visokius skundus rašinėti mokslo apygardai ir ministerijai. Jablonskis buvo daugiausia kaltinamas, kad jis perdaug spaudžiąs seminarijos mokinius rusus ir ypač draugaująsis su priešingais to laiko vyriausybės žmonėmis.[1]) Dėl skundų Vilniaus mokslo apygarda atsiuntė inspektorių Kosakovskį padaryti revizijos. Visi mokytojai viešai pedagogų taryboj pateisino Jablonskį. Tas direktorius vėliau bu-

---

[1]) Žiūr. II tomo 1929 m. str. „Keli mažmožlai iš mano Panevėžio mokytojų seminarijos gyvenimo".

vo iškeltas, o į jo vietą atkeltas kitas, Lavrovas, su kuriuo Jablonskis galėjo sugyventi.

Jablonskis turėjo kiek lietuvių kalbos pamokų Panevėžio realinėj mokykloj ir mergaičių progimnazijoj. Čia dėstė lietuvių kalbą mokiniams lietuviams.

Panevėžio mokytojų seminarijoj lietuvių buvo nedaug. Anksčiau jų visai nebūdavo, tik pagerėjus laikams (po 1905 m.) galėdavo į seminariją stoti ir lietuviai; norintiems įstoti reikėdavo iš švietimo ministerio gauti leidimą laikyti egzaminus.

Norėdamas geriau išmokyti kalbos, Jablonskis su savo mokiniais (seminaristais ir realistais) išvertė „Visuomenės Įnamius" ir paskui išleido. Iš jo tų vertėjų vėliau pasižymėjo pedagoginėj literatūroje A. Vireliūnas ir J. Murka.

Būdamas Panevėžy Jablonskis bendradarbiavo ir laikraščiuose, daugiausia duodamas patarimų kalbos dalykais. 1907—09 metais dalyvavo Lietuvių mokslo draugijos suvažiavimuose Vilniuj. 1909 m. buvo išrinktas nariu korespondentu. Nors važiuodamas į Panevėžį buvo žadėjęs niekur labai nesikišti, kad rusų valdžios žmonės jo nepastebėtų, bet vis dėlto nesišalino nuo jokio lietuviško kultūros darbo ir dėjosi prie lietuvių draugijų.

Būdamas Panevėžio mokytojų seminarijoj Jablonskis apsirgo inkstų liga. Reikėjo gydytis, trūko lėšų. Alga buvo menka, o tapti etatiniu mokytoju ir gauti žmoniškesnį atlyginimą ten negalėjo. Atlyginimas už mokymą Panevėžio mokytojų seminarijoj susidarydavo tokiuo būdu: gaudavo iš seminarijos kas mėnuo 33 rublius su kapeikomis algos ir iš specialinių mokslo apygardos sumų tiek, kad per mėnesį susidarydavo 100 rublių. Buvo mokama kiek iš tų specialinių apygardos sumų ir buto pinigų. Bet atlyginimas iš specialinių sumų buvo mokamas ne kiekvienų mėnesį, bet didesniais ar mažesniais tarpais: pirmais Penevėžio buvimo metais iš specialinių sumų gaudavo kas trys mėnesiai, antrais — tik praėjus devyniems mėnesiams. Trečių mokslo metų pradžioj, pasitraukus Vilniaus mokslo apygardos globėjui Volfui, kitas globėjas atsisakė visai mokėti iš specialinių sumų. Iš 33 rublių išgyventi su šeima buvo sunku. Naujasis globėjas pasakė, kad galėtų gauti etatinę lotynų kalbos mokytojo vietą Bresto gimnazijoj, kur buvo dar 15 nepaimtų pamokų (jo apygardoj tuo metu kitur vietų nebuvo). Jablonskis pagalvojęs sutiko.

BRESTAS.

Išbuvęs dvejetą metų Panevėžyje, arti savo žmonių, kuriems visados troško tarnauti, 1908 metų rudenį, tik nenugalimų aplinkybių verčiamas, išvažiavo į Brestą. Darbas naujoj vietoj buvo žinomas, bet didelio jaukumo gyventi neturėjo. Iš vienos pusės jau gerai jį vargino nesveikata: liga, kuria apsirgo Panevėžy, nemažėjo, Bresto oras jai buvo sunkus, o iš kitos pusės — tolokai atsidūrė nuo saviškių, todėl jis ėmė prašyti vyresnybės perkelti į Gardiną.

GARDINAS.

Išbuvus Breste ketvertą metų, apygarda 1912 m. vasaros pabaigoj perkėlė į Gardino gimnaziją, arčiau prie Lietuvos. Iš čia dažnai atvažiuodavo į Vilnių ir matydavosi su saviškiais. Būnant Gardine pasirodė jo žinomas Sintaksės vadovėlis, pradėtas spausdinti Seinuose 1911 metais. Gardine su direktorium sugyveno ne geriausiai.

VELIŽAS.

Karas užklupo jį Gardine. Bet tais pačiais 1914 metais, nuo mokslo metų pradžios, buvo iškeltas į Veližą, Vitebsko gub., 15 mylių nuo geležinkelio. Iš čia sunku buvo patekti į Lietuvą ir matytis su savo žmonėmis. Bet iš čia, pabuvus metus, jis buvo 1915 m. rugsėjo mėn. 1 d. paskirtas M. Yčo gimnazijos mokytoju Voroneže.

VORONEŽAS.

1915 m. vasaros pabaigoj, vokiečiams užėmus Lietuvą, Lietuvių Draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpti komitetas nugabeno daug pabėgėlių jaunuomenės į Voronežą. Čia buvo įsteigtos M. Yčo vardu dvi gimnazijos, vyrų ir moterų. Mokytojais buvo kviesti ir lietuviai. Tarp jų buvo pakiestas ir Jablonskis. Apygarda leido. Iš vienos pusės Jablonskis džiaugėsi galėsiąs tarp savųjų dirbti, iš kitos jautėsi jau silpnas. Vienam laiške rašo iš Veližo: „Dveji metai to gyvenimo, kuriuo tenka gyventi, gerokai pakirto mano sveikatą: po miestą dabar vistiek važinėju, o troboje trimis kojomis ir dieną vaikščioju. Nenusigąskit išvydę tokius griuvėsius savo gimnazijoj, dirbančius po

sunkios kelionės!“ Tikrai silpnai jau vaikščiojo. Tų metų vasarą Vilniuj parėjo į namus (buvo sustojęs pas A. Smetoną) kartą susikruvinęs veidą — eidamas buvo sugriuvęs. Bet viltis dirbti lietuvių gimnazijoj, apie kuriuos jis anksčiau nei nesapnavo, jam kėlė sparnus. Negalėdamas kitaip išreikšti savo jausmus, vietomis pradeda rašyti lotyniškai. Tarp kitko vienam laiške (1915—IX—21) iš Veližo rašo: „Benedicat vobis Deus Optimus Maximus!“

Atvažiavęs į Voronežą, po sunkios kelionės tuoj pradėjo darbą. Į gimnaziją pradžioj važinėjo su vežėju (arkliu), paskui su račiukais. Gimnazijoj ir mokinių bendrabučiuose nebuvo tvarkos, daug kilo peštynių komitete ir tarp mokytojų dėl srovinių organizacijų, tas viskas labai ardė Jablonskio nervus. Po dviejų metų tokio darbo visai pasitraukė iš gimnazijos (1917 m.).[1]) Pasitraukęs dirbo namie, dirbo gal net daugiau, negu gimnazijoj būdamas. Nuo ryto lig vakaro sėdėjo pas jį mokiniai, kuriems jis diktavo savo raštus. Pats jau sunkiai rašė. Čia jis parašė savo chrestomatijų „Vargo Mokyklai“ abidvi dalis, „Mūsų žodynėlį“, „Mūsų rašybą“, išvertė aritmetiką.

Rusijos imperija palengva nuo karo griuvo, ėjo kalba apie grįžimą į Lietuvą. Lietuviai sujudo organizuotis, susidarė Lietuvių Tautos Taryba Rusijoj. Jos nariu buvo ir Jablonskis. Tarybos posėdžiai būdavo paprastai jo bute. Už tai tarybos nariai buvo bolševikų lietuvių pasodinti į kalėjimą. Pas Jablonskį buvo krata, kratė mokiniai tos gimnazijos, kur jis buvo mokytoju. Tas labai užgavo Jablonskį. Jis daug ir pasipiktinęs apie tai kalbėjo. Tą savo pasipiktinimą išreiškė straipsny, parašytam tuo laiku ėjusiam Voroneže „Lietuvių Balsui.“[2])

Bet Jablonskis rankų nenuleidžia, jis visą laiką dirba, rengdamasis į tėvynę nori ką parvežti lauktuvių, kaip patsai sakėsi. Pagaliau buvo sulaukta laiminga grįžimo valanda. 1918 m. birželio vidury beveik visa Voronežo lietuvių kolonija, gimnazijos ir kitos įstaigos, susėdę į prekių vagonus, išvažiavo į Lietuvą. Visas traukinys buvo vienų lietuvių. Keliavimas buvo vargingas, bet visi, išgyvenę ištrėmime trejetą metų, džiaugėsi važiuoją į tėvynę. Džiaugėsi ne mažiau už kitus ir Jablonskis.

---

[1]) 1921 m. „Lietuvos Mokykla“, p. 571.

[2]) I, 212.

VILNIUS.

Maždaug po dviejų savaičių kelionės tas didelis lietuvių būrys parvyko į Lietuvą, kur rado šeimininkaujant vokiečius. Okupantų gyvenimas buvo labai suvaržytas ir sunkus, vietomis miestai ir kaimai sugriauti ir apnaikinti.

Jablonskis apsigyveno Vilniuj. Gyvenimas buvo neramus. Vokiečiams tų metų rudenį pasitraukus iš Vilniaus, atėjo bolševikai, kitų metų pavasarį atsikraustė lenkai. Lietuvių viešas gyvenimas apmirė. Vienos įstaigos nusikėlė į Kauną, kitos paliko, bet menkai krutėjo. Lietuvių gyvenimo centras atsidūrė Kaune. Nors buvo prikaltas ligos prie suolo, bet Jablonskis dirbo ne maižau už jaunus. Čia parašė ir išleido savo etimologiją, vadovėlį mokykloms.

KAUNAS.

1919 m. Lietuvių valdžios rūpesčiais jis buvo iš lenkų okupuoto Vilniaus atkraustytas į Kauną. Pradžioj apsigyveno „Saulės“ d-jos namuose, kur tuo laiku buvo mokytojų vasaros kursai. Jis tuose kursuose davė keletą paskaitų.

1919 m. spalių 15 d. švietimo ministerija, matydama didelę lietuvių kalbos mokytojų stoką, įsteigė lietuvių kalbos aukštesniuosius kursus aukštesniųjų ir vidurinių mokyklų lietuvių kalbos mokytojams rengti. Tų kursų vedėju pakvietė Jablonskį. Kursuose buvo apie 70 žmonių, su kuriais turėjo daug darbo. Dirbo juose dvejus metus.

1922 m. vasario 16 d. buvo įsteigtas lietuvių universitetas, ir Jablonskis išrinktas Lietuvių Universiteto Hum. Mokslo fakulteto garbės profesorium. Jis nesitenkino profesoriaus titulu, bet laikė paskaitas, kol sąlygos leido. Kaip daug kur kitur, taip ir čia universitete Jablonskis neapsiėjo be kovos, kuri trukdė jo darbą ir naikino sveikatą. Nors ir neramiai gyvendamas, tuo laiku parašė „Lietuvių kalbos vadovėlį pirmosioms vidurinių mokyklų klasėms“ ir didelės vertės veikalą: „Linksniai ir prielinksniai“. Be to, buvo parašyti dar keli smulkesni darbai. Čia galima paminėti šiuos vertimus: Smailso „Būdo įtaka“, „Šeimos įtaka“, „Pareiga ir tiesumas“ , „Vyriškumas“ ir prancūzų rašytojos Ž. Zand „Baisusis milžinas“, prieš pat mirtį prirengė spaudai „Urvinio žmogaus“ 2-ą leidimą. Tuo pačiu laiku daug padėjo kitiems taisyti raštus. Trokšdamas matyti daugiau gerų

raštų, jis lygiai taisė svetimus kaip ir savus, nemokėjo skirti savo darbo nuo svetimo. Daug rašė į laikraščius recenzijų ir straipsnių dėl kalbos trūkumų. Dalyvavo Terminologijos Komisijoj, todėl daugelis terminų vartojama iš jo palaiminimo. Prieš pačią mirtį vadinamoj rašybos komisijoj sprendė rašybos klausimus, dėl kurių per savo gyvenimą daug suko galvą.

Paskutiniais metais sirgdamas keletą kartų buvo karo ligoninėj taisyti sveikatos. Pagrįždamas vėl galėdavo dirbti. Dirbo, egzaminavo net ligoninėj būdamas. Vasaromis važinėdavo į Palangą.

1930 m. vasario 10 d. susirgo gripu, vėl nuvažiavo į tą ligoninę vasario 17 d., bet čia prisidėjo kita liga, ir organizmas nebeišturėjo. Vasario 23 dieną didis mokytojas paliko šį vargų pasaulį. Lydėti į kapus susirinko tokios didelės žmonių minios, kokių dar niekas Kaune neregėjo. Vadinas, buvo pripažinti jo nuopelnai Lietuvai. Palaidotas Kauno kapuose, kur ilsisi jo didžių bendradarbių Jauniaus ir Būgos kaulai.

Velionis paliko žmoną, tris sūnus, Konstantiną, Vytautą ir Joną, ir dvi dukteris, Oną ir Juliją. Visi vaikai išėję į žmones. Turtų jokių nepaliko.

J. B.

TURINYS

VISUOMENĖS
STRAIPSNIAI

1883

Jauni lietuviai grįždami isz mokslaviecziu vidutiniu ir augsztuju sugrįžta su tikrą savo giminēs ir kalbos meilę, norint visą mokslą svetimoje kalboje ir svetimoje dvasēje ira gavę. Pagirtinas ira jų iszsilaikimas ir neuższaldimas ir menkiausios dalies meilēs tēvinēs. Kitąkart vos į svetimą mokslavietę įstoję, jau ir ant amźiu savo giminēs ir kalbos ir tēvinēs iszsiźadēdavo ir nebenorēdavo nei kalbēti prigimtoje kalboje su savo giminę arba ir pacziais tēveliais, nemokancziais kitos kalbos! — Taip dabar vienas jaunas lietuvis gieda:

Źamaicziu źamē tu mano mieliausia,
Asz tavę miliu, kaipo dievą, brangiausia;
Isz tavęs gimiau, asmi sunum' tavo,
Tu manę su dūną iszmaitinai savo.

[1883 m. „Auszra" N 8—10, p. 288]. *K. J.*

1884

Isz *Maksvos*. Aina garsas, kad netaip labai seniai Katkovas norējęs atspaudinti keliatą isz maskoliszkos kalbos iszverstu dainelių lotiniszkomis raidēmis, ir tokiu savo darbu paroditi, jūg jis pripaźįsta principe lotiniszką raszibą lietuviszkiems rasztams. Bet įsikurus į rēdistę Katkovo Muraszkai, kurs lietuvius nori „dvasiszkai ir doriszkai" paversti į rusus, paskilbo gana garsiai, kad Muraszka anas dainutes atspaudinsęs gudiszkomis raidēmis. Ira taipogi nū jo gandas, kad tos dainos bus įvestos visoje Lietuvoje, kur tiktai įvestos isz virszaus dainos. „Prasmegk suvis" toks lietuvis, kurs „lizdą gadina". *J. Jb.*
[1884 m. „Auszra" N 4, p. 149].

Griszkabudije (Suv. rēd.) nūg pernai metu turime savo kromą, savo krikszczioniszką vieszbutį, savo alauniczią, neprivalome maźiausiame dalike jieszkoti jūdbarzdźiu ir rudbarz-

dźiu pagalbos. Pas mumis tą viską įsteigē tikras Lietuvis *A. Szvedas,* kuriam uź taigi turime linkēti palaimos ir kurį turime kiek įmanįdami prilaikiti.*) — Dieve důk daugiaus tokiu Lietuviu!

J. Obůl.

[1884 m. „Auszra" N 7 ir 8, p. 273].

Liki szioliai didesniůse *Gudijos mēstůse* gaunama budavo pirkti taip vadinamůse „Biblijos depot'ůse" *szventą rasztą* seno ir naujo įstatimo lietuviszkoje kalboje. Tasai rasztas, spaustas vokiszkais arba gotiszkais rasztźenkliais, galēdavo plēstiesi po gudiszką Lietuvą, įpatingai tarp musiszkiu Kalvinu, kuriu kunįgai negina ir nedraudźia jo skaititi. Bet ir tas spindulēlis, tas źiupsnelis lietuviszkos spaudos neperseniai tapē sargios Gudu viresnibēs uźdraustas. — Uź taigi dabar bendristēje, įsteigtoje szventam rasztui platinti įvairiose kalbose — kuri nů seno įsikurusi ira taip-gi Maksvoje ir kitose vietose — pritruksta musu raszto, norįs Źidu, Osētinu, Kalmuku, Kamczadalu ir kitu maźiulēliu bei nunikusiu tautu rasite kastelę (daugelį) tu rasztu, tiktai skaitikite, jeigu, žinoma, galēsite suprasti. — Graudu pripaźinti, kad tiktai *musu vienu* garsinga kalba ira taip panēkinta. Dar sunku...

[1884 m. „Auszra" N 7 ir 8, p. 287]. *J. Obůl.*

Keliaujant po *augsztaję Lietuvą* prisieina regēti daug verksmingu atsitikimu, źenklinanczius musu verksmingą padējimą dalikůse lietuviszkos spaudos. Papasakosiu apie vieną tokį atsitikimą, kurį teko man regēti giliai sulenkůtame musu senovēs kunįgaikszcziu mēste, t. e. *Vilniuje.* — Vienas *Szeszoliu* parakvijos ukininkas norēdamas įsigaminti lietuviszkas maldu knįgas ateina į Vilniaus knįginiczią pono J. Zavadzkio, man bejieszkant tenai taip-gi lietuviszku knįguczių. Musu knįgos jau brangsta — nēs jau greit neteksęs p. Zavadzkis — musu ukininkēlis ju neįperka. — Uź taigi ne ilgai laukęs perka jisai lenkiszkas knįgas, uź kurias moka anaip tol pigiaus. Manęs uźklaustas, ar jis moka lenkiszkai skaititi, ar supras jisai tas knįgas, jis man maźne szitaip pareiszkē: „Ką-gi beveiksi ne-

*) Gaila tik, kad jisai negali nē jokios lietuviszkos gazētos atvirai vieszbutije laikiti, norints jisai pats ir jo svecziai to labai malonētu.

mokėjęs lenkiszkai? Tamsta, tur' būti, źinai pats, kad be lenkiszkos kalbos mes nei Dievą pagarbinti negalime. Be lenkiszko dar nei źingsnio neźengsi — nē ēlementoriu, szeip jau lietuviszku knįgiukiu juk nēra. Ar ne tiesa...? Kas gali, tas griebiasi uź lenkiszku... Meilē Dievo, mano jau visi vaikai lenkiszkai grinai iszmokę (pas mus jau daugumas jaunuju skaito tiktai lenkiszkas knįgas), galēs apsielgti jau ir be lietuviszku knįgu... Tik mums dar seniams sunku iszlenkůti lieźuvį..." Ant galo jisai manęs uźklausē: „Ar tiesa, tamstelē, kad musu kalbą jau su vis iszsnaikįs ir lenkiszką įves?" — Toksai atsitikimas — ne vienintelis, ju paveizdus rasite visoje Lietuvoje, kur jau daugelis ira vietu, kuriose tiktai seniai moka lietuviszkai, vaiku-gi vaikai — jau tikri „Gudu aplenkůti bajoraicziai."

[1884 m. „Auszra" N 9, p. 320]. *Jonas Obůl.*

1885

Suvalkai. Suvalku rēdyboje Lietuvei tenai, kur susiduria daugiausei su Lenkais, nemokēdami dar lenkiszkos kalbos, vartoja jau lenkiszkas knįgas, lenkiszkai meldźiasi, baźnycziose lenkiszkai giesti, vis to dēl, jog lenkiszkai viską tą jiems lengviaus iszmokti, taip daug ēsant pigiu lenkiszku knįgiukiu, źmonēms paskirtu, kadangi lietuviszku suvis źmonēs netekę. — Keliauk per Seinius, Rumbonę ir kitas vietas — pamatysi Lietuvius pavirsziumi jau sumozurējusius. Norēdamas to prieźastį atrasti, ne toli turi jieszkoti: kalcziausi czion Gudai uźgynę musu spaudą ir tůmi budu įveisę musu kraszte Lenku raszliavą, kurios įtekmei priesztarauti sziandien be savo spaudos anaip tol nestengiame. — Ne viską vienok Gudais galima iszteisinti, daug kaltēs galime versti teisingai ir ant musu vietininku, kurie su vis atszalę dēl Lietuvos. Ką-gi po teisybei kaltinti, jeigu ne vietininkus, tokiame dalyke, kad visoje Suvalku rēdyboje visos maldos uź cēsorių yra giedamos *lenkiszkai*? Tokiose vietose, kaip Griszkabudyje, Keturvalakiůse, ir kitose taip įsilietuviavusiose, jog tenai tiktai vargamistra su zakristijonu szeip-teip lenkiszkai paplepa ir supranta, dvasiszkieji giesti su ramia szirdźia *dēl Lietuviu lenkiszkai.* Laikas jau ir jiems susiprotēti, jog toks maldu dalykůse pasivedimas nedabina ju nē źmoniu akyse, nē Dievo akyse, pas kurį galēs būti

iszganyti ne vieni Lenkai, ne vieni tie, kuriems bus tos giesmēs lenkiszkai giedamos.

[1885 m. „Auszra“ N 2—3, p. 62]. *J. Obůl.*

1887

Kunįgo Juszkevicziaus žodynas. Jau apie treji metai, kaip Petropilės Mokslu Akadėmija pradėjo spauzdinti lietuviszkai-lenkiszkai-maskoliszką žodyną, paraszytą garbingojo musu tautos ir kalbos mylėtojo, a. a. kunįgo Antano Juszkevicziaus. Žodžius, patilpusius į szitą žodyną, a. a. kunįgas Juszkeviczius surankiojo tiesiog nů žmoniu, prisiklausydamas ju kalbai ir užraszinėdamas žodžius ir sakinius. Už tai jo žodyne nėra naujuju, tiktai naujesniose knįgose raszomuju žodžiu, k. a. laikrasztis, garlaivis, žodynas, valstija ir t. t., arba senoviszku užsilikusiu tiktai knįgose, k. a. rasztůse Daukantos, VolonczSauskio ir kitu. Ira nemažai ir taip žodžiu, nepakliuvusiu į žodyną tiktai per neapžvalgumą jo sustatytojo. Už tai iszleidus žodyną, turi būti, reiks iszleisti dar ir priedą prie jo, kur patilptu visi praleistiejie žodžei; bet dabar dar per anksti apie tai kalbėti. Vis-gi Juszkevicziaus žodynas turės labai didelę vertę dėl Lietuviu. Iki sziolei mes turėjome du gana szauniu lietuviszkai-vokiszku žodynu — Nesselmann'o ir Kurszaczio; bet, kadangi daugumas Lietuviu nemoka vokiszkos kalbos, tai ir szitůdu žodynu nelabai galėjo iszsiplatinti po Lietuvą; antra, kalba Prusų Lietuvių, kur Kurszaitis ir Nesselmann'as rinko savo žodynui, jau gana sunykusi ir prikaisziota vokiszku žodžiu; už tai ir szitůse žodynůse nėra daugybės tokiu žodžiu, kuriůs dar kas dieną iszgirsi Kauno rėdyboje, kur rinko savo žodyną a. a. kun. Juszkeviczius. — Spausti szitą žodyną pradėjo brolis kun. Juszkev. a. a. Jonas Juszkeviczius, kurs ir iszleido 10 spaudinamuju laksztu (160 knįginiu puslapiu) ir beveik pabaigė spaudinti žodžius ant raidės A. Paskui ne už ilgo priesz mirimą a. a. Jono Juszk. (mirė jis 11. geg. 1886 m.) szitas darbas buvo pavestas Petropilės akadėmikui ir propesoriui Jagicz'ui, kurs vienok veikei persikėlė į Vieną. Tada prižiurėjimą spaudinimo žodyno akadėmija pavedė p. Fortunatov'ui, Maskvos Univerzitėto prop., žinovui lietuviszkos kalbos. P. Fort. jau daugiaus kaip metus užsiima szitům darbu, bet iki sziolei galutinei pataisė dar tik tris lapus ir davarė žodyną iki pusei raidės B. Tai-gi, kaip matome, spaudinimas žodyno

eina labai negreitai. P. Fortunatovas, mat, ir be žodyno turi daug kitu darbu ir daug turėjo pasėdėti, iki apsipažino su atspaustaiseis laksztais ir žodyno rankraszcziu, o priegtam, spaudinant, reikia kiekvieną lakształ po kokius szeszis sykius siuntinėti isz Petropilės į Maskvą ir atgalios. Paskutinę vasarą, kad p. Fortunatovas buvo jau atsidėjęs ant žodyno, Akadėmija, apsirikusi, pradėjo siuntinėti spaudinamůsius laksztus p. Jagicz'ui į Vieną. Antra, kada p. Fortunatovas paprasze Akadėmijos iszsiųsti jam dalį rankraszczio (antrąją pusę 13. lakszto), kad pamatyti, kaip ten paraszyta tuli žodžei, Akadėmija atsakė, kad toji dalis kas žin kur užsimetusi. Tai-gi per tokius nesitikėtus atsitikimus gana daug laiko nuėjo ant nieko. Tikimėsi vienok, kad toliaus viskas eis sparcziaus. — Juszkeviczziaus žodynas paraszytas Kauno rėdybos (turi buti Raseiniu pavieczio) tarme, kuri gerokai skiriasi nů szios gadynės knįgu kalbos. Beveik prie kiekvieno žodžio pridėta po keliatą sakiniu, kad aiszkiaus parodyti, ką koks žodis reiszkia. Szitie sakinei neiszguldįti nei maskoliszkai nei lenkiszkai, taip, kad maskoliszkoji ir lenkiszkoji žodyno dalis užima kur kas mažiaus vietos nei lietuviszkoji. A. a. kun. Antanas buvo paraszęs visus žodžius tiktai lietuviszkai ir lenkiszkai; tik paskui a. a. Jonas prie tu pridėjo ir maskoliszkus žodžius, pradedant nů raidės A iki raidei L. Szitoje pirmoje žodyno dalyje a. a. Jonas Juszk. perdirbinėjo ir statraszą savo brolio, pritaikindamas jį labiaus prie statraszo Schleicherio ir Kurszaczio, bet tůmi, anot p. Fortunatovo, tik sudarkė žodyną. Kunįgas Antanas su visůmi nedarė skyriaus tarp tvirtapradžio ir tvirtagalio kirczio. Jonas bandė atskirti jůdu viena nů kito, bet tik pridirbo daugybę pinklu. Priegtam jis pridirbo nemažai ir taip visokiu permainu, tankiausei klaidingu. Pradedant-gi nů raidės L ir iki pacziam galui rankrasztis pasiliko toks, kaip jį buvo paraszęs a. a. kunįgas Antanas. Tai-gi p. Fortunatov'ui nemažai dar reiks sugaiszůti ant pridėjimo maskoliszku žodžiu. — Juszkev. žodynas bus labai didelis; kvarma jo lapo tokia, kaip ir „Svodbiniu dainu"; spauda tokia pat stambi ir aiszki. Kasztůs jis turi buti labai nebrangei, kaip ir visos Akadėmijos iszdůtosios knįgos ir per tai gerai galės iszsiplatinti Lietuvoje.

[1887 m. ‚Szviesa" N 5, p. 211—213]. *G. A.*

1888

Объ этнографической поѣздкѣ по Литвѣ и Жмуди лѣтомъ 1887 года. Приватъ-Доцента Э. Вольтера. Приложеніе къ 56-му тому Записокъ Импер. Акад. Наукъ. С.-Пб. Ц. 80 к. (Apie kelionę po Lietuvą ir Žemaitiją vasaros laike 1887 metůse pono E. Volter'io). Po szitu antraszu tapē nesenei kasztu Mokslu Akadēmijos Petropilyje atspauzdinta knįgutē, kurioje tarpe kitu akyvu dalyku randame patalpįtą žinę apie seniausias ir didei retas*) lietuviszkas knįgas: Daugszios Postillą 1599 m. ir taip vadinamą Chylinskio Biblįją 1663 m. Isz abēju tu knįgu p. Volteris privedē savo veikale po keliatą straipsniu, užlaikydamas senoviszką anu raszybą. Isz „Postillos" yra paimta pradžia pamokslo ant pirmos nedēlios advento ir visas pamokslas ant 22. nedēlios po sz. traicios. Isz Biblijos-gi — 1., 2., 3., 6. ir 7. parskyrimas pirmos knįgos Maižieszziaus, visa knįga Ruth ir pradžia 40-tos psalmēs. — Kas nori dasižinoti, kaip musu praboczei XVI. ir XVII. amžiuje kalbējo ir kaip mažai per 300 metu lietuviszka kalba atsimainē, tasai tegul ima į ranką veikalą p. Volter'io ir tegul skaito privestus tenai straipsnelius Daugszos ir Chylinskio. — Tolesnei padůda ponas Volter'is sąraszą visu veikalu vyskupo Volonczziauskio ir Daukanto, kaip spaudintu, taip ir likusiu rankraszcziůse**) ir

*) „Postillos" užsilaikē ligsziolai tik keliatas isz viso eksemploru. Biblija-gi Chylinskio daugumas skaitē už su visůmi prapůlusę. Bet praeitais metais vienas eksemplliorius tos retos knigos atsirado knįginyczioje Dvasiszkos Akadēmijos Petropilyje. Isz to tai eksemploriaus ir naudojo p. Volteris.

**) Nespaudinti veikalai Volonczziauskio yra szie:
a) Gyvenimas Szv. Marijos Panos, paraszytas 1870 metůse.
b) Pasakojimas Antano Tretiniko.
c) Garbinimas szv. szirdies Dievo musu Jēzaus Kristaus — ir daug visokiu gromatu.

Isz veikalu Daukanto tebegul dar rankrasziůse szie:
a) Palangos Petris.
b) Apie užlaikymo miszko.
c) Gaspadorius.
d) Lietuviszkas elementorius.
e) Pasakojimai Justino (Versmas Justini Historiarum).
f) Pasakojimas apie veikalus Lietuviu tautos ir
g) Rubinaiczio Peluzes gyvenimas isz „Teutonu kalbos" iszguldytas (Robinson Krüso).

ant to pamato parodo, kaip daug tůdu didžiausiu Lietuvos rasztininku prisidējo prie pakēlimo lietuviszkos kalbos, ir dēl praplētimo apszvaistos tarp Lietuviu ir Žemaicziu. Ant galo patalpino p. Volter'is du straipsniu isz rasztu Daukanto: vieną — isz jo žemaitiszkos istorijos po antraszu „Žines sziaurēs raszytoju apie Lietuviu ir Żemaicziu tautą vidutiniame amžiuje (§ III.), antrą — isz „Pasakojimo apie veikalus Lietuviu tautos" — apie darbus Vitenio. — Padůdamas tą trumputę žinę apie itin svarbų veikalą p. Volter'io negaliu czia užtylēti apie vieną klaidą, kurios tasai mokįtas vyras nenorom, kaipo Nelietuvis dasileidē. Vercziant rusiszkon kalbon padůtą ant 13. ir 14. p. dainelę „Vos auszta užszvit, visztos praded' karkti" — p. Volter'is nesuprato gerai sziu eileliu:

Vieszpatie Dieve, *Vieszpatie Ciecoriu,*
Ar-gi par amžius man taip bus nedoru?

nēs rusiszkai iszvertė taip:

Господи Боже, Государь Императоръ (sic.)!
Развѣ мнѣ вѣчно такъ будетъ не ладно?

o tůmi tarpu žodžei „Vieszpatie Ciecoriu", kaip kiekvienas mokįtas Lietuvis mato, nieko kito nereiszkia, kaip tiktai — „rex regum arba dominus dominantium".

[1888 m. „Szviesa" N 1 ir 2, „priedo" p. 26—27]. *Ad. G-s.*

Isz Juszkevicziaus žodyno

Kadangi spaudimas Juszkeviczaus žodyno eina labai palengva, ir dar gal daug metu praeis, iki mes jį visą pamatysime, užtai-gi ne pro szalį bus, man rodosi, padůti skaitytojams nekurius žodžius isz to žodyno. Bus tai nauda, asz mislyju, kaip patiems raszytojams, taip ir visiems skaitytojams. Kartais prireikus kokio žodžio, mes tůjaus kalame; o tas kalimas ne visiems pasiseka ir per tai tankei gadinasi ir biaurinasi kalba. — Kun. Juszkeviczius rinko žodžius nů pacziu žmoniu ir beveik prie kiekvieno žodžio paraszė tą patį sakinį, kuriame jis girdėjo tą žodį, arba paaiszkino jį žodžeis pacziu žmoniu. Sziů kartu padůdu nekurius žodžius isz litaros S. [1]

[1888 m. „Szviesa" (priedas) N 3, pp. 43—48].

1890

Iš Mintaujos. Šį miestą Lietuvos žmonės jau senei ir gerai pažįsta. Jį vadina Mintauja, kaip-kur Nitauja, vietomis-gi paliekti jam tiesiog latvišką jo vardą — Jelgava. Kitą-kart, kada nuo Kalkunų ligi Radviliškiui nebuvo dar geležinkelio, čion arba dar dažniau Rygon lietuvinįkai veždavę parduoti Kuršo pirkėjams savo javus. Musų javų latviai, žinoma, dėl savęs nereikalaudavo: supirkę, jie leisdavo tuos javus toliau, ing svetimas šalis, jurėmis per Liepojų arba Rygą. Dabar Kauno valdybos žmonės parduoda javus daugiausia savo krašte, iš-kur geležinkeliais ar Nemunu veža pirkliai į vakarus į kitas, tolymesnes šalis, kurios dėl kokios-nors priežasties išsilgsta musų duonos; čionai-gi, Mintaujon, atsiveža dabar tiktai liekanas, vieną-kitą purą, idant pardavę galėtų tuojau nusipirkti, kas šeimynįkui butinai reikalinga.

Nors, sulyginant su kitais metais, dabar, kaip sakiau, retai čia atsilanko musų sodiečiai (kaimiečiai), vienok vis-gi yra šitam mieste nemaža žmonių, kuriuos šelpia musų kraštas. Dar priemiestyj, toje pusėj miesto, į kurią suveina keliai iš Žeimio, Joniškio ir Žagarės, matai viešbučius su pakabomis ties durimis, arba ant durų, kur randasi ir lietuviški parašai, nors neišpasakytai suklaipyti. Tuojau gali suprasti, kad ten atsilanko lietuviai ir, kad ten yra žmonės, kurie laukia musų žmogaus. Taigi, tuose viešbučiuose sustoja lietuvinįkai, čionai jie gali susikalbėt ir savaip, čia-pat ir parduoda, tankiai negaudami pasiekt nė miesto, tuos kelis purus ar siekelius javų, sėmenų, arba vieną-kitą akmenį linų, kuriuos, pritrukę skatiko, vežėsi per penkias, šešias ir daugiau mylių. Įvažiavęs į miestą, vėl matai lietuviškus parašus, vėl jautiesi smagiau, tik tie parašai, sakau, taip nežmoniškai ir bjauriai sudarkyti, kad, norėdams juos perskaityti ir suprasti, kartais gerai, labai gerai turi įsižiurėti, akis pastatęs. Bet apėjęs tuos butus su lietuviškais parašais, tuojau ir vėl turi nusimįti: parašais aprupįti tiktai viešbučiai, pažmoniai, tarytum lietuviui reikia čionai žinoti tiktai, kur gerai gali jis atsigerti ir pasilinksmįt, padaręs tokią didelę kelionę. Niekur kitur neberasi ant pakabos lietuviško žodžio, nors yra ir daugiau vietų, kur turėtų užeiti ir, žinoma, užeina atvažiavęs musų žmogus.

Bet nevien kieman čionai sukeliauja lietuviai. Ira nemaža ir tokių, kurie, apsigyvenę, randa čia kitą tėviškę. Kaip daug yra tokių žmonių, galite numanyti iš to, jog katalikų bažnyčioje jau pernai turėjo įvesti čionai, tarp kitų, ir lietuviškus pamokslus. Kunįgai sako, kad didumas katalikų susirinkimo susidedąs čia iš lietuvinįkų. Tokiu budu galima butu musų giminės čionai skaityti daugiau, nekaip tukstantį, gal apie dvyliką šimtų žmonių, nės iš viso katalikų Mintaujoje esą pusantro tukstančio su viršum. Prie kalvinistų bažnyčios čionai priguli tiktai nedidelis skaitlius vokiečių — aristokratų, musų-gi evangelikų, kaip savę vadina Lietuvos kalvinistai, čionai, turbut, suvis nėra, išskyrus keletą mokįtinių, apie kuriuos bus dar žemiaus kalba.

Klausite, ką veikia čionai lietuviai ir ko jie čion smelkiasi? Atsakymas gali buti tiktai vienas: nerasdami ar nemokėdami rasti savo krašte duonos, keliauja juk musų žmonės, kur pakliuva, ir jieško maisto arba lengvesnio gyvenimo vieni toli, net už jurių, kiti-gi, katriems truksta drąsos ir ištekliaus kelionei, atvyksta ir Kuršan, o Kurše randa ir Mintaują. Bet, norint aiškiai suprasti, kodėl taip daug Lietuvių apsigyvenę Mintaujoje, reikia žinoti, kad musų miestas guli prie didelio kelio, kuriuo važiuojama į sostapilį šio krašto — į turtingą Rygą, taip išgarbįtą musų dainose. Daugelis duonos jieškočių, pasikėlusių važiuoti Kuršan, užsiliekti čionai, neprivažiavę paties sostapilio, tarytum dar neišdrįsdami keliauti toliau, kur viskas netaip gerai žinoma, kaip Mintaujoj, kurią ant galo kiti vadina jau Rygos priemiesčiu.

Vietiniai gyventojai, latviai, žinomi kaipo kruopštus ir darbštus žmonės, todėl ir lietuvinįkai, norėdami užsikariauti tarp jų šiokią-tokią busena, turi pildyt sunkų Dievo prisakymą, turi, liedami prakaitą, pelnytis kąsnį duonos. — Musų dievobaimingi žmonės, žinoma, ir čionai pildo tą prisakymą, kiek -tik įmanydami. Vyrai sergti vokiečių namus, tai — sargai ir taip tarnai, važioja vokiečius, tai — vežliai; prie kiekvieno darbo, kurį gali atlikti niekur ir nieko nesimokęs žmogus, rasi ir lietuvinįką, yra tai samdinįkai, dieninįkai. — Jaigu apie turtingumą tų žmonių galima butų spręsti pagal jų drabužį ir išrodą, tai reikėtu pasakyti, kad jie turbut abejutiškai gyvena: šventą dieną, susiėję bažnyčioj pasigiedot ar paklausyt pamokslo, jie išrodo, kaip paprasti Lietuvos miestiečiai, tik šiek-tiek švariau

apsitaisę. Bet arčiau prisižiurėjęs tokam žmogui ir isskaitęs iš jo veido kasdieninį jo gyvenimą, tuojau suprasi, kad jisai priguli prie didelio skaičiaus vargo žmonių. Kitaip nė negali buti. Juk tiems žmonėms tenka čionai tiktai sunkiausi darbai, lengvesnį-gi ir pelningesnį darbą visada laiko užčiaupę patys latviai, kurie kur-kas buklesni ir apsukresni už musų žmogų. Lietuviui pasiliekti toks tiktai pelnas, prie katro noringai prileidžia jį latvys, jieškodamas arba jau suradęs dėl savęs ką geresnį. — Prie tos geresnės duonos, dėl kurios paliekti čionai latviai vieną-kitą mums vietelę, reikia priskaityti, žinoma, ir tuos turtus, tąs dubas, kurios vis dažniau išslysta iš musų rankų ir tenka Lietuvoje latviams. — Tokiu budu galima sakyti, kad atsikraustymas lietuvių į Kuršą ir vėl latvių į Lietuvą nurodo tiktai labai graudulingą musų, lietuvių, padėjimą: mes juo tolyn, juo menkyn ir silpnyn einame, visa, kas mieliausia ir brangiausia, — savo žemę paliekame atėjunams — latviams, kurie užtat duoda mums Kurše tiktai sergėti, važioti vokiečius ir jiems tarnauti. —

Pasitikėjęs, kad už tą išklydimą iš vėžės, kurios turėjau laikytis, rašydamas apie Mintaują, dovanos man skaitytojai laikraščio, traukiu savo laišką toliau. Su vyrais, o kartais ir vienos, į musų miestą, žinoma, atkeliauja ir moters su mergaitėmis. Todėl apsigyvenę čionai lietuviai turi, kaip matote, ir žmonas, yra tokiu budu tikri žmonės, gali gyventi šeimynomis, — mergaitės, kurių čionai taip-gi nemaža yra, tarnauja pas lenkus, vokiečius ir pas pačius latvius. Jos visos, kaip ir vyrai, išmoksta greit latviškai kalbėti, o su ta kalba čionai lengva susižinoti, nės gangreit visa vietinė „ponija“ supranta latviškai. Musų mergaitės, kurios čion atkeliauja, moka dažniausiai šiek-tiek ir lenkiškai, užtaigi labai jieškomos buna pas gudus ir lenkus. Geriausios miesto virėjos yra tai lietuvaitės.

Geriau gyvenančių tarp lietuvių gangreit nėra. Apie mažą skaitlių „išrinktųjų“, kurie dirba kromuose, kaipo pagelbinįkai pačių pardavėjų, arba raštinyčiose, į kurias įsigriebė, mokėdami gudišką kalbą, nėr ką kalbėti, nės tokių vaikinų čion labai maža. — Todėl pareinu tiesiog prie jaunimo, kurio čia daugiau, nekaip galima butu tikėtis. Žemesnėsės kliasos vietinės gimnazijos pilnos musų vaikų; jų ten kur-kas daugiau, nekaip latvių su vokiečiais. Čion yra vaikai, suvežti iš visos Lietuvos, iš visų trijų jos valdybų. Kas žino verksmingą padėjimą

musų mokįtų Lietuvoje, tam bus gerai suprantama, kadėl taip grudžiasi į Kuršo gimnazijas musų vaikai. Gana pasakyti, kad daugelio tų kliučių, dėl kurių neprijima musų vaikų į Lietuvos gimnazijas, čionai suvis nebėr: vietos daug, kliasos dar vis nepilnos,' prijima-gi ir nevisai jaunus, valdžia žiuri pirmiausia į galvą vaiko, o ne į turtą jo tėvų. Tokiu budu čionai randa prieglaudą ir gauna mokslą daugelis tokių vaikų, kuriuos tėvai negalėjo atiduoti į artymesnes mokyklas. Gaila tiktai, kad musų žmonės jau perdaug jieško pigių gyvenimų dėl savo vaikų: vaikus atvežę paliekti kartais tokiose landynėse, kur šalta ir alkana, ir priežiuros nėra ir mokytis negalima. Išrodo kartais taip, kaip kad tėvams skatikas butu brangesnis už jo sunų. — Realinėje iškaloj' nedaug musų vaikų: musų žmonės, kaip žinoma, už nieką laiko tąs mokyklas, nės iš jų neprijima paskui į dvasiškas seminarijas. Latviai geriau supranta savo ir vaikų naudą, jie plačiau žiuri ant mokslo: realinė iškala pripildyta gangreit vienų latvių.

— Dar kitą-tiek musų jaunimo mokinasi be iškalų ir ypačiose mokyklose (Priwatlehranstalten). Apie tuos musų mokįtinius ir mokįtines, kaipo ir apie visą musų jaunimą, kurs jieško šviesos Kurše (Kuržemėje) ir Vidžemėje, tikiuosi parašyti kitam laiške.

K. Ob.

[1890 m. „Varpas“ N 5, p. 75—77].

1893

Devintas Rusijos archeologų kongresas. [2]

Šįmet, Rugpjučio mėnesį, buvo susirinkę Vilniuje Rusų žemės archeologai; prie jų su savo darbais buvo prisidėję ir keli svetimšaliai. Dėl šito kongreso norėčiau pasikalbėti nors nedaugeliu žodelių ir su „Varpo“ skaitytojais.

Archeologams, kaip žinoma, rūpi visokie senovės dalykai, kaip antai: yvairūs daikteliai, randami senovės kapuose ir šeip žemėje, senovės liekanos ant žemės — pilys, piliakalniai, seni dokumentai, šį-tą reiškią apie krašto praeitį, — visokie raštai, žmonių sekmės, kalba etc. Remdamosi ant visų tokių mažmožių, archeologija nori, kiek galėdama, ištirti seniausių laikų istoriją užimančio ją krašto, ji nor žinoti, kokie ten gyveno

kitą-kart žmonės, kokis galėjo būt jų gyvenimas, papročiai, būdas, tikėjimas. Trumpai sakant, archeologai nor pažinti istoriją kultūros vienos-kitos šalies tolymoj senovėje ir remiasi savo tyrinėjimuose ant visų šaltinių, kokius jiems gali suteikti senovės liekanos žemėje ir ant žemės.

Tokie maž-daug mokslo siekiai buvo surinkę Rusų archeologus jau aštuonis kartus. Susirinkę kuopon, jie visur tyrinėdavo visokius senovės dalykus, ypačiai-gi dalykus to krašto, kuriame išrinkdavo vietą savo suvažiavimams. Rinkdamiesi šįmet Vilniuje, mūsų senovės centre, Rusų archeologai norėjo tokiu būdu ištirti ypačiai mūsų krašto senoviškas liekanas. Šitam tikslui reikėjo jiems pritraukti prie kongreso kuodaugiausia mokslininkų iš istoriškos ir etnografiškos Lietuvos: be tų rinkinių, kuriuos turėjo ir turi savo rankose gana plačiai žinomi mūsų krašto archeologai, kaip specialistai, teip ir diletantai, be prisidėjimo tų žmonių nekiek tegalėtų ištirti suvažiavę į „tamsią, nepermatomą“ Lietuvą nė šviesūs Rusų mokslininkai. Dėl tos priežasties archeologų komitetas turėjo per trejus metus darbuotis apie parinkimą suvažiavymui tam tikros medegos ir apie patraukimą prie darbo atskirų to krašto mokslininkų. Suvažiavymo administracija per tą laiką norėjo perkratyti visas žinias apie mūsų piliakalnius, kapus, pilis ir kitas senovės liekanas; ji kasinėjo šiur-tur tam tikrą žemę, ieškodama paaiškinimo apie pirmutinius krašto gyventojus, ir surinko žinias apie mūsu archeologų kolekcijas; prie suvažiavymo ji įtaisė archeologišką parodą iš kollekcijų, „vietinių“ ir tolymesnių. Ant galo, susirinkdami tokioj vietoje, kur susiduria dvi tauti — Slavai su Lietuviais, kongreso administratoriai įtraukė programon tam tyčia naują ir ypatų referatams skyrių: „Senovės Slavų ir Lietuvos dalykai“.

Tokie buvo geismai pačių archeologų, mokslo vyrų. Tokiems geismams tiktai pritarti tegalima būtų.

Gaila tik, kad ant šito mokslo dangaus tuoj užslinko ir kelios juodos, negražios dėmelės. Pirma, kongreso *įstatymai* reikalavo, idant referatai tiktai rusiškai tebūtų skaitomi; išskyrimas buvo padarytas tiktai dėl *svetimšalių* mokslininkų, kurie, „jei tiktų mokslo komitetas“, galėjo skaityti ir prancūziškai arba vokiškai. *Rusijos* archeologams, jei katras ir nemokėtų prigulinčiai išreikšti savo pažiūrų ir žinių rusiškoj kalboje, įstatymai neleido naudotis tam tikslui svetimų (pranc.,

vokišk.) kalbų. Šis dalykas, kiek girdėjau, sulaikė nuo *važiavymo* Vilniun kelis žinomus Lenkų ir Lietuvių mokslininkus, kurie su nauda mokslui būtų galėję prisidėti prie kongreso. Antra, *Vilniaus* skyriaus archeologų komiteto, kuris privalė viską prirengti suvažiavymui, per visą laiką, kiek įmanydamas, skelbė, juog archeologų surinkimas Vilniuje turėsęs išrišti daug klausymų, kuriuos „vienpusiai“ Lenkų orcheologai teip „supainioję“ savo raštuose. Savo darbuose Vilniaus komiteto skyrius matė, kas-žin kodėl, ir ne visiems suprantamas Lenkų intrigas net ant archeologiškos dirvos. Šis komiteto skyrius tikėjosi sugriausęs visas klaidas ir tamsenybes, kurias buvo įskverbus mokslan „politiška tendencija“ pirmutinių (t. y. ne-rusiškų) darbų prie įrengimo Vilniaus istoriško muzėjaus ir šeip lenkiškų raštų apie Lietuvos praeitį. Žinomas mūsų priešininkas profes. Kojalovič, kolei buvo gyvas, nuolat priminėjo Komitetui, idant *stengtųsi* įrengti „tikrai rusišką“ archeologų kongresą, nėsa, kaip jisai rašė, būsę daug norinčių pakreipti visus darbus per suvažiavymą ne į Rusų pusę. Rūpindamasi, idant kongresas būtų perdėm rusiškas ir galėtų tarnaut politikos siekiams, profes. Kojalovič teip rašė Komitetui: „Nereikalingi būtų *separatistiški tyrinėjimai* senovės Lietuvos, Baltarusių, Mažrusių dalykų, tame laikmety, kada rusų tauta dar nebuvo išėjus aikštėn,*) kaip vienas kunas.“ Savo politiškus reikalavymus nuo archeologų jisai teip suformulavo: „Būtinai reikia vėla peržiūrėti visos žinios apie didei greitą, ypačiai nuo XIII amž., surusėjimą visų Lietuvos dalių; Lietuvos rytiečių kalba reikėtų iš-naujo pertyrinėti ir išrodyti, kokie ten yra senoviški ir dabartiniai Rusų žodžiai. Kongresas turi išaiškinti ypatybes rytiečių kalbos, pėrėjusias iš Baltarusių tarmės. Kunigai, kurie Lenkų raidėmis spausdė Lietuviams raštus, ir šių dienų litvomanai paprastai išmėtinėjo ir išmeta iš savo raštų visus žodžius slaviškos kilties ir baisiai nemėgsta rytinės Lietuvos tarmių. Labai malonu būtų, kad Rusų mokslininkai pasiimtų šituos klausymus į savo rankas. Su šitais pirmos eilės klausymais sujungta ir daug mažesnių: apie Rusų etnografiškas salas sienose Lietuvių tautos ir Lietuvių salas Rusų šalise. apie kraštutines sienas Baltaru-

---

*) Išeina aikštėn = išeina į viršų, apsireiškia.

sių tautos rytuose, Suvalkų ir Augustavo*) gubernijose," etc. Šituos žodžius tyčia išrašiau, beveik žodis į žodį, iš atspaustų Komiteto protokolų, idant skaitytojas matytų, kaip kartais purvan paverčia mokslą tokie vyrai, kurie patys rėkia ant kitų intrigų ir vienpusiavimų.

Jei dar prie to viso pridėsime, juog rinkimai reikalingų susivažiavymui žinių buvo atlikti ne per žinovus dalyko ir tikrus krašto pirmuolius, bet per mokintojus (jie gangreit visi samdyti rusifikatoriai), per valsčių raštininkus (Rusus) ir per Rusų kunigus ir ant galo... per policiją, tai visai gerai suprasime, kodėl mūsų krašto žmonės ir kiti, ne-Rusai, teip mažai gero laukė nuo Rusijos archeologų suvažiavymo. Buvo net pasklidęs Lietuvoje gandas, būk visa toj „komedija" reikalinga ėsant vientik išrodymui per „mokslą", juog visas mūsų kraštas ėsąs perdėm rusiškas ir turįs būt pravoslaviškas. Kurie tikėjo šitoms „žinioms", galėjo remtis net ant vieno pastatyto programoje klausymo: „kur gavo pradžią paveikslas Motinos Švenčiausios Aušros Vartų?"**)

Jau ir teip įširdę ant Rusų veikėjų Lietuvos mokslininkai, žinoma, nepanorėjo prisidėti prie tos „komedijos". Visi, kurie turėjo kokį darbą su šitais veikėjais ar prisižiūrėti gavo jų darbams, tikėjo, kad po jų sparnu mokslas negalės pasilikti mokslu. Visa Rusų politika ir josios rezultatas — mūsų netikėjimas net į Rusų mokslą — didelį kenksmą padarė archeologų kongresui: geresni Lietuvos ir Lenkų archeologai, kurie buvo teip reikalingi, nė vienas neatvažiavo Vilniun su savo mokslu ir žiniomis, nė vienas neatsiuntė savo kollekcijų Vilniaus archeologiškai parodai. Per šitą priežastį kongresas negalėjo kaip reikiant padaryti to viso, ką buvo užmanęs — su pagelba vietinių archeologų ir jų kollekcijų prigulinčiai išaiškinti Lietuvos ir aplinkinių kraštų tolymą senovę. Tikriems

---

*) Šis prof. lietuvėdra per ilgą savo amžį nežinojo, juog Augustavo gubernijos jau senei nebėr (ji turi dabar vardą Suvalkų gubernijos). Šis mokslininkas-politikas, gyvas būdams, visuomet drąsiai kalbėdavo apie Lietuvą, apie Lietuvius ir jų kalbą, nors patsai, kaip galima matyti iš jo raštų ir raštelių, neturėjo kaip ir didumas šių dienų mūsų krašto rusiškų „veikėjų", nėkokio išmanymo apie mūsų kalbą, apie jos tarmes, etc.

**) Reikia žinoti, juog mūsų krašto Rusai, ypačiai jų kunigai, nori visiems įkalbėti žodžiu ir raštais, būk šis paveikslas esąs pravoslaviškos kilties, ir paveržti jį iš katalikų rankų.

J. Jablonskio motina, A. J. Šipailiūtė-Jablonskienė (1913 m.).

mokslo žmonėms, suvažiavusiems iš-svetur, nesmagu buvo pértikrėti, kaip baisiai sukliudė jų darbą Vilniaus aprusintojai.

Pakalbėsime dabar apie pačius suvažiavusiuosius ir jų darbus arba, kitaip sakant, nuo karštaujančios vietinės politikos pereisime prie paties sveiko archeologų tyrinėjimo.

Kaip smagu, išėjus iš bjaurių politikos landynių, pamatysi savo akimis, juog tikras mokslas visuomet pasiliekti mokslu! Visos prisiekusių veikėjų pramonės kartais ataušina gerus mokslininkų norus, bet padaryti įtekmę ant pačių mokslo sprendimų nėkiek negali: nukreipti gryną mokslą į netikrąją pusę perdaug sunku. Taigi, nors iš pusės Vilniaus oficiališkų archeologų ir buvo noras papildyti stoką savo mokslo ir išmanymo paprastais dejavymais dėl viso, kas ten ne-rusiška, vienok mokslas nuo to nieko nenukentėjo; kas ką norėjo išreikšti, pasiremdamas ant tikrų mokslo pamatų, visuomet galėjo rasti tam tikrą progą, ir tamsybė bei politika niekur galutinai nepatrėmė tikrai moksliško balso. Todėl mums, Lietuviams, matant, juog moklsas ir sveikas protas gauna ant kongreso viršų, reikėjo tiktai gailėtis, kad teip pabūgo ir nepribuvo ar negalėjo pribūti tie žmonės mūsų senovės, kurie daugiausia interesingo būtų galėję pasakyti mokslui. Juo brangesnis dabar turi but tasai nedaugelis kongreso balsų, kuris atsiliepė apie mūsų praeitį ar šeip klausymus, surištus su mūsų senove. Tik apie šituos balsus aš ir norėčiau paminėti, rašydams apie archeologų darbus; kiti referatai — jų buvo 80 su viršum — negali mums čionai rūpėti, ir ant galo vienas silpnas žmogus negalėtų visų jų suvaikyti ir sužinoti. Trumpai sakant, nurodysiu tiktai ant referatų p. Vissendorfo iš Peterburgo, profes. Mierzyńskio ir profes. Bezzenbergerio iš Karaliaučiaus.

P. H. Vissendorf's perskaitė referatą su antrašu: *„Iš-kur atėjo Variagų Rusai* (Варяжская Русь?)" Referentas, pasiremdamas Ant Adomo iš Brėmų, Ditmaro iš Merzeburgo ir kitų vakarinių šaltinių ir ant galo ant nuomonių tokių istorikų, kaip Kostomarov's, nurodo, juog „Rusai" tegalėję ateiti į dabartinę Rusiją tiktai iš „Žemaičių Rusės (Rusijos)", kuri gyvenus pagal Prusų *Rus* (= Rusnę), įtekančią, kaip žinoma, į mūsų Nemuną.*) Teisybę pasakius, p. V-s neišaiškino visų klausymų, kurie sujungti su „atėjimu" į Padnieprį „Rusų kuni-

*) Значеніе литовскаго языка въ вопросѣ о происхожденіи Руси Вильна, 1893.

gaikščių". Jei ir galima būtų tikėti, kad kitą-kart Prusų pajuryje buvus dalis mūsų tautos, vardu *Rus* (= Rusai), tai vis dar neaišku bus, kodėl *čionai,* o ne kitur reikia ieškoti ir pirmojo būsto „Variagų Rusų". Iš šalies p. V-ui buvo nurodyta, juog išrišant teip painų klausymą (apie „Rusų" kilimą) reikėtų remtis ant senesniųjų šaltinių, prie kurių priskaitomos Bizantijos chronikos. Visiems buvo aišku, ir patsai referentas, matyti, suprato, juog grįždamas prie senos teorijos apie kilimą „Dniepriškių Rusų" jisai turėjo pirmiausia suardyti visas kitas teorijas apie šį dalyką; šeip, jo teorija, nors pagal vakariečių šaltinius ir būtų įtikima, vis-tik negalės prašviesti, kaip reikiant, mūsų akių apie tokius tamsius dalykus, kaip antai apie „Rusų" kilimą.

Apie tą-pat klausymą turėjo skaityt, kaip matoma buvo iš kongreso programos, ir p. Z. Liackis, išguldytojas lietuviškos kalbos Panevėžio mokintojų seminarijoj. Savo referate*), atspaustam „Darbuose Vilniaus Komiteto...", p. L-is išveda Padnieprio Rusus teip-pat iš Lietuvos. Savo tyrinėjimuose jisai remiasi ant vietų ir žmonių vardų to laiko Rusų žemės. *Riurika,* pirmąjį „Rusų" kunigaikštį, jisai padaro iš žodžio *rura, riura* (=*germ. Röhre), Sineusą* iš *uso* (=slav. усъ), o *Truvorą* iš žodžio *Turuvoris,* kuris reiškiąs „taurų varytoją, medžiotoją". Vardą *Rus* šis „žinovas" lietuviškos kalbos išveda iš *Rusis,* sutrumpinto *Russ,* kilusio iš *ruch* (= judėjimas). P. Liackio darbas visas pilnas perdaug drąsių ir neaiškių etimologijų; jų visų aš čionai nerašysiu, nėsa daugelis jo išvedimų, man matos, yra vaisius mažo supratimo kalbų mokslo. Šitą painų klausymą lypstelėjo ir profes. Uspenskis, kalbėdamas apie *Gotus* (= „Gudus"); jisai norėtų išvesdinti senovės Padniepriečių „Rusus" iš Germanų, būtent iš Gotų žemės.

Visi šitie referatai, man manant, buvo perdaug silpni, nepilni; jie tiktai sukildę seną klausymą, bet išrišti jį ir perkalbėti kitą žmogų vargu bau galės.

Nors ir silpną referatą, bet smagų klausyti perskaitė profes. A. Kočubinsky. Jisai skaitė *„Apie lietuvišką kalbą ir Rusų senovę".* Nurodęs ant svarbumo lietuv. kalbos, užlaikiusios di-

---

*) „Russ" — tai yra ne į Nemuną įpuolanti upė, tiktai viena (didžiausioji) Nemuno šaka, į kurias jisai suskyla pirm negu į „Marias" (Kurisches Haff) įteka. Redakcija.

džiausias ypatybes ariškos kalbų giminės, referentas pasakė, juog gilus ir platus pažinimas lietuv. kalbos esant Rusų pareiga prieš Europos mokslą ir mūsų dienų reikalavymus. Gražiai atsišaukęs apie mūsų kalbą ir tautą, šis lietuviškos kalbos mylėtojas kvietė mokslo žmones darbuotis apie ją ir tyrinėti tąs brangenybes, kurias užlaiko ji mokslui. Patsai p. K-io referatas, būtent moksliška jo pusė, norėjo paaiškinti, iš-kur kilęs mūsų žodis *druska*. Nesuprasdamas iš kokio šaltinio būtų galėjęs ateiti mūsų kalbon šis žodis, ir žinodamas, juog gangreit visos kitos Indo-europiečių tautos išreikšti „druskai" turi žodžius nuo kitos šaknies (sulyg. *sulyg. sal*, rus. *Salz*, соль etc.) [3] referentas manė, kad žodis *druska* būsęs padatiesiog iš žodžio *Truso*, senovės miesto prie Vislos įtakos. Per šį miestą Lietuvių pirkliai turėdavę gauti iš Slavų žemės druską, atvežamą Vislos upe, ir dėl tos priežasties pavadinę ją *druska* (nuo *Truso, Druso)*. Prieš tokią etimologiją mūsų *druskos* galima būtų daug ką pasakyti. Viena, iš *Druso, Truso* labai sunku išvesti žodis *druska*, bent analogija tokiam išvedimui nelengva būtų surasti. Antra, kaip buvo nurodyta ir ant kongreso, geriausia būtų šis žodis pastatyti prie Latvių *druska* (= truputis, smulkmena) ir protauti teip: Latvių „trupinučiai, smulkmenos" įgijo mūsų kalboje prasmę „sūrių trupinučių (= druskos)", kaip Slavų *„proch* (= dulkės)" gavo vietomis prasmę ir tokio *proch'o*, kurs reiškia „jautrias, greitai užsidegančias dulkes, t. y. Schiesspulver". Taip sustačius mūsų ir Latvių druskas, p. K-io etimologija ir protavymas reikės būtinai atmesti. Tokiu būdu bus tik nesuprantama priežastis, dėlei kurios mes vieni neturime savo kalboj žodžio nuo šaknies *sal* ir privalėme iš „trupinučių" pasidaryti žodį, reiškiantį *„druską"*.

Profes. A. Mierzyński, žinomas tyrinėtojas mūsų mitologijos, skaitė „apie Krivę". Šitą klausymą p. M-is pastatė ant tikrai moksliško pamato ir perkratė visus pranešimus apie Krivę (= *Krivą)*, randamus pas vakariečių metrašius ir šeip rašytojus. Apie savo šaltinius p. M-ski teip maž-daug atsiliepė: Petras *Dusburg* su savo *Chronicon Prussiae* (1226—1326) yra pirmas ir vienintelis šitam dalyke šaltinis, pirma jo niekas apie Krivą nerašė, du amžiu po jo niekas nežinojo apie Krivą. Tiktai XIV amžiuje *Grunau*, ne visur pagirtinas šaltinis, vėl paduoda kelias neaiškias apie jį žinias. Vėlesni rašy-

2*

tojai remiasi beveik visi ant Grunau ir todėl jų pranešimai neturi mūsų akise gangreit nėkokios vertės. Teip išaukštinęs pirmąjį savo šaltinį, referentas priminė šiuos jo ženklingus žodžius (Pars III, Cap. V): „Vidury šitos (= Prūsų) patremptos tautos, būtent Nadrovijoj, buvo viena vieta, vadinama *Ramuva* (Romovo), gavusi vardą nuo žodžio *Roma* (= Rymas); toj vietoje gyveno žmogus, vardu *Krivas* (Krive), kuris gerbiamas buvo, nelyginant Rymo Tėvas. Kaip Šv. Tėvas yra galva visos tikinčiųjų bažnyčios, teip ir Krivas savo paliepimais arba įsakymais valdė ne tiktai visas Prūsų tauteles, bet ir Lietuvininkus ir kitas Livonijos gimines. Jo autoritetas buvo teip didis, juog ne tiktai jisai pats arba jo giminietis, bet pagaliaus ir žinių nešėjas, keliaudamas per minėtų tautų žemes su jo lazda arba kitu kokiu žinomu jo ženklu, buvo kunigaikščių aukštuoklių ir kitų žmonių laikomas didelėj garbėje. Jisai dar žiūrėjo, idant neužgestų amžina stabmeldžių ugnis.“ Kritikuodamas šitą tekstą, p. M-i randa, juog teip iššaukštindamas Krivo valdžią klysta ir P. Dusburg's, tasai ištikimiausias mūsų šaltinis, nėsa, ką D—gs rašo apie politišką ir hierarkišką Krivo valdžią, to visiškai negalima esą matyti iš Lietuvos istorijos: Lietuvoje tuomet nebuvę dar vienos aukštesnės valdžios ir į darbus atskirų kunigaikščių niekur nematyt įsikišimo „vyriausio dvasiško Lietuvos kunigo“; ką mes žinome apie Lietuvių mitologiją ir tikėjimo institucijas, viskas, p. M-iui manant, mus patikrina, juog geriausios hierarkiškos valdžios nė negalėjo būt Lietuvoje. Bet kaip-gi galėjo suklysti D-rgas, rašydamas tuojau po nuveikimo (1275 m.) Nadrovijos, tarp 1275—1326 metų, turėdamas daug ištikimų liudininkų ir galėdamas visuomet patirti teisingumą jų pranešimų? Ant šito klausymo p. M-ski teip atsako: Krivas gyveno Nadrovijos Ramuvoje, kur buvo ugnies kūrintoju ir tokiu būdu užėmęs turėjo *labai prakilnią* tarp kitų kunigų ir burtininkų *vietą;* todėl, girdėdamas panašiai skambant žodžius *Romov* ir *Roma,* ir sustatęs žinią apie Ramuvos dvasiško kunigo aukštą padėjimą su padėjimu Rymo vyskupo t. y. šv. Tėvo, Dusburg'as, neilgai trukęs, ir išvedė, būk Krivas reiškiąs tarp Lietuvos stabmeldžių tiek-pat, kiek šv. Tėvas tarp katalikų.

Toliaus referentas stengėsi nurodyti, juog Krivas valdžią tegalėjęs turėti vienoj Nadrovijoje; jisai turbūt galėjęs rinkti kuopon prakilnesnius žmones pasiteirauti apie savo krašto reikalus.

Ką reiškia patsai žodis *Krive, Krivas*? Profes. M-ski teksto žodžius „in quo habitabat quidam, dictus Criwe“ supranta teip, juog *Krivas* tegalėjęs but patsai *vardas* (pavardė) paskutinio ugnies kunigo, gyvenusio Nadrovijos Ramuvoje, o *Ramuva* ėsąs tokis-pat *vardas* tos vietos, kur tuokart gyvenęs Krivas. Vardai: *Krywo Krywajte, Kriwe, Kriwejto, Kyrie Kyrieito* gimė labai vėlai: mūsų dienų žinovai lietuviškos kalbos rašo *Krivų Krivaitis,* bet ir šis sustatymas neturi kalboje analogijų *(Petrų Petraitis?!)* ir neduoda nėjokios prasmės *(Krivų Krivo* sūnus?). Man matos, kad tasai sumaišymas vardų galėjo išeiti iš to, juog Dusburgo minimas kunigas būt vadinamas *Krivu* ir *Krivaičiu;* jug ir dabar yra pavardės *Krivai,* kuriuos vieni ir vadina *Krivaičiais,* kiti — *Krivais.* Svetimšaliai, nesuprasdami lietuviškos (prūsiškos) kalbos ir girdėdami du žodžiu su viena prasme, mánė, būk tai esąs sudėtinis, t. y. iš dviejų žodžių padarytas pavadinimas.

Kaip matome, p. M-io referatas stengiasi sugriauti šių dienų žinias apie Krivą ir visą hierarkišką senovės Lietuvos organizaciją. Pilnai kritiškai peržvalgai šito referato čia ne vieta: ir daug darbo ir nemaža laiko reikėtų, ir vis dar nedaugiausia galėtume pasakyti.

Ant galo paminėsiu apie referatą profes. Ad. Bezzenberger'io. Šis žinomas mūsų kalbos ir senovės tyrėjas perskaitė „Apie senų senovę Rytinių Prūsų žemes“. Pirmiausia referentas nurodė ant geologiškų ypatybių pačios žemės, kuri tolymoj senovėje, kaip žinoma, buvo didelės žiemių ledynės apdengta ir prislėgta. Buvo laikas, kada tos žemės apskritys turėjo būt daug mažesnis; dabar, pasikėlus žemei ant pustrečio sieksnio, sausumos plotas tapo kur-kas didesnis. Prie atmainos žemės sienų buvo permainos ir tekėjime upių; Nemunas, Visla, Odra tekėjo kitą-kart į vakarus ir buvo tarp savęs surištos, paskum atsiskyrė nuo viena-kitos ir prasitrynė kelią į žiemius. Žmonės, atsiradę tose vietose tuoj po ištirpimo ledynės, dar užspėjo visas tąs permainas; jie atėjo turbūt iš rytų ir pietryčių, iš teritorijos, kurią valdo dabar Rusai. Nors iš tolymos senovės mes ir nedaug teturime prisikasę ir šeip nužvelgę daiktų, vienok ir tas nedaugelis — čionai priskaitomi ir keli galvakaušiai — gali mus patikrinti, juog to laikmečio gyventojai buvo dabartinių Lietuvių ir Latvių artymi giminės, mūsų tautiečiai. Šitai mums parodo ir užsilikę nuo senovės

tikrai lietuviški vardai tūlų Prūsų žemės vietų. Galima pagaliaus matyti, juog gyvenusi tenai senų senovėje Lietuvių tauta turėjo jau dvi šaki, Prūsus ir pačius Lietuvius, tarp kurių siena bus ėjus ten-pat, kur mes ją randame tikrai istoriškam laikmetyje. Toliaus profes. B-r'is kalbėjo apie kelis mūsų kulturos periodus, per kuriuos perėję Lietuvos gyventojai (akmeninį, žalvarinį, geležinį . . .), nurodė ant sąlygų gyvenimo mūsų tautiečių kiekvienam laikmetyje, ant to, kaip prasidėjo jų susinešimai su kitoms tautomis, pirkliavymu gintaru, etc.. Garbingas referentas, kalbėdamas apie mūsų kulturos istoriją, nurodė teip-gi ant to, kaip senei galėjo atsitikti jo primenami iš mūsų senovės faktai. Skaitydams apie atėjimą senų senovėje į pajūrį Lietuvininkų, jisai išreiškė nuomonę, juog Lietuvos gubernijose ir daugely vietų, kur dabar gyvena Baltarusiai, turėję savo būstus mūsų tautiečiai mažiausia pirm kokių 7000 metų. Pagal tą nuomonę, visur dabar priimta, mūsų kraštas, tokiu būdu negal būt vadinamas „искони русскій край (nuo amžių rusiška šalis)", kaip norėtų mūsų aprusintojai. Šitas referatas išrodo, juog visas mūsų kraštas nuo neatmenamos senovės yra grynai lietuviškas, jo gyventojuose teka tikrai lietuviškas kraujas.

Minėtais referatais dar nebus išsemtas visas lietuviškas skyrius Vilniaus kongreso. Buvo dar skaityta: apie Getvių (= jatviagų) kapus, apie feodalizmą Rytų Rusijoje ir Lietuvoje, apie kuopų teisimus (о копныхъ судахъ) senovės Lietuvoje... Kas panorėtų perskaityti šituos ir aukščiaus minėtus referatus, galės juos rasti „Kongreso darbuose", kurie neilgai trukus bus atspausdyti.

Dabar kartą primenu: per kongresą gali būt skaitomi visoki senovės tyrinėjimai, jei bus paremti ant moksliško pamato, o skaitymus, platesnius ar siauresnius, išsirenka pagal savo tikslą ir pajėgas kiekvienas atskiras kongreso sąnarys. Kas panorėtų nuvažiuoti ant tokio kongreso su savo darbu, visuomet išmintingai pasielgtų: ištyrinėtojui senovės dalykų visada bus naudinga prisiklausyti gyviems mokslo balsams bei debatams ir pasitarauti su tam tikrais dalyko žinovais, specialistais.

Dešimtas archeologų kongresas susirinks 1896 m. Rygoje.

[1893 m. „Varpas", N. 9, p. 135—138].

P. Vaidilas.

II. Дм. Брянцевъ. Очеркъ древней Литвы и западной Россіи. Вильна, 1891, in 8⁰, p. VI, 150.

Autorius šitos knygutės yra gerai žinomas mūsų krašte Rusų rašytojas — „istorikas“ ir publicistas. Šis vadovėlis yra tiktai sutrumpinimas platesnio darbo, atspausdyto 1890 metuose; jame p. Briancev'as sutrumpino savo pirmutinį darbą, norėdams veikiaus išplatinti savo pažiūras ant Lietuvos praeities tarp daugumo rusiškai skaitančių mūsų krašto žmonių, ypačiai tarp *sodžių mokintojų*, nėsa pirmoji jo knyga „dėl savo platumo ir ypač brangumo“ negalėjus, kaip reikiant, paplisti tarp visų tų žmonių, dėl kurių buvo rašyta.

Minėtam vadovėlyje skaitytojas neras nieko ypatingo, bent nieko tikrai gero. Ar gali ir būt kas gero tokioj istorijoje, kur autoriui-publicistui niekas daugiaus nerūpi, kaip tik išplatinimas apie mūsų praeitį „tikrai rusiškų“ pažiūrų? Briancev'as, kaip tikras aprusintojas, nori, kad visi Lietuvininkai nustotų buvę tuo, kuo jie nori būt, ir visiškai pavirstų į Rusus; rašydams istorijos vadovėlį, jisai įkalba savo skaitytojams, kad mūsų pratėviai buvę jau gangreit pravoslavai, visuomet virtę ir turėję pavirsti į Rusus, kad vìsa, ką mės kada turėjome gero, suteikdavę mums tiktai Rusai, ir vėl vìsa, kas buvo pikto, buvę tik Lenkų bei Vokiečių darbu. Tokiu būdu p. Br-as iš istorijos pasidaro tiktai įnagį savo pažiūroms išplatinti. Šitoji teisybė matyti gangreit ant kiekvienos vietos jo vadovėlio.

Pačioj pradžioje savo knygutės, kalbėdamas apie atskiras mūsų tautos gimines, p. Br-as teip rašo (p. 1—2): „Žemaičiai gyvena dabartinėj Kauno gubernijoje. Tamsumas, kuris teip išskiria juos, bus suprantamas, jei mės atsimįsime, juog *Vokiečiai*, apėmę XIII amž. vakarinę Lietuvą, baisiai negražiai ir nežmoniškai su jais apsieidavo.“ Kitós priežasties mūsų tamsumo, nors ji yra labai arti ir visiems gerai suprantama, aprusintojas negal pripažinti. Kalbėdams apie kitas tautós gimines, jis neužmiršta tuoj pridėti, juog Getvius išnaikinę Lenkai, o Prūsus, Žemgaliečius ir Kuršininkus (nors „Kuršo“ tauta prie Lietuvos giminių neprigulėjo, ji buvo Finų tautós giminė) išpiovė vieni Vokiečiai. Perskaičius apie tokį išnaikinimą visų tautelių (= Latvių) į pietus nuo Dauguvos, iš vadovėlio sunku suprasti, kokiais keliais galėjo vėl atsirasti tenai vietoj išnaikintojų Vokiečių dabartiniai gyventojai, Latviai. Kas panorėtų semti žinias ir iš p. Br-vo knygutės, tas turėtų įtikėti į tai.

juog Kurše dabar tiktai Vokiečiai tegyvena. Į tokią klaidą veda skaitytoją p. Br-as vientik dėl to, juog jisai norėjo parodyti, kad mus težudę tik Vokiečiai ir Lenkai.

Autoriaus pažiūros ypačiai aiškios toj vietoje, kur kalbama apie Lietuvių kaimynus. Pripažinęs didelę bičiulystę praeityje tarp Rusų ir Lietuvos, jis teip sako: „Per tokį susibičiuliavymą Lietuvių su Rusais *didesnė pusė Lietuvių* jau XIII amž. *puikiai* (отлично) *kalbėjo rusiškai* ir buvo prijėmus Rusų papročius ir gyvenimą; visi senovės apšviestesniejie Lietuviai kalbėjo ir rašė rusiškai; lietuviškai jie nemokėjo nė skaityt, nė rašyt, nėsa nebuvo lietuviškos raštenybės; daugelis Lietuvių buvo prijėmę pravoslavišką tikėjimą. Po Rusų su Lietuviais susipažino Lenkai, bet ypatingos bičiulystės su jais nebūdavo; priešingai, Lenkai ir Lietuviai nuolat pykdavosi ir karaudavo tarp savęs (p. 9—10).“ Kartais dabartinius nacijonališkus Rusų reikalavymus autorius perkelia tiesiai į pačią tolymąją senovę, į XIII amžį. Tokiu būdu, numirus 1263 m. Mindaugiui, pagal Br-vą, prie lietuviškos tuoj išėjus aikštėn Lietuvoje ir tikrai rusiška partija, kuri reikalavus, „idant Lietuvoje *visi* kalbėtų rusiškai, laikytųsi pravoslaviško tikėjimo, prijimtų Rusų papročius ir tt.“

Tokie faktai, kaip sutrempimas 1410 m. Kryžeivių prie Grünwaldo, p. Br-vo akise teip-pat aukština tiktai Rusų vardą. Apie šį faktą tam tikroj vietoje p. Br-vas šiteip rašo: „Lietuvos kunigaikštis (Vytautis), kuris pats nebuvo narsus vyras, pamatęs daugybę Kryžeivių išsigando, šoko atgal ir maž nepabėgo iš kovos; bet tuo-tarpu pribuvo Rusai, kurie dirbdami išvien sulaikė Vokiečių kareivius, privertė juos trauktis atgal ir tokiu būdu išgelbėjo Vytautį.“

Savo darbą p. Br-vas baigia priskyrimu 1839 m. prie pravoslaviško tikėjimo istoriškos Lietuvos unijotų. Žinoma, ir šitam akte autorius mato tiktai didelį norą ir troškimą pačių unijotų ir ypatingą malonę Rusų valdžios, meilingai prijėmusios savo globon kitą-kart atskeltus nuo pravoslavų brolius.

Negeriaus klojasi p. Br-ui ir tose vietose, kur vietoj politikos tiesiog reikalingas šioks-toks mokslas. Čia iš žodžių „geriamasis *ragutis, ragelis, medžiojimas*“ jisai, sekdamas klaidingus šaltinius, padaro senovės mūsų dievaičius — *Ragutį* (d. linksmybės) ir *Medžiojimą* (d-tę medžiojimo). Dėl tos-pat priežasties tarp mūsų dievų atrandami ir tokie, ne lietuviškai

skambą, kaip *Potrimpos, Poklius, Kurko.* Apie *Ramuvą* p. Br-vui pakanka šitokio nurodymo: „Tai buvo prakilniausia Lietuvos šventykla, kurion *visi* Lietuviai per dideles šventes susirinkdavo ant maldos. Šitoji šventykla buvo įrengta klonyje, prie-pat įtekėjimo vienos upės į kitą. Čia paprastai augo didelis ąžuolas su trimis suaugusiais liemenimis. Kadangi rusiškam žodžiui „срощенный“ (= suaugęs) lietuvių kalboje atsako žodis „romota“ (?!), todėl ir didžiausia Lietuvos šventykla gavo vardą „Romove“ (= Ramuva).“ Kiek čia sakinių, tiek ir klaidų.

Apie mūsų stabmeldystę ir jos išnykimą nedaug aiškaus tegalima rasti p. Briancevo vadovėlyje. Jei panorėtume remtis ant jo žodžių, tad reikėtų manyti, juog stabmeldystė išnyko jau XI amžyje; bent ant 3-o pusl. apie šį dalyką jisai teip rašo: „Senovės Lietuviai neturėjo išmanymo apie tikrą Dievą ir Jo sūnų Jėzų Kristų, iki X ir XI amž. po Kr. gim. susipažino su Rusų pravoslaviškais kunigaikščiais ir Rusų apšviestais žmonėmis iš Novgorodo, Kijevo ir Galicijos. Sulyg tam laikui (X ir XI amž.) jie garbino ir lenkė savo stabus.“

Visų mano išrašų ir nurodymų, man matos, užteks, idant skaitytojas galėtų suprasti, ką reiškia p. B-o knygutė su minėtu antrašu. Kas mūsų norėtų trumpai pasiskaityti apie Lietuvos praeitį, tam galėtų ir turėtų užtekti šiam kartui darbų Skirmuntaitės ir ypačiai Zanavyko „Apsakymų“. Šitam reikale galime ir turime apsieiti be p. Br-vo pagelbos.

P. V.

Литовско-языческіе очерки. Историческія изслѣдованія Теобальда. Вильна, 1890, in 8⁰, p. V, 201.

Knyga su šituo antrašu duoda mums ištraukas iš didelio, dar nespausdyto, darbo, su labai garsiu antrašu „Полная литовская миѳолгія (ištisa Lietuvos mitologija)“. Visi straipsniai, kurie pateko į šitą knygutę, buvo spausdyti pirmiaus Vilniaus laikraštyje „Виленскі Вйѣстникъ“. Tokių straipsnių ir straipsnelių visoj knygutėje yra 18 ir visi jie aprašo mūsų senovę — stabmeldžių tikėjimą, papročius, būdą, poeziją, ir t.t. Tyrinėtojams senovės visi tokie straipsneliai būtų labai interesingi, kad tik patsai jų autorius būtų mokėjęs išbristi iš visų tų klaidų, kurias priveisė šitam moksle yvairūs rašytojai. Taigi pažiūrėkime, kiek šito mokslo turi p. Teobald'as.

Pirmiausia iš paties darbo matyti, juog p. T-d'as nėkiek nemoka lietuviškos kalbós, be kurios Lietuvos mitologijos tyrėjas yra tiktai vaikas, Lietuvos girioje paklydęs. Tyrinėdami savo mitologiją, jos rašytuose šaltiniuose mes rasime daug supainiota ir supainiota daugiausia dėl nesupratimo mūsų kalbós; šiek-tiek atitaisyti, kur kitų suklysta ir apsirikta, galima bus tik tuomet, jei patsai taisytojas mokės šitą kalbą. Nemokėdamas kalbós, p. T—d'as ne tik nieko nepataiso, atsiremdamas ant lietuv. kalbos, bet dar daugiaus supainioja savo skaitytoją. Kad p. T—d'as būtų mokėjęs nors kiek lietuviškai, tad „Veliuonos Lietuvius" jisai nebūtų pavadinęs „Виленскie Литовцы (= Vilniečiai)", nevartotų tokių žodžių, kaip antai „Džaukemo - Giesnie" (= linksma giesmė, daina) ir neišguldytų žodžio „giedojimas" rusiškais „торжественный, важный (= iškilmingas, prakilnus)". Nemokėdamas mūsų kalbós, jisai tegalėjo naudotis tiktai iš 33 Juškevičiaus dainų, atspausdytų drauge su rusišku vertalu; visos kitos Jušk—aus ir kitų surinktos dainos jo akise neturi nėkokios naudos, nėsa tie rinkėjai neišvertė savo dainų į rusišką kalbą (pusl. 19—22).

Man rodos, kad p. Teobaldo darbą sugadino dar viena priežastis, būtent per daug didelis noras būti autorium ir rašyti apie nežinomus dalykus. Apie p. p. Fortunatovo ir Millerio dainų rinkinį jisai atsišaukia, kad jų dainos esančios be moksliškos vertės, nės tuodu vyru išguldę savo rinkinį iš *vokiškos* kalbos. Tuo tarpu žinoma, kad F—s ir M—s, abudu žinovu mūsų kalbos, rinko savo dainas apie Mariampolį ir surinkę atspaudė jas lietuviškai su rusiškais vertalais; versti iš vokiškos kalbos juodu negalėjo, nės vokiškoj kalboje tų dainų dar nėr. Matoma, kad p. Teobald'as tų dainų suvis nėra matęs ir pagaliaus nežino, kur ir kaip jos surinktos ir atspausdytos (pusl. 21).

Kur p. Teobald'as rašo apie mūsų dievus ir stačiai mitologiją, visur jisai remiasi ant Narbutto, Strykowskio, Jaruszewicziaus, Düssburgo ir kitų. Visos klaidos tų rašytojų, žinoma, pateko ir į p. Teobald'o darbą. Visa daugybė kas-žin kokių dievaičių su kas-žin kokiais barbariškais vardais gavo, tokiu būdu, prieglaudą ir p. Teobald'o mitologijoje. Aprašydams dievaičius, mūsų tautos papročius, mūsų senovės gyvenimą, šventas vietas jisai visuomet aklai seka savo pranokėjus ir tiktai kur-ne-kur, kada jie matomai viens su kitu nesu-

tinka, sustato visus juos krūvon ir mėgina taisyti, pasiremdamas ant kokios žinomos jam kitų nuomonės. Kadangi visas darbas turi daugiausia charakterį aprašymo, todėl geriausios yra tos vietos, kur autorius remiasi ant ištikimesnių šaltinių. Prie tokių vietų turi būt, man matos, priskaitomi visi tie lapai, kur autorius semia žinias ir rašo pagal Jucevičiaus „Litwa", nėsa šitam darbe, kaip žinoma, surinkta daug mitologiškų mažmožių tiesiai iš žmonių lūpų.

Jei Lietuvių katras norėtų iš šitos knygos naudotis, turėtų neužmiršti, juog su medega, kuri patekus į šitą rinkinį, reikia apsieiti su dideliu saugulių: joje sujauktos visokios senovės liekanos ir nevisur galima joms tikėti.

[1893 m. „Varpas", N 10, p. 155]. *P. V.*

Arièlka yra nůdai paeinantis isz girtybės ir kokiu budu galima kiekvienam iszsigydinti nů girtybės. Paraszytas per G. Tiumeła. Su ketureis žmogaus piłvo paveiksłais. Vilniuje, 1863, in 16°, p. 230.

Šitoji knygutė, atsispirdama į Dievo ir bažnyčios prisakymus, nori mus pamokinti, kaip daug pikto daro žmonėms spirtas ir spirtiniai gėralai. Joje autorius parodo, kaip lengva nusidėti girtuokliui, kaip veikiai girtuoklis peržengia visus prisakymus — Dievo, bažnyčios ir šeip-jau valdžios. Gaila tik, kad surengtuose čionai „pamokinimuose" žmogus neras nėkokio aiškaus mokslo — visų tų pamokinimų labai biauri ir neaiški kalba. Knygutės kalba biauri ne dėl daugybės svetimų žodžių; ne, kalba čia netikus dėlto, kad nesuprantama, tamsi neaiški, be gramatikos, nėra nėkokio sintaksio. Beveik ant kiekvieno puslapio yra daugybė sunkių ir nesuprantamų vietų. Pradėsime nuo antrašo; kas galės supratsi tokį sakinį: „Arièłka yra nůdai paeinantis isz girtybės"? Čionai aš išrašau kelis sakinius ir reiškinius, kurie pateisįs visą tą mano nusistebėjimą: „Kiekviena arièłka yra nůdai, nes tai velnio kraujas (p. 3)"; „trucizna (nůdai) yra kiekviena dovana Dievo sužeista per velnią"; „teip, kaip Viešpats Dievas musų mokė pažinti nůdus, pagal jos (?) darbus, užtat pažinti nůdus, jog yra velniška sėkla, teip mes parodysime, o kiekvienas, kas nor, tur teisei pasakyti, kad arièłka yra nůdai(p. 4)"; „O koke tai buna baisi kariumenė (! = karė, karas) su smer-

cziu, kad sumaiszysi abudu tůs łaszus vandens ir ariełkos vienan daiktan (p. 7)"; „Jijė (t. y. ariełka) yra indas dėl gyvasties, kokio nors ans butų, didis ar mažas (p. 8)"; „Kiekvienas valgymas ir gėrimas paskirti yra dėl užlaikymo sveikatos, o kad persidirba, persimaino tadą į sultis pieno, isz kurio po tam pasidaro kraujas (p. 8)"; „Kiekvieni nůdai, o ypacz ariełka, iszeidama isz skilvio persimaino į sultis pieno o potam į kraują, nes nůdai nepersimaino, bet pasilieka kraujuje, nors butų sumaiszyta (p. 8)"; „gydinti = gydyti parasz*ytas per* ... = genit. (be *per)* ir paraszy*ta*; skubinosi na*můsnon* = namůsna; jeigu tau ak*iesnon* (= akysna) įtikštu...; eit sud*on* (= sudan), patekt pragar*on* (= pragaran)". Visas darbas pilnas šitokių tamsybių ir nusižengimų prieš gramatiką ir logiką. Matyti, kad vertėjui rūpėjo tiktai knygos išleisti; jei būtų jam rūpėję ir skaitytojai, jisai būtų parašęs teip, kad galima būtų suprasti, arba suvis nebūtų rašęs, jei negali jau geriaus rašyti. Tokios knygos niekam nepadaro naudos, tik nužemina mūsų literatūrą. Teip biauriai parašytos knygos dar niekad neteko man skaityti Lietuvių literatūroje. —

[1893 m. „Varpas", N 10, p. 155—156]. *P. V.*

S. Daukanto gyvenimas ir raštai.

Apie Simaną Daukantą, garbingą mūsų tautietį, bus girdėję jau gangreit visi apšviestesniejie Lietuviai, tik gaila, kad niekas dar težino, bent niekas dar nepaskélbė ištisos jo biografijos, reikalingos istorijai jo paties raštų ir jo laiko literatūros. Keistas, beveik nesuprantamas daiktas! Nuo Daukanto mirties praėjo ne daugiaus, kaip 29 metai, laikas visiškai neilgas, o mės, jo numylėti tautiečiai, negalime nė tikrai žinoti, ką parašęs ir kaip gyvenęs visų garbinamas rašytojas! Kaip maža mės žinome apie Simaną D., galime suprasti jau iš to, juog teip drąsus autorius „Lietuv. raštų ir raštininkų (Tilžėje, 1890 m.)" jam ir apsprendimui jo darbų tegalėjo paskirti tiktai penktą dalį tos vietos, kurią davė A. J. Višteliauskui, mažai mums žinomam, nesenei mirusiam mūsų rašytojėliui.

Jei neklystu, tad rašant apie D—o gyvenimą reikia šiuo-tarpu pasikákinti tuo, ką randame p. Ed. Volterio straipsnyje, atspausdytame 15-oj knygutėje „Mitteilungen der lit. litter. Gesellschaft. Heidelberg. 1890“. Nedaug nė tenai terandame, bet ką randame, tai gangreit visuomet būti daiktai, ko negalima pasakyti apie kitur randamas iš D—o gyvenimo žinias. Šį-met, kiek girdėt, medegos D—o biografijai esą surinkta daugiaus; esąs spausdytas antru kartu jo „Būdas“, išeinąs „Pasakojimas apie veikalus Lietuvių tautos“, tokiu būdu, rašydami apie šito vyro darbus ir nuopelnas, rasi neilgai trukę galėsime jau drąsiaus kalbėti. Tuo-tarpu sunku naudotis šitam tikslui ir iš kitų jo darbų, nes jie rėta rasti ir nelengva gaut pasiskaityti. Visos šitos priežastys, apsunkindamos ir mano šios dienos darbą, šiek-tiek paaiškina ir jo kliaudes, ypačiai nelygumą ir nepilnumą žinių. Rašydams remiuosi daugiausia ant minėto p. Volterio straipsnio, ant pranešimų tyrinėjusio D—o gyvenimą ir p. D. Silvestraičio ir pagalop ant kelių žinių, kurias gavau nuo žmogaus, panorėjusio pasilikti nežinomu.

Simanas Daukantas gimė 28 dieną Spalių mėnesio Kalvių sodžiuje, Linkimų parapijoje, Telšių paviete. Jo tėvas Jurgis D., karališkas sodietis, buvo medsargis arba, kaip Žemaičiai sako, medininkas. Tėvas buvo žmogus neturtingas, nekiek teišsigalįs. Todėl Simanas rasi ir visiškai būtų likęs prie tėvo, be kokio mokslo, kad nebūtų radęs gero žmogaus, kurs matydamis vaiko mintrumą sušelpė jį pinįgais ir tokiu būdu palengvino kelią prie šviesos. Tas žmogus buvo Daukantų giminietis, Truikinų (Aleksandrijos) altarista, kunigas Sim. Lopacinskis. Taigi per šito labdario priežastį ir gerą širdį mūsų Simanas galėjo pradėt ir savo ilgą mokslą. Ar šeip ar teip, tik paūgėjęs jis ėjo mokslus tam tikroj mokykloje, Žemaičių Kalvarijoje. Šitam miestelyje, prie Domininkonų kliošToriaus, buvo nuo 1803 metų keturkliasė „pavieto mokykla“ su šešių metų kursu.*) Kada įstojo mokyklon D—s, tuotarpu sunku pasakyti, žinoma tik tiek, kad pavasarį 1814

---

*) Ši mokykla buvo po priežiūra Vilniaus Universiteto, ir pabaigę ją mokintiniai buvo prijimami universitetan, kaip ir iš kitų, šeškliasių to laiko mokyklų: 1818 m. ji buvo paskaidyta į š e š i a s dalis ir pagalop 1825 m. pripažinta už tikrą gimnaziją. Po 1831 m. pradėta išguldyt viskas rusiškai, o 1836 m. visiškai uždaryta (Žem. Vysk., II. p. p. 56, 57, 58),

metų jis buvo jau ketvirtoj kliasoje tarp geriausių jos mokintinių. Tuomet t. y. 1814 metuose jisai tur-būt baigė čia ir mokslą, bent suraše mokintinių 1815-tų ir rudėns 1814-tų metų Simano D—o jau nebebuvo tenai. Tokiu būdu galima manyti, juog D—s toj mokykloje buvo maž-daug nuo 1808-tų metų. Tarp mokintojų itin geras buvęs mokintojas istorijos, geras pamokslininkas kng. Jok. Falkovskis. Šis kunigas savo mokslu tur-būt nemažą darė įspaudą ant jauno, mintraus Simano, kurį, kaip žinoma, paskui traukte traukė istoriški tyrinėjimai.

Dabar, pabaigęs Kalvarijos mokyklą, D—s rengėsi važiuot universitetan. Tur-būt tuo laiku jis ir prisirašė prie bajorų stovio, nes, kaip žinoma, tuo-met buvo pats baudžiavų laikas, kada į augštus mokslus prijimdavo tiktai bajorus. Beveik nieko neturėdams jis vyko pėkščias Vilniun ir įstojo universitetan. Kaip jis tenai gyveno ir mokėsi, mės tuo-tarpu nežinome, nors labai malonu būtų patirti, nes tuo-met studentavo Vilniuje tarp kitų garsingas Ad. Mickevič'ius ir buvo tarp studentų kelios labai simpatiškos kuopelės; žinome tik tiek, kad baigęs Vilniaus universitetą, jis nukako Dorpatan ir įgijo tenai laipsnį magisterio filozofijos. Bejieškodamas mokslo ir medegos mūsų istorijai, jis aplankė dar Vokietiją, Prancūziją ir Angliją. Pagalop 1825 metuose Daukantas, 28 metų vyras, apsigyveno Rygoje, kur mokėdams kelias kalbas buvo gavęs vietą vertėjo kalbų ir kanceliarijos valdininko prie vietinio general-gubernatoriaus. Tenai, tarp kitų savo darbų, jisai rinko senovės žinias apie Rygos miestą; rankraštis su tuo rinkiniu ir dabar tebėr pas jo giminietį Dr-a Kaunackį (Kiviliai, Skuodos parap., Telšių pavietas).

1834 metuose D—s persikėlė Peterburgan, kur tarnavo per senato raštininką, dirbdamas trečiam departamente, — tam skyriuj', kur sudėta teip vadinamoji Lietuviška Metrika. Peterburge D—s gyveno apie 16 metų. Gangreit visa, ką gero jis yr mums padaręs, mės turime nuo šito laiko: čia jisai surinko neišpasakytai didelę daugybę visokių šaltinių Lietuvos istorijai, čia jis rašė lietuviškas knygas, kurias ir spaudė Peterburge, pasislėpdams po yvairiais pseudonimais, kaip antai: Myle, Žeimys, Šauklys, Laukys ir t. t.

Peterburge D—s susipažino su jaunu, bet jau karštu Lietuvos darbininku, kng. M. Valančiauskiu (1801—1875), kurs

nuo 1840 metų buvo profesorium prie Dvasiškos Akademijos. Toji pažintis, toksai gyvenimas krūvoje, juo skatino ir vieną ir kitą prie darbo. Bet neilgai juodu tenai gyveno: 1845 m. kng. M. Valančiauskis persikėlė į Žemaičius, kur apėmė vietą rektoriaus Varnių seminarijos ir paskiaus 1850 m. tapo Žemaičių vyskupu. Dabar, įgijęs teip augštą valdžią ir norėdams visas savo spėkas apversti ant tautos gero, darbštus vyskupas parsikvietė į Lietuvą ir savo mokslingą tautietį. Tokiu būdu, S. D—s, klaidžiojęs apie 30 metų po svetimas šalis, pargrįžo vėl į savo numylėtus Žemaičius, idant galėtų dirbti išvien su kitu tokiu pat karštu Žemaičiu. Žodžiu sakant, dabar buvo užmanytas didelis darbas — leisti į žmones naudingas ir populiariškas knygas ir tokiu keliu platinti Lietuvoje apšvietimą žmonių.

Bet čionai, Varniuose, Žemaičių vyskupo būste, tarp dviejų apšviestojų tautos tuojau pakilo nesutikimai, ginčai, barnys. Apie šitąs barnis autorius „Lietuv. raštų ir raštininkų“ teip sako (pp. 34—35): „1850 m. Valančiauskis, Žemaitijos vyskupu likęs, pakvietė Daukantą vykti pas save į Varnius, dėl smagesnio darbštumo ant lietuvystės lauko, žadėdamas Daukantui mokėti algos 200 rublių ant metų už jo triusą del tėvynės, o teip-gi atspausdyti jo Istoriją Lietuvos. Bet veikiai Varniuose vyskupas Daukantą apsunkino bergždiniais darbais: skaitymu apakusiam kunigui Kodaniui kasdien po 3 adynas, rašymu lenkiškai-žemaitiško žodyno, perrašymu lenkiškai-prancūziško žodyno ir t. t. Daukantas patį Val—skį išmokino čion vokiškos kalbos, teip kad tas galėjo, Kuršą lankydamas, susišnekėti su katalikais Vokiečiais. Neilgai trukus vyskupas algą sumažino Daukantui iki 150 rublių. Nesutikimas tarp abiejų prasidėjo ir perėjo teip toli, kad vyskupas nedavė nei arklių nuvažiuoti pas gydytoją sergančiam Daukantui. Po penkerių metų buvimo Varniuose D—tas pėsčias ir sargalingas traukė į Svirlaukį, ieškodamas prieglaudos pas Petrą Smuglevyčių, o iš-čia po kelių metų jis persikėlė pas savo draugą kng. Ign. Vaišvilą į Papilę, Šiaulių pav. Čion barnis tarp Daukanto ir Valančiauskio, kuri jau buvo prigesusi, vėl įsiliepsnojo ir Daukantas per gromatas vyskupui išmėtinėjo, kad per jį visiškai jisai esąs nuplikęs ir savo istorijos neatspaudęs.“ Šitų žinių man pačiam neteko peržiūrėti pagal artymesnius šaltinius, bet kad jose yra

šiek-tiek teisybės, apie tat vargu galima abejoti, bent tikrai žinoma, kad patsai D—as nepasigirdavo savo garbingo tautiečio žmoniškumu, kaip ir tai, kad vysk. V—is kur galėdamas teip-pat atsiliepdavo negeriausiai apie savo darbininką, Daukantą. Visi ginčai baigėsi, kaip pasakyta, tuo, juog D—s, išbuvęs penkerius metus, apleido Varnių miestelį ir paskutinius savo amžiaus metus perleido Papilėje, pas savo bičiulį kng. Ign. Vaišvilą, kurs ir šiandien tebegyvena Ubiškiuose, Šiaulių paviete (arti Telšių). Daukantas mirė 24 d. Lapkr. mėn. 1864 m. Praėjus 20 metų nuo jo mirties, tas-pats Vaišvila pastatė jam Papilėje ir paminklėlį, su tokiu parašu: „Atteivi! miniek sav, jog czionaj pałajdotas Szymonas Davkontas pirmas isz tarp mokitû virû raszitojis senoves vejkałû Lietuvos, Żemajtijos ir kitû naudingû knigelû. Jis par savą givenimą it vargo pelle, be palaubos trusieje vienutinej żemajtiszkaj raszíti delej naudos vientautiû. Gime 1793 m. Spalinio 28 d. Mire 1864 m. Lapkritio 24 d. Isztark: Vieszpatie! duok jam atilsį amżiną. Pałajdois ant Jo kapa isteigiau su antraszu użristi ta akmina Papiles Kleb. Wajszwiłła." Parašas, kaip matome, primena, bent savo pradžia, parašą trims šimtams Spartiečių, kurie del tėvynės paguldę kitą-kart savo galvas. Kng. Vaišvila, sulygindamas Daukantą su Leonido karūmene, norėjo pasakyti, juog velionis padėjęs visas savo spėkas, paskyręs visą savo amžį, kad tik apšviestų savo tėvynę ir tokiu keliu nors mažumą palengvintų jai kelią prie laisvės ir geresnės ateities. P. Volteris, paminėdams apie šitą menką paminklėlį, teip priduria viršuj' minėtam straipsnyje: „gaila, kad apšviestesniems Lietuvininkams ligšiolei tebeužginta pastatyti Daukantui kitas, tvirtesnis paminklas, išleisdant dar nespausdytą jo Lietuvos istoriją ir naujai atspausdant dabar suretėjusias populiariškas jo knygutes." Tokiu pasielgimu, žinoma, pastatytume ne tiktai mirusiam rašytojui paminklą, bet dar padarytume daug naudos savo ir D—o tautiečiams.

Tiek tegalima tuo-tarpu pasakyti apie S. D—o gyvenimą. Patsai velionis, bent kiek matyt iš jo laiškelio, rašyto 1 d. Balandžio mėn. 1857 m. iš Kuršo (Neu-Bergfried, netoli Mintaujos, kur jis kokį laiką gyveno), nenorėjo, kad apie jo gyvenimą paplistų žinios ir šioks-toks garsmas. Vienam savo bičiuliui, paprašiusiam atsiųsti sąrašą jo sustatytų knygų ir autobiografiją, jisai išskaitęs savo rašytus darbus teip sako:

J. Jablonskis, abiturientas (1881 m.).

„tik susimildamas pasirūpink, kad apie tat nebūtų spausta nėvienam laikraštyje. Mane didei nustebino Tavo reikalavymas biografijos ir surašo darbų, lyg pats jų nežinotum. Tik meldžiamas niekam nepranešk apie juos, tegul patys jieško, kad nor ką žinoti, nenorėčiau, kad imtų jau surašytas žinias ir girtųsi jomis laikraščiuose." Ir toks mūsų rašytojaus kuklumas turėjo apsunkinti darbą jo biografams. Nebežinodams tuo-tarpu daugiaus reikalingų mums iš D—o gyvenimo faktų, aš čionai paduodu dar jo paties išskirstymą savo palaikų, nes tie faktai, apie kuriuos kalbama tam testamente, man rodos, galės nors kiek paaiškinti jo gyvenimą ir darbus. Štai turinys*) to lenkiškai parašyto testamento:

„Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios Šventos. Amen. Paskyręs nuodėmėtą mano dvaselę Viešpačiui, Vienam Šv. Trejybėje, turėdamas sveiką protą ir tvirtą atmintį, paskutinai išskirstau mano daiktus, kuriuos jei visus surinktum, nė šimto rublių nebus verti; tokius tad daiktus, — skalbinius ir visus žieminius bei vasarinius drabužius, — palieku kung. Ignotui Vaišvilai, Papilės bažnyčios klebonui, kuris teiksis mane palaidoti ko prasčiausiai ant savo bažnyčios kapų, daiktus, kuriuos norės, pats pasilaikys, o kitus teiksis parduoti ir padalinti išrinktus pinigus pavargėliams. Dar tas-pats Kung. Vaišvila, mano Labdarys, teiksis prijimti nuo Kollegijos assessoriaus Lauryno Vambuto: 1) sieninį laikrodėlį, 2) nebenaujus kailinius (futro szopowe), 3) du priegalviu, vieną oda aptrauktą, antrą be užvalkalo, abudu pripiltu pūkų, 4) skaisčiai raudoną, pusiášilkę naują užklodę, 5) skrynutę su knygomis, kuri yr' pas tą-patį L. Vambutą. Šitąs knygas Kung. Vaišvila, mano Labdarys, teiksis parduoti ir išdalinti pinigus pavargėliams, tąs knygas, kurios liekti mano buvu-

*) Turinys = kas kur turima, Inhalt (Cnf. *mezginys, slėpinys). Talpus* = geräumig, fassend, вмѣстительный, просторный, kurs *gal* daug *sutalpinti* (= ardvas, erdvas, ertas); kitur = kurs lengvai *gal sutilpti*, kurs lengvai sutelpa, leicht plazierbar, cnf. Svodb. r. 87: „Norint mano didė *bendrovė* (Kameradschaft, Gesellschaft), bet *talpi* ir mažoj' sėklyčioj' sutilps." Marus = kurs kitam greit galą padaro, greit numarina (pav. peilis, šaudyklė), kitur = kurs pats greit miršta, dvesia (koks nors gyvas daiktas). *Talpa*, latv. *telpu* = der ausreichende Raum zur Unterbringung von Personen und Sachen, вмѣстимость, visa vieta, kurioj gal kas tilpti; kokio-nors daikto *įtalpa* būtų visa toji vieta, kurion gal kas įtilpti.

siam kambaryje ant stalo pas tą-patį L. Vambutą su Kojalovič'iaus istorija, jis teiksis atiduoti Telšių iškalos mokintiniui Jurgiui Daukantui, o likusius pas tą-pat L. Vambutą uosinį staliuką, sustumtinę lovą ir paveikslą Švenčiausios Aušros vartų Dievo Motinos dovanoju Jos Myl. Aldonai Vambutaitei. Tas-pats Kunigas Ign. Vaišvila, mano Labdarys, išpardavęs daiktus ir knygas, teiksis nusiųsti 30 rublių į Staurilius Jo Myl. ribų tiesdariui*) Ign. Daukantui, kurs man buvo pavedęs bylą Jos Myl. Kapitonienės Skrzetuskienės: kadangi savo rejestruose radau užrašyta, juog turiu nusiųsti 30 rublių Jos Myl. Skrzetuskienei, todėl Jo Myl. tiesdarys bus maloningas ir sugrąžįs jai arba jos palaikininkams tuos 30 rublių. Antra, Varnių Zavadzkio knygynas priskaitė ant manęs už stacijų knygutes (książeczki stacyjne) trisdešimt keturis rublius, todėl Kunigas Vaišvila teiksis nusižeminęs paprašyti Jo Mylistos Vyskupo Valančiauskio, idant teiktųsi užmokėti Zavadzkio knygynui tuos 34 rublius. Pagalop tas-pats kun. Vaišvila prijims Telšių kasoje mano pereitų (1861) metų pensiją, keturesdešimt du rubliu. Jei Jo Mylista mūsų Piemuo nepanorėtų užmokėti knygynui, tad prašau užmokėti iš pensijos, o už likusius, sukakus metams nuo mano mirties, atlaikyti šv. Mišias už mano dvaselę. Po tokiu išskirstymu mano palaikų, mano paties ranka surašytu 2 d. Sausio mėn. 1862 m. Papilėje, pridėjęs mano herbo antspaudą, savo paties ranka pasirašau: Kollegijos assesorius Simanas Daukantas (Kolleżski assessor Szymon Dowkont)."

S. D—tas išbuvo visą amžį nevedęs.

S. D—tas buvo itin gerai apšviestas vyras, puikus žinovas istorijos, pasižino ir susirašinėdavo su garsingiausiais savo laiko bičiuliais ir tyrėjais jo tautos, su Pabrieža, Kazim. Maigiu, Karaliaučiaus profes. Voigt ir daugeliu kitų. Visą savo amžį jisai rinko knygas ir šeip medegą Lietuvos istorijai. Visa toji biblioteka, — ją tebeturi Daukanto sesers sūnaitis, minėtas dr. Kaunackis, — galėtų būt, sako p. Volteris, pamatu nacijonališko Lietuvos muzėjaus. Jo rankraščiuose yra išrašos iš Peterburgo Lietuv. Metrikos, ištraukos

---

*) = „Sęndziemu granicznemu", kurs atmatuodavo žemes nuo bajorų sodiečiams.

iš manuskriptų grafo Platerio (= Fragmenta historica ex bibliotheca illustris com. Georgii Plater, Marsch. Rosseinensis) ir neišpasakyta daugybė kopijų ir šeip-jau visokių dokumentų, reikalingų rašytojui Lietuvos istorijos.

Prie jo raštų visiškai ar tik mažadaug apdirbtų priguli —

I. istoriški:

1. *Papasakojimas apej Weikałus Lietuwiû tautos* senowe, kuri trumpaj aprašia Simons Daukantas, Rasztinikas, Pilozopios Magistras. *Antra* dalis, Metuse 1850 (Volt.). P. Silvestraičio surašuose šito *rankraščio* ar tik *pirmos* jo dalies autorium pavadintas Jonas Ejnaras (D—o pseudonimas), kurs pradžioje savo darbo pridėjęs tokį motto: „non est generosorum hominum res alienas quaerere et pati suas per ignaviam amitti (geriems žmonėms nepridera tyrinėti kitų dalykai, apleidus savo senovę)."

2. Dar pirmiaus D—s parašė panašų į anksčiaus minėtąjį didelį istorišką darbą, su antrašu: *„Istorije Žemaytiszka"*, 551 puslapis, in did. 8⁰ (Volt.). Kur yra šis rankraštis?

3. *Budą senowęs — Lëtuwiû* Kalnėnû ir Žámaijtiû iszraszę pagal senowęs Rasztû Jokybs Łaukys. Petropilie, spaudinie pas C. Hintze, 1845. Rankraštis turi tokį motto: „Patrum instituta non temere deserenda. S. Basilius 42 (be priežasties nereikia pamesti tėvų būdo).

4. *Justini Historiarum* vertalas. Viršuj minėtam laiške, rašytame 1857 m., apie šį darbą D—s rašo, kad vargu suspėsęs jį atspausdyti, nes einąs jau senyn ... (rankraštis).

II. Kitos D—o knygos filologiško turinio:

5. *Prasmą Lotinû kałbôs* paraszę K. W. Myle. Petropilie. Ispausta pas K. Hintze 1837.

6. *Pasakas Phedro* iszguldę isz łotiniszkos kałbos į žamajtiszką Motiejus Szauklys, o apskelbę Ksaweras Kanapackis. Petropilie. Isspaustas pas E. Pratza, 1846.

7. *Dajnes Žiamajtiû,* pagał žodžiû dajninikû iszraszitas Pirmasis pėdelis. Petropilie. Spaudinie pas C. Kray, XVI, 8⁰. Knygutės paskyrimas: „Dédié à son Excellence Madame la Maréchale Thecle de Gadon, née de Szukszta."

8. Surinkimas lietuviškų *priežodžių*. Rankraštis be antrašo.

9. a) Lietuviškas *žodynas* nuo A sulyg G (gvildus) su lotyniškais paaiškinimais tūlų žodžių; b) lenkiškas *žodynas,* su išvertimu maž-daug pusės žodžių į lietuvišką kalbą, trįs tomai (A—M, N—P, R—Z). Rankraščiai.

10. *Abeciela* Lijtuwiû — Kalnienû ir Žamajtiû kalbos, tórinti sawiep: Maldas, tikibôs istatimus, dorybês pamokslus, mistrenturą, pasakas, patartes, senosés ir naujoses Gudû rodbalses arba litaras, su parodimó lykiaus arba skaitliaus Ukiszkû, Rimiszkû ir gódiszkû ženklû. Petropilie Ispausta pas K. Krajų. 1842, 12°, 80 psl.

11. Pagal minėtą jo laišką buvęs 1857 m. parašytas naujas Elėmentorius; D—s ketino siųsti jį Balandžio mėnesį 1857 m. cenzūron.

12. *Giwatas didiujû karwaidû senowês* suraszę łotiniszkay *Kornelius Nepos.* Iszguldę isz łotiniszkos i letuwiszką kalbą jaunuomenês naudon J. Dewinakis, o apskélbę Ksaweras Kanapackis. Petropilie. Spaudinie pas C. Hintze. 1846.

III. Knygutės su naudingais skaitymais žmonėms:

13. *Parodimas kajp apinius auginti* pagał naujujû pritirimû, kórius apskélbę teutoniszkay B. A. Grunards, o iszgóldę i žiamajtiû kałbą Jonas Ragaunis. Petropilie. 1847.

14. *Tabokû auginimas.* Pamokimas apie auginimą tabokû, kóri iszraszę gudiszkaj D. Strukow, o į Žemaitiû kalbą iszgoldę Jonas Girdenis. Petropilie, Ispaustas pas K. Kraju. 1847, in 8°, 76 psl.

15. *Pamokslą apej sodnus* arba daiginus wajsingû mediû (J. H. Zigra), iszgóldę isz Teutonû kałbos i Žiamaitiû Antons *Žeimis.* Petropilie 1849.

16. *Pamokimą, kajp rinkti medines sieklas,* pargóldę isz Gudû kałbos i Žiamajtiû kałbą Jonas Purwys. Petropilie 1849.

17. *Ugnęs kningėlę* arba trumpą pamokslą, kas wertaj daryti pulas pirm ugnęs ugnej pasidariós... Iszraszę Jonas Wangys ir apskélbę m. 1802, o dabar ąntrą atwejį apskélbę Antonas Wajnejkis. Petropilie. 1849.

18. *Naudinga Bittiû Knygele* ... etc. par G. D. Settegast. Petropilie. 1848.

19. *Siejamoses paszaro-žoles.* Minėtam laiške apie šitą knygutę D—s atsišaukia: „Zawadzki's ją subiaurino, nes išleisdė be paveikslų, todėl niekam ji verta."

20. *Knigele apej žinias draugystes nusituriejima* arba pamokimas kaip rejk girtibe pamesti etc... par kuniga Simforiona Mieleszką. Petropilie, pas K. Mejer, 36 psl. 1846.

P. Ed. Volteris priskaito minėtam straipsnyje šitą knygutę prie D—to darbų. Ar tat teisybė? Abejoju.

21. *Palangos Petris.* Minėtam laiškely apie ją teip sako D—s: „yra tat apysakėlė pagal Robinzoną, leista cenzūros, šį-met bus atspausdyta." Kur ji dabar yra?

22. *Pamokslas kajp gires kirsti, sieti ir dijkti* dieł Alwino Ukiniko paraszia Antanas Dugys, metuse 1854, in folio 43 lapai. Rankraštis pas d-rą Kaunackį (Silv.).

23. *Instrukcija girininkams,* in folio 104 lapai. Rankraštis pas drą Kaunackį (Silv.).

24. *Gaspadorius.* Tikras antrašas man nežinomas. Apie šitą rankraštį D—s teip rašė 1857 m.: „yra tat vertalas iš lenkiškos kalbos, paskiriamas nedideliems dubininkams; pirmoj dalyje kalbama apie išdirbimą žemės, antroj apie auginimą arklių, galvijų, avių ir kaip gydyt jų ligos, trečioj kalbama apie sodus, bites ir apinius." Ar da yra kur tas rankraštis ar toji knygutė?

25. *Rubinatio Peluzęs giwenimas,* iszgółditas isz Teutonû kałbos i Žiamaitiû pagał 12-io ispaudimo Joch Heinr. Campe (Volt.).

26. *Kajminęs Saugtęs* arba *Palicijos istatimas,* dieł skarbo walstionû, saulielidiniosi gubernijosi arba sritiesi. 12 lapų in folio, rankraštis nepilnas (Silv.).

IV. D v a s i š k o t u r i n i o k n y g o s :

27. Prie viršuj' minėtų knygų ir rankraščių turi būt dar priskaitomos: „Epitome historiae sacrae auctore C. F. Lhomond in Universitate Parisiensi professore emerito (su lietuvišku žodynėliu pagal laišką 1857 m.)." Kas turi šitą knygutę? ir

28. *Maldas Katalikû,* pagał Bažnyczios szw. Rimo iszraszytas. Metuse 1842. 246 puslapių rankraštis, perėjęs 11 d. Liepos mėn. 1847 m. per Vilniaus cenzūrą. Rankraštis pas drą Kaunackį. —

Esąs dar aritmetikos vadovėlis ir keli kiti mažmožiai. —

Kaip matome iš šitos apyžvalgos, Daukantas buvo nepaprastas enciklopedistas: rašė istoriją, gramatiką, žodyną ir vi-

sokias populiariškas knygutes. Teip jisai darė, žinoma, ne iš-gero. Iš jo rinkinių matyti, kad dvasia ir kūnu jisai buvo istorikas, ir jei rašė ne tiktai istoriją, tai tik todėl, juog máža buvo rašytojų ant kitos dirvos, ant tos dirvos, kuri arti sodžiaus ir žemininkų. Taigi jo meilė del darbo žmonių ir savo tautos privertė jį atsisakyti nuo savo speciališkumo — nuo tyrinėjimo vienat mūsų praeities. Kad kitų rašytojų darbai būtų jį pakakinę, jisai būtų galėjęs pasilikti ir istoriku, bet tuo-kart, matyti, nedaug buvo tikusių darbininkų, bent tokių, kurie būtų galėję pakákinti mūsų Daukantą.

Kalba jo raštų visur žemaitiška. Jisai pats buvo Žemaitis, pakuršietis, todėl ir rašė žemaitiškai su nemaža priemaiša latviškų žodžių ir kartais konstrukcijų. Gyvendamas daugiausia svetur, tarp svetimų gaivalų, jis negalėjo rašyti teip laisvai ir lengvai, kaip tat kitas jo tautietis, kng. M. Val—kis, kuris beveik visą savo amžį gyveno tarp savo žmonių. Jei D—to kalboje *kartais* matyti nelaisvi ir nelengvi reiškiniai, gana sunkios ir parinktos konstrukcijos, tad reikia vėl pripažinti, kad iš jo raštų matyti ir didelis, nepaprastas žinovas savo prigimtinės kalbos, ne tik gyvosios, bet ir senoviškos.

Ištyrinėjimą jo kalbos ir apsprendimą jo tikrų nuopelnų mūsų literatūroje palieku tolesniam laikui. Tuo-tarpu reikėtų rinkti visokia medega ir skélbti „Varpe“ — apie jo gyvenimą, apie jo raštus, rankraščius... Surinkę daug medegos, galėsime drąsiaus šį-tą spręsti.

Kaunas, 15 d. Spalių mėn. 1893 m. *A. Gerulaitis.*

[1893 m. „Varpas“, N 11, p. 165—168].

Du Nezabitauskiu. Šią vasarą į mano rankas pateko manuskriptas su visokioms smulkmenomis, rašytas Telšiuose 1851 m. („Trets dwejats łaksztu ape Žamajtiu niekniekius“). Kam priguli šis rankraštis, tuo-tarpu nežinoma, bet matyti, kad jo autorius buvo gerai pasižinęs su Lietuvos to laiko literatūra ir rašytojais. Taigi tam rankraštyje yra paminėtu du mūsų rašytoju, apie kuriuodu nieko nesako autorius „Lietuv. raštų ir raštininkų“; apie tuodu Lietuvos rašytoju, dirbusiu gana senei, paduodu dabar pagal tą rankrštį žinią ir tikiuosi, kad tie, kurie stovi arčiaus prie tikrųjų šaltinių, netrukę su-

teiks apie tuodu vyru daugiaus žinių. Mano surašomos čia žinios yra tik vertalas vieno lenkiško straipsnelio, patekusio į minėtąjį rankraštį.

Kajetonas-Liubič Nezabitauskis (Niezabitowski) gimė 1800 m. 8 d. Rugpjučio, Kulotų sodžiuj, Žemaičiuose. Pabaigęs b. Vilniaus universite mokslus, N—kis nuvyko 1825 m. Varšavon, kur tuojau tapo ministerijos apšvietimo adjunktu, paskiaus gavo vietą sekretoriaus ir referento skyriuje valdžios cenzūros, kurioj lygšiolei (1851 m.) tebeliekti per viršininką to paties skyriaus. Šitai jo mokslo darbai, kuriuos jis labiausiai tyrinėjo ir tyrinėja: 1) *Žemaičių istorija,* 2) *Žemaitiškai lietuviškas* (= lietuviškos kalbos) *žodynas ir gramatika tų Kalbų* (= tos kalbós), rankraštis, apie kurį paminėta Malte Brun'o raštuose, Leonardo Chodźko's naujai išleistuose Paryžiuje, su antrašu „Tableau de la Pologne“. Nezabitauskis išspaudė: 3) *Naujas mokslas skaytima diel mažu wayku Žemayczių yr Lietuwos,* Vilnius, 1824 m.; 4) *Apey Bytes* su vardu savo brolio praloto *Cypr. Juoz. Nezabitauskio;* šitą veikalėlį paskyrė grafui Rumiancev'ui, kurio prikalbamas stropiai tyrinėjo Žemaičių kalbą ir istoriją ir atliko aukščiau minėtus darbus; pagaliaus už tuos darbus gavo nuo Aleksandro I brangų žiedą; 5) *Dziennik nabożeństwa* (maldų dienraštis), Varšava 1825 m., perspausdytas Vilniuje, su vardu arcivyskupo Varoničo; 6) *Godziny nabożnego rozmyślania* (maldingų apmąstymų válandos), Lipsk, 1826; 7) *Rys życia i wybór pism Stanisł. Leszczyńskiego, króla Polskiego* (Gyvenimas ir raštai Stanisl. Lešč—io, Lenkų karaliaus), Varšava, 1827; 8) *Arwed-Gillenstjern, romans Van-der-Valda,* ten-pat, 1827, du tomu; 9) *Rozrywki z historyi naturalnej* (pramogėlės iš prigimties mokslo), ten-pat, 1829; 10) *Bitwa pod Nawarynem, powieść przez Moke* (Kova ties Navarinu, Moke's apysaka), ten-pat, 1830; 11) *Filozof krześcijański* (krikščionių filosofas), ten-pat, 1830; 12) *Poczciwy koleżka* (geras draugas), *romans Kock'a,* ten-pat, 1834, keturi tomai. Nuo 1835 metų išleisdo *Kalendarz powszechny* (visatinį Kalendorių), ant pavidalo garsingiausių prancūziškų almanachų; šis raštas labai naudingas ir gražiai redaktuojamas, kaip tikt pasirodė — buvo mielai sutiktas daugelyje laikraščių. Dar Nezabitauskis rašydavo yvairius straipsnius Vilniaus ir Varšavos dienraščiuose; Varšavos dienraštyje 1829 m. jis išspaudė *Rozmyślania wieśniaka rol-*

nika o narodach litewskich (Ukininko apmąstymai apie Lietuvių tautas), su vardu Dyonizo Paškevyč'iaus. 1823 ir 1833 metuose buvo redaktorium „Lenkų nedėlraščio" *(Tygodnik polski)*, o 1835 ir 1836 m. darbavosi apie išleidimą likusiųjų po numirimo kun. viatoriaus Piotrowski'o, kapucino, rankraščių, 4-iuose tomuose, su antrašu *Wybór kazań* (išrinktiniai pamokslai)".

Malonu būtų patirti daugiaus žinių, ypačiai apie *Naują mokslą skaitymo, Ukininko apmąstymus, Lietuvos istoriją, lietuv. žodyną*... Kiti raštai, jei tik visi jie priguli Nezabitauskiui, mums tuo-tarpu nerūpi, nes jiems negal būt vietos mūsų literatūroje. Teip-pat malonu būtų patirti daugiaus ir apie Nezabitauskių (vieno ir kito) gyvenimą, jei tas gyvenimas gali nors šiek-tiek paaiškinti apie Lietuvos to laiko nacijonališką judėjimą ir literatūrą.

Man tuo-tarpu arčiaus žinoma tiktai N—io knygutė *apie bites*. Jos žemaitiška kalba, sulyginant su kitais to laiko raštais, labai graži ir gryna. Ištisas antrašas knygutės toks: *„Apey Bytes"*. Surinkimas dasekimu par mokintus žmonias, senowias amžiose tikray daritu apey bytes, o par kunigo Kluko Kanauniko Kruszwickojo metuose 1780 Warszuwoje lenkiszkay yszdrukawotas, yr diel Lenku yszdotas. O dabar pirmo siki ant liežuwio letuwiszkay-Žemaytiszko par kunigo *Cypriono Juzapo Niezabitawski,* Kanauninko Minskojo, Prabaszcziu Welonos parguldītas yr metuose 1823 ing drukarnia, diel yszspaudimo ant kningų raszto padotas. Wilniuje, 1823, in 8^0, p. 4,74 ir 4."

Paskirdamas knygutę grafui Rumiancev'ui, „l'Abbé Cyprien Joseph Niezabitowski" tarp ko kito teip sako prancūziškoj prakalboje: „Jųsų (= grafo R—o) duosnumas siekia ir Lietuvių arba Žemaičių kalbą, kuri šiandien pritraukia atidą garbingiausių filologų. Šitoji kalba paskaitys Jųsų Excellenciją per savo pirmąjį atstatytoją (Restaurateur) ir ateisenčios kartos bus už-tat tikrai Jums dėkingos. Todėl leiskite man paskirti Jums šį mažą darbelį, parašytą Žemaičių kalboje, tokiam garsingam laikmetyje; šis darbelis turi reikšti mano giliausią del Jųsų garbę ir begalo didelį dėkingumą; yra tat išreiškimas jausmų visų Žemaitijos gyventojų už Jųsų maloningus rūpesčius apie gelbėjimą nuo prapulties ir platinimą šitos

senoviškos kalbos, už pavedimą šito trūso daugeliui literatų, tarp kurių mės skaitome ir tokį vyrą, kaip profes. Łoboyko."

Iš p. S. Baltramaičio „Сборникъ библіогр. матеріаловъ" (Peterb., 1891) pajimame ištisą antrašą iš augščiaus minėto elementoriaus: *„Naujas mokslas skaytima diel mažu wayku Žemayczių yr Lietuwos* su 51 paweikslays. Teypogi atsirand czion wysokias reykalingas maldas, mokslas krykszczioniszkas yr ministrantura par *Kajetona Niezabitawski* mokintini akademios Wilniaus." Wilniuje, 1824, in 8°, p. 24. „Gale knygutės yra priežodžiai ir bibliografiškos žinios apie lietuv. knygas, o prieš antrašą trumpa prakalba „Waykeley mano" (Baltram.)."

[1893 m. „Varpas", N 12, p. 183]. *A. Gerulaitis.*

Mitteilungen der Litauischen literarischen Gesellschaft (18. Heft, Heidelberg, in 8°, p. 497—568) ir Prūsų Lietuviai.

Heidelberge neseniausiai išspausta viršuj' išrašytoji knygutė. Yra tat paskutinė laida 3-io tomo „Pranešimų Lietuviškos raštų draugystės". Knygutės turinys yra toks: 1)*Prie istorijos Prūsų Lietuvių* (A. Kurschat); 2) *Lietuvių papročiai per šventes* (kng. S. Dembowski); 3) *Alex. Potebnjá, jo gyvenimas ir darbai* (Ed. Wolter); 4) Dvi pasaki: *„Sukietėjusi širdis" ir „Nereikia skatiko niekinti"* (J. Koncewicz); 5) *Kiltis vardo „Liepojus"* (= miestas) iš lyviško žodžio „lyva" (= smiltys), J. Döringo nurodymas, J. Kuncevyč'iaus pranešimas; 6) *Trys dainų melodijos* (profes. A. Bezzenberger); 7) *Keli pataisymai vokiško vertalo „Svodb. Rėdos Veliuon. Liet."* (Penczuks); 8) *Lietuv. daina sustatyta 18 dienai Sausio mėn. 1704.* (A. Kurschat); 9) *Šešiolika lietuv. priežodžių* (Režat — Wisborienen); 10) *Kritika, bibliografija ir kiti mažmožiai* (Ed. Wolter).

Ypačiai didelis ir labai interesingas paskutinis skyrius, kur kalbama apie mūsų knygas ir laikraščius; ten paminėta ir daugybė visokių brošurėlių ir knygų, kuriose svetimšaliai rašo apie mus, — mūsų istoriją, literatūrą, kalbą etc. Kadangi mūsų laikraščiai lygšiolei nedaug tų žinių suteikia, todėl šis p. Ed. Volterio vedamas skyrius, man rodos, būtinai reikalinga žinoti visiems, kurie norėtų šį-tą patirti apie mūsų pačių literatūrą ir kitų tautų raštus apie mūsų šalį. Interesingi ir kiti straipsniai ir straipsneliai, todėl prie jų aš tiesiog ir nusiunčiu

skaitytoją. Aš-gi šiuo tarpu norėjau tiktai lypstelt vieną mūsų labai opią vietą, apie kurią kalba „Pranešimuose“ p. A. Kurschat (= ex-Kuršaitis), būtent apie nykimą Lietuvių Prūsuose.

P. Kursch. naudojasi iš žinių, kurias jam suteikęs pats direktorius statistiško biurò. Jisai sulygina skaitlių Prūsų Lietuvos gyventojų, surašytų 1 dieną Gruodžio mėn. 1890 m., su tokiu pat suskaitymu Lietuvių, padarytu kitais metais ir ypačiai su tuo skaitlium, kurs žinomas nuo 1878 metų. Sekdamas poną A. K., ir aš paduosiu tas žinias, būtent: skaitlių žmonių, „prisirašiusių“ 1 d. Gr. mėn. 1890 m. prie Lietuvininkų, sumažėjimą arba pasidauginimą Liet-ų sulyginant su 1878 metais ir pagalop žinią apie tat, kokį procentą visų gyventojų padaro Lietuvininkai.

Pagal p. A. K. žinias, 1890 m. Prūsų krašte buvę Lietuvininkų — 121265 (1878 m. — 131415, 1848 m. — 150580), būtent:

Klaipėdos	apskrityje	25283	(—352);	42,5%	visų gyvent.
Šilokarčiamos	„	25244	(+243);	60%	„
Pakalnės	„	11888	(+1413);	21,3%	„
Tilžės	„	24965	(+1025);	34,8%	„
Ragainės	„	13798	(—7000);	25,2%	„
Labguvos	„	8667	(—3838);	15%	„
Pilkainio	„	6597	(—2650);	14%	„
Vėluvos	„	130	(+ 117).		„
Įstručio	„	1462	(+ 412).		„
Gumbinės	„	174	(+ 112).		„
Stalupėnų	„	1277	(— 594).		„
Darkiemio	„	69	(+ 59).		„
Goldapės	„	694	(— 606).		„

Dar 23 apskričiuose išsisklaidę 1020.

Kaip ir galima buvo tikėtis, Lietuvių-moteriškių yra daugiaus, nekaip vyrų, būtent vyrų 56860, moteriškių-gi 64405; tas persvėrimas padaro 6,3% visų Lietuvių. Moters, kaip visur, teip ir čia geriaus turisi savo tautystės.

Iš tų žinių matome, juog Prūsuose per 12 metų išnyko 10. 150 Lietuvių; tokiu būdu per metus tenai nunyksta beveik 850 mūsų tautos žmonių. Kitaip sakant, Prūsuose Lietuviai žūsta todėl, juog virsta į Vokiečius visi, kurie priauga, ir dar mirte išmiršta visi tie, kurie sulaukia senatvės. Jei teip eitų toliaus,

visiems suprantama, ko galėsime sulaukti iš Prūsų Lietuvos. Šitos mintys atėjo, matyti, galvon ir p. A. K—ui; jis teip užbaigia savo straipsnį: „Iš 121265 žmonių su lietuviška prigimta kalba 6351 žmonių (5% visų gyventojų) dar ir vokišką kalbą turi už prigimtą. Nors skaitlius gyventojų Prūsuose auga, vienok Lietuvininkų skaitlius eina vis mažyn: jie neišmiršta ir neiškeliauja daug jų į svetimą kraštą, tik jie susilieja su Vokiečiais, pavirsta į Vokiečius. Viršuj' duotas sulyginimas aiškiai mums tat parodo. Lietuvininkų nykimas eina nuo pietų į žiemius; vietos, kur daugumas gyventojų buvo kitą-kart Lietuviai, dabar grynai vokiškos. Darkiemis, Goldapė, Stalupėnai, Gumbinė, Įsrutys, Vėluva, visi tie apskričiai šį amžį pavirto tokiu keliu į tikrai vokišką kraštą (dabar jie teturi 3806 Lietuvius). Apie Pilkainį, Ragainę, Pakalnę, Labguvą po kokios dvylikos metų tur būt galėsime tą-pat pasakyti. Delto-gi juo labiaus reikia skubintis pažinti Lietuvių tautą, idant galėtume surinkti ir palikti mokslui visa, kas dar galima joje rasti ir surašyti. Mūsų kraštas priguli etnografiškai prie interesingiausių šalių; pasinaudokime iš to dalyko ir užlaikykime savo vaikams žinias apie tautą, kuri matomai jau nyksta."

Teip žiūri ant to nykimo suvokietėjęs Prūsų Lietuvys. Bet mės negalime teip atšalti del savo gyvo reikalo ir pasikákinti vienais mokslo siekiais. Mės, Rusijos Lietuviai, norėtume žinoti, ar-gi jau nebėr mūsų rankose nėkokio vaisto, kuriuo galima būtų sutrikdyti tasai Prūsų Lietuvos ištautimas? Prūsų Lietuviai negali to fakto aiškinti vien tiktai tuo, juog neturi savo tautos deputato-lietuvio, nėsa ir pats neturėjimas tokio deputato jau rodo gana didelį nutautinimą žmonių, nesirūpinančių apie savo tautos nacijonališką gyvenimą. Mės norėtume žinoti, ar iš Lietuvių pusės daroma kas-nors prieš germanizaciją, kiek padaryta ir kokiais įnagiais daroma. Tai-gi pasilieku prie vilties, kad Prūsų Letuviai išblaškys mums šitą mūsų nežinojimą.

P. Vaidilas.

[1893 m. „Varpas", N 12, p. 184].

Lietuviškieji Raštai ir Raštininkai. Rašliaviška peržvalga parengta *Lietuvos Mylėtojo.* Tilžėje, 1890, in 16; VI, 234.

Šitoje knygoje autorius norėjo mums suteikti istorišką apyžvalgą mūsų raštų ir rašytojų.

Pradžioje knygos (p. p. 1 — 23) trumpai aprašyta mūsų raštenybė XVI, XVII ir XVIII amžių. Čia autorius, kaip ir galima buvo tikėtis, nesurinko visos medegos apie mūsų raštus, nes šiuo-tarpu toksai darbas vargu būtų išpildomas vienam žmogui, ypač apsigyvenusiam toli nuo savo krašto (autorium „Raštų ir Raštininkų" yra žinomas mūsų emigrantas, apsigyvenęs Amerikoje); pats autorius gerai suprato tą sunkumą, todėl savo žiniomis, kurias buvo surinkęs dar tebegyvendamas Lietuvoje, jisai, kaip pats sako, norėjo tiktai „įleisti spindulį švieselės" į tamsią praeitį mūsų apšvietimo ir tokiu būdu paraginti prie darbo tuos, kurie turi šiek-tiek medegos ir gali šį-tą pranešti apie pereito laiko ir šių dienų mūsų raštus. Už visas šitas žinias, — gaila tik, kad jos nėkiek nesurištos su mūsų tautos istorija, — mės turime būti didei dėkingi p. Lietuvos Mylėtojui.

Didesnė dalis knygos, gangreit visa knyga paskirta raštams ir rašytojams XIX amžiaus (pp. 23 iki 222). Čia autorius suteikia sulyginant labai daug žinių apie aprašomą dalyką. Jis kalba apie 35 yvairios vertės rašytojus, pradėdams nuo D. Poškos ir kunigo A. Strazdelio ir užbaigdams gyvenimais M. Jankaus ir kng. A. Burbos. Kartais, kur autoriui trūksta žinių apie rašytoją, jis pasako tik vieną-kitą žinią apie kokį-nors jo spaustą darbą arba rankraštį; tokiomis žiniomis jis pasikakina, rašydamas apie S. Rupeiką, K. Nėrlich, J. Plateri, Sutkevyčių ir kelis kitus. Kas norėtų arčiaus susipažinti su mūsų XIX amžiaus raštenybe, tam būtinai reikalingos bus žinios, surinktos aprašomoje knygoje.

Pripažinus tokį svarbumą paminėtai knygai, reikia vienok gailėtis, kad Liet. M—jas daugelyje vietų rašo apie literatūros darbus be kokios kritikos. Skaitytojas, perskaitęs apie M. Akelaitį arba kng. Miežinį, nieko neras apie tikrą jų raštų vertę. Apie A. J. Višteliaucką, kurs apleidęs savo tėvynę, „idant galėtų, — kaip pats sako, — sudėti ant valnos žemės savo kaulus ir lengviaus atsikvėptų krūtinė (p. 142)", autorius „Raštų ir Raštininkų" rašo itin daug, daug daugiaus, nekaip apie kitus, daugiaus užsipelniusius rašytojus. Čia mės randame nurodymus, visiškai be kritikos, apie V—ko daineles, teisybę sakant, visai netikusias, apie jo „tyrinėjimus" mūsų kalbos, apie jo vertimą „Vitolio raudos" ir dar daugelį visokių jo protavymų ir pažiūrų, išimtų iš yvairių jo laiškų ir rankraščių apie Lietuvos

dalykus. Kaip gaila, kad čia nėra nėkiek kritikos! Dėl tos priežasties visi A. J. V—o plepalai gal pavirsti akise tūlo skaitytojaus į tikrus protavymus ir mokslo nurodymus. Prie tokių plepalų pirmiausia turėtų būt priskaitomi visi V—o „tyrinėjimai“ apie kalbos dalykus. Prašom tik pažiūrėti. „Tyrinėdams“ mūsų kalbą, A. J. V—s sulygina mūsų „motiną“ su prancūz. „matin“ (rytas), lenk. „mowa“ (kalba)... Kaip keistas esti kartais tokio kalbininko „mokslas“, galima matyti dar iš tokių V—o protavymų: „Lenkai turi perdirbtą lietuv. liežuvį, nekitonišką. Vokiečiai turi pusę žodžių lietuviškų savo rėdoj-kalboj, tiktai baisiai perdirbtų (p. 149); lietuviškoji kalba, kaipo motina lenkiškos, negali atstumti ir paniekinti savo dukters (p. 150); („batas“) pirmiausia vadinosi — ?, potam 2. „džiavatas“, 3. „tiavatas“, 4. „čiavatas“, 5. „čiabatas“ (p. 153).“ Reikia dar pridėti, juog A. J. V—s priguli prie tų mūsų kalbininkų, kurie lietuvišką kalbą turi už motiną visų kalbų, už Adomo ir Jievos kalbą. Visas tokis „mokslas“ nesušildys Lietuvių, jis tiktai garbę mums plėšia akise mokslo žmonių, todėl metas jau būtų ir pabaigti su tokiu mokslu. Šitą tamsenybę ir silpną mūsų naminių kalbininkų pusę autorius „Lietuv. R. ir R.“ turėjo būtinai išaiškinti ir nevadinti visų tokių plepalų tyrinėjimais, jei nuo mūsų raštų jisai reikalauja ir kokios-nors vertės, kokio-nors sveiko turinio.

Apie rašytojus, kurie gyvena Didžiojoj Lietuvoje ir Rusijoje, autorius „R. ir R.“ pradžioje savo knygos prisižadėjo rašyti labai atsargiai, idant Rusai „iš paduotų žinių pamatę ir pažinę platintojus šviesos tarp mūsų tamsesniųjų brolių neimtų jų persekinėti ir naikinti (p. V)“. Teip ir turėtų būti; tokio atsargumo mės turime reikalauti nuo kiekvieno, kurs šį-tą skélbia apie Rusų Lietuvos rašytojus. Todėl labai gaila, kad L. M—jas savo prižadėjimą nevisur išpildo. Būtent, rašydamas apie autorių „Anykščių Šilelio“, L. M—jas visiškai užmiršta tą savo prižadėjimą ir kiek tik įmanydamas teršia tą žmogų, išrodydams „baisiausias“ jo puses tiems, kurie norėtų iš to pasinaudoti. Straipsnyje apie tą vyrą skaitytojas dovanai jieškotų kritikos jo „Šilelio“ ir apsprendimo paties rašytojaus. L. M—jas rašo tiktai apie ypatingą šito kunigo maldingumą, apie vieną jo kalbą, sakytą per pietus, kurioj jis, sodžiaus vaikelis, būk reikalavęs, kad Žemaičių vyskupas elgtųsi teip, kaip pridera tikram bajorui, ne teip, kaip elgėsi vysk. M. Valančiaus-

kis, apie jo fanatizmą, apie jo įvestą seminarijon „sistemą špiegavojimo“, etc.... Kiek čia yra teisybės ir melo, ar tikrai tas žmogus teip „baisus“, sunku mums tuo-tarpu žinoti; suprantamas daiktas, juog tikrai ištirti negalėjo šitų išgalių nė Liet. Mylėtojas. Tai viena, o antra, nuo „Lietuvos Raštų ir Raštininkų“ Lietuviai galėjo laukti ne visokių niekniekių apie vieno-kito žmogaus gyvenimą; be šitų biaurinimų atskirų žmonių autorius turėjo būtinai apsieiti, nes to reikalavo nauda ir vertė pačių „Raštų“.

Negana to; Lietuvoje yra žinomu du eiliuotu rankraščiu — „Kelionė į Petrapilę“ ir „Senovės Lietuvos paminėjimas“; šituose rašteliuose yra užgauti keliose vietose ir Rusai. Taigi, autorium šitų dviejų raštelių L. M—jas pavadino kng. A. Baranauskį ir tokiu būdu visai neteisingai užsiuntė ant šito žmogaus Rusų policijos akis. Jei šituodu rašteliu ir būtų parašęs pats kng. A. B—is, tad juodu, pėrėjusiu per visą Lietuvą ir permainiusiu kelionėje savo pavidalą, dabar vargu gali būt priskaitomi prie jo darbų. Galiausiai pats kng. A. B—is niekur nepasisakė, kad *jis* parašęs tuodu mažmožiu. Iš visoko matyti, kad L. M—jas, begyvendamas kng. A. B—io namuose (p. 82), įgijo ypatingą prieš jį neapykantą ir norėdams jam „atkeršyti“ pasinaudojo iš savo „Raštų ir Raštininkų“.

Gale knygos yra nedidelis straipsnis apie mūsų laikraščius, kurie išeidavo arba išeina Prūsų Lietuvoje ir Amerikoje (pp. 223 — 229). Čia kalbama apie *Keleivį, Tilžės Keleivį, Garsą, Nemuno Sargą, Aušrą, Šviesą, Lietuv. Balsą* ir dar kelis kitus. Daugiausia gero pasakyta apie *Lietuv. Balsą* ir buvusį jo redaktorių p. J. Šliupą; autorius „R. ir R.“ nesigailėjo žodžių, kad tik p. Šliupas išeitų išaukštintas, iš visų pusių išteisintas ir apgintas... Apie *Varpą* ir *Ukininką* straipsnyje nėra nė kalbos, tarytum rašant apie „Lietuvos raštus ir rašytojus“ tų laikraščių visiškai nė nebuvo. Matyti, kad L. M—jaus akise juodu stovi žemiaus už visokius „Laiškus“, „Keleivius“ ir „Ceitungas“.

Šitais žodžiais baigiu savo nurodymą ant senei jau išėjusios knygos, kurios turinys, ar šeip ar teip, yra labai interesingas.

P. V.

[1894 m. „Varpas“, N 1, p. 10—11].

Etnologiškos smulkmenos. Parašė *Dr. J. Basanávitius.* (Su viena mapa). Tilžėje 1893 m., in 8°, psl. 32.

Sunkus yra darbas tyrinėti istorija išnykusių tautų, pasiremiant vienat ant sutrūnėjusių jų kaulelių ir šeip visokių mažmožių, atrastų senovės kapuose. Nelengva iš palaidų tokių liekanų išskirti tikra istoriška teisybė; tankiai visas daugelio metų darbas, besigriozdžiant išnaikintuose senovės būstuose, neatneša mokslui nėkokio vaisiaus arba tiktai labai máža naudos. Jei sunku pažinti tautos praeitis iš rastų žemėje visokių senovės daiktų, tad juo painu yra ištirti senovė iš perkraipytų senovės raštuose, kartais visiškai klaidžiai surašytų trumpų žinių, randamų senose chronikose ir šeipjau visokiose kitų laikų užrašose. Kadangi teip sunku yra ištirti maž' težinomų senovės tautų gyvenimas, todėl labai nedaug yra ir tikrai darbuojančiųsi ant šitos slidžios dirvos, o da mažiaus randame tokių, kurie yra įleidę tikrai šviesų spindulį į tamsų senovės gyvenimą.

Tyrinėtojas priešistoriško laikmečio tautos gyvenimo, jei nori surast tiktai gryną, kitiems įtikimą teisybę, turi būt labai gerai ir arti susipažinęs ne tik su viena kokia, bet dar su keliomis pašalinėms mokslo šakomis. Išvesdams kokius-nors naujus nusprendimus, jis privalo dar saugotis, idant ant bet kokio pamato nestatytų naujós mokslo teorijos; prie to pažinimas artymų mokslo šakų gali tiktai sutaikyti atsargius tyrinėtojaus išvedimus su visų pripažintais kitų mokslų rezultatais. Beto dar, tokis ištyrinėtojas kartais gerai padarytų, kad statydamas naują teoriją nenorėtų naudotis iš kiekvieno mažmožio, nes mažmožiai, ant kurių remiama teorija, kartais visiškai netinka jai, bent nėkiek nesustiprina jos.

Šitos mintys atėjo man į galvą, perskaičius nurodytą antraše knygutę, parašytą žinomo mūsų tautiečio, tyrinėtojaus priešistoriško Lietuvių tautos gyvenimo, Dr. J. Basanavyčiaus. Čia, kaip ir kitur savo darbuose, gerbiamas autorius stengiasi ištirti tolymąją mūsų senovę, tamsią priešistoriškos Lietuvos praeitį; tikriaus sakant, rašytojas „Etnol. Smulkmenų" ištyrinėja kiltį daugelio tautelių, kurias mini senovės raštai, vis tokių visai artymų tautelių, kurios susistūmusios į vieną vietą ar sumažėjusios, davė, pagal jo nuomonę, žinomą istorijoje ir dabar mūsų, Lietuvių, tautą. Kas norėtų arčiaus pažinti p. B—aus išvedimus apie šį dalyką, tas gerai padarytų, pats perskaitęs

šitą interesingą knygutę, nes aš čionai nurodysiu tiktai kelis mažmožius, kurie šaukte šaukė viršuj išreikštas mano mintis. Kadangi visas p. B—aus darbelis yra sudėtas iš atskirų „smulkmenų“, — darbelyje yra devynios tokios „smulkmenos“, —todėl ir mano nurodymai bus sumesti tiktai iš palaidų ir smulkių nužvelgimų, daugiausiai filologiško charakterio. Tų, kurie nemėgsta skaityti apie tokius filologų mažmožius, prašau man dovanoti, jei būsiu per daug nuobodus.

I. Pirmoj „smulkmenoj“ kalbama apie vietą ir sąlygas gyvenimo jau senei išnykusios arba tariamų išnaikintos „Getvių“ tautos, labai narsios Lietuvių giminės. Autoriaus nuomonės skiriasi čia nuo kitų istorikų daugiausiai klausyme apie *lietuvišką* „Getvių“ vardą, kurį jis stengiasi išvesti iš visokių mums žinomų šitos tautos pavadinimų. Taigi, giminę, žinomą po vardais „Getuinsitae, Getuesitae, Jadźwingi, Jattviagi...“, p. B—us lietuviškai vadina tiesiog *Getviais, Getvių* tauta; bent teip turėtų skambėti, pagal p. B—aus nuomonę, lietuviškas žodis, išverstas iš visų mums žinomų, svetimų jo variantų. Bet prijėmus šitą vardą, tuojau kyla kitas klausymas: kodėl „Getvių“ vardas turi būti *lietuviškas* arba tariant *„getviškas“*? Galėjo jug ir teip būti, juog „Getvių“ tauta po šituo vardu tiktai savo kaimynams tebuvo žinoma, o ji pati rasi ir kitaip save vadino. Jug patys Lenkai, Vokiečiai, Igauniai (Estai) nevadina savęs Lenkais, Vokiečiais, Igauniais (Estais), ir vardų, kuriuos Lietuviai (ir Latviai) duoda Lenkams, Vokiečiams ir Estams, tų pačių tautų žodynuose nė nesurastume. Jei tad kaimynai vadindavo mūsų tautiečius „Getviais“, tai dar negalima žinoti, kaip tie patys „Getviai“ save vadinę.

Kadangi, vienok, pavadinimui „Getvių“ tautos reikia turėti ir atskiras žodis, todėl iš daugelio visokių mums žinomų šitos tautos vardų patarčiau išsirinkti vieną vardą, būtent p. B—aus „Getvys“, kurs lengva bus atsiminti ir skamba visiškai lietuviškai (sulyg. „Lietuvys, Latvys, Getvys“). Netinku tiktai su p. B—aus prijimamu prie „Getvys, Getviai“ žodžių „Getvingas, ingi“ (p. 12), nes substantyvo su priesaga — *ingas* (mascul.) ir pabaiga — *i* daugskaitoje negali būt *lietuviškoj* kalboje.

II. Žodį „Getvys“ p. B—us išveda iš *getis, getvis, gatvis*, kurie pagal Kuršaitį reiškią „ganyklą“ (Weide) „génestį“ (Viehtrift), ir teip protuoja: „po vardu *Getai, Getviai* turime suprasti gen-

J. Jablonskis, baigęs universitetą (1884 m.).

tę (= giminę, tautą), turinčią daug ganyklų, gečių, o drauge, žinoma, ir apsčiai naminių gyvulių prilaikančią“ (p. 12). Viena, žodžių *getis, getvis, gatvis,* iš tikrųjų sakant, nė pats Kuršaitis nežino; jis nurodo tiktai, kad prasmėje „Viehtrift“ radęs vieną žodį pas Mielcke („getis“), antrąjį prasmėje „Trift, Viehtrift“ pas Nesselmaną („gatvė, gatvis“), o trečiojo („getvis“) visiškai nė nemini, nės, matyti, jo nežino. Antra, p. B—us bereikalo duoda minėtiems žodžiams prasmę „ganykla“, nes, viena, jie niekad nereiškia tos prasmės, kurią turi žodis „ganykla“, o antra, pats Kuršaitis, ant kurio remasi p. B—us, aiškiai pasako, kad tie žodžiai reiškią tiktai „genestys“ (= varyklos), kuris būtinai reikia atskirti nuo „ganykla“ Weide (žiūr. *getis, gatvė, genestys,* Kurš. Lit. D. Wörterbuch). Trečia, kalbant apie prasmę žodžio *gatvė,* reikėtų žinoti dar keli svetimų kalbų žodžiai, su kuriais jis tikrai yra surištas; šitai tie žodžiai: sen. norveg. *gata* = takas, šved. *gata* = gatvė (Strasse), — rus. гать = kelias per pelkėtą ir klampią vietą, ištaisytas žabais ir išpiltas žemėmis, — latv. *gatva, gate* = aptvertas iš abiejų pusių kelias (gyvuliams varyti ir žmonėms eiti). Jei šitas žodis mūsų kalboje nėra svetimas, tad šaknis jo bene bus toj' pati, kurią turime Latvių žodyje *gáju* (= ėjau). Ar šeip ar teip, aiškiai matoma, kad žodis *gatvė* Strasse (Dauk. Būdas, p. 223), Trift, Viehtrift (Nesselm. Wörterbuch), sprendžiant pagal žinomus mums šaltinius ir jo etimologiją, reiškia vietą, paskirtą *ėjimui, važiavimui, varymui;* tiktai ilgainiui, nors dar nevisur, jis įgijo Lietuvoje prasmę ir varyklų arba génesčio t. y. vietų, kuriomis varomi į ganyklas *sodiečių gyvuliai.*

Kaip mato skaitytojas, aš nerandu nėkokio pamato, dėl kurio po vardu „*Getai, Getviai*“ reikėtų suprasti giminė, turėjusi daug ganyklų ir gyvulių. To nematydamas, pripažįstu vienok su p. B—um, kad pati toji tauta, kaip ir kitos ano laiko giminės, galėjo turėti daug pievų, dirvonų, girių, — ganyklų ir, žinoma, daugybę reikalingų ir nereikalingų to laiko žmonėms gyvulių.

Ant galo pagalios, jieškoti pirmutinės prasmės žodžio „Getvys“ yra daug sunkiaus, nekaip tyrinėti, ką reiškia žodžiai *Grekas, Rusas, Lenkas;* su žodžiu „Getvys“ yra kur-kas painesnis darbas, nes iš visų mums žinomų tos tautos vardų mės gerai dar nežinome, kaip *tikrai* jie *patys* save vadino, arba kaip *kiti* juos *tikrai* vadino.

Etimologija žodžio „Getviai“ išvedama iš *getis, gatvė,* ir ir tūli viduramžio rašytojai nurodo p. B—ui lietuviškumą ir minimų istorjoje „Getų“, kurie nuo laiko imperatoriaus Augusto žinomi buvo Rymiečiams ir po vardu „Dakų“. Prieš Kristaus gimimą ir pirmuose amžiuose po Kr. užg., tautą su šituo vardu mės randame begyvenant pas Dunojau supę; vėliaus, viduramžio metrašiai šituo klasišku vardu (Getai, Dakai) vadindavo ir Lietuvių tauteles, gyvenusias maždaug dabartinėj' Lietuvoje. Kad vardas *Getai* esąs tikrai lietuviškas ir buvęs gerai žinomas tarp Lietuvių, p. B—us mato ir iš dabartinių Lietuvoj' žinomų vardų ir pavardžių. Pamatuodams savo nuomonę, p. B—us teip rašo: „Tokios pavardės, kaip *Getas, Gečius, Giecevič,* daugybė vardų kaimų: *Gečiai, Gečiškiai, Gečiunai, Getiškiai, Getišiškiai, Getėnai, Gettautiškiai, Gedlaukis, Gečgaliai* ir k. visur Lietuvoje — Kauno, Vilniaus, Suvalkų gub. — užsilikusių, rodo mums, kad Getų gentės (= giminės) ant didelio ploto Lietuvoje apsigyvenusios buvo (p. 14).“ Nurodydamas pavardes: *Getas, Gečius Giecevič* p. B—us remiasi ant „Алфав. Списокъ землевлад. Ков. губ.“ (Kaunas, 1882 m.); vienok toj'-pat knygoje, spausdytoje antru-kart (1889 m.), nors ji daug pilnesnė už išėjusią 1882 m., radau tiktai pavardę *Gecevič,* pavardžių-gi *Getas, Gečius* joj' visiškai nėra. Vardų viršuj' minėtų kaimų: *Gečiai, Geciškiai*... p. B—us pataria mums jieškoti keturiuose šaltiniuose; bet tų, — kuriuos nurodo del Kauno gubernijos, minėtoj' knygoje (Алфав. списокъ) visiškai nėra, nors kalbėdamas apie Kauno gub—jos kaimus, autorius aiškiai remiasi ir ant šito šaltinio. Iš visų čionai ir augščiaus nurodytų mažmožių, man rodos, aišku bus, juog p. B—us su savo šaltiniais nevisur pasielgia teip, kaip tat priderėtų rimtam ir atsargiam mokslininkui, jieškančiam vienat teisybės. Dar vienas mažmožis reikėtų žinoti tyrinėtojui „Getų“ tautos: ar šitas vardas yra „užsilikęs“ tiktai vienos Lietuvos varduose? ar kita kokia tauta negalėtų teip-pat teisingai pasakyti, kad tas vardas „užsilikęs“ ir jos vardų žodžiuose?

III. Apie Kaspišką jūrą, dabartinių Kirgizų tyrlaukiuose (tarp Arališko ežero ir Kasp. jūros) pagal Herodoto žinias, gyvenę kitą-kart *Massagetai,* labai smarkūs laukiniai žmonės, kurie turėję bendras pačias, darydavę galą susmukusiems seniams, piaudavę arklius ir aukaudavę juos Saulei... Vėliaus, jau XV amžiuje po Kr. gim., Aenius Sylvius „Massagetais“ va-

dina gyventojus maž-daug dabartinės Žemaičių žemės. Kaip vardą „Getų", teip ir randamų pas viduramžio metrašius „Massagetų" daugelis tyrinėtojų aiškina tokiu būdu: Lietuvių giminėms tuodu ir dar kitus tokius vardus viduramžio rašytojai galėję duoti tiktai delto, kad patys buvo po didele klasicizmo įtekme ir todėl pavadinimui nežinomų tautų ir vietų sekdavo klasiškus vardus; pagal tą nuomonę, šitas davinėjimas mūsų giminėms klasiškų vardų turėtų būti tiktai savotiškas, labai keistas pseudoklasicizmas. P. B—us su šita nuomone nesutinka, nes jisai randąs tuos vardus ir dabar Lietuvos žemėse. „Užsilikimą iki mūsų dienų" vardo *Massagetų* p. B—us mato iš žodžių „Palangos Juzės" (p. 26,30): „Kalnai... parjuos Žemaičiu Žiamę kaip su juostu. Nu srijes tų kalnų lyg juras tas kraštas *senovėj vadinos Maža Getie,* kuri statė narsiausius žalnierius (= kareivius) didems Lietuvos kunigaikštems Keistutiui ir „Vytaudui". Atsirėmös ant šitų žodžių, p. B—us teip toliaus sako: *„užsilikimas"* šito vardo yra del mūsų gana svarbus. Jis — pirmučiausia — mums rodo, kad *vardas „Getai, Getija" buvo ir yra Žemaitijoje pažįstamas;* antra — pagal tą vardą galima atrestauruoti ištarimą ir žodžių: Massagetae, Μασσαγέται... Šiandien mės *žinosime,* kad dvi σσ *ss* graikiškai ir lotyniškai rašomuose tur būti ištariami kaip *š* ar *ž*, ir kad Μασσαγέται — lietuviškai *Mažagetais vadinosi."* Nežinau kaip kiti, bet aš iš citatos, išimtos iš vysk. Valančiauskio knygutės, matau tiktai tiek, kad dalis Žemaičių krašto, *pagal garbingo vyskupo nuomonę, senovėje buvus žinoma po vardu „Maža Getie";* matau dar, kad atsirėmus ant citatos žodžių, nėkokiu būdu negalima sakyti, juog reiškinys „Maža Getija" esąs žinomas ir dabar Žemaičių krašte. Man rodosi, kad vyskupas Val—is ir p. B—us savo nužvelgimams turi vienodus šaltinius, būtent viduramžio metrašius, gal tą-patį Aeinių Sylvių; aišku, kad juodu negal remtis ant viens-kito, kaip tat daro autorius „Etnol. Smulkm.". Paskutinėje citatoje, išimtoje iš p. B—aus knygutės, yra dar pasakyta, kad dvi lotyn. ir grek. *ss* reikią ištarti kaip*š* ar ž. To mės vėl nėkokiu būdu negalime sakyti; greičiaus galima būtų manyti, kad savo *ss*, σσ Rymiečiai ir Grekai ištardavo ne teip, kaip mės savo *š* arba *ž**).

*) Eilėje (im Verse) *ss*, σσ pailgindavo prieš save tarmenį, iš ko matyti, kad jos buvo ištariamos, kaip *dvi* priebalsi; jei tos *ss*, σσ būtų ištariamos, kaip viena *ž* arba viena *š*, tad eilėje nebūtų tokio pailginimo.

4*

Prireikus išreikšt mūsų balsus, paženklnamus dabar raidėmis š—ž, jie negalėdavo vartoti tokių raidžių (*ss*, σσ), kurios jų kalbose reiškė visai ką kitą. Galiausiai, jei p. B — us žodyje Μασσαγέται vis dar norėtų matyti „mūsų Mažagečius", tad iš vieno paveizdo vis-tik neturėtų spręsti apie ištarimą senovės raidžių.

Lotyniškam žodyje *Samogitia, Samogitae* p. B—us mato tiktai perdirbtą vardą „*Žemegetų*, t. y. žemai gyvenančių Getų" (p. 16). Pagal p. B—aus nuomonę, „Žemegetų" vardas esąs teip padarytas, kaip Grekų Σαμοδρακη. Man vis-tik rodos, kad žodis *Samogitae* yra lotynizuoti mūsų „Žemaitei, Žemaičiai": mūsų *ž* perėjo į lotynišką *s*, ištariama Vokiečių žemėje, kaip *z* prieš balsę, mūsų *mai* pérėjo į *moi*, *moji* ir paskui jau į *mogi*, kur *g* buvo ištariama iš pradžių, kaip *j* (sulyg. „gehen, ging"). Reikia žinoti, juog Vokiečiai, nors rašydavo žodžius lotyniškai, vienok ištardavo savaip, t. y. vokiškai. Jie ir dabar žodį „Samogitae" taria su *j*, o ne su *g*; tiktai mės su Slavais, ištardami Vokiečių padarytą lotynišką vardą, tariame jį savotiškai, būtent su *g*, ir paskui visaip protuodami ieškome jo ne savo žodyje, bet kas-žin kokiuose mūsų pačių pramanytuose „Žemgetuose".

Viduramžio rašytojai mūsų Žemaičius vadindavo dar kitoniškais, kitaip perkraipytais vardais; tokiu būdu chronikose mės randame dar *Sameytha*, *Szomoyth*, *Samethia*... (p. 16,17). Ant šito dalyko p. B — us remia ir savo teoriją apie „Žemgetus", kuriuos jis mato chronikų varduose su *g* po *mo-ma-me*, ir „Žemaičius", kuriuos randa varduose su *y*,*i* po *mo-ma-me*. Ir šitai nuomonei labai sunku rasti tikras tvirtas pamatas. Kad Vytauta (p. 17), rašydamas lotyniškai, Žemaičius vadino *Szomoyth*, o kitus Lietuvius — *Auxstote* (sulyg. „Žemaičiai — Augštaičiai") tas, man matos, nieko dar neparodo, arba tariant parodo tik tiek, juog Vytauta ir kiti, kurie geriaus buvo prisiklausę Lietuvių kalbai, mokėjo ir norėjo išreikšti mūsų vardą šiek-tiek tikriaus, negu daug tolimesni nuo mūsų tautos šaltiniai. Ilgainiui, kaip žinoma, vardai *Szomoyth*, *Sameytha* etc... beveik visiškai išnyko, ir tuos-pačius Žemaičius, kurie ir šianden sveiki tebegyvena, ėmė vadinti *tiktai Samogitais*.

Antra, romaniškose kalbose ir dabartinėj' Grekų kalboje *dvi* senovės žodžių *s* niekur netariamos, kaip *š* arba *ž*, ko galima būtų kur-ne-kur laukti, jei senovėje jos reiškė tose kalbose *š*, *ž*.

Nuo to-pat žodžio *žemė*, įeinančio „Žemgetų“ vardan, pagal p. B — ų, mės turį ir kelias Lietuvių pavardes: *Samušis*, *Samulis*, *Samilis* (p. 17). Čia sunku bus suprasti, kodėl žodžiuose *žemė*, *Žemgetas* tariame pradžioje *ž*, o pavardėse *Samušis* etc. — *s*. Žodžiuose, kurie kilę iš vieno liemens, to negali būti vienoj' kalboje.

IV. Toliaus p. B — us kalba apie daug dar kitų giminių, kurias priskiria vis prie Lietuvių. Tarp kitų mės ten randame kalbą apie *Aistus*, apie tuos-pačius „Aestii“, kuriuos mini C. Tacitas, aprašinėdamas savo „Germanijoje“ Rytų Europos giminės. Daugelis tyrinėtojų po „Aestais“ ('Ωστιαῖοι, Osti, Aestii etc ...) supranta tas gimines, kurios gyveno į rytus nuo Germanų, *Ostland's*, nuo ko ir buvo gavusios savo vardą, Rymiečiai, norėdami įvardyti tas tautas, vadino jas germaniškai, t. y. sekdami Germanus, nuo kurių jie patirdavo apie „Aestus“ ir visokias žinias. Ištikimas mokslininkas, tyrėjas mūsų mitologijos, prof. A. Mierzyński maž-daug šiteip rašo apie kalbamą dalyką: „Po vardais *Aestii* (Tacitus), *Haesti* (Cassiodorus), *Aesti* (Jordanes), *Aisti* (Einhard) ir *Esti* (Wulfstan) reikia suprasti Lietuvių tautą (plačioj' prasmėje). Pradedant nuo IX amž. iškila palengva vardai atskirų Lietuvos giminių, kaip antai: Sambai, Prūsai, Lietuviai, Latviai ir juo labiaus Lietuvių giminės buvo žinomos su šitais ypačiai vardais, juo tolyn nuo jų traukėsi bendras, Germanų duotas joms, vardas „Estai“, kurs paskutinai likosi tiktai prie vienos tautos, jos pačios kalboje *Maarahvais*, o mūsų daugiausiai *Estais* (Igauniais) vadinamos (Zródła do Mytol. Lit. I, 1892 m., psl. II)“. P. B — us po *Aestais* supranta, kaip sakėmė, *atskirą* Lietuvių giminę, vardu „Aistai“, ir mato jos liekanas keliuose mūsų tautos varduose (p. p. 19 ir 20).

Venedus, apie kuriuos mini tarp kitų rašytojų ir Tacitas, p. B — us, kaip ir galima buvo tikėtis, priskiria ar prie mūsų tautos. P. B — us máno, kad nuo Venedų laiko užsilikusios iki mūsų dienų net kelios pavardės, kaip antai: *Vencius, Venckus, Vencevič*... (p. 21). Gana bus žinoti, kad iš „Venedų“ nėkokiu būdu negalima sutverti tokių, nors Lietuvoje žinomų, bet ne lietuviškai (sulyg. *c, nc)* skambančių pavardžių. Ar „Vencas, Vencius“ nebus tik ekvivalentas žodžio „Wenclaw“, kaip liet. „Vincas“ yra tokiu ekvivalentu del „Vincenty“?

V. Penktoj „smulkmenoje“ kalbama apie prasmę žodžių *trakas, lyda, lydimas* ir kilusios iš-čia tautos vardus (p. p. 21, 26). Iš to, kas knygutėje parašyta toliaus, matyti kad vardą *Trakai* autorius „Smulkmenų“ suriša su grekišku Θρᾷκες, o žodį *Lyda* su žinomu nuo Grekų vardu Λυδοι. Man rodos, kad toks suartinimas su grekiškais žodžiais šituo tarpu visiškai negalimas: žinant, kad Grekų raidėms δ, υ, ᾳ mūsų kalboje atsako *d, u, ai* (sulyg. δρασύς = *drąsus*, πλατύς = *platus*, dat. Χωρᾳ turi ᾳ, kaip liet. *varnai, žmónai* turi *ai). iš* Θρᾶκες, Λυδοι reikėtų laukti „Draikai, Ludai“ arba „Vildai“ (sulyg. λύκοι = *vilkai).* Iš „Etn. Smulkmenų“ nematau nėkokios priežasties, del kurios *Trakai* (Θρᾶκες) ir *Lydai* (Λυδοι) turėtų būt laikomi per Lietuvius arba Lietuvių gimines.

VI. Jau pirmiaus minėtą vardą *Dakai* p. B — us mato tokiose pavardėse, kaip antai *Dočys*, kaimo varde *Dakniškiai* etc.... Šaknis visų tų vardų esant žodyje *dokti* (išmainyti, suprasti), *doka* (išimtis, supratimas). Viena, nepažeidus kalbų mokslo, negalima suartinti ir vienoj’ eilėje sustatyti žodžių *Dakai, Dočys, Dakniškiai* (*k* nepéreina mūsų kalboje į *č*, sufikso-gi *niškiai* visiškai nėra lietuv. žodžiuose); antra, norėtume žinoti, iš-kur p. B — us surado minėtose prasmėse žodžius *dokti, doka* (Nesselman’s ir Kuršaitis jų nežino).

Su *Dakais* p. B—us suartina „*Dzakus (!)*“, Dzū*kus*, kuriuose jis mato viduramžio Getvių liekanas. Dzūkai (Getviai), pagal p. B — ų, palikę po savęs, savo senovės būstuose, žymes, būtent geografiškuose Lenkų varduose ir pačioj’ jų kalboje; Lenkų ir Baltarusių raidėse *č* (suminkšt. *t*) ir *dź* (suminkšt. *d*) p. B — us mato tokią Getvių įtekmę ant savo kaimynų kalbos. Šitos pážiūros apie Getvių įtekmę neturi tuo-tarpu nėkokio moksliško pamato; tiek težinome, kad Dzūkai turi nuo Slavų prisijėmę daugybę žodžių, — rasi ir pačią ištartį *t* ir *d* (prieš siauras balses) bus gavę nuo Lenkų ir Baltarusių.

VII, VIII ir IX. Paskutinėse „smulkmenose“ kalbama apie *Krivičius, Masius* ir dar kitas gimines. *Krivičiai* priskaitomi prie Lietuvių; *Masiai*, kuriuos Daukantas (Būdas, p. 10) padaro iš žodžio *medis* (!), esą ar Lietuvių giminė, užsilikusi varduose *Masiai, Mysiai, Mysiulis, Masionis* etc. Su žodžiu *Masiai* ponas B — us sustato grekišką vardą Μυσοι. Visa knygutė baigiasi nurodymu laiko, kuriame minėtas jame gimenes mės randame jau Lietuvoje begyvenančias...

Skaitytojas mato, kad visi senovės Aestii, Θρᾷκες, Λυοδι, Μυσοι, Venedae, Daci, Getae, Massagetae, Krivičiai etc..., pagal nuomonę p. B — aus, buvę mūsų tautiečiai, visi kalbėjo maž-daug lietuviškai! Augščiaus taikiausi nurodyti vietas, kurios iššaukė mano abejojimus ir kartais neištikėjimą tokiai nuomonei. Bet, žinoma, aš negaliu sakyti, kad savo nurodymais būčiau jau sugriovęs ir visą p. B — aus teoriją. Aš norėjau tik išrodyti kelias silpnas puses, del kurių p. B — aus išvedimams tuo-tarpu nevisur galima, pagal mano nuomonę, tikėti. Teisybę sakant, aprašydamas silpnas „Smulkmenų" puses, turėjau dar vieną norą, būtent norėjau, kad p. B — us, rašydamas daugiaus visokių „smulkmenų", būtų atsargesnis su savo skaitytojais ir jų reikalavymais nuo mokslišku darbų; norėjau savo nurodymais įkalbėti mūsų gerbiamam tautiečiui, kad etnologiški išvedimai reikėtų statyti ant šiek-tiek tvirtesnio pamato, nes šeip jiems sunku bus tapti įtikimais akise Lietuvos skaitytojų. Da mažmožis: mės, Lietuviai, papratę žiūrėti ant p. B — aus raštų, kaip ant kokių įžymių mūsų raštenybės darbų, todėl reikėtų, kad šitai suprastų ir pats malonus rašytojas tų darbų ir, kur galėdams, negriautų tokios nuomonės apie savo naudingus Lietuvai darbus.

* * *

Norėčiau dar pasakyti nors kelis žodžius apie „Smulkmenų" kalbą ir nurodyti kelias klaidas, kurių kaip ir kiti mūsų rašytojai, negalėjo išvengti nė p. B — us. Taigi, kas negero randama iš šitos pusės jo ištyrinėjime?

Pirmiausia puola į akį citatos su jų svetima kalba. P. B—us prirašė nemáža yvairių citatų, ant kurių remia ir savo išvedimus, — yvairiose kalbose, neišvertęs jų į lietuvišką kalbą. Tokiu būdu p. B — aus knygutę gali skaityti retas žmogus, tie tiktai, kurie prie lietuviškos kalbos moka dar lotyniškai, lenkiškai, vokiška ir rusiškai. Man matos, yra tat perdideli reikalavymai nuo skaitytojaus; citatos turėtų būt išverstos lietuviškai.

Svetimi vardai, vardai vietų, kur gyvena ne Lietuviai, „Smulkmenose" gauna tokias formas, kuriose lygšiolei buvo nežinomi; kartais mums žinomi, tikrai lietuviški vardai „Sm—se" įrašyti teip, kaip juos ištaria tik svetimtaučiai. Tokiu keliu p. B — us vartoja kartais gana keistus vardus: Beržinė, Duna, Gartynas, Miniškis, Naras, Smaleniškis, Vilija,

Vištule, Viteviške... ; jų vietose neturėtume sakyti ir rašyti: Berezina, Dauguva (liet.), Gardinas (liet), Minskas, Narevas, Smolenskas, Nerys (liet.), Visla, Vitebskas. Mano nuomonė apie šitą dalyką yra tokia: su svetimų tautų vardais turėtume teip elgtis, kaip norėtume, kad jos, t. y. svetimos tautos elgtųsi su mūsų pačių vardais. Svetimo krašto vardai reikėtų vadinti savaip tik tuomet, jei mūsų žmonės būtų tikrai pripratę prie tokių ypatingų pavadinimų (*Mintauja* = Mintau, *Liepojus* = Libau, etc.). Teisinti naujus vardus nurodymais ant lietuviškumo tų vardų senovėje—mums, bent mūsų mokslininkams, visiškai nepriderėtų; teip daro tiktai politikai, kuriems rūpi ne tiek mokslas, kiek egoistiški siekiai.

Prie didesnių klaidų prieš mūsų kalbos gramatiką pirmiausia turi būti priskaitomas vartojimas prie pasyvo prievardės *per*, tokiose vietose, kur reikalingas vienas genityvas: „naikinami *per* yvairias tautas", p. 6; „valdomi buvo *per* kunigaikščius", p. 8; „mės randame *per* jį paminėtą vardą", p. 21. Šitai dar kelios klaidos, kurias nužvelgiau beskaitydamas pono B — aus tyrinėjimą: „Sunyko ir Prūsai", *besikoviant* (= besikovodami) su Vokiečiais", p. 6; *minavoti, minavoja* (= minėti, mini); *tikyba, tikybė* (= tikėjimas); *šituomi, tuomi, juomi, kuriuomi* (= šituo, tuo, juo, kuriuo); „tas kaimas dabar išnykęs *yra* (= t. k... išnykęs), p. 20; *neatbūtinai* (= būtinai); *žemdarbysta* (ir žemdarbys) vietoje žodžių *žemdirbystė* (ir *žemdirbys*), p. 25; .....

Jei reikėtų tiesiog atsišaukti apie p. B — aus kalbą, tad pasakyti turėtume, juog p. B — us lietuviškai rašo gana gražiai, kur-kas geriaus, nekaip daugelis kitų mūsų rašytojų; jei aš čionai vis-tik nurodau ir kelias menkas kliaudes iš šitos pusės, tai darau tik delto, juog malonu būtų, kad mūsų raštuose, ypač geresniuose, jų skaitlius visiškai sumažėtų.

Apie rašybą, vartojamą „Smulkmenose" ir kituos p. B—aus raštuose, pakalbėsiu neužilgo atskiram straipsnelyje.

Kaunas, 1/13. Vasario 1894 m. *Kaz. Obelaitis.*

[1894 m. „Varpas", N 2, pp. 29—32].

Bazylianie na Żmudzi. Napisał Wołyniak. Kraków, 1891, in 8°, psl. 35.

Knygutėje su išrašytu čia antrašu p. Wołyniak suteikia mums kelias žinias iš istorijos Padubisio klioštoriaus ir jo mo-

kyklos (Šiaulių apskr., Kurtuvėnų parap. netoli Dubisos). Aprašytoji čionai vieta yra įžymi delto, kad joje kitą-kart gyveno Bazilijonai, unijotų monachai arba „zokoninkai“, kurių, kaip žinoma, niekur kitur nebuvo etnografiškoj' Lietuvoje. Klioštorius su bažnyčia buvo įsteigtas čionai maž-daug viduryje 18-to amžiaus; tuo-kart Bazilijonams buvo duotas ir nemažas žemės gabalas, kuris turėjęs juos maitinti. Tuojaus po 1773 m., t. y. po išnaikinimo mokyklų, kurias iki tų metų užlaikydavo jezuïtai, čionai buvo įsteigta ir mokykla, iš-pradžių paprasta „žmonių-mokykla“, paskiaus-gi su keturioms kliasomis, t. y. su progimnazijos kursu, teip vadinamoji „pavieto mokykla“. Ilgainiui mokslo kursas ėjo vis didyn, ir nors skaitlius kliasų buvo vis tas-pats, t. y. keturios, vienok dvi paskutini turėjo po du dvimečiu kursu ir gaudavo kartais atskirų kliasų vardus. Tokiu būdu Pádubisio mokykla, kaip ir kitos pavieto mokyklos, tikrai sakant, turėjo gimnazijos kursą, ir išėję tą mokyklą vaikinai galėjo eiti universitetan, nes tokiose pavieto mokyklose ir gimnazijose buvo išguldomi beveik tie -patys dalykai. Teip buvo iki 1825 metų. Nuo to laiko Vilniaus apygardoje vyriausybė nedaugelį gimnazijų tepaliko, pavieto-gi mokyklos gavo kitonišką programą, labai sumažintą; pabaigę jas mokintiniai nebegalėdavo įstoti universitetan. Padubisyje šita permaina įvyko rudenį 1825 metų.

Atėjo ir baisūs 1831 metai, žinomas „krakosmetis“. Kiek tie metai mums vargo padarė, gerai žinoma. Vilniaus mokslo -apygardoje vyriausybė beregint išnaikino daugybę mokyklų, kurias sulig tų metų šelpė visoms savo spėkomis visoki kunigai, o tas, kurios buvo tuo-tarpu da užsilikusios, visiškai perdirbo ir nukreipė jų siekius į visai kitokią pusę. Kokie buvo išnaikinimai Vilniaus mokslo-apygardoje, galima matyti iš vieno raporto ministerio apšvietimo, randamo 1883 m. laikraštyje „Kurjer Litewski“ (nr. 145): 1830 m. Vilniaus apygardoje buvę 12 gimnazijų, 59 pavieto mokyklos, 261 parapijos mokykla, 60 „konviktų, pensijų“ etc...., viso labo 392 mokykli; mokintojų ir yvairių valdininkų prie mokyklų 880, mokintinių 19.079. Po metų, t. y. 1831 metuose buvę: 7 gimn., 22 pav. mok., 45 par. mok., 17 konviktų, viso labo 91 mokykla, 306 mokintojai ir 6654 mokintiniai. Vilniaus universitete 1830 m. buvę 1321, o 1831 m. tiktai 120 studentų.

Prie tų mokyklų, kurios pergyveno katastrofą 1831 metų, prigulėjo ir Padubisio mokykla, bet jau 1832 m. gavo naują viršininką, vyriausybės atsiųstą, ne kunigą, bet šeip-jau žmogų. 1835 m. mokykla tapo visiškai uždaryta, o mokintiniai perkelti į Kražius, kitą-kart garsingus visuos Žemaičiuose. 1836 m. žinomas unijotų veikėjas, kng. Siemaško padavė unijotų kolegijai maž-daug tokį projektą: „kadangi Pádubisio mokykla jau visiškai išnaikinta, o tos vietos kliošťorius labai pavargęs ir unijotų niekur tarp Žemaičių (Lietuvių) nėra, todėl reikėtų šis kliošťorius, teip tolimoj' vietoje įkurtas, atiduoti viešpataujančiam Rusijoje tikėjimui." Tokiu tad būdu Padubisys teko į pravoslavų (Rusų) rankas, nors pravoslavų toj vietoje, kaip ir unijotų, teip-pat nebuvo.

Visas šitąs žinias ištraukiau iš minėtos antraše knygutės. Tikiuosi, kad jos galės nors-kiek papildyti žinias tų, kurie malonėtų turėti apie mūsų krašto praeitį šiek-tiek daugiaus reikalingos jiems medegos.

Knygutę biaurina tiktai paskyrimas jos „Wszystkim Żmudzinom, którzy się jeszcze polakami czują" (= visiems Žemaičiams, kurie dar jaučiasi Lenkais esą). Autorius, matyti, priguli dar prie tų Lenkų, kurie norėtų, kad Žemaičiai nebūtų Žemaičiais, bet Lenkais; jis nori, kad Lietuviai taptų renegatais savo tautos ir imtų tarnauti Lenkų idėjai. Iš žodžio „jeszcze" (= dar) matyti, kad jis supranta, juog Lietuviai pradeda jau kitaip ir manyti, eiti rasi savais, savo tautos keliais, nebežiūrėdami ant to, ar pagirs juos Lenkai ar papeiks.

Pánašų paskyrimą kitą-kart skaičiau pradžioje spaudimo Ad. Mickevič'iaus darbų, kuriuos 1868 m. išleisdė Paryžiuje jo vaikai. Ten buvo įrašyta: „Spółziomkom Korony, Litwy i ziem ruskich, jako świadectwo polskości wiecznotrwałej w Litwie, na pokrzepienie wspomnień i nadziei" (= Karūnos, Lietuvos ir Rusų tautiečiams teesie liudinimas amžinai esančios Lietuvoje lenkystės sustiprėjimui atsiminimų ir vilčių). Kad kitą-kart (1886 m.) ant mūsų žiūrėjo, kaip ant kokios Lenkų provincijos, tai dar suprantamas būtų daiktas, bet kad ir dabar, kada Lietuviai turi jau apie 10 savo laikraščių, atsirado su tokioms pažiūromis žmonės, tai šito mės jau visai nebegalime suprasti.

P. Vaidila.

[1894 m. „Varpas", N 4, pp. 61—62].

Ukininko „Priedai“ 1893 metų.

Nuo pernai-metų prie „Ukininko“ pradėjo išeiti teip vadinamiejie „Priedai“, pamėnesinės knygutės su skaitymais, paskirtais ūkininkams ir šeip-jau sodiečiams. Kadangi tikrai ne visiems „Varpo“ skaitytojams žinoma, kas tuose „Prieduose“ buvo parašyta, todėl paduodu čia jų turinį; rasi mūsų skaitytojų katras ir pasinaudos iš suteikiamų čionai apie „Priedus“ žinių. Tai viena; antra, „žmonių“ rašytojai, matydami, kas žmonėms jau parašyta, geriaus žinos, ko dar trūksta, kokie skaitymai reikėtų dar parūpinti. Trečia, apžvalgę parašytus savo darbelius ir apsvarstę jų turinį, rasi galėsime ir patys kiek pasimokinti, idant toliaus galėtume geriaus atlikti savo darbą, išvengdami vieną kartą padarytų klaidų ir tobulindami, kiek galim, teip reikalingus mūsų žmonėms pasiskaitymus. Taigi grįžtu prie savo užduoties ir išskaitau visus straipsnius, kuriuos davė pernai „Ukininko priedai“.

Viso labo „Ukininkas“ pernai davė žmonėms dvylika knygučių arba 338 puslapius in 16°, t. y. tiek visokių skaitymų, kiek jų patenka maž-daug į septynis numerius „Varpo“. Kiekvienoj’ knygutėje yra nuo 16 iki 40 puslapių.

I. Daugiausia buvo parašyta lengvų skaitymų — apysakų, apysakėlių ir pasakų (apie 166 pusl.). Šitai visi tie lengviejie skaitymai:

1. *Sėkla išdygo ir išbujojo.* Parašė *Draugaitis* (1—14, Nr. 1). Autorius aprašo darbus vieno jauno Lietuvio, daktaro, apsigyvenusio savo krašte ir dirbusio del žmonių, del idėjos; po gero darbo pasirodo ir geri, geistini vaisiai.

2, 3 ir 4. Trįs P.Peiverintos, Finų rašytojaus, apysakėlės, vertė S. O. Rytietė: a) *Pavargėlė* (1—20, Nr. 2), b) *Viensėdis* (17—27, Nr. 12) ir c) *Pirmutinė šalna* (27—38, Nr. 12). Visos trįs apysakėlės aprašo vargingų Finų gyvenimą ir jų kovojimą, nors ne visuomet pasekmingą, su prigimtim — su uola ir vandenimis, su šalčiu ir badu. Pasakėlės gali išspausti ne vienam skaitytojui iš akių ašarą; jei neišspaus jos ašarų, tai bent iššauks pasigailėjimą del vargstančių vargą žmonių.

5. *Pasakojimas apie vieną vaitą ir jo raštininką.* Vertė (?) J. Kurmis (1—24, Nr. 6). Naujós kartós žmonės, išmintingesni už savo tėvus jauni sodiečiai, skaitytojai „laikraščių“ ir knygų, numeta nuo vaitystos girtuoklį ir plėšiką Karosą ir išsirenka

naują vaitą, išmintingą ir dorą žmogų. Raštininkas priverstas bėgti iš apiplėšto valsčiaus. Apysakėlė puiki, suprantama sodiečiams ir padaro ant skaitytojų labai gerą įspaudą.

6. *Stebuklingas aucoris arba žinys.* Lietuv. išguldė Dr. (1—14, Nr. 5). Papasakota apie vieną „daktarą" ir jo „gydymus" visų tų žmonių, kurie ješko sveikatos ne pas tikrus gydytojus, bet pas visokius burtininkus ir žavėtojus.

7. *Kaip Mikas apsidžiaugė čiabatais* arba juokingas pasakojimas apie Šaltabuizius. Parašė G. Keturakis (1—17, Nr. 7). Graži originališka apysakėlė iš „linksmojo" sodiečių gyvenimo — per prekymetį, šventoms dienomis, miesto karčiamose. Iš p. G. Keturakio galima laukti tikrai naudingo rašytojaus. Apysakėlė rodo, kad jos autorius galės mums suteikti visai gerų ir smagių skaitymų iš Lietuvos gyvenimo.

8. *Petro Armino raštai* (1—40, Nr. 8): Piastų duktė, Kaimo mokykla, Trys Budriai, Bitė ir šlapys, Kur geriau? Zuikys ant medžioklės, Lapė ir Liūtas, Žuvytė, Arkliai, Sugėdinta lapė, Lapė ir vilkas, Varna ir lapė, Keleiviai ir šunes, Varna ir kodis, Godus šuo, Liūtas ir vilkas.

9. *Arabų legenda apie žmogaus gyvenimą* (arba tikriaus keturis žmogaus gyvenimo laikmečius). Parašė S. O. Rytietė (10—22, Nr. 5).

10. *Negirdėtas daiktas,* pasaka pagal Anderseną, parašė A. iš B. (1—7, Nr. 10). Yra tai graži pasaka su idėja apie amžinumą tikrai gero dailós daikto. Dailós darbas, nors jį kartais sunaikintum, neprapuola amžinai ir gali rasti sau naują kūną apsireikšti. Šita idėja aiškiai matyti iš tokių pasakos žodžių: „Numirėliai nepareina iš kapų, — tai kiekvienas žino; bet sudaužytas dailós daiktas gal atgyti. Ir šį kartą buvo sumušta tik forma, o ne pati mintis, kuri sutvėrė ją. Ir štai dailininko idėja atgijo ir da kartą apsireiškė (p. 9)." Man rodos vienok, juog nė pasakos turinys, nė jos forma netinka „žmonėms". Liaudis jug negalės suprasti nė tokių žodžių, kaip antai: „alegoriškos figuros, istoriškas archyvas, dailininko idėja, optikas". Tokia pasaka būtų geriaus tikus „Varpo" skaitytojams.

II. Po apysakėlių ir pasakų daugiausia vietos užima „Prieduose" straipsniai su visokiais pritaikytais prie gyvenimo pamokinimais, paskirtais ūkininkams bei ūkininkėms ir šeip darbo žmonėms (122 pusl.).

11. *Išguldymai apie visokius ukiškus augalus,* surašė ukininkas Motiejus (1—23, Nr. 3): Sėjimas, auginimas, kirtimas ir pjovimas, trūsas apie augalus — ankštinius, pašarinius, dobilus, kitas pašarines žoles, šakninius arba kaupiamuosius augalus, bulbes ir burokus.

12. *Apie valymą* (= kasimą) *ir išlaikymą kaupiamųjų augalų* (22—24, Nr. 7).

13. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas* (1—20, Nr. 9): tręšimas žemės sodui, sodo veisimas, apie skiepyjimą ir akiavimą, parinkimas medžio sėklai, apie tepalus (medžių žaizdoms užtepti), visutinė roda, pudymų dirbimas.

14. *Kuo galima užstoti pudymą* (7—9, Nr. 10)? Atsak.: „reikia sėti pašarui daugiaus žolių pūdymo vietoje."

15. *Ko prie arimo nereikia užmiršti* (22—26, Nr. 5)? Atsakymas: „reikia duoti žemei pasigulėti, kad puresnė būtų."

16. *Naudingumas akėjimo žiemkenčių pavasaryje* (26—28, Nr. 5).

17. *Apie laukų džiovinimą* (17—22, Nr. 7).

18. *Kaip reikia elgtis su mėšlu ant lauko* (28—30, Nr. 5)? Atsak.: „reikia mėšlus netrukus aparti (arba tuojau bent iškratyti)."

19. *Lietuvos gaspadinė* arba pamokinimai, kaip prigulinčiai suvartoti Dievo dovanas, parašė Žmona (1—36, Nr. 4). Viso labo yra 68 labai reikalingi mūsų ūkininkėms ir tiesiog šeimininkėms patarimai, kaip reikia visoki valgiai pritaisyti.

20. *Apie kolerą,* parašė Vaistininkas (14—22, Nr. 1). Straipsnyje yra pamokinimai, kaip gintis nuo koleros.

21. *Apie užsilaikymą laike gimdymo ir po pagimdymo kudikio,* parašė Vaistininkas (23—27, Nr. 1).

22. *Mūsų moterėlėms* (= patarimai gimdančioms moterims), parašė Žmona (9—14, Nr. 10).

23. *Kada ir kaip reikia kudikiai žindyti,* parašė Pusvyris (14—19, Nr. 10).

III. „Prieduose" mažiausia parašyta straipsnių su žiniomis iš tokių mokslų, kurie nepritaikomi tiesiog prie gyvenimo. Šitiems straipsniams tiktai apie 50 puslapių teteko.

24. *Kaip gyvena Kynai,* papasakojo P. Jogvilietis (21—36, Nr. 2). Plačiame straipsnyje aprašyta, kas gero yra Kynų (= Chinų) gyvenime. Atskiros dalys to straipsnio yra tokios:

šeimynų gyvenimas ir tėvynės meilė, įstatymai ir valdžia, tikėjimas ir darbštumas, sūdas ir kariūmenė. Straipsnio autorius, sekdamas prancūzą Simoną, labai augštai stato skaitytojų akise Chinus. Štai kas pasakyta vienoj vietoje apie tą tautą: "Kynai tiki, juog visi žmonės — giminės ir turi išvien gyventi. Kurtik pažiūri, vis pamatai pas juos lenčiukes su tokiais parašais, kaip: „Niekas negali savęs už laimingą skaityti, pakol ant svieto yra nors vienas nelaimingas", arba „kas gyvena nieko neveikdamas, tas priverčia savo artymą badu mirti." „Kynų žemėje nėra nedirbančių žmonių, nėra vergų, nėra baudžiauninkų."

25. *Finai ir jų gyvenimas*, parašė pagal rusišką šaltinį A. R (1—17, Nr. 12). Prie trijų Peiverintos apysakėlių iš Finų gyvenimo šis aprašymas, galima tikrai sakyti, būtinai reikalingas: po šito aprašymo pačios apysakėlės bus geriaus suprantamos.

26. *Petras Peiverinta,* Finų rašytojas. Pagal rusišką šaltinį parašė K. O. (20—21, Nr. 2). Aprašymas ne visai populiariškai parašytas; „Ukininke" reikėtų paprasčiaus rašyti.

27 ir 28. Du populiarišku išguldymu apie pasaulę: a) *Apie dangų* — saulę, mėnesį, žvaigždes, planetas ir kometas, parašė P. Jogvilietis (1—16, Nr. 11) ir b) *Mėnulis,* parašė Pr. Ašakaitis (14—19, Nr. 5).

IV. Visai skyrium nuo kitų straipsnių stovi du rašteliu, vienas iš Paryžiaus, antras iš Amerikos:

29. *Raštas iš Prancuzijos apie Maskolių šunybes ir Lietuvos vargus,* parašė Paryžiaus dailidė Šarkinas (28—30, Nr. 1) — ir 30. *Atsišaukimas Amerikos Lietuvių* į mielus brolius, kurie brangioje tėvynėje gyvendami turi nešti sunkų Maskolių jungą (30—32, Nr. 1).*)

---

*)Šįmet išėjo prie „Ukininko" šie „Priedai":

1. *Apie pakraikas* (= kratus, pakratus, kraigą), išvertė Juozas Aržuolaitis (19 puslapių, ištisas pirmojo numerio „priedas").

2. *Apie mėšlus.* Turinys: a) kokią naudą turi žemininkas iš mėšlo; b) iš ko pasidaro gyvuolių mėšlas ir kaip reikia su juo tvarte apsieiti; c) kaip reikia taisyti mėšlavietės ir kaip jose mėšlą laikyti; d) kaip reikia elgtis su mėšlu išvežus jį lauką (24 pusl., ištisas antrojo numerio „priedas").

3. *Kas kaltas?* Apysaka mūsų dienų (iš sodiečių gyvenimo), parašė A. V. (27 pusl., ištisas trečiojo numerio „priedas").

4. *Kur meilė, ten ir Dievas.* L. Tolstoj'aus apysakėlė, vertė S. O. (15 pusl., ištisas ketvirtojo numerio „priedas". Red.

Toksai yra turinys pereitų metų „Ukininko Priedų“. Labai būtų malonu, kad tas darbas nenuveitų ant niekų, — kad visos tos gaivinančios tautą knygutės būtų skaitomos ir platinamos tarp mūsų žmonių. Tikimės, kad Lietuvoje atsiras tam tikros kuopelės ir tam tikri žmonės, kurie pasirūpįs apie išplatinimą mūsų krašte šito nors nedidžiausio, bet labai reikalingo tautai dvasiško peno.

* * *

Man rodosi, kad rašymas žmonėms ir platinimas tarp žmonių tam tikrų knygučių turi būti didžiausias mūsų darbas. Knygutės, kada pasieks skaitytoją, tada jos bus laukiamos, niekad joms nebus pervėlu; ne visai teip einasi su žmonių laikraščiais, ne visuomet, kaip žinoma, savo laiku sulaukiamais. Todėl visi rimtesniejie skaitymai, kurie *ilgai* turi savo svarbą, turėtų, man matos, gauti vietą *tiktai* atskirose „Ukininko“ knygutėse. Reikėtų tiktai, kad kiekvienoj knygutėje būtų maž-daug vienodo turinio skaitymai; *vienoj* knygutėje neturėtų būt *sukraunami įvairūs skaitymai,* kaip antai apysakėlės, ūkininkystės mokslas ir patarimai gimdančioms moterims. Dabar kartais knygutę pasijima, sakysime, koks mokintinis arba mokintinė ir randa tarp tinkamų sau skaitymų ir tokius, kurie jiems nerūpi ir kurių jie neskaitys; prie jieškomų skaitymų jie ras ir tokius, kurie jų rankose liekti beveik visiškai be naudos. Jei knygučių turinyje nebus didelio mišinio, tad, man rodos, jos bus labiaus jieškomos ir turės daugiaus skaitytojų. Jug dabar pirkėjas ir teip gali protuoti: „Kam aš imsiu visą knygutę, kad man tik vienas jos straipsnelis reikalingas?“ Jei knygutėse bus vienodas turinys, tuomet vienų knygučių jieškos tiesiog jaunuomenė, kitų vėl jieškos jaunuomenės tėvai, trečių visi ūkininkai, penktų sodininkai su bitininkais, šeštų jau kiek prasimokinę ir išsigudrinę žmonės, sodžių ir miestų „inteligentai“, etc...

Norint spausdyti žmonėms tikrai naudingas knygutes, autoriams reikėtų *kiek-nors* patiems *susižinoti* apie jų surašymą; malonu būtų, kad, pasibaigus metams, knygučių turinys galėtų būti pilnokas ir apimtų visas tąs skaitymų šakas, kurią̧s *susirinkimas* pripažino *šį-met* per reikalingas ir būtinai atliktinas. Žinoma, juog visokių skaitymų, ypačiai lengvųjų, į knygutes įeis ir be nusprendimo susirinkusiųjų rašytojų; aš-gi norėčiau savo patarimu tik pasakyti, kad mūsų žmonėms reikalingi dar tokie skaitymai, kuriuos mės, Lietuvos pirmuoliai, būtinai turime ap-

spręsti *kuopoje* ir nusprendę, kaip reikianti ir viską atidėję, atlikti. Prie tokių būtinai rekalingų tuo-tarpu skaitymų galėčiau priskaityti: a) populiariškus pasiskaitymus apie įsteigtas kitur tarp sodiečių, ypačiai tarp Latvių, visokių tipų draugystes ir naudą iš tokių draugysčių, kaip kultūriško įnagio; b) knygutės apie kitas nedideles tautas, neseniausiai dar nacijonališkai atgijusias ir gražiai tebegyvuojančias; c) reikalingiausias žinias apie papraščiausias Rusijos Lietuvio tiesas, apie papraščiausius Rusų įstatymus, kurie būtinai reikalinga žinoti žmogui, turinčiam darbą su notarijum (rejentu), sūdo pristovu (kamarninku), tiesdariu, valsčiaus vyresnybe, visokia policija ir tiesiog sakant su visais tais žmonėmis, kurie tankiai lupte lupa tamsų, nežinantį svo tiesų, mūsų sodietį;*) d) knygutes su visokiais pamokinimais apie yvairius mažmožius naminio ūkininkų gyvenimo; e) knygutes su pasakomis, surinktomis tarp žmonių (vaikams pasiskaityti); f) skaitymus apie bites su visais „gudrumais" dabartinio bitininkystės mokslo ... Sunku išskaityti visos reikalingos mūsų tautai knygutės; teip dar daug plyšių skaitymuose, kuriuos turime parengę savo silpnoms spėkomis. Tikiuosi, kad šis kláusymas bus judinamas tam tikrose Lietuvių kuopelėse ir suras jose gerai apsvarstytą išrišimą.

Liekti dar pasakyti žodelis apie pagerinimą „Priedų" kalbós. Bet čionai, turiu prisipažinti, su savo reikalavymais būsiu tiktai nelyginant koks godus žmogus, kuriam niekados nepakanka to, ką turi, nes, teisybę sakant, „Priedų" kalba labai gera ir juo toliaus, juo ji eina geryn. Jei vienok ir čionai noriu ką primesti, tai tiktai prieš tūlus *svyravymus* mūsų rašytojų; būtent nužvelgiau, juog tūli rašytojai vis dar tebesituri svetimų, nors visai bereikalingų priemaišų savo kalboje. Čionai surašau keliolika svetimų žodžių, prie kurių vartojami pačiuose „Prieduose" ir tikrai lietuviški žodžiai; norėčiau, kad lietuviški žodžiai *paskutinai* išvarytų iš „Priedų" šiuos svetimous žodžius: *ale* (= bet); *buinus, bujoti* (= tarpus, sodrus; tarpti, taúkti, gražiai augti, keroti; *buinus* ir *bujoti* (=tarpus, sodrus; tarpti, taúkti, gražiai augti, keroti; *buinus* ir *bujoti* daugelyje vietų vi-

*) Man žinoma šito turinio tiktai viena knygutė: „Valsčiaus rėda ir sudas, parašė Giedris (Bitėnai, 1893 m.)." Yra tai geras raštelis, bet viena, kaip rodo patsai antrašas, jo turinys labai máža žinių teapima, antra išguldymas joje įstatýmų perdaug sausas ir ne visur lengvai suprantamas. —

J. Jablonskis Mintaujoje (1889 m.).

siškai nežinomi žodžiai); *gaspadorius* (=šeimininkas), *gaspadinė* (= šeimininkė); *grabė* (= griovis); *jomarkas* (= prekýmetis); *kytras, kytrus* (= buklus, vok. listig, gudrus, vok. klug, schlau); *liekarsta* (= vaistas); *melisė* (= bitkrėslė, bičių žolė, vok Melissenkraut); *mislyti* (= manyti, mąstyti, tarti, sulyg. „aš tariau, kad tu čia“); *mislis duma* („per dumas negal užmigti“) = mintis, genit. minties (senov. žodis); *navatnas* (= keistas); *prietelis, neprietelis* (= bičiulis, bandžius, bandžiulis; priešininkas, piktadarys); *smertis* (=mirtis); *svodba* (=vestuvės); *šposas* (= juokai). Nereikėtų teip-pat vartoti žodžių: *apsivesti* (padar. pagal *„apsiženyti“*, vietoje *vesti, parsivesti), sanvaitė* arba *sąvaitė* vietoj žodžio *nedėlia* (*sąvaitė* nesenas dar žodis ir teip padarytas tur-būt prie *sueiti, suveiti,* kaip *sukaktis, užduotis* prie verbų *sukakti, užduoti*; jei vienok žodis *sąvaitė* tikrai kilęs iš *sueiti*, tad jis netikusiai padarytas, nes iš *sueiti, suveiti* tegalėtų būt *sueitis* arba *saneiga**), *ūkiški augalai* vietoje *„ūkio* arba *ūkių* augalai“ (sulyg. „namų augalai, dubós augalai, girios augalai“), *nuo ko* kalbėti, sakyti (germanizmas) vietoje *„apie* ką kalbėti, sakyti“. *A. Gerulaitis.*

[1894 m. „Varpas“, N 5, pp. 72—74].

Gražūs pamokinimai. I. Sidabro stiklinė, II. Anukė, III. Įkirus Petriukas. Iszleido G i e d r i s. Bitėnai. Spaustuvėje M. Jankaus. 1894, in 16°, psl. 36.

Ketvirtame numeryje šių metų „Varpo“ buvo pasakyta keli žodžiai apie vysk. Valančiauskio „Vaikų knygelę“. Šiuo tarpu tenka man pasikalbėti dar apie vieną knygutę, teip-pat paskiriamą, kiek matyti, mūsų vaikams ir gal-būt vaikų tėvams. Knygutė, apie kurią noriu kalbėti, turi tris dalis, sudėta iš trijų apysakučių.

Pirmojoj apysakėlėje: „Sidabro stiklinė arba Sakyk visada teisybę“ papasakota apie vieną mergaitę, kuri buvo netyčia paskandinus savo mylimós močiutės dovanotą „sidabro stiklinę“ ir paskui ilgai nenorėjo pasisakyti motinai pati prapuldžius savo brangenybę. Tėvas su motina buvo jau suvertę visą kaltę ant tarnaitės ir norėjo išvaryti ją iš savo namų. Tuo tarpu duktė, išgirdusi apie tėvų nusprendimą, nebeiš-

---

*) Prusų Lietuvoje yra gyvoje kalboje žodis „pùsiavaitė“ prasmėje vok. Mittwoch. Rodos, ir „sąvaitė“ imta iš gyvos kalbos. Red.

kentė neapskelbus savo kaltės: ji labai mylėjo tarnaitę ir, matydama tą visai neteisingai nukenčiant, nebetvėrė ir pasakė tėvams tikrą teisybę. Mergaitė gavo suprasti visą biaurumą savo neatvirumo prieš tėvus; supratus visą negražumą savo pasielgimo, vėliaus ji kiek tik įmanydama vengdavo kalbėti neteisybę ir tapo labai teisinga ir atvira moteriškė. Apysakutės turinys labai tinka vaikams. „Pamokinimas", duotas apysakutės formoje, nepuola į akis su savo tendencija, — teip gražiai ir su tokiu talentu papasakotas visas negražus atsitikimas, nužvelgtas vaikų gyvenime.

Antroj dalyje papasakota apie „anukę" (t. y. dukraitę), kurią, mirus motinai, pasijėmė auginti jos senelis, arba kaip kartais sakoma „tėvukas". Seneliui pagailo našlaitės ir nors savo dukterį jis buvo kitą-kart išvaręs iš namų, vienok dabar širdis jo atsileido ir jis kiek tik įmanydamas rūpinasi, idant jo dukraitei t. y. dukters dukterei nieko netrūktų. Senelis buvo žmogus neturtingiausias, gyveno be rūpesčio, apsileidęs, máža tekalbėdavo su žmonėmis; bet gavęs dukraitę tapo daug rūpestingesnis, dukraitę leido mokyklon, del dukraitės didino savo turtą. Viską jis darė, kad tik dukraitei būtų prie jo linksma ir naudinga gyventi. Kada miss Preston pasigailėjus mergaitės, gyvenančios pas „rūstų" senelį, patarė, kad tasai, ką belaikydamas dukraitę prie savęs, atiduotų ją į prieglaudos namus, kur jai busę daug geriau, tada senelis netiko ir tiek teatsakė gailestingai moteriškei: „Dėkui Tamstai, bet dukraitės neatiduosiu. Man pačiam ji reikalinga." Apysakėlės „pamokinimas" aiškiai išreikštas paskutiniuose jos žodžiuose, pasakytuose tėvams ir kitiems vaikų globėjams: „Jei kūdikiui nebūtų nėkokių giminiečių likę, kurie jį mylėtų, glamonėtų ir rūpintųsi apie jo auginimą, tad rūpinkitės kaip-nors atiduoti jį į gerus visatinius prieglaudos namus; tegul jis ten tarp tokių-pat vaikų, kaip jis pats, prie geros krikščioniškos priežiūros vyresniųjų, užmiršta savo kartų našlaičio stovį; tegul jis ten išmoksta mylėti artymą, būti geru, teisingu ir dirbti; tegul jis ten išmoksta visokių darbų, kurie suteiks jam gyvenimo įnagius, kada jisai išeis iš prieglaudos namų... Bet, jeigu kūdikis turi artymus gimines, kurie jį myli, kurie skaito už laimę išauginti jįjį krikščioniškai, niekas tegul nejima jo nuo tų artymų! Naudotis tarp giminiečių iš tikrós meilės artymo yra didelė laimė del kūdikio!"

Trečioj apysakutėje randame vaiką, jau mokintinį, kuriam ilgą laiką tik tiek terūpėdavo, idant galėtų ką pikto pramanyti ir įkirėti savo mokintojams, žodžiu sakant, randame „įkirų Petriuką“. Tas vaikas vieną kartą perskaitė tokias eileles iš mokintojaus knygų: „Geras vardas geresnis nekaip dideli turtai, aplinkinių žmonių meilė brangesnė už auksą ir sidabrą.“ Šitie žodžiai ir žodžiai mokintojaus, gražiai išaiškinusio visą svarbą perskaitytų eilių, teip smego vaikui širdin, juog jis pradėjo apie tuos žodžius vis tankiau manyti ir pagaliaus davė sau žodį visiškai pasitaisyti. Petriukas ne tiktai pats pasitaisė, bet dar kitus netikusius mokintinius su savim patraukė: jo kliasa ir pagaliaus visa mokykla tapo daug geresnė. Knygutės „pamokinimas“ reikalauja, idant vaikai stengtųsi gražiai elgtis, gerai dirbti, duoti gerą paveizdą kitiems.

* * *

Visos tos apysakutės išverstos iš svetimų kalbų ir, kaip matėme, galėtų būti naudingos vaikams ir mokinantiems vaikus tėvams. Autoriai ar autorius tų apysakučių itin gerai, matyti, moka pasakoti ir suteikti pasakose gražius pamokinimus. Todėl ypačiai mums, máža teturintiems skaitymų vaikáms, reikėtų džiaugtis sulaukus tokios gražiǫs, nors mažiutės vaikų knygelės. Teip turėtų būti, bet ne visada teip esti, bent šiuo-kart yra kitaip. Gaila, labai gaila, kad čia prisidėjo ir tokie dalykai, kurie baisiai susilpnina visą knygutę ir paverčia beveik į nieką visą išleistojaus ir vertėjų darbą. Kokios-gi priežastys verčia teip manyti apie nurodytą antraše knygutę, paklaũs skaitytojai. Trumpas tegali būt duotas atsakymas: *pirmoji apysakėlė baisiai biauriai išversta ir visos trįs apysakėlės baisiai biauriai atspausdytos.* Tuojau, pirmojoj’ dalyje randame tokius svetimus žodžius: *kuknia:* (= virtuvė, sulyg. *spaustuvė, maltuvė) kukorka* (= *virėja), viedras* (= *kibiras), mislis, mislyti* (= *mintis, manyti* etc. kaip tat yra kitose knygutės dalise), *zoslanas (= suolelis), kvartukas (= prikyštė, prijuostė),* ant *padlago* (= ant grindų), *koks-kalvek (= koks -nors, bet-koks), kapalušis (= skrybėlė),* etc etc. Beveik kiekvienoj’ eilutėje pilna visokių rusicizmų ir kitų barbarizmų. („Sidabro stiklinė“): *boba* (= *senelė,* močiutė, Grossmutter), *gležniai* (?) mylėti (rus. нѣжно любить), *skleinycze* (visur tekste *skleinycze,* tik antraše *stiklinė*), *anukė* (visur tekste *duk-*

raitė, tik antraše *anukė),* ji paėmė *skleinyczę be klausimo* matutęs (= p. *stiklinę nesikláusus* matutės), p. 5; sakyk teisybę, *kas tik neatsitiktų potam* (=s. t., *kad ir kas-žin kas atsitiktų paskui),* p. 6; *karcziai* verkti, *karczios* ašaros (rusic., turėtų būti *gailiai* v., *graudžiai* v., *skurdžiai* v. etc.) skleinycze ir *pati -sau* (?) kasztuoje labai brangiai ir buvo dovanota *nuo* (?) Marės *bobos* (?), p. 7; žmogus *spraunas* (?) padirbti tokį daiktą; czyst-szirdingai (rus. чистосердечно?); idant su infinityvu (labai tankiai); blogiau *viso ko (genit.* rusic.?); iš *inglioniszko* (=*iš angliško,* iš *angl.* kalbos), etc... Yra daug vietų, visai nesuprantamai parašytų, rasi tik biauriai ir klaidžiai atspausdytų. Štai kelios tokios vietos: „pagal kuknios duris buvo gilus szulinys; isz jo semdavo vandenį ( ) su svirčių (?)*). Kukorka kotik pasėmė vandenio ir paliko viedrą ant lentynės apskriestanczios viduję szulinio. Katrė praėjo kažin kam namą“, p. 4; „Šis buvo dejaviška proba dėlei Marės“, p. 11; „mislyjo, kad ji lyg szio laiko (busto)*) ant šulinio dugno“, p. 14. Yra daug klaidų, kurias pridirbo, matyti, patsai spaustojas (korrektoriaus nematyti); „idant *laikytum* (= idant *laikytų),* p. 17; *gerai* senutė nuėjo (=*gera* arba *geroji* s. n.), p. 18; atkaklesnis nekaip *kitais* (= atk. n. *kitais sykiais* arba *k. tarpais),* p. 18; moteriszkė *sujaukinta* (= *sujáudinta,* sukrutinta; užsirūpinus), 19; visus žmones turi labai *paakinti* jos nauji *butukai (=...paakinti... batukai,* p. 20; ji *nebuvo* vienutinė duktė (= ji *buvo vien...),* p. 24; Petriukas *pudavo* tada laimingas (=P. *būdavo...),* p. 29; nesmagumų žmonėms tiktai delto... (=n. žm. *padarė* tiktai etc.), p. 29; mokytojai-gi *judų* labai prižiurėjo (=m. *juodu...),* p. 30; *Pykinosi,* kad tu kvieczius padėjai kitai nedėliai (= *Tikiuosi* etc.), p. 33. Visų klaidų išrašyti negalima ir neverta; šitų vienų, man rodos, pakaks, idant skaitytojas galėtų matyti, juog nėr kuo mums džiaugtis pasirodžius naujai vaikų knygutei. Aš -gi, pamatęs tokias knygutes, ne tiktai nesidžiaugiu, bet dar baisiai nuliūstu, — tokią sunkią įspaudą jos daro ant manęs.

Kįla dabar kláusymas, kas čia kaltas? Paties išleistojaus, žinoma, negalima kaltinti: duodams pinigus atspausdinti knygutės, jisai norėjo, kad mūsų žmonės turėtų iš jų aukós tikrą

*) Apykabos ir kláusymas yra pačioj knygutėje; iš pridėto prie apysakutės paveikslėlio nėkokios svirties nematyti, — vanduo kitaip buvo semiamas.

naudą. Jei kaltas ir jisai, tai tiktai delto, juog turėdamas gerus norus nesirūpino surasti dar žmogų, kurs būtų galėjęs peržiūrėti ir kur reikiant pataisyti šitąs apysakutes; tokis redaktorius būtinai reikalingas buvo, ypačiai šiuo tarpu, kada vertėjai apysakėlių *ne vienodai,* matyti, mokėjo kalbą ir *ne vienaip* buvo supratę savo pareigas. Vienok daugiausia, pagal mano nuomonę, čionai yra kaltas patsai spaustojas arba tariant korrektorius „pamokinimų“: viena, per savo nepriežiūrą jisai pridirbo, kaip matėme, baisybę klaidų, per kurių apysakėlės paliko vietomis visai nesuprantamos, ir antra, jisai pats jug turėjo numanyti, kur apsirikta arba suklysta, ir nors mažumą ištaisyti spaudžiamąjį raštelį. Žmogus, atlikdamas savo darbą teip, kaip tatai atliko šiuo kartu spaustojas (korrektorius) aprašomos knygutės, jug tik negali tikėtis atliekąs naudingą savo tautai darbą; tokiam darbui tikrai turi būt ir kitoniški, ne visai aiškūs motyvai, kurie netur nėkokio susirišimo su tautós nauda. Negaliu vienok suprasti, kaip gal imtis už paskiriamo vargstančiai tautai darbo žmogus, kurs visai negal arba nemoka, arba pagaliaus nenori, kaip reikiant, jo atlikti.

[1894 m. „Varpas“, N 5, pp. 74—76]. *Ant. Žemaitis.*

1903

Iš atsiminimų vieno iš daugelio. [4]

Augau, kaip ir kiti tėvo-močiutės suneliai. Augau, mokiausi, beaugdamas besimokydamas pažinau netik rykštės, bet ir lazdos naudingumą (buvo toks laikas). Gimnazijoje išbuvau devynerius metus. Tėvams, giminėms ir globėjams ypač rupėjo, kad išmokčiau, kaip reikiant, lenkiškai ir lotyniškai. Lenkiškai išmokau gerokai mieste begyvendamas, nors kaip bus lenkiškai „rezginių pantis“ — vistik [„V. Žiniose“: vis dėlto] nežinojau; gimnazijoje besimokindamas [žodžio „besimokindamas“ nėra] išmokau ir lotyniškai, nors „recepto“ perskaityti ir suprasti vistik [dėlto] negalėjau. Iš to vienam dėdei buvo nemaža juokų. Gimnazijoje pažinojau ir galvotąjį, gražųjį, visų mergelių mylimąjį, musų amžino atminimo Vincą Kudirką [kokį laiką buvau su galvuotoju, gražiuoju, visų mergelių mylimuoju, mūsų amžino atminimo Vincu Kudirka]. Kada jį pažinau, jis buvo metęs seminariją ir stojęs vėl į savo gimnaziją.

Paskutinėse kliasose buvau jau tikras lenkas, kaip ir visi kiti mano draugės lietuviai, draugai-lietuviai su manim ir aš su jais kalbėjomės tiktai lenkiškai, svajojame tiktai apie lenkų literaturos didybę. Kad mokame lenkiškai kalbėti ir teip [taip] tarp savęs kalbamės, tėvai ir globėjai tik pasidžiaugdavo, Draugai kartais pasišnekėdavome ir apie lietuvių „pasiutėlius", kurie jau ir tuokart imdavo savotiškai, ne lenkiškai kalbėti. Tokiais „pasiutėliais" budavo vienas-kitas Petropilės ar Maskvos studentas, kartais koks užklydęs į musų padangę dvasiškosios akademijos klierikas. Apie juos daugiau girdėdavome, negu juos pažindavome, jie patįs musų beveik nepažino. Girdėdavome apie juos iš lenkų lupų ir spręsdavome apie juos lenkų žodžiais. Tų „litvomanų", — tokiais vardais jau ir tuokart jie buvo pažymėti, — tų „litvomanų" geismai ir drąsumas, ar šeip ar teip, vis tik [šiaip ar taip, vis dėlto] budino ir mus, bent, šį kalbėję tą kalbėję, ir imdavome apie juos galvoti, samprotauti... Jie mūsų nepažino, mes jų nesupratome...

Pameluočiau, vienok [tečiau], jei nepasakyčiau, jog turėjau ir tokių draugų-lietuvių, kurie skaitydavo nevaromi ir rusų, ne tik lenkų, literaturą, buvo pagaliaus ir tokių, kurie sakydavosi rus? raštuose andą daugiau sveiko maisto, nekaip lenkų knygose.

Taigi „litvomanų" ir nepažįstamų dvasia budino musų jaunas galvas ir drumstė tę, kur seniaus rodėsi viskas aišku ir suprantama.

Iš visų „lenkų" turbut didžiausias buvo visų mylimas [mylimasis], visų branginamas [—masis], visur mielai matomas [—masis], visada meilus, linksmas, sąmojingas amžiną atilsį Vincas Kudirka, redaktorius mokinių laikraščio „Klamstwo" (melas) [mokinių laikraščio „Klamstvo" (melas) redaktorius]. Buvau ir aš prie jo prišlijęs, tik buvau daug už jį menkesnis, ne teip [taip] visu-kuo iškilęs, kaip jis, ne toks grynas, ne toks tvirtas, ne teip [toks] mokslus. Musų burelis [Musų kliasos būrelis] išsiskirstydamas teip [taip] sprendė: „nesidrovėsime savo tėvų, jų kalbos, dumos [jų duonos], pastogės, ir mums, jų vaikams, tos lietuvystės [to lietuviškumo] užteks; lietuvių kalba ir raštai (buvom pažinę apgraiboms Duonelaitį, Daukantą) negal mums atstoti lenkų kalbos ir visos [žodžio „visos" nėra] jų literaturos; imti visur viešai vartoti savo neišdirbtą kalbą apšviestam lietuviui nepridera; tik papaikę [papaikėliai] gal to

nesuprasti arba kitoniškai žiūrėti." Vincas, kaipo nuoseklus vyras, baigęs gimnaziją, važiavo į Varšavą [Varšuvą], į „savo" universitetą, nors galėjo gauti Maskvoje stipendiją ir baigti tenai mokslus nepritirdamas didelio vargo. Pats, nors „lenkas", galvojau teip-pat [taip-pat], bet svyruliavau labiau (nebuvau toks tiesus ir grynas), antgalo universitetui išsirinkau ne Varšavą [Varšuvą].

Tarp universiteto studentų radau nemaža pažįstamų lietuvių. Be didelio noro („kitaip negalėjau padaryti") įstojau į lietuvių būrelį. Vienas mano draugas-lietuvis to nepadarė, jo aš nepeikiau, tik pats jam teisinaus, jis manęs nepeikė ir pats teisinosi neįstojęs. Palengva naujiejie draugai, „litvomanų" kuopelė [krūvelė], ėmė patikti, nors į daugelį vis šnairoms tebežiurėjau. Tarp tų draugų buvo ir Jonas Šliupas, kurs man išrodė visų kruopščiausias, visų darbščiausias. Nesutikti su jais bendruose klausimuose, kuriais buvo lietuvių tautos rekalai, buvo sunku, vienok toji lietuvystė [tečiaus tasai lieuvuškumas] juk ne vienos logikos išradimas: daug svėrė, bent tuokart, ir kiti motyvai, seni idealai ir „lenko" įspūdžiai. Kad butų kas galėjęs išrodyti, jog ir męs įstengsime tikrai [žodžio „tikrai" nėra] subusti, kaip vienas žmogus, ir galėsime gyventi tautos gyvenimu, abejojimų, nors kalbėti apie juos nedrįsdavau [ir tuokart nedrįsdavau], turbut nebutų buvę. Tarp draugų buvo, žinoma, ir daugiaus tokių-pat atšalėlių, bet tie manęs netraukė. Prasidėjus kokiai kalbai, lietuvių lupose tekdavo dažnai girdėti ir rusų kalba. Rasi tai [tat] buvo tuokart išteisinama, vienok ant manęs, atgįjančio iš miego lietuvio [tečiaus į mane, atgįjantį iš miego lietuvį], visada darydavo labai sunkų įspūdį. Laikas bėgo, ir manėp [manyje], ar šeip ar teip [šiaip ar taip], noroms -nenoroms brendo ir augo „litvomanas". Išbuvęs kokią pusę metų bučiau galėjęs jau atvirai, kur reikiant, pateisinti ir apginti gerąją pusę lietuvių „pasiutimo" [gerąją lietuvių „pasiutimo" pusę]: toji pusė metų daug padarė, daug sugriovė, daug paaiškino [pusė metų buvo daug padarius, daug sugriovus, daug paaiškinus]. Ėmiau rašinėties su senais [senaisiais] draugais lietuviškai. Vincas atsiliepė lenkiškai ir gana dailiai (jis buvo visada malonus vyras) pasijuokė iš mano „naujųjų draugų" ir mano paties iškrypimo iš senosios vėžės. Atrašiau jam turbut labai įžuliai, skaudžiai, parašiau dalį laiškelio [laiškelio dalį] eilėmis (daugiau nėsu rašęs lietuv. eilių), bariau jį teip [taip],

kaip bara tiktai karštas naujatikis. Atrašo nebuvo. — Praslinko dar kiek laiko. Ėmė rašyti rusų laikraščiuose apie lietuvius. Rašė patįs lietuviai, rašė ir rusai. Praslinko dar keli mėnesiai. Gavome žinią iš Bulgarijos apie užmanymą [sumanymą] įsteigti lietuvišką [lietuvių] laikraštį, paskiriamą visos subundančios Lietuvos reikalams, apie „Auszros" įsteigimą. Tą žinią rašė pats [pats *J. Basanavičius*] laikraščio įsteigtojas, rašė gražiai, karštai. Vienas draugas gautąją žinią visiems skelbė, kaip kokią naują evangeliją arba kokį išganomąjį mokslą. Pranešimas visiems įtiko, visus žadino, džiugino. Netrukus pasirodė ir pats „laikraštis". Knygelytę, mažos abėcėlės pavidalu, visi skaitėmė įknibę, varžydamiesi. Kiekvieną knygelės žodį, kiekvieną pasakymą, kiekvieną mintį, joje išreikštą, visi apsvarstinėjome pasigėrėdami, pasigirdami [žodžio „pasigirdami" nėra]; džiaugėmės kaip tie devyni broliai, kurie ilgai klaidžioję antgalo surado ir savo jieškomąją seselę. Paties turinio laikraštyje matėme, man rodos, daug daugiaus, negu [jo] ištikrųjų buvo. Po pirmosios knygelytės ėjo ir kitos, ir visos mus džiugino, žadino, skatino prie darbo. Man rodos, jog nebuvo „litvomano", kuris būtų drįsęs „laikraštį" kritikuoti. Daugybė „poėtų" ir visokių eiliadirbių, kurie talpino savo eiles „Auszroje", aiškiai rodo, kad ji pasirodžiusi ir paplizdama tarp žmonių sužadino geruosius lietuvio jausmus, suteikdama daugybei žmonių pagaliaus sparnus, kurių nebuvo davus jiems pati prigimtis. Kalbėjo apie „Auszrą" ne tiktai jaunieji „litvomanai", kalbėjo apie ją ir Lietuvos kunigai (ir tarp jų buvo nemaža „pasiutėlių"), bajorai, lenkai ir kiti. Daugumas, kaip visada, kalbėjo nepažindami jos, kalbėjo tik dėl to trukšmo, kurį ji buvo sukėlusi, ir, žinoma, visaip nukalbėdavo. Jaunoji karta vienodai žiurėjo; visi jos laukė, visi ją šelpė, platino, akių jai prieš kits-kitą nebadė. Šeip [šiaip] žmonės ir kunigai, visi, kurie skaitydami „Auszrą" jos nekeikė, jautėsi esą broliai; partijų, kiek atsimenu, subundančioje kartoje nebuvo, bent man pačiam nebuvo matyti. Lietuviai, kurie prieš pasirodymą „Auszros" svyruliavo kaip ežero lendrelės, jos sulaukę jautėsi stiprius sparnus įgiję. Vėl ėmė rašyti rusų laikraščiuose, ir rašoma jau buvo aiškiau. Rašė patįs lietuviai, rašė ir rusai, dabar rašė ir Lietuvos jaunumenė. „Taigi jau kįla iš miego ir galingų lietuvių tauta, neužstokim jiems kelio..." — rašė, gerai atsimenu, vienas rusų laikraštis, kurį branginome tuokart tik del jo pritarimo lietuviams.

Vincui Kudirkai „Auszra“ teko skaityti kiek vėliaus. Jisai vienu pradėjimu perskaitęs kelias jos knygeles, skaitęs kelis kartus, skaitydamas kaitęs ir balęs, pagaliaus apsikniaubęs ir graudžiai graudžiai verkęs, kaip verkia tiktai galvotas, jautrus ir dorus [doras] jaunikaitis, mokąs atjausti visą didybę pasirodymo pirmojo savo tautos laikraščio [pirmojo savo tautos laikraščio pasirodymo didybę]. Graudžiai paverkęs, atsipeikėjęs, dar pagalvojęs ir prižadėjęs dirbti, dirbti begalo. Kito žmogaus, kurs butų teip [taip] puikiai išpildęs savo prižadėjimą, man dar neteko pažinti. Jei „Auszra“ savo pasirodymu butu vieną Vincą Kudirką ištraukusi iš tos atšalėlių paversmės, kurioje ir dabar tebežųva daugumas musų brolių ir seserų [mūsų tautiečių], — ir tuo vienu ji butų užsipelniusi amžiną lietuvių atminimą ir pagarbą. Vienok [tečiaus] „Auszra“ netik atskirus [atskiruosius] žmones žadino, ji krūvon ir vienybėn traukė visa, kas buvo Lietuvoje gyva ir dora, ir čia jos yra didelis, labai didelis nuopelnas. Paties darbo programa, žinoma, buvo neišdirbta, bet ar ji išdirbta, kaip reikiant, šiandien ir ar visa šiandien dirbama, kas yra dirbtina? Ne visukuo ir senoji „Auszra“, žinoma, gali but mums paveikslu, bet jei drįsime pažiurėti į save ir savo darbus kritiškai, ar nerasime, jog ir šių dienų darbuose ne visa yra gera, ne visa pagirtina? *Kirvelis Nusmuko.*

[1903 m. „Varpas“, N 3, pp. 96—99].

1904

Mųsų šventė ir mųsų rūpestis.

Ši diena Lietuvos gyvenime, musų nuomone, yra tokia įžymi, tokia nepaprasta, tokia šventa, teip daug ji sukelia visokių klausimu, jogei nežinai žmogus, nė nuo ko toji šventė pradėti. Viena tėra aišku: *šiandien męs pradedame leisti iš Vilniaus Lietuvos dienraštį.* Kitos tautos pradėdamos dvidešimtajame amžiuje kokio dienraščio darbą, tokios iškilmingos šventės turėti negali: tos tautos yra papratusios matyti dienraščių begales, jos yra su tokiais raštais apsipratusios, joms dienraštis nėr naujiena. Mums, lietuviams, visai kas kita: „Vilniaus Žinių“ pasirodymas bus tokis naujas tautos gyvenime tarpas, kuris, turbūt, visuomet pasiliks labai įžymus Lietuvos istorijoje, toks

įžymus, jog į tą tarpą mųsų tautos žmonės, turbūt, visados žiūrės, kaipo į didžiausią, bent į labai prakilnų savo gyvenimo atsitikimą. Ar gi ir galima būtų kitaip kuomet į jį žiūrėti? Krašto ir tautos reikalų visuomet yra buvusi daugybė, bet tuos reikalus viešai apsvarstinėti čia-pat, savo krašte, pradedame tiktai dabar. Tų reikalų ir dabar yra be galo, be krašto: kur pažiūrėsi — čia skylė, čia lopyk, kurią gyvenimo šaką papurtysi — visur bįra lapeliai, visur rasi ką bedžiūstant. Pradėdami tokiose sąlygose dienraščio darbą, turėsime visa metę lopyties skylėtus savo tautos stogus ir gaivinti jos dar nenudžiūvusias šakeles. Gerai suprantame, jogei dienraščiui, kurs pradeda tokiose sąlygose gyventi, darbo yra prašmatas: reikės platinti apšvietimas, nešti mokslas iš-pradžios tę, kur jo *labiausiai* reikalaujama, — visur juk, kad ir plyštumei bedirbdamas, tuo tarpu nepritesėsi nė žinių nė to vadinamojo apšvietimo, — reikės atsižiūrėti pirmiausia į Lietuvos ūkininkus, į artojus, į lauko darbo žmones, tiesiog sakant į „žmones“ ir jų reikalus, paskui ir į kitus, Lietuvos gyventojus, kurie lauks mųsų pagalbos, pamokymo, patarmės. Visas mųsų darbas, viso darbo pakrypimas į šią ar į tą pusę pareiti turės, žinoma, ir nuo to, kas bus mųsų dienraščio skaitytojais. Tas dalykas bus matyti, rasi, tiktai ilgainiui, ne tuojau. Ar šeip ar teip, redakcija taikįsis kiek galėdama prie tų reikalavimų, kurie bus matyti iš tų ar kitų skaitytojų susispietimo apie mųsų dienraštį. Dabar gi, tuoj pradėdami savo gyvenimo dienas, męs apie tą dalyką tiek tegalime pasakyti: *mums visuomet rūpės Lietuvos apšvietimas, gerovė ir laimė.* Turėdami prieš save tą gairikę, nešime savo skaitytojams iš Lietuvos ir iškitur tikras žinias, tas žinias jiems aiškįsime, teiksime jiems ir šeip-jau sveiko dvasios maisto, duosime jiems sveikų naudingų pasiskaitymų, ir tiek.

Redakcija.

[1904 m. „Vilniaus Žinios“, N 1].

* * *

Amž. atm. Sim. Daukantas, vysk. M. Volončiauskis, P. Arminas, Vincas Kudirka, vysk. A. Baranauskis... ir didelė didelė daugybė kitų mųsų tautos žmonių, — kurie, ilgai vargę ir dirbę, dabar ramiai ilsisi juodojoje Lietuvos ir kitų šalių žemelėje, — kitados yra laukę troškę patekant Lietuvos padangėje saulelės, tos šviesos, be kurios skurdu kiekvienai tautai gyventi.

Tos saulės belaukiant, besidarbuojant, jiems... rasa akis išėdė. Saulės jųs nesulaukėte, bent Lietuvos dienraščiu jums neteko pasidžiaugti, bet tos saulės patekėjimą jųs mums priartinote,— mes tat gerai jaučiame.

Saulės patekėjimą yra artinę mums kentėdami ir vargdami ir kiti mųsų tautiečiai, kurie, kad ir išsiblaškę, dar tebekruta. Dieve neduok toliaus mųsų tautai tokio vargo, tokio vargingo gyvenimo, kokio jųs esate prityrę, — męs tat suprantame, ir suprantame ne tiktai šiandien...

Tiems tautos darbo žmonėms, kurie jau ilsitės, tesie lengva žemelė: ilgoje kelionėje, kurią turi dabar prieš save tauta, jųsų dvasia mus visados stiprįs. Dieve, dovanok jums už tatai amžiną atilsį.

Tiems, kurie ilgai dirbę ir vargę dar galite džiaugties su mumis saulės patekėjimu, čia, pirmuoju Lietuvos dienraščio lapeliu, reiškiame jums visų-didžiausią mųsų padėką. Neapleiskite mųsų ir šitame darbe.

Daugelis mųsų abonentų, užsisakydami dienraštį, siunčia mums Dievo palaiminimus, kiti tiesiog melste meldžiasi, kad Dievas laimintų visą redakcjos darbą ir pakreiptų jį į Lietuvos laimės pusę, kiti tam darbui į pagalbą siunčia savo maldas, širdingiausiuosius jausmus ir palinkėjimus. Visiems tiems žmonėms, kiekvienam skyrium, redakcija atsakyti negalėjo. Dabar, šiomis jų laiminamojo dienraščio eilelėmis, siunčiame jiems savo visų-didžiausią ir karščiausią — dėkui, dėkui, dėkui...

[1904 m. „Vilniaus Žinios", N 1]. Redakcija.

Lietuvos išeiviai. Lietuvos išeivių gyvenime pastebėta daug negera. Paprastai žmonės apie Amerikos ir kitų šalių gyvenimą turi labai neteisingą supratimą. Sunki būvio kova naujoje žemėje, sujungta su kalbų nemokėjimu, dažnai įtraukia žmogų į didelį vargą, kartais išvaro žmogų net iš galvos, nes lėtas mųsų žmogelis ne visada moka pasekti greituosius, paskubos žmones, amerikiečius. „Kauno Telegrafas" mini apie du apsvaigusiu lietuviu, pagrįžusiu iš Amerikos. Jų vienas, aplink Švėkšną, gavęs kvailą galvą padaręs galą visai savo giminei, antras grįžęs luošas, be žado. Tokių pavyzdžių išeivystė duoda nemaža.

[1904 m. „Vilniaus Žinios", N. 1].

Teodoras Narbutas

Šįmet, Lapkričio 13 dieną, sukako lygiai 40 metų nuo tos dienos, kada Vilniaus šv. Jono bažnyčioje už mirusįjį Lietuvos istoriką, šv. atmin. Teod. Narbutą buvo atlaikytos pirmosios gedimosios mišios. Tą dieną, prieš 40 metų, jo kūnas buvo išvežtas palaidoti į jo giminės turtus. Dabar, tą pačią Lapkričio 13 dieną, Vilniaus lietuvių būrelis ir keli žmonės iš T. Narbuto giminės, susirinkę šv. Jono bažnyčioje, iškilmingai atlaikydino už velionį vėl gedimąsias mišias.

[1904 m. „Vilniaus Žinios", N 1].

Šiaulių prekybos mokykla. Pernai Šiauliškiai įsigeidė įsteigti savo mieste prekybos mokyklą. Vietinė valdžia tame Šiauliškių sumanyme nieko pikta nematė, ir galima buvo tikėtis, jogei kliūčių ir iškur-kitur nebus. Tečiaus iždo ministerija, būtent jos mokyklų skyrius, išrado, jog pačių įrašomųjų pinigų ir padidinimo Šiauliuose mokesnio už prekybos liudinimus mokyklos išlaikymui ištekti negalės. Miesto valdyba dabar galvoja, ne negalės ji ir tą kliūtį prašalinti: ji norinti apsiimti daugiaus mokėti mokyklos laikymui, idant iš kitų šaltinių būtų mažiaus reikalaujama.

[1904 m. „Vilniaus Žinios", N 1].

Apgarsinimas. Tokiu trumpu antrašu Juoz. Milevskis išleido į Lietuvos visūmenę savo keistą aplinkraštį.

Sukrutus lietuviams dirbti, tokių „aplinkraščių" atsirado jau nemaža; žmonių, ištroškusių „savų raštų" yra didelė daugybė; suvaikyti — kas yra tikrai gera, kas reikia atmesti, žmonės patįs dar nemoka; todėl dienraštis, kuriam rupi visūmenės laimė, neturėtų, mano nuomone, tyloms praleisti nė tokių leidžiamų į visūmenę „apgarsinimų".

Ko gi nori to aplinkraščio autorius? Šit ko:„Tiikdamos (autoriaus rašybą palieku sveiką, nesudarkęs) rinkti dainas, prašom: siunsti užrasziitas pagal' pamiegima dainas išdaviejui po žemiau reiksztu adresu (į Šiaulius, p. Juoz. Milevskiui); o povožojemas siuntiejiis apturies atspaudinta deringa priisiunstaji daina, priiderentei *iszdailinta.*" Dainos būsiančios „atskiruuse laiszkuuse spaudintas", tokiu būdu žmonės *„už keleta graszių"* galėsią gauti „nuu išdavieje patinkamas dainas". Ma-

ža to: „preke dainuu kuu mažiausi dar galietu pasimažinti par diduma skaitliaus pareikalavime". Ir to dar maža: „Jidant *spaudintas tos dainas* buutu *dori suprantamas*, ne užiilga buus atspaudintas jau gatavas ant spaudos elementorius po pramena „Pradže Moksla", kurin reiklaujentims be užtrukima galiesme priisiunsti po apturiejima jo prekes".

Aplinkraščio kalba tūrbut ne visiems bus suprantama, taigi sprendžiu, kad ir jo tikslas daugeliui pasiliks tamsus. Todėl, kiek jį suprazdami, aiškiname: žmonės rinks dainas, surinkę siųs jas į Šiaulius, tę p. Milevskis jas dailįs, gražįs, paskui išdailinęs, pagražinęs siuntinės jas atskirais laiškais trokštantiems „Lietuvos raštų" žmonėms, tie mokės jam pinigus; bet, kadangi tos dainelės, perėjusios per p. Milevskio fabriką, jau ne visiems bus kaip reikiant suprantamos, todėl jis, p. Milevskis, parūpįs dar „Pradžios mokslą", kurs, „po apturėjimo Šiauliuose to mokslo prekės", turės palengvinti žmonėms dainų supratimą. Žodžiu sakant, p. Milevskis gadįs žmonių dainas ir už tą pagadinimą (jos nebebus visai suprantamos) rinks iš žmonių, kad ir ne iš tų pačių,... pinigėlius, imdamas, teisybę sakant, ne už patį pagadinimą, bet už „Pradžios mokslą", kurs mokys „dorai suprasti" pagadintąsias dainas.

Kaip išrodys tos dainelės, kada bus p. Milevskio padailintos, galime spėti iš kelių J. Miglovaros eilelių, patilpusių aplinkraščio pradžioje:

„Diel genties skarba —
Visi prii darba.
Dainas, kad ir ne auksotas;
Dvasiej, vienok, iir bagotas".

Čia p. Milevskis, kaip ir tyčia, iš visų Miglovaros eilelių pasirinko savo reklamos tikslui įdėm tas, kuriose dainų dvasios visai nėra, — teip jos nutolusios nuo žmonių poezijos.

[1904 m. „Vlniaus Žinios", N. 1]. **P. Šiauliškis.**

Iš Kuršo.

Liepojus. Liepojaus miesto valdyba nulėmusi įtaisyti „darbo namą". Namą pradėsią statyti tuoj pavasarį (Latweetis). Apie ta darbo namą reikėtų šis-tas plačiaus sužinoti.

[1904 m. „Vilniaus Žinios", N 2].

Nuo redakcijos.

Mųsų spaustuvė dar jauna, nepratusi dienraščio darbo dirbti, todėl atsitinka nemaža spaudos paklaidų. Korektoriai teippat neįpratę į savo darbą, todėl daug spaustuvės paklaidų liekti neištaisyta. Pačių rašytojų kalba ne visų lygi, ne visų vienodai dar rašoma. Prašome pakentėti ir dovanoti: rūpįsimės, kad toliaus visų tų dienraščio ydų būtų mažiaus.

[1904 m. „Vilniaus Žinios", N 5].

Lietuvių laikraščiai.

a) Be „Vilniaus Žinių", mųsų dienraščio, yra tuo tarpu, kaip jau žinoma, Peterburgo „Lietuvių laikraštis", kurs pasiryžęs yra eiti kas savaitė. To laikraščio yra išėjusiu tuo tarpu du numeriu. Mųsų draugui, kaip matyti iš jo pirmojo straipsnio, rūpėsianti Lietuvos visūmenė — „ne tiktai ūkininkų ir amatininkų trobos, bet ir turtingesniųjų tautiečių rūmai". Kaip įvykįs „L. Laikraštis" tą savo programą — dabar sunku spėti: tų straipsnių, kurie yra ligišiolei patilpę „Laikraštyje", neužtenka, kad galima būtų matyti, kaip ir iš katro galo pradės jis ištikrųjų varyti savo darbą. Palauksime dara kiek, mųsų draugas „susitupės", labiau išeis eikštėn jo įrankiai, keliai ir lėšos, — tuokart pasirūpinsime duoti savo skaitytojams platesnį apie jį supratimą. Šiuo žygiu norėtumėm tiktai palinkėti jam laimingos kelionės, — tos kelionės, kurios tikslas ir įnagiai turėtų būti visuomet aiškųs ir dori.

b) Nuo naujųjų (1905) metų žada pradėt eiti čia-pat Vilniuje dar antras, *mėnesinis* laikraštis — „Lietuvos Bitininkas". Šiuo tarpu to laikraščio turime tiktai „Pranešimą", kuriame pasakyta, jog laikraštis nešiąs „žinias, pasemtas iš visų šakų ūkio, paremtas ant tvirto mokslo pamato ir ištyrimų". Laukiamojo laikraščio redaktorius, kunigas Juozapas Ambraziejus, „neketinąs ieškoti sau garbės, nes šio pasaulio garbę ir paaukštinimus, kaip pirmiaus, teip ir dabar užnieką laikąs"; „didžiausia nauda" būsianti jam, jei galėsiąs savo laikraščiu „atidaryti duris ir tiems nelaimingiems vargdieniams, kurie brangesnio laikraščio išsirašyti negalėtų." „L. Bitininko" parsisiuzdinamoji kaina metams būsianti tikai 3 rubliai (Vilniuje, nepristatant — 2 r.), jau ir iš to esą aišku, kad

redaktorius nemanąs „apie naudą dėl savęs“, ir todėl drįstąs tikėti, kad ir nelaimingieji vargdieniai „nors maža prenumeratos aukele teiksis... pašelpti jį“.

„Liet. Bitininke“, be bičių mokslo, būsiąs „mokslo vyrų, specialistų ir praktikų“ išguldomas dar ūkio, daržų, sodų, žuvų mokslas, būsią kalbama apie pieno suvartojimą, sviesto ir sūrių darymą ir t. t. Visa, apie ką būsią laikraštyje kalbama, išreikšta dar pačiame „Pranešime“ visokiais paveikslėliais.

Ir šitam savo kad ir dar negimusiam draugui linkime visokio pasisekimo: mųsų dirva plati, tik dirbkime žmoniškai ir dorai, darbo visiems užteks.

[1904 m. „Vilniaus Žinios“ N 5].

Vilniaus gruodžio 17 D. 1904 M.

Šio mėnesio 12 dieną, kaip jau žinoma mųsų skaitytojams, išleistas Viršiausiasis paliepimas, kuris visai Rusų žemei žada suteikti daug seniai reikalaujamų naujų įvedimų. Viso paliepimo turinys yra labai ženklingas ir įdomus. Bet mums rodosi, jog tasai turinys ne visiems bus kaip reikiant suprantamas; męs nėsam įpratę kalbėti teip, kaip kalbama tokiuose paliepimuose. Kad jis būtų suprantamesnis, paaiškiname jį saviškai, paprastesniais savo kalbos žodžiais.

Vyriausybei, kaip matyti iš to paliepimo, turėsiąs dabar didžiausiai rūpėti valstiečių luomo gyvenimas ir reikalai, nes viena, to luomo žmonių esą visų-daugiausia ir antra — valstiečių gyvenime daugkas turį būt perdirbta ir sutaisyta. Paliepimas nori, kad valstiečiai įgytų tas pačias tiesas, kuriomis naudojasi kiti Rusų žemės luomai, — kad valstiečiai savo tiesomis prilygtų kitus liuosuosius žemės luomus ir galų-gale taptų laukų piliečiais, t. y. tokiais laukininkais, kuriems duotos visos žmogaus tiesos. Žodžiu sakant, paliepimas kalba apie tokias gyvenimo permainas, po kurių nebegalima būtų kalbėti apie „žemesnįjį“, nepilnatiesį, reikiamą valstiečių stovį. Savo tarpo gyvenime valstiečiams, kiek matyti iš paliepimo, duotas bus savarankiškumas: apie savo reikalus galės spręsti jie patįs savarankiškai, nes tuos reikalus jie patįs geriausiai gali suprasti.

Tai viena. Antra, Viršiausiasis paliepimas reikalauja, kad prieš teismą visi luomai ir visų luomų žmonės būtų lygūs, kad pats teismas visiems būtų vienas, lygus tvirtas ir savarankis. Į teismo dalykus, pasak paliepimo, neturėtų kišties visokios svetimos teismui įtekmės: savo dalykuose teismas turi sprendžiamą balsą, administracija į jo reikalus maišyties neturėtų. Tie įstatymai, kurie siaurina teismo savarankiškumą, reikėsią atmesti: atskirojo žmogaus tiesos siaurinti galima būsią tik tę, kur dėl to žmogaus priežasties aiškiai būsiąs matyti viešpatystei pavojus; apie žmogaus nusikaltimą prieš įstatymus spręs, kiek matyti iš viso paliepimo, pats teismas, ne visokie administracijos valdininkai ir jų nužiūrėjimai.

Tikybos dalykuose, kiek matyti iš paliepimo, visiems reikia laukti liuosybės; prievartos tuose dalykuose, kiek ji gali būti iš vyriausybės pusės, nebebūsią. Reik manyti, jogei į žmogaus sąžinės reikalus vyriausybė rūpįsis nebesikišti. Visokie tiesų siaurinimai, išleistieji nestačiatikių tikybos žmonėms, toliaus nebeturėtų Rusijoje būti taikinami gyvenimo santykiuose, visi tokie tiesų siaurinimai ir varžymai reikės mesti iš įstatymų ir gyvenimo.

Tie įstatymai, kurie siaurina ir varžo kitų Rusijos gyventojų, ne pačių rusų tiesas, įstatymai, kurie mažino ligišiolei svetimtaučių (ir lietuvių) tiesas, turėsią būti atmesti; jie, tie varžymai, reikėsią palikti tę, kur to reikalausią „patįs tikrieji viešpatystės reikalai ir matomoji rusų tautos nauda". Šitoji paliepimo dalis labai žymiai paliečia mus, lietuvius, ir apie ją męs pasikalbėsime savo dienraštyje dar daug plačiaus. Pats paliepimas žada spaudai daugiaus liuosybės, nori spaudos dalykus pavesti tam tikriems įstatymams, išimti spaudą iš atskirųjų žmonių nužiūrėjimo, ir, męs, lietuviai, tikimės galėsią savo tautos reikalus apsvarstinėti plačiai, daug liuosiaus; tuo pasinaudodami kalbėsime ir apie tą paliepimo dalį, kuri teip žymiai paliečia mus, kaipo lietuvius.

Apie kitas paliepimo dalis pakalbėsime kitą kart. Tuo tarpu rinksime ką galėdami ir iškur galėdami visa, kas tą paliepimą aiškįs, ypač tas jo dalis, kurios labiausiai paliečia Lietuvos gyvenimą.

[1904 m. „Vilniaus Žinios" N 8].

Konstancija Sketerytė-Jablonskienė (1888 m.).

Vilniaus lietuvių šelpimos draugovės įstatymai. Vilnius, 1904.

Yra tat nedidelė knygelė, kurioje surašyti vienintelės Vilniaus lietuvių draugovės įstatymai. Knygelėje aprašyta: draugovės tikslas, lėšos, nariai, narių tiesos ir priedermės, tvarka pašalpas skiriant, draugovės valdyba, susirinkimai ir t. t. Šita knygelė turi, mųsų nuomone, savo vertę ne tiktai Vilniaus draugovės nariams: jos kalba, matyti, gerokai apdirbta, gali suteikti šiek-tiek materialo ir mųsų terminams išdirbti. Autoriaus (draugovės įstatymų vertėjo), matyti, rytiečio esama, bent vertimo kalba ir tos kalbos įstatymai daug primena mųsų rytiečių tarmes. Iš žodžių, kuriuos męs ne visi vartojame savo raštuose, knygelėje esu pabojęs, tarp kitų, šiuos: *narys* (člen, członek; žodis skiriamas nuo *sąnarys,* sustav, staw w cielie), *paslauga* (usluga, usługa), *sąskaita* (ščet, rachunek), *apskaita* (otčet, sprawozdanie), *sąmota* (sc. sumetimas, smėta, kosztorys)...

Visas vertimas gana drąsus, ne vergiškas. Yra, žinoma, ir gramatikos paklydimų, bet tie paklydimai įstatymų skaitymą ne perdaug sunkina.

Ar negalėtų ir kitos mųsų draugovės ir *bendrovės* (tovariščestva, spółki) išsiverzdinti lietuviškai savo įstatymus ir atsiųsti po kokį egzempliorių pasižiūrėti juos „Vilniaus Žinioms"?

[1904 m. „Vilniaus Žinios" N 10]. *Rygiškių Jonas.*

Latvių dienraščiai ir „Vilniaus Žinių" pasirodymas. „Rigas Awize", išvertusi kelias eilutes iš P. Vileišio įžengiamojo straipsnio, teip sako: „Lietuvių dienraštis savo didumu ir turiniu negal prilygti mųsų (latvių) laikraščių. Bet reikia minėti, kad dabar męs matome tiktai pirmąjį lietuvių dienraštijos žingsnį, pačių lietuvių apšvietimas stovi daug žemiaus, nekaip latvių, taigi negal jie tuoj duoti savo skaitytojams tiek, kiek męs jiems suteikiame... Neabejojame, kad jų spauda daug padės jų tautai apsišviesti ir sukilti ir kad ji, bedirbdama tą darbą, ir pati suaugs ir subręs. Linkime jai tame darbe geriausiojo pasisekimo."

* *
*

„Baltijas Westnesis“, patalpinęs savo skiltise visą P. Vileišio įžengiamąjį straipsnį, rašo: „Su džiaugsmu sveikiname savo kilties brolių dienraštiją jos pirmųjų žingsnių. Linkime jų dienraščiams dirbti pasekmingai, keliant iš miego tautą ir platinant apšvietimą. Kaip-tat būtų malonu, kad tie dienraščiai padėtų mūsų kilties broliams sulaukti tos ateities, kuri galėtų būti verta jų garbingosios praeities.“

Ir kitų mūsų dienraščio įžengiamųjų straipsnių abu tuodu latvių dienraščiu ištraukų šiuo tarpu nespausdina.

[1904 m. „Vilniaus Žinios“ N 10].

Latvių nausėdijos. Rusų žemėje, ypač Rusų vakaruose (arti Lietuvos ir Latvių krašto) ir Lietuvos žiemiuose yra nemaža apsigyvenusių latvių. Jiems ankšta savame krašte, žemė brangi, neįperkama, ir eina jie duonos ieškoti toliaus, bet labai toli nuo savo krašto neina. Tos duonos jie randa nemaža Lietuvos Pakuršėje ir visuose Rusų vakaruose. Čia jie perkasi paprastai kokį sklypą žemės ir... valgo duoną. Eiti rungčium su mumis ir rusais jiems nesunku, nes jie moka ir žemę gerai dirbti ir šeip verstis ūkiu — jie daug apšviestesni už tuos savo kaimynus, su kuriais susiduria ir tarp kurių mėgsta apsigyventi.

Apie vieną latvių nausėdiją, įsikūrusią apie Dorogobužą (Smolensko gub.), štai ką rašo vieno rusų dienraščio („Rus. Vėd.“) korespondentas: „Bus jau aštuoneri metai, kaip mūsų apygardoje pradėjo rodyties latviai; jie pirko nedidelius dvarus, dalijosi tuos dvarus į smulkius plotelius, įsikūrė ir ėmė ant jų gyventi. Kantrūs ir darbštūs jie žmonės: jų rankose tie žemės ploteliai bematant pavirsta įgyventais žemės sklypais, o jie patįs, bent jų daugumas, — pasiturinčiais ūkininkais.“

[1904 m. „Vilniaus Žinios“ N 11].

Mūsų kalendoriai 1905-iems metams.

Laikraščiuose apskelbta jau apie kelis kalendorius, kurie jau pasirodę ar tik turį dar pasirodyti. Matyti jų visų mums dar neteko.

Tuo tarpu prieš save turime ištisus tris (?). Turime čia -pat, Vilniuje: «1905. Lietuviškas kalendorius» (yra tat *vienas*

sieninis kalendorius, tik jo *dugnas dvejopas)* ir «Tikrąjį Lietuvos ukininkų kalendorių ant metų 1905». Abu (?) *sieniniu* kalendorėliu yra mųsų literatūroje naujiena. Juose pažymėta: senojo ir naujojo stiliaus dienos (1/14, 2/15...), šventųjų vardai, saulės tekėjimas ir leidimasis. Daugiaus nėko nėra. Ant tų-pat lapelių, ant kiekvieno paminėta dar, jogei abu kalendorėliu išleistu «iždu Kauno Suvartotojų Draugystės (= vartotojų bendrovės) *Nemunas*».

Apie turinį sunku kas pasakyti: teip jo yra maža. Liekti kalendoriaus vardas. Apie jį ir norėčiau kai-ką pasakyti. Mano nuomone, geriaus būtų pavadinus jį «*Lietuvių* kalendoriumi» arba «*Lietuvos* kalendoriumi», nekaip «*L—šku* k—mi». Šnekamojoje kalboje juk yra sakoma: «*ponų* ligos, *vyrų* drabužiai, *vyrų* dangovė (skalbiniai), *žmonių* kalba, *Lietuvos* (lietuvių krašto) sviestas, *lietuvių* (lietuvių darbo) sviestas, *lenkų* žemė». «*Žmonių, mųsų* kalba» labai žymiai skiriasi nuo «*žmoniškos, mųsiškos (= tokios,* kaip žmonių, mųsų) kalbos»; «*lenkų* žemė», «*lietuvių* laikraštis» griežtai skiriasi nuo «*lenkiškos* (= *tokios,* kaip lenkų) žemės», «*lietuviško* (= *tokio,* kaip lietuvių) laikraščio». «*Lietuvių* (= Lietuvos *žmonių;* skiriamasis Lietuvos *žmonėms) laikraštis*» skiriasi nuo «*Lietuvos* (lietuvių *krašto)* laikraščio», tiek-pat, kiek «*lietuvių* sūriai» skiriasi nuo «*Lietuvos* sūrių». Jei žmogų kas pamyli kartais «*lietuvišku* sūriu», tad valgydamas tariuosi valgąs *tokį* sūrį, kaip tie, kuriuos daro Lietuvos žmonės (lietuviai), t. y. tariasi valgąs sūrį, *visai panašų* į Lietuvos sūrius (toksai sūris daromas dažnai ne lietuvių, ne Lietuvoje ir skiriamas dažniausiai ne lietuviams).

Taigi, man rodos, šitiemdviem kalendorėliam labiau būtų tikęs vardas «*Lietuvos*» (= lietuvių *krašto)* arba «*lietuvių* (= Lietuvos *žmonių)* kalendorius»: vargu Kauniškių norėta išleisti šiuo tarpu *toks* kalendorius, kaip tie, kurie skiriami lietuviams (arba kaip tie, kurie lietuvių rašomi), jie veikiaus norėjo išleisti *Lietuvai* arba *lietuviams* kalendorių, jie, tur-būt, sako: «čia *mųsų*, ne *mųsiškas* kalendorius» (sulyg. «*mųsų* kalba» ir «*mųsiška* kalba», «*žmonių* pasakos» ir «*žmoniškos* pasakos»).

Daug turiningesnis «Lietuvos ūkininkų kalendorius ant metų 1905 (= 1905-iems metams)». Be kalendoriškosios da-

lies, jame randame: «Gaidys ir Perlo grūdas», «Rudens vakaras» (dainelė ar eilės), «Istorija ape kupčių ir geniejų» etc. (iš «Tukstantis ir viena naktis. Gaunama pas J. Szenkę, Tilžėje»), «Luošis» (panašus į pasaką apsakymas apie vieną Dievo aprūpintą *luošą* vaikelį...), «Midaus darymas»..., «Motina» (apsakymėlis iš prancūzų literatūros), «Kaip šiaučius Vyla prigavo žydą Mendelį» (pasaka), «pamokinimai» («užaugę obuoliai, nauda iš vyšnių»... iš Žmonos «Lietuvos šeimininkės», nors to nėr pasakyta), «Juokai» ir vienas apskelbimas «apie (Šenkės) didžiausią katalikišką knygų spaustuvę Tilžėje», apie «*gaunamą*» Šenkės «Didžiausioje krautuvėje Didįjį ir Mažąjį Šaltinį, kuris dar kartą nesenei perveizėtas per kunigą Pralotą ir *paduotas atspauzdinti*» etc.

«Ješkotinųjų» žinių lietuvis ir čia neras, nė ūkininkas, nė šeipjau darbo žmogus. Apie «naujienas» ką jau besakysi: kalendoriaus visas turinys skubotai surankiotas arba iš seniai kramtytųjų kąsnelių, arba iš tokių mažmožių, kurie labai nedaug tesako laukiančiam kalendoriaus lietuviui. Gali perskaityti jį visą ligi galo, — gyvo mažmožio, kurs rūpi šių dienų lietuviams, nė su žvake nerasi. Paimkim kad ir tą patį «gaidį ir perlo grūdą», — ką gi sako toji pasakėlė? Gaidys, radęs perlo grūdą, nesidžiauga juo, «aš kur kas labiau, — sko, — džiaugiuos, radęs miežio grūdą», — ir iš to išvedamas pamokslas: «*Netikis* (= kvailys...) visados teip daro». Ar tat teisinga? Žmogus badu mirdamas, kad rastų kur dykumose, kur nėra gyvo žmogaus, pinigų maišelį, juk nesidžiaugtų tiek, kiek džiaugtųsi radęs duonos plutelę. Ar gi jis čia savo kvailumą parodytų? Ne, jam, kaip tam gaidžiui miežio grūdas, duonos plutelė daug brangesnė už pinigų maišelį: visi tokie «pamokslėliai» (jie eina iš senų-senovės), nėko čia neveiksi.

Kiti mažmožiai teip-pat be dvasios, be gyvybės. Kitų metų kalendoriai būdavo, mano nuomone, daug gyvesni.

Palauksime kitų, pamatysime daugiaus: pamatyti reikėtų. nes kalendoriai labai, labai reikalingi.

Ar gi čia visą tą kalendorių gyvybę būtų paskubę suvartoti mųsų šios pusės laikraščiai?

Rygiškių Jonas.

[1904 m. „Vilniaus Žinios“ N 14].

Kuriems-ne-kuriems „belestristams".

Buvo laikas, kada visi męs daineles rašėm, — visi jautėmės esą poetais (atsiminkite tik „Aušros" dienas); dabar kurie-ne-kurie žmonės, neilgai galvodami, pradeda darbuoties ir kitose dailiosios literatūros šakose, — jie jaučiasi esą poetais-romanistais, apsakinėtojais, dramaturgais... Kaip gailu, kad patįs tie žmonės savęs nepažįsta! dar gailiau, kad jų darbų leidėjai patįs nemato, ką tie darbai duoda ir kam jie tinka, ir, to nematydami, kiša skaitytojams visa, kas pakliuvo. Gailu! Tečiaus mokyti jų męs čia neketiname, tuos žmones gali pamokyti tiktai patsai gyvenimas arba jų pačių noras įsigilinti į savo darbo dirvą ir tos dirvos mokslą.

Tos mintįs atėjo man į galvą perskaičius „Dėl vaikų" ir „Musę ir utėlę" („Liet. Laikr." NN 2 ir 3). Apie darbelį „Dėl vaikų" tuo tarpu nekalbėsiu: apie jį kiek žemiaus rašo pasibiaurėdamas savo straipsnelyje J. Plaktukas. „Muse ir utėle" (pasaka) reikėtų biaurėtis ne mažiaus. Ko norėjo pasiekti savo „pasaka" autorius ir suvartodama tą pasaką „Liet. Laik-o" redakcija, — sunku suprasti. „Utėlė" giriasi, kad jai Lietuvoje (Aukštaičiuose) esą labai puiku gyventi („lietuvio marškinių apikaklėje ir ant sermėgos apikaklės"), „musė" sakosi, kad jos gimtinė esanti Žemaičiuose ir jai daug maloniau esą tę gyventi, nes „žemaičiai visus puodus laiko atvirus", „lietuviai" gi ir iš burnos „apsulpėję" išmetą muses... Visa pasaka parašyta ne spaudos žodžiais, ne pasakiškai ir iš atžvilgio į žemaičių ir augštaičių būdą, nėkiek neparodo skirtumo tarp tų dviejų Lietuvos brolių.

Tiek tuo tarpu. **J. R.**

[1904 m. „Vilniaus Žinios" N 16].

Susipraskite ką darą!

Aną dieną (žiūr. N 14) Rygiškių Jonas pranešė mums apie du ar tris Lietuvos kalendorius. Tais kalendoriais jisai nepasidžiaugė: jisai nematė juose gyvybės, turiningumo, prisitaikinimo prie lietuvio reikalų.

Užvakar gavau ir aš vieną kalendorių ir tuoj, žinoma, pažiūrėjau į jį, ir pažiūrėjau iš to paties atžvilgio.

Tas kalendorius — vardu «*Lietuvių ukininkų kalendorius ant metų 1905. Šitas metas turi 365 dienas. Redakcija «Lietuvių Laikraštis» A. Smilgo.*

Perskaičiau tą visą vardą ir... nustebau. Nustebęs, pažiūrėjau po valandėlės dar į kalendoriaus vidų, ir... pagadinau sau ir savo artimiemsiems visas šventųjų kalėdų šventes. Teip, dėl to kalendoriaus nė pats švenčių neturėjau, nė kitiems, — su kuriais yra surišęs mane gyvenimas, — neleidau ramiai švęsti, — tokia buvo pirmoji to pažiūrėjimo į vidų pasekmė! Pažiūrėjus, pašoko toks apmaudas, paėmė tokia gailestis, jog visos kalėdų linksmybės turėjo noroms-nenoroms sutrikti, išsiblaškyti...

Šiandien, aprimęs (?), paaiškįsiu visą tą baisųjį kalendoriaus įspūdį.

«Kalendorius *ant metų* 1905»; kodėl nepasakius: «Kalendorius 1905-iems *metams*»? «Šitas *metas* turi...»! kodėl neparašius: »šitie *metai* turi...»? Kaip reikia suprasti žodžiai: «Redakcija *Lietuvių Laikraštis* A. Smilgo»? Lietuviškai, rodos, moku, nėsu dar pamiršęs savo tėvų kalbos, visus to pasakymo žodžius, rodos, suprantu, bet paties to pasakymo — «Redakcija *Lietuvių Laikraštis* A. Smilgo» — kaip sau norite, suprasti neįstengiu! Kas gi čia iš-tikrųjų norėta pasakyti — «Lietuvių Laikraščio» redakcijos ar A. Smilgo *išleidimas*? Jei norėta pasakyti, jogei kalendorius «Liet. Laikraščio» redakcijos išleistas, tad kodėl teip nepadoriai tas pasakymas yra kalendoriaus antraše nuskambėjęs? Juk pasakyti *redakcija* «*Lietuvių Lakraštis*» mažių-mažiausia yra nepadoru! Jeigu prie to nepadorumo pridėsime dar «A. Smilgo» (ne «A. Smilga» arba «A. Smilgos»!), tad, kaip sau norite, išeina visai nežmoniškas ir, žinoma, nesuprantamas lietuviui pasakymas. Jei praleista čia žodis «išleidimas», tad vis dar pasiliekti klausimas, kieno pagaliaus knygelė išleista — «Liet. Laikraščio» redakcijos ar A. Smilgos?

Bet tuščia jo, to kalendoriaus vardo, nors geram žmogui ir gerai įstaigai geras vardas yra labai brangu, ir turi rūpėti. Pažiūrėkime į vidų.

Čia randame, kuomet bus «priimni pagada» (psl. 5), «vėsulai su šturmu», «nepagadlyva» (psl. 7), «bloga pagada» (psl. 10)... Kuomet bus «nedirbamos dienos»*) (suprask «Imperatoriškosios giminės narių vardadieniai ir gimtuvės»?!)...

*) Caro dienomis nėkas negina dirbti, buvo net tam tikras Aukščiausiasis išaiškinimas. *Red.*

«Pagelba nů arielkos ir tabokos», «Naudingi pamokinimai», «Vilija» (= Neris, eilės), «Prekymečiai» ir «Pačto taisyklės». Visų tų raštelių perskaityti, kaip reikiant, *negalėjau* — teip jie sunku suprasti. Duodu čia kelis tų rašinių kalbos, rašybos ir korektūros pavyzdžius, kurie turi pateisinti tą mano *negalėjimą:* «Kada Tamista man užsakei *prisiudįt* galvas, tai *oš* ne *prošiau ant prieki* (?) mokesnio (psl. 24)», «koksai *dastotkas!* Tarnai *atnešie čerpukę* su agurkais (psl. 24)», «Jautesi ne gardi ir sunki *sotis* (?) (psl. 25)», «Kas to nežino kaip arielka yra pažeidinga, sunku *žobžeis apsakili.* Didesne puse *kaliniu* pakliuna *kalimuosna* per arielka (psl. 29)», «Žiema per daug *aširi* ir ant galo *didiegai,* per *cie spilus* metus visur *drangybe įavų* (psl. 53)»... Tokių vietelių pilnas visas kalendorius, — kaip gi jį žmogus visą kaip priderant išskaitysi ligi galo, kad ir dovanų jį šventėms gavęs! Ir neperskaičiau, padėjau... mat, nervų pagailo!

Padėjęs, kaip jau sakiau, aprimau. Bet, aprimęs, pasiėmiau skaityti 4-tąjį «Liet. Laikraščio» numerį. Tenai, tarp ko kito, radau, jog «Lietuvių Laikraštis» nori «rašyti grynai *lietuviškai*» (psl. 39) ir todėl keliems autoriams teip atsako: «Spauzdinti (jųsų darbų) negalime, (nes) kalboje yra daugel klaidų» (psl. 50). Jei po «grynu lietuviškumu» redakcija supranta visokį lietuvių kalbos ir rašybos mišinį, tad kalendoriaus «lietuviškumas» gali būt suprantamas; bet jei redakcija, sakydama tuos žodžius (psl. 39 ir 50), supranta juos teip, kaip juos supranta žmonės, tad ji, pildydama savo pasiryžimą ir žodžius, būtų turėjusi, rodos, pirmiausia atmesti patį savo «ūkininkų kalendorių», kurio juk nė žmonišku vardu neįstengė aprūpinti, nekalbant jau apie jo menko turinio nežmonišką apvalkalą... Ir vėl paėmė nėrimas, ir vėl pašoko apmaudas ir gailestis... Pradėjau skaityti «pirktinį» (Šenkės «tikrąjį ūkininkų») kalendorių, — ir tas prieš šitąjį tuoj pasirodė daug geresns (žiūr. N 14).

Žmonės! susipraskite ką darą, susimildami pagalvokite! Jei jums tikrai rūpi tautos reikalai, būkite žmoniškesni!

[1904 m. „Vilniaus Žinios" N 17]. **Senis.**

1905

Pirmieji spaudos žingsniai.

Pradėdami Naujuosius Metus, atsižvelkime bent ant valandėlės ir į senuosius. Tuoj kila klausimas: kągi gera padarėme „senaisiais“ metais tiems „naujiesiems“, kuriuos šiandien pradedame?

„Pernai“ įkūrėme du laikraščiu: vienas eina Peterburge, antrasis, „Vilniaus Žinios“ dienraštis, — čia-pat, mųsų senamjame Vilniuje. Tuo tarpu „Liet. Laikraščio“ turime viso labo 4 numerius, „Vilniaus Žinių“ „pernai“ spėjo pasirodyti iš -viso 19 numerių. Tie 23 numeriai ir yra visa mųsų pernykštė šios pusės laikraštija. Abu laikraščiu pasisakė norinčiu tarnauti „Lietuvos visuomenei“, dar pridėjo: „reikės platinti apšvietimas, nešti mokslas iš-pradžios *tę, kur jo labiausiai reikalaujama*... reikės atsižiūrėti pirmiausia į Lietuvos ūkininkus ir artojus, į lauko darbo žmones, tesiok sakant į „*žmones*“... (N 1). Bet visas sumanytasis „pernykštis darbas“ buvo tik darbo pradžia, tik pirmieji mųsų šios pusės laikraštijos žingsniai. Suspėta „pernai“ išreikšti tik gerieji norai, suteikti kelios „laukiamos“ ir „įdomos“ žinelės, suspėta apie kai-ką imt kalbėti (kad i rneišsikalbėta), išrodyta kai-kurios skaudamosios mųsų gyvenimo vietos, išspauzdinta keli apsakymėliai, paskelbta apie kelis kalendorius, apie vieną-kitą knygelę, — ir tiek. Taigi visos darbo programos įvykinimas pasiliekti tiktai šiems, dabar pradedamiems metams...

Drauge su laikraščiais „pernai“ pradėjo eiti šioje pusėje ir šeipjau mųsų knygelės. Zavadskis išleido „Mažąjį katekizmą“, vieną knygelę „Apie Panelės Švenčiausios neikaltą prasidėjimą“, Volteris — „Ameriką pirtyje“ (antru kartu), Baltromaitis — „Anderseno pasakas“ (vieną sąsiuvinį), keli vaikeliai — Žemaitės „Rinkinėlį vaikams“, pasirodė keli kalendoriai, kai -kurie spauzdina, kiek girdėti, labai jieškomas maldų knygas; be to, pasirodė kelios lietuviškosios reklamos, apskaitos... — ir tiek. Kitų šios pusės spaudinių man neteko matyti. Apie tokius darbus, kaip E. Volterio „*Lietuviška* chrestomatija“ (II laida) aš čia nekalbu: toji knyga labai įdomi, bet ji būtų galėjus pasirodyti ir anksčiau, kada spauda nebuvo dar leista, kaip galėjo pasirodyti Juškevičiaus žodynas arba Daukšos „Postilla Catholicka“.

Tikėkimės, jog sulaukę kitų „naujųjų“ metų ir mes galėsime duoti skaitytojams, kaip tat daro kitų tautų dienraščiai, visai kitonišką savo raštų „metų apskaitą“. Šiuo tarpu, kada męs žengiame tiktai pirmuosius žingsnius, gana bus pasidžiaugus, jog tokia viltis ir mųsų padangėje įvykinama, jos įvykinimas jau artinasi ir nėr vienų karštagalvių svajojimu. Reikia tiktai, kad dienraštyje būtų savo laiku minima apie kiekvieną naujai pasirodančią lietuvių knygelę, apie kiekvieną spauzdintąjį lietuvių raštelį.

[1905 m. „Vilniaus Žinios“ N 1]. J. R.

Mųsų kalendoriai.

Lietuvos gyvenime ligišiolei kalendoriai yra daug darę; juose lietuvis razdavo nemaža visokių žinelių, pasiskaitymų, visokių „žinotinų“ sumelavimų apie orą ir jo atmainas. Laikraščiai sunku būdavo gauti, ne visur jie prieidavo, ir žmonės, kuriems rūpėjo tautos apšvietimas arba kurie norėjo ir patįs pasinaudoti žmonelių badu, steigdavosi prieš naujuosius metus parašyti šiokį-tokį „ūkininkų“ arba „tikrąjį ūkininkų“ kalendorių. Ir žmonės, ar šeip ar teip, artinantis naujiemsiems metams, sučiupę kur geradarį knygnešį, prašyte prašydavo „kokio-norint“ kalendoriaus.

Šie metai, iš to atžvilgio, matyti, nedaug kuo skirsis nuo kitų: mųsų laikraštija dar nėr susitupėjus, gerų knygelių šioje pusėje ligišiolei maža tėr leista ir išspauzdinta, ir žmonėms noroms-nenoroms reikės žiūrėti į priprastuosius savo dvasios vadovėlius — į kalendorius. Tą žmonių reikalą yra, matyti, supratę kai-kurie knygų leidėjai: jie pasirūpino suteikti žmonėms ir šiems metams kelis tokius „vadovėlius“. Apie kelis tokius vadinamuosius kalendorius jau buvo rašyta „Vilniaus Žiniose“ (žiūr. NN 14 ir 17). Jais, kaip matėme, pasigirti prieš žmones nepriderėtų, —teip maža jie, iš savo turinio ir formos atžvilgio, duoda šių dienų Lietuvai. Bet kalendoriai labai ješkomi ir branginami, ir todėl, mano nuomone, reikėtų dienraštyje apie juo *visus* kalbėti ir kalbant apie juos duoti žmonėms šiokie-tokie nurodymai. Žiūrėdamas iš to atžvilgio, ir aš noriu pakalbėti apie du kalendoriu, kuriuodu esu gavęs ir apie kuriuodu nekalba nė Rygiškių Jonas (žiūr. N 14) nė Senis (žiūr. N 17): apie 1) „J. Šteinbergio *Lietuvos kalendorių*

ant 1905 metų" („Šitas *metas* turi 365 dienas, I metas, prekė 10 kap.", Rygoje, 1905) ir 2) *„Naują kalendorių* 1905 metams" („sutaisė P. M." Tilžėje, 1904).

I. Apie J. Šteinbergio kalendoriaus vardą reikėtų pasakyti tas-pat, kas buvo kalbėta apie „Lietuvių Laikraščio" (ar A. Smilgos?) kalendoriaus antrašą (žiūr. N 17). Ir kuo kitu nedaug jis skiriasi nuo Petropiliškio: čia yra *ta pati* „Rusijos Imperatoriškoji giminė", *tos pačios* „nedirbamos dienos" (= „caro dienos", *rus.* „carskije dni", arba „valdininkų švenčiamosios dienos"); čia rasi, kuomet bus „nevienokia pagada", „priimnas oras", „priimni pagada" (tiktai, kur Petropilyje spėjama „perkūnija", Rygoje lemiama dažnai „vienokia pagada"); čia yra *tos pačios* „pačto taisyklės, kurių reikia prisiturėti", *tie patis* „prekymečiai" Kauno gub. (visi tie skyriai *vieno žmogaus* parašyti abiem kalendoriam, jie *nėkuo nesiskiria* tarp savęs). Bet Vilniaus ir Suvalkų gub. prekymečiai, žiūrint iš Rygos, jau gerokai skiriasi nuo tų pačių gubernijų prekymečių, žiūrint į juos iš Petropiliškių atžvilgio; be to, J. Šteinbergio kalendoriuje nėko nėra pasakyta apie Prūsų Lietuvos prekymečius, apie kuriuos neužsimiršta paminėti Petropiliškiai. Kad neužsimiršus, nurodysiu čia-pat du kalbos mažmožiu, kuriuodu yra, matyti, įsibrovusiu į visus šios pusės kalendorius. Rašant apie Rusų Imperatoriaus giminę, kalendoriuose yra sakoma: „Mikalojus *Aleksandraitis"*... ir „Viešpaties... *pati"*. Mano nuomone, reikėtų sakyti *„Aleksandro* Mikalojus (kaip yra sakoma *„Petro* Antanas"..., ypač rytiečiuose) ir „Viešpaties... *Žmona*" (iškilmingai kalbant, vartojama žodis *„žmona", „pati"* = rusų *„žena"*). Mųsų kalbos priesaga *-aitis* (sulyg. pavardes *Adomaitis, Petraitis...)* šnekamojoje kalboje jau yra nustojusi tos reikšmės, kurią ji čia pildo: mųsų žmonės gali pamatyti tuose Imperatoriaus giminės *—aičiuose* tikrąsias pavardes.

Visi ištisieji rašiniai, kurie yra patilpę J. Šteinbergio kalendoriuje, nėr labai įžymųs. Štai jų antrašai: 1) „Nauda ir vertybė" („pagal Moricą Bloką") — apie daiktus, kuriuos turime pirkties, ir daiktus, kurių neperkame (2 psl.), 2) „Apie savastį" („pagal " tą patį Bloką) — čia tęsiasi toliaus pirmojo apsakymėlio pasikalbėjimas (2 pusl.), 3) „Kas kaltas" (Aišbės apsakymėlis iš „Kas teisybė, tai ne melas"), 4) „Dales (?) arba ubagystė" (1 pusl.) — apie gyvulį, kurs vieną kartą žmonių „papenėtas" ryto metą buvo jau „riebesnis" ir paskui viską

tiems žmonėms suėdė (pamokslėlis: tas gyvulys, „ubagystė" arba „dales", gimė iš tų pačių žmonių tinginio ir netvarkos), 5) „Vagis" („nuo M. Krukovskio", verstas iš rusų kalbos mažmožis), 6) „Japonų pasaka apie akmenų skaldytoją" („nuo Multatulio"), 7) „Cedro medis" („nuo J. v. Getės"), 8) „Apušis" (kodėl dreba apušies lapai), 9) „Galvininkas" („pagal Szillerą") — mažmožis iš senovės graikų gyvenimo, 10) „Sąžinės balsas" („pagal Krumachero") — kaip Krizas nepasigailėjo našlės su vaikais ir kaip paskui perkūnas sunaikino visas jo gėrybes, 11) „Puikus pergalėtojas" (mažmožis iš Aleksandro Didžiojo gyvenimo), 12) „Apie mėsą ir jos sutaisymą" („nuo *Lietuvos Gaspadynes*"). Iš dainelių dvi tėra: 1) „Sėjau rūtą, sėjau mėtą" (ne visa, tik dalis) ir 2) „Du gaideliu, du gaideliu" (abidvi, žinoma, iš Aišbės Elementoriaus).

Kalendoriaus kalba apiprastė. Žodžiai visur (?) bus suprantami, yra tik: *„kriautuvės"* („iš kurių Maskvoje vandenį perka"), *„neprėkioja"* (= nemoka, nekaštuoja), *„neperlipsiu* savo žodžio"..., turinys įmanomas..., rašyba labai nenuosekli, korekta nedaug kuo geresnė už Petropiliškių, kalboje aiškiai matyti vokiečių įtekmė („*nuo* Krukovskio, *nuo* Liet. gaspadinės"...). Gale, pranešime apie rengiamas spaudai visokias maldų knygas pasakyta: „kas norėtų tokias knygas didžiame skaitliuje pirkt, tas tegul iš augšto daro *sąligos* su manim. Su gilia guodone J. Šteinbergis."

II. Visai kitonišką įspūdį daro „Naujas kalendorius 1905 metams". Čia apie spėjamą orą žinių nėra, bet už tai pažymėtos „lietuvių atsiminimo dienos" (kuomet gimė Duonelaitis, vysk. „Valančius", Daukantas, Kudirka..., bereikalo tik praleista vysk. Baranauskio gimimo diena; kuomet įkurti svarbesnieji Lietuvos gyvenime laikraščiai, kaip antai „Aušra", „Varpas", „Lietuvininkų Vienybė"...). Iš svarbesniųjų straipsnių paminėsime: 1) „Žemė ir jos gyventojai" (pasaulio dalis, tų dalių gyventojų skaičius, didžiausieji atskirųjų kraštų miestai), 2) „Kaip žmonės išmoko rašyt ir knygas spauzdinti" (labai gražus aprašymas su paveikslėliais, labai įdomus ypač šįmet, kada pradėta šioje pusėje spauzdinti lietuvių knygos), 3) „Sergėkitės akių apvilkimo" (apie trachomą, kaip jos reikia sergėties ir nuo jos gydyties), 4) „Prie šviesos" (Iv. Franko apsakymas iš kalinių gyvenimo), 5) „Žinios apie Lietuvą" (apie Lietuvos gyventojų stovį, apie krašto mokyklas, ligas, fabrikas... semta

iš vadinamųjų „Pamiatnija knižki"; Prūsų Lietuva, Lietuviai Amerikoje, kai-kurių jų draugovių įstatymai, lietuvių raštai ir laikraščiai 1903—1904 metų, lietuvių išeiviai ir žinios apie juos), 6) Rusų ir Japonų karas (ligi Liepos 1 d.), didžiausieji pasaulio atsitikimai. Yra žinių apie prekymečius, krasą (pačtą), yra ir „juokų". Didumo kalendorius beveik toks, kaip abudu suimtu drauge — Petropiliečių (A. Smilgos) ir Rygiečių (J. Šteinbergio) kalendoriu.

Visas kalendorius daro gana malonų įspūdį: daug yra ieškotinų žinių, gerų pasiskaitymų, poperis geras, kalba apigerė. „Žinios apie Lietuvą" visos labai įdomios, tik gailu, kad tie šaltiniai, iš kurių jos semtos, nėr perėję per kritiką: yra juk žinoma, jog kai-kurios tokios žinios ir tuose šaltiniuose gali būt klaidingos.. Tai viena. Antra, duodamas žinias apie Lietuvą, kalendoriaus autorius labai neatsargiai vartoja žodžius: „tikėjimas", „luomas" ir t. t. Kalendoriuje rašoma: „katalikų" yra tiek, „maskolių" (= rusų) tiek (čia tauta maišoma su tikyba), „žydų" — tiek, „bajorų" —tiek, — „pirklių" —tiek (pusl. 62, čia tauta maišoma su luomu, amatu...). Tūlam žmogui, perskaičius tokias žinias, tuoj gali dingtelėti, jog „žydų" tarp „pirklių" nėra; vargšai „žydai", vis tiek, apie ką kalbama, be reikalo visur vadinami „žydų" vardu (kalbant apie tikybą sakoma „žydų yr tiek ir tiek", kalbant apie tautą, sakoma „žydų — tiek", — apie luomą, vėl — „žydų tiek ir tiek"). Kalendoriuje greta sustatyta: „Panevėžio *mokintojų* mokykla"... su „Panevėžio *mokytojų* mokykla" psl. 56, — dažnam gal pasirodyti, jog „mokintojas" čia skiriamas nuo „mokytojo". Kad visose tose „žiniose" būtų matyti daugiau kritikos, tvarkos ir mažiau paskubos, jos būtų daug gražesnės ir įdomesnės. Kalendoriuje yra ir kitų mažmožių, kurie jam, platinantis Lietuvoje, nepalengvįs kelio, bet apie juos męs nekalbėsime. Ar šeip ar teip, „Naujas kalendorius", mųsų nuomone, yra labai turiningas ir, apskritai imant, daro gana gerą įspūdį. **Peštukas.**

[1905 m. „Vilniaus Žinios" N 3].

* * *

Švietimo ministeris patvirtino leidimą Vilniuje pradedamosios žydiškos mokyklos; žydams mokytojams, turintiems mokslą pradedamųjų mokyklų mokytojų, leista aiškinti rusišką gramatiką tose mokyklose.

Tokiu būdu žydų prašymas išpildytas. Męs girdėjome, kad Vilniaus lietuviai žada teip-pat kreiptis į mininsteriją su prašymu, kad leistų įkurti Vilniaus mieste bent vieną lietuvišką mokyklą. Spėjant iš visoko, tasai prašymas gali turėti gerą pasisekimą.

Ligišiolei lietuviškosios knygos, prieš spauzdinamos, budavo peržiūrimos Peterburge, vyriausiamjame cenzūros komitete. Todėl visos knygos ir knygelės, prieš spauzdinant, reikėjo siųsti į Peterburgą. Dabar mųsų rankraščiams, kurie ketinama spauzdinti, teip toli keliauti nebereikės: dabar ir Vilniaus cenzūros komitetui leista peržiūrinėti, iš cenzūros atžvilgio, lietuvių knygos ir spręsti apie jas paskutinai. Taigi žmonės, kurie turi rankos raštus ir nori juos spauzdinti, gali siųsti, prieš spauzdindami, juos tiesiai į Vilniaus cenzūros komitetą. **R. J.**

[1905 m. „Vilniaus Žinios“ N 7].

Laikraščiai.

Klaipėdoje eina „Lietuviszka Ceitunga“ (Lietuvių laikraštis) ir platinasi, žinoma, Prūsų Lietuvoje. Kaip tame krašte stovi lietuvių dalykai, „Vilniaus Žinių“ skaitytojai galėtų numanyti ir iš straipsnio „D-ras Jurgis Zauerveinas“ (žiūr. N 15). Dabar, Klaipėdos „Ceitunga“, straipsnyje „Vienybėje yra drūtybė“ (N 104, 1904 m.), kalbėdama apie reikalingumą Prūsų lietuviams ginties nuo suvokietinimo, taip rašo (kalbos ir stiliaus ypatybes paliekame nelietę).

„Mųsų kalbos naikintojai susitarė mus isznaikinti (prie tų naikintojų priklauso ir „Konservatyvų Draugystės Laiškas“). Jie sustoja į krūvą ir kovoja, kaip kokie šventieji, mislydami šventųjų pareigą atlikdamis. Jie stoja į eiles, kadangi jie mus nuo žemės pabraukti nor.

„Šilokarčiamoje tapė ne pirm ilgo taip vadinamas *„Ostmarkenverein“* gruntavotas (= įsteigtas). Skaitytojams rasi žinoma bus, kad ilgoką laiką tokie susivienijimai prieš lenkų pastov, tai esti, lenkų susivienijimus gaišinti, o tai *susivienijimai pradės* vis pamažu su puse kardu prieš *lietuvininkus kirsti*. Žinokim, mieli brolei, jie nei jokio įrankio nečėdys dėl mųsų visiško išgaišimo. O mes, kaip ir mųsų inteligentai, stovim ir žopsom! Tas karas yra apsakyts tikt ne vien tėvynės mylėtojams, bet visiems lietuvininkams. Ne pasitikėkim ant mųsų inteligentųjų ponų, kurie mus iki šiol ant išardymo padavė, taip

jie ir toliaus prieš mus elgsis, todėl tur kožnas lietuvininks dvigubą pareigą stoti už liekanas mųsų tėvų ir apginti jų šventąjį skarbą.

„Kožnas lietuvininks, kursai dar truputį tėvynės meilės savyje tur, ir kožnas lietuvininks, kurs sakyti gal — „mano motyna bei tėvas buvo lietuvininkai", ir kožnas lietuvininks, kurio vardas iš lietuviškos šaknies sprogsta, traukitės į krūvą ir pastokit visi viena syla, tikt taip galima bus mųsų praeitinės išlaikyti."

Malonu būtų išgirsti, kad tas Prūsų lietuvių suskatimas ginties yra ne vieno ir ne kelių žmonių sugalvojimas. Dieve duok patvarą!

[1905 m. „Vilniaus Žinios" N 7].

Mųsų kalendoriai.

(*žiūr.* NN 14, 17 *ir* 3).

Sulaukėm dar vieno kalendoriaus, šiuo tarpu — iš Varšuvos. Jo vardas: „1905 *Kelejvis* yszejnąs i Žemajčiuus yr Lietuwą ukininku kalendorius diel Miesteliu yr Sodiecziu pritinkus. Ant metų 1905... Metas I-mas. Paraszitas par storone Aleksandras *Bendyka* ysz Miestele *Sałantu. Varšavoje,* krautuve pardavimui Felikso Kasprzykewicz'iaus su B-ve".

„Prakalboje" A. Bendyks, leizdamas kalendorių į žmones, tarp ko kito, taip į jį sako: „Žinau kad wietomis atrasi geru yr ysztykemu prieteliu diel sawęs, malones rankas yr tykrus wirus...; ale bus wiel yr tokių wietų kad Tawi paskaitę gana grejtaj *sudraskis yr yszbarstis łakštus pasienejs,* neatbengus dabar yr sawa metu 1905 gała." Autorius, kaip ir jauzdamas savo darbui pavojų, „prakalbą" ir pradeda ir baigia žodžiais „Wardan Diewa". Po prakalbos eina skyriai: „Nedirbamos dienos" (žiūr. N. 17), „Rusijos Imperatoriszkoji Gimine", „Szwentes kelamoses...", „Metu czvertis..." mėnesiai („Sausis mienuj", „Waseris mienuj" ir t.t.). Prie kiekvieno mėnesio yra „Pridiejimai", kuriuose randame mėnesių „pagados arba uora atmajnas", „rodas wisiems yr kiekwienam reikalingas" ir didžiausiųjų švenčių paaiškinimus. Visos „Pridiejimų" „rodos" surašytos tuščiais, beprasmiais sakiniais. Šit dvi toki „kiekvienam reikalingi rodi":

1) „Ziemia bajsi kaip eszeris
„Nes dar mienuj ir Waseris
„Ir paprotis wis tais łajkajs
„Dieviet kajłynius su wajłokajs...
(Vasario mėnuo)

2) „Sergiekies szalczio kawok swejkata
„Jei nori pragiwent norint szin meta,
„Apej taj parsergst wisi Liekorej
„Kad mienuj kova nesvejks ir bjaurej...
(Kovo mėnuo).

Visos kitos „rodos" ne prastesnės, ne geresnės.

Toliaus eina: 1) „Iszrodimas Wardu Szwentųju ir Szwencziu", eilės (be poezijos) „Ant Nauju Metu":

„Greicziau kaip wiejas puokeli nesza,
„Arba kaip kulka iszszauta leka,
„Teipat lek łaikas diena po dienos,
„O atsiwejziek nebier nie wienos...

3) „Wiltis dwieju motinu szwencziausioje P. Marijoje" (pamokslingas apsakymėlis), 4) Žemaičių vyskupo aplinkraštis („Apskalbimas Jubilijeaus Nekalta Prasidiejima szwencz. P. Marijos"), 5) „kaip praleisdawo dienos buvi, Amžyns Atylsis teg szwiet ant Duszes Jo, Popiežius Leonas XIII" (iš aprašymo, tarp ko kito, patiriame, jog šventasis tėvas „pargiwena pałoczius wadynamus *Watikane* Rime") 6) „Naminis daktaras" (kuriame randame, kad šventamjame Rašte esą pasakyta: „Guodok daktara diel rejkało, nes ir ji Dievas sutwierie"); kuomet ir kiek reikia imti „Guarana", „Ricinawa aleikos", „Natr. Salicylicum", „bezdžiu žiedu"...; visuose tuose plepaluose nėkame nėr pasakyta, jog susirgus geriausia yra pasiteirauti, ką pasakys daktaras), 7) „Dainos" („Ojgi gražus! tołimasis dangus...", „Linksminkiemos! linksminkiemos pakol jauni esam"... „Perlejdau metu apie szimta komta koki septines pačias vedžiau lig szios dienos, bet *nesigajlejau numirus nie vienos*"...), 8) „Naminis givolu daktaras" (arba straipsnis „Užzandes *arklio*", kuriame yra plepama ir apie *karvių, kiaulių*... ligas), 9) „Praktika ogolni ant 1905 metų", 10) „Žmonių praktika apej pagada", 11) „Nekurie jomarkai" Kauno, Vilniaus ir Suvalkų gubernijose ir 12) „Atsiszaukimas", kuriame A. Bendyks (adre-

sas: „m—ko Sałanty, Aleksandru Michailoviču Bendyku“) atsiprašo „ant szio meta mažaj Jomarko yr Atpusku te patalpynęs szeme kalendoriuje“ ir prašo...

Kalendorius baigiasi keliais „apgarsinimais“ su „paszenawoniemis“ ir „godoniemis“... Apsiskelbdamas patsai „su apsigarsinumu Daugumuj žynoms *Aleksandra Bendyks*“ dar pasigiria turįs: „Wiryszku litej brytwu aszriausiu, pri katrun gaunas penzeliu pujkiausiu. Motryszku litej mujłu kwepanczíu, auskaru žiedu spyłgu žybanczíu, Teipog cigaru yr papierosu“, ir priduria: „kožnam Jomarko aplinkuj esu... užpraszims nebrangus kada paprekiosi...“

Toks tat Varšuvos-Salantų kalendorius! Jo autorius — „penzelių, popierosų, spyłgų žybančių“ kožname jomarke esąs pardavinėtojas! Jis nori „wardan Diewa“ platinti Lietuvoje... apšvietimą, būti Žemaičių ir Lietuvos (Žemaičių ir Aukštaičių, t. y. visos Lietuvos)... vadovu! Visas šito „visuresančiojo“ žmogaus kalendorius padaro tokį sunkų įspūdį, jog nežinai žmogus nė ko sakyti. Juo labiaus skurdu, kad tas penzelių ir spilgų pardavinėtojas visur kalba *Dievo* vardu: tokio žmogaus darbą bebardamas juk pats gali bematant *bedievio* vardą įgyti! Tokiam žmogui, kurs viską pradeda ir baigia „Wardan Diewa“, kaip gi išdrįsi pagaliaus sakyti: „Ne imk Viešpaties vardo dovanai!?“ Ir ką jam padės toks pasakymas!?

Kitur, kitose „tautose“ tokių kalendorių tikrai nėra. Kodėl? Al. Bendykų tur-būt yra visur, bet jie penzelius ir spilkas po prekymečius tepardavinėja, ne kalendorius žmonėms rašinėja. Bendykai rašinėja kalendorius tik tę, kur kiti jų neparašo; kalendoriai rašomi teip tik tę, kur kiti geriaus neparašo! Jų, Bendykų, nereikia nė *kaltinti,* nė mokyti, galima tik nusiminti, kad jie, ne kiti žmonės, kalendorius rašo. *Kalti* čia yra tiktai Lietuvos „inteligentai“, kurie ligišiolei nepasirūpino išleisti šioje pusėje sveiko, padoraus, žodžiu sakant — visiškai gero kalendoriaus. Teip, čia yra mųsų pačių kaltybė! Taigi pasirūpinkime, kad bent sulaukus 1906 metų nereikėtų tiek kaisti, girdint, jogei šios pusės „žmonės“ laukia ir nesulaukia turiningų ir padorių kalendorių, tų kalendorių, kurių jie turi tiesą ne laukti iš savo inteligentų, bet... reikalauti. **Peštukas.**

[1905 m. „Vilniaus Žinios“ N 9].

J. Jablonskis Pskove (1902 m.).

„Lietuvos Bitininkas".

Vilniuje šiomis dienomis pradėjo eiti mėnesinis laikraštis *„Lietuvos Bitininkas"*. Jo redaktoriumi yra kun. J. Ambraziejus (žiūr. „V. Ž.", 1904 m., N 3).

Laikraščio „Prakalboje", tarp ko kito, pasakyta, kad jame būsią „moksliškai išguldoma: kaip reik vesti gaspadorystė, bitininkystė, kaip laukas reikia dirbti, idant kaskart didesnius ir gausesnius duotų vaisius."

Kituose straipsniuose yra kalbama arba tariant mėginama kalbėti apie galimąją naudą iš bičių, ūkio, sodų, kukuruzų, apie pievas, daržoves, roputes, midų... Redakcijos tais straipsniais, matyti, norima tuo tarpu parodyti, apie ką bus rašoma laikraštyje toliaus: pirmuoju savo sąsiuviniu redakcija duoda tarytum tiktai prakalbas visai tai straipsnių eilei, kuri ketina pasirodyti laikraštyje tolėliaus. Bent tokiuose straipsniuose, kaip „Apie naminių gyvulių ir paukščių auginimą", „Apie žuvininkystę", „Apie daržovę", kokių-nors nurodymų, kuriais galėtų pasinaudoti ūkininkas tuoj dabar arba sulaukęs vasaros, — tuo tarpu visai nėra. Net straipsnyje „Apie bitininkystę" (pusantro puslapio), kad ir pasakyta, jog *keturkampiai* aviliai (skrynutės) ir *„gulsčios* kaladės su bitėmis" yra „priežastis išnykimo ir išmirimo žiemos mete (laike) bičių", bet paaiškinti ir paremti tokis nulėmimas redakcijos žadama tiktai vėliaus, kituose „Bitininko" sąsiuviniuose. Visai aiškiai kalbama tiktai apie kukuruzą, arba turkų kviečius. Redaktorius „trokšdamas šiuose sunkiuose metuose nuo širdies paduoti žmonėms brolišką pašalpos ranką", išgiria kiek galėdamas to palaimintojo javo savotiškumus, parodo, kaip ir kame reikia jis sėti, ir sako: „turiu viltį, kad šendien... tą javą *skubiai visi pas save užvesite*". Štai dar kelios eilutės iš tų kukuruzų straipsnio: „Kurie, mano mieli broliukai ir sesytės, panorėsite užsiveisti pas save teip gausų ir naudingą javą, tai meldžiu tiktai prisiųsti dvi marki po 7 kap. atsakymui ir parsiutimui, tai „Lietuvos Bitininkas" prisiųs kiekvienam kukuruzų grudų. Idant jums butų lengviau atsiminti vadinkite juos tiesiok: „Lietuvos Bitininko kviečiais". Tiems varkšams, kurie neturės ir minėtų dviejų markių, meldžiu tiktai ant atviro laiškelio parašyti aiškiai savo adresą, o aš apturėjęs jųsų mielą laiškelį, norint pats esmiu neturtingas, kuogreičiausiai prisiųsiu jums savo kaštu meldžiamus „Lietuvos Biti-

ninko kviečius", ir jausiu save labai laimingu, kad ir jums brolyčiai busiu nors šiek-tiek naudingu. Kukuruzais minta *viso* (?) saulėtekio gyventojai"...

Straipsnyje „Apie midų" labai išgirtas *midus* („midus žmogų tiktai sušildo, kas yra labai naudinga kelionėje, ypač žiemos laike linksmu ir labai meiliu daro") ir išpeiktas *alus* („mano mieli broliai ir sesytės, kurie ir kurios sveiki būti norite ir ilgai džiauktis gražybe šios pasaulės, negerkite alaus šios gadynės"). Tečiaus, kaip reikėtų patiems pasidaryti to giriamojo midučio, — apie tat bus pasakyta, turbūt, *vėliaus*.

Tiek tuo tarpu galima pranešti apie naująjį mųsų draugą — „Lietuvos Bitininką". Galima būtų dar pridėti, jog laikraštis (16 apididžių puslapių) spauzdinamas didelėmis, aiškiomis raidėmis, jį puošia — apie 10 paveikslėlių. Apie kitus „Bitininko" savotiškumus pakalbėsime *vėliaus,* kada iš jo atskirųjų straipsnių geriaus paaiškės visa naujojo laikraščio programa, visi jo įrankiai ir keliai.

[1905 m. „Vilniaus Žinios" N 20]. **Rygiškių Jonas.**

Mųsų kalendoriai.

Lietuvos ir Žemaičių kalendorius 1905 metams. Nuo Krystaus užgimimo, turentiems 365 dienas. Sutaisė V. Vegis; išdave A. Lukavskis, Rygoje.

Apie kalendoriaus vardą čia reikėtų tiek pasakyti: vietoje „Lietuvos ir Žemaičių kalendorius" turėtų būti — „Augštaičių ir Žemaičių kalendorius" arba „Lietuvos kalendorius", nes „Lietuva" yra „Augštaičiai ir Žemaičiai"; vietoje „1905 metams. Nuo Kr. užgimimo, tur 365 dienas" norėta, žinoma, pasakyti — „nuo Kristaus užgimimo 1905 metams, turintiems 365 dienas"; vietoje „išdavė (?) A. Lukavskis" reikėjo, turbūt, pasakyti — „išleido A. Lukauskis".

Koks kalendoriaus vardas, toks jo ir turinys. J. Šteinbergis ir V. Vegis apie oro atmainas, saulės ir mėnesio užtekėjimus... turėtų, rodos, lemti ar kalbėti vienodai: abu juodu gyvena po viena Rygos padange, kalba apie tą patį Rygos orą, apie tą pačią Rygos saulę, turėtų, rodos, jei nemeluoja, vienodai ir nukalbėti. Tuo tarpu matome visai kas kita: kur Stein-

bergis (Vasario pradžioje) jaučia „didį spiegą“ (= speigą), Vegis lemia „giedru ir šalta, apsiukusi“; kur Šteinbergio kalendoriuje bus „priimni pagada“, Vegis jaučia „lytos su perkunija“...; kur Šteinbergio saulė (Vasario 6 d.) užteka 6 v. 47 m., Vegis tą dieną jai leidžia tekėti 7 val. 48 min.... (saulės ir mėnesio užtekėjimus... abu rygiečiu pažymi beveik visur savotiškai, labai keistai?!). Tegu juodu meluotų sau apie orą, — čia jau, rodos, leidžiama ir pasityčioti iš skaitytojų, — bet kam juodu taip nėku verčia saulę, mėnesį, — visai nesuprantama.

Apie „jomarkus“ V. Vegis duoda žinias tiktai „Kuršėj“ (= Kurše), Kauno ir Vilniaus gubernijose. Duodamas žinias, vietų vardus jis taip supainioja, jog lietuviai nė nesupras, apie kurias vietas jo kalbama („Lajževose, Linkavoje, Masedoje, Velinonoje, Žalinoje...“, kur turėtų būti: „Laižuvoje, Linkuvoje, Mosėdyje, Veliuonoje, Žasliuose...“). Kartais tie vardai net ir man, senam paukščiui, sunku suvaikyti: „Žobudke“ (Viln. gub. = J. Šteinbergio „Zoludke“!..)

Ištisų skaitymų V. Vegis duoda nedaug. Pažymėsime du „įdomesniu“: „Saros širdies skausmus“ (arba „nukankinimą nekaltų kudikių Betlijaus miestelyje“) ir „Meiles ryšius“. „Skausmuose“ kalbama apie „tevialius, kurie daug nelaimiu kintejo mumis apgydame“ ir „vaikialius“, kuriuos „už rankos pakelimus prieš gymditojus savo Viešpats Dievas gali smarkei nukaltinti (pakoroti)“, ir kalbama žmogaus, nusispiovusio į visus gyvo proto, lietuvių kalbos ir rašybos įstatymus. „Meilės ryšiai“ yra tat paties V. Vegio apsakymas apie vieną lietuvaitę, „kurią iš pardaug karštos mejles, židenčioje savo jaunisteje, turėjo skirtis iš šio svieto“. Apsakymas prasideda ir baigiasi dainelėmis: prasideda —

„Kur banguoja Nemunelis
Teka tyras vandianelis,
Vilija plaukia — upialis.
Kaip sake senas senialis“....

ir baigiasi —

„Čiu čia liulia miela upes gilumoje,
Geidžiu aš saldaus tau amžino miego;
Prie tavo lopšialio nakties tamsumoje
Amžinai miegstančei lakštingele gieda“...

Visas apsakymas labai sunkų daro įspūdį; tačiau gailestis ima skaitytoją, žinoma, ne tiek dėl tos lietuvaitės, apie kurią rašo kalendoriaus „sutaisytojas“, kiek dėl paties „apsakytojo“ ir jo „dainelių“. Gailu, labai gailu!

Be to, kalendoriuje yra „meilės“ išgyrimas. V. Vegis, girdamas tą dorybę, taip nugiria: ...„Mėjle visad daro *gana*, mejle tikt žmogų *išgana;* nier be mejles žmogaus *gero,* nemejlus ejn į *pragarą;* mejle, visiems daro *gano,* mejle, dušia žmogaus *gano*“... (giriama „eilėmis“!). Kalendoriuje yra ir „smulkmenų“, „juokų“... skyrius. „Smulkmenose“ randame: „Vino middis“ (sic!), „Smetona ir moteris“ (arba atsakymas ant klausimo: „Delko moteris ant visokių svietiškų praktikų ir išmislų žemiaus sustovi už virus“?)...

Visas kalendorius daro sunkų, labai sunkų įspūdį. Kaip gailu tų žmonių, kurie pirkdamiesi tokį šlamštą jieškos jame sveiko peno ir šviesos! Kaip gailu, kad Lietuvos šviesėjai ir budintojai šioje pusėje nėko nėr parūpinę, kas tokius šlamštus galėtų pakeisti! Gailu, labai gailu! Vegiai, Bendykai ir kiti tokie vyrai! kaip gailu, kad jųsų energijos neturėjo Lietuvos inteligentija, kad ji leistąja spauda nemokėjo pasinaudoti teip, kaip jųs mokate ja naudoties!

[1905 m. „Vilniaus Žinios“ N 22]. **Senis.**

Mūsų kalendoriai.

(žiūr. „V. Ž.“ N N 14, 17; 3, 9 ir 22).

1905-iems metams gavome dar vieną, tur-būt, jau paskutinį kalendorių. Jis vardu: *„Metraštis arba kalendorjus 1905 metams*“, išleidžjamas Peterburgo Lietuvjų Labdariškosjos Draugijos“ (Peterburge, 1905 m.).

„Metraščio“ prakalboje *„Skaitytojams*“, tarp ko kito, pasakyta: „Šitas kalendorjus išeina pinigais ir trjūsu Peterburgo Lietuvjų Labdariškosjos Draugijos. Ji įkurta nelaimingiems sostapiljo lietuvjams šelpti: darbininkams darbo netekusiems, ligonjams, našlėms, vaikams be tėvų likusiems, jaunuomenei, neturinčjai kuo mokslą baigti ir kitiems tokiems. Šitiems visiems, ištikrųjų, priklauso visas Draugijos turtas; jiems būtų ir pelnas, jai žmonės šitą kalendorjų išpirktų.“

Visas metraščio darbas sumanytas labai gražiai ir atliktas kaip priderant. Iš jo turinio paminėsime tuo tarpu šiuos straipsnius: *„Ūkiškiejie pašnekėsjai“* (— *ūkjo pašnekesjai?), „Kaip ūkininkas turi gyventi“* (arba *„Jono Beržo vargai“*), *„Vartotojų draugija“*, *„Valsčjaus sueimai“* (Suv. gub.), *„Valsčjaus teismas“*, *„Žinjos apie mokyklas“*, *„Mandžjurija“*, *„Žjupsnys žinjų apie Japonijos kraštą“*, *„Dainavimas Lietuvoje“*... Be to, metraštyje yra nemaža kitų naudingų skaitymų ir visokių reikalingų „žmogui“ žinių ir žinelių. Žodžiu sakant, *yra tat geriausias šios pusės kalendorius* (sulyg. *„Naujas kalendorius 1905 metams. Sutaisė P. M.“*, žiūr. „V. Ž.“, N 3). Lietuvis jį įsigijęs nesigailės: įgijėjas turės nemaža sveikų skaitymų ir pačiu geros knygos įgijimu sušelps vieną labdariškąją savo tautiečių draugiją. Metraščio kaina, teisybė, nėr pigi *(30 kap.)*, bet ir skaitymų jisai duoda gerų, naudingų, reikalingų, ir duoda jų daug, tikrai daug *(160 pusl.)*.

Tiek tuo tarpu apie teip nudžiuginusį mus, kad ir vėlokai, Lietuvos metraštį 1905-iems metams.

[1905 m. „Vilniaus Žinios“ N 31]. **Rygiškių Jonas.**

„Aušros“ atminimui.

Pernai Balandžio 24 d. leista mums šioje pusėje spauda. Ta diena Lietuvos gyvenime bus visuomet atmintina. Toks -pat atmintinas mųsų gyvenime yra, žinoma, ir Kovo mėnuo: tą mėnesį, jau 22 metai, Tilžėje pradėjo eiti *pirmasis lietuvių laikraštis, kurs buvo skiriamas ne tik Prusų, bet ir šios pusės Lietuvai — pradėjo eti mųsų neužmirštinoji „Aušra“*. To mėnesio atminimui spauzdiname tuo tarpu straipsnelį „Iš atsiminimų vieno iš daugelio“; tas straipsnelis buvo 1903 m. jau patilpęs „Aušros“ įpėdinyje „Varpe“ ir buvo skiriamas teip-pat pirmųjų „Aušros“ dienų atminimui. Čia išreiškime dar savo troškimą, kad kurie-ne-kurie „Aušros“ bendradarbiai jos atminimui suteiktų mums daugiaus žinių iš tų pereitųjų mųsų gyvenimo dienų.

[1905 m. „Vilniaus Žinios“ N 78].

Atvirasis laiškas į „Vilniaus Žinių“ redakciją.

„Vilniaus Žinių“ 221-me N-ryje p. Senis Lizdeika, tarp ko kito, rašo: *„Vilniuje tikrų lenkų nėra, yra tik rusai* (=„gudai“, žiūr. „V. Ž.“ N 222), t. y. lietuviai, išsižadėjusieji savo prigimtos kalbos... *lenkiškas parašas* ant lietuvių gerbiamojo paveikslo *skaudžiai užgauna mųsų jausmus*... mųsų krašte *vieša* kalba gali būti tiktai *lietuviška,* o *lenkiškai* pakaks ir gyvavimo *pašaliniuose* namuose.“

Spuzdindama tuos p. Lizdeikos žodžius, Redakcija prirašo: „Tikimės, kad paskui p. Senį Lizdeiką seks daugelis lietuvių ir užprotestuos Vilniaus lenkintojų sumanymą.“ Taigi pati Redakcija ne tik neatmetė S. Lizdeikos raštelio, ne tik nepaženklino viso tokio raštelio niekingumo, bet dar kitus pakvietė, kad eitų jo pėdomis: Redakcija tikisi, kad tokių protestantų tarp lietuvių atsiras daugelis. Ant to Redakcijos pakvietimo, kaip tyčia, tuoj atsiliepė „vienas iš daugelio tukstančių maldininkų“ (N 223), kurs atsilankęs šįmet per Sekmines Vilniuje ir beveik visose Vilniaus bažnyčiose girdėjęs, kaip Vilniaus lenkai šnairuodamies į lietuvių maldininkus, jiems giedant lietuviškai, „su pasityčiojimu kuždėjęsi tarp savęs: „patrzajcie już *po pogansku* spiewają w kosciele (= žiurėkite, jau *pagoniškai* gieda bažnyčioje)“! Abejoju, ar daug ko gali tikėties išmelsti, kad ir Ašmenos vartuose, toks maldininkas, kurs besimelzdamas Vilniaus bažnyčiose taip gerai nuklauso, ką ten kugžda apie lietuvius lenkai, — tie lenkai, kurių minėtasis senis Lizdeika visai juk nė neranda Vilniuje! Tas pats „maldininkas“, rašydamas prieš lenkiškąjį parašą Ašmenos vartuose, tokį iškiša argumentą: „Ką gi pasakytų lenkai, jeigu męs užsimanytume padėti lietuvišką parašą Čenstochove“? ir atsako: „kas-žin, ar lenkai leistų mums tą padaryti?“

Ant to-pat pakvietimo tame pačiame 223-me N-ryje atsiliepė ir Povylas Apolinaro sunus Žaldokas, kurs šaukia: „Broliai -lietuviai, nežiopsokime ir neduokime lenkams *rioglinti* (!) lenkiško parašo Vilniuje, Lietuvos sostapilėje, ant „Aušros Vartų“ prie Dievo motinos paveikslo“! Kad butų kalbama apie lietuviškąjį parašą, Apolinaro sunus, žinoma, butų ir be žodžio *„rioglinti“* apsiėjęs.

Visus tuos rėksmus sukėlė pati „V. Žinių“ redakcija savo pačios „protestu“ (Žiūr. N 220). „V. Žinios“ savo „proteste“

kalba apie du parašu — Ašmenos vartuose ir ties Vilniaus reformatų bažnyčios durimis. Redakcija protestuoja prieš tų žmonių sumanymą, kurie norėtų padėti tose dviejose viešose Lietuvos vietose vien lenkiškuosius parašus, bet protestuodama pasiremia tiktai „Sev. — Zap. Sl." pranešimu. Kaip gailu, kad „V. Žinios", kurios išeina čia-pat Vilniuje, kalbėdamos apie tokį dalyką, turi tenkinties vien rusų dienraščio žinele! Kodėl pati „V. Žinių" redakcija, prieš pradėdama kalbėti apie tuos parašus, nepasirupino ištirti, kas ir kaip ketinama tikrai padaryti? Surinkus žinias, rasit, butų išėję, jog visi tie „protestai" yra visai nereikalingi.

Ar šiaip ar taip, atsiliepdamas ant to „Vilniaus Žinių" pakvietimo, aš taip-pat neiškenčiu šiuo tarpu neprotestavęs:

1) Mano, kaip ir daugumo lietuvių nuomone, Vilniuje yra lenkų ir yra nemaža. Apie savo tautiškumą kiekvienam žmogui yra leidžiama pačiam spręsti. Žinoma, tarp tų Lietuvos žmonių, kurie kalbasi paprastai lenkiškai, yr nemaža ir lietuvių, bet nė p. S. Lizdeikai, nė tam „maldininkui", nė p. Žaldokui, Povylui, Apolinaro sunui, nepatarčiau eiti į tuos žmones su savo pamokslais: tokie pamokslininkai savo nežmoniška etika tiktai atšaldys nuo musų tuos musų brolius.

2) Kas sako: „musų krašte *vieša* kalba gali buti tiktai *lietuviška,* o *lenkiškai* pakaks ir gyvavimo *pašaliniuose* namuose", tas, mano akise, yra lygus liudnojo atminimo veikėjams, kurie buvo uždraudę *viešose* vietose kalbėti lenkiškai. Tokių žmonių keliais eiti lietuviams, kuriems rupi tautos garbė ir laimė, nepriderėtų. Ašmenos vartų Švenčiausioji Mergele, saugok mus nuo jų pamokslų, ne tiktai lietuvių laikraščiuose, bet ir kiekvienoje šventosios musų žemės vietelėje!

3) Mano nuomone, lenkiškasis parašas, jei butų šale lietuviškojo, kad ir Ašmenos vartuose, lietuvio jausmų užgauti neturėtų: Lietuvoje, kaip sakiau, yra nemaža lenkų ir šiaip-jau žmonių, kurie meldžiasi lenkiškai, ne lietuviškai. „Maldininko" rėksmas: „Ką-gi pasakytų lenkai, jeigu męs užsimanytume padėti lietuvišką parašą Čenstochove?" nieko čia negelbti. Ką padarytų tie lenkai, man tuo tarpu nerupi, kaip nerupi nė Čenstochovo lietuviškai (!) kalbantieji žmonės; man rupi tiktai Lietuvos žmonės pačioje Lietuvoje, o tie, kaip yra žinoma, daugelyje vietų lietuviškai nė nemoka.

Koks bus parašas ties Vilniaus reformatų bažnyčios durimis, — į tą dalyką mums kišties nepridera: yra tat reformatų parapijos dalykas. Jei skiria jie savo bažnyčią ir lietuviams, tad, žinoma, turėtų buti padėtas tenai ir tam tikras parašas. Tas *vienos* bažnyčios parašo klausimas statyti greta su *visos* Lietuvos gerbiamojo paveikslo parašu, žinoma, nereikėtų.

4) Mano nuomone, „Vilniaus Žinių“ redakcija, kuri drįsta kartais kalbėti Lietuvos vardu (žiur. „V. Žinių“ protestas, N 220), bent tokiuose klausimuose, kurie gali paliesti visos tautos garbę, taip kalbėti neturėtų. „V. Žinios“, kad randa tokį straipsnį kitame laikraštyje, — tokį straipsnį, kurs neteisingai aiškina lietuvių tautos reikalus, — kaltybę už jį paprastai nuverčia ant viso to laikraščio (žiur. N 233, kur yra kalbama apie rusų „Razsvet“); taip pasielgdamos su kitais „V, Žinios“, kad pačios spauzdina kokį „negražų“ straipsnelį, tuo pačiu, žinoma, apsiima ant savęs visą kaltybę už to raštelio turinį. Iš to išeina, jog už minėtuosius atskirųjų autorių parašymus visa kaltybė turi pulti ant šių dienų „Vilniaus Žinių“ redakcijos.

5) Protestuodamas prieš „Vilniaus Žinių“ darbą, kiek jis yra išėjęs aikštėn minėtuose straipsniuose, anaip-tol nenoriu, žinoma, teisinti tų organų, kurie tokiais straipsniais, kaip „Do braci Litwinow“ (žiur. „Kur. Lit.“, N 10), rėkte rėkia į mus (verčiame ne visa ištisai): „Bėda jums, broliai-lietuviai! Juk jųs negalite nė susikalbėti tarp savęs lietuviškai! Jųsų protas jau praaugo jųsų kalbą!“ ir nori tokiuo budu įkalbėti apšviestesniemsiems lietuviams, kad, ar šiaip ar taip, noroms-nenoroms, jiems reikia mesti sava kalba ir... savinties lenkų. Gailu ir skurdu girdėti taip elgiantis p. Korvin-Milevskio organą, bet dar gailiau matyti negerai darant savo tautos vienintelį dienraštį, kitaip sakant — gailu matant negerai elgiantis svetimą vaiką, bet dar didžiau skauda širdį, matant negražiai pasielgus savo paties sunelį, —toks jau žmogaus prigimimas, ir toks jo vienašališkumas yra dovanotinas.

J. Jablonskis

Vilnius, Rugsėjo 16 d.

[1905 m. „Vilniaus Žinios“ N 228].

Kas mums rūpės?

Mųsų „Pranešime“ buvo pasakyta: „Savo laikraštį skiriame Lietuvos darbo žmonėms, ir pirmiausia tiems iš jų, kurie dirba žemę ir gyvena iš žemės.“

Čia, pradėdami savo darbą, turime pasisakyti, kas mums daugiausia rūpės, tarnaujant „Lietuvos darbo žmonėms“.

Rašant Lietuvos žmonėms, tiems, kurie dirba žemę ir gyvena iš žemės, reikėtų, žinoma, daug rašyti apie tai, kaip reikia dirbti žemė, kaip ji dirbama kituose, šviesesniuose kraštuose; reikėtų, žinoma, aiškinti, jog ūkininkams tuoj neatidedant reikia steigti tam tikros bendrovės, kurios turi ginti žemės darbo reikalus; reikėtų parodyti, kaip įkuriamos ir ką padaro tokios bendrovės kituose, laimingesniuose kraštuose. Apie tokius ir kitus panašius dalykus ir bus, žinoma, rašoma „Lietuvos Ūkininke“, bet rašoma bus ne daugiausia. Kodėl taip bus daroma, turėtų paaiškėti iš viso šito pirmojo mųsų rašymo.

Visi labai gerai žinome, jog ne visi laukų žmonės turi žemės, jog laukų žmonės nei negalėtų visi iš žemės gyventi. Todėl reikia rūpinties, kad tie žmonės ir kitokiu darbu mokėtų Lietuvoje versties. „Lietuvos Ūkininke“ ir bus rašoma, kuo ir kaip galima būtų ir reikėtų versties savo krašte lietuviui, kad nereikėtų jam, negalint iš žemės gyventi, vien vargas vargti arba bėgti iš savo krašto Amerikon ir kitur duonos kąsnio jieškotų. Taigi „Ūkininke“ rašysime apie tai, kas ir kaip reikėtų padaryti, kad tą „Ameriką“ pagaliaus čia-pat Lietuvoje turėtumėm, kad čia-pat savo krašte kiekvienas žmogus išmokęs darbo galėtų jo rasti tiek, kiek reikia jam ir jo šeimynai žmoniškai gyventi; rašysime apie tai, kas reikėtų daryti, kad nereikėtų mums skirstyties po visą pasaulį, vargti vargas ir... nykti.

Jei savo darbo pradžioj maža terašysime apie paties ūkio reikalus, tad darysime taip ir dėl to, kad dabar visiems žmonėms ne žemės darbas rūpi: dabar kiekvienam žmogui rūpi ir turi rūpėti kiti, didesni šių dienų reikalai. Dabar pirmąją vietą Lietuvoje užima bežemių žmonių, valsčių, mokyklų (iškalų), teismų (sūdų) ... visos Lietuvos reikalai. Juk dabar visur yra kalbama tik apie tai, kaip reikėtų perdirbti visas Rusų žemės ir su ja visos Lietuvos gyvenimas, kad žmonės galėtų visur savo krašte žmoniškai, ne taip, kaip bežadžiai, betiesiai gyvuliai, gyventi. Kuo pasibaigs visas tas mųsų gyvenimo sujudimas.

sunku tuo tarpu pasakyti, bet, ar šiaip ar taip jis nukryps, Lietuvos žmonėms dabar daugiausia rūpi ir turi rūpėti visos Lietuvos reikalai. Apie tuos visos Lietuvos reikalus ir bus „Lietuvos Ūkininke“ daug rašoma.

Ir kaip gi rašytojas iškęstų dabar apie tuos reikalus nerašęs? Jei lietuvių tauta negalės žmoniškai Lietuvoje gyventi, jei bus ji savo krašte suvaržyta, supančiota, jei didelė daugybė Lietuvos žmonių neturės joje žemės, jei lietuvių kalba bus varoma iš Lietuvos mokyklų, teismų, bažnyčių, — tad lietuviui alkana bus ir skurdu savame krašte gyventi, sunku bus jo vaikams, kiek reikiant, mokslo įgyti, sunku bus teisybė rasti, sunku bus Dievo žodis kaip reikiant suprasti.

Toliau, jei reikia, kad dabar lietuviui daugiausia rūpėtų visos Lietuvos reikalai, tad jis, žinoma, turi tą Lietuvą ir jos reikalus pažinti ir suprasti. Kad tuos savo krašto reikalus mųsų žmonės pažintų ir suprastų, „Lietuvos Ūkininkui“ dabar daugiausia ir rūpės.

Męs sakėme, jog dabar visur yra kalbama apie tai, kaip reikėtų perdirbti visas Rusų žemės ir su ja Lietuvos gyvenimas. Rods, lietuviai dabar rūpinasi, kad jų kraštas galėtų pats valdyties taip, kaip to panorės Lietuvos žmonės, bet tuo tarpu dar... toli gražu: beveik visa Lietuva tebėr įsprausta į visos Rusų valstybės gyvenimą, męs dar negyvename, kaip tinkami, — taip, kaip reikia tautai, kuri nori savarankiškai gyventi. Kas iš to išeina, labai aišku. Iš to, žinoma, pirmiausia išeina, jog dabar mųsų tautos gyvenimas labai daug pareina nuo visos Rusų žemės gyvenimo, nuo visos Rusų gyvenimo tvarkos. Kad, sakysime, Rusijoje nebūtų žmonėms leidžiama viešai rinkties ir kalbėti apie savo reikalus, tad nuo to, žinoma, kentėtų dabar ir Lietuvos žmonės: ir jie negalėtų, vyresnybei žinant, rinkties, kalbėti ir spręsti apie savo krašto ir tautos reikalus. Iš to dar išeina, jog mums turi dabar rūpėti, kad ir visoje Rusijoje būtų įvesta gera gyvenimo tvarka, geri įstatymai, žodžiu sakant — mums, lietuviams, turi rūpėti ir visos Rusijos gyvenimas. Ir apie tą Rusijos ir ypačiai Rusijos žmonių gyvenimą dabar daug rašysime, jį iš visų pusių aiškįsime, kelsime aikštėn: tas visos Rusijos gyvenimas mus, lietuvius, dabar daug ko gali ir pamokyti.

Einame toliaus. Męs gyvename Europoje, pasaulyje... Gerai supratę ir pažinę tos Europos ir viso pasaulio gyvenimą,

geriaus suprasime ir pažįsime patįs save ir savo reikalus. Jei, pažinę kitų kraštų gyvenimą, matysime, jogei kitur žmonės daug laimingesni už mus, turi daug daugiaus duonos, mokslo, apšvietimo, moka geriaus ginti savo reikalus, — jei žinosime dar, kuriais jie yra prie to priėję, — tad ir męs patįs jausimės daug stipresni, daug geriaus mokėsime rūpinties savo krašto reikalais. Ypačiai daug čia mus galėtų pamókyti geresnis ir laimingesnis kitų tautų, tokių, kaip antai — latvių arba čechų, gyvenimas. Taigi, ar šiaip ar taip, Lietuvos žmonėms, kuriems rūpi savo tautos reikalai, turi rūpėti ir kitų tautų gyvenimas. Ir „Lietuvos Ūkininkas“ stengsis, kad tų tautų gyvenimą jo skaitytojai gerai galėtų suprasti ir pažinti.

Einame dar toliaus. Lietuvos žmogus, kuriam skiriame savo laikraštį, kitą susitikęs, paprastai juk klausia: „Kas nauja, kas gera girdėti?“ Čia žmogui, kurs klausia, dažnai visiškai nerūpi savo paties nauda, jis klausia tik dėlto, kad tų žinių jieško ar reikalauja visas jo protas taip, kaip reikalauja duonos kąsnio jo kūnas. Žmogus, kurs tų žinių nejieško, nėr kaip reikiant žmogus, jam, tarytum, ko trūksta, jis kaip ir serga. Žmogus, kuriam teks skaityti „Lietuvos Ūkininkas“, tikimės, bus žmogus kaip reikiant ir todėl steigsis žinoti, „kas nauja, kas gera girdėti“ — Lietuvoje, jos pakraščiuose, visoje Rusijoje ir visame pasaulyje. Ir tų žinių „Lietuvos Ūkininkas“ stengsis visuomet parūpinti savo skaitytojams tiek, kiek tat yra galima savaitiniame žmonių laikraštyje.

Be to, mųsų laikraštyje, bus nemaža visokių šiaipjau pasiskaitymų: apsakinėjimų iš žmonių gyvenimo, vadinamųjų apysakų, apsakymėlių, dainelių... ir daugybė kitokių skaitymėlių. Apskritai sakant, rūpįsimės, kad mųsų laikraštyje rastų vietos visokie skaitymai, kurie neša žmogui šviesą ir jį dorina.

Be mųsų įsteigiamojo laikraščio, lietuviai turi ir kitų laikraščių. Apie tuos laikraščius, jų įžymesniuosius raštus ir raštelius ir apie išeinančias lietuvių knygeles, ypač apie tas knygeles, kurios skiriamos arba tinka žmonėms, — bus rašoma, nurodoma ir pranešama „Lietuvos Ūkininke“.

„Lietuvos Ūkininke“ spauzdįsime, kur galėdami, ir tam tikrus paveikslėlius.

Skirdami savo laikraštį žmonėms, rūpįsimės, žinoma, rašyti taip, kad mus tie žmonės kaip reikiant suprastų. Taigi rašysime suprantamai, aiškiai.

Mųsų žmonių kalba ne visur vienoda, ir mųsų rašytojai ne visi rašo vienodai. Tas mųsų šnekamosios kalbos įvairumas bus, žinoma, matyti ir iš „Lietuvos Ūkininko“ kalbos. Ateis laikas, subręs mųsų rašomoji kalba, ir visi rašytojai ims rašyti vienodai. Bet tuo tarpu to vienodumo nėra, ir, be to, savos kalbos męs kaip reikiant nemokame. Taigi labai mums būtų malonu, kad mųsų kalbos žinovai mums, kur galėdami, duotų savo patarimus: mums, žinoma, rūpės, kad mus suprastų žmonės, bet mums rūpės taip-pat, kad mųsų tautos kalba nebūtų rašytojų darkoma.

Pridėsime dar, kad į darbą prie „Lietuvos Ūkininko“ kviečiame visus įžymesniuosius Lietuvos rašytojus. Bet, kviezdami juos, gerai suprantame, jog tų žmonių darbo laikraščiui neužteks: nė tie rašytojai, nė męs patįs, be darbo žmonių pagalbos, daug ko nenuveiksime; jei mums patįs Lietuvos darbo žmonės nepadėtų, mųsų darbas negalėtų būti didžiai našus, ir męs negalėtumėme jiems kaip reikiant patarnauti. Taigi tikimės, kad Lietuvos darbo žmonės neatsisakys pranešti mums visokių žinių apie savo vietos reikalus ir šelpti mus šiaipjau raštais ir rašteliais. Rašant žinias, reikia, žinoma, rašyti gryna teisybė.

Tiek tuo tarpu apie „Lietuvos Ūkininko“ rūpesnius.

[1905 m. „Lietuvos Ūkininkas“ N 1].

Mųsų valsčius ir jo ydos. Parašė *J. Gabrys.* Vilnius, 1905 m. (Kaina ne pažymėta).

Knygelėje parodyta: kokie mųsų vaitai, valsčių raštininkai, ką ir kaip sprendžia valstiečiai savo susirinkimuose (vyrijose, kuopose), kas reikėtų padaryti, kad visas valstiečių gyvenimas būtų žmoniškesnis ir geresnis? Knygelėje kalbama apie tuos valstiečių vargus-negalus, iš kurių jie taip stengiasi dabar išbristi ir, kaip visi žinome, stengiasi išbristi dėl to, kad toliaus taip gyventi nebegalima.

Žmonės dabar jau patįs supranta savo vargus, jie patįs ieškosi dabar ir vaisto. Todėl, mums rodos, šita knygelė yra pasirodžius vėlokai: jos nurodymais, kad ir teisingais, vargu benorės žmonės dabar naudoties. Abejojame apie tai ne tik dėl tos vienos priežasties. Abejoti mums liepia ir pati knygelės kalba. Knygelėje yra daug, labai daug nesuprantamų paprastam valstiečiui pasakymų, tokių, kaip antai: „savyvaldos organus privalo kontroliuoti ne administracija... nenormališkumas vals-

čiaus tvarkos... juo žemiau stovi kokia ypata ant „jerarkiškų“ administracijos kopėčių (laiptų), juo...“ ir t. t. Kas rašo apie sodžiaus žmonių reikalus ir rašo sodžiaus žmonėms, tas turi rašyti maž-daug taip, kaip kalba patįs sodžiaus žmonės, patįs sodiečiai.

Be to, knygelėje ir daugiaus yra negeidžiamų mažmožių. Pavyzdžiui nurodysiu vieną: rašytojas stato klausimą — *„Ko mums reikia?“* (pusl. 15) ir pats duoda, tarytum, atsakymą, bet iš to atsakymo niekas nesupras, ko mums tikrai reikia. Rašant reikia atsargesniam būti!

Rašytojui, iš viso-ko matyti, labai rūpi valstiečių gyvenimas, jis myli juos, kaip geras vaikas myli savo motyną. Labai puiku, labai gražu! Visa knygelė parašyta karštai, su meile, tik gaila, kad ji parašyta skubotai, ne visur žmonėms suprantamai.

[1905 m. „Lietuvos Ūkininkas“ N 1, p. 20]. R. J.

Mųsų knygos.

Visuotinas, lygus, slaptas ir betarpiškas balsavimas. Parašė *P. Višinskis.* Kaina 5 kap. („Šviesos“ išleidimas).

Valdyti savo kraštą turi patįs žmonės, nes jie geriausiai žino, ko jiems reikia, kas jiems tinka. Bet kaip tokia **žmonių valdžia** įtaisyti? Mažam kokiam kraštui, žinoma, nesunku: žmonės gali dažnai susirinkti, pasikalbėti apie savo reikalus ir spręsti, kas ir kaip reikėtų padaryti, kad visiems ramu būtų gyventi; krašto vyriausybė ir visos vyresnybės turėtų tiktai pildyti visų žmonių arba visuomenės nusprendimus, žmonių valią. Taip ir yra kai-kur daroma; vietomis ir visą tą vyriausybę patįs žmonės išsirenka iš savo tarpo.

Bet ten, kur kraštas platus, didelis, taip valdyties negalima; juk visi didelio krašto žmonės vienoje vietoje rinkties nei negalėtų. Tenai žmonės valdosi kitaip; tenai kraštas dalijasi į lygias dalis (kiekvienoje dalyje turi būti maž-daug lygu gyventojų), kiekviena tokia dalis išsirenka po vieną žmogų, kurs turi paskui **atstoti** visos tos dalies gyventojus; tokie išrinktieji iš atskirų krašto dalių žmonės, vadinamieji **atstovai,** renkasi paskui vienoje kurioje to krašto vietoje ir sprendžia apie visokius krašto reikalus.

Taip maž-daug valdosi žmonės ten, kur yra pačių **žmonių valdžia** arba kur žmonių reikalai ir gerovė jau yra jų pačių rankose.

Toji **žmonių valdžia** ne visur vienoda: vienur patįs žmonės turi valdžios daugiaus, kitur — mažiaus.

Ne vienodai renkami ir krašto **atstovai**: viename krašte juos renka žmonės vienaip, kitame — kitaip. Kaip tikrai reikėtų jie rinkti, kad geriausiai galėtų **atstoti** savo rinkėjus, — apie tatai gražiai papasakota P. Višinskio knygelėje: *„Visuotinas, lygus, slaptas ir betarpiškas balsavimas“*. Tenai skaitytojas ras, jog tokius atstovus turėtų rinkti: 1) **visi** pilnamečiai, sveiko proto žmonės, vyrai ir moters, 2) visi **lygiai**, turtininkai ir beturčiai, 3) visi **slapta**, kad rinkėjai balsuodami nieko nesibijotų, kad galėtų savo valią be baimės išreikšti, ir 4) **tiesiai** arba **betarpiškai**, kad tie atstovai, kuriuos išrinks žmonės, jau neberinktų iš savo tarpo kitų atstovų, bet patįs **tiesiai** arba **betarpiškai** galėtų, kur reikiant, savo rinkėjų reikalus ginti.

Kas norėtų kiek geriaus apie tokius rinkimus išmanyti, — dabar tas dalykas yra labai žinotinas, — tiems patariama perskaityti šitą P. Višinskio knygelę.

Visa knygelė parašyta labai suprantamai.

[1905 m. „Lietuvos Ūkininkas“ N 1, p. 20]. R. J.

Mųsų kalendoriai.

Metraštis arba *kalendorjus 1906 metams*, išleidžiamas *Peterburgo Lietuvjų Labdariškosjos Draugijos*. Kaina 20 kap. Peterburge, 1906 m.

Pernai šioje pusėje Peterburgiečių **Metraštis** buvo geriausias kalendorius. Jie ir šiems metams išleido visai gerą kalendorių. Kito mųsų kalendoriaus, geresnio už šitą, man dar neteko šįmet matyti. Taigi visiems „Liet. Ūkininko“ skaitytojams, kuriems dabar reikalingas kalendorius, patariame pirkties šitą*) „Metraštį“. Nusipirkę rasite jame, tarp ko kito: I) gražų *Šatrijos Raganos* apsakymėlį—„Sulaukė“ (jame motyna „sulaukia“ savo mylimojo sūnelio parvažiuojant be rankos, be kojos iš karo), 2) *M. Veito*, gyvulių gydytojo, straipsnį „Apie

---

*) Kai pasirodys daugiau gerų kalendorių, „Lietuvos Ūkininkas“ pasirūpįs savo skaitytojams tuojau pranešti. *Red.*

arklių auginimą“, 3) *J. Biliūno* „Amerikos“ (tariant „Pietų Amerikos“) gražų aprašymą, 4) *Žalios Rūtos* „Kai kurias žinias apie latvius“, 5) *Šaulio* „Panevėžį“ (miesto aprašymą), 6) *P. Matulionio* „Naudingus ir blėdingus vobuolus“, ir 7) kelis kitus straipsnius ir straipsnelius (*Kas girdėti Lietuvoje? — Kas pas Lietuvos ūkininkus girdėti? — Bažnytinės žinios. — Kas Rusijoje girdėti? — Rusijos karas su japonais. — Mėnulis...).*

Be to, „Metraštyje“ yra visokių kitų reikalingų žmogui žinelių.

Kad būtų suprantamesnis ir aiškesnis visas „Metraščio“ turinys, jame yra dar nemaža vaizdelių arba paveikslėlių. Yra jame ir keli žemėlapiai (tarp kitų ir ne visai teisingas „Lietuvių kalbos ploto žemėlapis“).

Vieno tik dalyko jame neras skaitytojas — neras apie „oro atmainas“. Bet tos žinios nė nereikalingos. Pr. M-o straipsnelis, kurį čia turi „Liet. Ūkininko“ skaitytojai („*Ar galima įspėti, koks kada bus oras?*“) aiškiai parodo, jog tomis oro žiniomis kalendorių rašytojai tik neišmanėlius apgaudinėja arba jas rašo tik senu papratimu dėl to, kad tokių žinių „būtinai reikalauja žmonės“.

[1906 m. „Lietuvos Ūkininkas“ N 4, p. 63]. *J. Jablonskis.*

Duona, šviesa ir laisvė*).

Ligišiolai Rusijoje visus valstybės reikalus atlikdavo *valdininkai,* t. y. žmonės, kurie turi gavę iš vyriausybės šiek-tiek valdžios ir gyvenime verčiasi ta vyriausybės duotąja valdžia. Valdininkai rašo įstatymus, įveda visokius mokesnius, leidžia surinktuosius iš žmonių pinigus ir, apskritai sakant, veda kaip tinkami visus didžiuosius žmonių ir krašto reikalus. Tokia žmonių valdymo tvarka vadinasi *biurokratija,* ir iš visų Europos valstybių ji tebėr užsilikusi tiktai Rusijoje ir Turkijoje. Visose gi kitose Europos šalise (kaip antai, Anglijoje, Francijoje, Vokietijoje, Serbijoje, Bulgarijoje, Juodkalnyje ir t. t.) valstybės reikalus, ar šiaip ar taip, veda jau patįs žmonės per savo rinktinius *atstovus,* t. y. per tam tikrus žmones, ku-

---

*) Iš Pėšechonovo „Chleb, svėt i svoboda“.

rie valstybės valdyme *atstoja* savo rinkėjus. Per atstovus valdosi žmonės ir visose Amerikos valstybėse. Toks-pat žmonių valdymasis jau 16 metų įvestas ir Japonijoje. Visos tos tautos gyvena daug geriau, padoriau ir turtingiau už mus, lietuvius, ir už visus Rusijos gyventojus. Tas labai suprantama: pati tauta, žinoma, geriau numano, kokie jai reikalingi įstatymai, kam kokie mokesniai pakeliami, kam ir kaip tautos pinigai reikia suvartoti.

Kai-kurie apšviestesni žmonės ir Rusijoje seniai jau suprato, kad valstybę turi valdyti patįs žmonės, ne valdininkai. Valdininkai turi tik pildyti visa, ką jiems paliepia žmonių atstovai. Bet kalbėti apie tai arba rašyti apie tai knygose ir laikraščiuose buvo ligišiol smarkiausiai užginta. Tuos gi, kurie dėlto mėgino aiškinti šitai žmonėms, vadindavo ***politiškaisiais nusikaltėliais,*** juos be jokio teismo dėdavo į kalėjimus arba varydavo iš savo gimtinės žemės ten, kur, kaip yra sakoma, pipirai auga.

Tuo tarpu, Rusijos dalykai ėjo vis prastyn ir prastyn. Žmonės vis didžiau ir didžiau skurdo ir vargo, dažnai tiesiog — badavo arba badu mirė. Paskui prasidėjo toli rytuose karas su Japonais. Tuoj pasirodė, kad Rusija, didžiausioji visame pasaulyje valstybė, negali atsilaikyti nė prieš mažutį kraštą — Japoniją. Šitas karas — jį pradėjo biurokratija — pareikalavo šimtų tūkstančių žmonių, milijardų rublių pinigų ir dar didžiau nuvargino, nualino žmones. Dabar jau visiems rados aišku, kad toliau taip gyventi nebegalima. Daugelis suprato, kad valdininkai tik galą daro Rusijai, ir pradėjo reikalauti, kad valstybei valdyti būtų sušaukti žmonių atstovai.

To reikalavo inteligentija, tariant tie apšviestesnieji žmonės, kuriems rūpi ne vien savo nauda, bet ir tai, kad visų žmonių gyvenimas būtų geresnis ir šviesesnis. To reikalauja dabar ir darbininkai, kurie supranta, kad, visa vedant valdininkams, jie nėkuomet negalės pagerinti savo būvio. Pradėjo to reikalauti daugelyje vietų ir valstiečiai, tariant valsčių žmonės, kurie taip-pat pamatė, kad dabartinė vyriausybė nė žemės jiems nepridės, nė mokesnių jiems nesumažįs (reikalauja to, žinoma, daugiausia valstiečiai mažažemiai ir bežemiai).

Žmonės ėjo vis drąsyn ir drąsyn, šiaušėsi vis labiau ir labiau. Biurokratija matėsi nieko neveiksianti prieš žmonių galybę, ir ėmė leisties. Dabar jau nuspręsta leisti žmonių at-

Adomas Sketeris su žmona.

stovams tarylies apie valstybės reikalus. Neseniai buvo išleisti ir tam tikri įstatymai apie „Valstybės Dumą“. Bet tais įstatymais vyriausybė žmonėms neįtiko: po kiek laiko prispirta vyriausybė pažadėjo juos, tarytum, pataisyti, bet žmonių nė tie pažadėjimai, nė paskui patįs tie „pataisymai“ jau nebenutildė, ir dabar žmonės — kalbu apie prakilnesniuosius — tiesiog reikalauja, kad iš žmonių atstovų būtų sušauktas toks seimas, kurs pats nuspręs, kaip toliau turi būti sutaisyta visa vyriausybė ir kas tuojau, nieko neatidedant, reikėtų padaryti, kad pakenčiamesnis būtų visas žmonių gyvenimas.

Ar šiaip ar taip, bet ir Rusijoje netrukus bus įvesta žmonių atstovybė. Tas reiškia, kad žmonės išsirinks iš savo tarpo atstovus, kurie iš visos Rusijos susirinks draugėn ir ims visi tarylies ir leisti įstatymus, skirti žmonėms mokesnius, žiūrėti, kad žmonių pinigai būtų leidžiami kur ir kaip reikiant, kad valdininkai visuose savo darbuose eitų įstatymais, ir apskritai — spręs jie apie visus didžiuosius Rusijos dalykus. Galima tikėties, kad žmonių atstovai sutvarkys visos valstybės dalykus, ir kad Rusijos žmonės pradės paskui gyventi ne prasčiau, kaip kituose kraštuose.

Bet tam reikalinga, kad žmonių atstovais patogųs žmonės tetaptų. Tokių žmonių, kurie norės atstovauti, arba vadinamųjų atstovų-kandidatų, bus, žinoma, daugybė. Bet atstovais reikia rinkti tik tokie žmonės, kurie rūpįsis ne vien savo pačių nauda, ne vien savo gyvenamąja vieta arba savo luomu, bet visos žemės ir visos tautos gerove. Taigi reikia išrinkti tokie žmonės, kurie žino, kas žmonėms reikalinga, ir supranta, kaip padaryti, kad žmonės nebūtų skaudžiami. Idant atstovais tokie tegalėtų patekti žmonės, būtinai reikalinga, kad kiekvienas žmogus dar prieš rinkimus pats apgalvotų, kas reikalinga žmonėms, ir paskui atiduotų savo balsą už tokį kandidatą, kuris apsiims ir prisižadės atstovų susirinkime arba „atstovų rūme“ ginti, kiek galėdamas, tą gyvenimo tvarką ir tuos įstatymus, kurie reikalingi dabar žmonėms.

Ko reikia žmonėms — ant to, rasit, nesunku atsakyti ir tuojau.

Lietuvos žmonėms reikia, žinoma, pirmiausia būti sotiems, apsiavusiems, apsidariusiems, gyventi šiltose, ardviose ir šviesiose trobose ir turėti užtektinai viso to, be ko žmogus ne gyvena, bet skursta, reikia viso to, kas būtinai reikalinga jo

ūkiui, jo žmoniškam gyvenimui. Vienu žodžiu sakant, jam reikia **duonos.**

Toliau Lietuvos žmonėms reikia **šviesos**, nes be apšvietimo, be šviesos, nė visuomenės nė savo pačių gyvenimo jie negali žmoniškai sutaisyti; be apšvietimo jie visuomet bus atsilikę nuo kitų tautų gyvenimo; visa, kas šviesu ir gera, be apšvietimo jiems bus neįmanoma.

Be to, Lietuvos žmonėms reikalinga **laisvė**: reikia, kad jokie ponai nejodinėtų žmonių sprandais kaip tinkami ir kad visi klausytų tiktai įstatymų, kuriuos bus išdirbę žmonių atstovai.

Trumpai sakant, Lietuvos žmonėms reikia **duonos, šviesos ir laisvės.**

Bet kaip tat padaryti? Apie šitą dalyką kiekvienas turi gerokai pagalvoti.

Netrukus pasirūpįsime trumpai apsakyti, kokia, mųsų nuomone, reikėtų įvesti Lietuvoje tvarka, kad žmonės joje tikrai turėtų ir duonos, ir šviesos, ir laisvės.

[1906 m. „Lietuvos Ūkininkas" N 6, pusl. 77—78]. *R. J.*

Apšvietimo reikalai*).

Lietuvos žmonėms reikia apšvietimo. Jo reikia pirmiausia tam, kad žmonėms lengviau būtų pelnyties duona ir rasti visa, kas reikalinga gyvenimui. Mokslas žino jau labai daug to, kas gali pagerinti, palengvinti ir pagreitinti žmogaus darbą. Kad žmonės tuos mokslo išradimus žinotų ir mokėtų juos savo reikalams suvartoti, jie galėtų daug mažiau dirbti ir betgi daug daugiau uždirbtų. Bet mųsų žmonės tų mokslo išradimų nežino, gyvena senoviškai, visa darydami taip, kaip buvo daroma kitados, senų-senovėje.

Paimkime, pavyzdžiui, kad ir tą pačią krosnį. Troba ir taip ankšta ir jos dar beveik pusę turi užėmusi krosnis, tokia krosnis, kuri suėda daugybę malkų, bet duoda maža šilimos, dažnai rūksta arba galvas sugauna.

---

*) Šitam straipsniui suvartota viena Pėšechonovo knygelės („Chlėb, Svėt i Svoboda") dalis („Svėt"). *R. J.*

Man žinomas toks atsitikimas. Apsistojo vienas mokslo vyras sodiečio troboje, kurioje buvo statoma krosnis. Žiūrėjo, žiūrėjo ir sako:

— Ką jųs čia, vyrai, dirbate? Argi taip dabar krosnįs statomos? Juk čia jųsų ne krosnis, čia laužas. Kad norit, aš jus pamokysiu: tikėkit manim, patįs paskui džiaugsitės.

Tuoj nupaišė krosnį, apsakė žmonėms, kaip kas daryti, ir pats žiūri, ar taip viskas daroma. Ir puiki išėjo krosnis. Ir dabar ten visoje apygardoje tokios tėr statomos krosnįs. Ir krosnininkai gerai uždirba, ir žmonės džiaugiasi: malkų reikia maža, šilimos yra daug ir smalkių nėkuomet nėra.

Bet tai buvo tik laimingas atsitikimas: kad nebūtų pasisukęs geras, išmanąs žmogus, žmonės ir dabar tebestatytų tenai krosnis kaip statę. Juk ir dabar milijonai žmonių savo trobose, krosnių vietoje, turi laužus, nors miestuose turtingųjų žmonių labai geros mokama statydinties krosnįs.

Taip-pat yra ir su žeme: krapšto ją žmonės taip, kaip dar tėvų-tėvai krapštydavo. Ir kada gi žmonės ims kaip reikiant ją dirbti? Patįs žmonės, būdami neapšviesti, nežino, kaip tikrai reikėtų dirbti žemę; žmonės, būdami tamsųs, bijo ką nauja pradėti. Čia, žinoma, ir žmonių vargas yra kaltas.

Reikia minėti, kad dabar ir mokslas daugiausia didžturčiams tarnauja, nedaug tesirūpindamas vargo ir darbo žmonėmis. Kitaip nė negalėjo ligišiolai būt: mokslo žmonės daugiausia ne iš vargo, ne iš darbo žmonių išeina, ir tų žmonių reikalai jiems dažnai nesuprantami. Be to, kad ir jie išrastų ką reikalinga žmonėms, tad žmonės, būdami neapšviesti, nemokės jų išradimais kaip reikiant pasinaudoti.

Paimkime tokį dalyką. Kiek išdvesia kas metai sodžiuose gyvulių! Ir dažnai visai dėl kokio mažmožio, dėl to, kad nebuvo gydoma laiku, ir kaip gydyti — žmonės nežinojo. Gyvulių gydytojo žmogus neprisišauks, nes jų visoje gubernijoje kokie penki-šeši tėra. Pagaliaus, kas čia besirūpįs gyvulių! Kiek pačių žmonių miršta be laiko, ir kam jie rūpi! Užsieniuose keli didesni mųsų sodžiai turėtų jau savo daktarą, pas mus gi daktaro važiuok 20—30 varstų. Ir žmonės negaluoja, serga ir dažnai miršta tokiomis ligomis, nuo kurių, kad būtų gydoma laiku ir kaip reikiant, būtų lengva pasitaisyti.

Negana to, kad męs ligonių negydome. Neturėdami jokio supratimo apie gydymą, žmonės dažnai tik kenkia ligoniui:

dažnai pagirdo, pavalgydino ligonį tuo, kuo jam tik ligą padidina arba įvaro. Taigi ir išeina, kad iš kiekvieno tūkstančio žmonių mųsų krašte miršta kas metai beveik dvigubai tiek, kiek jų miršta užsieniuose. O juk kiekvienas žmogus — tai pinigas, juk išauginti jam reikėjo nemaža duonos, darbo ir pinigų. Kiekviena ligos diena, ir tai žmonėms pragaištis. O kad suskaičius visos tos pragaištįs, kurias turi Lietuvos žmonės dėl savo tamsumo, tai reikėtų tiesiog pasibaisėti!

Neapšviestiems žmonėms ne tiktai prasikurti sunku, jie gali pagaliaus visiškai sunykti, nualėti. Mat, kas yra. Dabar, kaip yra žinoma, daug prekių, ypačiai javų, gyvulių ir kitų ūkio dalykų, Lietuva parduoda į užsienius. Neparduoti į užsienius męs negalime, nes patįs turime pirkties iš kitur nemaža visokių daiktų: męs jų arba visiškai neturime savo krašte (kaip antai, arbatos, kavos, ryžių, medvilnės, arba bovelnos), arba jų patiekti mųsų žmonės nemoka (kaip antai, visokių mašinų, padargų, instrumentų). Taigi užsieniams parduodame, ir parduodame dėl to, kad turime parduoti.

Bet prekiaujant su užsieniais gali štai kas atsitikti:

Sėjo, sakysime, žmonės linus, ir viskas ėjo gerai: sėjo, ir kainos buvo geros. Tik staiga ėmė mokėti linams nedaug, linų nebereikalauti, pagaliaus nė pirkliai nebesirodo. Juk tas reiškia, kad kur-nors, rasit labai toli, kur-nors už jūrių, žmonės išrado linų ūkyje ką nauja: rasit labai toli ten žmonės išmoko, kaip padaryti, kad geriau derėtų linai, ir numažino todėl linų kainas; rasit, jie taip pagerino tenai patį linų apdirbimą, jog fabrikantai nė dykomis nenori mųsų linų imti. Kad ūkininkai būtų patyrę apie tuos užsienių išradimus laiku, tad ir patįs, rasit, būtų jais pasinaudoję arba linų vietoje būtų ėmę sėti ką kita. To nežinodami, jie tik prasikiša, o dabar nėkaip nesupaiso, kas čia yra kaltas.

Taip ir su kitais javais. Amerikiečiai, sakysime, padirbs kokį puikų arklą (plūgą) arba išras kokias naujas trąšas. Javai apsieis jiems pigiaus, ir jie sumažįs javų kainą. Ta pačia kaina ir męs turėsim savo javus pardavinėti, bet tų Amerikos išradimų nežinosime ir mums patiems tie javai išeis brangiaus. Ir kas gi čia bus kaltas? — Tik mųsų neapšvietimas.

Ką jau bekalbėsi apie apšvietimo reikalingumą fabrikų darbe ir visose kitose žmonių pramonėse? Apšviestas darbininkas beveik kiekvieną darbą gali padirbti veikiaus ir ge-

riaus, taigi — ir uždirbs jisai daugiaus, negu tas, kurs neturi mokslo. Iš to aišku, kodėl užsienių prekės geresnės ir pigesnės, negu mųsų; iš to taip-pat aišku, kodėl tenai darbininkas uždirba kur-kas daugiau, negu mųsų.

Apšvietimas visiems reikalingas, bet juo labiau — darbininkui. Jį, ligi neapšviestą, visi skaus, visi galės nusukti. Paimkime kad ir tuos supirkinėtojus: juk jie daugiausia prasikuria iš to, kad mųsų žmonės tamsųs, jie naudojasi tuo, kad žmonės nežino, kaip ir kur parduoti prekė ir kiek ji tikrai verta. Taip-pat yra ir visuose kituose dalykuose. Kad darbo žmogus galėtų savo reikalus ginti, jam reikia suprasti, kas ir kaip jį suka, kas jį melžia. Taigi reikia, kad toks žmogus daug išmanytų, daug žinotų: visuomenės gyvenimas labai painu suprasti, visos to gyvenimo pinklės labai sunku suvaikyti. Bet suprasti, suvaikyti reikia, būtinai reikia.

Dabar, kada patįs žmonės pradės dalyvauti viso krašto valdyme, reikia ypač stengties suprasti, kas gera ir kas bloga yra gyvenime. Šiaip dykaduoniai, verteivos, pirkliai, valdininkai apsuks žmogų, žmogus to nė nesupras tuojau ir tik paskui ims kasyties pakaušį. Tuo pažiūrėjimu įstatymas išrodys dažnam geras, bet paskui — nors ėmęs ir verk.

Be to, dabar negalima rūpinties vien savimi, vien tuo, kad pačiam visa patyrus arba supratus, kad savo vaikas kaip-norint pamokius. Reikia rūpinties, kad visi patirtų, visi išmanytų, kas žmonėms gera ir reikalinga. Šiaip nebus doros. Jei pats aš supratau visą dalyką, bet mano kaimynai nęsuprato, tad jie, renkant atstovus, atiduos savo balsus už tokį kandidatą, kurs man visai nenorimas, ir mano balsas nueis perniek. Todėl kiekvienas žmogus, ką patyręs ir supratęs, turi rūpinties ir kitiems išaiškinti. Apšvietimu reikia dabar visiems žmonėms rūpinties.

Ligišiol apšvietimas mus buvo visiškai apleidęs, ligišiol gyvenome tiktai tamsybėje. Turime savo krašte kelias gimnazijas, prekybos mokyklas, realines mokyklas, bet visos tos mokslo įstaigos mųsų žmonėms neprieinamos, jose mokslas labai brangus, ir, be to, mųsų vaikus tos mokyklos nenoromis priima. Universiteto savo krašte neturime nėvieno. Yra mųsų krašte nemaža pradedamųjų mokyklų, bet žmonėms jų neužtenka. Antra vertus, kad ir būtų pakaktinai, — ką gi jos gera duoda? Beveik visą laiką jos moko tiktai rusiškai skaityti,

rusiškai rašyti, rusiškai giedoti ir rusiškai kalbėti. Juk toks mokslas gyvenimo nepalengvįs. To, kas lietuviui reikalingiausia, — kas duoda jam supratimą apie jo gyvenimo reikalus, kas jį tikrai apšviečia ir dorina, — iš mokyklų mųsų vaikai to neparsineša. Mokytojus pradedamosioms mokykloms paskiria pati valdžia, ne žmonės, ir paskiria juos beveik iš vienų rusų, kuriems labai dažnai visai nerūpi nė mųsų žmonių gerovė, nė jų apšvietimas; jie pagaliaus beveik visai nesuprasdavo nė mųsų kalbos, jie buvo mums svetimi. Ir tokie mokytojai turėjo ir turi mokyti Lietuvos žmones, jų vaikus!

Tokių mokyklų, kuriose moko tikrai reikalingų ūkininkui ir šiaip-jau darbo žmogui dalykų, mųsų krašte beveik visiškai nėra, ir tose keliose šitos rųšies mokyklose visų dalykų moko nesuprantamai žmonėms, ne lietuviškai. Ką gi męs gera galime turėti iš tokių mokyklų!

Visos tos mokyklos buvo įkurtos, tarytum, tiktai mųsų vaikams rusinti, jiems atskirti nuo tėvų, nuo jų krašto gyvenimo. Valdžiai to dar nepakako, ir ji priveisė Lietuvoje dar „cerkvinių“ mokyklų, kurioms tiesiog rūpi stačiatikybė platinti, ne žmonių apšvietimas.

Apsišviesti žmogui be mokyklų taip-pat nepiga Lietuvoje. Biurokratija visaip kliudo tą apšvietimą. Nuo lenkmečio visą laiką savo knygas turėjome spauzdinti užsieniuose, čia jos buvo ginamos. Užpernai valdžia leido jas ir čia spauzdinti, bet vienais metais, žinoma, ne ką čia galėjome tomis knygomis padaryti; antra vertus, valdžia, leidusi spauzdinti knygas, pasirūpino tuojau, kaip visur, rašytojams ant nasrų apinasrį uždėti (cenzūrą įvedė), ir tas apinasris, ar šiaip ar taip, veržė rašytojams nasrus, neleido jiems rašyti visos teisybės. Laikraščius pernai tris žmonės tegalėjo leisti (ėjo „Vilniaus Žinios“, „Lietuvių Laikraštis“ ir „Lietuvos Bitininkas“). Ir pernai, žinoma, buvo nemaža žmonių, kuriems rūpėjo tautos apšvietimas, kurie norėjo leisti į žmones visai gerų, žmonėms suprantamų laikraštėlių, bet valdžia jiems to daryti neleido.

Rusijoje yra nemokamų knygynėlių, iš kurių žmonės gauna dykoms knygų pasiskaityti (perskaitę jie grąžina knygas iškur gavę), bet tuose knygynėliuose valdžia leidžia laikyti tiktai kai-kurias knygas, ne visas, kurios gaunamos pirkti knygynuose. Geresnių knygelių, žinoma, tenai nerasi, valdžia jų į žmonių skaityklas neleidžia. Bet mųsų krašte nėra nė tokių skaityklų:

kai-kur prie mokyklų yra žmonėms pasiskaityti rusiškų knygelių, bet viena — jos žmonėms nesuprantamos, antra — jos valdžios parinktos ne šviesti, bet rusinti žmonėms. Nemokamų skaityklų, kuriose būtų lietuviškų knygų, savo krašte męs neturime, bent, jei turime, priversti esame apie jas tylėti: ligišiol jos buvo ginamos ir persekiojamos.

Dažnas apšviestas žmogus labai mielai pasidalytų savo žiniomis su žmonėmis, įkurtų kokią gerą mokyklą arba įsteigtų kokius skaitymus apie tokius dalykus, kurie reikia žinoti žmonėms. Bet tas yra ginama. Mųsų krašte leidžiama kiti mokyt vien tam, apie kurį gerai atsišaukia vietinė policija, ir tai tik rusams (taip bent buvo ligišiol). Pagaliaus žmogus, kurs nori prekiauti knygomis (versties knygų pardavinėjimu), turi „mokėt" pasirūpinti, kad policija jį valdžiai pagirtų, gerai apie jį atsišauktų. Kas neleidžiamas įsteigia žmonėms skaitymus arba įsigeidžia atvirai kalbėti su žmonėmis apie krašto reikalus arba davinėti jiems geras knygas, tą suima, deda į kalėjimą ir t. t.

Nesunku, žinoma, suprasti, kodėl taip yra daroma. Daugelis valdininkų žmonių apšvietimo bijo, jie nenori, kad žmonės patirtų, iškur eina visos žmonių bėdos, visi jų vargai, kas juos skaudžia ir melžia. Daugeliui valdininkų žmonių apšvietimas yra kaip peilis po kaklu: jie stengias laikyti žmonės tamsybėje. Tamsųs žmonės jiems lengva buvo valdyti. Bet kas iš to valdymo išėjo, dabar visi mato: žmonės sunykę, valstybė nebepajėgia savo darbo dirbti, niekur nebėr tvarkos, visur viskas suirę.

Nors biurokratija taip visomis keturiomis rūpinas neprileisti prie teisybės žmonių, toji teisybė vis dėlto rado žmones. Daugybė žmonių dabar suprato, iškur kįla visi jų vargai, ir dabar žmonės, kad ir kažin-kas būtų, nebesutiks, kad grįžtų senovės tvarka. Žmonės nebenorės, tur-būt, nė tamsybėje pasilikti.

Šviesa, kad čia viskas griūtų, turi apšviesti visus žmones. Tam reikalinga, žinoma, pirmiausia, kad **mokymas būtų visiems įmanomas, visiems prieinamas, kad jis būtų visuotinis,** kitaip sakant — reikia įkurti mųsų krašte tiek mokyklų ir taip jos po visą kraštą išskirstyti, kad galėtų jose mokyties visi Lietuvos vaikai. To dar maža. Daugelis tėvų dar nesupranta apšvietimo naudos ir, gal-būt, nenorės savo vaikų leisti į mokyklą. Bet apšvietimas, kaip jau paaiškinau, yra visų Lietuvos

žmonių reikalas, ir negalima leisti, kad kieno-nors vaikai pasiliktų be mokslo: paskui jie patįs rūgos ant savo tėvų, ir pagaliaus visai mųsų tautai nuo tokių nemokėlių bus bloga. Todėl, pradedamasis **mokymas** reikia padaryti ne tiktai visuotinu, visiems prieinamu, bet ir **priverčiamu,** kitais žodžiais sakant — reikia visoje valstybėje ir Lietuvoje įvesti toksai įstatymas, kaip yra užsieniuose, būtent, kad vaikai nuo tokio ir tokio ligi tokio ir tokio amžiaus (pavyzdžiui, nuo 8 ligi 14 metų) eitų į mokyklą. Jei tėvų kuriam sunku bus tai išpildyti, — pavyzdžiui, jei vaikas neturės drabužio arba be to vaiko sunku bus tėvui ūkis vesti, — tokie tėvai reikėtų verčiaus visuomenės pinigais sušelpti, nekaip leisti, kad jų vaikai pasiliktų nesimokę.

Pats savaime suprantamas dalykas, kad mokymas turi būti **nemokamas,** kitais žodžiais sakant — **už mokymą tėvai neprivalo mokėti nė pinigais nė kuo kitu,** — ir ne tiktai pradedamosiose, „žmonių", bet ir visose kitose mokslo įstaigose (gimnazijose, ūkio mokyklose, realinėse mokyklose, universitete ir t. t.). Tesimokai kiekvienas, kurs tik nori ir gali mokyties. Juo daugiau bus apšviestų ir išmanančių Lietuvoje žmonių — juo geriau bus Lietuvai ir jos žmonėms. Dėl tos priežasties Vilniaus lietuviai — tėvai, susirinkę pasikalbėti apie savo vaikų-mokinių reikalus, 1905 m. nusprendė, tarp ko kito, reikalauti, kad Lietuvos mokyklose mokymas būtų nemokamas.

Kad visi galėtų mokyties, reikėtų, žinoma, daryti visa, kas galima. Taip antai, mokinius geležinkelis turėtų vežioti veltui, taip-pat turėtų daryti ir didesniųjų miestų vagonėliai. Prie mokyklų turėtų būti tam tikrų butų, kuriuose tėvai, jei gyvena toli nuo mokyklų, galėtų rasti savo vaikams pigią, sveiką ir tikrai gerą globą. Neturtėliai reikėtų ir pinigais šelpti, kad tik galėtų jų vaikai daugiaus mokslo įgyti. Argi maža dabar žūsta galvotų vaikelių dėl to tik, kad jų tėvai — nepasiturį, beturčiai? Jei galės visi mokyties kiek tinkami, tuomet kiekvienas vaikas eis tiek mokslo, kiek išneša jo galva, ir mokysis to, kas jam patinka, prie ko jis yra linkęs; tuomet kiekvienas toks vaikas tarnaus savo kraštui tokiu darbu, kurį jis geriausiai išmano ir kuriuo versties pats jis geriausiai moka.

Be to, ir pačios mokyklos reikia pataisyti. Reikia jose mokyti to, kas reikalinga darbo žmogui, kas gali pagerinti jo gyvatą, kas gali išaiškinti jam visuomenės ir krašto reikalus.

Jei jau ne visose, tad bent pradedamosiose mokyklose mokslo dalykai reikia išguldyti ta kalba, kurią vaikai yra išnešę iš savo tėvų: vaikams reikia duoti daugiau sveiko mokslo, o toksai mokslas, kaip yra žinoma, lengviausia įgyti, jei mokoma yra ta kalba, kurią vaikas supranta iš mažų dienų; taigi mokytojui nereikia rūpinties, kad iš vaiko, kaip tat buvo ligšiol daroma, pirmiausia išeitų toks padaras, kurs moka rusiškai dainuoti, rusiškai skaityti ir t. t.; mokyklai turi pirmiausia rūpėti, kad iš vaiko išeitų išmintingas ir doras krašto žmogus. Iš to, žinoma, dar neišeina, kad mokyties rusiškai visai nereikia: juo daugiau žmogus moka — juo lengviau jam pačiam gyventi, juo naudingesnis gali būt jis kraštui.

Mokytojams algas moka iš savo pinigų patįs žmonės. Taigi tiems žmonėms turi būti leidžiama patiems prižiūrėti ir mokyklos ir mokytojai. Jie patįs turėtų rinkti savo mokykloms mokytojus ir globėjus: mokytojai mokytų vaikus, globėjai turėtų globoti mokyklas ir mokytojus — prižiūrėti, kad tų mokytojų darbas būtų tikrai naudingas, ir rūpinties suteikti mokykloms visa, kas tą mokytojo darbą gali palengvinti. Taigi mokytojais, mųsų nuomone, tokie tegalės būti žmonės, kurie moka kaip reikiant savo dalyką ir patįs rūpinas krašto apšvietimu; kitokių mokytojų išmintingi žmonės, žinoma, nė nesirinktų savo mokykloms. Kad mokytojais būtų *visur vieni lietuviai,* to pasakyti negalėčiau: reikės, žinoma, žiūrėti, kad tas žmogus, kuris norės būti mųsų vaikų mokytoju, geriausiai galėtų atlikti savo sunkų darbą, bet tam vėl reikės, kad jis kaip priderant mokėtų mųsų krašto kalbą, be kurios sunku jam bus susiartinti ir susižinoti su žmonėmis, su mokinių tėvais ir pačiais mokiniais. Taip sakyti negalima ir dėl to, kad ir tarp lietuvių visokių juk yra žmonių... Taigi „varyti" mokytojas *vien* dėl to, kad jisai nelietuvis, ir rinkti mokytoju kitas žmogus *vien* dėl to, kad jisai lietuvis, mano nuomone, nereikėtų: apie šitą dalyką žmonės — mokyklų globėjai ir prievaizdai — turėtų kiekvieną kartą prireikus gerokai pagalvoti: atstatant koks žmogus nuo darbo, atstatytojams reikėtų visuomet turėti didžių ir gilių priežasčių.

Reikia rūpinties, žinoma, ne vien vaikais. Mokyties nėkuomet nėr vėlu, ir todėl, jei kas nori papildyti ar atnaujinti savo žinias, tokiam žmogui reikia visaip padėti. Tam tikslui reikia įtaisyti suaugusiems vakariniai ir šventadieniniai kursai, mo-

komosios dirbtuvės ir t. t. Toliaus, nemaž nereikia kliudyti, jei kas įsigeistų pasidalyti savo žiniomis su kitais. Todėl kiekvienam išmanančiam savo dalyką žmogui reikia leist steigti mokyklos, pasikalbėjimai, skaitymai ir t. t. Reikia, toliaus, kiek galima, visur steigti skaityklos ir knygynai pasiskaitymui. Reikia, pagaliaus, taip įtaisyti, kad laikraščius ir knygas galėtų spauzdinti ir leisti kiekvienas žmogus, kurs nori ir išsigali, nes tik tokiu būdu žmonės galės gaut pigiai visokių gerų skaitymų ir su skaitymais visokių tikrai sveikų ir reikalingų žinių.

Apskritai sakant, reikia visa daryti, kad mokslas ir šviesa galėtų išsiplatinti visame krašte ir kad žmonės galėtų pagaliaus ne tiktai rankomis ir kojomis, bet ir galva dirbti. Darbas yra žmonių lobio versmė. Apšvietimas gi ir mokslas duoda ne tiktai lobį tautai, bet gyvatą ir laimę: tauta, kuri bijo apšvietimo, visuomet skursta, nyksta ir miršta.

[1906 m. „Lietuvos Ūkininkas" N 7, p. 93—97]. *R. J.*

Elementorius *su paveikslais*. Parašė ir išleido kun. *J. Ambraziejus*. Kaina 5 kap. Vilnius, 1906 m.

Taip parašyta ant knygutės apdangalo, bet tuoj ant pirmojo puslapio pridėta: „**Elementorius**" *su paveikslais, poteriais, katalikiškais katekizmais ir ministranturu kartu arba skyrioms be katekizmų*". Pačiame gi elementoriuje, kurį čia turime, viduryje nėra nė poterių, nė katekizmų, nė ministrantūros. Paveikslėlių jame, teisybė, randame nemaža, visą rinkinį. Tarp jų randame: „išgamą" (ponaitį kiaulės snukiu), „beždžiones" (kelinėtas, sijonuotas ir skrybėlėtas beždžionaites), „katiną" (skrybėlėtą, dumiantį pypkę katino pirmagalį), „kuilį generolą" (generoliškai apsitaisiusį nuriebėlį paršiną), „kunigą" (paties elementoriaus parašytojo portretą), „jures" (dvi žuvi vandenyje) ir daug kitų. Nesuprantama tik, kodėl tokioje įvairioje, nepaprastoje kumpanijoje panorėjo būti ir pats autorius?

Elementoriuje yra nemaža ir skaitymėlių. Tik jie čia, mųsų nuomone, ne visiškai nusisekę. Taip antai, „Kuilys generolas" (toks skaitymėlis su tam tikru, jau minėtu pavekslėliu) mums išrodo sunkokas suprasti. Jo silpnybę suprato, matyti, ir pats autorius, bent pats jis išrado reikalingu duoti skaitymėlio pa-

aiškinimą. Aiškindamas sakosi parašęs jį lietuviams ir lietuvėms, „ypač mieste Vilniuje, kurie ir kurios išsižadėję savo prigimtos lietuviškos kalbos, ima kriuksėti lenkiškai ir savo kalbos prigimtos nuduoda būk nesupranta, o užpuolus šunlenkiams pradeda lietuviškai kalbėti, bet tankiai tada lietuviai ant jų prašymo su pagelba tiems ir toms išgamoms nebeateina" (pusl. 37). Viso to ilgo sakinio vaikai, žinoma, nesupras, žmonėms gi suaugusiems kun. J. Ambraziejus tų „kriuksėjimų" ir „šunlenkių", tur-būt, neskiria: mokyties iš elementoriaus nepadoriai pravardžiuoties ir tyčioties, tur-būt, nereikėtų.

Vaikai nesupras, tur-būt, nė elementoriaus „prakalbos". Ji prasideda gražiais žodeliais: „Mano mieli Lietuvių ir Žemaičių vaikeliai". Iš tų žodelių matyti, jog skiriama ji pradedantiems skaityti vaikams; bet autorius pasakęs joje keliolika ilgų sakinių apie nemokančio skaityti ir rašyti nelaimes, kažin-kodėl dar ilgesniais sakiniais aiškina „skiemeniavimo" nereikalingumą. Ar negeriau būtų buvę prakalboje rimtai parašyti tiktai apie tai, kaip reikia tikrai naudoties elementorium? Ir tokia prakalba reikėtų, žinoma, skirti ne vaikams, bet tėvams ir vaikų mokytojams.

Be to, elementoriuje yra dar viena naujiena: autorius įveda naują raidę, kuri jam buvo reikalinga parašyti „žodžiui", vartojamam stabdant arklį („tprr..."). Kam ji bus įdomu išmokti, tas ras pačiame elementoriuje.

Apie kitas šio ir kitų elementorių ypatybes pasirūpįsime parašyti kiek vėliau.

[1906 m. „Lietuvos Ūkininkas" N 14, pusl. 191]. *R. J.*

S. *Mečiaus.* **Trumpas žemės aprašymas.** Pirmieji geografijos uždaviniai su apsakymėliais ir kitais pasiskaitymais. Versta iš rusų kalbos. Kaina 35 kap. Vilnius, 1906 m. („Aušros" išleidimas).

Visiems, kurie nori žinoti, kaip kur gyvena mųsų pasaulio žmonės, kuo skiriasi nuo viena-kitos pasaulio dalįs (Europa, Afrika, Azija, Australija, Amerika), kas tai yra vėjai, dangus, saulė, žvaigždės, mėnesėlis, meteorai, planetos... — patariame perskaityti šitą Mečiaus „Žemės aprašymą". Kito tokio trumpo geografijos vadovėlio, kur būtų tiek žinių apie pasaulio įvairumus, apie visa, kas įdomu žmogui patirti apie pasaulio lygumas, kalnus, upes, ežerus, jūras, vandenynus, — lietuvių raš-

tijoje mums dar neteko matyti. Ir, kas ypatinga, visas žemės mokslas surašytas čia labai nepaprastai: trumpai aprašyti pasaulio kalnai ir tuojau paduoti keli gražųs apsakymėliai iš kalniečių gyvenimo („Mažutis Alpių medžiotojas, Giltinė akysen pažiūrėjo, Šv. Bernardo prieglauda"), arba trumpai aprašyta Azija, paminėta jos pusiasaliai, salos, kalnai ir upės ir čia-pat įrašyti aštuoni pasiskaitymai, iš kurių aiškiausiai matyti, kaip kur Azijoje gyvena žmonės, kas kur Azijoje yra žinotina, kas ten mums yra nepaprasta... Visą knygutę (110 puslapių) skaitai žmogus ir gėriesi, skaitai ir mokaisi, ir nuobodulio liga sirgti skaitant nereikia.

Kur lietuvių mokyklose bus įvestas geografijos mokslas, ten Mečiaus „Žemės aprašymas" tikrai bus reikalingas. To „Žemės aprašymo" apsakymėliai ir pasiskaitymai, suteikdami daugybę žinių apie pasaulio gyvenimą, vietomis mųsų nuomone, galėtų atstoti arba papildyti ir pačią skaitymų knygelę.

[1906 m. „Lietuvos Ūkininkas" N 17, pusl. 226—227]. *R. J.*

Čia ne juokai, bet tikra tiesa! Sutaisė *K. S-l-s.* Išleido P. ir U. Vilnius, 1906 m. Kaina 10 kap. (32 puslapiu).

S-l-o knygutė visa arba gangreit visa paskirta mųsų kunigams ir tiems Lietuvos žmonėms, kurie paprastai kalbasi lenkiškai. Kaip žiūri į tuos žmones ir kaip norėtų su jais pasielgti pats *S-l-s,* matyti iš tų jo pasakymų, kurių randame tokią daugybę jo knygelėje. Knygelėje gi randame tokių pasakymų: „Mat, kunigams rūpi lenkų karalystė, o ne žmonių labas, ne katalikystė; jie aukščiaus už Dievą lenkiškumą stato... tokius svečius reikėtų, kaip šunis išvyti" (*pusl.* 5); „Lietuvoje klebonijos — lenkiškumo tai lizdai... kunigai mųs, nors lietuviai, lenkų tikriausi tarnai... laukan, laukan, lenkomanai, vargomistros, varpninkai, gaspadinės... lenkų kamai... Lietuvoje — lietuviai" (*pusl.* 18 ir 19). Tokių ir panašių nusakymų ir visokių nešvarių pasityčiojimų pilna visa knygelė. Autorius, kalbėdamas apie Lietuvos kunigus, tarytum, visiškai užmiršta, kad Lietuvoje nemaža yra kunigų, kurie savo krašto kalbą patūri ir gina, kad daugybės kunigų, kaip sau S-l-s nori, jokiu būdu negalima vadinti „išgamomis, pagonais, lenkų kamais, lenkagaliais, lenkpasturgaliais" (knygutės žodžiai), kad tie Lietuvos žmonės, kurie mums nepatinka, ne vyti, ne laukan varyti reikėtų, bet pir-

miausia savo pačių darbais ir visu savo gyvenimu reikėtų parodyti jiems, kaip turi elgties Lietuvos žmogus, kuriam rūpi krašto laimė ir garbė...

Mųsų nuomone, visi tie žmonės, kurie kitus, „kaip šunis“, iš Lietuvos veja arba laukan varo ir visokiais nebūtais žodžiais prasivardžiuoja, nedaug ką gera savo kraštui padaro: tokiais savo darbais jie tik neapykantą sukelia prieš visa, ką jie patįs taip brangina ir taip stengias apginti.

Taigi ginkime visa, kas šventa, kas dora, kas lietuviui brangu, bet ginkime dorai ir žmoniškai. Tais keliais, kuriuos mums šiuo kartu nurodo S-l-s, doram lietuviui, kuriam rūpi tautos laimė ir garbė, eiti nereikėtų!

[1906 m. „Lietuvos Ūkininkas“ N 20, pusl. 271]. *R. J.*

P. Petliuko. **Ir pasklydo garsas po Lietuvą plačią...** Kaina 3 kap., Vilnius, 1905 m. („Aušros“ išleidimas).

Neseniai sukako dveji metai nuo tos dienos, kada šioje pusėje buvo leista lietuviams spauzdinti savo knygas. Ta diena Lietuvos gyvenime, tur-būt, visuomet bus atmintina. Apie tą dieną kalba ir P. Petliukas savo apsakymėlyje: „Ir pasklydo garsas po Lietuvą plačią“... Jis parodo, kokį didelį įspūdį padarė visoje Lietuvoje žinia, kad Vilniuje bus vėl spauzdinamos mųsų knygos, kad iš Vilniaus pradės eiti mųsų laikraščiai, kurie platįs Lietuvoje mokslą ir šviesą...

Balandžio 24 dieną suėjo dveji metai nuo to „garso pasklydimo po Lietuvą plačią“. Visiems lietuviams, kuriems brangus tos dienos atminimas, patariame perskaityti ir šitą knygelę.

[1906 m. „Lietuvos Ūkininkas“ № 20, pusl. 271]. *R. J.*

Tarp mirštančiųjų.

Pirmą kartą teko man būti mirštančiojoje lietuvių parapijoje.

Dar pereis 20—30 metų, ir jei visas parapijos gyvenimas eis kaip ėjęs, senoviškai, lietuvių joje nebebus: visi žmonės tarp savęs šnekėsis vien gudiškai, pasiliks tik keliolika senelių, kurie šiaip-taip mokės dar kelis žodžius susakyti lietuviškai, ir tiek. Išvirsti tiems žmonėms gudais bus juo lengviau, kad ir dabar iš visų pusių juos turi apsupę „gudai“, kad ir dabar jie gangreit visi „gudauja“ ir niekas jų nejungia su ta Lietuva, kuri taip nori dabar gyventi.

Šneku čia apie **Lazūnų** (arba **Lazdūnų**) parapiją. Apie tą parapiją buvo jau rašyta ir seniau mųsų laikraščiuose. Perskaitęs „Ūkininke" (žiūr. Nr. 14) trumpą Keleivio apie tą parapiją pranešimą, panorėjau ir aš, kelių Vilniečių patariamas, ją pamatyti ir bent kiek pažinti.

Iš Vilniaus išvažiavau geležinkeliu Lydon, iš Lydos vėl geležinkeliu — Gaujon, iš Gaujos arkliais — Lazūnų parapijon (Ašmenos apskrityje). Apsistojau tenai **Bebrėnų** sodžiuje pas vieną ūkininką, kurs pats šneka dar gana gerai lietuviškai; jo pati — gudė-ateivė, su savo vaikais ir jis ir pati šneka jau gudiškai, nors ir pati ir vaikai, matyti, supranta ir lietuviškai.

Visame sodžiuje būta seniaus 25 kiemų. Vieno kiemo turėta po 12 dešimtinių žemės (dirvų, dirvonų, ganyklos ir šiaipjau smiltyno). Dabar yra Bebrėnuose jau 50 kiemų.

Žmonės gyvena labai vargingai. Beveik nėra kiemo, iš kurio nebūtų vieno-kito vyro Amerikoje. Kad ne didžiaturčio K. Milevskio dvarai (jų viena diena neapeitum), žmonės kitur uždarbės neturėtų, ir reikėtų tiesiog badu dvėsti.

Man, tenai atvažiavus, rūpėjo žmonių kalba ir kurios-ne-kurios jų gyvenimo ypatybės pažinti. Netrukau pasimatyti su keliolika suaugusių vyrų, moterų ir vaikinų. Visi moka lietuviškai, bet šnekėdamies tarp savęs, ypač su vaikais, ima dažnai jau ir gudiškai kalbėti. Pažinau ir vieną to sodžiaus gudą: jis atėjęs čia gyventi iš kitos parapijos, jo pati to paties sodžiaus lietuvė, su vaikais abudu jau kalba tiktai gudiškai, nors vyras ir vaikai supranta ir lietuviškai (taip dažnai tenka jiems girdėti lietuvių kalba).

Lietuviškųjų knygų nė laikraščių niekas neskaito. Sodžiuje turima kelios lietuviškosios knygelės, bet jos tos vietos žmonėms beveik neįmanomos. Tas knygeles jiems padovanojęs vienas lietuvis kunigas, kurs neseniai gyvenęs jų kaimynijoje. Kad yra lietuviškųjų „gazetų" ir „daugybė visokių knygų", — jiems buvo visai nežinoma, nors tas dalykas, teisybę sakant, tos parapijos žmonėms dabar nė nerūpi: žmonės ten ne gyvena, tik vargą vargsta, ir antgalo — kur jie nueis su savo lietuviškąja kalba? Aplinkui (kitose parapijose) visi šnekasi gudiškai, jų pačių bažnyčioje pamokslai sakomi tiktai lenkiškai, giesmės giedamos tiktai lenkiškos, poterių jie mokomi tiktai lenkiškų!

Vienas žmogus, kuris šnekėjosi su savo vaikais jau gudiškai, paklaustas, kodėl taip daro, tiesiai pasakė, kad gudiškoji

kalba esanti jam ir jo vaikams reikalingesnė už lietuviškąją: „Jei mano vaikai nemokės gudiškai, ką gi jie darys bažnyčioje? Argi stovės jie ten, kaip kokie avinai, akis įbedę į kunigą? Nemokėdami gudiškai juk nesuprastų jie nė kunigo, nė Dievo žodžio (kunigas — žemaitis su savo parapijos žmonėmis kalbąs tiktai gudiškai, ne lietuviškai).

Daugumas moka lenkiškai skaityti: motinos pačios mókančios vaikus iš tam tikrų abėcėlių ir katekizmų. Pačios mókytojos lenkiškai paskaito tik iš maldų knygų ir abėcėlių: lenkų kalbos jos yra prisiklausiusios tiktai bažnyčioje.

Lietuvių kalba nė pačių lietuvių, nė gudų neniekinama, tik ji esanti jiems nereikalinga, nenaudinga; žmonės kalba lietuviškai tiktai iš papratimo; kiekvieną kartą vis daugiau maišo į savo kalbą gudiškųjų žodžių, jaunieji kalba jau „pa-litauskai" (ne „lietuviškai") ir kalba jau daug prasčiaus už senius.

Ką kalbėję tą kalbėję, ir ima žmonės teirauties: ką gi gera padarys toji Duma, ar duos jiems žemės „iš Milevskio" ar ne? Kai imi šnekėti, atsakydamas žmonėms, apie tą Dumą, apie žemės dalykus, visaip kalbamus Dumoje, žmonės tuoj bematant visi, tarytum, ausimis pavirsta, — taip jiems rūpi tie žemės dalykai! Kiti Dumos ir žmonių reikalai Bebrėniškiams nedaug terūpi. Dabar leista esą statyti kryžiai, daryti procesijos, kunigams važinėti, — kokių gi bereikią dar liuosybių! Reikią tik gauti daugiau žemės, pasiskolinti iš banko pinigų, ir būsią galima žmoniškai gyventi...

Lietuvos ponai-atstovai kai-kurie yra sakę Dumoje, kad žmonėms žemės Lietuvoje nereikią, kad reikią jiems tik apšvietimo, išsiskirstymo į vienasėdijas... Gyvendamas Bebrėnuose atsiminiau ir tuos ponus-atstovus, ir kaip gi gailėjausi, kad jiems netenka nors pasižiūrėti į Bebrėniškių duoną, į išblyškusias besveikates jų moteris, į jų nykstančius vaikus, prisiklausyti, kaip ten žmonės skundžiasi neturį nė kur karvės arba arklio išsimaitinti! Ką iš Milevskio uždirbą, visa turį vėl sumokėti vyriausybei ir ponams — mokesniams, už ganiavą ir už pievas.

Sunku gyventi tarp tų mirštančiųjų brolių, ir pabuvęs dvi dieni Bebrėnuose išvažiavau — **Lazūnų** sodžiun (5 varstai nuo bažnyčios ir nuo Lazūnų dvaro).

Ką ten mačiau ir girdėjau, apie tą kitą kartą pakalbėsime.

Pereitą kartą kalbėdamas apie **Lazūnų** parapijos lietuvius (Ašmenos apskrityje), aprašiau, kas trumpu metu teko pastebėti Bebrėnų sodžiuje. Šiuo kartu pašnekėsiu apie patį Lazūnų sodžių.

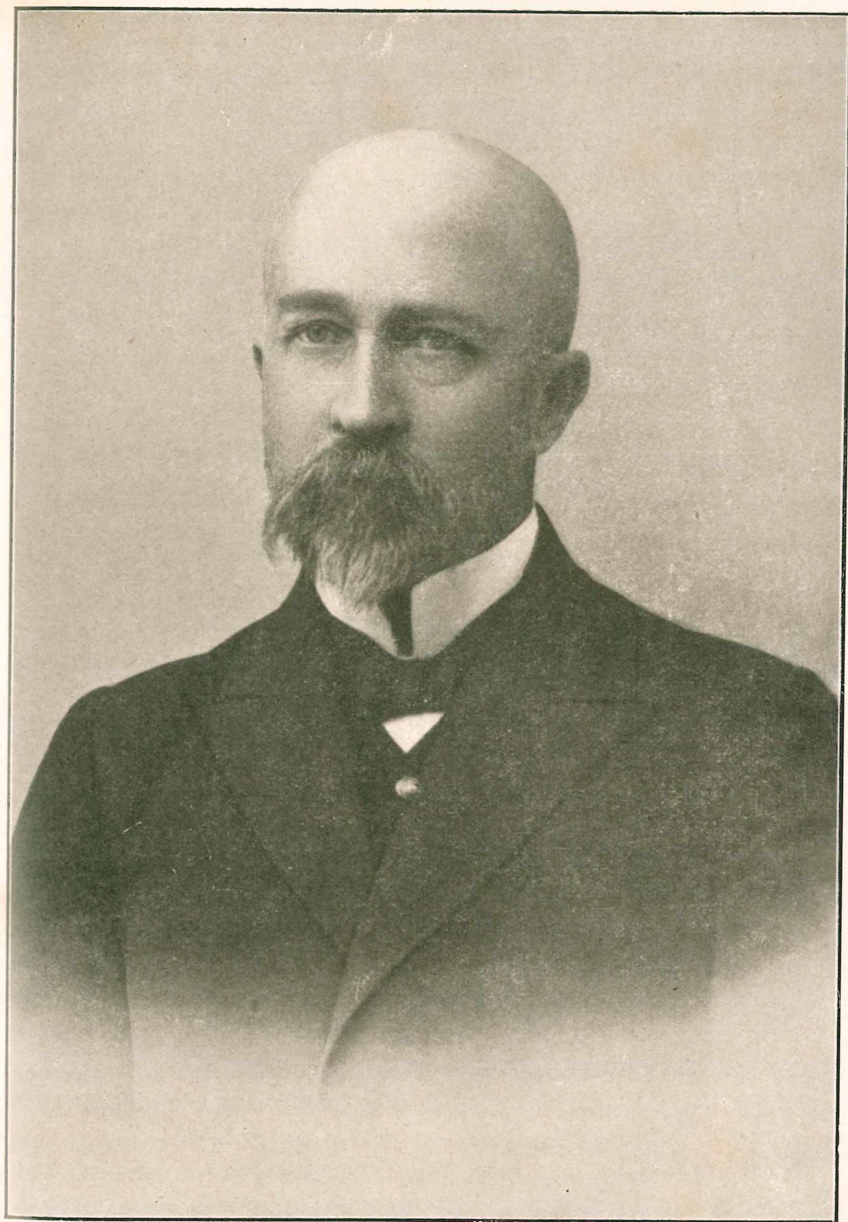
Lazūnų sodžiun važiavau pavakare pro Lazūnų bažnyčią ir dvarą. Užėjau pas kunigą. Kunigas — nebejaunas, apysenis žemaitis. Pastebėjau, kad mano rūpesniai jam nerūpi, ir galvos jam tais rūpesniais nekvaršinau. Priėmė mane kaip pakeleivį labai žmoniškai, pamylėjo, pagirdė, ir atsisveikinova. Paprašiau tik, kad nurodytų Lazūnų sodžiuje kokį geresnį, mano tikslui, sukalbamesnį lietuvį.

Tuo tarpu, kaip tyčia, apie bažnyčią ir klebonija pradėjo rinkties žmonių, arba tariant — moterų (turėjo būti paskutiniai Devintinių mišparai), ir kunigas tuoj supažindė mane su viena Lazūnų sodžiaus ūkininke. Pradėjau su ja šnekėties apie savo reikalą. Bematant mus apspito visas nustebusių moterų būrelis ir ėmė maišyties į mųsų kalbą. Buvo matyti, jogei beveik visos tos moterėlės šneka lietuviškai. Paskui, prieš mišparus ir po mišparų, girdėjau jas savo tarpe šnekantis daugiausia lietuviškai, nors bažnyčioje viskas buvo, žinoma, giedama ir Dievui siunčiami prašymai vien lenkiškai.

Po mišparų įsisodinau į ratus savo naująją šeimininkę, ir išvažiavom tiesiai Lazūnų sodžiun. Bevažiuodamas patyriau, kad vienas to sodžiaus galas jau „gudaująs“, kad to galo žmonės šneką jau daugiaus gudiškai, nekaip lietuviškai. Pati mano šeimininkė gyveno tame gudiškajame gale, ji atkilusi tenai iš lietuviškosios to paties sodžiaus dalies. Bevažiuodama pasakė, kad ir jos vyras nebešnekąs lietuviškai, nors viską dar suprantąs.

Netrukus įvažiavom pačian sodžiun. Lazūnų — nepaprastai didelis sodžius. Pačios sodybos traukiasi apie du varstu. Važiuojant per patį sodžių buvo matyti daugiausia moterų ir vaikų: vyrai, didieji darbininkai, buvo lauke — piovė šieną ir dobilus.

Apsistojome . . . Visi mus sveikina — „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus (teesie garbinamas Jezus Kristus)!“ Visiems atsakome, patįs gi šnekamės balsiai lietuviškai ir šnekiname saviškai praeivius. Žmonės atsako ir ima šnekėti lietuviškai, nors „pono“ lietuviškumas, matyti, išrodo jiems la-

J. Jablonskis išvažiuojant iš Bresto (1912 m.).

bai keistas. Kai-kurie sakosi „politauskai“ nesuprantą ir atsako man gudiškai.

Palengva eina per sodžių gandas, kad atvažiavęs kažin -koks neregėtas „ponas“ su „bernu“ — važinėjau su keturiolikos metų sūnumi — ir šnekąs su žmonėmis tiktai lietuviškai. Tuoj mųsų „pirkion“ pradeda rinkties vyrų ir lenkiškai pagarbinę ima su manimi rimtai lietuviškai šnekėti. Pareina iš lauko ir pats šeimininkas; tas lietuviškai nešneka, nors, matyti, visa supranta.

Reikėjo, žinoma, pasisakyti žmonėms, ko važinėju, ko noriu. Kiek galėdamas aiškinu ir ką nugirdęs užsirašau. Matau, kad mano „darbas“ išrodo žmonėms betgi keistas, ne visiškai įtikimas; kai-kurie netikėdami tiesiog šaipos arba galvas kraipo. Bešnekėdamas išgirstu daug nepaprastų, kitur nesakomų žodžių ir šiaipjau pasakymų, ir skubu tuojau užsirašyti. Žmonės vėl kraipo galvas, šypso ir ima šnekėti... apie Dumą, apie žemę, apie savo reikalus, bėdas, vargus. Kai-kurie mėgina tiesiog skųsties ant Milevskio, šnekėti apie „survitus“ (servitutus); pasisako nedavę ar nenorėję duoti Milevskiui kirsti miško, pasinaudoję jo miškuose ganyklomis, ir klausia, ar gerai padarę, ar nebūsią už tokį padarymą bėdos. Man ant visų tų klausimų sunku kas tikra atsakyti, grieštai pasisakyti „nežinau“ — taip-pat nenoriu ir imu... pasakoti apie Dumą, apie žemės dalykus Dumoje. Iš tos Dumos, teisybė pasakant, žmonės tenai daug ko laukia, tik bijo, kad negautų joje viršų... Milevskis, kad jis tenai neužčiauptų burnos tiems, kurie nori žmonėms žemės duoti. Aiškinu, kad ta jų „baidyklė“ dabar ne Dumoje darbuojas, kad jisai vadinamojoje Taryboje, ne Dumoje savo galvą suka, ir Lazūniškiai vėl, tarytum, aprimsta, ima lengviau kvėpuoti. Aš, nugirdęs kokį įdomesnį pasakymą, vėl imu užrašinėti, ir žmonės pradeda kalbėti jau apie ministerius, sako, dabar iš Peterburgo siunčią jie žinovus ten, kur reikia tikrai ištirti, kaip gyvena žmonės... Matau, kad kai-kurie ima į mane žiūrėti, kaip į vieną tokį išleistą iš Peterburgo žinovą. Vėl sakausi atvažiavęs paregėti, kaip čia lietuviai gyvena, ar daug čia yra lietuvių, ar daug čia yra tebemokančių lietuviškai šnekėti... Ir žmonės man sako, kad beveik visa parapija tebemokanti lietuviškai, tik daug kas jau ir „gudaują“, šneką dažnai „po-prostu“ (gudiškai). Patyriau, kad tenai, *Lugomėnų* valsčiuje, lietuviškai tebešneką žmonės dviejose seniūnijose (iš

penkių) — *Lazūniškai ir Gudenioniškai;* taigi lietuviškai šneką, be Lazūnų ir Bebrėnų, dar sodžiai — *Daniūnų, Šeškų, Bežamnių* (Bežeminių),*Valdzikų* (Valdikų), *Gudenionių, Dirvagių* (Dėravagių), *Dauronių, Zūbonių, Žydziūnų* (Žydžiūnų), *Ažubelalių* (Ažubelavių), *Vuosigirių* (Vosigirių), *Mačiūlinių, Pasalių, Zamašių, Ležnėnų*... Kai-kurie sodžiai, kaip antai Bežamnių ir Ažubelalių, tebemoką lietuviškai, bet tarp savęs šnekąsi daugiausia jau gudiškai, jau ėmę gudauti; tečiaus esą dar ir tokių sodžių, kur žmonės beveik nemoką gudiškai. Jiems, Lazūnų parapijos žmonėms, kitados buvę sakomi ir pamokslai lietuviškai; taip antai, kunigas Edvardas Petkevičius sakydavęs pamokslus lietuviškai; po jo buvęs kunigas Vilčinskis, kurs tik evangeliją paskaitydavęs lietuviškai; po kunigo Vilčinskio lietuvių kalbos visai nebėsą bažnyčioje ir poterius dabar žmonės kalbą tiktai lenkiškai. Šeimininkė čia tuojau pasigyrė mokanti dar ir poterius kalbėti lietuviškai; paprašiau pakalbėti, ir tuoj gražiausiai sukalbėjo „Sveika Marija". Lietuviškai skaityti kaip reikiant moką visame sodžiuje tiktai keli žmonės — tie, kuriems yra tekę daugiaus pasaulio matyti (Amerikoje arba tolesnėse Lietuvos vietose pagyventi). Jokių laikraščių niekas, kaip ir Bebrėnuose, neskaito. Lietuviškųjų knygelių tarp žmonių betgi yra, nors nedaug: jas padovanojęs žmonėms tas pats kitos parapijos kunigas, kurs vieną-kitą knygelę yra davęs Bebrėniškiams. Bet ir čia tos knygelės persunku žmonėms skaityti: tų knygelių kalba labai nutolusi nuo Lazūniečių tarmės. — Kad patįs žmonės tuojau dabar norėtų kalbos sugrąžinimo bažnyčion, — to nepastebėjau, bet kad visa parapija būtų visai nebepagydoma, to taip-pat negalėčiau pasakyti.

Tą patį vakarą patyriau, kad kitados sodžiuje buvę 67 ūkininkai, kuriems buvę paskirta po 14 dešimtinių žemės (dirvų, ganyklų ir pelkių-pievų). Dabar esą jau pusantro šimto tenai „ūkininkų". Iš visoko matyti, kad tų žmonių gyvenimas labai nelengvas: tenai „ūkininkai" turi po mažutytį sklypelį žemės, ir tą patį taip išmėtytą, tokiais siaurais rėželiais sukarpytą, jog ūkininkauti, teisybė, labai jiems sunku. Jei negalės išsiskirstyti, jei neįgis ar šiokiu ar tokiu būdu daugiau žemės ir negaus tikro, pritaikinto prie jų gyvenimo apšvietimo (Lazūnuose nė dabar nėra mokyklos), tad netrukus visas sodžius vienų ligonių, sunykėlių, pavargėlių lindyne turės pavirsti.

Ant rytojaus pakilova su sūnumi iš daržinės vėlokai. Tuojau patyriau, kad manęs buvęs jau staršinas (vaitas) jieškoti — norėjęs kažin-kodėl su manimi pasimatyti. Pats aš, nieko nebodamas, užkandęs išėjau su sūnumi miškan: matėva tenai žmones dirbant. Vaikščiojau po Milevskio mišką ir vėl šnekėdamas kur-ne-kur su žmonėmis šį-tą užrašinėjau. Parėjau pirkion, ir netrukus atėjo su keliais žmonėmis pats vaitas. Tuoj ėmė klausinėti, ko aš čia norįs, ką aš čia užrašinėjąs, kodėl aš taip visa — trobas, laukus ir miškus — smailiai apžiūrinėjąs. Mano atsakymai jam gudragalviui pasirodė tiesiok neįtikimi. Nieko nelaukdamas pareikalavo pašparto. Gavęs žiūrėjo, vartė ir klausinėjo. Nieko nesugavęs tik purtė galvą ir niurnėjo. Išėjęs laukan pasakojo vyrams:

„Nieko neveiksi! pašpartą turi!"

Supratau dabar, kad ir kai-kurie kiti ima šnairoms į mudu (mane ir sūnų) žiūrėti. Šnekinau dar vieną-kitą, bet viskas ėjo dabar nelabai sklandžiai. Antgalo klausiu savo šeimininkės: „Ko jie nori, ko jie bijo?" Šeimininkė, išmintinga moteriškė, tuoj papasakojo, kad vieni išrandą mane „špijonu" (žvalgu), — netrukus būsianti, tur-būt, su Vokiečiais „vaina", tai aš esąs Vokiečių atsiųstas vietų ir žmonių apžiūrėti; kiti saką, kad aš, tur-būt, esąs „socijalistas", — norįs visa apžiūrėti, sužinoti, kur kas padėta, ir paskui kurią dieną visą kumpaniją plėšikų -grobuonių atvesti (visi „socijalistai" esą tokie plėšikai(. Ėmiau juokauti, aiškinti, „teisinties". Ir ką gi! Pasirodė, kad „socijalistu", jieškančiu tenai nebuvėlių turtų, mane padarė mano paties sūnus: tokie „bernai", kurie dabar eina mokslus, esą dažniausiai „socijalistai" — drąsūs ir smarkūs plėšikai. Ką galėdamas aiškinau, bet mačiau, kad jau ir pati šeimininkė ima... abejoti, ir toliau šiuo tarpu pasilikti rados labai sunku.

Išbuvau Lazūnuose dar visą dieną, susijieškojau vežėją (pagrįžusį iš Amerikos Lazūnietį) ir ant rytojaus anksti išvažiavau toliau, sunkų, labai sunkų išsiveždamas įspūdį. Keliaudamas toliau, vis galvojau: „Argi jaunoji Lietuva duos tai savo tautiečių salelei numirti, argi neišras ji tikro vaisto tai savo tautos liekanai sugydyti ir pakelti iš miego?" Atsiminiau begalvodamas ir Vilniaus lietuvių suvažiavimą, atsiminiau kelių to suvažiavimo kunigų pasiryžimą imt tikrai rūpinties, kad Lietuvoje lietuviams būtų įvesta bažnyčiose lietuvių kalba, atsimi-

niau tą jų, rodos, niekais jau nuėjusį pasižadėjimą, — ir dar labiaus nusiminiau...

Išvažiuodamas prižadėjau tiems žmonėms po kokių metų vėl atsilankyti... Kaip gi būtų sunku radus vėl visa taip, kaip teko palikti! Jei Lietuva turi pati kiek gyvybės, Lazūniškiams išmirti jokiu būdu neturėtų leisti!..

Važiuojant į Lazūnus, man, kaip jau sakiau, daugiausia rūpėjo tos lietuvių salos kalba. Ne čia, žinoma, vieta tai kalbai aprašyti. Antgalo tokiu trumpu metu daug kas ir sunku buvo iš vietinių kalbos dalykų susekti: tuo tikslu reikėtų visa toji lietuvių sala skersai ir išilgai pervažiuoti ir kiek ilgėliaus tenai pabūti. Tą darbą, jei būsiu gyvas ir sveikas, tikiuosi atlikti vėliaus...

Čia neiškenčiu nepranešęs tiktai kai-kurių tos kalbos ypatybių.

Lazūniškių kalba, apskritai sakant, daug kuo skiriasi nuo mųsų rašomosios kalbos ir nuo kitų mųsų kalbos tarmių. Daug joje yra svetimų (gudiškų) žodžių, bet visa ji labai nepaprasta, sena, primenanti mųsų senovės rašomąją kalbą. Taip antai, Lazūniškiai sako: „važuoju kunigop“ (važiuoju pas arba į kunigą), „buvau kunigiep“ (b. pas kunigą), „rášai“ (rašyk), „rášait“ (rašykite), „jojiet, vedziet“ (jokit, veskit), „žmuo“ („žmoj“ = „žmogus“, kaip „akmoj“ = „akmuo“), „gėlė“ (kvietka), „medzias“ (miškas), „medziaga“ (medis), „pie“ (apie, pas, per: „pie švintū Kazimierū nuvažavau“), „nū“ (šiandien, nūnai), „dábar“ (dar), „lokys“ (meška), „mėšlas“ (sąšlavos), „trūšos“ (trąšos, mėšlas), „visa prantu“ (visa, viską suprantu), „gyvis“ (gyvuliai)...

Lazūnai, kaip jau žinoma, yra lietuvių sala, kurią iš visų pusių turi apsupę „gudai“: lazūniečiai nė iš vienos pusės nesusiduria su „lietuviais“ — su žmonėmis tebekalbančiais lietuviškai.

Lazūnai... miršta. Ar jie atsigaus, ar jie numirs, — tuo tarpu sunku dar lemti.

Mųsų nelaimė, kad tokių vietų, kaip Lazūnai, Lietuvoje yra, matyti, nemaža.

Šiuo tarpu papasakosiu tiktai apie vieną panašią Ašmenos apskričio vietą — apie **Dievéniškį** (Dzievéniškį).

Ar Dieveniškis yra tokia-pat, kaip Lazūnai, lietuvių sala, — tikrai pasakyti tuo tarpu dar negalėčiau. Dieveniškio kle-

bonas (Telšių apskričio žemaitis) man sakė, kad ir jo parapija esant lietuvių sala, kuri, *tur-būt,* nesusidurianti su tebekalbančia lietuviškai Lietuva. Pats aš apie šitą dalyką tikrų žinių neturiu, tečiaus rodos, kad Dieveniškis bus ne sala: man rodos, kad toji parapija nėr dar visiškai atskirta nuo tų mųsų krašto vietų, kuriose tebėr kalbama lietuviškai. Žmonės, su kuriais apsilankius tenai teko šnekėti, patįs apie tą dalyką nieko tikra pasakyti negalėjo. Buvo tik matyti, kad tas dalykas niekam tenai nerūpi. Mųsų laikraščių žmonės tenai neskaito, mųsų knygelės tos vietos žmonių nepasiekia, vietinėje bažnyčioje giesmės giedamos ir pamokslai sakomi tiktai lenkiškai, patįs žmonės dabartiniais lietuvių rūpesniais tenai, tarytum, visiškai neserga...

Dieveniškin važiavau iš Lazūnų. Išvažiuojant lazūniečiai pasakojo, kad dieveniškiečiai šneką labai gražiai lietuviškai, taigi ir tikėjausi rasiąs čionai „tikrąją Lietuvą".

Ir neapsivyliau. Tik ta „tikroji Lietuva" čia tuo tarpu miega, nyksta ir miršta: jau labai maža bėr lietuvių, nemokančių gudiškai, nors beveik visur girdėti dar lietuviškai „dudenant" (šnekant). Nėvienas žmogus, su kuriuo teko šnekėti, nesisakė nemokąs lietuviškai. Kalbinami lietuviškai žmonės visiškai nesistebėjo, tarytum — mano kalba jiems buvo paprasčiausias dalykas. Žmonės sakė, kad visi Dieveniškio parapijos „kiemai" (sodžiai) „dudeną" dar lietuviškai, tik vienas Šadziūnų sodžius šnekąs jau „paprostu" (gudiškai), nors ir to sodžiaus žmonės tebemoką lietuviškai šnekėti. Ne taip seniai ir bažnyčioje buvę giedama lietuviškai, dabar gi lietuviškai bažnyčioje tik evangeliją paskaitąs kunigas; seniaus daug kas mokėję ir poterius lietuviškai kalbėti, dabar gi visi poteriaują tiktai lenkiškai, nes taip, ne kitaip esą vietinio kunigo mokomi. Daug yra žmonių, kurie sakosi poteriaudavę kitados lietuviškai, bet dabar pradėjus kunigams mokyti poterių tiktai lenkiškai, pametę ir senuosius poterius. Apie senovę žmonės sako, kad koks būdavęs kunigas, tokie būdavę visados ir poteriai ir giesmės bažnyčioje, niekados nieko tvirta nebūdavę...

Kiek arčiau pažinau tenai dvi tos parapijos šeimyni: vieną — paties Dieveniškio miestelio, antrą — Jurgelionių sodžiaus (5 varstai į žiemius nuo Dieveniškio). Miestelėnas — senokas žmogus, su savo vaikais ir vaikų vaikais „dudena" jau „paprostu". nors jis ir visa „draugė" (šeimyna) visai gerai šneka

ir lietuviškai. Pats šeimininkas, visai rimtas, išmintingas žmogus, labai man priminė Žemaičių „ponelius“, kurie mėgsta savo šeimynose kalbėti jau lenkiškai, nors nevengia nė žmonių kalbos ir prireikus moka dėl jos susiremti su nenorinčiais arba nemokančiais žemaitiškai kalbėti „ponais“. Ir šitas Dieveniškio miestelėnas jautėsi esąs „lietuvis“, toks-pat „žmogus“, kaip ir kiti jo parapijos valstiečiai, tik gudiškoji kalba jo akyse yra poniškesnė, labiau pritinkanti šviesesniam tos vietos žmogui. Pasivadinti „gudu“, ne lietuviu, jisai negalėtų ir nenorėtų. Ir jis ir jo „draugė“ moka lietuviškai skaityti, ne tiktai „dudenti“.

Jurgelionių sodžius visas „dudena“ paprastai lietuviškai, nors ta „draugė“, kurioje teko kelios valandos subūti, savo vaikus šnekina jau gudiškai (visi vaikai moka dar gražiai ir lietuviškai šnekėti). Lietuviškų knygų nė čia neteko matyti, nors motina sakėsi esanti turėjusi kitados ir lietuviškų knygų ir tebemokanti lietuviškai skaityti; tėvas taip-pat paskaitąs lietuviškai, nors naujųjų lietuviškų knygų nė jam, nė jo „draugei“ netenką nė skaityti, nė regėti. Visai tai „draugei“ išgirsti kelios žinelės apie kitus Lietuvos kraštus buvo, matyti, labai malonu: visi jie klausėsi atsidėję.

Išvažiuodamas palikau vaikams kaip ir Dieveniškyje, kelias lietuviškas knygeles („Lietuvių pasakas“, „Trumpą žemės aprašymą“, „Kas teisybė — tai ne melas“, katekizmėlį, maldų knygelę, kelis paveikslėlius...). Labiausiai apsidžiaugė motina: ji pasisakė pati mokėdavus kitados tiktai lietuviškai poteriauti (dabar ji mokanti tiktai lenkiškai kalbėti poterius) ir čia-pat pasakė dukterėlei, kad daugiau „nebegudautų“ (duktė gavo maldų knygelę ir kelis paveikslėlius). „Gudauja“ tenai visi, kurie didžiaus vedas.

Miestelyje yra pradedamoji mokykla. Mokytojas — seniai tarnaująs rusas, Avsiuk'as. Žmonės jo nepeikia, nors algą šiais metais labai jam sumažinę (dviejų šimtų rb. vietoje nusprendę duoti tiktai apie 60 rb.). Dieveniškiečiai lietuvio mokytojo, tarytum, nenori: jie norėtų tiktai, kad mokytojas būtų katalikas.

Į mokyklą susirenką apie šimtą su viršum vaikų. Iš jų trečia dalis „moką šnekėti ir lietuviškai“. Kad taip maža vaikų moka lietuviškai, vietinis kunigas aiškina tuo, kad į tą mokyklą susirenką vaikai iš kelių parapijų, kad susirenką į ją daug vaikų iš tokių vietų, kur žmonės nebekalbą lietuviškai.

Parapijos kalba labai nedaug kuo skiriasi nuo lazūniečių kalbos, tik dieveniškiečiai daug sklandžiaus šneka lietuviškai, visa jų kalba, taip sakant, daug žodingesnė, turtingesnė.

R. J.

[1906 m. „Lietuvos Ūkininkas“ NN 28, 29, 34].

Fr. Kuršaitis.

Rytoj sukaks lygiai 100 metų nuo tos dienos, kada gimė vienas iš didžiausių lietuvių kalbos žinovų, Prūsų lietuvis Fridrichas *Kuršaitis.* Kuršaitis buvo Prūsų lietuvių kunigas, Karaliaučiaus universiteto profesorius, didis mųsų kalbos tyrėjas, „Keleivio“, Prūsų lietuvių laikraščio, redaktorius...

Apie jo darbus tikimės netrukus plačiau pranešti savo skaitytojams. Tuo tarpu užteks pasakius, kad nėvienas lietuvių kalbos tyrėjas negali šiandien apsieiti be Kuršaičio darbų. Lietuvių kalbos mokslas, žinoma, daug jau yra padaręs ir po Kuršaičio numirimo (1884 m.), bet tą mųsų kalbos mokslą Kuršaitis pirmas pastatė ant tikro pamato.

Tesie jam amžina mųsų garbė!

[1906 m. „Vilniaus Žinios“ N 85].

Fridrichas Kuršaitis*).

Šių metų balandžio 11 (24) dieną sukako lygiai šimtas metų nuo Pridrikio (arba Fridricho) Kuršaičio gimimo dienos.

Mųsų kalbos moksle ir Prusų Lietuvos istorijoje Kuršaičio pavardė yra tokia įžymi, jogei šiandien, atsižiurėdami į vieną savo tautos išvargtųjų dienų lapelį, negalime iškęsti kiek arčiau su juo nepasižinę. Jei išrandame, kad baisiai sunkios buvo seniau mųsų tautos dienos, tad, žinoma, juo labiau turime gerbti tuos žmones, kurie tomis dienomis dėl mųsų tautos, ar šiaip ar taip, dirbo ir dirbo ką galėdami ir kaip galėdami. Tokiu gi darbo žmogumi tomis sunkiomis tautos dienomis ir buvo Pridrikis Kuršaitis, apie kurį čia norėčiau ką-ne-ką pranešti. Jis viso tų dienų sunkumo pats, teisybę sakant, nesuprato ir visa: šviesių dienų, apie kurias męs svajojame, Lietuvai nelaukė,

*) Šis referatas buvo skaitytas per „Vilniaus Kanklių“ surengtas sukaktuvių šventes Bal. 23 d.

bet visais savo darbais yra tiek mums gera padaręs, jog naujajai Lietuvai po jo darbų labai žymiai palengvėjo visas tautos darbas.

Kuršaitis, rasit ir ne visai teisingai, atmena man šiandien vieną gerai pažįstamą tebegyvenantį ir tebedirbantį Lietuvoje seną kunigą. Tas kunigas, niekindamas jaunąją lietuvių kartą, beveik nieku verzdamas tos kartos pasiryžimą sukelti iš miego ar atgaivinti apmirusią tautą, pats betgi platina kiek tik galėdamas savo parapijoje apšvietimą ir tuo, žinoma, daug, labai daug prisideda prie savo tautos sukėlimo, prie to darbo, kurs taip rupi jo paties nieku verčiamai kartai: to kunigo parapijos žmonės beveik visi moka lietuviškai skaityti ir rašyti, jie skaito daug, jie šviesesni ir doresni už kitų parapijų žmones... Jei tokius kunigus jaunoji lietuvių karta dėl jų darbų brangina, — tokius žmones visi męs branginame, — tad turi ji branginti ir Pridrikį Kuršaitį, tiek daug prisidėjusį prie Prusų Lietuvos apšvietimo ir tiek daug mums savo darbais palengvinusį ir dabar dar sunkų tautos darbą.

Kuo Kuršaitis mums tą darbą palengvino, tikiuosi, bus matyti iš šio trumpo jo gyvenimo bei darbų aprašymo.

Pr. Kuršaitis gimė 1806 m. balandžio 11 d. Prusų Lietuvoje, iš lietuvių tėvų. Jo tėvas buvo pradedamosios mokyklos mokytoju. Savo karjerą ir Pridrikis buvo pradėjęs nuo vaikų mokymo — ir jis pradžioje buvo vaikų mokytoju. Tik mokytojo darbu jis tenkinties negalėjo ar nenorėjo, bent tą darbą pagaliaus metė, ir po kiek laiko jį matome jau Elbingos gimnazijoje ir paskui Karaliaučiaus universitete, to universiteto teologijos fakultete. Universitete jo profesoriumi, tarp kitų, buvo ir garsusis Rėza, nemažas musų kalbos žinovas.

Su teologijos fakultetu Karaliaučiuje buvo tuomet sujungta vadinamoji „Lietuvių seminarija". Teologijos studentai, kurie norėdavo tapti lietuvių kunigais, toje seminarijoje mokydavos, kiek reikėdavo bažnyčiai, lietuvių kalbos (tie studentai beveik visi budavo vokiečiai). Ir štai Kuršaičiui, vos baigusiam teologijos fakultetą, — jis buvo tuomet jau 35 metų vyras, — tuojau paveda išguldinėti to fakulteto teologams lietuvių kalbą. Be to, universitetas jį paskiria visos „Lietuvių seminarijos" vadovu, vyriausybė jį padaro vieninteliu tuomet Karaliaučiuje lietuvių pamokslininku, Dievo žodžio skelbėju.

Nuo to laiko prasideda Kuršaičio naujas, visas pilnas žymių darbų gyvenimas. Ir ką gi jis padarė? Pirmiausia, jo mokiniai, tapę lietuvių kunigais, žmonių kalbos taip nebedarkė, kaip pirma. Prieš Kuršaitį vokiečių jaunikaičius, kurie paskui tapdavo Prusų Lietuvos kunigais, seminarijoje lietuvių kalbos mokydavo ne lietuviai, bet patįs vokiečiai, — žmonės, kurie patįs tos kalbos kaip reikiant mokėti negalėdavo arba kurie iš mųsų kalbos žodžių megzdavo vokiškus sakinius ir paskui tarydavo juos dar saviškai, ne lietuviškai. Tai-gi Kuršaitis po kiek laiko turėjo teisę pasigirti tokius teišleidžiąs dabar iš universiteto žmones kunigais, kurie galį gana žmoniškai sakyti lietuviams pamokslus ir lietuviškai taryti per pamokslus lietuvių žodžius.

Karaliaučiaus lietuvių pamokslininku jis tapo 1844 metais, tuo laiku, kada Prusų Lietuvoje, kaip ir dabar, beveik visai nebuvo lietuvių kunigų. Ir didelį įspudį padarė pirmieji Kuršaičio pamokslai. Žmonės papratę girdėti iš sakyklos kažin kokį kalbos mišinį, išgirdę dabar Kuršaičio pamokslą, stebte nustebo, tarytum pirmą kartą gavę išgirsti bažnyčioje savo gimtąją kalbą. Žmonės, — pasakoja pats Kuršaitis, — išklausę jo pirmojo Karaliaučiuje pamokslo, prisiartinę po visoko visu pulku prie jo ir stebėdamies į jį tiesiog paklausę: „Dovanokite, mums rodos, kad jųs esate mųsų žmogus, taip jųs mųsiškai tariate lietuvininkų žodžius. Ar tat butų teisybė?“

Vieną kartą Kuršaičiui teko sakyti lietuviškai pamokslas Tilžėje (ten vienai bažnyčiai buvo ješkomas mokąs lietuviškai kunigas). Jo visas pamokslas, jo lietuviškas pamokslo žodžių tarymas Tilžės lietuviams išrodė toks gražus, toks malonus, jog žmonės po to pamokslo tiesiog siuntė savo karaliui žemiausiąjį prašymą, kuriuo melste meldė paskirti jiems kunigu Pridrikį Kuršaitį: jei karalius išpildysiąs šitą jų prašymą, tad jie karalių mylėsią taip karštai, kaip galima tik lakštingalėlė mylėti.

Budamas kalbos mokytoju ir kunigu, Kuršaitis ir šiaipjau daug dirbo. Vertė iš vokiečių į lietuvių kalbą visokias žmonėms knygeles (su visokiais bažnytiniais pamokymėliais), naujai išleido bažnyčiai lietuvišką giesmių knygą, naujai sutaisė ir išleido lietuvių kareiviams dainų rinkinėlį, išvertė mokykloms iš vokiečių kalbos katekizmą, peržiurėjo ir pertaisė Naujojo Įstatymo lietuviškąjį vertimą ir taip tol.

1849 m., valdžios žmonių kviečiamas ir kelių Prusų lietuvių raginamas, pradėjo leisti taip gražiai Prusų Lietuvoje žinomą laikraštėlį — „Keleivį“. Laikraštėlis kas savaitė eidavo po vieną kartą, rašydavo jį visą beveik vienas Kuršaitis. Laikraštėlis, teisybę sakant, buvo skiriamas tiktai Prusų bažnyčios reikalams ir vedamas taip, kaip norėjo jį sumaniusi to laiko Prusų valdžia: „Keleivis“ iš politikos atžvilgio buvo Prusų „konservatyvų“ laikraštėlis, tik tas laikraštėlis buvo rašomas taip žmoniškai, taip suprantamai, jog Prusų lietuviams, kuriems, kaip ir pačiam Kuršaičiui, visiškai nerupėjo vadinamasis tautos iš miego subudimas, visas laikraštis neapsakomai patiko.

Tą laikraštį jis leido ligi 1880 metų — ligi pats bedirbdamas nesusilpnėjo tiek, jog toliau pasilikti laikraščio redaktorium, buti jo rašytoju visiškai negalėjo.

Bet pats Kuršaitis į save žiurėjo labiau kaip į mokslo žmogų, ne į tautos darbo dirbėją, ne į jos apgynėją. Pačios *tautos* reikalai jam mažiausiai rupėdavo. Jam visą amžį rupėdavo tik *žmonių* apšvietimo reikalas, ir rupėdavo taip, kaip tą reikalą suprazdavo to laiko Prusų valdžia ir Prusų kunigai. Vieną kartą kurie-ne-kurie Prusų Lietuvos žmonės buvo pagaliaus pradėję kritikuoti jo darbus ir reikalauti, kad jis imtų ginti nuo Prusų valdžios lietuvius. Į tuos žmones Kuršaitis maž-daug taip atsiliepęs: „Mane aukštoji vyresnybė ne tam čia paskyrė, kad aš bučiau lietuvininkų advokatu, aš turiu kunigus mokyti ir gramatiką bei žodyną rašyti.“

Kaip jis pildė savo darbą „Lietuvių seminarijoje“, jau buvo kiek sakyta. Taigi lieka paminėti dar apie vieną jo darbą, kuriam atlikti Kuršaitis jautėsi esąs valdžios ir žmonių paskirtas...

Tuoj pradėjęs Karaliaučiuje teologijos fakultete savo darbą, Kuršaitis po viena-antros leidžia dvi vokiški knygi apie musų kalbos įstatymus: „Beiträge zur Kunde der littauischen Sprache“ („Die Phraseologie der Praepositionen“) ir „Laut- und Tonlehre der littauischen Sprache“. Tais savo darbais jis įneša daug tuokart nauja apie Lietuvių kalbos prielinksnius ir priegaides ir suteikia labai daug materijalo kitam musų kalbos tyrėjui, vokiečiui Aug. Schleicheriui, kurs 1856 m., leizdamas savo „Litauische grammatik“, labai daug naudojasi tais Kuršaičio darbais.

Schleicheris buvo tikras lingvistas, jo gramatika paskirta buvo mokslo reikalui, tie materijalai, kurie buvo randami Kuršaičio darbuose, Schleicherio gramatikoje buvo suvartoti mokslo dalykams ir suvartoti beveik pilnai. Kuršaitis po Schleicherio darbo buvo pradėjęs net abejoti, ar reikia jam lietuviui rašyti dar atskira gramatika ar ne. Bet abejojimai netrukus išnyko: Kuršaičio rankose buvo kalbos mokslui daugybė materijalo, praktikos tikslui rimto vadovėlio visai nebuvo, Schleicherio gramatikoje beveik nepaliestos buvo Lietuvos atskirų tarmių ypatybės, ir Kuršaitis ryžos savąją gramatiką išleisti. Pirmiausia jisai suvartoja ir apdirba visa, kas jam iš kalbos dalykų buvo žinoma, važiuoja į Didžiąją Lietuvą, susipažįsta su Žemaičių vyskupu Motiejumi, per jį sueina su Lietuvos kunįgais, per kunįgus — su žmonėmis, sueina su tokiu kalbos žinovu, kaip „Anykščių šilelio" autorius, su Kauno dvasiškosios ir Veiverių mokytojų seminarijų mokiniais, renka visur savo darbui materijalus, juos sistematizuoja ir ant galo pagalios išleidžia... savo „Grammatik der littauischen Sprache" (Halle, 1876). Vadinamosios kalbotyros mokslo joje, teisybę sakant, nėra labai daug, bet jos autoriaus ir lietuvių šnekamosios kalbos ypatybių tiek sužinota, daugybė žmonių kalbos savotiškumų taip teisingai pažymėta, jog ir šiandien, jau praslinkus 30-iai metų nuo Kuršaičio gramatikos pasirodymo, nė vienas rimtas lietuvių kalbos tyrėjas be tos gramatikos neapsieina. Visi paprastieji Prusų Lietuvos kalbos mokslo dabartiniai vadovėliai yra tik ištraukos iš Kuršaičio gramatikos, — taip daug Prusuose veikia visas šitas Kuršaičio darbas.

Be gramatikos, kalbos mokslui Kuršaičio parašyta dar du lietuvių kalbos žodynu: „Deutsch-Littauisches Wörterbuch (Halle, 1780) ir „Littauisch-Deutsches Wörterbuch (Halle, 1883)". Čia, žinoma, ne vieta tų žodynų kritikai, abiem jiem galima šis-tas prikišti ir prikišama, bet vieną visi pripažįsta: ką Kuršaitis rašo, tuo galima pasitikėti; ko jis tikrai nežino, jis įrašydamas į žodyną ir sakosi tikrai nežinąs. Toks jo sąžiningumas ir atsargumas didžiai pabrangina visą jo žodyną. Tokių darbo ypatybių ir šiandien dar ne visur lietuvių moksle surasi.

P. Kuršaitis mirė 1884 m. rugpjučio 23 dieną.

Kad ne Kuršaičio darbai, Prusų lietuviai butų dar didžiau suvokietėję, negu dabar; kad ne Kuršaičio darbai, Prusų lie-

tuviai ir visos Lietuvos rašytojai, galima tikrai sakyti, daug prasčiau mokėtų rašomąją kalbą, nekaip jie moka dabar; kad ne Kuršaitis, mųsų kalbos mokslas to laipsnio, ant kurio jis yra dabar, dar nebutų priėjęs.

Kuršaitis platino kaip išmanydamas tarp Lietuvos žmonių apšvietimą, — tesie jam amžina už tai garbė!

Kuršaitis gerokai ištyrė mųsų kalbą ir iš kalbos mokslo labai daug nauja iškėlė aikštėn, — tesie jam už tai didžiausia garbė.*) *J. J.*

[1906 m. „Vilniaus Žinios“ N 88].

Pasiteisinimo vietoje.

Kun. prof. A. Dambrauskas straipsnyje „Keistas jubilejus“ (N 111) palietė labai skaudų man dalyką. Gerbiamasis profesorius kalba tenai apie kun. Juškos žodyną ir apie mane, nors tiesiai mano pavardės nepasako.

Teisinties čia neketinu: esu kaltas, didžiai kaltas... Laukiu dar paskutinės žinios iš Akademijos... birželio 8 d. su žodynu pasielgsiu kaip įsakomas.

Teisinties nė nemėginu, nes esu, kaip sakiau, didžiai kaltas. Ką-ne-ką betgi turiu paaiškinti. Bus tat mažmožiai. Jie mano kaltės nesumažįs; kalbėsiu apie juos dėl to, kad neiškenčiu nekalbėjęs.

1) Kun. prof. A. Dambrauskas pavestąjį man darbą vadina korektūra ir mane, kiek tą darbą dirbu, — *korektoriumi*. Čia gerbiamasis profesorius mažumą apsiriko: man buvo pavesta žodyno *redakcija* ir korektūra vesti, darbas galėtų visuomet eiti sparčiai, daug sparčiau, nekaip jis eina tuo tarpu. Mano kaltė prieš visuomenę labai didelė, bet gerbiamasis profesorius savo apsirikimu tą kaltę, ir taip jau didelę, dar labiau padidina: juo darbas buvo mažesnis — juo didesnis turi būti už jo neišpildymą atsakymas.

2) „Keistame jubilejuje“ apie mane pasakyta: „Kas savo neparangumu sutrukdė to žodyno spauzdinimą, tas padarė nemažą skriaudą visai Lietuvai.“ Taip, savo neparangumu Lietuvos visuomenę dideliai nuskaudžiau! Abejojimo čia nėra. Labai gerai ir pats tatai suprantu ir dabar visiems pasisakau. Tas dalykas mane dabar kremta ir ilgai dar krims ir kankįs.

*) Buvo skaitoma, tarp ko kito, Vilniaus lietuvių susirinkime, pašvęstame spaudos leidimo sukaktuvėms.

Man dabar liekti, žinoma, tik rūpinties kuo begalint Lietuvos visuomenei atsilyginti. Bet ar tikrai įstengsiu atsilyginti, pasakyti tuo tarpu negaliu: dažnai man trūksta patvaros ir energijos. Stengties tečiaus prižadu, nes visiškai neatsilyginus ir gyventi būtų sunku.

3) Vieną dalyką betgi ilgai, turbūt, dar atsimįsiu, nors tą savo kaltę visados matysiu. Spauzdindamas antrąją žodyno laidą prašiau, kad lietuviai kiek galėdami taisytų išleistąją žodyno dalį, kad apie savo pastebėjimus praneštų žodyno redakcijai arba kur-kitur to žodyno jeibes nurodytų, kad rūpintųs jį papildyti (tas prašymas tenai įrašytas). Ten sakiau, jog to reikalauja kalbos mokslas ir paties kun. Juškos nuopelnai. Ir ką gi Lietuvos visuomenė ant to atsakė? Ir lietuvių redakcija ligišiol nėr gavusi jokių nurodymų, ligšiol nėr pasirodžiusi nėviena rimta antrosios žodyno laidos kritika! Ką gi tat reiškia? Tatai, mano nuomone, aiškiai rodo, jog mųsų kalbos žinovams ir visiems tiems žmonėms, kurie moka savo vietos kalbą, labai nedaug terūpėjo šiuo tarpu kun. Juškos žodynas. Toks jų elgimasis, žinoma, nė redaktoriaus negalėjo paskatint dirbti (aš esu paprastas žmogelis ir mėgstu taip paskatinamas). — Kitą-kart, pasirodžius menkai Kriaušaičio gramatikėlei (ji, kaip yra žinoma, buvo paskubos darbo vaisius, sudurstytas iš visokių galelių), tuojau pasirodė ir šiokių ir tokių jos kritikų; buvo pagaliaus žmonių, kurie kritikas rašė dar nematę pačios gramatikos, dar prieš pasirodant pačiai gramatikai. Kodėl gi nebuvo tokio raštijos subruzdimo, pasirodžius pirmomdviem kun. Juškos žodyno laidom? Ar-gi čia būtų pats jų pasirodymo metas kaltas?! Taigi man ligšiol vis rodos, kad Lietuvos visuomenė, ištikrųjų imant, nedaug tesirūpina, nors labai neteisingai, kun. Juškos žodynu. Ir pačios raštijos kalboje išėjusiųjų laidų įtekmės man dar neteko pastebėti. Nesuprantama, bet, jei neklystu, teip yra.

Tečiaus dažnas gali pasakyti: „Kas tau darbo? reikėjo dirbti ir tiek, arba visai atsisakyti nuo to darbo!“ Teip, žinoma, bet vis dėlto darbas eitų spartėliau, matant (ne girdint), kaip tas darbas rūpi visuomenei. Žmogui, esančiam mano aplinkybėse, būtų reikėję nuo paties darbo atsisakyti, bet pats aš tiek drąsos neturėjau, vis vyliausi veikiai iš tų aplinkybių išbrisiąs, vyliausi ir tylėjau.

4) Kun. prof. A. Dambrauskas, kalbėdamas apie mano kaltę, visai teisingai sako: „Yra tai kaltė ir nemaža, kuri gali būti išteisinta negu tik aplinkybėmis. Bet apie tas aplinkybes, man matos, visuomenė turėtų šį bei tą žinoti.“

Visą tą kaltę, kaip jau sakyta, prisiimu pilnai... aplinkybės, kuriose paskutiniais metais gyvenau, tiesa, buvo labai nepaprastos, bet viešai iš jų spaviedoties (susimildami dovanokite) man šiuo tarpu persunku, ir apie jas... nutylėsiu.

[1906 m. „Vilniaus Žinios“ N 116]. **J. Jablonskis.**

1907

Gerbiamieji!

Tamstos kviečiate mane dalyvauti pirmojoje lietuvių dailės darbų parodoje.

Dėkui, bet šiuo tarpu išvažiuoti iš Panevėžio negaliu. Gruodžio 27 d. savo mintimis gyvęsiu, žinoma, su jumis ir paskui nekantriai lauksiu žinių apie šitą įžymų mųsų istorijos faktą.

Garbė tesie tiems, kurie, sumanę gerą darbą, pasirūpino jį kūnu paversti!

Lauksiu žinių. Jųsų **J. Jablonskis.**

[1907 m. „Vilniaus Žinios“ N 1].

1908

Kolera artinas — pasisaugokite!

Kolera yra baisi Azijos liga. Iš Azijos, savo gimtinės, ji kartais atvyksta ir į Europą ir piauna jos žmones. Lietuvos žmones ji piauna, tiesą sakant, nedažnai, bet piauna jau gana senai. Nuo to laiko, kada ji pradėjo lankyti mųsų kraštą, bus jau arti šimto metų...

Pernai rudenį ji buvo jau pasirodžiusi tūloje Rusijos vietoje, kame-ne-kame pietiniuose jos miestuose, miesteliuose ir sodžiuose, buvo bekeliaujanti jau į Lietuvą, bet jai bekeliaujant, užėjo žiema, ir Lietuvos, kaip žinoma, prieiti jai tuo tarpu neteko. Ji laukiama čia tiktai šį pavasarį ar šią vasarą.

Viešnia ji, žinoma, nemaloni. Lanko ji mus visuomet nekviesta, ir apsilankiusi, moka daug jeibių pridirbti. Taigi neprošalį bus, man rodos, pasižinus su ta nelaukiamąja viešnia

artėliau, kol ji dar nieko čia neprasimano. Pažinti savo neprietelis juk visuomet naudinga žmogui; kurs savo neprietelį supranta, lengva jo pasisaugoti, ir būtinai prireikus, netaip jau sunku su juo pasigrumti.

Kolera miršta daugybė žmonių. Miršta maž-daug pusė visų žmonių, kuriems tenka ta liga susirgti. Susirgo vienas žmogus, ir nuo jo, bematant, jei tik nepasisaugos kaimynai, užsikrečia daugybė žmonių. Jei susirgusius lankys pažistamieji ir gentįs, jie ir patįs gali užsikrėsti, ir pradėję nuo savo namiškių, gali kitus užkrėsti.

Kolerą platina žmonės savo išmatomis (mėšlu), vėmalais ir daiktais (skalbiniais ir kitais drabužiais). Taip yra: kartu su išmatomis ir vėmalais koleros antkryčiai arba gemalėliai patenka į žemę. Jei žemė drėgna, antkryčiai joje vaisosi ir paskui suplaukia į aplinkinius vandenis — į kūdras, tvenkinius, šulinius, upes. Žmogus, kurs išgers vandens su koleros gemalėliais, bematant užsikrės kolera. Apsivilks žmogus suterštais, užkrėstais tokio ligonio drabužiais, į jo kūną pateks ligos antkryčiai, — ir reikės žmogui sunkiai, jei ne mirštamai, sirgti.

Koleros antkryčiai veisiasi ypač tokioje žemėje, kuri dar pirmiau buvo prisisunkusi pamazgų, žmogaus išmatų, mėšlo, srutų ir visokių kitų puvėsių. Vandenį atranda liga ir kitu keliu: žmonės kolerininko drapanas, neišnaikinę koleros antkryčių, plaudžia kartais vandenyje, ir tokiu būdu patįs sėte sėja tą baisiąją ligą. Kartais liga ir tiesiai patenka į žmogaus maistą: ją pasėja čia musės ir visokie kiti vabalėliai, atnešę ją iš užkrėstųjų vietų.

Į žmogų koleros antkryčiai sueina kartu su maistu ir gėrimu.

Liga platinasi daugiausia vasarą ir rudenį.

Kaip pažinti koleros ligą? Susirgęs kolera žmogus viduriuoja, jam paleidžia vidurius. Jo išmatos eina vis skįstyn ir dažnyn. Beto, žmogus ima vemti, kojas trauko mėšlungis. Sopuliai eina didyn; žmogus nebesitveria, rėkte rėkia. Praslenka kelios valandos, ir ligonis visai persimaino: akįs įdumba, nosis smailėja, visas kūnas išrodo labai liesas; oda pamėlynuoja, atšąla. Ligonis trokšta gerti, bet atsigerti negali, nes visa, ką jis išgeria, tuojau ir išvemia.

Kas daryti, norint išsisaugoti koleros? Reikia rūpinties, kad aplinkui negalėtų veisties koleros antkryčiai, kurie, kaip jau yra sakyta, mėgsta drėgnas, nešvarias vietas. Taigi reikia rūpinties, kad tos vietos būtų švaresnės, kad pats žmogus būtų toliau nuo tokių vietų. Reikia rūpinties, kad negalėtų užsikrėsti aplinkiniai tvenkiniai, upeliai, šuliniai, iš kurių semiamas gerti vanduo. Kad į šulinį neprisisunktų ligos antkryčių, primeta apie jį sluoksnį molio ir gerai, gerai sumina.

Pirkia (rūmas, gyvenamoji troba) reikia laikyti tyri: purvų joje nereikia laikyti, visur turi būti švaru; kandįs, musės ir kiti vabalėliai reikia beširdiškai naikinti, pati troba — dažnai vėdinti. Žmonės turi dažnai vanoties pirtyse arba šiaip-jau maudyties.

Jei liga pasirodytų kur kaimynijoje, reikia, kiek galint, neturėti su kaimynais jokių reikalų. Būtinai prireikus pasikalbėti, atlikite savo reikalus ne kaimynų namuose ir ne savo šeimoje; pasirūpinkite tatai padaryti ne gyvenamojoje troboje. Patįs negirtuokliaukite, rūpinkitės perdaug nenusidirbti, naktimis miegokite, kur nereikiant nesidaužykite. Gerkite tiktai atvirintą vandenį arba arbatą; žalio pieno negerkite. Nieko nereikia perdaug valgyti. Uogų, grybų, kopūstų, obuolių..., kiek galėdami, nevalgykite, ypačiai saugokitės nepriėjusių (neišnokusių) vaisių. Rūpinkitės nenušalti kojų, pilvo. Ant plikos žemės negulėkit. Jei paleistų kartais vidurius, tuojau, nieko nelaukdami, lėkite prie gydytojo, arba, jei nebūtų gydytojo, ieškokite bent felčerio. Sergant aplinkui kolera, vidurių paleidimas ir šiaip-jau vidurių liga reikia tuojau gydyti.

Jei susirgtų kuris žmogus kolera, tuojau vežkite jį į gydyklą, arba į tokią vietą (trobą), kur gydomi žmonės, kitaip sakant — tuojau vežkite į ligonbutį. Jei to padaryti negalite, bent praneškite, nieko nelaukdami, apie susirgimą gydytojui. Delsti arba gaišti tokiuo atsitikimu yra tiesiog nusidėjimas prieš visuomenę. Jei laiku to nepadarysite, liga gali įsikerėti, įsišaknyti: paskui, pavėlavus, gydyti bus labai sunku. Čia kiekvienas doras žmogus turi būti pasiryžęs nešti savo artimui pagalbą : kieno atlieka arklys, tas turi tuojau važiuoti gydytojo arba bent pranešti apie ligą gydytojui; toks nuvažiavimas, jei bus važiuojama laiku, gali išgelbėti daugybę žmonių.

J. Jablonskis Gardine (1913 m.).

Prieš atvažiuojant gydytojui arba felčeriui, reikia ligonis paguldyti į lovą. Į lovą geriausia pakloti šiaudų, kurie paskui reikia sudeginti — vistiek, ar tuos šiaudus bus apteršęs savo išmatomis arba vėmalais ligonis, ar ne. Troboje turi būti visai nedaug žmonių. Tepasiliekie joje sergant tik tie, kurie slaugo arba prižiūri ligonį. Kiti namiškiai gali tam tarpui kur kitur rasti sau vietos. Atliekamieji daiktai ir įvairųs valgymai (duona, sūriai...) reikia tuojau išnešti iš trobos. Toje troboje, kurioje guli ligonis, kitiems nereikia valgyti. Žmogus, kurs slaugo ligonį, turi rūpintis, kad nesusiterštų nuo ligonio savo kūno ir drabužių. Palietęs ligonį, jis turi tuojau, pasiėmęs muilo, gerai nusimazgoti savo rankas. Jei ligonis apvemtų slaugytoją arba jo vėmalai užtikštų slaugytojui ant drabužio, tuojau reikia persivilkti, permainyti drabužis.

Pirkioje, kur guli ligonis, reikia dažniau vėdinti oras. Gerai padarysite, pakūrę ir pirkios krosnį, kad pro kaminą trauktų sugedusį orą.

Ligonio išmatų ir vėmalų nemeskite ir neliekite bet-kur. Išmezdami tokius daiktus bet-kur, tiktai ligą veistumėte; geriausiai daro tie, kurie išmatoms ir vėmalams pasirūpino tam tikrą puodelį arba kokią puodynę ir pripila ją ligi pusės pelenų. Ligonio vėmalai ir išmatos turėtų patekti visuomet į tokį indą ir sumišti su pelenais; į tą patį indą reikia įpilti deguto, atmiešus verdančiu šarmu; paskui gi, kur-nors, atokiai nuo trobesių ir vandens, reikia iškasti gili duobė, — visa tatai į ją sukrėsti ir užkasti žemėmis. Į indą priberiama dar piuvenų (žiogspirių, šermenų): tuomet išmatos lengva sudeginti.

Nieku gyvu nereikia plausti upeliuose, tvenkiniuose arba pas šulinį nuvilktieji nuo ligonio marškiniai ir šiaip-jau skalbiniai arba kiti tokie daiktai, kurie yra buvę šaly ligonio. Tokie daiktai geriausia sugrūsti ir sudėti į kibirą ir apipilti gailiu šarmu arba bent verdančiu vandeniu ir paskui, palaikius tokiame žlugte, išdžiovinti. Kai atvažiuos arba ateis gydytojas, jis galės dar kai-ką patarti, kas reikės padaryti, kad visiškai išnyktų iš tų daiktų ligos gemalėliai.

Prieš atvažiuojant gydytojui, *pagalba susirgusiajam kolera žmogui* tokia tegali būti: ligoniui ant pilvo reikia dėti šilti, sausi apklotai, pripildyti šiltų pelenų arba šutintų avižų; susirgusis trokšta gerti, todėl reikia jam duoti mėtų arba liepos

žiedų arbatos, bet tinka ir paprastoji arbata arba atvirintasis vanduo; ligonis reikia girdyti dažniau, bet daug gėrimo vienu kartu duoti nereikia. Vemiant, gera duot ryti kąsneliai ledo.

Pradėjus šalti kūnui ir traukyti mėšlungiui, reikia trinti visas kūnas vilnoniu skaruliu — sausu arba primirkusiu kokio-nors spirito. Ligonio kūnas galima šildyti apdedant šiltų pelenų, smilčių arba pavirintų avižų maišeliais.

Jei ligonis kiek pagerės ir ims prašyti valgyti, reikia duoti jam tiktai lengvų daiktų, kaip antai — avižienės (avižų viralo, tyrelės) arba šutintojo pieno, bet ir tokio valgymo duodama nedaug.

Kas reikia daryti ligoniui toliau — papasakos gydytojas. Jis papasakos, kaip reikia sunaikinti ir ligós gemalai. Taigi, susirgus kolera žmogui, didžiausias namiškių darbas turi būti pranešti apie ligós atsilankymą gydytojui ir padaryti, belaukiant gydytojo, visa, kas čionai apie tą dalyką pasakyta. Nerasite ar neturėsite arti gydytojo — kvieskitės felčerį.

Šitos žinios, artinantis kolerai, reikia turėti dabar kiekvienam žmogui. Jos reikia ir kaimynijoje platinti. Jų, žinoma, surašyta čia mažoka, bet pradžiai — bus gana.

Rygiškių Jonas.

[1908 m. „Vilties“ išleidimas N 6].

„Vieno iš didžiųjų lietuvių kalbos žinovų“ vertimas.

Apsiskelbdama pradėsianti netrukus spauzdinti prof. M. Bogdanovo „Visuomenės įnamius“, „Vilties“ redakcija nevisai tiksliai pasakė apie tos knygos vertėją (žiūr. N 100). Ją iš rusų kalbos vertė, tiesą pasakius, ne vienas kuris žmogus, bet visas Panevėžio mokinių būrelis; tų mokinių vertimus šiuo tarpu taisiau, ir kiek galėdamas išlyginau — aš, jų lietuvių kalbos mokytojas.

Verčiant šitas darbas lietuviškai vertėjams daug kas rūpėjo. Jie verzdami prof. Bogdanovo darbą mokės lietuviškai reikšti rusų rašytojo mintis, mokės versti savais žodžiais ir pasakymais svetimąjį tekstą taip, kaip to reikalauja jų tėvų kalbos įstatymai; jie verzdami tą darbą norėjo suteikti savo draugams ir šiaip jau žmonėms suprantamai, gyvai ir gražiai parašytą knygą apie tuos „įnamius“ (peles, šikšnosparnius, varnas, žvirblius, musias, vorus . . .), kurie gyvena prisiglaudę

ne prie vieno kurio žmogaus, bet prie visų žmonių, prie — visuomenės; žodžiu sakant, jie vienu darbu norėjo ir patįs pasimokyti, ir kitų pamokyti.

Ar šiaip ar taip, šitas profes. M. Bogdanovo darbas labai plačiai žinomas toj rusų raštijoje, kuri skiriama mokyklų knygynams, ūkio mokyklų reikalams, žmonių skaitykloms, viešiesiems skaitymams, ir t. t. Pats knygos rašytojas jau miręs, bet jo darbas ligišiol didžiai branginamas visoje Rusijoje ir vertėjai tikisi, kad tas darbas bus taip-pat branginamas ir Lietuvoje.

„Vilties" redakcija (Nr. 100) pasakė, kad tą darbą vertęs „vienas iš didžiųjų lietuvių kalbos žinovų". Tuo „kalbos žinovu", kaip sakiau, čia pavadintas visas Panevėžio mokinių būrelis. Jie rūpinos, tiesą sakant, išversti suprantamai, gyvai, gerai, vertė savo mokytojo padedami, leizdami savo vertimus per to mokytojo redakciją, žiūrėdami į savo darbą taip, kaip tegali žiūrėti žmonės, kuriems tikrai rūpi žmonių ir jų kalbos reikalas. Bet ar jie savo darbu galės pateisinti ir „kalbos žinovų" vardą, — parodys, tikiuos, jų darbo kritika.

J. Jablonskis

[1908 m. „Viltis" N 68].

Bírštonįs (Trakų apskr.). Liepos 5 d., šeštadienį, buvo čia lietuvių vakarėlis — „Kauno lietuvių ratelis" koncertą kėlė. Buvo tatai Birštonims didelė naujiena: „lietuviai" šitame gražiajame Lietuvos kampelyje koncertu čia pirmą kartą pasivaidino!

Į vakarą susirinko svečių nemaža, bet ir ne daugiausia. Be vietinių lietuvių, jieškančių Birštonių vandenyse sveikatos, suvažiavo keliolika žmonių iš Pūnios, Nemaniūnų, Prienų ir kitų artimųjų vietų. Buvo kiek rusų, lenkų ir kitų, nors ir buvo prieš vakarą kalbama, kad tą drąsųjį Kauno lietuvių žingsnį lenkai esą pasiryžę baikutuoti. Bet pačiame vakare to mūsų įnamių baikutavimo pats aš nepastebėjau: lenkų vakare, kad ir nedaug, betgi buvo. Tiesą sakant, pačiame vakare sunku buvo kas ir pastebėti: man, atvažiavusiam su savo šeimininku-klebonu į vakarą, reikėjo tiktai klausyties ir gėrėties, kaip trukšmingai pleškina delnais, kaip džiaugias išgirdę pirmą kartą iš scenos savo skardųjį žodelį „jaunoji" Lietuva. „Pakritikuoti", vienas-kitas mažmožis prikišti keliems artis-

tams ir artistei (p. Brundzienei) buvo tiesiok perdrąsu: daugybei svečių, tarp kurių buvo nemaža kunigų ir viena vilniškė tautos drabužėliu mergelė, tą dieną čia buvo kaip ir tautos šventė, tautos sąmonės ir kilimo ženklelis. Tie rusai, kurie buvo papratę girdėti lietuviškai šnekant tiktai vyžotus žmones, tame vakare, kiek pastebėjau, labai maloniai nustebo; lenkai, kurie buvo vakare, elgės visai žmoniškai. Jai koks baikutas ir buvo (jo pats aš jauste nejaučiau), tad reikia tikėtis, jog toliaus jo nebebus ir netrukus ateis metas, kada mūsų įnamiai mokės ir meilės džiaugsmu sveikinti bundančią iš miego, išsipagiriojančią tautą.

Dabar, po vakaro, parvažiavęs namó, kiek pagalvojęs ir pasikalbėjęs su kitais tokiais pat dykaduoniais, išrandu, jog visas tas vakaras galėjo būti dar įdomesnis. Birštonyse lietuviams, mano nuomone, pirmą kartą reikėjo pasirodyti ne su Šopenu, Mendelsonu, Naujeliu... kaip tat buvo dabar, bet.. su žmonių dainelėmis. Kad lietuvių būrys Birštonyse būtų padainavęs kaip reikiant kelias įstabesnes lietuvių tautos daineles, tokias daineles, kurias nuo amžių visa Lietuva dainuoja, kurios yra jau įkvėpusios ir kelis didžiuosius artistus, — tas būrys būtų, man rodos, į vakarą tikrai surinkęs daugiaus žmonių ir įspaudęs jiems dar gilesnį įspūdį. Ar šiaip ar taip, pats aš į tokį koncertą būčiau važiavęs dar meiliaus: tautos mintįs, jos jausmai, dejavimai, kuriuos pasako mūsų žmonių dainos, Birštonyse man pačiam būtų maloniaus buvę išgirsti, nekaip atskirųjų artistų, kad ir lietuvių (Naujelio), išreikštos giesmėse arba muzikoje mintįs. Kad Birštonių apylinkėse susidarytų keli geroki lietuvių chorai, kad Birštonyse su tais apylinkių chorais išeitų Kauno lietuvių ar kitas kuris tautos giesmininkų būrelis, tokis jų pasirodymas Birštonyse, mano galva, būtų jai nevisų, tat bent daugumos čia labai laukiamas; bent pats aš taip jų pasirodant labai lauksiu. Šiuo tarpu gi ačiū ir už tai, ką artistai ir įrengėjai mums davė pirmajai pradžiai.

Kas tą vakarą įtaisė, tikrai nė nežinau, tik aišku buvo, kad daug čia darbo padėjo, tarp kitų, ir daktaras R. Šliupas.

R. J.

[1908 m. „Viltis“ N 80].

1911

Rinkime žinias apie baudžiavą.

Kaip brangi yra mums tėvynė Lietuva, apie tai, rodos, ir rašyti nereikia. Dainiai dainuoja: „Meilė tėvynės nemari“, galvočiai ir patrijotai tvirtina: „Meilė tėvynės prigimta“. Visoms tautoms, nors ir skurdžiau nei mes gyvenančioms, tėvynė buvo, yra ir visados bus brangi, tai liudija istorija, karai, pilįs ir t. t. Už ją tai kraujas lieta, gyvybė aukota; delei to kitos tautos velijo suvis žūti, bet su garbe, begindamos tėvynę, negu ją prarasti. Vienu žodžiu, visoki gyviai prisiriša prie savo gimtinės, arba tėvynės. Rašydamas tai, nemanau į karą kviesti savo tautiečius, bet raginti į kultūrinį darbą.

Vilties Nr. 62, 1908 m. straipsnyj: „Nebeduokime pražūti gyviesiems paminklams“ autorius dejuoja, kad lietuviai neingali palaikyti paminklų-griuvėsių ir surinkti lietuvių kalbos skirtumų pakraštyj Baltarusijos del pajėgų trukumo... nusiųsti tyrinėtojus... Aš-gi šiuo raštu kviečiu ne aukas dėti, bet prisidėti prie darbo raštu. Tai padaryti gali kiekvienas, mokąs plunksną valdyti. Jeigu tėvynės paminklai žus tenai, kur lietuviai jau pražuvo — ištautėjo, nors pasiteisinti bus galima: mes neturtingi, aukoti neturėjome ko, negalėjome mokslo vyrų nusiųsti patirtų..., bet-gi namie, t. y. tautos apgyventoj vietoj, arba etnografiškoj Lietuvoj, galime surinkti istorijos paminklus, pavyzdžiui, nors ir vergijos XIX amžiaus medžiagą, nes dar yra senų žmonių, kurie atmena tai. Laikas, it giltinė, greit išnaikįs ir juos, o bankai be paliovos varo ponus iš Lietuvos ir štai jau yra tokių dvarų, apie pranokėjus kurių sunku ką besužinoti; taigi skubėkime į darbą. Tebegyveną seneliai, kaip istorikai, gali mums papasakoti, kokia tai buvo toji lenkų baudžiava.

Taigi ir kviečiu jumis, tautiečiai, rinkti visokias žinias iš Lietuvos senelių, kurie sulinkę nuo vergijos jungo jau grabui vietą renka, kaip lenkė juos toji vergija. Galima tikėties, kad praslinkus 50-čiai metų nuo vergijos ir dabar tie mūsų istorikai, būdami jau viena koja grabe, šventą teisybę pasakys.

K. Obelaitis.

P. S. Surinktus aprašymus geriausia siųsti į L. M. D. Vilniuje. Užrašant pasakojimus apie baudžiavą, reikia nurodyti parapiją, pavadinimus vietų, vardus ir pavardes veikusiųjų, o taip-gi suteikusio ir užrašiusio žinias su pasirašymu nors dviejų liudininkų. Žinios turi būti grynos, be mažiausių pridėjimų bei pagražinimų. Tarp kitko reikia ne praleist to laiko teismų, būdo baudimo, lenkinimo baužiauninkų ir t. t.

K. Ob.

[1911 m. „Viltis“ N 2].

1912

Laiškas „Vilties“ Redakcijai.

„Vilties“ 148-ame N p. Z. įžengiamajame laikraščio straipsnyje, kalbėdamas apie nepaprastąjį „Aušros“ dalininkų susirinkimą, rašo, kad vyskupijos administratorius, kun. Michalkevičius, posėdyje pasakęs ir vieną labai nesuprantamą man dalyką: „jei „Aušros“ ar „Przyjacielio“ redaktoriai mėgintų toliau *erzinti* skaitytojus visokiais *nacionalistiškais dalykais,* tai jis tokius redaktorius, kartą perspėjęs, būsiąs priverstas *atstatyti*“. Iš tolesnio to posėdžio aprašymo matyti betgi, kad paskui, tame-pat posėdyje, buvęs ir „Aušros“ redaktorius *renkamas.*

Man, Vilniaus vyskupijos žmogui, „Aušros“ skaitytojui, labai malonu būtų sužinoti:

1) Kaip galėjo „Aušros“ dalininkai *rinkti* redaktorių, žinodami, kad jį gali paskui vyskupijos administratorius vienu savo paliepimu *atstatyti?*

2) Ar negeriaus jau būtų, kad „Aušros“ redaktorių *skirtų* tas pats žmogus, kurs jį paskui ir *atstatyti* gali? Kam čia tie *rinkimai?*

3) Ar gi kun. Michalkevičius ir kai-kurių laikraščių redaktorius gali „prireikus“ atstatyti?

Man ligi šiol rodėsi, kad Vilniaus vyskupijos administratorius pats vienas pavaryti redaktorių — teisės, ar šiaip ar taip, neturi. Ar gi aš būčiau klydęs?

Turiu čia pat pasisakyti, kad ir man baisiai netinka žmonės, kurie „skaitytojus visokiais *nacionalistiškais dalykais erzina*“, tik begalo nenorėčiau, kad kalbant apie tuos „dalykus“ ir tą „erzinimą“, sprendžiamą balsą laikraštyje vienas kun. Michalkevičius teturėtų. *R. J.*

[1912 m. „Viltis“ N 151].

1913

Šių dienų aitvaras.

1) Kas yra taupumas?

Taupumas nėra šykštumas nei godumas arba tuščias lobių troškimas.

Yra tečiaus išmintingas savo darbo vaisių, paveldėto arba įgyto turto vartojimas;

yra sąmoningas prievolių atlikimas — visuomenei ir savo tautai;

yra sveikatos, visų-didžiosios pasaulio gėrybės, tausojimas ir ganymas;

yra prideramas savų gabumų ir dorybių suvartojimas ir áuklėjimas, rūpinimasis, kad tikrai tvirtėtų ir stiprėtų mūsų dvasios ir kūno pajėgos;

yra sveiko proto įsigalėjimas, prievolės pergalėjimas — geidulių, piktųjų ingeidžių, mūsų būdo silpnybių, nykimas;

yra stengimasis susikurti — turto ir, drauge su juo, dvasios ir šiaip-jau nepriklausomybės įgyti;

yra kovojimas su prabanga, visokiu išlaidumu, kovojimas su alkuoliu ir tabaku;

yra kova su tinginiu, netvarka ir iširimu;

yra stiprios žmogaus valios, geresnios žmonių ateities. ženklas.

2) Kaip reikia taupyti?

Dirbkime kuo-daugiausia, kuo-geriausiai! Pelnykime, kiek tik galime! Darbas yra visų-geriausias vaistas kūno ir dvasios sveikatai laikyti, tam, kad žmogus pats savimi tenkintųsi. Darbas yra tautos subrendimo, kultūringumo ir nepriklausomybės saikas. Darbas neturi kojų, pats į mus neateis. Reikia patiems ieškoti visur ir visada.

Darbo visumet yra. Šimtų tūkstančių rankų ir galvų mums reikia, kad milijonai dešimtinių žemės būtų geriaus dirbami, daug vaisingesni, kad milijonai naujų vaismedžių daržuose, soduose, panamėse, pakelėse vešėtų, kad mūsų ūkiuose daug daugiaus būtų laikoma tikrai gerų, pelningų galvijų.

Šimtų tūkstančių rankų ir galvų mums reikia šimtams naujų fabrikų steigti, tam, kad galėtumim visa iš jų turėti, ko mes privalome, kad nereikėtų mums iš svetur reikalingų ūkiui ir kitiems galams dirbinių gabentis.

Šimtų tūkstančių rankų ir galvų mums reikia mūsų miestams ir sodžiams taip perdirbti, kad mūsų namuose sveika būtų gyventi, kad mūsų butai sausi, šviesūs, sveiki būtų, kad jų gyventojai, mūsų tauta, daug mažiaus sirgtų.

Šimtų tūkstančių rankų ir galvų mums reikia naujiems vieškeliams ir geležinkeliams nutiesti, seniems, netinkamiems — pataisyti, perdirbti.

Tiems uždaviniams padirbti, tiems didiesiems darbams, taip reikalingiems mūsų gerovei ir kultūrai, atlikti — reikia didžių-didžiausių kapitalų! „Bet kaip imsimės to darbo, neturėdami pinigo, kapitalų!“ — gali tūlas pasakyti.

Netiesa! Mūsų kraštas, mūsų žmonės lobingi, reikia tik apsižiūrėti, imti sveikai galvoti, ir pamatysime, kad mes patys kleidžiame be reikalo milijonus, kad daug milijonų niekais eina del mūsų pačių nerangumo, del mūsų nemokėjimo sunaudoti žemės ir šiaip-jau krašto turtus.

Dirbkime ir taupykime! Nekleiskime daugiaus, kaip patys pelnome. Mūsų išlaidos turi būti visada mažesnės, nekaip pajamos. Negyvenkime perplačiai!

Kad kiekvienas lietuvis atidėtų kasdien bent skatiką, tad trys mlijonai lietuvių per ištisus metus, mažų-mažiausia, 5½ milijono rublių = 12 milijonų markių = 3 milijonus dolerių sudėtų.

Tenesisakai niekas negalįs taupyti, nes negalįs geriaus dirbti, mažiaus pinigo leisti. Tiekuo sumažinti savo išlaidas. tiekuo daugiaus dirbti — visi galime ir turime. Kad kiekvienas lietuvis kasdien tik keliolika minučių daugiaus dirbtų, gaunamąjį pelną brangintų ir taupytų, tad visa Lietuva daug daugiaus milijonų pelnytų, sudėtų.

Kad kiekvienas Lietuvos gėrėjas kas savaitė vienu stiklu mažiaus alaus, viena taurele mažiaus vyno arba degtinės gertų, Lietuva dar naujų milijonų pelnytų.

Dėkime ką sutaupę į savo tautos finansų įstaigas! Kiekvienas lietuvis turi turėti savo indėlių knygeles ir dėti į jas nuolat, tam tikrais tik laiku paskirtais tarpais, savo sutaupytuosius pinigus.

Kiekvienas lietuvis turi darbą dirbti, ne tinginiauti, turi darbą dirbdamas taupyti ir steigties, kad žemė, kurią jis dirba, būtų jo nuosavybė, kad namai, kuriuose gyvena, įstaigos, kuriose dirba, — lietuvių, jų tautos, nuosavybe pavirstų, visos jų reikalams tarnautų.

Pasiryžę taupyti, nelaukime tam prógos, nelaukime tam tikro laiko — geresnių dienų, geresnio pelno! Norėdami taupyti, taupykime tuojau, neatidėliodami. Taupykime ir mažiáusia pelnydami, nes tik tuo būdu patys save pergalėsime, susivaldysime, į skolų nelaisvę neįbrisime!

Visada rūpinkimės patys savo ateitimi, savo giminės ateitimi, visos savo tautos ateitimi. Kiekvienas pats turi, nieko nelaukdamas, pradėti taupyti ir tuo duoti gražų kitiems paveikslą.

3) Taupymo organizavimas.

Taupymo dalykas ne naujas. Taupymas materijalistu žmogaus nedaro, nuo idealizmo netraukia; yra betgi griežtas palinkimas į gyvenimą prastą, prigimtą, yra atskirųjų žmonių būdo gerinimas, taigi visos tautos būdo tobūlinimas. Reikalauja didžio darbo, bet ir daug naudos iš jo yra tautai ir kraštui.

Todel kiekvienas, kurs supranta taupymo naudingumą, turi tą dalyką platinti, visur, visaip ir visiems jo reikalingumą aiškinti. Šitas dalykas turi rūpėti visiems, kuriems rūpi tautos gerovė, be nuomonių skirtumo.

Visų pirma reikia čia pažvelgti į vaikų áuklėjimą, idant jie, jau maži būdami, pratintųsi gyventi prastai, nemėtydami savo turtelio, idant patys jau nuo mažų dienų mokytųs neverčiami taupyti, savo prievoles artimui atlikti.

Kiekvienas vaikas turi turėti savo indėlių knygeles, į kurias pats sau ir tėvai jam sutaupytuosius mažmožius deda. Neduokime vaikams daiktų nereikalingų arba žaislelių brangių; mokykime juos tausóti visokią jų pačių ir mūsų nuosavybę.

Taupyti turi mokyti visi viršininkai savo tarnus, šeimyną, darbininkus. Aiškus yra dalykas, jog kiekviena tarnaitė, kiekvienas darbininkas, kurs moka taupyti, kurs mokamai leidžia pelnytus pinigus, kurs turi indėliams knygeles, kurs savo drabužį, autuvą, skalbinius tausója, kad jie būtų ilgam, — jog to-

kis darbininkas yra taupus ir savo darbdaviams, daugiaus ir geriaus dirba ir labiaus savo vietą brangina.

Taigi kiekvienas darbdavys, kurs moko savo tarnus taupyti, dirba ne tiktai pagirtiną, bet ir sau pačiam naudingą darbą. Rūpintis, kad namuose kiekvienas turėtų indėliams knygeles, yra visų-didysis paties šeimininko reikalas. Nedavinėkime tarnams nereikalingų jiems dovanų, kurios dažnai juos įpratina tik nereikalingais daiktais džiaugtis, tų daiktų geidauti; to vietoje dovanokime jiems indėlių knygeles arba didinkime jų pačių įneštuosius indėlius.

Mokykime tarnus, kad visumet rūpintųsi ateitimi, kad taupytų savo turtelį tolesniam reikalui; mokykime juos, kad, taupydami alkanai dienai skatiką, jie gali palengva tikrai daug susidėti ir paskui imti savarankiškai gyventi.

Mokytojai ir kunigai, kuriems tikrai rūpi krašto gerovė ir laimė, turi būtinai paturinėti taupymo dalyką per mokyklą ir bažnyčią, steigdami savo dirbamose įstaigose sandėlių kasas, ragindami vaikus, kad daug dirbtų, máža reikalautų, kad biaurėtųsi tų žmonių gyvenimu, kurie tinginiauti ir eikvoti temoka, kad gerai žinotų, jog — „duona verkia tinginio valgoma“.

Visos apyvartų, ūkio, prekybos ir amatų įstaigos turi taipo-pat rūpintis taupymo dalykais prieinamose joms srityse. Tos įstaigos privalo be atvangos rūpintis, kad didėtų skaičius taupomųjų indėlių ir pačių taupytojų, tų įstaigų dalininkų; jos turi ieškoti kapitalų, gulinčių dažnai be vaisiaus, ir steigtis, kad tie kapitalai būtų dedami pas žmones, gerai mokančius turtą taupyti, taigi pas žmones kreditingus; jie turi rūpintis, visa daryti, kad smulkieji turtininkai ir patys suprastų taupymo naudą ir reikalingumą; jų dalykas yra davinėti kas metai beturčių vaikams taupomosios knygelės su mažu indėlėliu — tokios knygelės, iš kurių paimami pinigai tiktai atėjus į metus vaikui, ir tuo būdu raginti tėvus, kad ir jie patys vaiko gerove rūpintųsi; jų dalykas yra pasirūpinti, kad visuomenei būtų dalijami dykai kalendorėliai, knygelės, lapeliai, kredito ir taupymo įstaigų apyskaitos, kuriose trumpai pasakyta, kaip kur įnešami indėliai taupyti, kiek kas gali betaupydamas ilgainiui, alkanai dienai ir šiaip jau artimųjų reikalui, susidėti. Būtinai yra reikalinga, kad visos tos įstaigos būtų po visą kraštą išmėtytos ir dirbtų tuo metu, kada žmonėms yra patogiausia su jomis darbo turėti.

Tūkstančiai tam tikrų, gerai išmanančių savo uždavinį valdininkų, dirbančių visose tose įstaigose, bus viena stipri armija, kurį rūpįsis, kad eitų didyn tautos turtai ir indėliai. Tas darbas bus naudingas ne tiktai kraštui ir minėtųjų įstaigų dalininkams, bet ir patiems valdininkams, kadangi naujai sutaupyti milijonai leis toms pačioms įstaigoms plačiaus varyti savo darbą, vartoti savo reikalui daugiaus turtų, ir jos galės gerinti savo valdininkų būtį.

Kiekvienas prekininkas ir amatininkas turi taupyti, idant galėtų pirkti prekes gyvais pinigais ne tiktai pigesnes, bet ir geresnes, idant galėtų ilgainiui ir pats įsigyti nuosavybe namus, kuriuose verčiasi dabar prekyba, ir sau pačiam nuomą mokėti.

Tūlas gali pasakyti, kad taupymas kenkiąs prekybai ir pramonijai. Priešingai! Tiktai turtus kraudami, kurių dabar neturime, ir kraudami išmintingai, galime sulaukti to laiko, kada ims ir mūsų krašte klestėti prekyba ir amatai.

Kiekvienas, kurs myli save, kurs myli savo gimtinę, kurs myli savo kraštą ir tautą, tesidarbuoja, kad visi, kiek galėdami, taupytų pinigą, jo nemėtytų ir kitus mokytų jį taupyti!

4) Kam reikia taupyti?

Mums patiems, kad galėtumim patys savimi pasikliauti nelaimėje arba ligoje.

Mums patiems, kad, sulaukę senatvės, nebūtumim antkakle kitiems ir ramiaus galėtumim naudotis paskutiniomis savo amžiaus dienomis, kad senatvėje, nebegalėdami dirbti, jaustumimės bent kitados dirbę ir ką gera nudirbę.

Mūsų vaikams, idant lengvesnis būtų jų gyvenimas, idant daugiaus galėtų mokslo įgyti, idant lengviaus būtų jiems duona sau ir kitiems pelnyti.

Visuomenei, idant patiems nereikėtų iš jos nieko laukti, bet galėtumim patys jai pagalbos duoti.

Skaudžiamajai mūsų tautai ir vargingam mūsų kraštui. Visi taupydami sudėsime tautos kapitalą, reikalingą kraštui ir tautai augti, šviestis ir plėtotis.

Taupykime, kraukime savo tautos turtą! Betaupydami įgysime įnagį priešininkams, skaudėjams atsiginti. Pasiryžkime mes patys savo gerove rūpintis savame krašte! Būdami nusigyvenę, nuskurdę, mes vergauti teturėsime. Liaukimės tar-

navę kitiems, svetur! Šimtai tūkstančių mūsų išeivių priversti dabar ieškoti darbo svetimuose kraštuose, būti juodadarbiais darbininkais ten, kur valdo svetimieji, aplinkybėse, dažnai mums netinkamose.

Kad mūsų broliai svetur vargsta, nyksta, žūsta kraštui, mes patys tėsame kalti. *Turime darbuotis išsijuosę, kad mūsų tėvų žemė būtų visiems mums motyna, ne pamotė, kad mūsų kraštas duotų visiems savo vaikams darbo ir maisto mūsų pačių tėviškėje, tėvų žemėje.*

Tatai yra toks prakilnus ir šventas tikslas, jog turime būtinai visi stengtis, kad kiekvienas, turtingas ir beturtis, fabrikantas ir darbininkas, visa tam tikslui prieiti darytų. Dideli ir aukšti kapai yra išpilti mirusiems tautos karžygiams, bet pačiai tautai, kad galėtų augti šviestis ir plėtotis, reikia išpilti pylimai nesugriaunami, reikia sutaupyti dideli tautos kapitalai!

Lietuviai! Nuo jūsų vienų tepareina, ar būsite ponai savo žemėje ar vergai! Mūsų tauta tariasi esanti kultūringa, o juk pati didžioji kultūringųjų tautų ypatybė yra jų — taupumas ir darbumas, kurie vieni tetiesia kelią civilizacijai ir gerovei.

Ne vienas didis milijonų kapitalas mums reikalingas, mums reikalingi milijonai mažų kapitalėlių, milijonai dirbančių rankų ir milijonai taupančių galvų.

Tenuskambie išganomas obalsis „Taupykite!" rūmuose ir troboje, pirkelėje, testiprina tas obalsis darbininką, teliepia gerai pagalvoti Lietuvos inteligentą, ypačiai tegaivina nekaltas, tyrias vaikelių širdis, idant išaugtų mums iš jų karta stepresnė ir — geresnė!

5) „Čekų taupytojų sąjunga Pragoje".

1907-aisiais m. Čekų Pragoje įsteigta šiuo vardu draugija, kurios tikslas, kaip rodo patys draugijos įstatai, yra:

a) visa daryti, kad žmonės turtus taupytų ir prideramai vartotų paveldėtas arba įgytas savo gėrybes;

b) visa daryti taupytojams ginti, kad niekas taupytojų neskaustų, jų saviems tikslams nenaudotų.

Taupytojų sąjunga, dirbdama savo darbą,

1) taiso paskaitas, kursus, susirinkimus ir kuopas;

2) leidžia ir platina nepolitikos turinio laikraščius, knygeles, aplinkraščius, lapelius, skelbimus ir t. t.;

3) steigia knygynus, skaityklas;

4) nemokamai duoda patarimų, pamoko nežinėlius;

5) kelia aikštėn uoliuosius taupytojus, stato juos paveikslu kitiems, skiria jiems dovanas;

6) skatina žmones steigti vis naujas taupomąsias kasas;

7) platina taupomąsias rinktuves;

8) renka žinias, kur kieno įdėti pinigai, prižiūri sąjungos narius, kad savo pinigus dėtų tiktai tikrose įstaigose — tik tokiose vietose, kur tie pinigai nežus, kur įdėjus bus naudinga ir pačiam įdėjėjui ir čekų tautos reikalams;

9) rūpinasi, kad sąjungos nariai, įdėję kur savo pinigą ir patys dalyvautų toje įstaigoje, kurioje padėti jų sutaupytieji pinigai;

10) rūpinasi ir apskritai savo narių gerove.

Taupytojų sąjungos įsteigėjas ir pirmininkas yra čekas Procházka, buvusis čekų Pragos banko direktorius.

Tos sąjungos narių skaičius buvo 1907 m. — *490*, 1908 — *840*, 1909 — *1140*, 1910 — *1589*, 1911 — *1962*, 1912 — *2667*, 1913 — *3113*.

Šitame skaičiuje yra 2 garbės nariu, 62 įsteigėju. Kiti nariai yra: 80 verteivų (pramonininkų), 92 teisės daktaru, 48 medicinos daktarai, 186 profesoriai ir mokytojai, 98 architektoriai ir inžinieriai, 84 kunigai, 125 pirkliai, 773 valdininkai, 377 finansų įstaigos ir teisininkų korporacijos, 185 ponios, 65 amatininkai, 98 darbininkai, 92 studentu ir 300 kitų įvairių žmonių.

Sąjungos narys moka kas metai 2 karūni (arti rublio) ir gauna už tat sąjungos organą „Strzádal“ („Taupytojas“). 1911 m. to laikraščio ėjo 60 000 ekzempliorių. Apskritas skaičius skelbimų, knygelių ir t. t., sąjungos išplatintų 1911 metais, buvo 107 100 ekzempliorių. Nuo darbo pradžios draugija yra išplatinusi į 400 000 agituojamų leidinių.

Čekų taupytojų sąjunga ligi šiol yra išleidusi šias knygeles:

1) *Kaip mūsų žmonės ūkininkauja ir kaip jie turėtų ūkininkauti.*
2) *Čekų taupytojų sąjungos tikslas ir siekimai.*
3) *Dirbkime, taupykime, dėkime.*
4) *Del taupomųjų kasų mokyklose.*
5) *Taupomosios kasos fabrikų darbininkams.*
6) *Taupytojų idėjos galingumas.*
7) *Taupymas šeimoje.*

Lietuviai! Jei norime galingi ir laimingi būti, taupykime, eikime čekų takais!

Visos mintys, kurios čia išdėstytos, visi šio straipsnio patarimai yra paimti tiesiog iš duotų mums įžymaus čekų darbininko-praktiko, dr. Juozapo Fuhricho, pamokymų. Jo obalsis „Taupykite ištikrųjų, dirbkite tautos darbą ir dirbkite jį vyriškai!“ — tesmengie giliausiai mums į širdį ir protą.

Eikime čekų tautos takais: *dirbkime ir taupykime!* Dirbdami ir taupydami nusipirksime sau — ir tą *aitvarą,* kurio kitados, kaip sako mūsų pasakos, be Rygos arba Tilžės nė pirktis savo namams — negaudavome.

P. Šipaila.

[1913 m. „Viltis“ N 75].

1914

Didžiojo karo istorijai. [5]

Eina negirdėtas — neregėtas didysis karas. To karo toli dar galas. Kai ateis tas galas, malonu bus žinoti, kaip kur tikrai buvo kariaujama, kaip kur vargo kentėjo atskirosios tautos ir jų žmonės. Malonu bus ir mums žinoti, ką matė, ko prityrė, ką iškentėjo tuo metu Lietuva.

Kenčia daugiausia valstybių pakraščių gyventojai. Savimi jie daugiausia pritiria, ką reiškia tas valstybių ir tautų karas, jau dabar pramintas didžiuoju.

Mokslo įstaigoms rūpi, kad dabar pat, karo metu, būtų renkamos, rašinėjamos visokios žinios ir žinelės, kurios ilgainiui bus labai reikalingos ir įdomios to karo istorijai surašyti. Visos tos žinios, visos karo baisybės dabar, del karo meto ypatybių, negali būti skelbiamos visiems žinoti. Bet visos jos bus tikrai reikalingos, labai įdomios, kada bus norima visos karo ypatybės iškelti kitoms kartoms aikštėn.

Petrogrado mokslų akademija, būtent, jos biblioteka, sudarė dabar savo tarpe tam tikrą rankos raštų skyrių, kuriame bus renkami visoki spauzdinti ir rašyti šio karo materijalai.

Kad to skyriaus darbas būtų vaisingesnis, tam gali padėti visokios įstaigos ir atskirieji žmonės, siųzdami jam tų materijalų: dienraščių, laiškų, įvairių karo fotografijų, paliepimų, skelbimų, pranešimų, visokių karo užrašų, pastebėjimų.

Visi siuntiniai būsią laikomi neliečiami. Skyrius, gavęs raštą ir šiaip-jau siuntinį, duosiąs tuojau žinią ir siuntėjui; žmonėms, siuntusiems skyriui karo žinių, tuojau būsią akademijos pranešama, kad siutinys nuėjęs į galą.

Reikia žinoti, kad visi pašto siuntiniai, adresuoti mokslų akademijai, priimami paštuose be tam tikro mokesnio, kad už juos paštuose nieko nemokama (jie siunčiami be markių).

Dabar iš telegramų skaitome, kad ir Minske esąs taisomas tam tikras „karo muzėjus". Pradėta rinkti valstybiniai ir pašaliečių leidiniai ir kiti materijalai, kuriais piešiamas šis karo metas. Ir čia daroma tat, tur būt, daugiausia istorijos reikalui.

Ir mūsų kraštas daug ko gali suteikti to karo istorijai.

Vilniaus Lietuvių mokslo draugija daug ką galėtų padaryti, apsiimdama šiuo tarpu patarpininkauti tarp įvairių mūsų krašto žmonių ir įstaigų, iš vienos pusės, ir Petrogrado mokslų akademijos, iš antrosios pusės.

Neabejoju, kad tuo darbu ji šiuo tarpu nesikratys: rinks Lietuvoje karo žinias ir rūpįsis, kad ilgainiui, pasibaigus karui, jos būtų tam tikrų žmonių visos mokslui suvartotos. Tuo aš visai neabejoju.

Taigi, neiškenčiu nesikreipęs į mūsų visuomenę, kad rinktų šio karo istorijai visa, kas gali būti reikalinga toliaus žmonėms, norintiems paskui iškelti visas jo ypatybes aikštėn, ir kad siųstų savo žinias į mūsų mokslo draugiją arba tiesiai į Petrogrado mokslų akademiją (Петроградъ, Императорская Академія наукъ. Рукописное отдѣленіе библіотеки академіи).

Reikia siųsti žinios tiktai tikros, vien tikra tiesa.

Leidžiant žinios į Petrogradą, galima rašyti ir lietuviškai: ir tenai susiras, atėjus reikalui, žmonių, mokančių mūsų kalbą.

Rygiškių Jonas.

[1914 m. „Viltis" N 278].

Del naujosios draugijos.

(*Skaitytojo įspūdžiai ir „pamokslas"*).

Nukentėjusiems del karo šelpti yra susidariusi Vilniuje, kaip yra žinoma, ir tam tikra draugija. Ji kartais renkasi, galvoja, kaip ir kuo reikėtų tie nukentėjėliai šelpti. Draugijos nariai kartais, matyti, susirinkę pasikalba, svarsto, barasi.

Iš laikraščių matyti, kad jų, ar šiaip ar taip, nesutinkama. Bet *kas* juos ten labiausiai skiria, — to iš laikraščių nematyti, nors man, skaitytojui, tas dalykas šiuo tarpu ypačiai rūpėtų.

„Vilties“ 282-jame N-ryje yra del antrojo tos draugijos susirinkimo ir „Keletas įspūdžių“. Skaitytojas iš jų matyti tegali, kad Bulota kibęs „asmeniškai“ į kun. Olšauskį, kad Bulotos reikalavimas neturėjęs nieko bendra su susirinkimo tikslu, kad Bulota susirinkime parodęs tiktai visas nesimpatingąsias savo būdo ypatybes.

Išskaičiau taigi, *kaip* Bulota kalbėjęs, bet *ką* jis sakęs, ko norėjęs pasiekti, — iš laikraščio suvaikyti nemokėjau. Ir mano, skaitytojo, įspūdis pasiliko nei šioks nei toks, lyg kažin ko trūko.

Susirinkime kalbėjęs ir „nebejaunas, apyžilis matematikas“, J. Mašiotas. Šis daręs „aritmetiškas aluzijas į partijų tarybas“, susakęs tiktai „sujauktą žodžių marmalynę“, kuria neparodęs nei logikos, nei takto, nei iškalbos. Šito „pirmeivio“ kalba buvusi „žemiau kritikos, verta dvejukės su minusu“!

Nors Mašiotas kalbėjęs ilgai, bet *ko* jo norėta, — suvokti iš straipsnio aš, skaitytojas, nesugebėjau.

Gaila.

Susirinkime kalbėjęs ir Varnas, kuriam „centras ir kai-kurie dešinieji“ neleidę kalbėti, pats kalbėtojas sakęsis norįs kalbėti „dailės žvilgsniu“, bet pabaigti savo „pirmeiviškos dailės“ pamokslo jam nepavykę.

„Keleto įspūdžių“ autoriui geriausiai patikusi „Vilties“ redaktoriaus kalba: buvę žodžių maža, minčių daug, visos mintys buvusios „aiškios, puikios, įtikinančios“.

Skaitytojui, norinčiam suvokti, kaip reikia kalbėti, norint šis tas aiškiai, puikiai, įtikimai pasakyti, — vėl bus neaišku.

Reikėjo juk ir skaitytojui — tos puikiósios, įtikimosios kalbos bent pavyzdėlis duoti arba bent pasakyti straipsnyje, ką tikrai gera yra pasakęs „Vilties“ redaktorius, ko norėjęs, kuo skyręsis jo kalbos turinys nuo kitų kalbų.

Susirinkime žodžio laisve naudojęsi ir kiti žmonės. Jų vieni kalbėję gyvai, aiškiai, iškalbingai, tiesiai, rimtai, visiems suprantamai (trys kunigai), kiti — ramiai, dailiai, remdamiesi gerai parinktais išrodymais (du tautininku), kiti tiktai — karštai, gyvai, aiškiai, kiti tik — „neblogai, pakenčiamai“.

J. Jablonskis Kauno Karo ligoninėje (jį globoją dr. V. Vaičiūnas, iš kair., ir dr. J. Brundza, iš deš.).

Man, skaitytojui, šią valandą rūpi ypačiai darbas, šelpimo darbas, draugijos darbas, bet to iš „Keleto įspūdžių" nieko nematyti.

Norint, kad sujustų visuomenė ir tikrai imtų dirbti pašalpos darbą, reikia, man rodosi, rūpintis, kad ir skaitytojas žinotų, ką sako, ko nori simpatingieji ir nesimpatingieji susirinkimo kalbėtojai. Draugijos darbas ir man, skaitytojui, rūpi (nors jo nedirbu), ir todel tokie straipsniai, kaip „Keletas įspūdžių", manęs nepatenkina. Man rūpi, kad ši draugija augtų, tarptų, būtų tikrai naudinga, bet tokie straipsniai, kaip minėtasis, į draugiją traukte, man rodosi, netrauks žmonių ir jos lėšų nedidįs. Straipsnio autoriaus, vienybės šalininko, šiuo tarpu lyg pamiršta, kad vienybė tikrai yra galybė!

Dar vienas dalykas.

Kai-kurie žmonės norėję ir labiausiai rūpinęsi, kad Draugijos valdyboje būtų visų mūsų partijų atstovų, kad jos valdyba susidarytų iš lygaus skaičiaus visuomenininkų, dabartinių pirmeivių, tautininkų, tautininkų-krikščionių, klerikalų, neklerikalų, antiklerikalų ir kitų. Del šito dalyko, kiek matyti iš laikraščių, buvę daug trukšmo, barnių (draugijos susirinkimuose), del jo daug mūsų kalbama — mūsų pačių ir kitų laikraščiuose (žr. „Dien" N *342*).

Man, skaitytojui, šitas trukšmas šiuo vargo ir darbo metu rodosi visai nereikalingas.

Kai buvo steigiamas „Žiburėlis", niekam nė į galvą nebuvo atėję, kad jo valdyboje būtų pirmiausia visoms mūsų partijoms „lygybė duota". Nėsu girdėjęs nė vieno „tautininko" arba „kirkščionio demokrato" skundžiantis, kad į draugijos valdybą jų nerinkę — taip, kaip kad dabar norėję jų priešininkai. Nėsu girdėjęs taipo-pat nė vieno pirmeivio arba visuomenininko kalbant, kad į „Žiburėlio" valdybą reikėtų rinkti būtinai partijų atstovai. Ir tuo nesistebėdavau, nes, mano nuomone, moksleivių pašalpos dalykuose skirstytis mums partijomis nereikia. Tešelpie juos, tesirūpina jų reikalais visi, kuriems rūpi jų šelpimas, kurie juos gali, įstengia sušelpti. Čia turi rūpėti draugijai vien šelpti tie mokiniai, kurie pašalpos privalo ir tikrai eina mokslą. Partijoms čia vietos nėra.

Šitą dalyką taip tesuprantu. Ir duoti pašalpa vien mokiniui „pirmeiviui" arba „nepirmeiviui" — yra jau, man rodosi, nebe pašalpos dalykas.

Atsimenu, buvo rašoma, rodos, „Viltyje“, kad vienas Vilniaus inteligentas, kai išrinkę ar tik norėję išrinkti kun. Tumą į „Žiburėlio“ valdybą, pasakęs, kad su kunigu drauge valdyboje nebūsiąs ir reikalavęs, kad arba kunigo nerinktų, arba kad jį iš valdybos išbrauktų. Šito inteligento pasielgimo aš negiriu. Jei kun. Tumas buvo, jo nuomone, tikrai netikęs draugijos reikalui, tai inteligentas galėjo reikalauti, kad kun. Tumo į valdybą nerinktų; to reikalaudamas, jis, būdamas doras žmogus, turėjo išrodyti, žinoma, ir visa, kas jo nuomonę pateisina. Bet reikalauti vien, kad pašalpos draugijos valdyboje nebūtų kunigo, gali, man rodosi, tiktai apakėlis fanatikas.

Man pačiam tenka kartais dėtis savo skatiku įvairiausiose pašalpos draugijose, bet nė kartą nėsu girdėjęs, kad į jų valdybas rinktų „partijų atstovus“.

Kartais, kad tų draugijų valdyboms palengvėtų šelpimo darbas, žmonės tyčia renka į valdybą vieną kitą žydą, vieną kitą lenką, kataliką, pravoslavą ir t. t. Jei valdyboje yra vienas kitas įžymesnis katalikas arba protestantas, tad valdyba geriaus sužino, kas iš katalikų ar protestantų privalo pašalpos, moka daugiaus pritraukti į draugiją narių iš katalikų arba protestantų tarpo. Rūpindamiesi, kad pašalpos draugija geriaus suimtų į savo globą visus šelpiamuosius sluoksnius, žmonės nori tiktai, kad draugijai lengviaus būtų dirbti tas pašalpos darbas, kurį yra ji sau pasiskyrusi. Žmogus, kurs netingi darbo dirbti, yra sukalbamas, nekelia be reikalo del mažmožių trukšmo, kuriam tikrai šelpimas terūpi, — tinka visada į draugijos valdybą, nežiūrint kurios jis yra partijos.

Jei man tektų būti pašalpos draugijos susirinkime ir imtų vienas kitas jame reikalauti, kad jos valdyboje tebūtų tiek pirmeivių, kiek atžagareivių, aš baisiai nusiminčiau. Man rodytųsi, kad tų žmonių pačių nesuprantama, ko norima. Jei tauta ir pavargėlius šelpdama nori dirbti partijų darbą, ją — istorija turės iš gyvųjų tarpo išbraukti.

Reikalaukime, kad šelpiami būtų šiuo tarpu visi, kurie badą kenčia, vargą vargsta, kad būtų šelpiami visi be nuomonių skirtumo; reikalaukime, kad būtų šelpiami ypačiai tie, kurie daugiausia pašalpos privalo; reikalaukime, kad į pašal-

pos draugijos valdybą, skiriamą šių dienų vargo žmonėms šelpti, patektų vien — energingiausi, doriausi, išmintingiausi, sukalbami žmonės. Ir tiek! *R. J.*

[1914 m. „Viltis“ N 289].

1915

Del naujosios draugijos.

(Skaitytojo įspūdžiai ir dar šis-tas).

II.

Pirmajame straipsnyje „Del naujosios draugijos (žr. „Viltis“, N 289 1914 m.) ne visa man pavyko aiškiai pasakyti, ko tuokart norėjau.

Šiuo straipsneliu stengsiuos būti aiškesnis.

1. Anaiptol nenoriu, kad kalbant apie kurį draugijos susirinkimą būtų velkama aikštėn „kiekvienas kalbėtojo žodis, sakinys bei šauksmas“. Tam, jei būtinai reikia, yra, žinoma, susirinkimo protokolas. Bet žmogus, kuriam teko būti susirinkime, kurs rašo apie susirinkimo darbą dienraščiui, turi, man rodosi, jei rašo apie atskirus kalbėtojus, pranešti skaitytojams ir — *ką* vienas kitas kalbėtojas sakęs, *ko* norėjęs. Man pačiam, skaitytojui, tas dalykas, ar šiaip ar taip, įdomu žinoti: esu žmogus jau išlepintas, skaitau ne tiktai lietuvių dienraščius, matau, kad rusų dienraščiai, — kalbu, žinoma, vien apie mano skaitomuosius, — šituo skaitytojų reikalu tikrai rūpinasi ir geba savo skaitytojams kur reikiant pranešti, *ką* rūpimojo susirinkimo kalbėtojas yra tikrai kalbėjęs, *ko* norėjęs; rusų dienraščio skaitytojui nereikia laukti pasirodant „protokolo“, jis ir iš dienraščio gali suvokti, kas ir *ką* yra sakęs svarbiajame draugijos posėdyje. Rusų dienraščiuose, kuriuos skaitau, esti paduodamas panašiuose atsitikimuose ir kalbėtojo kalbos turinėlis; taip bent daroma, rašant apie tuos draugijų susirikimus, kuriuos dienraštis išranda svarbiais ir savo skaitytojams pastebėtinais.

2. Pasakymas: „Jo (Mašioto), *matyt, norėta,* kad ten įeitų daugiau vienaminčių jo sėbrų“, man, skaitytojui, nieko nepasako. Tie žodžiai yra, kaip sau norite, tiktai *spėjimas.* Nieku būdu neprileidžiu, kad „apyžilio matematiko“ kalbos turinys būtų galima, trumpai sakant, išreikšti vien žodžiais: „Noriu, kad į valdybą sueitų daugiaus taip-pat, kaip ir aš, galvojančių žmonių.“

Drįstu spėti, kad ir dienraščio redakcija šiuo tarpu su manimi sutiks ir jokio man priekaišto del šito žymėjimo nedarys.

3. Bepartivus (N 282), kalbėdamas apie Bulotos kalbą, tarp ko kita, pranešė, kad kai-kam susirinkime paaiškėję, kodel Puriškevičius kitą kartą gailestavęs Dūmoje „negalįs nuspiauti lig Bulotai". Šitas mažmožis pranešime apie pašalpos draugijos susirinkimą yra, žinoma, nereikalingas, juo „Bepartivus" rodo, mažų-mažiausia, tiktai savo „partivumą". Aš, būdamas skaitytojas, iš Bepartivaus pranešimo linkęs būčiau pirmiausia ko kita laukti apie Bulotos kalbą.

Man, skaitytojui, teberūpi, ką Bulota ir kiti tame naujosios draugijos susirinkime yra pasakę, ko jie norėję. Man rūpi žinoti, vėl sakau, ne Bepartivaus *spėjimai,* bet dienraščio pranešimas — kalbėtojų kalbų trumputis konspektėlis, jų turinėlis. Pats redakcijos patarimas — laukti nesulauktojo „protokolo" — manęs, skaitytojo, šiuo tarpu irgi nepatenkina.

Neiškenčiu čia-pat nepridėjęs dar vieno dalyko: nei su Bulota, nei su Mašiotu, kuriuodu čia lyg ginu, pats aš nesigiminiuoju. Apie juodu šiuo tarpu tiek težinau, kad Bulota yra labai žinomas mano tautietis, buvusis Valst. Dūmos narys, kad Mašiotas yra vien apyžilis matematikas (anot Bepartivaus betariant), — o „žilą plauką", pats būdamas žilas, aš ir savo vaikams liepiu gerbti, — rimtas, rinktinis „mūsų banko" darbininkas, vadinasi — darbo, kiek jį suprantu, žmogus.

4. Redakcijos pažymėjimas, kad dabar „Žiburėlis" iš šelpiamųjų moksleivių reikalaująs net tam tikro pasižadėjimo platinti vien savo partijos laikraščius, — man, skaitytojui, žinoma, rodo, kad „Žiburėlio" remti, redakcijos nuomone, doras, bešalis žmogus neturėtų.

Čia vėl turiu atkartoti savo ištarytus aname straipsnyje žodžius: „Duoti pašalpą vien mokiniui *pirmeiviui* arba *nepirmeiviui* — yra jau, man rodos, nebe pašalpos dalykas."

Tikiuosi, kad „Viltis", dėdama prie mano straipsnio minėtąjį pažymėjimą, yra gerai apsvarsčiusi dalyką ir kaip reikiant ištyrusi visą tos „pašalpos draugijos" darbą mūsų visuomenėje. Malonėčiau betgi, kad tas pažymėjimas būtų tiktai *lapsus linguae,* kad čia „Viltis" klystų, taigi norėčiau, kad ir toliaus ši draugija pašalpos darbą tedirbtų.

5. Aną kartą, straipsnio gale, išreiškiau pageidavimą, kad į pašalpos draugijos valdybą, skiriamą šių dienų vargo žmonėms šelpti, patektų vien — energingiausi, doriausi, išmintingiausi, sukalbami žmonės. Taigi aš, skaitytojas, tarp ko kita, geidžiu, kad valdybos nariai būtų *sukalbami* žmonės.

Visi žinome, kad draugijų susirinkimuose, be darbo žmonių, esti dažnai ir vadinamųjų trukšmadarių, skandalistų, siaurų partininkų. Tvirtų nuomonių žmones, darbo žmones visada gerbiu ir branginu. Jų, mano supratimu, yra ir „kairiųjų" ir „dešiniųjų" tarpe. Visur rasi susirinkimuose, nors ne visada, betgi ir „trukšmadarių, skandalistų" — žmonių, kuriems visur, pirmiausia, ar žūt ar būt, tam tikri savi, partijos reikalai terūpi; visur tenka matyti žmonių, kuriems pirmiausia vadovauti terūpi susirinkimuose, jie tegali arba „Cėzariais" būti, arba trukšmą kelti, viską ardyti („aut Caesar aut nihil"). Pašalpos draugijoje arba vartotojų bendrovėje darbo žmonėms, nežiūrint kurios jie yra partijos, visada yra vietos, jie čia norimi, reikalingi žmonės; trukšmadariams, siauriesiems partininkams — jose vietos nėra, bent neturėtų būti.

6. Aną kartą, tarp ko kita, pasakiau, kad tokie straipsniai, kaip Bepartivaus (282 №) „į draugiją žmonių traukte, man rodosi, netrauks ir jos lėšų nedidįs". Naujoji draugija man, šiaip ar taip, rūpi, man rūpi, kad ji augtų, tarptų, būtų visuomenei naudinga; vienybė, mano nuomone, pašalpos dalykuose yra didelė galybė. Bet Bepartivaus „Įspūdžiai" geri, man rodosi, vien tai vienybei ardyti. Taigi, būdamas vienybės šalininkas, patarčiau redakcijai, bent šiame pašalpos reikale, tos rūšies „įspūdžių" vengti: dienraštyje, kalbant apie pašalpos draugijos susirinkimus, patarčiau nebekalbėti apie „aritmetiškas aliuzijas į partijų tarybas" (man, skaitytojui, tokie žodžiai nieko nepasako), apie „sujauktą žodžių marmalynę" (ir šie žodžiai man nesuprantami), apie „pirmeiviškos dailės pamokslą"*), apie Puriškevičiaus nemokėjimą „nuspiauti ligi Bulotai"... Visi tokie nereikalingieji „įspūdžiai", nešami skaitytojui iš draugijos susirinkimo, geri yra vien ten, kur norima tam tikri žmonės (ir jų šalininkai) — stumte išstumti, išplūsti, dar labiaus sukelti, kur norima, kad jie ir rankas nukratytų nuo rūpimo mums darbo. Bet to, spėju, nė pats Bepartivus nenorėjo.

*) Žiūr. „Vilties" 2 N.

Visiems su spaudos žodžiu reikia atsargiems būti — visur ir ypačiai svarbiajame visuomenės reikale!

7. Dar mažmožis. Pats aš kitų vaikus temokau, taigi turiu būti, pirmiausia, kantrus, bešalis žmogus. Jeigu man kurio mokinio atsakymas netinka, tyčiotis iš jo del to atsakymo aš nieku būdu negaliu, o tų atsakymų gaunama juk kartais ir labai „negudrių" arba ir „perdaug gudrių". Kad kartais, nepasitenkindamas tomis mokinių gudrybėmis arba negudrybėmis, imčiau, jiems prikaišiodamas, aikštėn kelti įvairias jų „aluzijas į gudrybių tarybas", arba jų „sujauktą žodžių marmalynę", kad priminčiau jiems del tų jų atsakymų mano netyčia atsimintą vieno kito žmogaus „norėjimą ligi tų atsakytojų nusispiauti" — aš tik audrą tarp jų sukelčiau, jų širdelių neprisitraukčiau ir, kas svarbiausia, savo noro juos pamokyti nepasiekčiau. Maža to: prieš mane sukiltų ne tik mano mokiniai, bet ir mano draugai bendradarbiai, tų vaikų tėvai, mano paties vyresnybė, imtų skalbti man kailį ir vienas kitas laikraštis...

Bet aš mokau, kaip sakiau, „*kitų* vaikus". Taigi esu žmogus del to paties savo darbo daug kieno nekenčiamas, niekinamas, keikiamas. Ne nuo vakar dienos yra juk sakoma: „Quem di oderunt — paedagogum fecerunt" (žmogų, kurio patys dievai nekenčia, mokytoju padaro). Lenkai norėdami ką besikeikdami gerokai išplūsti, saką, nors pats nėsu to girdėjęs: „Ażebyś ty cudze dzieci uczył" (kad tu kitų vaikus mokytum)! Bet argi tik man, tokiam keikiamam niekinamam žmogui, neleidžiama taip skaudžiai tyčiotis iš kitų žmonių pasakymų? Argi kitiems, nekeikiamiesiems, leidžiama besityčiojant nepasakyti skaitytojui — nei *ką* išjuokiamieji žmonės yra sakę, nei *ko* jie savo pasakymais tikrai norėję pasiekti?!

Nenorėčiau, kad čia vienų mokytojų teisės tebūtų kitų varžomos.

Jei čia laikraštininkų teisės tikrai yra kitų nevaržomos, aš, skaitytojas, patarčiau jiems patiems susivaržyti! *R. J.*

[1915 m. „Viltis" N 3].

Žemaitės „Nelaimė".

Pastebėjimai del rašytojos „kunigų". [6]

(Iš „Vairo", 1915 m.).

Tūlas, matydamas čia, straipsnio gale, mano pavardę, tik rankas išskės: kai kam bus visai nesuprantama, kodel kalbininkas ne savo darbą ima dirbti...

Pasiaiškinu.

Visiems dabar karo dalykai terūpi: laikraščiai apie juos terašo... Ir man, kalbininkui, reikėtų, žinoma, apie karą tešnekėti — rašyti vien del tokių sakinių, kaip antai:

1. Daug vokiečių suimta rusais... Kariuomenėje buvę ir betvarkės. 2. Kariškiams prisieina belizną siųsti. 3. Karo laike ir dvasiškiams, ne vien kariškijai, yra nemažai užsiėmimo del karo. 4. Suėmė tris nelaisvius (плѣнникъ?) ir vieną nelaisvę (плѣнница?); ši pastaroji („nelaisvė"), papuolusi nelaisvėn (въ плѣнъ? въ неволю), tik akis išpūtė... 5. Nelaisvis (= imtinys, imtinis, suimtinis, suimtasis, karo belaisvis...) yra, ar šiaip ar taip, lamingesnis už belaisvį (невольникъ). 6. Ir iš veikinančios karuomenės ateina dabar įvairios žinios, gauname visokias žinias. 7. Dabar visur ten veikia vien kulkasvaidžiai, kulkosvaidžiai, kulkasvydžiai... (NB. Japonų kare vien „kulkósvydžiais" tesišaudė priešininkai!).

Gerai pagalvojęs, tariau sau — vis „karas", „kariškija", „nelaisviai"... dar cenzoriui nepatiks! Antra vertus, dabar nebe tam dienos — kam čia berūpės šiuo metu tie mano „karo kalbos dalykai"!

Ir atidėjau tuos šio meto savo kalbos dalykus kitam, laimingesniam laikui.

Likęs lyg be darbo, ėmiau dairytis, ką čia vėl nusitvėrus. Apsidairęs pastebėjau, kad mūsų literatūroje — ***kritiko praktikantui*** gera „vakansija" bėsanti! Kol kiti kandidatai, tinkamesni tam nepelningam darbui, tebežiopso, tariau sau — reikia nesnausti, ir — kritiku pavirtau. Pradžiai pasiėmiau mūsų Žemaitės *„Nelaimę"* (žr. 1915 metų „Liet. Ūkin. Kalendorių") ir pasiryžau duoti del to apsakymėlio įvairių savų pastebėjimų: rašytoja mano pažįstama, tariau sau, bus man atlaidi, nepyks...

I.

„Nelaimėje" į akį krinta pirmiausia trys kunigai: du klebonu, mažų dienų draugu, ir vienas jaunas kunigiukas, klebono antrininkas.

Vienas klebonas — lyg labai gudrus, puikus, antras — lyg ne visai gudrus, nepuikus. Abu toli nuo vienas antro gyveno,

retai tesimatydavo. „Maž vienodo buvo būdo,“ ir todel, atsitikus progelei, atvirai ir širdingai pasikalbėdavo. „Truputį tik draugai skyrėsi paviršutinai.“

Gudrusis buvo vardu Petras. Šio rūbai, visada naujitelaičiai, švita šnabžda, cigarai kvepia; „batai, *kaliošiai*, *lazda* (?), kepurė, ploščius — viskas tik *nuo adatos;* pats jis „šviesus, raudonas, stačia čiupra, baltas, kaip iš pieno plaukęs“. Kur važiuodamas į nakvynę, į kitą klebonija, pasiima ir savo muilą, pašluostę, šukas, skustuvą, baltų apikaklaičių... Gražūs jo ir arkliai, gerai laikomas, net išlepintas, ir vežėjas. Apsilankius kunigui Petrui pas nepuikųjį savo draugą, šio išvirtų šeimynėlei barščių išlepintasis vežėjas nevalgo, tuojau miestelyje dešros nusiperka; nepuikiojo kunigo klebonijoje prisispyręs reikalauja, kad jo klebono arkliams būtų kiek reikiant avižų. — Kai neduosit avižų, — sako, — tuojau kinkau arklius ir rėkiu savo tėveliui: „Tėveli! Važiuokiva, arkliai badu dvesia!“

Kaip jis tikrai elgiasi su savo parapijos žmonėmis, to mes iš apsakymėlio nematome. Ir šitą dalyką sužinome tiktai iš jo paties žodžių. Savo mažų dienų draugui giriasi „gerus kaimynus savo parapijonis turįs“, „su mužikais — nors iš tolo, bet geruoju, mandagiai“, su žmonėmis niekuomet nesiderąs. Paklaustas, kiek reikėsią už palaidojimą, tuoj pasakąs žmogui: „Kiek turi, kiek gali, kiek nabaštiką mylėjai, kiek jis per amžių užsipelnė, kiek tau gera padarė,“ — ir žmogus beregint visus grašgalius iškratąs. Taip gausiai pamokėtas, tuoj sakąs zakristijonui: „Žiūrėk kantapolį, lempas, palmes, panie!“... Pasigyręs tuo mokėjimu elgtis su žmonėmis, klebonas savo apsileidėlio draugo neiškenčia dar nepamokęs: „Ar man žakrastijono darbas brangus?!“

Su dvarininkais gudriojo klebono elgiamasi kiek kitoniškai. Su šiais „gerai ir *naudingai* (?)“ sutinkąs, nesuskius kartais ir pavaišinąs. Kaštuoją, žinoma, bet užtat ir pasipelnąs iš jų: kartais pasiseką „išlošti dvejetą desėtkų ir daugiau“; kapeika išlekianti, bet dešimt į jų vietą sugrįžtą. Ir su jais, kaip ir su kitais žmonėmis, nesibarąs, nes „kaip kas pasiklos, taip išmiegos“...

Taip mokėdamas gyventi, gudrusis klebonas kaip inkstas taukuose raivosi. Negudriajam savo draugui girdamasis sako: „Už tai mano parapijonys ant rankų mane nešioja, visų myli-

mas, panie, garbinamas." Taip gyvendamas turįs ir skatiko atliekamo. Pinigus laikąs Liepojoje, „latvių banke": tenai nėsą bent pavojaus, kad įdėtieji pinigai pražus, ir be to — bankas procentus gerus duodąs, tik dedant į tą banką — pataria negudriajam draugui — reikią *pasiderėti.*

Kuo vardu buvo negudrusis klebonas — iš apsakymėlio nematyti. Čia, del trumpumo, vadinsime jį tiesiog Bevardžiu.

Bevardžio būta, kaip rodo visas jo gyvenimas, ar šiaip ar taip, ne išmintingiausio.

Bevardis, įsigyrus gudriajam draugui, tik dejuoja guodžiojasi: parapija esanti negera, gerų žmonių nėsą, prasčiokai esą pasileidę, ištvirkę, ponai bajorai — „puikoriai egoistai"; niekas jo nemylįs, pelno turįs maža, išlaidų daug, reikią ir kamendorius išlaikyti; niekam nieko nedarąs dykai, visumet, kur susidurdamas su pinigais, derąsis, kiek bemokėdamas spaudžiąs, bet pelno vis nėsą ir nėsą.

Jo ir tikrai spausta žmonės, sunkta jų prakaitas. Paglemžęs į savo kišenę žmonių surinktus špitolės stogui pinigus, jis nė nesiteisina prieš tuos žmones. „Kad sakiau," — sako, — „išpirkau visus, tai, tur būt, teisybė... Kas jums darbo? Reikėjo — surinkote, reikės — ir vėl surinksite... Bene aš prieš jumis teisintis turiu!"

Nors Bevardis kalbasi su savo draugu „nuo širdies atvirai", anot rašytojos betariant, bet *kai ką,* matyti, ir slepia: jo, to atvirojo draugo, kiek matyti iš kvaišos šeimininkės žodžių ir paties apsakymėlio, turėta parapijoje ir šiek tiek pelno — prisirinkta „tūkstantėlių".

Kad tų tūkstantėlių jo tikrai turima, akylam skaitytojui ir be tų žodžių aišku. Išgirdęs apie „latvių banką", kur reikią derėtis ir pasiderėjus duodą gerus procentus, — jis, lyg atsidusęs, sako draugui, savo svečiui: „Tau bepigu, moki su bankais derėtis!"... Bet *tiesiai* apie savo tūkstantėlius gudriajam savo draugui jis, ir „atvirai" kalbėdamas, nieko nesisako.

Bet rašykime jo portretą toliau.

Namie jis — „kaip ubagas apšvežęs, net sarmata prieš svetimą žmogų," — duria jam į akis pati šeimininkė. O rašytoja dar priduria: „Kapeika sau ar kitam išleisti — rankos dreba... Pats aukštas, liesas, truputį į kuprą sulinkęs, pakaušis nuplikęs, rūbai nudilę, apskarę, padelkų net kučiukai kybo, rūbų alkūnės, krūtinė — pažaliavusios švita, batai su-

lopyti. Trobos kambariai, berods, erti ir šviesūs; bet rakandai... dvi krasės šiokios, dvi tokios, vienos — minkštai išmuštos, kitos lendrėmis išpintos; stalai staleliai tokie pat surinktiniai, kitas net šlubas, viena koja pagaliuku paremta... Savo svečiui nors minkščiausią krasę parinko, bet svetys sėdėdamas kaži ko kraiposi, matyti — ne tokioje papratęs sėdėti..."

Kunigas Bevardis tikrai atvirai pasišneka, matyti, tiktai su Magdalena, savo apykvaile šeimininke. Ji žino — ir kiek tėvelio turima pinigų ir kur tie pinigai laikomi. Išgirdusi iš gudriojo klebono apie „latvių banką", ir ji neberimsta.

— Važiuok, — sako, — tėveli, į tą Liepoją: gavęs didelius procentus, galėtumei pamandravoti, bent gelumbės nusipirkti... Šmuila naujas jupas pasiūtų... Aš pati skepetos nė tam sykiui nebeturiu... Ar čia sunku savo grašelius kitur parkelti, kur pelnas didesnis... Per neturtus pats save ir kitus vargini, ant galo ir tuos pačius pražudysi, atmink mano žodį.

Ir negudrusis tėvelis, kuriam ir pačiam, išvažiavus svečiui, buvo parūpę procentėliai, paklausė kvailės šeimininkės. Su ta kvaile ir apie savo kamendorių kun. Bevardis pasišneka labai atvirai: šnekėdamas su ja, kunigiuką supykęs tiesiog „paršeliu" išvadina, pamiršęs ir tą taisyklę, kuri liepia savo lizdo bent prie „pašaliečio" nebiaurioti.

Taigi apsakymėlyje yra ir trečias kunigas — „jaunasis", Bevardžio antrininkas (kamendorius, vikaras) ir didžiausias jo ir ano gudriojo kontrastas.

Jaunasis kunigas taiso žmonėms daržinėse spektaklius, rubliai jam nerūpi; išvažiavus klebonui, turtingąją Kaupienę palaidoja „už tris rublius", nes už tokį darbą gana esą kunigui ir to. Rankos bučiuoti „marčialgoms", parapijos įgaliotiniams, neduoda, nors ir nesisveikina, matyti, su jais žmoniškai, kaip papratęs su sau lygiais.

Ką ir kaip jis daugiau dirba parapijoje, iš apsakymėlio nematyti. Jo klebonas, šaltai kalbėdamas, taip jo darbus gudriajam draugui aprašo: „Bloznas... vėjai, raštai, laikraščiai galvoje, *nepažįsta dar gyvenimo,* viena ranka ima, kita išmeta."

Aišku tik, kad jis, ar šiaip ar taip, yra žmogus gyvas, nepriklausomas, savarankis, be nuolankos, tiesus, drąsus. Klebono subartas moka ir atsikirsti ir supykęs vieną kitą dalykėlį pačiam barėjui pasityčiodamas išpoškinti; kertasi drąsiai, kar-

tais beveik riete riejasi, nė kiek nebodamas, kad su savo vyresnybe, su klebonu jau „nuplikusiu pakaušiu", reikėtų, rodos, ir kiek nuolankesniam būti. Bet jis jaunas tebėr: reikia tikėtis, kad „pažinęs gyvenimą" bus kitoks, panašesnis į aprašytuosius klebonus.

Taigi rietis jis moka. Bet ir jo vyresnybė elgiasi su juo, tiesą sakant, kaip su „paršeliu". Supykęs del minėtųjų „trijų rublių", klebonas jam durte duria: „Už tris rublius!... Papratęs esi man *šunybes* daryti... verčiau buvo dykai palaidoti, neko už tokią *šunies kainą* — tris rublius!... Toks darbas tik tvirkina, tik piktina žmones..." Paprašius jaunajam kunigėliui daržinės spektakliui, klebonas, po to dar labiau supykęs, tik plėšosi: „Neduosiu, neleisiu — karstytis, žmones, mergas tvirkinti! Neleisiu... *nurašysiu gubernatoriui, negausit leidimo... policijai pranešiu!...* Jūsų išmislai — *neturtėlių neskausti,* turtininkų nelupti... tai kame, kame klebonui pasiutęs skatikas?... Neleisiu, *sugriausiu tas prakeiktas pramogas...* bažnyčioj užsakysiu, *po grieku užginsiu maitotis,* į kvailius žiopsoti .. Visoki laikraštpalaikiai ar tie prakeikti vakarai — ką jums gera atneša? Savo dar kapeikų prilopote, o pelno — špygą... nebent tiek, ką taisydami patys prisilakstote!.."

Taigi jaunojo kunigo ir klebonas turima nepaprastas. Antrininkas tokiam klebonui, žinoma, netinka. Šiam verčiau būtų be kamendoriaus... bet „palkusai, kamai", jaunojo šalininkai, „tuoj gerklę paleis!" Ir jis apsikęsdamas laiko tą „paršelį".

II.

Tokie maždaug yra šie trys Žemaitės kunigai. Tais savo veidais jie rodosi — kruta dirba — visoje „Nelaimėje".

Visas nelaimingasis atsitikimas buvęs toks:

Kunigo Bevardžio atlankyti atvažiavo iš tolo, savo žviginiais arkliais, jo mažų dienų draugas, gudrusis kun. Petras.

Pasigyręs, atsišnekėjęs, svetys nukalba savo draugui ir apie Liepojos „latvių banko" gerumus. Bevardžiui, išvažiavus svečiui, šio žodžiai del to banko ir savų tūkstantėlių procentai — nė iš galvos neišeina. Ima jį gundyti dar, rytas vakaras graužte graužia ir vienintelė, matyti, jo patarytoja, kad tik jis veikiau tūkstantėlius iš kito banko išėmęs į tą gerąjį „latvių banką" sudėtų.

Po mėnesio laiko kun. Bevardis ir dunda į Liepoją. Nuvažiavęs iš vakaro, apsistoja viešbuty.

Nakvoja. Pasiteiravo, kuo metu ima darbuotis nuo ryto bankai, kurioje vietoje „latvių bankas". Tarėsi bematant apsireikaliausiąs ir vakariniu traukiniu namó sugrįšias.

Bet ne taip išėjo.

Ryto metą maž pirmasis, nė mišių, matyti, nelaikęs, prisistatė į savo banką. Atsiėmęs pinigus, tuojau, pasakytuoju adresu, lekia į tą „latvių banką". Bet... užlipus trepais į banko rūmą, *tamsiame* karidoriuje atsitinka — nelaimė: iš čia pat prišoko „trys palestrantai ar lekojai, vienas traukia, kitas stumia į kitą *tamsią kamarą*", kunigas nesiduoda, visą jį „paletsrantai" nejučiomis apčiupinėja ir — atima visus jo „tūkstantėlius"!

Kun. Bevardis, nusiritęs gatvėn, laksto troškuodamas, kaip paklaikęs; nosies tiesumu beklaikinėdamas visur atsiduria. Atsipeikėjęs nueina į policiją. Vyresnysis jo išklauso, klausydamas kartais nežymiai nusišypso, viską gražiausiai susirašo, ramina nelaimingąjį ir čia pat, kunigui besiskundžiant, paduoda nunešti savo rašinį į kaži kokio laikraščio redakciją.

Kunigas pareina į viešbutį ir virsta į lovą. Atsikėlęs, anksti rytą, bėga nelaimėje į bažnyčią, maldo pavargėlius, prašo pasimelsti, „żeby odnalazla się *zguba* (kad susivoktų pavogtieji pinigėliai)". Senis pavargėlis, lietuvis, lyg pasityčiodamas, nenugirdęs klebono intencijos dar kláusia: „Kas čia do *duda,* už kokią čia *dudą*?" Atlaikęs bažnyčioje prie Šv. Antano mišias, neužėjęs nė į kleboniją, — su liepojiškiais kunigais jo skersakiuota, — tuoj išvažiavo stotin, iš stoties išgrįžo namó.

Pietumis buvo jau ir namie. Išgėręs stiklą arbatos atsigulė, su niekuo nesišneka, dejuoja, ir tiek. Nei pietūs nei pavakarys — niekas neberūpi. Nuo vakar ryto nieko burnoje neturėjęs — vakare te kiek suvalgė.

Išklausius apie kunigiuko turtingosios Kaupienės palaidojimą, nelaimingajam dar didesnis apmaudas pašoko: tuoj išplūdo kunigiuką, prisiminus šiam apie daržinę spektakliui — ir visai išlojojo. Atėjo vakare „marčialgos" — ir tiems, kad ir žemai nusilenkė prieš kunigus, teko daug visokio pamokslo išgirsti, ir vargšai, nieko nepešę, turėjo spūdinti iš kur atėję. Prisibarė del pinigų, besiderėdamas su žmogum, pastačiusiu kryžių ant kapų ir norėjusiu del to mišias užpirkti. Paskui, kai atliko vienas, dar visiems kitiems teko — ir tam pačiam „parše-

liui“ ir jo „kamams, palkusams“ — ir vis del vieno to nelemtojo „latvių banko“.

Po kiek laiko klebonėlis ir vėl buvo bešliaužiąs, matyt, į senąsias, įprastąsias vėžes. Bet kun. Petras, jo jaunų dienų draugas, ir vėl pasipainiojo. Radęs laikraštyje, — tame pat, matyt, į kurį nelemtasis policijos vyresnysis siuntė Liepojoje iš nelaimingojo kunigo žodžių savo korespodenciją, — radęs „puikiausiai su visomis smulkmenomis aprašytą jo nelaimingąjį atsitikimą“, kun. Petras siunčia jam tą laikraščio numerį ir dar, „džiaugdamasis jo nelaime“, tyčiodamasis rašo: „Gerai, taip tau ir reikėjo... Kad tu būtumei nė akimis nematęs tų pinigų, neko tokią sarmatą pasidaręs... perskaityk laikraštį, tyčia tau siunčiu, kaip iš tavo nelaimės ir kvailystės juokiasi... Velnias tave nešė į tą Liepoją!“

Gavęs tą žinią, nelaimingasis tiek teišsitaręs: „Velnias tave pas mane nešė!...“

III.

Toks yra visas šitas apsakymėlis.

Jo didžiuosius veikėjus aprašiau savo „kritikos“ pradžioje tyčia plačiau ir visą jo turinį išdėjau su keliomis ypatingomis smulkmenomis, kad tik geriau išeitų aikštėn kurios-ne-kurios viso apsakymėlio ypatybės, del kurių čia, tapęs „kritiku“, jaučiuosi turįs ir savo nuomonę, kelias savo mintis, dabar išreikšti. Stengiausi būti objektingas.

„Nelaimėje“, kaip sau norite, yra nemaža žymelių, kurios pačios sakyte sako, kad rašytoja mūsų gyvenimą čia ne visą iš paties gyvenimo rašo: kai ką ji iš piršto išlaužia arba ima tiesiai iš savo galvos, kai ką, tikrojo gyvenimo vietoje, ir iš laikraščio mums kiša.

Apsakymėlyje daug kas labai nepaprasta, tiesiog keista.

1. Žmonės, kalbėdami su savo draugais, paprastai nesišneka, kur savo pinigėlius laiką. Turiu pats įvairių ir turtingų draugų, bet jie dar nė vienas nėra man pasisakę, kur ir kodel savo pinigėlius turį sudėję. Apie tą savo pinigų dalyką jie, kiek žinau, nė tarp savęs nesikalba: piniginінkui tas savų pinigų dalykas yra lyg koki šventų šventybė ir savo draugams apie tą dalyką jis, ir atviras būdamas, nieko nesisako.

Apie šitą dalyką nesikalbės pinigininkas (kun. Petras) atvirai juoba su žmogumi (kun. Bevardžiu), kurį atsitiktinai te-

mato, kurs taip visu kuo nuo jo skiriasi. Del banko reikalų pinigininkai paprastai daug galvoja, skaito ir vėl galvoja, maža, neaiškiai su kitais žmonėmis tesikalbėdami.

Taigi nesuprantu pirmiausia, kodel kun. Petras, „Nelaimės" kunigas, lyg gudrus „svietavas" žmogus, taip veikiai pasisako senai matytam jaunų dienų draugui, kame ir kodel savo pinigus laikąs sudėjęs. Nesuprantu, iš kur kvaiša Magdalena taip gerai žino, kur sudėti jos tėvelio pinigai; nesuprantu, nė kodel kalbasi su ta kvaiša apie banko dalykus — mokėjęs sudėti tūkstantėlius ir padėti juos laiku į žmonišką banką jos klebonėlis. Šituo atžvilgiu „Nelaimės" kunigai yra visai nesuprantami žmonės. Rašytoja nėra jų, žinoma, nė mačiusi; juos čia „Nelaimėje" rašytoja savo apsakymėliui tebus išsvajojusi. Viena tėra aišku: rašytoja nėra pati laikiusi bankuose tūkstantėlių ir šeimininkavusi, Magdalenos vietoje, pas kun. Bevardį.

2. Rašytoja sako, kad Liepojos „latvių bankas" esąs kur aukštybėse, šalia „tamsaus" karidoriaus, iš kurio „palestrantai ar banko lekojai" galį žmogų į dar tamsesnę kamarą nustumti. Iš apsakymėlio matyti, kad tame banke reikią ir *pasiderėti* — ne taip, kaip Vilniaus „Lietuvių banke" ar kur kitur žmonėse. Tos nuomonės esąs ir gudrusis kun. Petras, tuo rašytojos prasimanymu tiki nemokąs derėtis su bankais ir Bevardis, su rašytoja ir juo tiki, žinoma, ir kváiša Magdalena.

Kad būčiau gudriojo kun. Petro vietoje, rašytoja man labai nepatiktų: ji mane, savo gudrųjį kunigą, baisiai juk iškvailino, liepė man mano išgirtajame banke — „mokėt *derėtis*"*!* Kad būčiau Liepojos latvių bankininkas ar tiesiog smarkus latvis, įžymus latvių veikėjas, neiškęsčiau nepašaukęs tiesiog tieson rašytojos: ji Liepojos „latvių banką" — vagių ir plėšikų urvu juk padarė! Kad rašytoja, Liepojos „latvių banko" vietoje, būtų įstačiusi savo apsakymėlyje Vilniaus „Lietuvių banką" — su tamsiu karidorium, tamsia kamara ir tam tikrais, laukiančiais pinigingų žmonių „palestrantais ar lekojais", — ji ir tikrai arti būtų pavojaus: Vilniaus lietuviai, ne vieni bankininkai, to jai, ir patys norėdami, negalėtų dovanoti!

Teismas, apie kurį čia, gali būt, ir be reikalo nukalbėjau, rašytoją, žinoma, išteisintų: ji šlovės latviams nuplėšti nenorėjo, tas šlovės nuplėšimas atsitiko tik del jos nežinojimo. Bet — kažin? . . .

Rašytojos, kaip ir mano, neturima apie bankus supratimo. Tad kam gi ji veda apsakymėlyje į tuos bankus savo skaitytojus?

3. Keistai pasikalba „Nelaimės“ kunigai ir apie šiaipjau dalykus. Kun. Petras, kalboje su visai kitonišku draugu, tuojau pasisako, kaip mokąs, bemylėdamas „nesuskius svečius“, išleisti kapeiką ir į jos vietą dešimtį laimėti, kaip suviliojąs juos į savo žabangus, ką darąs, kad žmonės visus savo grašgalius jam už pamaldas iškratytų... Kun. Bevardis, pasistebėjęs kun. Petro išlaidumu, nereikalingu jo kapeikų mėtymu, tuojau skundžias esąs niekieno parapijoje nemylimas, turįs daug išlaidų... kamendoriui išlaikyti...

Ir aš gyvenu dirbu visada ne vienas, vis draugėje. Bet mano draugai niekumet neišdėsto man tuojau patys visų didžiųjų savo silpnybių, nedorybių. Tos jų „nedorybės“ ir šiaipjau silpnybės darbe tepasirodo. Tą pat rodo man ir kitų žmonių gyvenimas: niekas doram savo draugui nesigiria — ęsas sukčius, mokąs visus kito žmogaus grašgalius sudoroti. Tuo giriantis nėsu matęs ir kunigo dar nė vieno. Kad nebejaunas kun. Bevardis guodžiojasi savo draugui esąs niekieno nemylimas, jis, ir kvailas būdamas, turi juk suprasti, ką reiškia tie jo žodžiai. Pasakymas: „manęs čia niekas nemyli“ reiškia juk ir — „netikęs esu čia kunigas!“ Taip guodžiojantis klebono man dar nėra tekę matyti.

Klebono pasiskundimas visai ištikimam žmogui, kad jo antrininkas esąs menkas darbininkas, plevėsa, ožys, — tas pasiskundimas kitoje vietoje, ne tuojau atvažiavus retam svečiui, — būtų lyg suprantamas; bet kėlimas skunde aikštėn pirmojoje vietoje — paties reikalingumo laikyti antrininką, bendradarbį, padėjėją, dejavimas del to laikymo brangumo — man, daug mačiusiam žmogui, yra, kaip sau norite, klebono lūpose ne visai suprantamas.

Ir iš paties apsakymėlio, iš jo vidurio ir galo, matyti, kad Bevardžiui, tikrai sakant, ne pati antrininko duona buvo brangi, ne pats laikymas buvo sunkus: jam netiko — pasakysiu čia savais žodžiais — antrininkas „plevėsa, vėjavaikis, ožys“, nesirūpinąs klebono piniginės reikalais (taip bent galvoja toliau apsakymėlyje Bevardis apie savo antrininką). Tad kam jis, atvirai ir širdingai kalbėdamas, patį laikymą, pačią duoną teiškiša retam savo svečiui pirmojoje vietoje?!

Žmogus, kurs zakrastijono darbo tikrai nebrangina („ar man zakristijono darbas brangus?“), ir tas, sakau, žmogus paties to nebranginimo kalboje neiškiš, juo nesididžiuos, nesigirs. O kun. Petras yra juk politikas, gudrus žmogus, mokąs gyventi su ponais bajorais, iš kurių turėjo, rodos, įgyti ir kiek mokėjimo kalbėti su žmonėmis! Jo pastebėjimas apie zakrastijono darbą, kalbant su kun. Bevardžiu, yra man nesuprantamas.

4. Kun. Bevardis, kalbėdamasis su savo antrininku, barasi del trijų rublių, del spektaklio, — bet kaip barasi?! Antrininko savarankišką pasielgimą jis išvadina tiesiog „šunybių darymu“, paimtus už palaidojimą tris rublius — „šuns káina“, sakosi parašysiąs gubernatoriui, policijai pranešiąs, iš sakyklos „po grieku užginsiąs maitotis, prakeiktas pramogas kelti“! Patį *reikalavimą „neturtėlių neskausti,* turtininkų nelupti“ — plyšodamas gudragalvių, plevėsų *„išmislu“* tevadina!

Atsiminkite, kad žmogus supykęs, plyšodamas pasirodo tiktai, kas iš tikrųjų esąs. Taigi kun. Bevardis, ligi šiol tik kentėsi, matydamas savo antrininko darbus; antrininkas galėjo savo darbą dirbti tik del to, kad klebonas vis neprisirengdavo įskųsti jo policijai, gubernatoriui, jam to nedraudė — bijodamas tik „palkusų, kamų“ prieš save sukelti.

Mano paties matytieji faktai ką kita sako. Esu matęs kunigų ir režiserių (spektakliuose), ir kapelmeisterių (koncertuose), ir dirižerių, šokių vedėjų („doruose“ pokylėliuose) — ir vis del to, kad nekunigų tam gerajam, kunigų nuomone, darbeliui tose vietose tuo tarpu nebuvo! Visuose pirmuosiuose mūsų spektakliuose — Mintaujoje (mano paties namuose), Palangoje, Birštone, Vilniuje ir kitur — visur buvo ir kunigų, vykusių į tuos bundančios tautos pokylėlius — ir važiuotų ir pėsčių! Pats nėsu girdėjęs dar nė vieno kunigo keikiantis del tų pokylėlių, į policiją šaukiantis, „po grieku užginant maitotis tomis prakeiktosiomis pramogomis!“ Seniai kunigai, kad ir neidavo dažnai patys į tuos pokylėlius, bet — tylėdavo, išrasdami juos tiktai niekniekiais, vaikų darbu. Bet tat toli dar — ligi policijos, gubernatoriaus, ligi prakeikimo, užgynimo po grieku“! Jei pats vaidinimas būdavo nekalto, „doro“ turinio, nė vienas kunigas niekad nei man, nei mano pažįstamiems jo nekeikdavo, nevelniuodavo, kelmais neversdavo.

J. Jablonskio karstas Karo Ligoninėj.

Ir kas čia, rodosi, galėjo kenkti žmogui, kuriam, kaip Bevardžiui, vien pinigėliai terūpi.

Ir vėl, keikiantis *„šuns* kaina“ — del palaidojimo už tris rublius — nebuvau dar nė vieno asmens, nei kunigo nei šiaipjau žmogaus, girdėjęs, nors būdamas kalbininkas, turiu reikalui ir keikiamų žodelių nemáža iš visur prisimedžiojęs.

5. Ir be galo gi biaurus ir baisus, kaip sau norite, visas tas kun. Bevardis!

Su juo teko man pasižinti tiktai iš „Nelaimės“. Klajojant per Lietuvą jo gyvo nėsu matęs.

„Gudragalvių“ pėdomis jis, žinoma, neis — neturtėlius visą amžių skuste teskus, turtininkus, kaip ligi šiol, prisimynęs telups! Ir nelaimingajam „latvių bankui“, jo tamsiam karidoriui, reikia, gali būt, tik dėkoti, kad jis mums aikštėn iškėlė — visą to tėvelio, mūsų sielų ganytojo, biaurumą!

Žmonės sudėjo špitolės stogui pinigus. Sudėję padėjo pas kun. Bevardį. Dabar špitolės sienos lubos pūva, žmoniško stogo nėra, visur varva, teška vanduo, žmonės vargsta, sausos pastogės neturi. Klebonas, žmonių įgaliotinių kalbinamas del to vargo, per akis meluoja, sakosi visus jau pinigus stogui išpirkęs, kitam stogui pinigų nebeturįs. Įgaliotiniams, atėjusiems del stogo ir pinigų galutinai pasikalbėti, jis tik drožia: „Kas jums darbo visiems! *Reikėjo —surinkote, reikės — ir vėl surinksite...* bene aš prieš jumis teisintis turiu!“

Po tokio tėvelio pasakymo, žmonėms nė vilties, žinoma, nebeliekti, kad kada norint pasibaigs jų bėdų bėdos del klebono nedorybių.

6. Kad taip, kaip „Nelaimės“ Bevardis, elgtųsi su armėnais turkų paša, mums tegailėtų, ir tiek; bet, kad taip dedas Lietuvoje, mūsų tėvų šalelėje, — yra ir skaudu! Nesuprantama tik, kaip gi žmonės duodas taip ilgai to „tėvelio“ varginami.

Skaitant apie šitos rūšies atvirai daromas Bevardžio nedorybes, reikia tik stebėtis, kodel nė vienas inteligentas ligi šiol nepamoko Bevardžio „tamsuolių“ — kur reikiant pasiskųsti, kunigą tieson pašaukti! Kur gi dingo visi tie skaudžiamųjų užtarytojai, visi visų rūšių mūsų demokratai? Argi būtų tas biaurybė jiems — savo suglemžtais žmonių pinigėliais — rankas kojas supančiojęs, burnas surakinęs?!

Skaitydamas apie Bevardžio darbus ir ypačiai pasikalbėjimus, žmogus nežinai, tikrai sakant, nė kuo čia reikia pir-

miausia stebėtis — ar „tėvelio“ biaurumu, ar žmonių tamsumu, ar inteligentų nerangumu, jų nepaslinkimu vieną kitą kartą taip „pamókyti“ žmonių naudotoją, kad tas pamókymas toli atsilieptų — ir klebonijose ir pačiose parapijose, žmonėse.

Žemaitė, taip išdėjusi savo Bevardį, pasirodė, ar šiaip ar taip, esanti ne vienašalė: ji keldama tokius skaudžius faktus aikštėn — bara ir *visą* mūsų „šviesuomenę“, jos vadovus, su jais, žinoma, ir save pačią. Jei man kas pasakytų, jog „Nelaimėje“ parodyti vien mūsų „kunigėliai su savo avelėmis“, aš su tuo pasakymu nenorėčiau sutikti.

7. Ir kun. Petras, žinoma, netikęs, baisiai biaurus. Jis, kaip matėme, pinigus tekrato gudriai visiems iš kišenių ir válo juos saviems reikalams. Bet jis engia žmones švelniai, nejaučiamai, jis vogte vagia iš jų naudą, tik engiamieji vagies nemato — ir jį myli, ant rankų nešioja.

Kun. Petras visų savo šunybių nuogų žmonėms nerodo, ir tos jo šunybės nėra, bent tuo tarpu, nė tokios skaudžios žmonėms. Savo gudrumu jis daug, labai daug mokės sugerti žmonių kraujo! Jis „pamókyti“ yra labai sunku.

Jis — politikas, diplomatas. Tamsūs žmonės visų jo pinklių, šunybių *namie* nesuvaiko, ir jis ilgai dar bus „baltas raudonas, kaip iš pieno plaukęs“.

Visos jo šunybės aikštėn išeina tiktai *svetur* — tarp tų žmonių, nuo kurių jam nei šilta, nei šalta. Visą savo mokėjimą statyti kitiems žabangus jis *toli* nuo savo parapijos teparodo, atvirai pasikalbėdamas su savo jaunų dienų draugu. Visą baisųjį savo biaurumą rodo jisai ir mums, gyvenantiems toli nuo jo — džiaugdamasis savo jaunų dienų draugo nelaime ir dar velniuodamasis, kada šis, nelaimingasis draugas, pasekęs jo pėdomis ir atsidūręs su savo tūkstantėliais „latvių banke“, liko — plikas kaip tilvikas.

8. Ir kun. Bevardis yra, kaip matėme, neregėtai biaurus, pilnas suktybių.

Bet jo suktybės šunybės visiems matyti. Jis lupa skuta žmogų *viešai* — nemoka nė pliko savo kūno prieš kitus prisidengti.

Jis — žmogus labai mažo proto. To protelio jam užtenka tik pinigams iš kvailų žmonelių rinkti. Pirma, rods, mokėjo jis ir sunagrinėtus savo pinigus laikyti bankuose, bet pasisukus gudriajam mažų dienų draugui su savo „latvių banku“ — jis

ir tos sveiko proto žymelės nebeteko. Dabar, paglemžęs vargšų pinigus ir saviškai juos suvalęs, jis, kaip matėme, nė išsimeluoti nemoka. — Kas jums darbo? — sako, ir tiek.

Jis kvailas, suka visiems matant, juo lengva būtų ir nusikratyti: reikia tik, kad patys žmonės gautų tiek proto arba kad atsirastų jų tarpe bent vienas kitas, kas juos pamoko.

Visai kitoks yra kun. Petras. Jis gudrus, — juo nusikratyti nelengva.

9. Visa suėmę, turime pasakyti, kad kun. Bevardis yra biaurus, godus, labai nesimpatingas žmogus. Ką gėra jo dirbant — niekur nematome.

Bet kun. Petras savo šunybėmis vis delto jį praneša. Kun. Bevardžio nematome bentgi atvirai giriantis draugui savo šunybėmis, vedant savo „atvirumu" draugą į nelaimę, džiaugiantis ta jo nelaime ir dar velniuojant dėl jos!

Visos kun. Petro ypatybės — mokėjimas derėtis bankuose, gražiai gyventi su ponais bajorais, džiaugtis gerojo savo draugo nelaime ... — vienam asmenyje, rodos, nė sutilpti negalėtų. Kaip jos sutilpo viename „Nelaimės" kunige — man irgi ne visai suprantama.

Negali, rodos, sutilpti viename žmoguje ir visos kunigo Bevardžio ypatybės. Labai sunku suprasti, kaip kunigas, mokėjęs susidėti ir kur reikiant laikyti savo tūkstantėlius, ima staiga ir veža tuos tūkstantėlius į plėšikų urvą ! Bet čia visą dalyką suprasti padeda mums bent nepaprastas to kunigo proto susilpnėjimas.

Šitie dviem kunigam su vienas antru sustatyti — imu dar vieną mažmožį, jau iš mano paties ypatybių einantį.

Jei ištiktų mane kuomet už nuodėmes didžiausia nelaimė — reikėtų vienas iš tų dviejų tėvelių rinktis sau klebonu, tad rinkčiausi betgi, kad ir ašarodamas, kun. Bevardį, tik jį išsirinkęs ... pamėginčiau tuojau suvaldyti, „žmogumi" paversti arba, jei tat būtų negalima ... vėl juo nusikratyti.

10. Rašytoja apsakymėlio pradžioje be reikalo sako, kad abu tuodu klebonu esančiu „maž vienodo būdo", pasikalbančiu atvirai, širdingai, kad juodu kiek „paviršutinai" tesiskiriančiu.

Taip sakydama, ji klysta. Šių „juodųjų tėvelių" vienodumo tiek tėra, kad abu juodu neturi nė vienós gerós žmogaus ypatybės, abu nė Dievo, kuriam tarnauja, nebijo, abu nė didžiojo Dievo įsakymo („Mylėk savo artimą...") nepripažįsta, va-

dina jį (kun. Bevardis) vien „gudragalvių išmislu“ arba išranda (kun. Petras) tiesiog nieku, ir abu skuta lupa savo artimą, kiek ir kaip įmanydamu.

Visu kuo kitu juodu skiriasi didžiausiai. Atvirai juodu negali kalbėtis!

11. Apsakymėlyje, kaip matėme, yra dar vienas kunigas — Bevardžio antrininkas.

Šis jau — kas kita. Pats žmonių neengia, klebono piniginės reikalais nesirūpina, taiso klebono keikiamus žmonėms spektaklius, skaito duoda jiems klebono niekinamus laikraščius; kartais, gindamas žmones nuo klebono nedorybių, kertasi ir su pačiu savo viršininku, pamoko ir kur reikiant pakursto prieš kleboną parapijos žmones. Yra tatai drąsus, tiesus, sąžiningas žmogelis.

Gaila tik, kad rašytoja nepasakė, kuriuos jis laikraščius tarp žmonių platina. Iš to būtų dar kai kas paaiškėję. Jei tie laikraščiai yra vien „kuniginiai“, tad džiaugtis juo žmogui, „išsivadavusiam iš kunigų jungo“, lyg neprivalėtų: jis platina laikraščius vien savo „partijos“, kurie „nepriklausomam žmogui“ — netinka juk nė į rankas imti! Jei tie laikraščiai yra vien „nekuniginiai“, tad šis kunigėlis eina prieš savų laikraščių srovę, prieš tą srovę, kuri, kaip yra kartais skelbiama, ponybę ir valdžios šalininkus tegina.

Neaišku, nė kokie tie jo taisomieji spektakliai. Jei tat yra vien pačių kunigų išleisti scenai mažmožiai arba vien tokie veikalėliai, kuriuos ir „Šaltinis“ teikia žmonėms, jei tais scenos darbeliais džiaugias ir visi „kuniginiai“ laikraščiai, — tad jis būtų šiuo atžvilgiu vien gyvas, paprastas savo tarpo darbo žmogus.

Rašytoja trumpajame savo apsakymėlyje negalėjo, žinoma, parodyti, ir čia jos nekaltinu, — dar vieno dalyko: ką ir kaip dirba tas kunigėlis vartotojų bendrovėje, žmonių skaitykloje, ar suteikia jose su „kuniginiais“ ir „nekuniginiais“, ar moko žmones skaityti rašyti, ar dirbdamas šitą darbą nuosakiai eina kun. Katelės pėdomis, kaip žiūri į šių dienų blaivybės dalykus, ar randa sau darbo blaivybės draugijoje, kaip žiūri į „Saulės“. „Žiburio“, „Ryto“ darbą?...

„Nelaimės“ jaunasis kunigas yra gyvas — tikras, ne iš laikraščio ištrauktas žmogus. Gaila tik, kad jis dar, matyti, nesusitupėjęs ir, kas svarbiausia, ne visai aiškus — šių dienų

skaitytojui, įpratusiam į viską partininko akimis težiūrėti pirmiausia.

Šitos rūšies „jaunojo kunigo“ pasirodymas mūsų literatūroje — yra, man rodosi, pirmiena.

Su šituo naujininku patarčiau rašytojai dar arčiau pasižinti. Iš to būtų naudós ir rašytojai ir mums. Kadangi šitas kunigėlis yra tiesus, teisus, doras, drąsus, savarankis žmogus, gyvena vis kunigų tarpe ir todel gerokai pažįsta savo draugus, — rašytojai patarčiau pasikalbėti su juo kartais ir del tų tipų, kuriuos taip mėgsta ji dabar kelti mums iš kunigų gyvenimo. Norėčiau, kad rašytoja išgirstų jį savo nuomonę reiškiant ir apie šių dienų apsakymėlių kunigus, apie jų panašumą arba nepanašumą — mintimis, pasikalbėjimais, darbais, įpratimais, keiksmais, dejavimais, siekimais — į mūsų šių dienų tikrumos kunigus.

12. Apsakymėlyje yra dar įvairių kitų mažmožių, del kurių norėčiau kai ką prikišti rašytojai.

a) Bevardžio šeimininkė labai nepaprastai kvaila, perdaug vaikiškai nukalba. Jai rodos, kad tėvelis nuskaręs, negalįs nė „pamandravoti“ — daugiausia del nemokėjimo laikyti banke pinigus, del mažų procentų jo gaunamų už padėtus banke tūkstantėlius; jai rodos, kad skepetėlė jos galės, tūkstantėlių procentams tepadidėjus, žmoniškesnė būti!...

Tokios mažaprotės kunigo šeimininkės pats aš nėsu matęs.

b) Labai nepaprastas ir kun. Petro vežėjas — su savo perkamomis kunigo klebonijoje dešromis ir tokiuo keistu „Nelaimės“ avižų reikalavimu. Nepaprasta šiuo ažvilgiu, tiesą sakant, ir Magdalena, kunigo šeimininkė, kuri du gorčiu avižų spirte tespiriama duoda savo tėvelio draugo arkliams.

Tokios apsakymėlio tarnų ypatybės, man rodosi, ne visai įtikimos.

c) Kun. Bevardžio nebuvo vieną dieną namie ir, kaip tyčia, atsitiko tą dieną láidoti jo turtingoji Kaupienė.

Ir tas možmožis yra ne visai paprastas. Antra vertus, jei klebonas kur netikėtai išsprunka, antrininkas, kad laidoja be klebono žinios numirėlį, pinigų dalyką, kiek žinau, paprastai paliekti nebaigtą. — Apsirokuosit, kai parvažiuos, — sako paprastai antrininkas, ir dirba savo darbą. Taip darant, nereikia paskui, žinoma, ir del „šuns káinos“ bartis.

d) Policijos vyresnysis, kurs iš nelaimingojo Bevardžio žodžių rašo laikraščiui negirdėtą neregėtą korespondenciją ir čia pat, ligi neišėjus nukentėjėliui, siunčia ją tam tikram laikraščiui, — yra irgi labai keistas valdininkas. Policijos žmogus, kuriam visai nerūpi tamsiojo karidoriaus plėšikai, kuriam nepaprasta laikraščiui žinelė terūpi suteikti pirmiausia, — yra labai, ar šiaip ar taip, negyvas, lyg ne iš gyvenimo paimtas, perdaug panašus į uolų, ne visai taktingą, apsidariusį tik policisto rūbais, vieno kurio laikraščio korespondentą.

e) Labai keisti ir Liepojos pavargėliai. Mūsų krašto elgetos, ką paduoti, nė neklauso, kuriam tikslui duodama išmalda: jie tik galvą žemai lenkia, dėkoja, sveikatos prašo, šventuosius garbina ... Liepojos pavargėliai, išgirdę iš kunigo apie „zgubą“, dar klausia, lyg savo geradėju tyčiodamiesi: „ Kas čia do *dūda,* už kokią čia *dūdą?*“ Jie, mano supratimu, elgiasi lyg ne visai elgetiškai, ne taip, kaip mūsų krašto pašventorių tupėtojai.

13. Išdėjau čia visa, kas man skaitant apsakymėlį krito į akį. Liekti tarti žodelis apie patį jo sudarymą.

Skaitomas visas apsakymėlis labai sklandžiai: apsakinėjimo technika gražoka, rašytojos talento esama nemažo. Visa ką gadina šiuo tarpu tiktai mažas apsakinėjamo dalyko pažinimas, nuo kurio daug kenčia — *dailės tiesa* ir *dailės grožis.*

IV.

Baigdamas šį nepaprastą man straipsnį, neiškenčiu nesikreipęs keliais žodeliais ir į jo kaltininkę — mūsų visų branginamąją rašytoją.

...Kitados Lietuvos žmonių gyvenimo paveikslais, to gyvenimo fotografijomis, Tamsta visus mus žadinai, gaivinai, džiuginai ir mus daug ko, pati nemokydama, mokei. Juose visi — tiek „žmonės“, tiek mókytiniai — rasdavome visur gyvų gyviausių mūsų žmonių — su jų vargais, rūpesniais, bėdomis, tamsumu, naudotojais ... Skaitydami tuos paveikslus, — „Rudens vakarą“. „Kurmelį“, „Motyną“, „Tatuliuką“, „Našlaičius“, „Budynę“, „Kunigo naudą vėjai gaudo“, „Šv. Jurgio apieras“, „Topylį“, „Sučiuptą velnią“, „Sapną“ ir daug kitų, — mes matydavome juose *tikrąjį* savo krašto žmonių gyvenimą, savo žmones. Tamstos darbelių skaitytojai, Tamstos pačiós nemókomi, rasdavo juose ir prámogos sveikos, ir poilsio stiprinamo, ir pamokslo pamókomo. Iš Tamstos raštų pats aš mo-

kiaus kitados ir gyvų gyviausios, gražių gražiausios žmonių kalbos. To mókės, ne visada nusimanydama, ir dirbančioji mūsų jaunuomenė.

Bet tat buvo pirmiau — tuokart, kada Tamsta įvairius savo apsakymėlius pati dažnai „Paveikslais“ tevadindavai, kada ir teisės turėjai taip juos vadinti.

Dabar — juo toliau, juo dažniau — daug kas matome, jog tikrąjį šių dienų Lietuvos gyvenimą, jog to gyvenimo ypatybes Tamsta vis mažiau ir mažiau bepažįsti. Rodos — lyg kad Tamsta pati vis labiau toltum nuo mūsų tikrumos. Šitas dalykas lenda, kaip yla iš maišo, iš pačių Tamstos apsakymėlių. Daug kas vis vaizdžiau matome, jog Tamstos apsakymėlių veikėjai — su jų tipinėmis ypatybėmis, mintimis, kalbomis, darbais — yra imami dabar dažnai ne tiek iš paties gyvenimo, kiek iš... laikraščio. Tamstos veikėjai, pasilikdami tie patys žmonės, jau ir kalba dabar nebe taip gražiai, nebe taip gyvai, kaip kitados: dabar liepi juos Tamsta kalbėti ir ne visai „žmoniškai“ — kaip rašo dabar nutolę nuo tikrojo žmonių gyvenimo, nuo gyvosios žmonių kalbos mūsų šių dienų laikraštininkai. Matome toliau iš visa ko, jog lietuvių gyvenimui rašyti gauni dabar Tamsta įkvėpimo dažnai — vien iš laikraščių, skelbiančių tam tikrą „partijos mokslą“. Gyvenimo, to visų didžiojo rašytojų dailininkų mokytojo, vietą — Tamstai dabar atstoja dažnai lyg kurios partijos skelbiamo mokslo katekizmas.

Partingumas dailės darbuose — norėjimas, kad ir rašomojo gyvenimo faktai patys savimi skelbtų visur mėgstamosios srovės katekizmą — yra labai pražūtingas dalykas: jis kenkia ir rašytojui, silpnindamas palengvėle jo pastabumą, talentą, tolyn nuo jo stumdamas skaitančią visuomenę; kenkia ir visuomenei, nebeduodamas jai tikrojo gyvenimo vaizdelių ir kišdamas jai, duonos vietoje, abejojamos vertės įkaitą.

„Nelaimės“ kritikoje (savo pastebėjimus del to apsakymėlio drįstu savo rašinyje jo kritika vadinti) ką-ne-ką prikišau Tamstai — iš tų žymelių, kurios, mano supratimu, keliamiems aikštėn kunigams prikergtos tik del to, kad to reikalavo tam tikro mokslo katekizmas. „Nelaimės“ kunigus — kalbu čia apie du klebonu — ėmei Tamsta, kalbėkim tiesiai, juk ne iš gyvenimo! Iš kur gi?

Didieji rašytojai, piešdami savo paveikslais gvenimą, kad ir prikergia kartais savo darbui ką-ne-ką iš ne visai supran-

tamos jiems srities (iš kalinių, bankininkų, juristų, kunigų... gyvenimo), bet, prieš leisdami savo darbą į žmones, pasirūpina dar gerai sužinoti, ar tas jų pačių kergiamasis dalykėlis yra tikrai toks, kokį piešia jį sąžiningas rašytojas. Tam tikrus savo darbus ir Tolstojus duodavo juk, prieš spausdindamas, išžiūrėti, del vieno kito dalykėlio, del vienos kitos savo apsakymo kalbos, dar ištikimam juristui praktikui, karininkui, valdininkui...

Taip darant mažiau yra pavojaus rašytojui apsilenkti apsakymo smulkmenose ir su reikalaujama iš jo „dailės tiesa".

Kreipdamasis į Tamstą su šitais savo pastebėjimais, viena tenoriu: noriu, kad savo apsakymėliuose Tamsta stovėtum arčiau tikrojo mūsų gyvenimo, kad juos rašinėtum ir toliau, kaip kitados, daugiausia iš gerai tepažįstamo Tamstai gyvenimo, nesileisdama į tą jo sritį, kuri Tamstai, matyti, yra neprieinama. To nori laukia iš Tamstos ir mūsų tauta!

Čia atsiminiau dar vieną mažmožį, vieno paveikslėlio lyg istoriją pamokomą. Norėčiau, kad ir Tamstai ji būtų žinoma, ir todel neiškenčiu ir jos čia neįdėjęs.

Gana senai, vienas mūsų tautietis, mano bičiulis, pilnas gerų norų žmogus, buvo įsigeidęs surasti kaip norint S. Daukanto fotografiją ar portretą.

Reikia žinoti, jog Daukanto gymis, jo paveikslas, nei mano bičiuliui, nei dirbusiai tuomet mūsų jaunuomenei — nebuvo žinomas.

Ir ką gi padarė tas mano bičiulis? Šniokštė lakstė, važinėjo per žmones, pažinusius kitados patį Daukantą ligi gyvą ir turėjusius šiokių tokių su juo santykių. Vis teiravosi, kaip atrodė, koks buvo pažiūrėti, kokia nosimi, kakta... buvo tas mūsų tautos istorininkas, švietėjas, kėlėjas.

Mano bičiulis visa, ką iš kitų sužinodavo, atsidėjęs susirašinėdavo. Susidarė Daukanto portretui visas sąsiuvinis rašytų žinių žinelių.

Visos tos rašytinės žinios po kiek laiko pateko ir į vieno jauno portretininko rankas. Mano bičiulis prisispyręs, neatleisdamas, prašė, kad jis iš visų tų žinelių Daukanto portretą jam parašytų.

Portretistas, nebegalėdamas atsikratyti, sutiko, tik prašė duoti jam prógos ir pačiam pasikalbėti su keliais žmonėmis, itin gerai pažinusiais Daukantą. Gavęs tos prógos dailininkas

praktikas ėmė ir parašė jam S. Daukanto portretą. Tas portretas pasirodęs netrukus ir viename to meto Amerikos lietuvių laikraštyje.

Gavęs portretą, mano bičiulis klausia patį portretininką: „Kaip tau pačiam rodos, ar Daukantas buvo lygiai šitoks?“ Portretininkas tiek teatsakęs: „Rūpinaus, kad išeitų lygiai toks, kaip jūs man sakėt... bet *prisiekti,* kad Daukantas tikrai buvo šitoks, žinoma, negalėčiau. Pats aš Daukanto ligi gyvo juk nėsu matęs!...“

Sąžiningas bičiulis rodė paskui tą Daukanto portretą ir keliems žmonėms, kurie buvo jam suteikę, tam portretui rašyti, įvairių įvairiausių žinelių. Žmonės tuo pamatymu... nieko nepasakė, paskui sakėsi nėsą to žmogaus matę. Kai mano bičiulis pasakė, kad čia esąs Daukantas, žemaičių mokslo žmogus, mūsų rašytojas, tie žmonės tik pečius patraukė. — Gali būti, — sako, — senas laikas, gerai nebeatmenam...

Po kelerių metų buvo surastas ir tikrasis Daukanto portretas, iš jo paties ligi gyvo rašytas.

Ir kas gi pasirodė? Šis portretas buvo visai nepanašus į ano portretisto paveikslą. Žmonės, pažinę kitados patį Daukantą, pamatę dabar šitą portretą, tuojau išrado, kad čia esąs... senis S. Daukantas, taip, tikrai!

Kas kita paveikslas, rašomas iš gyvo žmogaus, kas kita rašomas iš vieno kito nusakymo.

Baigiu. Jei ką Tamsta mano pastebėjimuose rastum tikrai įsidėmėtina, prašyčiau kada-ne-kada juos ir galvoje turėti. Jei ką rastum čia skaudu, per šiurkštu, prašyčiau atleisti: esu žmogus labai jautrus, nervingas, ir man tikrai rūpi, kad savo gerąjį rašytojos vardą Tamsta visados nesuteptą išlaikytum. To reikalauja iš Tamstos tauta, to trokštu meldžiu ir aš, kritiko praktikantas, senas Tamstos bičiulis!

Rygiškių Jonas.

[„Vargo Mokyklai“, II d., p. p. 225—244].

T. Koršo atminimui.

Naujas sunkus smūgis ištiko rusų filologiją: tuoj mirus jos galvai, nepamirštamajam, didžiajam Fortunatovui, eina in [7] kapus jo senas bičiulis, mokytojas ir mokinys (kas darė tą bičiulystę ir didžiai malonią ir labai pamokomą), be galo inžymus, del daug ko nepalyginamas ir nepasekamas Teodoras

Koršas*). Jo nuostabus daugelio senųjų ir naujųjų kalbų mokėjimas, jo didžiausias smalsumas ne tiktai kalboms, bet ir žmonėms, jomis kalbantiems, yra tiesiog fenomenas, ne tiktai instabiausias, bet ir gražiausias, gausiai dalijęsis savo neišsemiamomis, vis augusiomis, vis naujomis kalbos mokslo brangenybėmis — su visais, kurie su juo susidurdavo, tiek su savo mokiniais studentais, tiek su invairiais kitais žmonėmis, lankiusiais jo visada atvirus, visada meilingus namus, tiek, pagaliaus, su savo mokslų akademijos draugais ir bičiuliais, del kurių ir su kuriais tyrė jis sunkiąsias rusų dialektologijos problemas, fonetikos ir metrikos dalyką ir dar sunkesnius suomių-turkų-totorių elementų dalykus, kur tie senieji elementai tebekyši rusų ir kitų slavų kalbose.

„Koršo buvo gyva, inžymi, labai lanksti prigimtis, kuri, ieškodama drąsiai naujų kelių mokslui, kartais, gali būt, ir insišokdavo, kartais kai-ką perdėdavo, bet visada veikiai, pasijutusi klystanti, mezdavo šunkelį ir ieškojo palengvėle, gerai apsičiupinėjusi, naujų takų in tikrąjį mokslo vieškelį išeiti.

„Pradėdamas Maskvoje profesoriauti, Koršas matėsi turįs aplink save ir neakylų, žemažiūrių amatninkų-draugų (iš jų išrazdavo tečiaus reikalingu imties savo dalyko reikalui visa gera, ką jie patys mokėjo), bet pats jis, lig tik ėmęs ką dirbti, duodavo tuojau gyvybės visiems invairiesiems kalbos mokslams, jo skelbiamiems universiteto auditorijoje: graikų ir rymiečių poetas, kartais, gali būt, ir perdaug subjektingai jo aiškinamas, razdavosi gyvas žmogus — galingo, visiems inmanomo talento — ir insidėmėtinas tiktai savo rašytinio darbo technika ir šiaipjau smulkmenomis. Dar svarbesni buvo atskirieji prof. Koršo kursai, didžiai inžymūs ir beveik pernelyg drąsūs to meto lyginamajam kalbų mokslui: pavyzdžiui, graikų kalba, Kastantinopolio viduramžio periodo, kur lektoriaus gilus platus lingvisto mokslas, surištas su artistišku graikų kalbos istorijos mokėjimu, su jo paties sąmojingumu ir literatūros talentu, kvėpte kvėpdavo ir traukte traukdavo jo klausytojus-kalbininkus; arba, pavyzdžiui, didžiojo Homero dalykų kursas, Plauto kursai, kur gražiausiai keliama buvo aikštėn lotynų šnekamoji kalba, šių dienų romaninių kalbų, velionies puikiausiai mokamų, motyna...“

---

*) Gimė 1843 m. balandžio 24 d., mirė šie metai vasario 16 d.

Taip rašo viename rusų laikraštyje apie Koršą, tokį jį atsimena arti jį pažinęs vienas jo didžiulis mokinys. Smulkiaus kas pasakyti šiuomi tarpu ir šioje vietoje yra ir labai sunku. Iš randamų dabar rusų laikraščiuose velionies paminėjimų viena tėra šiaipjau skaitytojui aišku: buvo tatai didis gilaus kalbos mokslo šakų tyrėjas, puikiausias būsimųjų darbo kartų mokytojas, karštas ir širdingas atskirųjų tautų bičiulis ir užtarytojas.

Norint kiek smulkiaus kalbėti apie velionies darbus ir nuopelnus mokslui, reikia čia iškelti dar šie dalykai, pačios rusų visuomenės, Koršui tebėsant gyvam, jau pažymėti. Koršas buvo senovės kalbų insitarnavusis profesorius ir garbės narys — Maskvos universiteto, garbės narys — Petrogrado, Kievo ir Charkuvos universitetų, persų kalbos profesorius — Lazarevo rytų kalbų instituto (Maskvoje), akademikas — rusų kalbos ir literatūros skyriaus (Petrogrado mokslų akademijoje), pirmininkas — slavų kultūros draugijos (Maskvoje), dialektologinės komisijos (rusų kalbos tarmėms tirti), Puškino komisijos (mokslų akademijoje), autorius — invairių didžiai svarbių kalbos mokslo darbų (lotynų, slavų, rusų, senovės indų ir kitų tautų kalbos mokslo dainų ir šiaipjau eiliavimo). Visa, kur jis buvo labai inžymus savo darbu, negalima tiesiog nė išskaityti. Ir visur Koršas buvo nepakeičiamas kuo kitu žmogus: būdamas slavų kultūros draugijos pirmininkas, jis *vienas* temokėjo kaip reikiant *visas* slavų kalbas... Juo stebėjosi kiekvienas, kurs kiek nusimanydavo kalbos moksle — klasikas, lingvistas, slavistas, orientalistas ir kiekvienas šiaipjau jautrus, gyvas mokslo žmogus. Jo galva pilna buvo ne sausų mokslo faktų, jo pastebėtų; gyvybė — visomis savo spalvomis ir visa savo galybe — visur klestėjo ir virpėjo, kur Koršas turėjo reikalo su sausiausiais, rodosi, faktais. Jo talentas švitėte švitėjo — ir katedroje, ir spaudoje, ir mokslo žmonių posėdyje, ir šiaipjau pašnekėsyje. Ši Koršo gyvybės galingoji ypatybė matyti buvo visame jame: Korše — kalbos mokslo profesoriuje, Korše — galvotojuje rašytojuje, Korše — talentingajame poete, Korše — rusų, lotynų ir graikų dainelių autoriuje (Koršo versta lotyniškai, lyg ieškant pramogos, Puškino eilės ir rusiškai — senovės ir dabarties graikų, lotynų, vokiečių, italų, danų, lenkų, ukrainų, arabų eilės)...

Koršas, invairių kalbų tyrėjas, puikiausiai mokėjo ir lietuvių kalbą; mūsų kalbos dvasia su didžiosiomis jos ypatybėmis buvo jam geriaus suprantama, nekaip mums patiems. Atsimenu, skaitydamas senovės graikų kalbą, Koršas neiškentė tuojau nepalyginęs jų kalbos kirčių su lietuvių kalbos akcentuacija, neiškentė nepažymėjęs, jog senovės graikų kalba yra ir man, lietuviui, ne koks atskiras dalykas, nesurištas su mano paties kalbos ypatybėmis. Ir žmogus, būdamas lietuvis, jauteisi tuojau, jo klausydamas, turįs darbo ne vien su atskira, visų pamiršta, ne su svetima kalba. Verzdamas vieną kartą rusiškai rymiečių Katullą ir nerazdamas reikiamo tai vietai tam tikro žodžio rusų kalboje, pasisakė tiesiog nemokąs kaip reikiant rusiškai to dalykėlio išversti, pasakė tik, kad čia puikiausiai tiktų lenkų žodis „dziarski", kuriam nėsą, deja, atsakomo rusų kalboje.

Klostydamas savo nuomones, Koršas kitus retai tekritikuodavo, dažniaus pats skelbdavo jų nuopelnus, brangindavo jų pačių pastebėjimus.

Koršas buvo, kaip jau pažymėjau, be galo gyvas, jautrus, simpatingas mokslo žmogus. Ir tat yra ne tušti žodžiai. Pastebėjęs, kad jo klauso auditorijoje lietuvis, latvis, lenkas, ukrainas, lyg tyčia stengdavos intraukti savo klausytoją in skelbiamojo mokslo sritį. Ir intraukdavo pirmiausia, rodosi, tuo, kad pats dėmėdavosi klausytojo gimtąja kalba, tos kalbų dėsniais, paties klausytojo jos mokėjimu. Ir žmogus nenoromis imdavai mokyties tos savosios kalbos, kuria taip dėmisi, kurią taip brangina mokslo reikalui mylimasis, galvotasis, talentingasis lektorius, pats tuo skatindamas — daugiaus mokyties, tirti, ieškoti.

Ir paskui, kai gyvenau jau savarankiškai, kitų vaikus mokydamas, teko du kartu susitikti su Koršu. Senas profesorius, susitikęs mane, savo mokinį-diletantą, vis razdavo reikalingu šio to „paklausti" iš lietuvių kalbos mokslo, del vieno kito kalbos mokslo mažmožio, ir ką radęs ką neradęs — vis džiaugdavos, lyg ką itin svarbu suvaikęs. Atsimenu, jog pasimačius su garbinguoju profesorium visada razdavos naujo noro — imti ir vėl pradėt tikrai pačiam mokyties kalbos; abu kartu drovu buvo atsiminus, kad jis taip ir mažmožius brangina, o aš, jo mokinys, niekuo, tikrai sakant, nestumiu tolyn to ir man pačiam brangaus kalbos mokslo. Taigi Koršas, ir

toli būdamas nuo savo mokinių, — pats, gali būt, to nenusimanydamas, — vis skatino, drąsino, ragino — dirbti, mokyties, tirti, ieškoti.

Koršas buvo be galo jautrus, neišsakomai geras žmogus. Kai lietuviams ir ukrainams buvo ginamas spaudos žodis Rusuose, Koršas su Fortunatovu daug kur klabino, daug ką dirbo, kad tik veikiaus būtų numesti tie sunkūs mums pančiai. Ir kai leido mums čia-pat spauzdinties saviškai knygas, Koršas, tikrai tikiuosi, nemažiaus džiaugėsi, kaip mes patys.

Tas jo gerumas ir mažmožiuose buvo matyti. Vieną mūsų tautietį, mokytoją, Koršo mokinį, buvo sutikusi kitados labai nepaprasta nelaimė: kai čia buvo draudžiama mums spauda, kai turėdavom darbo dažnai su žandarais, rado pas jį „neprašytieji svečiai" vieną mažmožį, del kurio puskui ir nagan jį ėmė. Tame mažmožyje buvo kalbama ir apie to meto „šungalvius". Svečiai del tų „šungalvių" ypačiai daug kėlė triukšmo. Tas mažmožis rados žinomas paskui ir tiesiajai mūsų tautiečio vyresnybei. Jo vietos mokslo globėjas buvo senas Koršo draugas. Pats tautietis del to mažmožio saviškai teisinosi „svečiams". Koršas, išgirdęs apie jo nelaimę ir patį teisinimąsi, rašė ir jo mokslo globėjui, baltindamas ir gindamas jį, rašė ir kitiems inžymesniems žmonėms, aiškindamas jiems visą tragingąjį lietuvių padėjimą; rašė ir jam pačiam, ramindamas ir drauge „bardamasis", kad jis, tas mūsų tautietis, visai nemokamai teisinęsis, rašė, kad reikėję „šungalvis" išversti *jiems* rusų „Kinokefalu" (vieno šventojo vardu) ir viskas būtų niekais, girdi, nuėję... Taip Koršas ramino, gynė, gelbėjo, „barė" visai svetimą jam, nelaimingą, insipainiojusį lietuvį, savo buvusįjį mokinį. [8].

Buvau visada menkas, žmogelis, visai nevertas savo didžiojo mokytojo. Ir dabar juoba skaudu girdėti, kad tas galingasis, didysis mokytojas — jau amžinai atsisveikino su mumis. Dabar Rusijoje naujai keliamas palengvėle jos tautų dalykas, — ir kaip gi skurdu joms, nebetekus savo didžiojo užtarytojo!

Garbė ir šlovė tesie tau, garbingasis, brangusis mokytojau, — tautų, tautelių ir atskirųjų žmonių, — prieteli, žadintojau, užtarytojau!

Mokinys.

[1915 m. „Vairas" N 10, pusl. 147—149].

Del mūsų rašytojų slapyvardžių ir titulų.

(Mūsų „kultūros“ istorijai).

„Rygos Garse“ kun. J. Tumas šį pavasarį išreiškęs noro, kad mūsų rašytojai ir straipsniarašiai, ką kur rašydami, ir savo pavardes dėtųsi raštuose, ne invairius slapyvardžius, kad jie rečiaus dangstytųsi invairiais „Slapukais, Druskiais, Nedruskiais, Nefilologais, Bepartiviais, Filografais, Grafofilais“... ir kitais tolygiais slapyvardžiais. Kaip tikrai rašė apie šitą dalyką kun. Tumas, pats aš gerai nežinau: apie šį to gerbiamojo mūsų tautiečio norą esu patyręs tiktai iš vieno Vilniaus laikraščio, todel kai ką gal ir ne visai tiksliai čia pažymiu.

Visas mūsų rašytojų slapyvardžių dalykas ir man rodosi labai keistas. Del jo norėčiau ir aš ką-ne-ką pasakyti.

Mūsų laikraščiai su savo rašytojų slapyvardžiais elgiasi, pirmiausia, ne visai padoriai.

„Vaire“ buvo išspauzdinti pavasarį keli Rygiškių Jono pastebėjimai del Žemaitės „Nelaimės“. Nesenai, kalbėdamas apie Žemaitę del jos šių metų sukaktuvių, „Rygos Garsas“ parašė ir apie tuos pastebėjimus, bet pavadino juos jau — Jablonskio straipsniu. Kiek vėliaus ir „Viltis“, besibardama su Žemkalniu, išrado reikalingu apie juos, kaip apie Jablonskio rašinį, nusakyti. Kiek čia yra tiesos, kiek — netiesos, pats aš nežinau: ir pačių Jablonskių yra juk, kiek žinau, pasaulyje devynios galybės! Vis delto man rodosi, kad paversti Rygiškių Joną Jablonskiu, vienu ar kitu, visai padorus laikraštis neturi teisės.

Jablonskis dirbo kitados kiek laiko tame žmonių būrelyje, kuriam rūpėjo ištaisyti mūsų poterių ir kai kurių šiaipjau maldų, giesmių kalba. Tame būrelyje, kiek žinau, nė vieno korespondento nebuvo. Paskui, po kiek laiko, Druskius, bebardamas, „Draugijoje“ Rygiškių Joną, pasakė, kad tame poterių būrelyje buvęs ir Rygiškių Jonas, kuris prišnekėjęs jame ir šiokių tokių nesąmonių apie „karą“ ir kitus tolygius dalykus, visaip agitavęs, kad būtų rašoma maldose „karas“, ne „karė“... Druskius, to meto „Draugijos“ bendradarbis, turėjo juk žinoti, jog tame žmonių būrelyje nebuvo nei Druskiaus, nei Rygiškių Jono. Apie šitą tiesą galėjo jis sužinoti ir iš „Draugijos“ redaktoriaus, kun. A. Dambrauskio. Kam Druskius barė už tą

„karą“ visai nekaltą Rygiškių Joną, kurio tame būrelyje, gerai žinau, nebuvo? Jei ten kas nusikalto, — Druskius galėjo, žinoma, kaip-nors visa patirti, — kad kalti yra pirmiausia tie žmonės, kurie ten dirbo. Čia, šiaip ar taip, kaltinu ne tiek patį Druskių, kiek „Draugijos“ redaktorių.

Bus jau arti dvejų metų, kaip „Draugija“ išrado reikalingu atspauzdinti savo skiltyse ir Amerikos Jurgelionies parašytą Rygiškių Jono „Sintaksės“ kritiką. Spauzdindama Jurgelionies straipsnį, „Draugija“ pasisakė dedanti jį del to, kad Rygiškių Jonas laikąs savo sintaksę „kalbos koranu“. Del to „kalbos korano“ tuojau atsakė „Viltyje *„Draugijos“ redakcijai* ir Rygiškių Jonas, išbartosios sintaksės autorius. Netrukus tą atsakymą pastebėjo ir „Draugijos“ redakcija, kuri savo skiltyse, tam tikroje vietoje (laikraščių ir atskirųjų straipsnių apžvalgoje), pati pažymėjo, kad tas atsakymas esąs tiktai *replika Druskiui.* Kam čia reikėjo sakyti, kad Druskius ir „Draugijos“ redaktorius esąs vienas asmuo? Druskium dėtas, aš būčiau neiškentęs nepabaręs už tokį neapsižiūrėjimą visos „Draugijos“ redakcijos (arba jos redaktoriaus)...

Pernai metais Kaune išėjo A. Jakšto „Mūsų alfabeto klausimas“. Knygelę, vadinasi, parašė A. Jakštas. Bet pats autorius (p. p. 25 ir 26) pasisako leidžiąs Kaune kelis laikraščius, tarp jų ir „Draugiją“, ir visiems turįs dėti be galo daug darbo, taisydamas spauzdinamus rankos raštus. Tuo tarpu tarp Kauno laikraščių redaktorių ir leidėjų juk A. Jakšto, tikrai sakant, mes neturime. Kam čia reikėjo pačiam A. Jakštui savo tikroji pavardė pasisakyti?

Knygelių ir atskirųjų straipsnių autoriai laikraščiuose reikia visada vadinti tais vardais, kuriais jie patys ką rašydami pasirašo. Patys laikraščių redaktoriai turi čia būti pavyzdžiu ir kitiems rašytojams. Pats aš sutikčiau, žinoma, ir nesirašyti vienu kitu slapyvardžiu, jei mano kritikai, iš kurių gaunu kartais ir skaudžiai pliekti, nesinaudotų patys invairiais slapyvardžiais — mano vardui mindyti. Kam aš rašysiuos po straipsniu savo pavardę, jei mano kritikas, prisidengęs slapyvardžiu, žinau, ims tuojau mano kojų apačias čiupinėti, jei, pamatęs po straipsniu mano pavardę, ims tuojau mane saviškai nagan — už būtas, nebūtas, paties prasimanytas ir iš piršto išlaužtas mano nuodėmes?! Kad kritikas galėtų šalčiaus ir rimčiaus apie mano kalbamąjį dalyką nušnekėti, kad jis savo kritikoje apie rū-

pimąjį man dalyką tešnekėtų, dabar aš turiu jam kartais ir nepasirodyti kas esąs: vieną kitą kritiką, esu pastebėjęs, iš vagos išvaro pati mano pavardė ar paprastasis mano slapyvardis — ir jis, turėdamas galvoje pačią tą pavardę ar slapyvardį, dažnai nebemoka su manim nė apie rūpimąjį man dalyką rimtai kalbėti. Kolei taip bus, be slapyvardžių sunku gyventi.

Pačiam man teko nesenai kalbėties del to paties dalyko su „Nedruskium". Sakau: ko tamsta, bardamasis „Vaire" su A. Jakštu, nesirašai savo pavardės ar kito kurio, gražesnio, paprastesnio slapyvardžio? *Nedruskius* tiek teatsakė: „Noriu, kad *Druskius*, jei teiksis man ką del šito straipsnio prikišti, nebartų mane drauge, savo papratimu, ir už visas kitas mano „nesąmones ir nedorybes"; antra vertus, Druskiaus, barantis su Nedruskium, jei tik jis barsis, bus kalbama šalčiaus, rimčiaus, ir pati tiesa išeis čia tuo būdu veikiaus aikštėn." Iš Rygiškių Jono apie šitą dalyką tiek teišklausiau: „Jei mūsų slapyvardžių vietoje būtų rašomos po straipsniais dažniaus tikrosios autorių pavardės, su visais jų garbės ir šiaipjau titulais, tad visi mūsų rašiniai, man rodosi, būtų daug padoresni, rimtesni, kultūringesni, nebūtų juose tiek neapykantos, netiesos, tiek „proto siaurumo ir gerklės platumo", būtų rečiaus ir pats Dievo vardas imamas juose be reikalo..." Su kitais slapyvardininkais atvirai pasišnekėti apie šitą dalyką neteko.

Taigi mūsų rašytojai tikrai nemėgsta rašyties po straipsniais savo pavardėmis, jie dažnai, kaip ir aš, vienu kitu slapyvardžiu tesidangsto. Kodel taip yra dabar, visai lengva, man rodosi, suprasti: čia yra kalčiausias — visų mūsų nekultūringumas...

Kartais po straipsniais ir šiaipjau rašiniais pasirašomos, žinoma, ir tikrosios autorių pavardės. Taigi esama ir drąsių, tiesių žmonių... Bet ir šiems turiu kai ką prikišti.

Esu pastebėjęs, kad ką parašę mėgsta savo pavardes dėties po tam tikrais straipsniais arba šiaipjau rašiniais daugiausia tie mūsų kunigai, kurie turi iš tolo parsivežę po šiokio tokio „daktaro" laipsnį. Ką rimta rašydami, jie, parsivežę tą titytę, dažnai rašosi ir pavardėmis, tik prieš savo pavardę žodį „kunigas" pakeičia jau ta tityte — sutrumpinimu „Dr. (daktaras)". Man pačiam toks jų rašymasis, tikrai sakant, irgi netinka: tas „Dr." mūsų krašte niekad negali „kunigo" atstoti... Jei tų kunigų papročiu ir virstų rašyties laikraščiuose „dakta-

rais", tad kiti kunigai, kurie tų papuošalų neturi, turėtų del nuosakumo, pasirašydami po straipsniais pavardes, rašyties bent — „nedaktarais" arba „mažamoksliais". Kunigai, kurie ką rašydami nori būtinai daktarais rašyties, elgiasi, pagaliaus, nedraugiškai: augštindami patys save tokiais garbės titulais, jie tuo pačiu žemina tiktai kitus savo draugus, neturinčius tų garbės titulų. Pagaliaus pats didžiavimasis, tuštumas niekur, kiek žinau, nėra laikomas dorybe... jis, žinoma, nė kunigo neaukština.

Iš užsienių imties turėtume pirmiausia ne vieną kitą tuščią formą, ne tiek jų „daktarus", — kurie, tiesą sakant, nieko nereiškia mūsų protui ir širdžiai, — kiek patį vakarų kultūros turinį, branduolį, pačius jo syvus.

[1915 m. „Vairas" N 22, pusl. 349—351].

Slapyvardis.

„Didžiojo Vilniaus suvažiavimo" atminimui.

Šį mėnesį sukanka lygiai dešimtis metų nuo to laiko, kada Vilniuje pirmą kartą susirinko iš visos Lietuvos ir iš kitur pirmieji mūsų „tautos atstovai". Į suvažiavimą „atstovais" ir neatstovais važiavo visi, kuriems rūpėjo naujoji Lietuvos tvarka: tą tvarką jau įvykstant tuokart daugumas matėme savo krašte.

Suvažiavimą, kaip ir daugelį kitų prakilnių dalykų, buvo sumanęs, žinoma, pirmasis mūsų „Aušros" leidėjas ir redaktorius — dr. J. Basanavičius.

Suvažiavime buvo pasirodę ir keli žmonės, nemoką lietuviškai: jie jautėsi tuokart esą lietuviai ir tikėjosi daug ko nauja išgirsią iš savo brolių, dabar tesukilusių iš ilgojo miego ir imančių Lietuvos vadeles į savo rankas.

Šie metai, didžiojo karo metai, labai negeri minėti viso to suvažiavimo darbams: esam ir vėl suirę, sutrikę, išsiblaškę po visus pakraščius, vėl nežinom, kas lemta mums toliau sulaukti.

Suvažiavimas, ar šiaip ar taip, išjudino Lietuvą, sukėlė Lietuvoje daug vilties, sudrąsino darbo žmones, ragino juos į platesnį darbą, turintį tikrai šviesti Lietuvą ir statyti jai naujosios, laimingosios gadynės gyvenimo pamatus.

Suvažiavimas, kviezdamas žmones į naująjį darbą, — į tą darbą, kuris turėjo Lietuvą laimingą padaryti, — reikalavo betgi, kad senosios tvarkos žmonės, kurie buvo Lietuvoje, nebūtų skaudžiami, kad jų turtai ir nuosavybė nebūtų deginami ir šiaipjau naikinami. Taigi netvarkos ir iširimo į to meto mūsų krašto gyvenimą pats suvažiavimas neįnešė. Bet daugelis mūsų darbo žmonių, to suvažiavimo padrąsintų ir ėmusių labai drąsiai ir smarkiai Lietuvoje darbuotis, vis dėlto skaudžiai nukentėjo. Šiandien veltui ieškotum Lietuvoje nemažo skaičiaus darbo žmonių, kurie, atsimainius aplinkybėms, turėjo pasitraukti iš mūsų krašto. Galvodamas apie tą Vilniaus suvažiavimą, aš niekad negaliu pamiršti, kad mums tie žmonės būtų didžiai dabar brangūs, kad jie ir dabar, vėl virtus naujoms aplinkybėms, būtų mums labai reikalingi. Ir šitas dalykas man yra lyg juodulėlis to mūsų pirmojo suvažiavimo.

Antrasis to suvažiavimo negerumas yra, man rodosi, tas, jog mes suvažiavime pasirodėme ir perdaug neapykantos turį kitiems savo broliams, kalbantiems jau nebe lietuviškai. Į suvažiavimo salę buvo atėję ir keli sodiečiai iš Vilniaus apylinkės, nemoką savo tėvų tėvų kalbos. Jie sakėsi esą tokie pat lietuviai ir gailinosi tik negalį suprasti, ką čia jų broliai, išlikę ligi šiol su tėvų kalba, sprendžią dabar visai Lietuvai ir jiems. Jie prašė, kad suvažiavimas savo nusprendimus išdėstytų jiems ir lenkiškai — taip, kad ir jie galėtų tuos sprendimus suprasti ir supratę apsakyti kitiems savo broliams, nebemokantiems, kaip jie dabar, tėvų kalbos. To prašydami, jie pabrėždami sakėsi esą lietuviai, mūsų broliai, atėję į išlikusius gyvus savo brolius. Suvažiavimas, ar bent dalis suvažiavimo, jų žodžiuose matė betgi lyg naujai statomas mūsų kalbai pinkles ir nenorėjo su jais — nė šnekėti rimtai. Man, atsimenu, buvo tiesiok graudu matant, kad mano tautiečiai, ieškodami sau laimės, kalbėdami apie visokias lygybes, lyg stumte stumia savo brolius, norinčius su mumis vieną darbą dirbti, tik nebegalinčius lietuviškai su mumis susišnekėti.

Visas suvažiavimas, nereik pamiršti, dirbo ir sprendė betgi daug ką ne taip, kaip to laukė jo sumanytojai.

Jis ilgai bus mums atmintinas ir pamokomas, įžymus mūsų gyvenimo faktas. *R. J.*

[1915 m. „Lietuvių Balsas“ N 21].

1916

Del mūsų pabėgėlių šelpimo. [9]

(Amerikiečiams).

Kiek matyti iš Amerikos „Naujienų“ (žr. „Liet. B.“ Nr. 70, Valdemaro straipsnis), Bulota skelbia tenai, kad Yčo gimnazijos esančios įkurtos Voroneže ne tiek vargšams mokiniams šelpti, kiek tokiems žmonėms, kaip aš ir kiti tolygūs, maitinti. Tarp ko kita, jis stebėdamasis sako: „Žemaitė, prasta moteriškė, išsimaitina, o Jablonskis, girdit, universitetą baigęs, negalėtų sau duonos užsipelnyti?! Tas pats su Mašiotu ir kitais.“ Iš to ir kitų Bulotos skelbimų amerikiečiams išeina, kad aš ir kiti tokie žmonės, čia valgydami duoną, atimam ją iš vargšų, neturinčių prieglaudos pabėgėlių.

Kodel tokie melai skelbiami šiuo metu mūsų broliams amerikiečiams, — to niekaip negaliu suprasti. Čia tiek tenoriu pabraukdamas atsakyti:

Rusijoje įvairių komitetų yra šelpiami gimnazijose tiktai mokiniai. Ar tie mokiniai bus išsimėtę po visą Rusiją, po įvairias jos mokyklas, ar gyvens susispietę vienoje kurioje mokykloje, — jiems nerūpi. Visur tie mokiniai yra šelpiami maž-daug vienodai. Komitetai skiria jiems laikyti visur tam tikras sumas — butams, duonai, drabužiui, mokslui. Komitetai patiems mokytojams skyrium už tuos pabėgėlius nieko neduoda. Visur, tiek vyriausybinėse, tiek privatinėse mokyklose, aš esu, šiaip ar taip, samdininkas. Čia, Voroneže, gyvenu iš algos, kurią gaunu už savo darbą; man, kaip ir kitiems mokytojams (ir tiems, kurie pačios mokslo vyr. čia atsiųsti), alga susidaro iš tų mokesnių, kurie gaunami iš komitetų už mokinių mokymą. Pats aš išrandu, kad šiuo sunkiuoju metu mums geriau yra betgi nesiblaškyti po įvairias plačiosios Rusijos mokyklas. Susispietę vienon vieton, jaučiamės kiek ramiau, mokomės ir tėvų kalbos (mokykloje, kaip čia, yra ir lietuvių kalbos pamokų)... Tas dalykas, kad, mano supratimu, reikia gyventi dabar mums krūvoje, mane daugiausia ir paskatino važiuoti į Voronežą: čia yra daug susispietusios ištremtosios mūsų jaunuomenės. Čia man tenka ir lietuvių kalbos mokyti, del ko taip trokšdavau daugiausia tapti mokytoju savo krašte. Esu

daug kuo nusidėjęs savo kraštui, bet kaltinti mane, kad aš nesipelnąs duonos savo darbu ir imąs ją iš pabėgėlių — doras žmogus, man rodosi, vis delto neturėtų. Pabėgėlių pilvui ir kūno sveikatai bus vis tiek, kur mudu su Mašiotu dirbsiva arba duoną sau pelnysivos šiuo didžiojo vargo metu.

J. Jablonskis.

Voronežas
1916 m. rugs. m. 29 d.

[1916 m. „Lietuvių Balsas“ N 80].

Anglų vaikai šio karo metu.

Iš „Russkoje Slovo“ ir kitų rusų laikraščių. R. J.

Londone mane suinteresavo „Mėlynojo Kryžiaus“ sąjunga, slauganti sužeistus arklius. Nuėjau į Viktorijos Stritą, į tos sąjungos valdybą.

Tenai sėdėjo, išpūtęs lūpas, vienuolikos metų džentelmenas, be galo karikatūringai rimtas. Už ausies turėjo įsikišęs plunksną. Atrodė, pažiūrėti, kad ir mažas, kaip banko direktorius; skaitė didžiulį „Times“. Jo kojos skaitant nesiekė grindų.

— Ko tamstai reikia? — paklausė jis mane.

— Ar nėr čia ko vyresnio?

— Ko tamstai reikia, ser? — vėl klausia.

Šiaip taip išklosčiau jam savo dviejų minčių dalyką.

— Mister Dženkis! — pašaukė jis viršininkiškai.

Įėjo tokis pat liliputas, dešimties metų, balta liemene su sklastymu galvoje, ir ėmė pagerbiamai mirkčioti blakstienomis.

— Mister Dženkis! Duok tamsta šitam džentelmenui visas žinias, — sako jis pašauktajam „džentelmenui“, ir vėl prisidengė dienoraščiu.

Veltui mėginau pašnekinti misterį Dženkį kokiomis pašalinėmis temomis, labiau tinkančiomis, kaip man rodėsi, trapiam jo augumui, — jis buvo visai oficialus ir sausas.

— Argi tu tikrai neturi kišenėje nei švilptuko pasidirbęs, nei mamos obuoliuko? — pagalvojau, klausydamas lygios jo kalbos apie kiekį paimtų sąjungai aukų.

Kai ėjau namo, šis sąjungos valdovas maloningai padavė man savo vienuolikos metų ranką ir pasakė, kad ir toliau jis

mielai tarnausiąs „mūsų gerajai sąjungininkei Rusijai“. Išreiškiau drovėdamasis padėką ir išbėgau, — norėdamas išsijuokti jau lipynėje...

Pradžioje visa tat mane stabė, bet netrukus apsipratau. Apsipratau ir su tuo, kad požemio geležinkeliuose, teatrų kasose, prie keliamųjų mašinų, restoranuose, — visur dirba pluša daugiausia vaikai.

Vyrai — mokomose komandose, laivyne, fronte, moters — fabrikose ir fabrikėlėse, ir šit tarnauti didžiulei sostinei pašauktos dabar vienuolikametės rankelės.

Net karo ministerijoje, prieangyje, apšoksta tave visas pulkas vikrių ir meilių mergaičių. Kaip jos bėginėja lipynėmis su pranešimais, telegramomis, su arbatos puodeliais, sutikdamos ir palydėdamos prašytojus, būdamos pranešėjos ir pasiuntinės! Kiek įneša jos paukštiško čiulbėjimo į rusų iždo trobesį!

O mažieji riteliai, baiskautai, mažučiai visų galų Anglų žmoniukai, vaikščioja visomis gatvėmis ir godžiai žvalgosi, be nereikia kam jų rankų ir kojų. Dabar jie įsibrovę į visas vietas. Ateini į ligoninę — vaikai darbus dirba: skaito sužeistiesiems laikraščius ir laiškus, bėginėja į aptiekas vaisto, girdo ir valgydina ligonis, orą vėdina, aslą pašlavinėja. Išeini už miesto, — ir čia vaikai darbą dirba; sergti tiltus, krantus, telegrafų ir kabulių lines. Kaip ir mūsų „mokiniai laukadarbiai“, jie padeda ūkininkams lauko darbuose — javus doroja, veža Dievo dovanas į mašinas, grūdus į malūnus. Jei statoma kame karo fabrika, jie nešioja mūrininkams plytas ir smiltis. Jei užlekia kur cepelinas, jie pirmieji atbėga su neštuvais. Kada į Angliją paplūdo Belgų pabėgėliai, vaikai sutikdavo juos kiekviename vagzale, maldė ir žadino jų vaikelius, penėjo juos, didiesiems maisto ir šiaipjau pašalpos teikė.

— Kur vargo daug, kur bėdos spaudžia, bėk pirmas ten ir darbą dirbk tenai, — toks yra šitų vaikų apaštališkas obalsis. Buvau puikiame koncerte, kurį kėlė šitie pipirai apakusiems jūrininkams ir kareiviams, ir ėmiau pavydėti laimingam kraštui, auklėjančiam būsimuosius savo piliečius tokia kilnia gražia dvasia.

Visų įdomiausi ir drauge juokingiausi mums bus tie vaikai, kuriuos tenai «vilkučiais» vadina; jie daugiausia aštuonerių metų vaikučiai, geltaburniai, — jie dar ne baiskautai, tik baiskautų kandidatai.

Jie dažniausiai būdavo patenkinti, džiaugdavosi, kada aš, nepažįstamas praeivis, stabdžiau juos Londono gatvėje:

— Ar nenuneštum man, žmogeli, šito laiško?

— Pašauk man, vyruti, „taksi", — kreipiasi jis tuojau į dar mažesnį bamblį ir tuo būdu leidžia per jį savo paliepimą toliau.

Šito ritelių ordino įstatai reikalauja, kad baiskautai kasdien bent vieną, bent mažutį gerą darbą padirbtų; tam rišasi jie prie savo forminio perkaklio ir tam tikrą niekutį arba mezgasi tam tikrą mezgelį. Jie trokšte trokšta, kaip sudegę, tų gerųjų darbų. Kas valandėlė jie įmanytų milžinų darbus dirbti arba ką gera artimui padaryti. Skęstąs žmogus ištraukti iš vandens — jų didžiausias noras: akis įsmeigę žiūri jie į Temzę, be neskęsta kas tenai.

Iš 760 medalių, šitų vaikų gautų už žmonių gyvybės gelbėjimą, daugiau kaip pusė duota jiems kaip tik už skęstančiųjų gelbėjimą.

Malonu pažymėti, kad jų ordino įsteigėjas generolas ser Beden-Pauelis ir dabar, karo metu, didžiausiai rūpinasi, kad vaikai neįsitrauktų perdaug į paties karo dalykus. Prūsų vaikų militarizavimas rodosi jam didžiausia klaida, baisiausias pavojus.

— Jūs ne kareiviai, bet riteliai, — kartoja jis savo straipsniuose. — Muštruoti nereikia. Tie muštrai paverčia žmones karo mašinos dalimis, išbrauko, niekais verčia jų atskirąsias ypatybes. Mes darysime kaip tik priešingai: stengsimės (ir stengiamės) auklėti kiekvieno skauto ypatingą, nepriklausomą asmenį; tepasitikie vaikas savim vienu, tesimanai, kaip tinkamas, savo atsakymu, — ir tuo susitvirtins, išsidirbs, kalte išsikals jo karakteras. Karakteras — didis dalykas, karakteras — visa kas. Turės vaikas karaktero — bus geriausias kareivis, puikus pirklys, įžymus mokslininkas, visa kas. Karakteras — visa ko pagrindas.

Šitais žodžiais trumpai išdėta visa britanų pedagoginė išmintis, visa jų auklėjimo ir mokymo ypatybė.

Gatvėse, laukuose, trobose visur pilna vaikų. Tariau sau: kas gi dabar Londono mokyklose girdėti, jei vaikai visur čia taip išjudinti, iš savo vėžių išvaryti?

Ėmęs ir nuėjau vieną dieną mokslo metu į Londono vidurinę mokyklą. Pasisakiau kas esąs, ko norįs, ir klausiu direktorių:

— Kaip atsiliepė karas Anglų mokykloje?

— Niekaip, — sako. — Mūsų darbas nieko bendra neturi su tuo baisiuoju karu... Jei Tamsta nori betgi ko tikrai sužinoti apie mūsų mokyklą karo metu, pasišnekėk su mūsų mokiniais, įsižiūrėk pats į jų gyvenimą mokykloje, viešosiose vietose ir namieje. Tamsta, mūsų sąjungininkas, gali visa tat padaryti ir be manęs... Jei Tamstai, daug ką mačius, sunku bus pačiam orintuotis,—padėsiu, paaiškinsiu ir aš, jei reikės.

Pavaikščiojęs, prisikalbėjęs su mokiniais, štai ką mačiau:

a) Visa mokyklos tvarka yra pačių mokinių rankose. Iš visa ko matyti, — ir jie patys sako, — kad mokykla tenai jų mokslo namai tėra, kad tvarką tvarko joje patys mokiniai. Mokiniai tvarkadariai yra klasių renkami. Kiekvienam bendram klasės darbui draugų pasirenkamas tam tikras klasės mokinys arba mokinių būrelis. Mokiniai vėdina klasę arba žiūri, kad ji tikrai gerai būtų laiku išvėdinama; žiūri, kad visur joje padoru ir tyru būtų; tvarkadario, kada jis savo darbą dirba, turi kiekvienas būtinai klausyti.

b) Mokiniai patys teisia savo draugus ir gina juos nuo skaudėjų; klasė žino, kas turi mokyti silpną draugą; pati klasė šelpia savo neturtėlius; tam tikri draugai sužino, kurios paskaitos dabar itin klausytinos, kurie vaidinimai, koncertai lankytini, — ir praneša klasei; kad reikia pasiskųsti del šio to mokyklos vyresnybei, — kas atsitinka tik retkarčiais, — skundžiasi ne nuskaustasis, ne nukentėjėlis, bet visada tam tikras, ištikimas, parenkamas iš draugų tarpo „džentelmenas“.

c) Gundymas rūkyti ir rūkymas yra mokinių smerkiamas, ir smerkiamas iš tikrųjų; mažam, silpnam mokiniui vyresnieji draugai nieku gyvu neleidža rūkyti; tuo rūpinasi visi ir šiaipjau gyventojai; nė vieno mokinio, nė vieno vaiko niekur nesu matęs Londone rūkant gatvėje, vagone, parke.

d) Kad mokinio nėra klasėje, — kas atsitinka irgi retai, — lanko jį tą pačią dieną bent vienas kuris draugas, praneša ligoniui apie klasės darbą ir naujienas, klasei, — apie jo sveikatą ir reikalą; prireikus kviečia patys ir gydytoją, kad sergantį draugą pagydytų. Patys mokiniai rašo klasės statisti-

kai ir draugų praleistų pamokų sąrašus, jie ir tą statistiką rašo.

e) Mokymas mokyklose karo metu prasideda visur anksčiau ir baigiasi vėliau, nekaip pirma, kada visuomenė nebuvo taip karo visa pagauta.

f) Mokytojai ir mokytojos — moko tam tikrų dalykų ir tikrai vadovauja mokiniams visuose sunkesniuose jų dalykuose. Mokyklos klasininkai yra atskirųjų klasių tėvai, tarytojai ir globėjai: jie taro reikale savo mokiniams, padeda jiems ir orintuotis sunkesniuose klasės dalykuose; jų žinioje yra ir įvairių įvairiausių klasės draugijų įstatai; jie yra ir privalomieji visų tų savo klasės draugijų nariai. Direktorius, eidamas senais, numintais takais, mokyklos ir krašto įstatymais, tvirtina (paima į mokyklos žinią) tiktai mokinių sąjungas, kurios traukia į save, suima ne vienos kurios klasės mokinius. Visų draugijų ir sąjungų statutai mokinių laikomi pačioje mokykloje. Tų draugijų yra ir labai senų.

Ir dabar, — parvažiavus jau į Rusiją, iš to, kas teko matyti didžiajame Londone, — giliausių įspūdžių yra palikę man — šitie jaunieji Londono piliečiai ir džentelmenai.

[1916 m. „Lietuvių Balsas“ N 83].

Anglų moters karo metu.

Londonas ilgai buvo apgultas ir pagaliau pasidavė. Jį paėmė, į jį veržte įsiveržė moters! Ar šie ar tie laimės karą, — moters jau ir dabar laimėjo. Linksmas jų būrys įsiveržė į paimtojo miesto gatves ir suėmė į savo rankas tuojau visus magazinus, kantoras, bankas, dirbtuves, kavines, klubus, restoranus, kirptuves.

Nėra tokios vietos, iš kur nebūtų jos išstūmusios savo buvusiųjų valdovų-vyrų, kur nebūtų įsmeigusios savo (apgalėtojų moterų) vėliavos.

Jei Londone dar atsitinka vyras konduktorius, vyras tarnas, tad visi į jį stebisi, kaip į kokią senų senovės liekaną. Vyras tam darbui — toks pat tenai senovės likutys, kaip mums diližanai arba senosios taukų žvakės.

Moteriškės sijonas švaistosi dabar visai netikėtose vietose. Moters tapo šoferiais, gatvinių skelbimų lipdytojais, laiškanešiais, kasėjais, sargais.

„Miestasargės“ — juk keista! Kaip, turi būti, skaudu buvo anglų vagiliams ir šiaipjau sukčiams, pajutus savo spran-

dus esant moteriškų rankelių valdžioje. Esu matęs tų ponių, — žymios! Stovi tam tikrose vietose, kaip nudiegtos, ir dairosi į šalis. Jos neturi naujojo savo amato lazdelių, kaip vyrai kad turėdavo, turi su savim tiktai švyturius ir švilptukus. Jos — ne diletantės, ne mėgėjos, — jos yra išdavusios ir sunkų egzaminą iš signalizavimo, imtinių, pirmojo gelbėjimo ir t. t.

Priveisė jų ne viena kita miesto nuovada, bet „moterų laisvės sąjunga", pati nuovada jas tik palaimino ir priėmė, nes jos labai uolios, sąžiningos darbininkės. Didysis jų rūpesnis — moters; akis įsmeigusios žiūri jos, kad kokia vėjamergė neprikibtų prie įkaušusių kareivių ir nevestų jų iš kelio; rūpi joms žinoma, ir šiaipjau gyvenimo tvarka ir padorumas.

Žiūrėti dabar, baisiojo karo metu, kad moters elgtųsi visur dorai ir padoriai, — yra ir kitų „piliečių"; jų vienos prisidėjusios prie „tautos darbininkių sąjungos", kitos — prie „žmogaus garbės sąjungos", kitos — prie „moterų krikščionių vienybės". Girdėti, kad jos ne vieną tikrai nuo pagundos atitraukusios.

Patrulės šitų keistų mums valdininkių švaistosi dabar visur — parkuose, soduose, skersgatviuose, pratindamos palengva vyrus prie to, kad netrukus reikės daug ir kitų darbų, tur būt, pavesti moterims. Visur matai moteris — įsivyraujant ir jau daug kur įsivyravus.

Moters, automobilių šoferės, ištikimesnės už vyrus: daug atsargesnės, akylesnės. Bet kaip mes išsigandome, kada, išlipę iš garlaivio Niukestle, pamatėm, kad mūsų lagaminus ir šiaipjau daiktus pagriebė nesiklaususios drąsios mergaitės, susidėjo į automobilius ant stogų, o pačios sėdo į šoferio vietą ir nuūžė mus per nežinomąjį miestą. Kas jos tokios? Iš kur jos? Kurgi tikrieji šoferiai?.. — Ir kokia vikri, griežta! — pasakė nustabytas rusas, tuoj atgabentas į viešbutį didžiulės, petingos „šoferės".

Pats jis angliškai nė žodžio, ir jį šoferė vilkte išvilko, kaip negyvą daiktą, drauge su jo lagaminais iš ratų ir, nieko nepasakiusi, sukrovė prie viešbučio slenksčio.

Tas dalykas be galo jį nudžiugino ir nuteikė. Pavakarieniavęs, sėdo pas židinį ir pradėjo pranašiškai mums lemti:

— Kas gali dabar abejoti, kad per kitą karą moters jau kareivėmis pasirodys pasaulio aikštėje? Moterų laisvėjimas

per šituos dvejus metus vienu kartu pašoko tūkstantį metų pirmyn, ir jei nėra tokios vyro darbo srities, kur nebūtų įsispraudusios dabar moters, tad kodel gi, klausiama, joms neįsiskverbus ir į karo dalykų sritį? Tad, žinoma, mūsų nelinksmina, bet... niekis; mes dar pamatysim, kaip spyriuosis smarkioje kovoje ir bus žemėn klojami moterų pulkai. Skridėjos, artileristės, kulkósvydininkės bus paprasčiausias daiktas. Ir kovos laukai, gal pirmą kartą savo amžyje, bus apšlakstyti, matysite — moterų, dabar, mums rodosi, išlepintų, krauju!

Klausėme jo bet-tiktai, negalvodami, žinoma, apie tą ateities karą, ir netrukus nuėjome gulti. Žinoma, būtume jį ir visiškai pamiršę, kad po kelių dienų vienoje šlapioje aikštėje nebūtume pamatę — sijonuotos kariuomenės, apsiaustos linksmų žioplių ir darančios, iš augalotos feldfebelės komandos, įvairiausius karinguosius žestus.

Jos buvo apsidariusios nekrintamos (palšvai žalsvos) spalvos palaidinukais, su vyriškais diržais ir kišenėmis.

— Kas čia yra? — paklausiau kažinkaip atsiradusį ten senį.

Jis piktai pažiūrėjo į mane, nusispiovė ir nieko neatsakė.

— Savanorių moterų rezervas, — šypsodamasis, atraportavo man kareivis.

Amazonaičių sijonai plevėsavo nuo vėjo, šlapi plaukai dryko iš po forminių jų skrybėlaičių, bet jos žengė, sukinėjosi, staipėsi vyriškai, nebodamos nei lietaus, nei girdimų pasityčiojimų.

Daugiausia tat buvo jaunučiukės, aštuoniolikos metų mergaitės, panašios į rusų kursistes, bet buvo jų tarpe ir visai suaugusių, pagyvenusių. Paskui patyriau, kad šitos vikriosios „bobos kareivės“ nežadančios naujų žemių kariauti. Jų tikslas — ginti kraštas, jei imtų jį pulti kuomet iš jūros arba iš oro vokiečiai, kovoti su kitų nelaime, su visuomenės trukšmu, gaisrai gesinti, slaugyti nukentėjėliai, gelbėti seniai ir vaikai, ir tt. Organizacija visai kareiviška, armiją komanduoja markizė Londorderi. Armijoje nemaža majorių, leitenančių, pulkininkių. Yra štabo aficierių, motociklisčių, žvalgų. Yra jų ir didysis būstas Boker-Strite. Šaudyklėmis amazonaitės nesikarsto, bet šaudyti mokosi uoliai. Badosi, kirčiomis eina labai mielai.

Ruso, netikėto pažįstamo, pranašavimas ima, rodosi, vykti. Bet, žinoma, tatai daroma dar lyg juokais, nedrąsiai, ir, tikrai sakant, ne čia kįla aikštėn britanų moters.

Reikia matyti tie klubai anglų kareiviams, su bibliotekomis, paveikslais, fortepijonais, gramofonais, varcabomis, šachmatais, kuriuos (jų esą į šešis šimtus) rikiuoja ir prižiūri didžiosios domės; reikia matyti šitos išlepintosios mergaitės, metusios puikius savo rūmus ir stojusios už kareivių traktierių stalų, kur jos paprastųjų tarnaičių darbą dirba. Reikia dirstelėti valandėlei į daiktų sankrovas rūpinti lazarietoms ir ligoninėms, kur kasdien dirba dešimtys tūkstančių savanorių darbininkių, siuvančių sužeistiesiems kurpes, chirurginius tvarčius (rišalus), naktišvarkius ligonims ir daug kita darančių. Reikia pažiūrėti į anglų gailestingųjų seserų darbą Belgijoje, Prancūzijoje, Serbijoje, Italijoje, Rusijoje, — ir tada tesuprasi, kiek puikių gražių norų ir karžygiško galingumo tūno šitose nemokančiose dejuoti bėdoje, sudėjus rankas, moteryse.

[1916 m. „Lietuvių Balsas“ N 84].

Anglų vyrai šio karo metu.

Taigi, anglų vaikai ir moters vaduoja vyrus nuo visokių gyvenimo rūpesčių, kad jie viską metę, niekuo nesirūpindami, galėtų patys baisiojo karo reikalui tarnauti.

Vyrai kiekvienoje pievelėje, kiekviename parke, aikštėse ir gatvėse — visur mankštomi, lamdomi tenai feldfebelių, kurie į vakarą tiek prisirėkia, jog neberėkia jau į galą, bet loja. Kur tik pasisuksi, visur girdi dusliai juos šaukiant:

— Atakuok!.. Įsirikiuok!.. Pli!

Prisėdi Haid-Parke ant suolelio, imi snausti, susimąstai ir netikėtai tiesiai į tave lekia visas pulkas įnirtusių vyrų; nusigandęs sprunki į šalį ir, tiktai atsikvėpęs, suprasi, jog jie — naujakariai, čia savo mokslą teeiną.

Anglijoje yra visas miestas vienat naujakariams mankštyti. Jis beveik visas yra vienų manėžų, kazarmių, barakų, gimnastikos salių ir t. t. Jis vardu Olderšotas. Tai — fabrika kareiviams gaminti, dirbanti taip pat rimtai ir sparčiai, kaip ir kiekviena kita anglų fabrika. Jos mašinos dirba visos paleistos. Čionai atiduodami „nedirbti kailiai“ — šimtai tūkstančių fermerių, kaimo grebėzdų, studentų, angliakasių, pirk-

lių, prekininkų, — ir tenai iš jų žaibo greitumu, bematant, išdirbami artileristai, pėstininkai ir kiti tolygūs karo vyrai. Visur, kur tik nueini, žmonės mosuoja kalavijais, eina su vienas kitu kirsčiomis, šaudo, maršuoja, jodo, atakuoja, kasa, ir feldfebeliai jau nebe loja, tiktai krankia be balso, — ir varstų varstai aplinkui pilni vienų tokių naujakarių.

Man nė į galvą nebuvo atėję anksčiau, kad visame pasaulyje tiek daug yra vyrų; man ir galva apsvaigo manant, kad jų yra tokia didelė daugybė, o tuo tarpu prieš karą — Olderšote, mokėsi tiktai 27 tūkstančiai kareivių. Dabar iš čionai buvo nusiųsta kovoti visa pusantro milijono, o Anglijoje juk ne vienas Olderšotas!

Mačiau kartą, kaip šita tik iškepta Olderšoto armija plaukė per Lamanšą, keliaudama į pirmąsias karininkų eiles. Buvo nepamirštamas reginys. Viršuje sergėjo dirižabliai, dešinėje ir kairėje — karo laivai, po vandeniu — plieno tinklai galvažūdėms pavandeninėms laivėms gaudyti, o viduryje, tuo siauruoju, nebaisiuoju taku, po vienas kito, visa virtine traukė į prancūzų žemę transportai vis naujų kareivių.

Kad vokiečiai pamatytų šituos didžiulius, panašius į girios žvėris, išsižojėlius, kurie be atvangos, kaip grūdai iš maišo, byra ir byra į prancūzų uostus, jie suprastų, jog tikrai nėra kuo tikėtis, — jog čia žmonių rimtai rūpinamasi, kad jų ir kitų tautų globėjai per nosį pagaliau gautų.

O tenai, Šefilde, Birmingame, Lidse ir dešimtyse kitų miestų, sukasi, kaip pasiutę, mašinų ratai ir mėto žmonėms mirijodus šovinių, ir rodosi, jog visos skalbėjos, virėjos, modistės, visos, kiek jų yra Anglų žemėje, susibėgo čionai į darbą, kad ratai nė akies mirksniui nesustotų. Yra fabrikų didumo neįmanomų: varstas pločio ir dvidešimt varstų ilgio, vadinasi — keturis kartus ilgesnių, nekaip pavyzdžiui Glazgo miestas. Jų neišžiūrėsi nė per mėnesį: vaikščioji, vaikščioji, pagaliau visiškai priilsti bevaikščiodamas, o prieš tave tiktai kraštelis, tiktai kertelė fabrikos, ir šimtai jos trobesių baigiasi tik ten, kur žmogaus akis jau nieko aiškiai nebeįžiūri. Norint orintuotis šitame didžiajame milžinų skruzdėlyne reikia žemėlapių. Paprastai tokios fabrikos statomos septynerius, aštuonerius metus, o anglai jas pastatė dabar šešiais mėnesiais!

— Dar pernai, liepos mėnesį, čia plaukėjo javai! — didžiuodamasis ir drauge tik tiesą sakydamas, paaiškina mums inžineris.

Vieno geležies betono korpuso kertėje pamačiau išlikusį daržo sklypelį: dar nesuskubta sudoroti, suimti iš jo viskas kaip reikiant.

— Vienų relsų, kurių reikia šitai milžinų galybei, mes išleidome 50 tūkstančių varstų, — sako inžineris.

Pavaikščiojęs per barakus, pasijutau esąs kokiame Apokalipsyje, labirinte. Visi žodžiai būtų perdaug menki, permaži — išreikšti tam džiaugsmingam siaubui, tam didžiajam darbui aprašyti, kurį matai tose didžiulėse trobų trobose, mašinų mašinose — einant, ūžiant, tarškant, barškant, birbiant... ir ties jomis visą daugybę ritmingai mirgančių rankų, kalančių, tirpinančių, gręžiančių, grūdančių, dirbančių milijonus mirčių — trokštančių nuveikti ir tik paskui ilgam jau susitaikinti.

— Dabar anglai, — aiškina man toliau inžineris, — nebegali nenuveikti, kad ir patys to norėtų. Keturiomis dienomis čionai gaminama tiek šovinių vienoms tiktai didižosioms martyroms, kiek pirmiau vienais metais tebuvo padaroma. Šovinių didžiojo kalibro patrankoms viena diena fabrikuojama tiek, kiek pirmiau septyneriais metais tepridirbdavom! Prieš karą buvo Angluose viso labo trys karo fabrikos, dirbusios sausumos armijai, o dabar jų yra 95. Bumbų dirba dabar 35 kartus daugiau, bumbų nepripildytų dirba dabar 170 kartų daugiau. Kas savaitė nuolat į karo fabrikas stoja po 15 tūkstančių naujų darbininkų, ir jos plaukia ir plaukia be galo, be skaičiaus...

Klausau mano inžinierio, rašausi į knygeles jo baisius skaitmenis, ir į galvą nenoromis ateina mintis:

— Vargšai, vargšai vokiečiai! Ko jie tikisi? Ko jie laukia? Juk Anglijoje, rodosi, senai nebėra nė vienos mažiausios fabrikos, kuri nedirbtų armijai.

Eini žmogus gatve ir matai iškabą:

— Siuvamųjų mašinų fabrika.

Netikėk: siuvamųjų mašinų vietoje, tenai senai kulkosvydžius tiekia.

Gramofonų fabrikoje dabar dirbami plieniniai kareivių šalmai.

Vystų (korsetų) dirbtuvės tiekia dabar šriubelius ir muterkaites patrankoms, o velosipedų fabrikose imtų juokais prunkšti, kad pasisakytum atėjęs velosipedo pirkti; tenai dirba tiktai šrapnelių dalis, ko kita niekas tenai netiekia.

Kad tikriau ir veikiau apgalėtų vokiečius, Anglija viską suvartojo. Viskas taikinama tenai dabar vienam tikslui, visos valios sutapėjo tenai dabar į vieną. *K. J.*

[1916 m. „Lietuvių Balsas“ N 85].

1917

Lietuvių Karininkų Sąjungos Centro Komitetui.

Gyvenam be galo svarbų momentą. Artinasi laikas, kada bus ilgam sprendžiami Europos tautų didžiųjų ir mažųjų — ir jų gyvenamų žemės plotų dalykai. Rusijos tautoms reikia dabar ytin akyloms ir sargioms būti, reikia nuolat žinotis tarp savęs ir su Centro vyriausybe.

Visiems mums šiuo didžiuoju gyvenimo tarpu rūpi išlikti sveikiems ir, pasibaigus karui, sugryšti jau į laisvą savo kraštą, į laisvąją Lietuvą. Visiems šiems didiesiems mūsų reikalams reikia lėšų, reikia ir organizuoto darbo.

Yra, šiaip ar taip, daugybė bendrų mums dalykų, kuriais turime imti tuojau atsidėję rūpintis — visa darydami, kad šiuo didžiuoju ir sprendžiamuoju momentu nenukentėtų mūsų krašto, mūsų tautos, mūsų laisvės, mūsų šių dienų ir ateities reikalai. Reikia tuojau, nieko nelaukiant, sudaryti vienas vyriausiasis lietuvių tautos organas, kurio darbas bus atsidėjus rūpintis šitais bendrais mūsų žmonių, mūsų tautos ir mūsų krašto reikalais.

Taigi gavęs Lietuvių Karininkų (Centro Komiteto ir Petrogrado garnizono Vykdomojo Komiteto) pakvietimą organizuoti su K. Grinium ir Pr. Mašiotu vieną Vyriausiąjį mūsų Komitetą šiam bendrajam mūsų darbui dirpti, atsisakyti, nors esu silpnas, aš nė teisės neturiu: tą pakvietimą priimu ir prižadu tuojau daryti visa, ką lieps man sąžinė ir protas, kad netrukus susidarytų toks Lietuvių Tautos Komitetas, kurio darbas bus rūpintis visais didžiausiais mūsų krašto ir mūsų

tautos reikalais ir žinotis tam reikalui su kitomis tautomis ir kitų tautų sprendžiamomis del šio karo galo organizacijomis.

Voronežas.

Rugpiūčio m. 25 d. 1917 m. *J. Jablonskis.*

[1917 m. „Santara“ N 37].

[Griniaus, Jablonskio ir Mašioto laiške-pakvietime į partijų konferenciją tarp kitko rašoma:]

„Gyvename be galo svarbų momentą. Artinasi laikas, kada bus sprendžiama, ar turi lietuvių kraštas laisvėje ar nelaisvėje gyventi. Sprendžiant mūsų krašto dalyką, turim ir patys sprendžiamą savo žodį viešai tarti. Rūpindamiesi bendraisiais savo šių dienų reikalais, turime imti pagaliau renktis į savo kraštą gryšti.

Kitos tautos, bendriesiems savo reikalams spręsti, turi įsisteigusios tam tikras organizacijas, kurios kalba ir turi kalbėti kur reikiant ir tautos vardu. Vienos tokios organizacijos, bendriesiems krašto ir tautos reikalams spręsti, vieni lietuviai neturi.

Lietuvių Karininkų Sąjunga, — jos Centro Komitetas ir Petrapilio garnizono Vykdomasis Komitetas, — pastebėjusi šitą skaudamąją mūsų vietą, jau tarė del jo savo žodį: ji nusprendė, jog ir mums reikia tuojau, nieko nelaukiant, susidaryti vienas lietuvių tautos organas, kurio darbas bus atsidėjus rūpintis bendraisiais mūsų žmonių, mūsų tautos ir mūsų krašto reikalais. Partijų pagrindais, kaip rodo šių dienų viešojo gyvenimo praktika, sunku kas čia dabar tvirta suorganizuoti, — ir Sąjunga į partijas nesikreipia. Sudaryti tokį organą ji pavedė trims žmonėms — K. Griniui, J. Jablonskiui ir Pr. Mašiotui.

Vykindami šitą mūsų Karininkų Sąjungos nusprendimą, mes turime tuojau organizuoti Lietuvių Tautos Komitetą — išrinkti tam tikrą skaičių žmonių Komiteto darbui dirpti.

Tuos žmones mes jau renkame, del jų galvojame. Bet mūsų išrinktieji žmonės, pasiėmę į savo rankas šitą mūsų dienų darbą, galės dirpti jį vaisingai, mūsų nuomone, tiktai patys būdami visai laisvi savo darbe — atsakydami už savo darbą tiktai prieš savo sąžinę, prieš mūsų šių dienų ir prieš mūsų ateities visuomenę. Reikia, kad niekur nevaržytų jų ir tikrosios mūsų partijos, kuriose jie, gali būti, ligi šiol dirbo. Reikia, kad partijos, išleisdamos juos į Tautų Komitetą, leistų

jiems dirpti Komiteto darbą taip, kaip jie patys išras reikalinga savo kraštui ir jo laisvei. Reikia, kad mes toliau, kur bus jų klystama, juos kritikuotume, bet kritikuotume tik tam, kad toliau jie mažiau beklystų ir geriau atliktų pavestą jiems mūsų visų bendrąjį šių dienų darbą. Tuos ar kitus žmones į Komitetą rinksime, Karininkų Sąjungos kviečiami, mes juos rinksime ne del to, kad jie yra vienos kitos partijos nariai, ne dėl to, kad jie savo partijų darbą mokamai dirba; rinksime juos į Komitetą del to, kad jie, mūsų nuomone, šiuo didžiuoju mūsų gyvenimo momentu yra geriausi didžiajam bendrajam to Komiteto darbui dirpti.

Aišku betgi, jog organizuojamam Tautos Komitetui daug naudingiau bus ir visas jo darbas bus vaisingesnis, jei prie jo organizavimo prisidės ir šių dienų mūsų partijų atstovai. Prisidėti prie mūsų darbo prašome del trijų dalykų:

a) tuo tarpu būtų labai svarbu tiksliai nustatyti visos šito Komiteto pareigos. Juo platesnės bus jo pareigos ir didesnė jo kompetencija — juo daugiau turi sueiti į tą Komitetą darbo žmonių. Mums šitas Komiteto dalykas reikės galutinai nuspręsti pasitarus su šių dienų partijų atstovais.

b) Tautos Komitetui laikyti turėsime surasti ir lėšų savo tarpe. Neturėdami partijose aiškios užuojautos bendram tautos reikalui, negalime jam nė lėšų ieškoti žmonėse.

c) Komiteto nariai turi būti, kaip jau sakyta, savo darbe visai laisvi.

Juos turime rinkti mes visi partijų atstovai ir mes trys žmonės ir įgalioti juos tautos vardu bendrajam ir didžiajam mūsų šių dienų darbui dirpti.

Reikalas yra be galo didis, gyvas, skubinas. Mūsų šių dienų gyvenamosios aplinkybės labai nepaprastos. Gyvendami tose aplinkybėse, mes ir elgiamės čia ne visai paprastai. Bet kito kelio pavestam mums darbui atlikti mes prieš save nematome šiuo tarpu.

Kviesdami pažymime dar šį dalyką:

1) Jei kuri partija nenorėtų siūsti šituo reikalu savo atstovų, tai prašome duoti mums žinią, kodel ji neišranda reikalinga arba galima prisidėti prie šito bendrojo darbo.

2) Jei kuri partija neatsiūs savo atstovų ir nepaaiškins, kodel ji taip daranti, tad reikš, jog ji sutiks su tuo nusprendimu, kuriuo baiksis mūsų kviečiamasis posėdis.

3) Sprendžiant organizuojamo Komiteto dalyką, kiekviena partija, vis tiek kiek bus jos atstovų posėdyje, vieną teturės balsą.

[1917 m. „Santara“ N 39].

Trijų pirmininkas *J. Jablonskis.*

Sekretorius *Pr. Mašiotas.*

Voronežas. 1917 m. rugsėjo m. 14 d.“

Lietuvių Karininkų Sąjungos Centro Komitetui.

Netrukus daug kas išvažiuoja į Stokholmą pasitaryti su Lietuvos atstovais. Iš jų laukiame labai svarbių žinių. Griežtai kas nuspręsti su partijų atstovais del steigimo Tautos Komiteto, dar neturint tų žinių, yra labai nepatogu, ir todel nusprendėme laukti parvažiuojant mūsų žmonių iš pasitarimo su Lietuvos atstovais. Jiems parvažiavus daug kas, tikimės, paaiškės ir del mūsų steigiamojo Komiteto.

Šio mėnesio 30-tą dieną partijų atstovai į Voronežą nebekviečiami. Jie bus kviečiami tuojau parvažiavus mūsų žmonėms iš Stokholmo (apie 20 dieną spalių mėn.). Nuspręsti, ***kurią dieną*** reikia jiems suvažiuoti į Voronežą, pavedame ***karininkams,*** pasitarus su sugryžusiais iš pasitarimo mūsų žmonėmis.

Pasitarę su jais ir nusprendę duokit žinių partijoms ir praneškite telegrafu K. Griniui. Apie tą dieną praneškite ir mums. Kad 30-tą dieną nebus čia suvažiavimo, apie tai mes pranešame tuojau Griniui.

Karininkų Sąjungą prašome apie tą dalyką pranešti tuo tarpu kviečiamosioms partijoms.

Voronežas, 1917 m. rugsėjo 18 d. *J. Jablonskis.*

[1917 m. „Santara“ N 38].

Dar apie Tautos Tarybą. [10]

Lietuvių dalis, karo spiriama, atsidūrė įvairiose Rusų valstybės vietose, kur susiorganizavo į įvairias partijas ir šiaipjau organizacijas. Tik vienų politinių partijų dabar priskaitysime apie 6—8, turime 6 laikraščius, o kiek yra iš viso įvairių mūsų draugijų ir sąjungų, tur būt dar niekieno ir nesutraukta į

krūvą. Kiek yra iš tikro Rusijos sienose dabar lietuvių, tikrai nežinome. Spėjama, kad ne mažiau kaip 200 ir ne daugiau kaip 400 tūkstančių. Nežinia vėl, kiek lietuvių priklauso prie visų mūsų organizacijų.

Žinoma, kad mūsų organizacijos eina ne visos vienodais keliais. Bet yra reikalų, bendrų beveik visoms mūsų organizacijoms, yra visų jų reikalų, kuriais galėtų rūpintis viena atskira tautos organizacija — *„Tautos Taryba"*, „Vyriausiasis Tautos Komitetas" ar kaip kitaip pavadinta.

Žinoma, jog yra Rusijos lietuvių organizacijų, kurios sako, kad viena tokia organizacija dabar esanti negalima ir kad jos prie tokios organizacijos — Tarybos, Komiteto — nesidėtų; bet tikimės, kad tokių mūsų partijų čia bus mažuma.

Mums rodosi, kad viena tokia Lietuvių organizacija labai ir labai mums reikalinga. Jau dabar kiek kartų gyvenimas yra parodęs, kaip reikalinga yra tokia mūsų tautos organizacija. Štai paimkime pavysdžiui: Rusijos Vyriausybė, pripažinusi Lenkų žemės nepriklausomybę, likviduoja buvusios savo provincijos reikalus ir drauge Suvalkų žemės įstaigas ir t. t. Įtaisyta tam tikra likviduojamoji Komisija, kurioj Lietuvių negirdėti. Tiesa, Rusijos valdžia nerado ir lietuvių įstaigos, prie kurios galėtų kreiptis tuo reikalu. Argi neturės mūsų šalis iš to nuoskaudos? Juk visi žinome, kad prie tos likviduojamosios Lenkų žemės buvo priskirta ir lietuvių gyvenamoji Suvalkų žemė. Kas gali atstovauti Rusijos lietuviams visos Lietuvos konferencijose arba šaukiamose del Lietuvos konferencijose? Prie ko turi kreiptis, sakysime, Ukrainai, norėdami pasitaryti su Lietuviais del bendrų mūsų ir jų politinės laisvės reikalų?

Sakykite, kurioje mūsų įstaigoje ar draugijoje galime rasti visas surinktas žinias apie kultūrines ir lėšines Rusijos lietuvių pajėgas — draugijas, spaudinius, mokyklas? — Kas turi rūpintis lėšomis, kurios bus reikalingos šaliai atnaujinti? Kas rūpinsis Tautos Fondu, savu ančdėliu bendriesiems mūsų reikalams? Kas turi tvarkyti, organizuoti mūsų išeivių gryžimą į Lietuvą? Argi galime ir šitą dalyką atidėlioti ligi to laiko, kada reiks jau į savo kraštą gryšti? Kam gi pareina rūpintis vadinamaisiais lietuvių apsisprendimo dalykais, Lietuvos sienomis, krašto valdymo būdais?

Kam dabar pareina renkti tvarkyti projektai įvairių valdymo sričių įstatymams, mokykloms, teismams, vietų savi-

valdybėms? Jei mes ne juokais rengiamės savo šalyje patys valdytis, tad turime lig laiku numatyti tinkamus mums valdymo įstatymus. Rusų kadetai jau nuo 1905 m. pradėję prirengė visą eilę įstatymų sumanymų, kuriais ir pasinaudota Rusijoje, įvedant demokratinę tvarką miestų, valsčių, žemietybių įstaigose. Tik tokiu prisirengimu aiškinama, kad taip greitai galėjo virsti Rusija demokratine valstybe. Čia yra pavysdys ir lietuviams sektinas.

Toliau, pati mūsų lietuvių kareivija bando dabar organizuotis tautiniais pagrindais. Argi neprivalytų tam padėti visa mūsų tauta ir atstovauti jai Tautos Taryba?

Žodžiu sakant, jau dabar galima surasti daugybė dalykų, kurie neatidėtinai reikalauja, kad mes juos tuoju vykdytume, ir kurių negalime kaip reikiant atlikti, neturėdami tam tikros bendrosios savo įstaigos.

Mūsų, lietuvių, dar prieš revoliuciją buvo įsitaisyta tokia įstaiga — Tautos Taryba, ir lietuviai tuo net kitas tautas pralenkė. Bet Petrapilio Seimui skilus, mūsų Tautos Taryba ėmė merdėti ir dabar jos nebegirdėti. Tuo tarpu, kada mes lietuviai, numarinę senąją savo Tarybą, nieko jos vietoje nepalikom, kitos Rusų tautos susidarė savo centrines tautos įstaigas, kurios atlieka nemaža naudingų darbų.

Tad metas, jau labai metas pagalvoti, kokiu būdu įsitaisyti tokia Tautos įstaiga.

Mums rodosi, jog patogiausia bus einant prie to keliu, kurį parodė mums Lietuvių Karininkų Sąjunga.

Mes trys, tos Sąjungos pakviesti, kviečiame visų Rusijos politinių partijų atstovų susirinkimą, kuris turi nustatyti tikslus ir kelius Tautos Tarybai ir parinkti pačią Tarybą. Kitokio kelio nesurandame. Seimas tam kviesti vargu kam nors dabar ateitų į galvą. Tikimės, kad atsiras užtektinai mūsų politinių organizacijų, kurios pritars tam sumanymui ir padės jį kūnu versti.

Žinoma, kad tokiam tautos darbui varyti reikia nemaža žmonių ir lėšų. Keletui žmonių jau pačioje pradžioje reikėtų visiškai tam dalykui atsidėti.

Pirmiesiems tos įstaigos žinksniams, mums rodosi, reikėtų turėti bent 1300—1500 rublių mėnesiui. Skaitome šitaip: pirmininkui 500 r., sekretoriui 300 r., sargui 50 r., butui 150—200 r., paštui 50 r., kelionėms 150 r., nenumatytiems reikalams 200

r. — viso labo 1450 rub. Imant pusei metų išeitų apie 9000 rublių.

Iš kur gi pinigų paėmus? Kaip kiti, taip ir mes darysime. Tautos reikalams turime patys susidėti pinigų iš savęs. Kiekvienas lietuvis pilietis tur jausti pareigą užsidėti sau tam tikrą mokestį, kuris eitų Tautos Fondui. Iš to Fondo bus mokama ir Tautos Taryba. Tik turėdami mokamus darbininkus, galėsime iš jų reikalauti atsakomybės ir darbo.

K. Grinius, Pr. Mašiotas, J. Jablonskis.

[1917 m. „Santara“ N 44].

1918

Lietuvių žandarų krata.[11]

Šio mėnesio 24—25 d., nakties 2 val., ėmė nepaprastai belsti į mano buto duris ginkluoti žmonės. Subudę įsileidome..................

....

....

yra .... jie pasisakė atėję kratos daryti ir tuojau išsiskirstė keliuose mano kambariuose.

Esu žmogus paliegęs, atsikelti iš lovos negalėjau, mano kambariuke atsistojo su šaudykle jaunutis „kareivis“ ir visą laiką nuleidęs akis ko stovėjo, žiūrėdamas, kad kas pro mano kambariuką neišsprūstų kur su įtariamaisiais daiktais, kurių jie čia buvo atėję ieškoti. Vienas jaunučiukas kratytojas, naršydamas mano kambariuko popergalius, vis klausė, kur mano rašomasis stalas, kur mano šėpos. Po kelis kartus jis klausinėjo, ar aš pripažįstąs „nacijonal'nij soviet Rossiji“ ir kur čia to „sovieto“ poperiai. Kai ėjau iš vakaro gulti, žinojau, kad dabar yra kita, kitu vardu vyriausybė, todel niekaip negalėjau suprasti, apie kurį „nacijonal'nij soviet“ jis čia kalba. Nusprendžiau, kad man miegant pasidarė Rusuose kokia nauja revoliucija ir kad dabar įsigalėjusi nauja vyriausybė, kuri pasivadinusi „Nacional'nij soviet Rossiji“. Matydamas prieš save durtuvą iš miegų, lovoje gulėdamas, tiek tepasisakiau, kad aš visokią valdžią pripažįstu. Kratytojai palengva ėmė kalbėti apie „litovskoje nacijonal'noje sobranije“; netrukus paaiškėjo,

kad jie paskaito ir supranta rastus ant mano staliuko lietuviškus popergalius ir kad didysis jaunučiukas kratytojas domisi rastu ant mano stalelio vienu rašytu iš Romnų į Lietuvių Vyriausiąją Tarybą (mano adresu) laiškeliu.

Jaunučiukai kratytojai ima palengva vienas kitas su manim ir maniškiais šnekėti lietuviškai. Tuojau supratau, jog mano bute krato jie Lietuvių Vyriausiąją Tarybą: sprendžiant iš kai-kurių vieno kito pasakymų ir vieno kito ėjusio iš Petrapilio (iš mūsų Komisarijato) grasymo, reikėjo jau tikėtis, kad šių dienų vyriausybininkai mūsų vieną kitą ims kratyti.

Pats aš kalbėtis su kratytojais galėjau tiktai rusiškai: su žandarais iš mažų dienų buvau pratęs šnekėtis nelietuviškai.

Iškratė ir kitus mano kambarius ir mano įnamio [12] kambarį ir visur ypačiai ieškojo kažin kokių poperių „litovskago nacijonal'nago sobranija". Mano įnamio kambary betgi rado tarp visų jo paties rankraščių ir knygų giliai tiktai kiek cukraus susitaupyto kelionei į Lietuvą. Tas cukrus juos nustebino: kaip jo čia esą, kad niekur mieste jo nerandą. Paskui, benaršydami mano paties knygas ir popergalius, vis domėjosi žandarai, ar nėra kur apačioje po knygomis cukraus. Bet cukraus vis delto daugiau neberado; ir mano įnamio cukrui nieko pikta tuo tarpu neatsitiko, nors tas daiktelis gerokai jiems buvo įstrigęs, matyti, į galvą.

Iškratę, išgriozdę, žandarai pasiėmė tiktai rašytą „Tarybai" iš Romnų (dar neatsakytą) laišką, kuriuo vietiniai lietuviai praneša, kad jie sudarę Vietos Tarybą, ir klausia, ar grįžę į Lietuvą galėsią jie senosiose savo vietose gyventi ir savo darbą dirbti.

Pabaigę reviziją, žandarai davė man pasirašyti raštelį, kuriuo aš prisižadu nevažiuoti iš Voronežo, ligi nebus pabaigtas visas jų tardymas. Pasirašiau. Čia savo žodį, jei tik galėsiu, žinoma, sulaužysiu: kai galėsiu važiuoti, — pėsčias nebepaeinu, — trauksiu į Lietuvą ir gana!

Savo amžy antrą kratą jau turiu. Pirmą kartą kratė mane rusų žandarai daug kultūringiau, nekaip dabar lietuvių žandarai. Po pirmosios kratos reikėjo tiktai gyventi kelerius metus be mokyklos, toliau nuo jos, nuo savo krašto reikalų ir turėti daug reikalo ilgą laiką su policija, kuri visaip sunkindavo laisvą lietuvio gyvenimą. Dabar skaudžiausia buvo tas, jog kratė

mane patys *mokiniai* — tos mokyklos žmonės, su kuria taip sunku buvo skirtis po pirmosios kratos.

Antrosios kratos skaudžiausias buvo dar tas dalykas, kad kratė mokiniai *lietuviai* — mūsų tremtiniai, su kuriais, rodėsi, vieni rūpesniai mane jungė.

Taip, mane iškratė šiuo tarpu *mokiniai lietuviai,* pabėgę drauge su kitais nelaimingaisiais tremtiniais ir tarnaują dabar tose šių dienų vyriausybės įstaigose, kurios jau tik proletarų gerove ir Rusų revoliucijos ūgiu tesirūpina! Kuo jie mane, besveikatį darbininką, laiko, — nežinau.

J. Jablonskis.

[1918 m. „Lietuvių Balsas" N 8].

1919

Pr. Mašiotas. **Ir aš mažas buvau.** 69 pusl. Vilnius („Švyturio" spaustuvė), 1919 m.

Čia turime senio lietuvio savo mažų dienų atsiminimus.

Autorius gyvai ir vaizdingai, savo papratimu, apsakinėja, kaip augęs, brendęs, mokęsis Suvalkų žemės Pašešupiuose. Iš jo atminimų matome, kaip augo kitados vienų kitų Lietuvos ūkininkų vaikai, prie tėvų gyvendami, kaip kada jie pratindavos dirbti ir gyventi, kaip pradėdavo namie mokytis, kaip eidavo mokslus pradedamosiose mokyklose, kaip ką dirbdavo namie tarp žmonių, virsdami palengva darbo žmonėmis... Autorius, būdamas pats mokytojas, mielai piešia, tarp ko kita, ir savo gyvenimą pradedamojoje mokykloje. Apsakymėlis baigiasi autoriaus įstojimu į rengiamąją gimnazijos klasę ir pirmaisiais gimnazijos įspūdžiais.

Visas apsakymėlis bus šių dienų jaunimui gana įdomus. Jis ras sau vietos, mums rodosi, ir tuščiuose šių dienų mokinių knygynuose. Jo amžius bus, tur būt, gana ilgas. Jis sužadins, tikimės, ir daugiau mūsų senių — pamėginti savo būtųjų dienų atsiminimus apsakyti... bent tolesnioms jų kartoms. *R. J.*

[1919 m. „Nepriklausomoji Lietuva" N 62].

M. Biržiškos **Lietuvos sukilimas 1794 metais.** Lietuvių Mokslų Draugijos leidinys (psl. 1—31). Vilnius, 1919 m. Kaina 2 mk.

1. Čia apsakomas tas 1794 m. sukilimas, kuris, prasidėjęs Lenkuose, buvo išsiplėtęs paskiau Lietuvoje ir įtraukęs į karą su Rusais ne tiktai jos kariuomenę ir bajorus, bet ir to laiko baudžiauninkus. Čia kalbama apie tą XVIII amžiaus laiką, kada Lietuvos ir Lenkų valstybė del vidaus netvarkos buvo jau gerokai stipresnių kaimynų apdraskyta ir jai grėsė jau pavojus visiškai nebetekti laisvės. Kalbama apie tą sukilimą, kuriam vadovavo garsusis Kasčiuška.

Autoriaus primenami tiktai įžymesnieji to sukilimo nutikimai. Autorius pradžioje sako: «Šitoks priminimas, kaip Lietuvos visuomenė yra gynusi savo šalies nepriklausomybę, ypač mūsų metu, bus, tariuosi, suprantamas ir naudingas». Su juo ir mes kai ką atsiminsime iš to laiko mūsų gyvenimo.

Po 1773 metų bajorai buvo vienoje kitoje vietoje susimokę kilti prieš Rusus. Buvo tikrai rengiamasi į karą. 1794 m. balandžio mėnesy vilniečiai, išjoję rusus, «Lietuvių Tautos» vardu prisiekia kovosią už savo šalies laisvę ir išskiria viso krašto reikalams Aukščiausiąją Lietuvių Tautos Tarybą, susidėjusią iš žymiausių Lietuvos bajorų. Atskiros Tarybos įsikūrimas nepatiko Lenkams. Kasčiuška, bendras Lietuvos ir Lenkų kariuomenės didysis vadas, panaikina Lietuvos ir Lenkų Tarybas ir įsteigia Varšuvoje vieną bendrą Lenkams ir Lietuvai Aukščiausiąją Tautinę Tarybą.

Prasidėjus karui, Taryba leidžia, tarp ko kita, atsišaukimus į žmones, prašneka tuose atsišaukimuose ir lietuviškai... Eina kovoti ir Aukštaičiai ir Žemaičiai. Žemaičių sukilėlius to laiko lenkai taip vaizdavo: « be vyrų buvo tarp jų dar moterų ir vaikų; jie ėjo kovoti apsiavę vyžomis ir naginėmis, apsivilkę senomis, dažniausiai apdriskusiomis rudinėmis, bet buvo drąsūs ir vikrūs kareiviai; jie geriausiai vertėsi menkiausiais ginklais (dalgiais, kirviais, šaudyklėmis...)».

Bet ir Rusų nesnausta. Suvorovas po kiek laiko be kovos įėjo Varšuvon... Nežiopsojo ir Prūsai...

Nepavykus sukilimui, buvo 1795 m. trečias, jau paskutinis, likusiųjų Lietuvos ir Lenkų žemių išdraskymas. Prūsai gavo Varšuvą su Suvalkų žeme, Rusija — likusiąją Gudiją ir Lietuvą. Po kiek laiko Prnacūzų Napoleonas I, nukariavęs Prūsus, iš Lenkų ir Lietuvos žemių dalies sudaro 1807 m. Varšuvos kunigaikštystę. Žlugus Napoleonui, toji kunigaikštystė su Suvalkų žeme (visa «Lenkų žeme») pateko Rusijai.

Šitą veikalėlį teikiame pasiskaityti ir mūsų šių dienų darbo žmonėms. Teikiame jį, žinoma, ir mokyklų knygynams.

R. J.

[1919 m. „Nepriklausomoji Lietuva“ N 61].

1920

Del mūsų žmonių pagrįžimo iš Rusijos į Lietuvą.

Kai sugrįžo iš Rusijos pirmieji mūsų įkaitai, su kuriais turėjo parvažiuoti ir O. Jablonskytė (medicinos klausytoja ar jau baigusi mokslą gydytoja), buvo pranešta laikraštyje, kad ši atsisakiusi dabar važiuoti į Lietuvą.

Pasakyta čia mergina gegužės m. gale (29 d.) pati rašo apie tą dalyką paklausiusiam ją mūsų taikos delegacijos žmogui štai ką:

„Labai nustebau sužinojus, kad pirmieji įkaitai jau Lietuvoje. Aš juk irgi turėjau važiuoti, sutikau, kaip tik man pranešė apie važiavimą. Kas dieną laukiau to važiavimo ir tik dabar sužinojau, kad jau visi išvažiavo, tik aš palikau. Namiškiai ir kiti, kiek dabar matau, mano, kad aš atsisakiusi važiuoti. Dieve saugok!.. Iš Petrapilio tuojau buvo nusiųsta telegrama į Maskvą (Karakanui ar Čičerinui), kad aš sutinku važiuoti, bet Maskva nieko Petrapiliui nepranešė... Norėjau važiuoti, sutikau, tik išėjo ar nesusipratimas ar šiaip koks nelaimingas atsitikimas...“

Iš Petrapilio niekas nebuvo parvažiavę su įkaitais, kokių raštų iš atsisakiusiųjų važiuoti Petrapilio žmonių mūsų delegacija nebuvo gavusi, kokio raštelio nebuvo ji gavusi nė iš O. Jablonskytės. Gabendintis įkaitus iš Rusijos taip, kaip mes dabar juos gabendinamės, toliau nebegalime, reikia čia kas nauja ir griežta daryti. J. Jablonskis.

[1920 m. „Lietuva“, priedas, N 129].

Kaip nereikėtų kritikuoti. [13]

(A. Jakštui ir Druskiui).

Su vienu kitu žmogaus pasakymu, su viena kita jo nuomone gali tūlas nesutikti, gali tą žmogų barti, kritikuoti, tik kritikuodamas ir savo skirtingą nuomonę reikšdamas, turi jis su kritikuojamuoju elgtis žmoniškai, padoriai, teisingai, negali

kritikuojamojo pasakymų saviškai kraipyti... Bet mūsų literatūroje yra ir kitokių kritikų: kritikuodami mėgstame kartais iškraipyti pirmiausia kritikuojamojo žmogaus mintį, jo pasakymus, randamus rašte, arba stengiamės tą žmogų, žūt būt, suniekint, su purvais sumaišyti, patys save tuo suniekinimu iškelti...

Čia kalbėsiu tiktai apie antrosios rūšies kritikus, apie atskirus tos rūšies kritikos dalykus, įkritusius man šiuo metu į akį.

„Draugijoje" (NN 5 ir 6, 234 psl.) A. Jakštas, ėmęs kalbėti apie išleistas Kaune kalbos mokslui „Pasakėčias", tuoj poškina skaitytojui:

„Šį rinkinėlį yr pagaminęs Rygiškių Jonas. Įdėta čion jo savotiškai verstos 25 Krylovo pasakos, nežinia kam pramintos „pasakėčiomis". Be to gale pridurta dar kelios eiliuotos Armino, Ks. Vanagėlio ir Stanevičiaus sakmės; jos liko netaisytos, nes leidėjas (?) sakosi „visų eilėraštinės kalbos gudrybių" nemokėjęs. Jis, matyt, laiko save kiaurai težinančiu vien ***neeiliuotos kalbos gudrybes.*** Joms parodyti, jis ir pasinaudojęs Krylovu..."

Visą tą n e t i e s ą, visus tuos plepalus apie Rygiškių Joną A. Jakštas pasako tuoj savo kritikos pradžioje. Kad A. Jakštui būtų ir tiesa rūpėjusi, jis būtų turėjęs visai ką kita sakyti savo kritikoje ar jos prakalboje. Rinkinėlyje, apie kurį čia ir aš kalbu (po A. Jakšto kritikos), niekur nėr pasakyta, jog jį „yr pagaminęs Rygiškių Jonas". „Pasakėčių" prakalboje (jos tėra *10 eilučių),* tos prakalbėlės gale, yra, tiesa, pasirašęs Rygiškių Jonas, bet tas vienas dalykas dar nedaro jo tų pasakėčių „gamintoju". Nesenai yra išėję „Baudžiamieji įstatymai", jų prakalbos gale yra pasirašęs L. Noreika, teisingumo ministeris, bet tų „Įstatymų" kritikas negali sakyti ir, tur būt, nesakytų, jog juos yra pagaminęs ar išvertęs pats L. Noreika: šio tėra įstatymų prakalba, jis tėra pasirūpinęs, kad tie įstatymai būtų išversti ir išspausdinti, — juos yra vertęs, kiek aš žinau, kas kitas... Taip buvo ir čia su tomis „Rygiškių Jono pasakėčiomis": autoriai ar vertėjai pasisako paprastai tuoj pirmajame rašinio puslapyje, čia tame puslapyje Rygiškių Jono nerandame, jis niekur nesisako išvertęs tas pasakėčias, tad ir kritikui, jei jis padorus žmogus ir tikrų žinių apie tas pasakėčias neturi, reikėtų del to „gaminimo" tikrai tylėti. A. Jakšto pasielgta kitaip.

Žiūrėkim toliau. „Pasakėčių" prakalboje yra pasakyta: „Čia yra Krilovo pasakėčių (25) vertimai. Jos čia išverstos p a p r a s t ą j a mūsų kalba: vertėjas visų eilėraštinės kalbos gudrybių nemokėjo... Gale (26...) įdėtos ir kelios mūsų rašytojų eilėraštinės pasakėčios." Krilovo pasakėčios parašytos e i l i u o t i n e kalba, ta kalba rašyti jas lietuviškai vertėjas nemokėjo, todėl jis išvertė jas p a p r a s t ą j a mūsų kalba. Taip yra tikrai buvę.

Ko čia, rodosi, reikėtų iš Rygiškių Jono, kalbančio prakalboje apie tų pasakėčių susidarymą ir pasirūpinusio, matyti, kad išeitų pagaliau mokyklai šis pasakėčių rinkinėlis?! Galite tą jo (?) ar jo redakcijos vertimą kritikuoti, barti, bet nesakykite, kad jis „savo kalbos gudrybėms parodyt" yr pasinaudojęs Krilovu, kad jis laiko save žmogum „kiaurai" (= visai gerai, be galo gerai) išmokusiu „neeiliuotos kalbos gudrybes". Jis jaučiasi geriau už vieną kitą mokąs savo kalbą, jis mato vieną kitą ar daug ką klystant kalbos dalykuose, jis neiškentęs vieną kitą kartą ir savo nuomonę išreiškia del jų — ir tiek! Jis yra išversdinęs (ar išvertęs?) keliolika Krilovo pasakėčių, nes norėjo, tur būt, duoti mokyklai, jos kalbos mokslui, tų pasakėčių rinkinėlį, parašytą taisyklingesne kalba.

Galite su jo ar jo redakcijos kalba nesutikti, bet jo minties, aiškiai išreikštos, nekraipykit: jis yra senas mūsų darbininkas, jau žilas, plikas, besveikatis; su visais reikia žmoniškai elgtis, juo labiau su senaisiais savo pažįstamais.

Rinkinėlio gale yra įdėtos, kaip pasakyta jo prakalbėlėje, kelios mūsų rašytojų e i l ė r a š t i n ė s pasakėčios. Ar jos Rygiškių Jono taisytos ar netaisytos, pats Rygiškių Jonas savo prakalbėlėje nieko nesako; A. Jakšto paminėjimas apie tų Rygiškių Jono kalbos gudrybių nemokėjimą, kalbant apie neeiliuotines to rinkinėlio pasakėčias, yra visas iš piršto išlaužtas, iš kitur, iš kitos vietos paimtas tam tikram paties A. Jakšto, man nesuprantamam reikalui; čia jo, kalbant apie tą biaurybę senį, iškraipyta visa to senio mintis, aiškiai išreikšta trumpoje rinkinėlio prakalboje.

Jei norit, pasakysiu, kaip yra tikrai buvę ir su tomis (5) eilėraštinėmis pasakėčiomis: jos yra daug t a i s y t o s mokyklos reikalui, jas yra taisęs ne vienas kuris žmogus, jos taisytos l a b a i ž y m i a i, tik apie jų taisymą niekur nėr rinkinėlyje pasakyta. Patariu A. Jakštui palyginti išspausdintas kalbama-

jame rinkinėlyje pasakėčias su tais originalais, kurie buvo išėję pirmą kartą iš tų trijų (Armino, Vanagėlio, Stanevičios) autorių arba buvo spausdinami reikalui įvairiuose kalbos mokslo rinkiniuose. Kam čia A. Jakštas kalba savo kritikoje apie tą „netaisymą", kam jis aiškina saviškai tą netaisymą, operuodamas Ryg. Jono „kalbos gudrybėmis" — visai sunku man suprasti. Jo kritika šiuo atžvilgiu yra mažių mažiausia nepadori. Apie tų eilėraščių taisymą Ryg. Jonas nieko nesako tik del to, kad jis nėr, matyt, labai plepus. Baigiu visą šitą incidentą: kam čia reikėjo kritikos autoriui iš piršto laužti tokie dalykai, kurie nesutinka su tiesa, su tuo doros mokslu, apie kurį mėgsta kartais, rodosi, ir A. Jakštas kalbėti savo rašiniuose?

„Pasakėčių" prakalboje dar pasakyta, jog tie Krilovo pasakėčių „vertimai visai laisvi", jog „vertėjo neiškęsta kai kas ir visai saviškai nusakyti (plg. 7, *22*)". Vadinasi, toje prakalboje kaip tik pasakyta, jog septintoje (7) to rinkinėlio pasakėčioje („Gaidys, gegutė ir žvirblis") yra ir visai saviškų neverstinių nusakymų; pasakyta, jog toji pasakėčia žymiai skiriasi rinkinėlyje nuo to, ką mes turime rusų autoriaus „Gegutėje ir gaidyje". Čia autorius galėjo, rodosi, barti vertėją ar jo redaktorių (Ryg. Joną?) tiktai už tą „visai savišką tos pasakėčios nusakymą", galėjo sakyti, kad Rygiškių Jonas ar kitas kuris vertėjas be reikalo tą daręs, kad daug geriau būtų padaręs verste išvertęs Krilovo „Gegutę ir gaidį". Bet A. Jakštas, turėdamas darbo su Ryg. Jonu, elgiasi kitaip: jis palygina savo kritikoje (235 p.) šį pasakėčios „vertimą" (— tą jos saviškąjį nusakymą) su J. Geručio vertimu (su šio „Gege ir gaidžiu") ir porą kitų vietų su to paties Geručio vertimais, ir tuoj palyginęs sako, kal kalbamojo rinkinėlio pasakėčios esančios „primurdytos, prikaupuotos visokių nereikalingų „žodžių", kad Rygiškių Jono darbas esąs tiktai be reikalo „praskiestas", kad „Gaidžio, gegutės ir žvirblio" esančios „net 47-os eilutės", kurioms atpasakoti Geručiui užtekę 15-kos eilučių... Kodel kritikas palygindamas nesako, jog šito rinkinėlio „Gaidys, gegutė ir žvirblis" žymiai skiriasi visu savo turiniu, kaip pasisako ir pats jos „nusakytojas", nuo to, ką duoda savo „Gege ir gaidžiu" J. Gerutis? Kodel, nutylėjęs apie šitą dalyką, jis lygina tiktai „du vertimu" ir sako J. Gerutį mokant trumpiau atpasakoti tą, kam

reikėję R. J—ui „net 47 (— 53) eilučių"? Palygindamas „visai savišką nusakymą" apie t r i s paukščius su Geručio v e r t i m u (su dviejų paukščių pasakėčia), lygindamas du nelyginamuoju dalyku (nevertimą su vertimu), A. Jakštas galėjo turėti galvoje ir tą dalyką, jog toji trijų paukščių pasakėčia yra ne v e r t i m a s... Kodel kritikas, palygindamas „d u v e r t i m u", visai neturi šito dalyko galvoje? Čia kokio mokslo, rodosi, nereikia: reikia tiktai sąžiningai kalbėti apie kritikuojamąjį dalyką ir neieškoti „rąsto" ten, kur „krislas" tegali būti.

Dar mažmožis. A. Jakštas stebisi savo kritikos pradžioje, kodel Rygiškių Jonas Krilovo „pasakas" praminęs „pasakėčiomis". Nebūdamas kalbininkas, tiek teįsikišiu pabrėždamas kritikos autoriui: Krilovas rašė ne „pasakas", bet „pasakėčias" (A. J. be reikalo tų dalykų neskiria). Tarp „pasakų" ir „pasakėčių" yra tiek pat skirtumo, kiek tarp „dukters, sesers" ir „dukterėčios, seserėčios" (šios tikrai skiriasi). „Pasakos" ir „pasakėčios" d a b a r, kiek turiu pastebėjęs, skiriamos yra ir tuose vadovėliuose, kurie leidžiami mokyklai.

A. Jakštas, šiaip ar taip, be reikalo lygina ir rinkinėlio kalbą su tuo, ką randame šiuo atžvilgiu Basanavičiaus išleistuose pasakų rinkiniuose (psl. 235). Peikdamas rinkinėlio „kalbą ir stilių" ir palyginęs rinkinėlį su B—aus pasakomis, A. J. sako savo kritikos gale: „Kalba ir stilius ten visai kitoki, neg pas „Ryg. Joną." Žinoma! Kritikas galėjo daug ką prikišti vertėjo kalbai ir stiliui, bet... B-aus p a s a k ų k a l b a negalėjo būti vertėjui šiuo tarpu pavyzdžiu — jo verstinėms Krilovo p a s a k ė č i o m s .i r s a v i š k i e m s t ų p a s a k ė č i ų n u s a k y m a m s.

Druskius „Draugijoje" (246—248 psl.) k i n ų m a n d a r i n u s lygina su mūsų pasenėliais k a l b i n i n k a i s; jis išranda, kad mūsų kalbininkai niekuo nesiskirią nuo tų mandarinų, einančių dabar visai iš mados ir Kinų krašte; mūsų kalbininkams, kaip tiems mandarinams, rūpį tiktai, kad rašomojoje mūsų kalboje nebebūtų toliau „naturalumo, lengvumo, artimumo su šnekamąja kalba".

Šit ką sako tas kritikas apie tuos besmegenius mūsų despotus, apie tuos mūsų mandarinus kalbininkus: „Mūsų rašomoji kalba kaskart labiau tolsta vis nuo šnekamosios kalbos. daros sunkesnė, kaž koki nenaturalė, medinė, virsta nauju

siauro kalbininkų mandarinų būrelio nukaltu žargonu su keista, retai kur tevartojama konstrukcija, su kasdien kalamais naujais žodžiais... Pas mus kalbos ir rašybos dalykuose ir valstybės vyrai ir aukštųjų mokslų atstovai nė žodžio nedrįsta viešai tarti, nepasitarę su kalbininkais mandarinais ir todel mielai padeda jiems rašomąją kalbą daryt liaudžiai nebesuprantamą ir jos rašybą nebepakeliamą... (Tuo būdu) tveriama naujas kalbininkų mandarinų žargonas ir jam atitinkanti devynuodegė rašyba, įvedama kuodidžiausia nelygybė, ir skirtumas tarp liaudies ir inteligentijos..." (248 p.).

Skaitant šitą kritiką, man atėjo į galvą kažin kodel senio Puriškevičiaus kalbos buvusioje rusų Dūmoje apie kadetus, žydus, nerusus... Bet, giliau pagalvojęs, pamačiau, kad to Puriškevičiaus vis delto būta daug atsargesnio ir padoresnio žmogaus. Tiek daug...

Ar tie valstybės ir mokslo vyrai tikrai yra tokie nedrąsūs, spręsdami savo reikalus apie kalbos dalykus — to aš pasakyti nemokėčiau: tam reikėtų... žandarų pasiklausti, bet kur juos dabar besuvaikysi, įsigalėjus visoms laisvėms ir demokratybėms! Ar tie valstybės ir mokslo vyrai taip tariasi, prireikus išsižioti, su mūsų mandarinais — vėl nemokėčiau pasakyti, nieko neišgirdęs iš kalbininkų ir pačių tų vyrų lūpų. Apie „kalbininkus mandarinus" tiek težinau iš jų raštų: jie kaip tik reikalauja, kad rašomoji mūsų kalba būtų lengva, kad ji eitų šnekamosios kalbos dėsniais, jos taisyklėmis, kad ir „kalamieji" rašomosios kalbos žodžiai būtų žmoniškai kalami; jie pagaliau ir kalbos vadovėliams imasi pavyzdžius iš šnekamosios kalbos, iš žmonių priežodžių, dainų, pasakų; jie niekad nėra, rodosi, reikalavę, kad rašomoji kalba, arba tas „mandarinų kalbininkų žargonas" tikrai skirtųsi nuo šnekamosios mūsų kalbos...

Apie mūsų „kalbininkus mandarinus" čia didžiausia netiesa Druskiaus pasakyta: jie klausiami, dažnai ir neklausiami savo nuomonę išreiškia apie kalbos ir rašybos dalykus, ne visi jų klauso, kokios valdžios jie neturi, jos ir neieško, kokių priverčiamųjų įstatymų jie neleidžia rašomajai kalbai... Tokie vyrai, kaip Druskius arba A. Jakštas, rašo kaip tinkami, nė kiek neprisidingėdami tų mūsų mandarinų...

Giminiuojuosi kiek ir pats su kalbininkais, todel išdrįstu čia ką-ne-ką ir jų vardu pasakyti. Druskiui ir jo draugams kalbininkų vardu patariu: „Vyrai, jūsų balso nedaug kas teklauso, bet čia jūs patys esat kalti: jūs dirbat iškrikę, visai pamiršę, jog vienybėje tėra galybė. Jumis dėtas, aš daug smarkiau rėkčiau apie tuos mandarinus, rėkčiau taip, kad pagaliau ir negyvėliai imtų manęs klausyti ir stebėtis mano išmintimi ir pasakymais. Kalbininkai turi, matyti, daug patvaros, tad turėkit jos ir jūs: barkite, barkite, plūskite, plūskite — be naudos toks darbas negali pasilikti — bent jums arba kitiems tų mandarinų smerkėjams... Bet dar geriau padarysit, jei užuot plūdęsi ir tyčiojęsi, imsit darbą dirbti. Darbo yra Lietuvoje didelė daugybė: jo yra užtektinai ir kalbininkams ir antikalbininkams, mandarinams ir antimandarinams, tik dirbkite ir dirbkite kaip reikiant.“

Apie tuos mūsų mandarinus kalbant, prašyčiau vieno dalyko nepamiršti: jei kur rasite beskaitydami „sunkesnį, nenaturalų, medinį, kalte nukaltą žargoną su kasdien kalamais naujais žodžiais“, nemanykit, kritikai, — kalbu čia Jakštui ir Druskiui, — jog tas žargonas su visais tais kaltiniais žodžiais yra tikrai kalbininkų padaras arba jų įstatymų vaisius. Kalbininkai, kaip ir kiti -ininkai, turi atsakyti tiktai už savo darbą, ne už tai, kas jiems vieno kito nesąžiningo pikčiurnos prikišama.

Žinoma, ir kalbininkų yra visokių: kalbininkas nelygu kalbininkui, kaip daktaras nelygu daktarui, kunigas — kunigui. Jei kur nusikalsta vienas kuris mūsų kunigas ar daktaras, nesakykit, jog mūsų kunigai ir daktarai yra visi biaurybės mandarinai; jei įsišoksta vienas kuris kalbininkas — nesakykit, viską pamiršę, jog mūsų kalbininkai rūpinasi, kad rašomoji kalba vis labiau skirtųsi nuo paprastosios, nuo šnekamosios mūsų kalbos, nuo jos dėsnių. Kaltinkite tą kalbininką, kuris yra, jūsų supratimu, nusižengęs, tik neplūskit tų kalbininkų, apskritai, visos tos žmonių „generacijos“. Jei jums tikrai rūpi mūsų raštų kalbos dalykai, patariu: kalbininko vardo neimkit be reikalo, užuot plūdęsi — parodykit jiems savo pavyzdžiu, kaip reikia darbas dirbti. Rašydami apie vieną kitą kalbininką, nesinerkit iš kailio, bekraipydami jų mintis ir pasakymus.

[1920 m. „Lietuva“ N 139].

Kirvelis Nusmuko.

Del prof. K. Būgos sugrįžimo.

Gauta iš Maksvos žinia, kad ten nuo birželio m. 2 d. esąs atgabentas iš Tomsko K. Būga (su žmona ir dukteria) „mainams su Lietuvos valdžia“. Savo knygas priverstas buvęs palikti Permėje ir Tomske. Permėje likę ir daug rankraščių. Žodyną (korteles) atsivežęs Maksvon.

Mūsų žmonės, kuriems rūpi Lietuvos mokslo dalykai, tikiuosi, pasirūpins, kad šis mūsų profesorius veikiau galėtų sugrįžti į Lietuvą. Taip rašydamas, turiu galvoje ypačiai tuos žmones, kurie rūpinasi tremtinių ir šiaip jau mūsų žmonių grąžinimu iš Rusų žemės.

[1920 m. „Lietuva“ N 156].

J. Jablonskis.

Raseinių Magdė... 16 psl. 1 auks. 50 sk.

Raseinių mieste „Lietuvių — jaunimo — lavinimosi ratelio „Banga“ literat. ir savitarpinio lavinimosi sekcija“, nerasdama kito darbo, ėmė dabar leisti šį „dvisavaitinį pašaipos laikraštėlį“. Mums į rankas pateko šiuo tarpu tiktai «Nr. 1».

Apie „laikraštėlį“ tiek tegalim pasakyti.

Antraštėje pažymėta, jog del kai kurių «technikos kliūčių» šitame sąsiuvinėlyje nusižengiama kai kurioms mūsų rašybos taisyklėms. Kodėl čia technikos kliūtys yra kaltinamos, visai sunku suprasti. Autoriai pirmajame antraštės puslapyje daro tris rašybos klaidas, visuose kituose puslapėliuose klaidų yra daugiau; daug daugiau, nekaip tos technikos kliūtys gali leisti. Sveiko proto ir šiokio tokio nusimanymo apie literatūrą čia veltui ieškotum. Čia išdykėliai vaikeliai, užuot darbą dirbę ir rimtai mokęsi, juokiasi, tyčiojasi, niekus klieda kiekvienas saviškai — ir tiek. Laikraštėlis yra tiktai dar vienas mūsų ir Raseinių Magdės nekultūringumo pažymys. Jei šiuo svarbiuoju istorijos momentu Raseinių jaunimas tokiais niekais tesiverčia, yra gana skurdu. Argi nėra Raseiniuose kas juos pamoko ar sudraudžia?

Kalti yra ne tiek tie, kurie klysta, kiek tie, kurie rankas nuleidę tyli, matydami kitus niekus darant.

[1920 m. „Lietuva“ N 253].

Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. Nr. 11, Rīga, 1920 (psl. 96), 4 rb.

Latviuose kas mėnuo Švietimo Ministerijos leidžiamas šiuo vardu laikraščio numeris, skiriamas mokslo ir mokyklos reikalams. Numeriai leidžiami didoki, įvairūs, turiningi. Į numerius patenka straipsnių įvairių įvairiausių apie tuos mokslo, literatūros ir mokyklos dalykus, kurie yra Švietimo Min-jos žinioje. Šiame numeryje randame straipsnių—apie Egėjos kultūrą (prof. E. Felsbergo kalba Aukštųjų Kursų metų šventėje), apie latvių mokytojų suvažiavimus ir susirinkimus (istorinė apžvalga), apie Latvijos mokyklas 1919—20 mokslo metais (apžvalga to, kas rūpi visuomenei mokyklų gyvenime), atminimus apie brolį Reinį (literatas rašo apie mirusį literatą), straipsnį apie Plūdonį ir jo baladas, Šviet. Min. Terminologinės komisijos žodžių sąrašus, vidurinių mokyklų kelių dalykų programas, chroniką, kelių įžymesniųjų šių dienų mokyklos įvykių apžvalgą, paminėjimą atsiųstų redakcijai naujai išėjusių knygų (25) ir dar kelis mažmožius.

Apie latvių gyvenimą mes labai maža težinome. Girdime dažnai tiktai apie jų simpatijas šiuo tarpu lenkams, apie jų susikirtimus su mumis del vieno kito politikos dalyko. Apie tai, kaip pulsuoja ten naujas visuomenės gyvenimas, kas ir kaip dirbama dabar jų mokyklose, mes beveik nieko nežinome, nors jų gyvenime, ypačiai Šviet. Min-jos aparate, daug kas turėtų būti ir mums šiuo kartu labai įdomu ir, man rodosi, pamokoma, paraginama. Mokyklos, mokiniai, mokytojai, sprendžiant iš jų Šviet. Min-jos laikraščio, — turiu galvoje ne šį vieną to laikraščio sąsiuvinį, — dirba, matyti, labai intensingai, labai smarkiai, nors be triukšmo, be smarkių obalsių, be karšto kovojimo del įvairių mažmožių.

Čia neiškenčiu nepabrėžęs kelių dalykų, išskiriančių man šiuo tarpu jų gyvenimą. Laikraščio straipsniai rašomi ne visi viena rašyba; straipsniai parašomi vieni viena rašyba, kiti — kita, rašybos dalykas tebesvyruoja, bet darbas, matyti, dirbamas išsijuosus ir tiek. Iš laikraščio (iš jo skelbimų) sužinome, kad vadovėlių ir šiaip knygų mokykloms jų turima nemaža: jie kalba jau apie *Latvių istorijos* pirmąją dalį, antrąją dalį, apie antrąjį tų dalių leidimą, apie *Latvių istorijos* chrestomatiją, apie tos chrestomatijos pirmąją dalį, antrąją dalį, apie didžiąją ir mažąją Latvių istorijos chrestomatiją (vis

apie išspausdintus dalykus), apie kitus latvių rašytojus, išleistus mokyklai ir jaunuomenei, apie jų darbų rinkinius ir sudarytas iš jų įvairias chrestomatijas ir chrestomatijėles mokyklai... Žmonių, dirbančių mokyklai, Latviuose esama nemaža, jų spiečiamasi prie Švietimo Ministerijos, ir visas jų darbas dirbamas, rodosi, planingiau ir smarkiau.

Laikraštyje skiriama gana daug vietos kritikai ir bibliografijai, bet p i k t ų recenzijų, del Min-jos ir kitų išleistų vadovėlių ir šiaip raštų mokyklai, ten lyg nėra.

Visuose ar beveik visuose latvių organo sąsiuviniuose yra vienas gana nepaprastas mums skyrelis. Kalbamajame sąsiuvinyje jam yra paskirti d e v y n i puslapiai (laikraščio didelis formatas). Kalbu čia apie skyrelį, kurs vadinasi „Izglītības ministrijas Terminologijas komisijas vardu saraksti". Prie Šviet. Min-jos ten esama T e r m i n o l o g i j o s k o m i s i j o s, kuri nustato terminus įvairiems mokslo galams;tos komisijos yra keli skyriai (gamtos, prekybos, filosofijos, jurisprudencijos ir t. t.). Žmonės, kuriems tie visuomenės dalykai rūpi, spiečiasi prie Šviet. Min-jos — dirba ir įvairiuose jos terminų komisijos skyriuose. „Kalbininkų k o m i s i j a", prisišnekėjusi su vieno kito dalyko (filosofijos, prekybos ir t.t.) s e k c i j a, nusprendžia bendrajame posėdyje (drauge su ta sekcija), jog tokie ir tokie mokslo dalykai taip ir taip reikėtų vadinti toliau raštuose latviškai. Laikraštyje, jo sąsiuviniuose, surašomi tam tikri terminai rusiškai, vokiškai ir latviškai. Komisija, skelbdama terminų projektą, kreipiasi švietimo laikraščiu į nusimanančius apie tą dalyką žmones, prašo juos, jei nesutinka su vienu kitu komisijos terminu, duoti jai, vieno kito komisijos termino vietoje, savus terminus, labiau tinkančius „terminų sąrašams", skiriamiems visuomenės reikalui. Gavusi l i g i t a m t i k r o l a i k o (komisija pažymi tą laiką organo straipsnyje) iš šalies pastebėjimų, komisija vėl sprendžia abejojamų terminų dalyką ir galutinai skelbia juos visuomenės reikalui.

Kur taip daroma jaunojoje valstybėje, negali būti tos terminų „netvarkos", su kuria tenka susidurti dabar įvairiems mūsų vadovėlių rašytojams.

Ten Šviet. Min-joje spiečiasi šiuo tarpu įvairios terminų komisijos, dirbančios įvairių įvairiausiems valstybės aparato reikalams. Latvių pavyzdžiu ir mes galime naudotis. Kai kam

reikėtų, gali būt, ir į Latvius nuvažiuoti — pasižinti vietoje su šiuo jų Šviet. Min-jos darbu.

N. B. Mūsų leidimų Komisijoje ar Min-jos sandėlyje reikėtų laikyti ir po kelis egzempliorius visų tų leidinių, kurie latvių išleisti mokyklai... *J. J.*

[1920 m. „Švietimo Darbas“ N 12].

1921

Pasiteisinimas.

Vargais negalais susilaukiau ir aš šešių dešimtų metų. Kitiems žmonėms, dirbusiems visuomenės darbą smarkiau už mane, to amžiaus sulaukti nebuvo lemta... Šių dienų Lietuvos darbo žmonės — Seimas, mokslo ir visuomenės darbo organizacijos, draugijos, laikraščiai, sveiki bendradarbiai, atskiri žmonės — daug kas sveikino mane sulaukus tų metų karštu žodžiu, telegramomis ir įvairiais kitais palinkėjimais.

Negalėdamas del nesveikatos tuojau atsakyti visiems atsiminusiems šiuo laiku mane ir palinkėt iš savo pusės smarkiau už senius dirbt toliau šventąjį Lietuvos darbą, išreiškiu šiuo tarpu, pasinaudodamas „Lietuvos“ skiltimis, darbo organizacijoms ir atskiriems žmonėms tiktai giliausią savo padėką ir kartu pasižadu dirbti toliau, kiek begalėdamas, šventąjį Lietuvos darbą drauge su kitais darbo žmonėmis.

[1921 m. „Lietuva“ N 7]. **J. Jablonskis.**

Del mūsų kalbos terminų.

„Lietuvos“ Kalėdų numeryje buvo išspausdintas šito turinio jau vienas straipsnis. Dabar, po dviejų mėnesių, vėl tenka kalbėti tuo pačiu reikalu: nieko ligi šiol nepadaryta...

Rašomi mokslo vadovėliai mokyklai, rašomi ir šiaip raštai žmonėms; tenka kalbėti raštuose apie naujus mokslo ir šiaipjau dalykus mokslo žmonėms ir įvairioms valstybės darbo šakoms. Kalbėdami ar rašydami apie tuos dalykus, ne visi vartojame vienodus tam pačiam reikalui terminus. Naujas gyvenimas pagimdė tokią daugybę reikalų, jog dabar išsiversti tuo nedaugeliu terminų, kuriais tenkindavomės pirmiau, yra labai sunku įvairiems naujojo darbo žmonėms ir įvairioms jaunos valstybės aparato įstaigoms. Tų terminų srityje, šiaip ar taip, susidaro dabar mišinys; del to mišinio kenčia mokykla, kenčia kiek ir visas kultūros darbas...

Įvairūs rašto žmonės kreipiasi terminų reikalais kartą į vieną, kitą kartą į kitą žmogų, kad padėtų jiems išbristi iš to nenorimojo mišinėlio, o tas mišinėlis vis auga ir auga, ir jo galo nematyti.

Valstybės aparato įstaigos kreipiasi kartais į Švietimo Ministeriją — joje yra šiuo tarpu nemaža žmonių, daugiau nusimanančių apie kalbos terminų dalykus, — klausdamos, ar ji negalėtų sudaryti savo tarpe būrelio žmonių, kurie būtų naudingi savo darbu ir įvairiems šių dienų terminų dalykams.

Šiuo atžvilgiu prieš Kalėdas buvo jau šis tas daroma: prie Šviet. Min-jos darėsi terminų komisija, kuri, kaip tuokart buvo laukiama, ims pagaliau tikrai rūpintis mūsų terminologijos dalyku. Tos įstaigos, ar tos mokslo ir darbo šakos, kurioms rūpi savų terminų dalykas, buvo prašomos daryti savo tarpe, kaip buvo rašoma ir „Lietuvoje", atskiras komisijas terminams, spręsti ką tose komisijose reikiamiems terminams ir kreiptis tų terminų reikalais, kur bus reikalo, į Šviet. Min-jos terminų komisiją — spręsti su ja galutinai ar ilgesniam laikui apie tuos savo terminų dalykus. Tuo būdu valstybės aparate galėtų susidaryti kelios ar keliolika terminų komisijų iš įvairaus darbo specialistų: galėtų susidaryti komisijų — įvairiems gamtos mokslams, administracijos, ūkio dalykams, naujiems prekybos ir pramonės, kariuomenės dalykams ir t. t. Kiekvieno didesnio valstybės darbo sritis, kuri turi reikalo su įvairiais terminais, turėtų pati sudaryti savo reikalui komisiją, kuri galės paskui planingai dirbti savo terminų dalyką, pasitarydama, kur ras reikalo, su Šviet. Min-jos pagrindine terminų komisija.

Į tą Šviet. Min-jos terminų komisiją turėjo įeiti, kaip jau tuokart buvo rašoma, keli jos kalbininkai su keliais vietiniais kalbos mokytojais ir keliais šiaipjau praktikais, daugiau dirbusiais ar tebedirbančiais raštų darbo srityje.

Švietimo Ministerija, pavesdama šitą terminų dalyką tam tikrai savo komisijai ir suragindama į tą darbą kitas darbo žmonių komisijas, eina ar eitų Latvių šviet. min-jos takais: ten prie šviet. ministerijos dirba, kiek matyti iš latvių laikraščių ir girdėti iš jų raštų žmonių, ir dirba, pasakysim, sėkmingai ir labai plačiai „terminologijos komisija". Su ta pagrindine terminų komisija susižino ten įvairios kitos valstybės aparato terminų komisijos... Tų komisijų darbas skelbiamas

ten kas mėnuo ar beveik kas mėnuo ir Šviet. Min-jos organe, apie jį pranešama įvairioms valstybės darbo šakoms ir pagrindiniame valstybės laikraštyje. Terminų mišinio ten, rodosi, nėra: tų komisijų terminai, nustatyti su Šviet. Min-jos komisija, ten yra privalomi visoms valstybės aparato šakoms, terminų darbu ten suinteresuota mokytinė visuomenė ir mokykla, ir tas darbas duoda ten, kaip matyti, visai gerų vaisių...

Bet apie visą šitą dalyką buvo kiek parašyta, kiek pakalbėta, ir dabar kažin kodel vėl nieko negirdėti. Kas čia kaltas, kas čia nekaltas — spręskite patys. Reikia imti kas vyriškai dirbti, vyručiai. **J. Jablonskis.**

[1921 m. „Lietuva" N 46].

Lietuvos Mokykla, m ė n e s i n i s l a i k r a š t i s auklėjimo, mokymo ir mokyklų organizacijos reikalams. Kaunas, 1921 m. 7—8-sis sąsiuvinis (liepos ir rugpiūčio mėn.). Atskiro sąsiuvinio kaina 8 auks. (dvilypio 16 auks.)

Šis laikraščio sąsiuvinis yra visai nepaprastas — jis skiriamas mūsų mokytojo Petro Kriaučiūno atminimui. Įvairūs žmonės, ypačiai P. Kriaučiūno mokiniai, rašo dabar, ką atsimindami, apie tą savo mokytoją ir kurstytoją, taip smarkiai ir nepaprastai dirbusį ilgą laiką Lietuvoje ir mirusį pagaliau 1916 m. svetur (Rusuose).

Čia randame daug žinelių iš to laiko, kada dar neturėjome savų laikraščių šioje pusėje, kada pradėjo rodytis tiktai „Aušra", „Varpas", kada pagaliau vargais negalais atgavome čia savo spaudą. Su P. Kriaučiūnu susidurdavo, dirbdami Lietuvos darbą, J. Basanavičius, V. Kudirka, T. Žilinskis ir kiti to laiko mūsų žadintojai. Žmonės, rašydami čia apie P. Kriaučiūną, veda skaitytoją ir į šiaip Lietuvos to laiko gyvenimą, supažindina jį su kitais mūsų tų dienų gaivintojais, duoda supratimo ir apie vieną kitą dalyką iš kitų mūsų žymesnių to laiko žmonių gyvenimo; rašo jie apie mūsų darbą tose aplinkybėse, kuriose buvo taip sunkiai dirbami pirmieji atbundančios pagaliau iš miego Lietuvos darbai. **J. J.**

[1921 m. „Lietuva" N 222].

Mūsų Rytas.

Dr. J. Basanavičiaus yra mums šiandien šventas vardas; tuo vardu prasideda naujosios Lietuvos atgijimas, jos rytas, su tuo vardu pinasi ir visas tolesnis mūsų gyvenimas. Dar neturime žmogaus daugiau už jį padariusio naujajai Lietuvai. Apie Lietuvos budimą iš miego, jei atsilaikysime, teks rašyti istorijai. Šiandien ir šioje vietoje sunku apie tai kalbėti. Užuot kalbėjęs apie tą mūsų rytą, čia paminėsiu tiktai mažmožį, liečiantį ir mano paties asmenybę.

Dar gimnazijoj būdamas, girdėjau iš vieno kito žmogaus apie *lietuvį* Basanavičių.. Jau žinojau, kad jis ima naują žodį sakyti Lietuvai, kad jis yra nepaprastas mokslo žmogus, skelbiąs kokią evangeliją tai Lietuvai. Bet Lietuvos dalykas man pačiam dar nerūpėjo, — P. Kriaučiūno dar nebuvo mūsų gimnazijoje, — ir tą Basanavičių beveik negirdoms praleisdavau. Su tuo nuvažiavau, baigęs gimnaziją, ir į Maskvą.

Į tą Maskvą važiavau daugiausia del stipendijos, kurią žadėjo man duoti mokslui eiti, ne del to, kad ten jau spietėsi Lietuvos jaunuomenė, sukanti sau galvas del Lietuvos dalyko. Maskvoje ta jaunuomenė daug kalbėjo apie Lietuvos reikalą, stengdavomės ten šį tą paskaityti tam reikalui, kitų kalbinamas imdavau ir aš apie jį kalbėti, su juo buvo rišamas dažniausiai ir Basanavičiaus vardas...; bet visos tos kalbos, girdimos ore, gilesnio įspūdžio man dar nedarydavo, nors buvau jau lietuvių draugijos narys. Įpratau kalbėti su draugais jau ir lietuviškai: pirmiau turėdavau drąsos tik su juodadarbiais kaimo žmonėmis ta kalba kalbėti. Lietuvių kalbos mokėjimą brangino tuomet keli mano profesoriai, labai uoliai dirbo tarp studentų J. Šliūpas. Ėmiau pagaliau ir pats bręsti tame tautiečių ir mokslo žmonių gyvenime. Tame gyvenime vis daugiau ir daugiau girdėdavau apie Basanavičių, gyvenusį tuomet jau Bulgarijoje.

Po kiek laiko išgirstame iš J. Šliūpo, turėjusio visokių žinių, kad ketina eiti jau ir lietuvių laikraštis, jaunosios Lietuvos organas, kad jį leisiąs ar imąs tuoj leisti tas visų mūsų kalbamasis Basanavičius. Ėmiau jau tikrai domėtis tuo naujuoju Lietuvos dalyku: buvimas tarp lietuvių studentų, tos kalbos be

galo be krašto apie Basanavičių, apie naujojo laikraščio reikalą, darbas sveikoje atmosferoje — sukėlė pagaliau ir mane iš snaudulio.

Netrukus pasirodo ir „Aušra“, pradėtas leisti Basanavičiaus laikraštėlis. Laikraštis, gautas iš anapus sienos, eina per studentų rankas. Apie jį tėra kalbama. Visi džiaugiamės, gėrimės „Aušros“ turiniu ir šiltais drąsiais redaktoriaus žodeliais, prakalbėtais į Lietuvos žmones. Atbudau sukrutau ir aš. Ėmiau rengtis ir pats į darbą.

V. Kudirka, mano gimnazijos draugas, Varšuvos studentas, pakilo iš miego, kaip yra žinoma, tiktai perskaitęs pirmąsias „Aušros“ knygeles. Abejojimams jau nebebuvo vietos. Po kiek laiko išdrįsau ir pats vieną kitą savo mažmožį leisti į tą „Aušrą“. Darbas be Lietuvos, be jos laikraščio, jau rodėsi lyg nebegalimas.

Kad ne Basanavičiaus „Aušra“, kad ne jos drąsus žingsnis, būčiau, gali būt, ir visai dingęs naujajam darbui. Basanavičius turi mums daug, labai daug nuopelnų, bet jo „Aušra“, sukėlusi mane galutinai iš miego, išblaiviusi galvą, davusi man naujos gyvybės, yra toks *įžymus* mano gyvenimo dalykas, jog ją... tegaliu šiandien minėti: kiti to drąsuolio darbai yra man šiuo tarpu tiktai lyg mažmožis.

Tautieti! Be galo esu Tau dėkingas. Tą padėką tariu Tau čia Kudirkos, kitų atbudėlių ir savo paties vardu. Esi tuo tarpu su Lietuvos širdžia atskirtas nuo mūsų, bet Tavo vardas yra mums šventas, kaip šventa yra mums ir ta Lietuvos širdis, kurioje Tau, didžiajam mūsų kėlėjui, tenka ir ašaros, gal būt, kartais lieti del to, kas daroma dabar tai širdžiai. Ilgai dar mums gyvenk, kvėpuodamas Lietuvos oru ir dirbdamas jame taip pat uoliai, kaip Tu ligi šiol dirbai!

J. Jablonskis.

[1921 „Sekmoji Diena“ N 39].

Lietuvos Mokykla, laikraštis mokymo ir auklėjimo dalykams (Pr. Dovydaičio leidžiamas) II ir III (1919 ir 1920) metų 3-sios (paskutinės) knygos, su visų trijų knygų turiniu. **Tomo Žilinskio** 80 metų sukaktuvėms su jubiliato atvaizdu. Kaunas, 1921 m. (psl. 471—632).

Šitame tome yra straipsnių, kuriais paliečiamas Lietuvos senelio mokytojo **Tomo Žilinskio** gyvenimas ir darbai. Tomo

Žilinskio gyventa ilgai, būta ir dirbta mokyklose, ypačiai daug darbuotasi Veiverių mokytojų seminarijoje. Čia yra daugybė atsiminimų iš to žmogaus gyvenimo ir iš tų laikų, kuriais jo gyventa ir dirbta su kitais dirbusiais ir tebedirbančiais Lietuvos žmonėmis. Atsiminimus rašo daugiausia paties Žilinskio mokiniai, bet rašo čia ir kurie-ne-kurie kiti jo bičiuliai ir pažįstami.

Šitas tomas, paskirtas didžiosioms Žilinskio sukaktuvėms, daug duoda medžiagos mūsų krašto ir mūsų mokyklos istorijai. Jį patariame turėti savo akivaizdoje ir skaityti daugiausia tiems, kuriems kiek rūpi toji mūsų senovė, kada mes visai kitu gyvenimu gyvenom ir kada mūsų gyvenimas galėjo eiti visai kitais takais. Čia ne tik Žilinskio gražią istoriją turės prieš save skaitytojas: čia yra daug istorijos ir mūsų kraštui, ypač b. Suvalkų gebernijai, ir tai mūsų mokyklai, kuriai taip daug dirbo Veiverių seminarijoje T. Žilinskis.

Gyvenk dar ilgai dirbdamas, savo ir mūsų darbą, seneli, darbų darbininke, mokytojau, mūsų bičiuli, drauge, gerasai žmogau! **J. J.**

[1921 „Sekmoji Diena“ N 41].

Del Žemaitės raštų.

Lietuvos literatūrą ištiko l a b a i d i d e l ė nelaimė — mūsų Ž e m a i t ė mirė! Kas buvo mums Žemaitė ir ko mes dabar nustojom — kiek vėliau tegalėsiu ramiai kalbėti, kai imsim kiek šalčiau apie ją galvoti, turėdami prieš akis tiktai jos paliktus Lietuvai savo raštų darbus. Aš čia kalbėsiu tiktai apie tų darbų i š l e i d i m ą.

Prieš šį karą buvo pradėtas leisti Žemaitės raštų r i n k i n y s. Teko man redaguoti. Visas redakcijos darbas buvo dirbamas drauge su pačia Žemaite: to darbo dirbti nuvažiuodavau pas ją, atvažiuodavo ir ji pas mane... Pirmieji jos raštai buvo visur išblaškyti. Į redaguojamą tekstą buvo dabar įnešama kiek atmainų. Bet visos tos atmainos tekste, kur jų būdavo, daromos buvo tiktai pačios Žemaitės arba su jos pačios žinia, jai sutinkant. Tų atmainų naujojo leidimo tekste buvo daroma dabar nemaža.

Žemaitės raštų rinkinio išleistas tuo tarpu tiktai p i r m a s i s tomas. A n t r a s i s tomas dar nėr g a l u t i n a i apdirbtas spaustuvei; bet atskirus apsakymėlius, turėjusius į jį

patekti, buvo jau skaičiusi ir peržiūrėjusi su manim autorė (dar prieš karą). Ligi paskutinio laiko antrojo tomo raštai (apredaguotieji apsakymėlių rankraščiai ir spaudiniai) buvo visą laiką mano žinioje, laikiau juos, kur keliaudamas karo metu, savo butuose. Karo metu jų spausdinimas buvo sukliuvęs: redakcijai ir spaustuvei radosi kitų darbų... Be to, autorė gyveno Amerikoje: sunku buvo su ja susižinoti del tolesnio tų raštų leidimo. Raštų spausdinimas, šiaip ar taip, buvo atidėtas tolesniam laikui.

Žemaitė, parvažiavusi iš Amerikos ir jau kalbėjusi su vienu kitu žmogum Amerikoje ir čia pat Lietuvoje del tolesnio savo raštų leidimo, ryžos išleisti juos veikiau, dabar pat, kiek supratau — Leipcige. Buvo atsiradę žmonių, padrąsinusių autorę tam reikalui, ir ji ėmė sakytis leisianti pati Leipcige savo raštus — tuos raštus, kurie surinkti ir apredaguoti antrajam tomui, ir parsivežtus iš Amerikos savo „Atsiminimus" ir kitus parašytus ten karo metu raštus. Autorės buvo pasiryžta spausdinti nieko nelaukiant. Pats aš, negalėdamas tuo tarpu galutinai išredaguoti spaustuvei a n t r o j o tomo apsakymėlius ir paskum, kas svarbiausia, koreguoti juos spausdinant, atidaviau Žemaitei visa, ką turėjau antrajam tomui: to norėjo autorė. Išspausdinus tą tomą, rankraščius turėjau gauti atgal.

Su tais raštais, gautais iš manęs, apredaguotais antrajam tomui, autorė išvažiavo gyvent į Mariampolę ir... ir jau nebeteko rašinėtis ar kalbėtis su ja pačia del spaudos darbo. Tie raštai, jei velionis nesuskubo jų išsiųsti į kurią spaustuvę, bus pasilikę Mariampolėje.

Žmones, kurie gyvesni ir gali rūpintis padoresniu Žemaitės raštų išleidimu, prašau tikrai pasirūpinti, kad tie surinktieji raštai kaip nežūtų ir kad jų rinkinys būtų visai padoriai i š l e i s t a s. Pats aš tuo rūpintis, deja, nebemoku...

[1921 „Sekmoji Diena" N 42]. **J. Jablonskis.**

[Atsiminimai apie P. Kriaučiūną.]

Baigdamas gimnazijos kursą, matydavau kartais miesto gatvėse nebejauną studentą Petrą Kriaučiūną. Išėjęs Mariampolės gimnaziją ir baigęs paskui dvasinę Seinų seminariją, jis ėjo tuomet Petrapilio dvasinę akademiją, joje klierikavo ar studentavo. Kad patektų į akademiją, jam reikėjo įsirašyti į Mogilėvo vyskupiją (baigus Seinų seminariją).

Parvažiuodamas iš Petrapilio, jis pasirodydavo ir mūsų mieste: lietuviškai ką aiškindavo pažįstamiems, ragindavo juos į kokį darbą, ragindavo energingai, drąsiai. Mes gimnazistai jį kartais matydavom, apie jį daug ką žinodavom.

Man esant bene aštuntoje klasėje, jis buvo jau baigęs akademiją ir gyveno daugiausia, rodosi, Keturvalakiuose, netoli Mariampolės, važinėdamas iš ten po apylinkę, susidurdamas su žmonėmis, ypačiai su jaunesniąja karta, jis ragindavo atsidėjęs visus į darbą. Keturvalakiuose, tuoj baigęs gimnaziją, pasižinau ir aš arčiau su Kriaučiūnu. Paėmė ir mane jis nagan. Ragindavo skaityti įvairias lenkiškas knygeles, parašytas apie žmonių reikalus, apie valsčių, parapijų ir mokyklų dalykus, girdavo ypačiai „Gazetę Swiąteczną“ ir įvairius Promyko rašinius, parašytus žmonėms šviesti ir kelti į visuomenės darbą. Jis vaikščiojo tuomet dar kunigo drabužiais ir rūpinosi įsikurti Seinų vyskupijoje: pasilikti Mogilėvo vyskupijoje ir ten kunigauti jis nenorėjo. Rūpintis tuo nemokėta, ar jis pats ne visai patikdavo Seinų dvasinei vyresnybei, ir jis kitais keliais nuėjo: metė Mogilėvo vyskupiją, išlaikė lotynų kalbos egzaminą Varšuvoje, gimnazijos mokytojo teisėms įgyti, ir jį paskyrė lotynų kalbos mokytoju į Mariampolę. Neleistas Seinų vyskupijoje kunigauti, jis dirbo joje gimnazijos mokytoju.

Didesnio „lietuvio“, kito, įžymesnio už jį, žmogaus tuomet*) nebuvo Suvalkų žemėje. Mes, jaunuomenė, noromis spiesdavomės apie Kriaučiūną — iš jo išgirsdavom apie jaunosios Lietuvos atstovų darbus, apie tų darbų vaisius, jau sulauktus ir tebelaukiamus. Rečiau matydavom T. Žilinskį, atsargesnį žmogų, bet Kriaučiūnas mums ir pats daug ką pripasakodavo apie tą Žilinskį; bet ir Kriaučiūnas apie tą savo draugą mėgdavo kalbėti atsargiai, pašnabždomis, lyg bijodamas, kad tos kalbos neišgirstų rusų vyresnybė. Žilinskį jis labai brangino.

Lietuvių kalbos mokytojas P. Kriaučiūnas, rodosi, be galo daug įtakos turėjo savo mokiniams, jauniesiems kunigams ir šiaip mokslo jaunuomenei. Jis buvo tuomet, rodosi, didžiausias mūsų žadintojas ir kurstytojas. Gyveno viešbuty, del viso ko: kad būtų gyvenęs šiaip namuose, savo bute, policija būtų galėjusi pastebėti, kas pas jį lankosi. Gyvendamas viešbuty, jis jautėsi esąs policijos nematomas: daug kas eina į viеš-

*) *Pirmuoju atveju mokytojaujant Mariampolės gimnazijoj.*

butį įvairiais reikalais, policija negalėjo suvokti, — bent pačiam Kriaučiūnui taip rodėsi, — kad jį jaunuomenė lanko, kad jis nėr visai ištikimas „rusų valdininkas“.

Juo tuoliau — Kriaučiūnas dirbo vis drąsiau: vis kurstydavo, ragindavo ir spiesdavo į darbą Lietuvos darbininkus. Gyveno toliau jau nebe viešbutyje... Pagaliau nusidėjo rusų vyresnybei, jį atstatė iš gimnazijos, jo draugus V. Staniškį ir J. Jasiulaitį iškėlė į Lenkų žemės mokyklas.

Ir pavarytas iš gimnazijos, P. Kriaučiūnas nevažiavo iš savo krašto kitur laimės ieškoti. Be Lietuvos jam buvo lyg visai nesuprantamas gyvenimas. Jau pavargęs, pasenęs, žymiai atsilikęs nuo kitų Lietuvos darbininkų, jis vėl, pagaliau, prisiplaka šiaip taip prie gimnazijos ir dėsto joje lietuvių kalbą: šioje pusėje jau ėjo mūsų laikraščiai, jau leista buvo čia spausdinti knygos mūsų žmonėms, buvo kiek laisviau.

Ištiko karas. Išvažiavo su visa gimnazija į Rusiją ir P. Kriaučiūnas ir ten mirė, įprašęs, rodosi, artimuosius savo bendradarbius, kad jo kūną parvežtų, kada bus galima, į tą Lietuvos žemę, be kurios jam ir numirus buvo visai nesuprantamas gyvenimas.

P. Kriaučiūnas buvo ir lotynų ir lietuvių kalbos mokytojas, ir žodininkas, ir lietuvių švietėjas ir žadintojas, ir kurstytojas — buvo visų galų žmogus. Eiti su laiku, vis toliau žengti ir dirbti darbą žengdamas kartu su amžiaus reikalavimais — jis, rodosi, nemokėjo. Prieš pat karą, jau baigdamas mokytojo karjerą, jis buvo tas pats visų galų žmogus, kurį pažindavom tuoj baigus akademiją, tik dabar buvo jau gerokai atsilikęs — ir kalbos moksle, ir mūsų visuomenės gyvenime.

Voroneže tekdavo turėti darbo gimnazijoje su mokiniais, klausiusiais jo Mariampolėje, nenuvykusiais karo metu kartu su juo į Jaroslavlį ir atsidūrusiais, beklajojant karo sūkuriu, Voronežo gimnazijoje. Tie mokiniai, buvo matyti, labai jį brangino, sakė jį turėjus daug raštų palikti Lietuvos mokslui. Tie mokiniai, daug kas, patyrę apie jo mirtį, jį su ašaromis teminėdavo, Lietuvos milžinu ir labai geru savo tėvu laikydavo.

P. Kriaučiūnas savo gyvenimu, šiaip ar taip, daug ko mus pamoko. Kurdami naujai savo gyvenimą, mokėkime daug ką gera iš jo pasiimti pavyzdžiui ir rūpinkimės, kad Lietuvos pajėgos būtų visos geriau suvartojamos toliau bendrajam Lietuvos darbui, kad visos tos pajėgos bendrąjį Lietuvos darbą

dirbtų mokamai ir visai produktingai. Priverstas dirbti, toli nuo savo mylimo krašto, juo giliau susirūpinęs, P. Kriaučiūnas, pagaliau, griuvo, sutrūko. Jis be galo norėjo savo krašte dirbti ir prisidirbęs būti jame palaidotas. Jis buvo pilnas geriausių norų mūsų žmogus. Nurimus ir ėmus kraštui jau žmoniškiau gyventi, parsivežkime į Lietuvą ir to žmogaus kaulus — tolesniosioms mūsų kartoms minėti, stiprėti ir mokytis.
[1921 m. „Lietuvos Mokykla", psl. 299, 359—360].

J. Jablonskis.

Didžiulė mūsų darbo pelė. [14]

1884-siais metais, beieškodamas darbo Lietuvoj, ir tuo reikalu besirengdamas į Varšuvą — reikėjo pačiam pasirodyt kuratoriui ir kitiems galams — ėmiau ir nuvažiavau aplankyti Tomo Žilinskio į Veiverius ir kiek pasikalbėti su juo. Veiverius, rodosi, pasiekiau anksčiau, nekaip Mariampolę. Tos vietos mums, bent suvalkiečiams, buvo tuomet lyg kokia Mekka ar Medina.

Mes, studentai, apie Žilinskį tuokart daug girdėdavom, laikydavom jį visai laimingu ir labai reikalingu Lietuvos mokytoju, didžiu lietuviu, labai svarbiu mūsų kraštui žmogum. Veiveriuose, pasimatęs su Žilinskiu, pažinau jo „laboratoriją", vieną kitą Veiverių mokytoją ir jų mokinius, raudonais marškinėliais kieno be reikalo apvilktus. Tik Žilinskis, kalbėdamas su manim, mėgo lyg tylomis, pašnabždomis, ne visai drąsiai šnekėti; vis delto aišku buvo, jog jis, žmogus visai nusistojęs, mielai su manim kalba ir džiaugiasi sutikęs jauną lietuvį, baigusį mokslą, pasiryžusį savo krašte kaip norint įsikurti ir dirbti. Prisišnekėjęs ir davęs kiek pamokymų, nusivedė mane ir pas savo viršininką Veiverių inspektorių (Jurkevičių), į seminarijos sodą, kur tas viršininkas tuomet ką dirbo ir rikiavo. Pristatė jam mane, girdamasis, kad štai dar vienas žmogus galėsiąs dirbti mokykloje taip reikalingą mums mokytojo darbą. Tas inspektorius, kalbėdamas su manim ir Žilinskiu, plūdo, kiek atsimenu, labai lenkus, lenkintojus ir gyrė rusus, mūsų krašto „išganytojus". Bekalbėdamas su tuo inspektorium ir kažin kaip įdrąsėjęs ar ėmęs kuo džiaugtis ir girtis, neiškenčiau ir aš neišlindęs su savo „nuomonėmis": visą savo credo, tur būt, išdėsčiau jam, daug ko „reikalavau" iš Rusų Lietuvai, skundžiau-

si... sakiausi turįs būtinai Lietuvoje dirbti; sakiau, kad rusai negerai darą, neleisdami lietuviams visur įsikurti mokyklose, ir t. t. Inspektorius, kiek sutikdamas su manim, kiek „mokydamas“ mane gyventi, vis rusų valdininko giesmę giedojo. Aš karščiavausi, nors su juo del daug ko, rodosi, nesibariau. Žilinskis ir su juo buvo atsargus, maža tekalbėjo. Tiek daug. Atsisveikinau, dar pasikalbėjau su Žilinskiu ir, gavęs kiek patarimų, išvažiavau namó. Džiaugiausi Žilinskiu ir tikrai jaučiausi dirbsiąs savo darbą Lietuvos mokykloje.

Po keliolikos metų, reikėjus mest mokykla, nelaisvė patirt, iš viso „Vakarų pakraščio“ išvažiuot, vėl atsimindavau dažnai Žilinskį, ramiai dirbantį savo darbą Lietuvos mokykloje. Vėl siūbavau gyvenimo vilnimis.

T. Žilinskis tebegyveno Veiveriuose, mokydamas vietinėje mokytojų seminarijoje. Seminarijos vyresnybė mainėsi, Žilinskis vis dirba, kaip dirbęs. Mokytojai, išėję tą seminariją, jį girdavo ir brangindavo. Daug kas sakydavo, kad jam nelengva esą dirbti su savo vyresnybe. Bet jis, dantis sukandęs, kentėsi ir tiek, dirbdamas savo darbą su mokytojų kandidatais ir jų apylinke: būsimuosius mokytojus Lietuvai jis ruošė... Pagrindinis jo darbas seminarijoje buvo matematika, bet ne ji mums, lietuviams, buvo žinoma, kalbant apie Žilinskį. Seminarijoje, tarp ko kita, jis mokė savo mokinius ir lietuvių kalbos; versdavo su jais ką-ne-ką dažniausiai iš rusų teksto į lietuvių kalbą; mokyti mūsų kalbos gramatikos, dėstyti mokiniams mūsų kalbos taisyklės buvo tuomet ir vyresnybės ginama*); mokytojas, mokydamas mūsų gramatikos, jau tuo pačiu nusidėdavo ten savo vyresnybei; „savo gramatiką rusų kalba tegali turėti, ne mūsų sakymai ar pasakymai“ (sakydavo vyresnybė); atvirai kalbėti su mokiniais lietuviškai seminarijos rajone jis negalėdavo... Bet Žilinskis, dirbdamas pavestą sau darbą, mokėjo ir kitaip prieiti savo mokinius, būsimuosius Lietuvos mokytojus. Mokiniai gerai jį suprasdavo. Su mokiniais lietuviais rusiškai tegalėdavo atvirai šnekėtis: vyresnybė jį sekdavo. Su mokiniais tiktai tylomis, su vienu kitu skyrium pasikalbėdamas, galėdavo atsargiai nušne-

---

*) Tos „gramatikos“ ir mokytojai, žinoma, nemokėjo tuomet, bet... dėstė ką-ne-ką, ir tiek. Gerai darė.

kėti ir apie skaudamus mūsų tautos dalykus. Tie mokiniai, kiek žinau, jį suprasdavo, daug ką iš jo sužinodavo, jį užjausdavo ir brangindavo.

Seminarijos vyresnybė ir pati gerai numanė Žilinskį nesutinkant su jos planais, su jos troškimu ir pasiryžimu surusinti mums būsimuosius mokytojus; toji vyresnybė gerai žinojo jį dirbant savo darbą Veiveriuose kad ir palengva, bet griežtai priešingai tam, ką ji pati diegė mokinių širdyse. Vyresnybė tuo seniu, tuokart dar jaunu, vis gyvu, kaip ir dabar, ir darbščiu, noroms nenoroms kentėsi: jis niekuo tai vyresnybei neįkliūdavo. Išvaryti Žilinskis iš mokyklos būtų tiek pat reiškę, kiek sukiršinti prieš save visi tie lietuvių mokytojai, kurie, kad ir labai palengva, dirbo tuomet savo darbą mūsų ir kitų mokyklose. Tie mokytojai niekad jo, kiek girdėdavau, nevainodavo, neniekindavo. Įžymesnieji mokytojai, jau dirbdami savo darbą atskirose mokyklose, ne Veiveriuose, su juo sueidavo gana dažnai Veiveriuose ar kur kitur, pasišnekėdavo su juo apie mūsų bendruosius mokyklos ir šiaipjau dalykus. Tiems mokytojams, jau išėjusiems seminarijos kursą ir atsisveikinusiems su seminarija, Žilinskis būdavo lyg kokia kelio rodomoji žvaigždė, žymus, labai žymus Lietuvos darbo žmogus. Apie jį kalbėdavo tie mokytojai, kiek tekdavo girdėti, kaip apie gudrų savo žadintoją ir ragintoją. Koks jis buvo matematikos mokytojas, ar daug ką įtraukdavo iš savo mokinių į pačią matematiką — apie tą dalyką netekdavo man iš tų mokytojų girdėti; bet tas dalykas ir šiuo tarpu, kalbant apie Žilinskį, man nerūpi. Prieš save dabar matau tiktai didžiulę darbo pelę, labai giliai leidusią ir įleidusią savo šaknis į mūsų visuomenės gyvenimą.

Kodėl Žilinskis taip ilgai galėjo dirbti savo darbą pačiame rusifikatorių lizde? Savo darbą jis dirbo lietuvių tarpe palengva — tiek, kiek vyresnybė ir kiti to laiko valdžios galai negalėdavo prie jo prikibti ir jo sugniaužti ar pavaryti. Jis, dirbdamas savo darbą, buvo panašus į tą pelę, kuri taip dirba darbą žmonėse, kad žmonės negalėtų jų visų išnaikinti, kad jų nakties ar patamsio darbas visai jų giminei nepakenktų. Jo norėta būtinai gyventi ir dirbti Lietuvoje. Tuo jo tikrai mokamai rūpintasi. Kad jis savo darbą būtų dirbęs kiek neatsargiai, kad būtų taip nebranginęs Veiverių, jis būtų senai turėjęs išvažiuoti kur kitur, mažių mažiausia iš „Vakarų pakraščio“,

arba būtų taip nusigyvenęs vieną kitą kartą, kaip turėdavo nusigyventi kartais ir visko pritirti karštesnieji elementai. Žodžiu sakant, T. Žilinskis, kaip toji darbo pelė, varė savo darbą ilgai ir labai vaisingai tik del to, kad jis, dirbdamas tą darbą, karštai norėjo, matyti, tikrai norėjo gyventi Lietuvoje, savo žmonių tarpe. Ar tą savo darbą galėjo jis ir kitaip dirbti Lietuvoje — labai abejoju. Tie, kas reikalautų dabar ko kita iš Žilinskio, griežtesnio darbo iš jo, tie norėtų, kad jis būtų ne Lietuvoje gyvenęs tuokart tarp mūsų mokytojų!

Visi senstam. Paseno, pagaliau, ar ima jau senti ir T. Žilinskis. Dirba savo darbą jis ir senatvės sulaukęs. Be to darbo jis nė gyvenimo, rodosi, nesupranta.

Įsišnekėjau kartą su seniu Žilinskiu apie Veiverius, apie senas dienas, apie mano atsilankymą Veiveriuose toj „Lietuvos darbo“ pradžioje. Jo gražiai atsimenama, kaip kas tuomet buvo. Jurkevičius, su manim pasimatęs, jam paskui sakęs, kad aš esu ugnis, gaisras, kad vyriausybė negerai daranti išleisdama „savo lėšomis“ į žmones tokius lietuvius, taip nusistačiusius prieš išauklėjusią juos valdžią... Apie Jurkevičių buvau daug ką girdėjęs ir iš šiaip žmonių. Pirmieji mano žingsniai buvo iš dalies nelaimingi del to, kad suėjęs su juo, pasirodžiau kas esąs... Jo nuomonė galėjo atsiliept ir toliau, net Varšuvoje. Mano rašomajai darbo pelei rodosi, kad tas žmogus galėjo man imti kenkti tuoj po to atsilankymo, kad galėjo ką nereikalinga ir kitur apie mane nurašyti. Jurkevičius buvo labai uolus rusifikatorius, tikėjęs savo darbo reikalingumu ir dirbęs jį, tą velnišką savo darbą, labai sąžiningai.

Taip, T. Žilinskis buvo Lietuvoje labai nepaprasta darbo pelė, mokėjusi varyti savo darbą Lietuvos mokytojų seminarijoje ir tada, kada smarkiausiai varė joje priešingą darbą įvairūs mūsų rusifikatoriai. T. Žilinskis yra labai nepaprastas mūsų tautos darbininkas, dirbęs savo darbą tam tikru laiku labai mokamai. Veiveriuose ir visoje Veiverių apygardoje jis buvo labai, labai reikalingas ir naudingas mums ir savo mokiniams žmogus. Tą darbą dirbdamas, dar ilgai gyvenk, brangusis mūsų darbininke!...

J. Jablonskis.

[1921 m. „Lietuvos Mokykla].

1922

Prūsų lietuvių „Balsas", pačių lietuvių leidžiamas dienraštis.

Apie šitą dienraštį, leidžiamą Klaipėdoje, tą pigutį laikraštėlį (3 markės vienam mėnesiui), labai maža teturi žinių mūsų skaitytojai. Labai gaila!

Mums negali nerūpėti, ypač šiuo laiku, Mažoji Lietuva, atbundanti, imanti šiaip taip organizuotis, turinti daug darbo su vietos vokiečiais, duodanti mums daug žinių ir žinelių iš Klaipėdos krašto, iš kitų Prūsų kraštų ir iš Vokietijos gyvenimo.

Laikraštis spausdinamas gotinėmis raidėmis: taip yra įpratę rašyti ir spausdinti savo raštus Prūsų lietuviai. Tas dalykas, geras to krašto lietuviams, mažina ir savaime jo skaitytojų skaičių šioje pusėje. Laikraštis imasi savo skiltims, kiek galėdamas, ir mūsų kalbos ypatybių, imasi jų dažnai ir nemokamai, neatskirdamas grūdų nuo pelų, bet vis delto išeina jame aikštėn daugiausia toji Prūsų Lietuvos kalba, kuri įprasta tenai raštams ir susižinojimui raštu apie visuomenės dalykus.

Artinasi 1922 metai, tų metų pradžia. Įtraukim ir „Balsą" į savo laikraščių skaičių. Tas „Balsas", žinokime, ir dabar duoda daugiau žinių iš šios pusės laikraščių, nekaip mes iš jo imamės savo skaitytojams. Bent laikraščių ir šiaip raštų apžvalgose turėkim ir tą „Balsą" galvoje: to reikalauja mūsų ir jo nauda. **P. V.**

[1922 m. „Lietuva" N 1].

Kibirkštis. Lietuvių laikraštis. Eina kas mėnesį Klaipėdoje. Kaina: metams 60 auks., atskiro num. 5 auks. Veltui negaunama. N-ris 1, 1921 m., lapkričio mėn.

Laikraštis leidžiamas „Darželio" vietoje. Redaktorius leidėjas (M. Glažė) ketina supažindinti tuo laikraščiu Mažąją Lietuvą ir ypač jos jaunimą su pasauliu.

Leidėjas pirmajame savo „Žodyje" pasisako tarnausiąs savo krašto jaunimui, visai Lietuvai ir visiems lietuviams; aplinkybės neleidžiančios tuo tarpu nustatyti tvirtos programos tolesniam laikui. Kviesdamas tuo pat „Žodžiu" pritarėjus į darbą, laikraštis rašo: „Talpins „Kibirkštis" viską. Apšvies paslaptis ir tamsius užkampius. Aprašys Maž. Lietuvos kraštą,

gyventojus bei jų darbus. Neaplenks nei vieno. Skrajos po visą pasaulį ir visiems praneš, kaip gyvena mūsų žmonės."

Pasakyta, žinoma, perdaug bendrais žodžiais.

Laikraštis spausdinamas su iliustracijomis. Pirmasis numeris daug duoda žinelių apie to krašto visuomenės gyvenimą. Žinelės trumpos, įmanomai ir gyvai parašytos. Čia gražiais žodžiais paminėtas Dr. Vilius Steputaitis, Klaipėdos prezidentas, čia kalbama apie to krašto prekybą, draugijas, mokyklas, bankus, įžymesnius krašto atsitikimus. Pranešama skaitytojams ir apie Didžiosios Lietuvos dalykus.

Laikraštis spausdinamas lotynų raidėmis, visai suprantamas ir mums. Kiek laikraštis yra tvirtas, kiek jis yra rimtas Klaipėdos krašto reiškinys, — sunku tuo tarpu pasakyti.

Kalbos atžvilgiu yra šis tas ir pataisytina laikraštyje tolesniam laikui. Čia rašoma: apart to; „Nauda" pirkliauja laukininkiškais produktais; jis atstovavo viršininką; Tilžės ir Pakalnės apskričiams, trijuose apskričiuose; laukininkiškų draugijų atstovai; buvo skaitlingas susirinkimas... Rodos, geriau tiktų: be to; „Nauda" pirkliauja laukininkų (ūkio) produktais; jis atstovavo viršininkui; Tilžės ir Pakalnės apskritims; trijose apskrityse; ūkio draugijų atstovai; buvo gausingas susirinkimas... **Kr. P.**

[1922 m. „Lietuva" N 4].

Pajudinkime, vyrai, žemę! Apysaka. Parašė vengriškai Maurikis Jokai, trumpai atpasakojo Aišbė. Antrasis leidimas (pusl. 1—116). Spausdinta Berlyne, išleista Hyp. Yčienės (sudėta Kaune, Stauskaitės knygyne). 114 m. Kaina 14 auks.

Šitas dalykas buvo išspausdintas pirmą kartą Tilžėj (1892 m.). Jį noromis skaitė tuomet jaunoji Lietuva. Veikalas išleistas dabar, gerokai pataisytas vėl užsieniuose.

Visas apysakos turinys yra paimtas iš Vengrų tautos atgijimo laikų. Apsakymas — labai gyvas, daug ką sakąs visu savo turiniu ir šių dienų Lietuvai — dabartiniems ir priaugantiems jos veikėjams. Reikia tik pasigailėti, kad jis eina į mūsų žmones tiktai antruoju kartu: tos rūšies skaitymai labai sveiki atbundančios iš miego tautos jaunuomenei ir šiaip žmonėms, turintiems galvoje savo krašto reikalą.

Čia prieš akis mums stoja subudusi iš miego vengrų jaunuomenė, jų to laiko visuomenė, literatai, didieji pirmosios jų kartos veikėjai, teatro rolė tautos atbudimo pradžioje, atskiri darbo žmonės, jų reikšmė ir atsidavimas atbundančios tautos reikalui. Lieka tik palinkėti, kad tas apsakymas būtų dabar plačiai skaitomas Lietuvoje ir šiek tiek pajudintų apgniužusią, rodosi, tuo tarpu mūsų jaunuomenę, taip maža teturinčią geresnio dvasios peno savo reikalui.

Taigi šitą gražųjį Aišbės atpasakojimą teikiu pirmiausia Lietuvos jaunuomenei, negalėjusiai pasiskaityti pirmojo šitos apysakos leidimo.

Leidimas, kaip pasakyta pradžioje, išspausdintas Berlyne, toli nuo Lietuvos, bet spaudos darbas atliktas visai padoriai: korektūros klaidų beveik nėra. Tiktai vienoje leidinio vietoje turiu pastebėjęs nedidelę klaidelę: išspausdinta „iš šmonių" (pusl. 72), kur turėjo būti „iš žmonių".

Aišbės kalba čia ypatingai graži ir gyva.

[1922 m. „Lietuva" N 7].

„Profesorius" ir „neprofesorius".

Jau kelios dienos ar savaitės eina ginčas, kas profesorius, kas mokytas, kas mokslo daktaras, kas ne tos rūšies žmogus. Kalbama, kas tinka mūsų universitetui, kas jam yra netikęs. Pavyzdžių čia neminėsiu, nes „nomina sunt odiosa". Pasakysiu tiktai, savo papratimu, kelis pastebėjimus iškilusiam reikalui.

Prieš karą Rusijoje universitetų *profesoriais* būdavo skiriami dažniausiai tam tikrų mokslų „daktarai" arba „magistrai". Patys mokslo laipsniai („daktarai, magistrai") būdavo duodami mokslo žmonėms, nežiūrint į tai, ar jie profesoriauja aukštosiose mokyklose ar ne. Mokslo žmonės tuos laipsnius įgydavo visam amžiui ir neprofesoriaudami arba nestodami į aukštąsias mokyklas profesoriauti. Bet tie žmonės, prireikus, būdavo skiriami ir *profesoriais* toms mokykloms.

Profesoriaus vardas būdavo duodamas tiktai tam tikriems aukštųjų mokyklų mokytojams. Ką vadindavo raštuose profesorium, tas, galėjai suprasti, yra kur išrinktas ar paskirtas aukštosios kurios mokyklos profesorium ir dirba joje profesoriaus darbą. Žmogų, ėjusį kada nors profesoriaus pareigas,

vadindavo kartais ir toliau gyvenime *profesorium,* bet jis pats *profesorium* nebesirašydavo: profesūra būdavo surišta su tam tikra žmogaus profesija (su jo darbu).

Taigi rašytis bet kam „profesorium" nepatarčiau; juo labiau nepatarsiu vienam kitą be reikalo vainoti. Kiekvienam mokslo ir šiaip jau žmogui galėčiau, jei reikėtų, dar viena pasakyti: — būk girtinas, bet nesigirk.

R. J.

[1922 m. „Lietuvos Žinios" N 19].

Lietuvos Abolicionistas, Lietuvos Abolicionistų Draugijos organas. Eina kas du mėnesiu. Nr. 1 (1922, Sausis — Vasaris). Kaina metams — 24 auks., atskiras Nr. — 4 auks. (psl. 1—16). Kaunas, 1922 m.

Draugijos, kaip ir paties laikraščio, tikslas yra aiškus iš pačių laikraščių straipsnių: geros valios žmonės, moters ir vyrai, ima pagaliau darbu ir žodžiu kovoti su pavojum, gresiančiu mūsų tautos sielos ir kūno sveikatai (su girtybe, veneros ligomis . . .).

Tarp laikraščio straipsnių paminėtini yra ypačiai šie: 1-jo Lietuvos Abolicionistų suvažiavimo atsišaukimas į Lietuvos visuomenę, pirmasis Lietuvos Abolicionistų Suvažiavimas, Reglamentacijos reikšmė (G. Petkevičaitės referatas), Reglamentacija ir abolicionizmas, Tarptautinis ab-stų susivažiavimas Romoje 1921 m. Ypač didelis ir labai reikalingas G. Petkevičaitės referatas: ši moteriškė ypačiai smarkiai, rodosi, kovoja su tuo didžiuoju mūsų pavojum (šiuo tarpu, žinoma, tiktai labai ženklingu savo straipsniu).

Aš, šio laikraščio skaitytojas, galiu čia tiktai paraginti mano straipsnelio skaitytoją, kad ir jis tikrai susirūpintų tais dalykais, kurie rūpi jau Lietuvos Abolicionistams: kovoti su visokiu ištvirkimu — su girtybe, paleistuvavimu ir kitomis mūsų krašto nedorybėmis — tikrai reikia žmonėms, kuriems rūpi jaunosios mūsų valstybės sveikata ir ateitis. Čia pat neišskenčiu nepabrėžęs vieno mažmožio: laikraščio redakcijai reikėjo įdėti pirmajame numeryje ir Draugijos įstatai (statutas) — susipažinti su jais tiems žmonėms, kurie dar nedirba su Lietuvos Abolicionistais.

Laikraščio redakcijai, pradedančiai savo darbą, patariu toliau kiek geriau prižiūrėti korektūros (ir kalbos) dalyką. Čia spausdinama ir šiaip: a) visiem (= visiems) reikia, abiejoms lytims (= abiem lytim) reikia; b) reikia ir jaunimas auklėti mokykloj, supažindinant su alkoholizmu (= su alkoholizmo), prostitucijos ir veneros ligų pavojum; c) kova su moterimis teikiamomis neteisybėmis (= su daromomis moterims neteisybėmis...) buvo itin sunki; d) tokiomis merginomis (= tokioms merginoms) nėra nei švenčių, nei atostogų; e) skaitlinė, liūdymas (= skaitmuo, liudijimas), peržiūrėjo į minutę (= viena minute, per minutę, minutėje...) dvi...

Viso laikraščio korektūra galėtų būti daug geresnė. Reik tikėtis, jog ir šituo atžvilgiu laikraštis bus girtinas: jį skaitys ir aukštesniųjų klasių mokiniai, geresnė kalba (korektūra) bus ir pačiam laikraščiui naudinga...

Baigdamas savo straipsnį, dar kartą kviečiu skaitytoją susirūpinti kalbamu čia laikraščiu ir leidžiančia jį draugija.

R. J.

[1922 m. „Lietuva“ N 97].

Bitininkas. Parašė tėvas Jeronimas Pečkaitis Kretingoj (psl. 1—104). Spausdinta Tilžėje 1921 m. Leidinio kaina nepažymėta.

Tėvas Jeronimas, Kretingos vienuolis ir drauge uolus bitininkas, rašo čia vadovėlį, pirmąjį savo spausdintą rašinį, Lietuvos bitininkams. Leidinyje pilna piešinėlių, yra ir kelios fotografijos.

Čia aprašyta ir išdėstyta, kaip kur verčiasi žmonės bitėmis, kaip reikia dirbti savo darbas bitininkui, kad ir jam būtų tas darbas pelningas ir bitės jo aviliuose tarptų vešėtų. Iš vadovėlio matom, kaip kitados naudodavos žmonės bičių darbu, kaip kur dabar tą darbą dirba bitininkai ir kaip dabar tas darbas, gero bitininko supratimu, turėtų būti dirbamas Lietuvoje. Trumpai aprašęs tuos dalykus, tėvas Jeronimas išdėsto visą bičių gyvenimą ir aiškina bičių mokslą mūsų bitininkams ir visiems kitiems, kurie nori daugiau naudos turėti iš bičių — sau ir visam Lietuvos ūkiui, mūsų kraštui.

Vadovėlį yra išleidusi „Bitės“ draugija. Avilys teikiamas **„liepos“** sistemos.

Autoriaus esama labai darbštaus, energingo, mylinčio savo kraštą ir mėgstančio savo darbą žmogaus. Tas dalykas aišku ir iš paties jo rašinio. Jo, šiam dalykui ištirti ir suprasti, gerokai įsidirbta.

Skaitytojui, kurs turi kiek reikalo su bitėmis, ne tiktai su pirktiniu medum arba midum, patariu įsitaisyti ir šitą vadovėlį. Jame ras daug visai sveikų jauno, bet pratusio bitininko pastebėjimų, ir skaitytojas, kurs pats yra pratęs bitininkas, — nesigailės ir jis, man rodosi, įsitaisęs kalbamąjį vadovėlį.

Gaila tiktai, kad tėvui Jeronimui daug ką turėčiau prikišti čia kalbos atžvilgiu: jo vadovėlio kalba turėtų būti daug gyvesnė, sklandesnė ir taisyklingesnė. Bet apie tą dalyką kiek daugiau kalbėti čia nepatogu: pašnekėsiu apie jį kitą kartą ir, gal būt, kitoje vietoje. Tuo tarpu galiu tik patarti autoriui, kad ir šituo atžvilgiu toliau jis patenkintų skaitytoją, ieškantį visai įmanomai ir sklandžiai parašyto „bičių vadovėlio“.

R. J.

[1922 m. „Lietuva“ N 114].

Mūsų Žodis. Skiriamas Lietuvos evangelikams mėnesinis laikraštis. Kaina: vienam numeriui 5 auks., pusei metų 30, ligi šių metų galo 45 auks. Nr. 1. Kaunas 1922 m.

Nuo šių metų balandžio mėn. pradėjo eiti Kaune šiuo vardu Lietuvos Evangelikų laikraštis. Leidžia jį Kauno Evang. reformatų Draugija, redaguoja H. I. Yčienė ir M. Yčas.

Lietuvos reformatai karo metu ypačiai daug nukentėjo: jų pinigai, iš kurių gyveno prieš karą gausingi reformatų švietimo židiniai su tam tikromis įstaigomis, sutirpo bolševikų valdžios rankose, o šiaip turtai (namai ir žemė) rados atskirti nuo šios pusės reformatų parapijų ir draugijų (jie yra Vilniuje, Slucke ir kitose vietose, dabar atskirtose nuo šios pusės reformatų centrelių). Matydami gresiant del to didelį pavojų visai Lietuvos reformatų organizacijai, šios pusės lietuvių reformatai, pasitarę savo Sinoduose (Švobišky, paskum Biržuose), kreipėsi į mažiau nukentėjusius šiuo karo metu reformatus — į Ameriką, į viso pasaulio reformatų (presbyterionų) kongresą (Pittsburge). Reformatai vėl atgijo: susirūpino savo reikalais, sukruto, ėmė leisti savo organą. Pirmajam to organo straipsnyje leidėjai pažymi, jog jiems (reformatams) rūpi,

žinoma, kaip ir kitų tikybų lietuviams, pirmiausia bendrieji Lietuvos reikalai, bet, sudarydami atskirą tikybos grupę, turį ir savo skirtingų reikalų; galvoti ir spręsti apie tuos reikalus, jie leidžią ir šitą laikraštį.

Be įžengiamojo redakcijos straipsnio ir trumpos apžvalgos karo meto įvykių Lietuvos reformatų tarpe randame čia dar šiuos skyrelius: 1) **Vienuoliktasis Pasaulinis Presbyterionų (Reformatų) Kongresas** (H. I. Yčienės), 2) kelių įžymesniųjų reformatų (S. Dagilio, A. Neimano ir V. Mieškovskio) atsiminimas, 3) ilgesnis istorijos straipsnis (iš XIV ir XV-tojo Lietuvos amžių), 4) iš evangelikų bažnyčios gyvenimo, 5) reformacijos centrai, kurie nyksta (Naujamiestis, Salamiestis), 6) keli statistikos dalykai, atsišaukimai į Lietuvos reformatus (bažnyčios reikalais), aukų ir aukotojų sąrašas.

Šituo rašiniu redakcija lyg sako savo skaitytojams: „Tvirtėkime, vieni kitiems padėkime, mylėkimės, organizuokimės.“ Viename straipsnelyje, kreipiantis į kitus, tiesiai pasakyta: „Mylėkimės ne žodžiu ir liežuviu, bet darbu ir tiesa.“ Visame numeryje niekur neradau nė vieno neapykantos žodžio, šaukimo kovoti su kitomis bažnyčiomis.

R. J.

[1922 m. „Lietuva“ N 131].

Didžiulis mūsų žadintojas.

Telegrafas vakar pranešė, kad Karaliaučiuje miręs lietuvių kalbos tyrinėtojas prof. dr. Adalbertas Bezzenbergeris.

Laikrašty viena tenoriu šiuo tarpu pabrėžti: velionis yra be galo žymus mums žmogus, su juo yra glaudžiai suaugęs ir mūsų tautos atgimimas.

Senoji lietuvių karta, kėlusi šiaip ar taip, prieš pat pasirodant „Aušrai“, „Aušros“ laikais ir vėliau, mūsų visuomenę iš miego, turėjo prieš save ir prof. Ad. Bezzenbergerio švyturį: jo mūsų kalbos ir šiaip senovės tyrinėjimai, jo mūsų senovinių raštų išleidimai, jo didelis susidomėjimas mūsų kalba ir senove, jo paleisti į tą kalbą ir senovę šviesūs spinduliai ir tų spindulių švietimas — visa tat labai ilgai, bent atgimimo pradžioje, stiprino ir tvirtino pačius pirmuosius mūsų kėlėjus, ėmusius pagaliau ir savo kraštą žadinti iš miego. Pirmieji mūsų žadintojai — dr. J. Basanavičius, dr. J. Šliūpas, Kaz. Jaunius, Vin-

cas Kudirka ir kiti — dirbdami savo raštų darbą, apsiginkluodavo ir tuo prof. Ad. Bezzenbergerio švyturiu, tais jo įleistais į mūsų kalbą ir senovę spinduliais...

Pirmieji mūsų kėlėjai daug ką sakydavo mums savo žadinimuose ir apie „garbingąją" mūsų senovę, apie mūsų kalbos brangumą kalbų moksle. Tiems žadinimams, aišku, prof. Ad. Bezzenbergerio darbai buvo kaip tik labai reikalingi. Velionis buvo, žinoma, pirmiausia didelis mokslo žmogus. Bet iš to, ką jis yra padaręs mūsų krašto ir viso Baltijos pajūrio istorijai nušviesti, daug ką yra laimėjęs ir tas vargingasis mūsų atgimimas.

Tiek tuo tarpu laikraštyje! Dėkui, labai dėkui Tau, Mokytojau!

J. Jablonskis.

[1922 m. „Lietuva", priedas, N 255].

Pajudinkime, vyrai, žemę!

Apysaka. Parašė vengriškai *Maurikis Jokai*, trumpai atpasakojo lietuviškai Aišbė. Antrasis leidimas. Išleido Hypatia Yčienė. 1921 m. (psl. 116). Spausdinta Berlyne.

Šitas dalykas pirmą kartą buvo išspausdintas Tilžėje 1892 m. Tuomet mūsų jaunuomenė noromis skaitė šitą apysakos sutrumpinimą; jį skaito ar skaitys, reik tikėtis, ir dabar jaunoji Lietuva.

Apysakos turinys paimtas iš to laiko, kada tik budo ir kėlėsi iš miego dabartinė vengrų tauta. Apsakymėlis, kaip ir kiti Aišbės dalykai, gyvas, sklandus, lengvas skaityti, turiningas... Jis yra iš tos rūšies knygų, kurios pačios save giria. Tos rūšies knygos ir dabar labai reikalingos jaunosios Lietuvos žmonėms, jos jaunuomenei — tai jaunuomenei, kuri rengiasi stoti į savo krašto darbą.

Apsakymėlis sudėtas, kiek žinau, Kaune, Stauskaitės knygyne. Jo kaina pradžioje buvo 14 auks., dabar — nežinau.

Mūsų kritika, ypač pedagoginė kritika, del šio rašto dabar kažin kodel nutylėjo, beveik nieko nepasakė. Apsakymėlis šiltais žodeliais buvo pažymėtas, rodos, tiktai „Lietuvoje". Senieji „varpininkai" visgi, rodos, nutylėjo: jiems tas apsakymėlis buvo nebe naujiena. „Draugija" jį net gerokai subarė (žr. XXVIII t. Nr. 1—2, psl. 75—76). A. Jakštas sako tenai, kad apsakymėlis 1892 m. galėjęs žadinti mūsų inteligentiją

stoti į darbą ir eiti Kolomano ir jo draugų keliais, bet šiandie tos reikšmės jis nebeturįs — esąs brangus mums tiktai kaipo netolimos senovės atminimas. Ten pat pasakyta, kad vienoje apsakymėlio vietoje įdėtas net „masonų draugijos panegirikas", kad tame apsakymėlyje vienašališkai ir be galo be krašto keliama į padanges masonija, kad lietuviui katalikui skaityti tas panegirikas esą tiesiog *šlykštu*. Kritikos autorius, baigdamas savo recenziją, priduria: „Gaila, kad Aišbė apie tai nepagalvojo."

Kartą, susitikęs Aišbę, rodau jam tą jo „nepagalvojimą" su „masonų panegiriku" ir raginu toliau „pagalvoti" ir mesti niekus kalbėjus, bet jis, biaurybė, tik galvą nuleido ir kelis kartus pakraipė. Nematyti buvo, kad jis kada „pasitaisys".

Vieną kartą, nesenai, vienas mano pažįstamas nuėjo į knygyną nupirkti, tarp ko kita, ir „Pajudinkime, vyrai, žemę!" Nusipirko. Nusipirkęs klausia knygyninką: „Ar daug kieno perkamas šitas dalykas?" Jam atsako, kad perką, labai perką, taip, tik knygyninkas nusišypsojęs klausia jį, kodel nenorį imti to dalyko kunigai. Pirkėjas nieko negalėjo paaiškinti knygyninkui. Man, išgirdus apie tą atsitikimą, dingtelėjo į galvą ar nebus čia kaltas tas „masonų iškėlimas į padanges" tame rašinyje (!). Jei taip, tariau sau, geros disciplinos tie žmonės: kiek panašu į „Karbonarų draugiją".

Čia apie tą apsakymėlį vieną tegaliu pasakyti: tautai, kuri neturi ligi šiol vengrų Kolomano ir Kurpiaus Tseresnio, kuri mato kritiko akimis šitam apsakymėly laužiamą iš piršto masonijos panegiriką ir kėlimą jos į padanges, Aišbės „Pajudinkime, vyrai, žemę!" yra dar didžiai reikalingas dalykas, dar nėr jai tiktai netolimos senovės atminimas. Taigi teikiu kalbamąjį apsakymėlį pirmiausiai mūsų jaunuomenei ir šiaip mūsų darbo žmonėms... Tiesą sakant, ir man, — skaičius Aišbės apsakymėlį ir tą kritikos išlaužtą iš piršto „masonų kėlimą į padanges" jame, — šlykštu pasidarė; bet čia jau ne Aišbė buvo kaltas.

Baigdamas šitą „margą kritiką", neiškenčiu neprikišęs dar mažmožio kam reikiant. Šitas Aišbės apsakymėlis parašytas, man rodos, iš lenkiško M. Jokajo apysakos vertimo, buvusio kitados labai skaitomo Lenkuose. Lenkų kunigai ir kritikai, kiek žinau, recenzuodami vertimą nebardavo vertėjo: jie nematydavo vertime, jo puslapiuose, panegiriko masonams arba

jų iškėlimo į padanges — to, ką mato šitame Aišbės darbelyje įžymus mūsų kritikas; šita M. Jokajo apysaka ten turėdavo daug skaitytojų, lenkų kritikai tos apysakos atskiromis dalimis nesišlykštėdavo, nepasipiktindavo vertėjo „nepagalvojimu" ir t. t. Lenkai šiuo atžvilgiu buvo laimingesni už mus.

Rygiškių Jonas.

[1922 m. „Lietuva" N 288].

1923

Aušra ir aušrininkai.

D i e n ą, kaip žinome, a u š r a duoda. „A u š r a" jau senai yra išaušusi, prieš 40 metų, bet dienos kaip reikiant vis dar nėr, man rodosi, ji tik artinasi. Prašau nepamiršti, jog kalba čia senas pesimistas...

Žmonės, kurie spietėsi prie „Aušros", — jų nedaug tebuvo, — kad ir daug sunkesnėse aplinkybėse dirbo, rodos, smarkiau ir su didesne viltim į savo darbą stodavo.

D i e n a, kad ir aušta, bet vis dar neišaušta kaip reikiant, man rodos, tik del to, kad ligi šiol nedirbom savo darbo kaip reikiant, visai kultūringai, taip, kaip jį turėtų dirbti žmonės, kurie savo k r a š t o ir t a u t o s darbą dirba. Kol buvo mažiau darbininkų ir „Aušros" darbas buvo čia ginamas, jis buvo to mažojo būrelio darbininkų dirbamas, vis man rodosi, smarkiau ir kultūringiau: tas būrelis darbininkų buvo, rodos, daugiau susirūpinęs savo darbu...

Atsiminę didžiuosius „Aušros" laikus, imkime jau didesne armija, bet „aušriškai", krašto ir tautos darbą dirbti: sutartinai, didžiau save aukodami ir labiau eidami subudusių, dabar jau visai kultūringų, tautų ir kraštų pavyzdžiais, tais pavyzdžiais, apie kuriuos ir „Aušra" dažnokai rašydavo keliamiems iš miego savo skaitytojams.

„Aušros" a r m i j a buvo nedidelė. Tos armijos vadas ir širdis buvo išeivis dr. Basanavičius, po kiek laiko pabėgęs iš Rusijos J. Šliūpas, aplink juos ar prie jų spietėsi išsiblaškę kareiviai, kuriuos čia, vis delto, a r m i j a pavadinau. Dabar turime, rodosi a r m i j ą k a i p r e i k i a n t, bet jos v a d ų, mokančių sutraukti ir suraginti į darbą tos armijos kareivius.

vis dar nematau, del to, tur būt, ir mūsų dienos kaip reikiant vis dar neįžiūriu. Užuot darbą dirbę, mes dar labai dažnai apie patį tą darbą pamirštame...

Tiek man skiriasi, pirmiausia, „Aušros“ laikai nuo šių dienų gyvenimo.

Pasakiau čia apie „Aušros“ armiją. Kas buvo jos kareiviai? Daug kas tais kareiviais laiko tik žmones, kurie yra į jos skiltis rašinėję, tam tikrais slapyvardžiais prisidengdami, jei buvo toms skiltims iš šios pusės rašinėjama. Ne, toji armija, kad ir nedidelė, buvo daug didesnė už tą rašytojų būrelį: ją sudarydavo daug įvairesni žmonės... Joje daug dirbdavo knygnešiai, įvairūs „Bielekai“, „Aušros“ platintojai, įvairiausi, dabartine kalba kalbant, kurstytojai ir žadintojai, žmonės, kurie del „Aušros“ susisiekdavo su Bitėnais, Ragaine, Tilže ir kitais „Aušros nervais su Prūsų spaustuvėmis ir tais Prūsų žmonėmis, be kurių nė pati „Aušra“ negalėjo, rodos, imti aušt tam Lietuvos kraštui, kuriame ji taip smarkiai buvo valdžios atstovų ginama.

Tiek tuo tarpu teįstengiau pasakyti palaidų senio minčių, atsiminęs tuos didžiuosius „Aušros“ laikus... Per iškilmes aš paprastai negaliu kalbėti, o čia teko imt kas rašyti apie... „Aušrą“, apie kurią ir geresnių nervų žmogus neįstengs šiandien šaltai kalbėti Lietuvoje.

Rygiškių Jonas.

[1923 m. „Lietuva“ N 51].

„Aušrininkų“ atsiminimai.

Ir aš esu buvęs aušrininkas: esu jau šį tą dirbęs ir „Aušros“ laikais, laukęs jos pasirodant, džiaugęsis jos pasirodymu, kelis ir „straipsnelius“ į jos skiltis parašęs — tuokart dar nemokėdavau įkyrėti skaitytojui „rašybos ir kalbos dalykais“; pats „Aušros“ sužadintas, esu raginęs kiek ir kitus žiūrėti „Aušros‘ akimis į Lietuvos dalyką, skelbti jos skelbiamą evangeliją Lietuvos jaunuomenėje, esu kiek jos „liga“ sirgęs...

Vienas kitas ragina ir mane ėmus parašyti „Aušros“ atminimus. Man pačiam, jau senam žmogui, ir dabar nėr malonesnių laikų už „Aušros“ laikus: jie, kol būsiu gyvas, visą laiką mane stiprins, bus mano galvoje ir širdyje, nors pats labai mažai tėsu nudirbęs tais laikais, nors kiek daugiau įsi-

dirbti man yra tekę tik vėliau... Sulaukus dabar senatvės galėtų man kiek „Aušros“ džiaugsmo padaryti tiktai tikrai subudusi iš miego ir ėmusi kaip reikiant, visai kultūringai, varyti krašto ir tautos darbą laisvoji Lietuva, ta Lietuva, apie kurią nedrįsdavau nė pasvajoti anais laikais, kuri tiek daug darbo tuo tarpu laukia iš geresniųjų savo vaikų...

„Aušros“ atminimai senam nervingam žmogui sunku rašyti: jau ir nagai stingsta, viskas tik mirguliuoja atsiminus, viskas juda kruta, nežinotum žmogus nė nuo ko pradėti. Taip yra, man rodos, ir su kitais „aušrininkais“. Jie patys retas kas begalės duoti tolesnėms kartoms kiek žymesnių atsiminimų apie tuos įžymiuosius Lietuvos laikus. Antra vertus, tarp „aušrininkų“ yra daug žmonių, kurie ir anais laikais ne plunksna „Aušros“ darbą dirbo: į laikraščio skiltis jie ir tuokart beveik nieko nerašydavo...

Kas belieka daryti? Man rodos, jaunoji Lietuva čia turėtų s e n i u s pavaduoti: turi susiburti būrelis energingesnių jaunosios Lietuvos žmonių ir surašyti iš tebegyvenančių „aušrininkų“ liekanų įžymesnius jų atsiminimus apie tuos laikus, kuriais yra gyvenę ir daug ką pastebėję šių dienų vadinamieji „aušrininkai“. Kad pas senį „aušrininką“ užeis šios kartos lietuvis ir, nusitvėręs plunksną, ims rašyti iš „aušrininko“ žodžių apie būtuosius mūsų a u š r o s laikus, nė vienas „aušrininkas“ negalės atsisakyti neįstengiąs tos „malonės“ padaryti jaunosios, jau žymiai išbudintos Lietuvos žmogui.

Tie „aušrininkai“, kurie tebeįstengia rašto darbą dirbti kaip reikiant, ir patys, gali būt, sugebės ką iškelti aikštėn tolesnėms kartoms iš įžymaus anų dienų savo gyvenimo; bet daug yra tebegyvų ano laiko žmonių, kurie patys nebesugebės ar neprisirengs atsidėti, suspiesti savo mintis ir imt ką tikrai dora parašyti apie savo gyventus laikus; daug kas, kaip ir aš pats, diktuoti temokam tam, kurs turi noro su seniais dirbti...

Tie, kurie daugiau turi gyvybės ir energijos, šiuo straipsneliu kviečiami susijungti ir imti savo žygį žygiuoti į „aušrininkus“ — surinkti atminimams iš jų visa, ką jie turi savo galvoje ir širdyje apie negalinčius nerūpėti taip įžymius mums, Lietuvos žmonėms, „Aušros“ laikus. Daugelio žmonių tam dalykui nereikia. „Aušrininkai“, kurie ima jau palengva, šiaip ar taip, poilsio eiti, tuo džiaugtis tegalės: tas būrelis žmonių jiems

tik malonę padarys, tolesnės kartos mažiau bars už nepasirūpinimą tuo dabartinę kartą, tą kartą, kuri dabar testoja arba nesenai tėra įstojusi į mūsų krašto visuomenės darbą.

Rygiškių Jonas.

[1923 m. „Lietuva" N 51].

Slapyvardžiai.

Nuo „Aušros' laikų mūsų rašytojai (publicistai, polemistai, korespondentai...) įpratę daug kas slapyvardžiais pasirašinėti laikraščiuose. Kodel slapyvardžiais tesirašinėdavom „Aušros" laikais, rodos, kiekvienam suprantama: rašytis anais laikais savo pavarde ir savo vardu buvo šioje pusėje labai pavojinga. Bet ar dabar tie slapyvardžiai taip reikalingi, reikia labai abejoti.

Prisidengdami kitados slapyvardžiais, elgdavomės labai įvairiai: pasirašinėdavome kartą vienaip, kitą kartą kitaip („Raseinių Magdėmis", „Meištų Antanais"...), „rašinėdavo" autoriai iš „Obiralovkos", „Kauno", „Telšių" — rašydavosi po straipsniais taip tie, kurie kaip tik nieko bendra neturėdavo su pramanytąja Obiralovka, su Telšiais, Telšių Pliumpiais ir kitais tokiais dalykais, vis norėdami suklaidinti tuos, kuriems rūpėjo susekti, kas rašinėja į tuos draudžiamus kitados šioje pusėje raštus.

Autoriai pasirašinėdavo dažnai į v a i r i a i s slapyvardžiais ir tam, kad kitiems tautiečiams ramiau būtų, kad jiems rodytųs, jog daug kas taip rašo Lietuvoje, jog ir daugiau turim darbininkų, tą pat rašančių ar tuo nusiskundžiančių. Dar prieš „Aušrą" S. Daukantas norėdavo, rodos, ir pasaulį savo slapyvardžiais suklaidinti: norėdavo, kad k i t i e m s rodytųs, jog mes (lietuviai) nemaža turim darbininkų...

Tas dangstymasis slapyvardžiais taip prigijo mūsų raštuose, jog ir dabar, ypačiai kai norim ką smarkiau pabarti ar suniekinti, paprastai ar labai dažnai prasimanytu tam reikalui slapyvardžiu mėgstam pasirašyti. I š b a r t ą j į asmenį paprastai į v a r d i j a m e, jo mums negaila, bet mes patys, tų barimų autoriai, dažnai stengiamės pasilikti išbartajam nežinomi, paliekama pačioms redakcijoms turėti reikalo su išbartaisiais asmenimis, jei imtų jie, nesutikdami del ko su pabarusiuoju asmeniu, kaip norint šiauštis arba gintis.

Slapyvardžiuose ieškom pagalbos ypačiai tada, rodosi, kada jaučiamės, ką nors bardami, neturį po savim tvirto pagrindo arba norim kam nors dar labiau įskaudinti.

Del tų slapyvardžių daug kenčia pačių raštų turinys ir jų rimtumas: kad autoriai savomis pavardėmis pasirašinėtų ką parašę laikraščiams arba šiaip raštams ir jaustųsi patys turį visados už savo raštus atsakyti, jų raštai dažnai būtų rimtesni, straipsnių autoriai, ką rašydami, daugiau galvotų, būtų sąžiningesni ir atsargesni. Visuomenei daugiau būtų naudos iš jų raštų.

Aišku, jog čia „Aušros", „Varpo" ir kitų tokių draužiamųjų laikraščių pėdomis nebereikėtų eiti toliau Lietuvos gyvenime: anais laikais slapyvardžių vartojimas buvo mums visai pateisinamas. Reikia pasitaisyti: šiaip mes kompromituojame laisvosios Lietuvos prestižą...

Pradžiai patariu laikytis autoriams bent tokios tvarkos: 1) jei imam barti del ko mūsų pačių įvardytą asmenį arba įstaigą, turime po savo straipsniu laikraštyje bent tikrąją savo pavardę dėti; 2) slapyvardžiais tesie leidžiama, jei autorius nori, pasirašinėti tik ten, kur su slapyvardžiais polemizuojame; 3) tesirašai slapyvardžiais, jei nori, ir tie asmens, kurių slapyvardžiai daug kam visuomenėje jau pavardes atstoja, nes su jais esame jau visai apsipratę ir jie mums jau visai gyvi žmonės, suprantami ir savo slapyvardžiais... Kas bara Ant. Smetoną, P. Klimą, prof. Voldemarą ir t. t., tas tesirašai po baramuoju straipsniu tikrąją savo pavardę, — čia ir visuomenės įstaigas turiu galvoje; kas barasi laikraštyje ar del ko polemizuoja su Keru, Praustaburniu (su slapyvardžiais)... tam tesie leidžiama ir slapyvardžiu prisidengti, jei to pats autorius nori...

Būkim ir raštuose rimtesni ir kultūringesni. Mažas čia, gal kam pasirodys, dalykas, bet iš mažmožių ir didmenos sudėtos.

J. Jablonskis.

[1923 m. „Lietuva" N 51].

Autoriams, vertėjams ir leidėjams.

„Aušros", „Varpo" laikais ir kiek vėliau nebūdavo vieno negero, dabar gana įsigalėjusio papročio: autoriai arba vertėjai su leidėjais, ką paskubomis sumanę, nesiskelbdavo tuoj laikraščiuose, nesigirdavo prieš rašydami arba ką leisdami;

paskelbdavo raštuose rašinį jau tada, kada būdavo jau ką tikrai nuveikę arba atlikę. Dabar yra kitaip: leidėjas arba autorius ima lig laiku skelbtis leidžiąs arba rašąs tam tikrą rašinį (Literatūros dėsnius, liter. teoriją...), nuramina arba migdo visuomenę, noromis ir nenoromis rūpinasi, kad kiti tuo nebesirūpintų, paskum, po kiek laiko, nutyla apie tai kalbėję, kiti, pasitikėdami skelbimu, tuo nesirūpina arba tyli sudėję rankas, ir visuomenė, taip nutildyta ir raginama tuo nebesirūpinti, laukia... ir nieko nesulaukia. Taip darant suklaidinama tik visuomenė. Juk tat, mažių mažiausia, negražu, nepadoru, nekultūringa, net žalinga! Kam čia yra iš to naudos? Jei niekas skelbiamojo dalyko nerašo arba neleidžia, reikia kaip tik tylėti arba dažniau braukte pabraukti, kad bent kiti budėtų ir patys, kitais nepasitikėdami, rūpintųsi tuo dalyku, kurs dabar be reikalo skelbiamas arba kuriuo autorius su leidėju del ko nori, nedirbdamas darbo ir tik tuščios garbės ieškodamas, pasigirti. Taip nebedarykim!

Dažnai atsitinka, jog Pipiras Pavėsis ar kitas kuris slapyvardis pasisako laikraštyje verčiąs į lietuvių kalbą vieną kitą Arcibaševo „veikalą“ ar kokį Gorkio dalyką, arba skelbiasi rengiąs mums ką duoti iš tikrai įžymių Vakarų Europos veikalų, pažymi, kad kiti tuo nebesirūpintų, ir, praslinkus metams arba dvejiems, nieko iš to „burbulo“ nepasirodo. Kam tat daroma?

Kas skelbiasi ką rašąs, tas turi po tuo skelbimu ir savo pavardę aiškiai padėti ir pasakyti, kuomet tas jo darbas visuomenės akivaizdoje ketina pasirodyti. Jei autorius, kurs skelbiasi, visuomenei nežinomas arba nėr pasitikimas žmogus, tai visuomenė bent žinos iš paties to skelbimo, jog turima čia reikalo su nerimtu dalyku.

Tesie leidžiama girtis tokiais dalykais ar skelbtis laikraščio skiltyse tik tiems žmonėms, kurie savim, savomis pavardėmis, gali atsakyti prieš tą visuomenę, — įvairiems šių dienų s l a p y v a r d ž i a m s, dar neaiškiems visuomenei, čia negali būti vietos laikraščio skiltyse.

Turėtų, ką skelbdami, rašytis savomis pavardėmis ir tie vertėjai, kuriems literatūros niekniekiai tėr parūpę. Ką versdamas į lietuvių kalbą ir skelbdamasis laikraštyje, turėtų, apskritai imant, kiekvienas vertėjas pasirašyti savo pavardę. Jei ko vertėjas yra dar visai nežinomas, tad jo „vertimu“

rimtam žmogui nepridera pasitikėti, reik leisti su juo kitiems konkuruoti; antra vertus, nežinomas vertėjas neturi bijoti konkurencijos, juo labiau neturi pirma laiko skelbtis arba sakytis noris kitų negaišinti.

Būkim ir šituo atžvilgiu kultūringesni: dirbkime ką pasitardami su kitais, su jau įsidirbusais žmonėmis, ir mažiau patys apie save kalbėkime laikraštyje.

Rygiškių Jonas.

[1923 m. „Lietuva" N 51].

Kultūringumas ir nekultūringumas.

Kartais vienas kitas išdrįsta laikraštyje pasakyti, kad lietuviai esą *nekultūringi* žmonės. Tokie pasakymai mus daug ką įžeidžia, įžeistieji ginasi, ima kam „aiškinti", kad tokiais pasakymais žeminama tik bereikalo lietuvių tauta ir t. t.

Kas gi yra tas *kultūringumas* ar *nekultūringumas*? Nemokėdamas tuoj į tą opųjį klausimą atsakyti, čia pažymėsiu tiktai kelis to dalyko pažymius, mano paties pastebėtus iš savo kabineto: esu žmogus nepaslankus, maža teturįs gyvo žmogaus reiškinių savyje, turiu tenkintis dažniausiai tuo, ką namieje būdamas galiu įžiūrėti... šiuo tarpu iš mūsų kultūringojo ir nekultūringojo gyvenimo.

Rašydindamas kelis čia žemiau dedamus pastebėjimus, turiu prieš save „Lietuvos Žinių" numerį (Nr. 212). Laikraščio numeris kaip tik duoda progos imti kiek tuo reikalu kalbėti.

I. *G. Rutenbergas,* „Simono Daukanto" autorius, žymus mūsų žydas, savo straipsnyje tenai nusiskundžia, kad keli Šiaulių „didvyriai" ėmę ir ištepę ar „išmurzinę" naktį žydų iškabas. „Didvyriams" nepatikusi tų iškabų kalba.

Toks vieno kito kovojimas su kitos kalbos iškabomis, tokia neapykanta žydams ir šiaip Lietuvos nelietuviams negalėjo patikti ir „Lietuvos Žinių" *redakcijai,* kaip negali patikti toks dalykas ir šiaip kultūringam žmogui, padoriam krašto piliečiui, ir ji pati (redakcija) suniekino tos rūšies „didvyrių pasiprocevojimą".

G. Rutenbergas, Lietuvos pilietis, pasielgė *kultūringai,* taip pat pasielgta šiuo tarpu ir „Lietuvos Žinių" redakcijos. Tie „didvyriai", kad ir rašo kiti juos tiesiog didvyriais, pasielgė *nekultūringai.*

Aišku, tik skaudu, kad Šiauliuose, ar kur kitur Lietuvoje gali atsirasti ir nepraustaburnių, nekultūringų didvyrių.

II. Tame pat „L. Ž.“ numeryje J. Besparnis, rašydamas ilgoką savo žodelį „apkurtėliams“, pažymi kelis kitos rūšies nepaprastus dalykėlius: Amerikos angliškieji laikraščiai ėmę mus biaurioti, žeminti, kompromituoti kitų akyse, sakyti, kad mes esą beveik *laukinė* tauta, bekultūriai žmonės... Straipsnio autorius (J. Besparnis) sako, kad tie Amerikos ar Anglijos žmonės nesupranta mūsų, kad jie tais savo rašiniais įžeidžią mus, kad mes, gal ir be reikalo, taip juos, tuos amerikiečius su anglais, aukštiną ir brangina. Straipsnio autorius norėtų, kad mūsų kas jiems kaip reikiant atsikirstų ir tuo pamokytų: taip žeminti negalima esą tų, kurie tik dabar imą savarankiškai gyventi, kad tokiais jų rašinėjimais šiuo laiku galį tik mūsų priešai pasinaudoti...

Ką tie Amerikos ar Anglijos žmonės tikrai mums dabar prikiša — tikrų žinių iš J. Besparnio straipsnio skaitytojas nesuvaiko. Tik J. Besparnis išranda, kad tie žmonės neteisingai su mumis elgiąsi. Kaip galima, girdi, norėti, kad mes jau dabar imtumėm vyriškai ir visai kultūringai žengti visuomenės ir pasaulio gyvenime? Kad mums tikrai reikia imt vyriškai ir visai kultūringai pagaliau gyventi, kad čia amerikiečių ar anglų turima kiek tiesos — apie tai straipsnio autorius nieko skaitytojui nepasako; jo tik norima, kad kiti, kitų kraštų žmonės, mums šiuo tarpu atlaidesni būtų.

Perskaitęs tą „apkurtėlių“ straipsnį, vėl atsiminiau G. Rutenbergo ir pačios redakcijos žodžius — ir man labai skaudu pasidarė. Rūpinkimės patys būti kultūringesni ir mažiau reikalaukime, kad kiti mums atlaidūs būtų ir jau dabar visai kultūringais žmonėmis mus laikytų. Patys būdami juodoki, negalime kitų del to juodumo vainoti, nė sau patiems viso to dalyko neišsiaiškinę.

Straipsnio autoriaus pasielgta, man rodosi, *nekultūringai.*

III. Kalbamojo straipsnio (II) autorius, kaip ir nusiramindamas ar atsikirsdamas Anglų ir Amerikos šmeižėjams, pataria tuo tarpu skaitytojui „džiaugtis, kad esame ta sena neišdildyta pasaulio galiūnais tauta, kuri aiškiau (?) numato ateitį, negu tie, kurie persisotinę klaidokultūros (?) vaisiais nieko tolesnio nemato kaip tik tuos blizgučius su kurių pagalba galima engti, neigti ir tyčiotis silpnesniu“. Jis nori, kad mes del tokių straip-

snių, kitų spausdinamų, imtumėm šaukti gindamiesi. Straipsnio gale jis tiesiai pasako: „Jeigu pas mus yra spauda ir žmonės — tai ko jie tyli?“...

Straipsnio autoriaus ir čia elgiamasi, man rodosi, *nekultūringai:* taip „apsibrožyti“ ir ieškoti tokio ginklo tuo tarpu nereikėjo.

IV. J. Besparnis labai daug daro ir *kalbos* klaidų savo rašinyje; jo straipsnį redakcija išspausdino, matyt, neištaisiusi kalbos klaidų. Čia, tarp ko kita, randame: a) per *keturius metus;* b) *bejautrė visuomenė;* c) *nesistebėsim iš tokios psichologijos;* d) *jie, jaunais* dar *būdami,* vaikščiojo; e) *neišdildyta pasaulio galiūnais tauta;* f) *pas mus nėra* kultūros, *pas mus yra spauda* ir *žmonės;* g) šalis rinko *vyrą už vyro, kad pastatyti* priešakin *tuos*...; tie žmonės kaišioja mums visokias šunybes, *kad* paskui *pasityčioti;* kūdikis griebiasi motinos rankos, kad *ne pervirsti* ir *nesusikulti*...

Savos kalbos nemokėjmas ir darkymas savuose laikraščiuose yra tikrai *nekultūringas* dalykas. O autoriaus straipsnyje, taip *patriotiškai* parašytame, yra visos devynios galybės tų klaidų! Juk amerikiečiai ir anglai, pastebėję šitokią mūsų raštų ydą, tokį tautos nemokėjimą ar nenorėjimą rūpintis, kad pati mūsų raštų kalba būtų kiek padoresnė ir griaute negriautų taip savo žmonių kalbos taisyklių, — turėtų tikrai priežasties sakyti, kad „tie lietuviai, kaip sau norit, tikrai yra mažos kultūros žmonės“. Čia nieko nepadėtų nė tie vyrai, kurie straipsnio kviečiami tuoj „pasmerkti Lietuvos teršimą“.

Kaip kas autoriaus straipsnyje yra taisytina, — čia turiu savo akivaizdoje tiktai straipsnio *kalbą,* — kalbėti šitoje vietoje nėra laiko, gaila būtų ir burna aušinti: mūsų rašytojai, ypačiai laikraščių rašytojai, savo darbą tikrai eina dirbdami *nekultūringais* keliais: kalbos vadovėlį ir tautos kalbą jie laiko, turbūt, visai *nekultūringu dalyku.* Pats aš, žinoma, visai nesutinku su tokiu mūsų rašytojų savotišku „nusistatymu“...

G. Rutenbergo, Lietuvos žydo, straipsnyje *tokių* kalbos klaidų, kaip tos, kurias čia prikišu J. Besparniui ir daugeliui kitų laikraštininkų, visai nėra. Kalbos klaidų, žinoma, yra šiek tiek ir Lietuvos žydo straipsnyje, bet jos daug mažesnės: G. Rutenbergas kultūringesnis, matyti, ir šituo atžvilgiu.

V. Mūsų krašte, šiaip ar taip, yra daug *nekultūringų* žmonių — daug yra vadinamosios liaudies. Nekultūringieji mūsų krašto žmonės, toji liaudis, minėtuosius posakius (IV) kiek kitaip reikštų. Jie sakytų prireikus, turbūt: a) per *ketverius* metus; b) *nejautrioji (bejausmė)* visuomenė; c) *tuo nesistebėsim;* d) jie dar, *jauni būdami,* vaikščiojo; e) *galiūnų* neišdildyta tauta; f) *mes neturim (mums trūksta, mums nėra)* proto, *mes turime* spaudą ir *žmonių;* g) rinkom po vienas kito (?) vyrus, *pastatyti tiems* (kad pastatytų tuos...); žmonės prikiša, *kad* paskum (paskui) *pasityčioti galėtų*...; griebiasi rankos, *kad neparvirstų ir nesusikultų*...

Iš žmonių kalbos taisyklių, pakliuvusių į kalbos vadovėlius ir šiaip skaitymus, patarčiau šiuo tuo naudotis toliau ir mūsų rašytojams (J. Besparniui ir kitiems). Tik gaila, kad tie žmonės, kuriuos čia *mokytojais* teikiu mūsų „kultūringiems“ žmonėms (įvairių rūšių rašytojams ir šiaip mokslo žmonėms), patys yra *nekultūringi.* Bet ką darysi! Dabar, kada taip trūksta „kultūringam“ kraštui kalbos mokytojų, tenka šio to mokytis „kultūringiesiems“ vyrams moterims ir iš *nekultūringųjų* žmonių!

VI. Esu pastebėjęs, jog kultūringosios tautos rūpinasi kaip reikiant ir kalbos dalyku: anglas, prancūzas, vokietis, lenkas... stengiasi ir kalbėti rašyti visai žmoniškai ir kultūringai. Mes to kultūringumo, deja, maža teturime. Šituo atžvilgiu mes esame, kaip sau norite, tikrai *nekultūringi*...

VII. Nebūkim „kultūringi“, būkim kultūringi! Tada ir kiti nelaikys mus pusbarbariais, nekultūringais, nemokančiais kultūringai gyventi visuomenės gyvenime žmonėmis.

Būkim kokie norim rodytis ir kokie paprastai dedamės — ir būsim visai geri ir, gali būt, *kultūringi* žmonės. Metas būtų ir į šitą dalyką imt tikrai *kultūringai* žiūrėti — bent tiems, kurie valdžios vadžias savo rankose laiko. Taip sakydamas, turiu galvoje tuo tarpu visų rūšių *rašytojus, laikraštininkus,* įvairius *mokytojus* ir šiaip *kultūros darbo žmones.*

Rygiškių Jonas.

[1923 m. „Lietuvos Žinios“ N 219].

1924

Del pirmųjų pirmojo mūsų dienraščio žingsnių.

1904 metais ir aš esu kiek žengęs tuos žingsnius.

Jau Šiauliuose gyvendamas — baigdamas ar baigęs savo priežiūros metus — patyriau, jog leista mums pagaliau spauda, ir netrukus sužinojau, kad P. Vileišis ima netrukus ir dienraštį leisti Vilniuje. Buvau jau beveik visai laisvas: turėjau tik raštu prisižadėti dar penkerius metus nevažinėsiąs į sostines. Į dienraščio darbą ir aš buvau pakviestas. Buvau pasiryžęs ir be to keltis į Vilnių.

Nuvykau į Vilnių, pasimačiau ir pasikalbėjau apie tolesnius projektus su Vilniškiais, pasižinau arčiau su P. Vileišiu, su jo projektu ir lūkesčiu. P. Vileišiui, rodos, pats patariau kviesti į redakcijos darbą Pov. Višinskį, J. Kriaučiūną... Kalbėdamas apie J. Kriaučiūną, apsukrų savo draugą, buvusį kiek laiko ir „Varpo" redakcijoje, turėjau galvoje, bent tuo tarpu, daugiausia laikraščio administraciją. Netrukus buvo sugalvota administracijos dalykas pavesti G. Landsbergiui.

Aš, P. Višinskis, J. Kriaučiūnas ėmėm vis rimčiau ir rimčiau, dažnai ir labai karštai, kalbėtis apie dienraščio dalyką, programą, darbą; su mumis vis labiau ir labiau, vis smulkiau, kalbėjo apie tą dalyką P. Vileišis. Buvo jau aišku, jog mes, tie trys rašto žmonės, sudarysim dienraščio redakcijos branduolį, kurs ims jį dirbti su P. Vileišiu, — laikraščio įsteigėją mes patys, tie trys branduolio žmonės, laikėm daugiausia būsimuoju leidėju. Aišku buvo ir tai, jog tarp mūsų visų daug yra skirtumų ir jog mes kiekvienas, pradedant nuo paties redaktoriaus, mūsų laikomo „leidėjo" ir baigiant kiekvienu iš mūsų trijų, turim visai skirtingų tam darbui pažiūrų... Anksčiau vieno kurio darbo mes visi nebuvom dirbę draugėje ir vienas kito kaip reikiant nepažinom. Į dienraščio darbą susispietėm tik p. Vileišio kviečiami; pačiam P. Vileišiui rodėsi, jog čia reikia tiktai gerų norų — ir mes, jo vadovaujami, tikrai išjudinsim savo žemę su visais jos luomais ir srovių srovelėmis. P. Vileišio klysta: bendrą tautos ir krašto darbą mes tada dar prasčiau mokėjom dirbti niekaip dabar.

Po kelių mūsų ir mano paties pasikalbėjimų su redaktorium, prieš pasirodant pirmajam „Vilniaus Žinių" numeriui,

aš išstojau iš redakcijos, palikdamas redakcijoje, jos priešakyje, prie P. Vileišio tiktai Višinskį su Kriaučiūnu; dirbti ir toliau dirbau redakcijos darbą, tik sprendžiamo balso nenorėjau turėti pačioje redakcijoje. Pora mano straipsnelių, parašytų Redakcijos vardu, yra ir pirmajame numeryje; šį tą parašydavau ir toliau dienraščiui, bet kokios sprendžiamos reikšmės redakcijoj neturėjau ir jos neieškojau; į laikraščio kalbos dalykus galėjau kištis tiek, kiek manęs paklausydavo vienas kuris redakcijos žmogus; aš buvau pasiėmęs ar apsiėmęs tiktai feljetonų redagavimą ir rūpinimąsi, kad jų būtų redakcijai kiek reikiant; į feljetonų kalbą galėdavau savo nosį kišti kiek reikiant.

Sunkus buvo dienraščio gimdymas visais atžvilgiais; turėjom kiekvienas savo atskirų nuomonių ir jas kiekvienas gynėm be atodairos, ne taip, kaip turi dirbti jaučiai, kuriems tenka vienas jungas traukti ariamoje žemėje.

1904 m. 9 (22) XII, pagėręs ar pavalgęs pusryčių, nuskubėjau neiškentęs į „Vilniaus Žinių" spaustuvę ir aš — dienraščio gimdyti ar jo gimtuvių laukti. Visą dieną išbuvau spaustuvėje. Parėjau tik 10 (23) XII su pirmuoju — dar negirdėtu neregėtu pirmuoju dienraščio numeriu. Visą naktį buvau spaustuvėje su G. Landsbergiu, J. Kriaučiūnu, M. Kukta (spaustuvės metrampažu), laikraščio bendradarbiais ir rinkėjais. Naktį, bekoreguojant atskirus straipsnelius, J. Kriaučiūnas kyštelėjo pagaliau gautą iš pačios redakcijos „Vilniaus Žinių" galvą, visą jų antraštę, kokia buvo išėjusi iš P. Vileišio redakcijos ir priežiūros. Toje antraštėje, tarp atskirų žodžių, krito Kriaučiūnui, kaip ir man, į akį keli žymūs žodžiai, kurių norėjo būtinai pats redaktorius ir kurių nenorėjau tam reikalui aš su kitais pirmaisiais redakcijos bendradarbiais. Tie žodžiai buvo antraštės „pėtnyčia" ir „Vilniaus Žinių" prekė. Paties redaktoriaus, perimt spaustuvėje tą numerį, nebuvo. Nusprendėm, kad laukiamojo mūsų dienraščio galva, šiaip ar taip, turi būti padoresnė: tų dviejų žodžių vietoje ėmiau ir įrašiau savo galvon neiškentęs, kitų nesipriešinamas, pačioj antraštėje penktadienį ir kainą (prekę), nors gerai žinojom, kad pats redaktorius nori būtinai pėtnyčios su preke jų vietoje. Beplušant, besvyrinėjant spaustuvėje išėjo pagaliau ir pirmasis lietuvių dienraščio numeris. Apsidžiau-

gėm, sveikinom vieni kitus, verkėm iš džiaugsmo, bučiavomės... Taip susilaukę ryto, išsiskirstėm. Pasilsėję, kiek atsipeikėję ir vėl ėmėm savo naująjį ir neįprastą darbą dirbti.

Jau antrajame numeryje, išėjusiame gruodžio m. 11 (24) d., buvo rašoma antraštėj s u b a t a (šeštadienis)... Straipsniuose, jų antraštėse ir kitur buvo įsakyta vartoti „k a i n ų" vietoje tiktai „p r e k ė s", bet pačiuose straipsniuose, jų turinio tekste, atskirų žmonių rašiniuose žodžiai „kaina" ir „prekė" buvo vartojami dabartine savo reikšme. Taigi del kalbos mažmožių jau pačioje darbo pradžioje nemokėjome sutikti, vieni kitiems nusileisti.

Netrukus išstojo iš redakcijos P. Višinskis, kiek laiko pabuvo įstojęs į redakcijos darbą A. Smetona; netrukus aš pats visai išėjau iš redakcijos darbo; įsigalėjo joje kurį laiką J. Kriaučiūnas, žmonės vis keitėsi ir keitėsi...

Dirbti bendrą darbą draugijoje, dirbti tą darbą vyriškai, kultūringai, mums jau pradžioje patys tie „prakeiktieji kalbos dalykai" neleido, vieni tie mažmožiai: del jų, ir ne tiktai jų, jau pradžioje smarkiai spyriuodavomės nemokėdami ir del jų vieni kitiems nusileisti, nors bendrajam darbui tas būtinai buvo reikalinga.

Kad kas iš to pirmojo dienraščio straipsnių ir straipsnelių imtų pagaliau ir iškeltų objektingai ar bešališkai visas tas mūsų nesantarvės ligas ir rastų kokį gerą vaistą joms gydyti, tas labai naudingą darbą padirbtų mūsų visuomenei, ir jam medicinos fakultetas už tą išradimą mažių mažiausia turėtų duoti daktaro laipsnį: jis išmokytų mus atskirti mažmožius nuo stambmenų, del pačių mažmožių nesibarti ir visai kultūringai dirbti bendrą savo visuomenės darbą. Tas žmogus pavarde bus, man rodosi, K u l t ū r a. *J. Jablonskis.*

[1924 m. „Krivulė" N 4].

Del vieno reikšmingo vardo.

Nesenai laikraštyje teko man kiek daugiau patirti apie „Lietuvos Karininkų R a m o v ę"; ten, kaip rašė laikraštis, buvo priimami ir brangūs mūsų svečiai, viso pajūrio karininkų atstovai, su jais buvo širdingai ir rimtai mūsų pasikalbama... Toji „ramovė", taip rimtai pradžioje pasirodžiusi, sudomino ir mane, kalbininką, ir ėmiau ieškoti tikresnių apie ją žinių. Su-

sidomėjęs jos dalyku, gavau kiek vėliau paskaityti ir vieną Krašto Apsaugos įsakymą, išleistą Rikiuotės skyriui (Nr. 56). Ministerio įsakyme ten tiesiog pasakyta: „Visi Lietuvos karininkai, einą didžias savo darbo pareigas Tėvynei, sudaro paties to darbo ir savo reikalui vieną tvirtą dvasios šeimą-draugiją. Tos šeimos-draugijos branduoliu, tarp ko kita, privalo būti Lietuvos karininkų K l ū b a s. Tame savo branduolyje karininkams turi būti r a m u, malonu, jauku; čia mes, karo darbo draugai, turim rasti visuomet ir savo poilsio ramybės vietą, kurioje gali ir turi tvirtėti, augti, rimtėti mūsų karo dvasia; tame ramiame savo poilsio ir pramogos branduolyje turim palengva ir save auklėti — eiti vis geryn tolesniam Lietuvos gyvenimui. Kalbant apie tą mūsų dvasios branduolį, karininkams privalo stovėti akivaizdoje dažnai ir šventoji mūsų senovės prieglauda, vadinta R a m o v e ar Romove, Ruomuva... Vadinti toliau šitą vietą K l ū b u yra del įvairių priežasčių ir nepatogu: šis vardas paprastajame gyvenime yra gavęs ir tam tikros netinkančios kalbamajam mūsų dvasios branduoliui reikšmės.

Kad šitą aukštą tų mūsų rūmų pareigą ir reikšmę galėtumėm visada turėti galvoje, kad dvasios sąryšį tvirčiau jaustumėm ir su garbingąja mūsų praeitimi, Klūbo Seniūnų Tarybos prašomas, įsakau tą vadintąjį ligi šiol „Karininkų Klūbą“, tą mūsų šeimos-draugijos centrą, vadinti toliau „Lietuvos Karininkų R a m o v e“.

Visą įsakymą išrašiau pažodžiui, — žinojau, kad jis nėr slėpinys, — nes man jame, tarp ko kita, ir vienas reikšmingas žodis (vardas) labai krito šiuo tarpu į akį. R e i k š m i n g u o j u v a r d u, pasakytu mano straipsnelio antraštėje, laikau, žinoma, čia tą „Ramovę“. Man, ramiam piliečiui, tas vardas ypačiai tinka, gali būt, del to, kad ir pats turiu sūnų karininką, kuriam, kaip ir jo draugams, tikrai linkiu ir pats tvirtėti, augti, rimtėti — vis geryn ir geryn eiti mūsų krašto gyvenimui. Apsaugos Ministeris savo įsakymo motyvuose kalba, tarp ko kita, ir apie senovės „R a m o v ę ar Romovę, Ruomuvą“, bet tą vardą jis tik savo įsakymo gale atsimena: jam rūpėjo, matyti, daugiausia, r a m i e s i e m s, jaukiesiems karininkų rūmams, tam jų branduoliui, tiktai vardas visai padorus duoti.

Man, kalbininkui, pykti šiuo tarpu netenka, del to vardo nesibarsiu: šiuo straipsneliu tą vardą panorau tiktai aikštėn iškelti visuomenei ir tuo pat išreikšti noro, kad į šitą „mažmožį“ ir kiti rimtai pažiūrėtų (mes turim tikrai vis sveikyn ir rimtyn eiti visame savo gyvenime). J. Jablonskis.

[1924 m. „Lietuva“ N 126].

A. † A. Kazimieras Būga. [15]

Kaz. Būga gimė 1879 m. spalių 25 (sen. kal.) dieną Pažiegėje (Dusetų par., Zarasų apskr.). Pirmuosius mokslus ėjo namie, savo valsčiaus ir apskrities mokyklose. 1892 metais, tėvo nuvežtas į Petrapilį, išėjo šv. Stanislovo bažnyčios triklasę mokyklą, iš kurios tuoj įstojo į šv. Kotrynos 4 klasių mokyklą; ją baigęs, stojo į Petrapilio kunigų seminariją, bet seminarijoje vienus metus teišbuvo. Nuo 1899 m. prasideda savarankiškas K. Būgos gyvenimas.

Po kiek laiko kun. A. Dambrauskas, prof. kun. P. Būčys ir kun. J. Tumas, rodos, pirmieji pastebėjo, kad Būgai ypačiai rūpį kalbos dalykai, kad Būgos apie juos giliau nusimanoma, kad tais dalykais jo ir sergama. Toliau Būga pasižįsta su Ed. Volteriu ir Kaz. Jaunium. Susiartinęs 1902 m. su Jaunium, Būga tampa jo sekretorium; besekretoriaudamas suvartoja iš Jauniaus kalbos mokslo visa, ką galėjo prie jo bedirbdamas ir su juo besikalbėdamas prieiti, suprasti, patirti.

Išlaikęs 1905 m. Petrapily egzaminus iš viso gimnazijos kurso, Būga tais pačiais metais stoja į Petrapilio universitetą, į filologijos skyrių. Dar tebestudentaudamas parašo „Aistiškus studijus“, būdamas Kaz. Jauniaus didžiulėje įtakoje. Begyvendamas Petrapily ir bestudentaudamas tenai arčiau sueina su žymiaisiais to laiko indoeuropiečių kalbos tyrėjais — su akademikais Fil. Fortunatovu ir Al. Šachmatovu, su prof. Baudouin de Courtenay...

Naudodamasis Petrapilio knygynų šaltiniais, minėtųjų mokslo žmonių patyrimais ir savo paties pastebėtais Lietuvoje žmonių kalbos dalykais, Būga ima dar giliau, dar rimčiau tirti mūsų kalbą, ypačiai jos etimologijos dalykus, žodyną ir kitus gilesnius lyginamojo kalbos mokslo dalykus, susiduriančius šiaip ar taip su visu lietuvių kalbos mokslu, su to mokslo reikšme mūsų istorijai ir t. t.

Nuo 1909 metų Būga atsideda ypačiai mūsų kalbos žodynui. 1912 m. iš Mokslo Akademijos gauna jis suredaguoti ir išleisti antrąjį tomą A. Juškevičiaus žodyno. Tarp 1905—1913 metų ypačiai daug medžiagos tam žodynui surenka Būga savo kelionėse po Lietuvą. 1914 metais nemaža medžiagos tam pačiam žodynui, mūsų senovinei kalbai, Būga surenka ir Karaliaučiuje (universiteto knygyne). 1916—1919 m. Būga daug dirba to paties žodyno reikalui jau Permės universitete profesoriaudamas.

(Būga tam tikru laiku buvo baigęs Petrapilio universitete mokslą, paliktas prie universiteto, išlaikęs atsakomąjį magisterio egzaminą, kiek laiko privatdocentavęs Petrapily...).

1920 m. Būga su savo žodyno skryniomis pargrįžta į Lietuvą. Čia Švietimo Ministerija tuojau paveda jam suorganizuoti lietuvių kalbos žodyno leidimą. Kaune Būga su keliais kitais mokslo žmonėmis sudaro tuojau, Švietimo Ministerijos kviečiamas, Sociologijos, paskum Humanitarų fakulteto branduolį: iš to branduolio dygsta palengva visa tolesnė Humanitarų fakulteto sudėtis.

Antrasis A. Juškevičiaus žodyno tomas, Būgos redaguotas, pernai tėra išėjęs Petrapily. Jame daug yra paties Būgos priedėlių ir pataisų. 1924 metų pradžioje pasirodė ir K. Būgos sudarytasis „Lietuvių kalbos žodynas" (I-sis sąsiuvinis, ligi žodžio *ančtraukas)*...

Šių metų gruodžio 2 d. Būgos nebetekome — mirė Karaliaučiuje.

K. Būga buvo vienintelis mūsų kalbotyros specialistas. Tam mokslui visiškai atsidėjęs, Būga tyrė visos lietuvių giminės (visų aisčių) kalbą. Tirdamas tą kalbos mokslą plačiai ir giliai, Būga rūpinosi suvartoti jam visa, ką gali duoti gyvoji mūsų kalba, jos istorija, šaltiniai ir lyginamasis indoeuropiečių kalbos mokslas su didžiausiais savo specialistais.

Su K. Būga mūsų kalbos mokslas nustoja pagrindinio savo šulo, didžiojo savo tyrėjo. To šulo, drauge su mūsų kalbos mokslu, nustoja ir visas lyginamasis indoeuropiečių kalbos mokslas, daug ką semiąs iš mūsų kalbos. To didžiojo savo šulo nustoja ir mūsų Universiteto Humanitarų Fakultetas, mūsų kalbos mokytojai, kalbos mokslo jaunuomenė, visa Lietuva...

Kaip čia ką pradėsim tame moksle nebeturėdami K. Būgos — man, seniui, sunku ir suprasti: be Būgos gilesnis ir tvirtesnis tas mokslas lyg nebegalimas... Bet dirbkite, seniai ir jaunesnieji mokslo žmonės, — kalbos profesoriai, mokytojai ir kalbos mokslo nykštukai, — dirbkite vyriškai, nenuleisdami rankų, ir tuo bent kiek, kad ir taip vėlai, atsilyginkit tam, taip anksti atsiskyrusiam iš mūsų tarpo didžiuliam mūsų kalbos mokslo darbininkui! Tiek tuo tarpu.

Liūdna, skaudu! *J. Jablonskis.*

[1924 m. „Švietimo Darbas“ N 11].

Vincą Kudirką atsiminus.

V. Kudirką, tą didįjį mūsų darbininką, šiandien atsimename ypačiai del to, kad dabar sukanka 25 metai nuo jo mirties. Dabar jo atsiminimams paskirtas ir „Vinco Kudirkos jubiliejinis Varpas“, kuriame to žmogaus draugai ir šiaip veteranai duoda visą pluoštą žinelių iš jo gyvenimo ir darbų.

Sunku šiandien man šaltai ir kalbėti apie tą didįjį mūsų žmogų, taip gražiai skambinusį varpą tiems, kuriems reikėjo tada į darbą keltis iš miego ir kurie kitus į tą darbą turėjo kelti. Šiandien užteks tik dar kartą paminėjus laikrašty, kad tas brangusis mūsų rašytojas ir kėlėjas tikrai išsijuosęs dirbo darbą, kuriuo mes dabar nė naudotis nemokame kaip reikiant, laisvėje gyvendami.

V. Kudirka didįjį savo darbą dirbo raštais ir žodžiu tada, kada tas darbas engėjų buvo mums draudžiamas, smerkiamas, kada šalia tų jo darbo niekintojų jis matė prieš save jau ir giltinę jam į akis žiūrint. Sau pačiam iš to pavojingojo darbo jis nieko nelaukė: tą darbą dirbant, jam rūpėjo tiktai gyvas mūsų visuomenės dalykas, mūsų krašto kėlimas iš miego, žadinimas ir švietimas. Kito žmogaus, tiek dirbusio sunkiausiose aplinkybėse, dirbusio tiktai kitų gerovei, aš tuo tarpu, kad ir senas esu, nepažįstu; kito žmogaus, taip brangintino del to darbo Lietuvos visuomenei, irgi nematau tuo tarpu.

Šiandie, atsiminus tą brangųjį žmogų, man į galvą ateina ir keli didieji mūsų didžiojo darbo žmonės, nesigailėję savo sveikatos del to, ko mes dabar nė branginti kaip reikiant, rodosi, nemokame. Ypačiai šiandie atsimenu nesenai dirbusius su mumis Motiejų Lozoraitį, Joną Katelę, Povilą Višinskį...

M. L o z o r a i t i s, „Varpo“ ir šiaip „varpu“ skambintojas, doriausias, padoriausias, tiesiausias ir didžiausiojo takto žmogus, tik sunkios ligos prispaustas turėjo be laiko atsiskirti iš didžiojo darbo žmonių eilės, pavesdamas brangųjį savo darbą kitiems, — ir tiems, kurie ne visai kultūringai ir beveik nemokamai jį dirbame.

Tos rūšies dorųjų darbo žmonių mūsų krašte dabar beveik nematyti, nors jie ypačiai dabar mums labai reikalingi būtų.

Kun. J. K a t e l ė, Panemunėlio klebonas, tais laikais, kada Lietuvoje ir spaudos žodis buvo ginamas, kada ir abėcėlės reikėjo slėpti nuo žandarų, v i s u s savo parapijos žmones išmokė ne tiktai skaityti, bet ir rašyti. Apie tai, kaip jis tą mokytojo darbą dirbo, čia nekalbėsiu. Tik paminėsiu, kad tą mokytojo darbą dirbo ir mokėjo dirbti jis tada, kada sunkiausia buvo tas darbas dirbti. Tą darbą dirbo jis taip, kaip mes nė vienas nemokam dabar dirbti. Kito tokio m o k y t o j o, taip atsidėjusio brangiajam visuomenės darbui ir taip mokamai jį dirbusio, aš dar nepažįstu. Visuomenė apie jį beveik nieko nežino.

Trečiuoju smarkiausiuoju šios rūšies darbo žmogum laikau P. V i š i n s k į. Jaunoji Lietuva jo laikais neturėjo rašytojų, raginančių kitus savo raštais į krašto ir tautos darbą žmonių; inteligentų vyrų (lietuvių) beveik nebuvo tuomet Lietuvoje. Supratęs tą mūsų reikalą, jis ypačiai moteris, kur gabesnes, — jos taip nebėgdavo iš Lietuvos, — ragino stoti į mūsų literatūros darbą, ragino mokytis to darbo ir dirbti jį. Del to jo suraginimo ir mokėjimo suraginti mes ir dabar tebeturime kelias rašytojas, daug dirbusias ir tebedirbančias mūsų raštų dirvoje. Jo paraginta ir sužadinta stojo į raštų darbą ir Ž e m a i t ė. Jo laikais reikėjo rūpintis, kad rusų vyriausybė leistų mums pagaliau čia, šioje pusėje, spausdintą savo žodį turėti, — ir kas taip smarkiai ir energingai yra del to žodžio laisvės kovojęs Lietuvoje nuėjusiais net ligi Senato keliais? Jo vieno čia labai daug buvo padaryta. Teatras anais laikais Lietuvos gyvenime labai didelį darbą galėjo nudirbti — ir čia Višinskis daug, labai daug energija, apsukrumu, darbu ir menkutėle kūno sveikata padarė savo kraštui. Taip įvairų darbą dirbdamas, — maža tebuvo darbo žmonių, — jis labai daug rašinėjo ir į lietuvių užsieninius laikraščius; jis labai daug yra ir platinęs laikraščių tarp tų, kurie jo į darbą buvo

šaukiami. Taip nesigailėjusių savo sveikatos del visuomenės darbo nedaug terasime dabar, pasidairę po šiek tiek ir šiaip taip krutančius mūsų visuomenės „veikėjus“.

Atsiminęs šiandien mūsų didįjį, taip anksti nunykusį V. Kudirką ir tris kitus minėtuosius visuomenės darbininkus, galiu tik kviesti ir visuomenę eiti jų pėdomis, gal jau kitais keliais, jau laisvame savo gyvenime, kultūringai suprasti gyvą savo krašto reikalą ir jau viešai ir susibūrus stoti į tautos ir krašto darbą.

Tų didvyrių atisiminimas tenepraeinie tuščiomis: ir Kudirka ir kiti tos rūšies darbo žmonės yra to verti, to yra vertas ir kultūros darbas, skiriamas būsimosioms krašto kartoms ir šių dienų gyvenimui. Tos rūšies žmonėmis turime ir mokamai rūpintis — neduoti jiems veikiai išnykti iš savo visuomenės darbo, turime ilgiausiai juos išlaikyti tam darbui. Metas jau nebesitenkinti tuo, kad geruosius savo krašto diegus, nudžiūvusius be laiko, tik gražiais žodeliais stengiamės paminėti. Esame juk laisvo krašto piliečiai — turime mokėti kultūringai gyventi, kultūringai naudotis įgytąja laisve ir tausoti visa, kas to krašto gerovei ir laimei tikrai reikalinga.

J. Jablonskis.

[1924 m. „Lietuva“ N 259].

Keli draugo atsiminimai iš V. Kudirkos gyvenimo.

1879 metais, besimokydamas Mariampolės gimnazijoje, priėjau 7-ją klasę. Tais pačiais metais rudenį, tuoj po vasaros atostogų, į tą pat klasę įstojo be kokio egzamino ir Vincas Kudirka, išbuvęs lygiai dvejus metus Seinų seminarijoje. Prieš dvejus metus jis buvo baigęs Mariampolėje šešias gimnazijos klases. Gimnazijos mokytojai jį, gabų gyvą mokinį, dar galvoj tebeturėjo ir priėmė dabar į tolesnę klasę be kokio egzamino. Jei buvo koki egzaminai padaryti, tai jie ir V. Kudirkai ir mums, būsimiems Kudirkos draugams, praėjo nejučiomis, bent V. Kudirka nesiskųsdavo paskum egzaminavusių jį mokytojų reiklumu ir pats apie tuos egzaminus nieko mums nesakydavo.

Anksčiau su V. Kudirka nebuvau pasižinęs, tik daug buvau apie jį girdėjęs: jo būta ir pirmiau labai žymaus mokinio;

ne tiktai mokiniai su mokytojais, bet ir šiaip jau miestas jį tebeturėjo galvoje ir šį tą apie jį pasakodavo.

Tuoj pradžioje, atsimenu, kiek arčiau su juo suėjęs ir susitikęs kartą klasėje, paklausiau, ar daug naudos turįs iš seminarijos mokslo. Paklaustas tuoj pasakė, kad buvimas seminarijoje esą jam ne be naudos: dabar bent žinosiąs, jog žmogaus siela tikrai nemirtinga; seminarijoj daug tekę apie rimtesnius dalykus imt galvoti, pagaliau ir pati seminarijos disciplina, aišku, nebūsianti be naudos tolesniam gyvenimui... Atsakydamas į nepaprastą tuoj pradžioje mano klausimą, Kudirka kalbėjo, man rodės, visai rimtai. Daugiau apie šitą dalyką nėr tekę man su Kudirka kalbėti.

Gimnazijoj su V. Kudirka, naujuoju savo draugu, gyvenau, kaip ir visi kiti mano draugai, visai gerai, nors nebuvau jo visų dienų nepakeičiamas draugas: pats aš buvau jau tuokart „klasikas“, man rūpėjo savotiškai senovės kalbos, — turėjau gerų mokytojų tiems dalykams, — jam, buvo matyti, ypačiai tiko literatūros dalykai, poezija, muzika...

Apie artimesnius mokyklos dalykus pasikalbėdavova gana dažnai. Kokių griežtų skirtumų tarp mudviejų nebūdavo, bartis ar spyriuotis netekdavo. Vasiljevas, rusų kalbos mokytojas, tuoj pradžioje ėmė skirti iš kitų jo rašinius: rasdamas pradžioje daug „polonizmų“ jo rašiniuose, Vasiljevas jo rašinius vis delto pagirdavo klasėje, nes tie rašiniai, kaip pažymėdavo Vasiljevas, būdavę sklandūs, turiningi ir tikrai mokamai parašyti. Netrukus ir tų „polonizmų“ V. Kudirkos rašiniuose vis mažiau ir mažiau rasdavo mokytojas. Vasiljevas, sugrąžindamas mokiniams rašinius klasėje, kartais patardavo prastesniems mokiniams paskaityti ir V. Kudirkos rašinį, dabar Vasiljevo Kudirkai grąžintą. Tas Vasiljevas tikrai buvo geras mūsų mokytojas (rusų kalbos ir literatūros).

Draugai ir mokytojai į V. Kudirką, rodos, niekad nesišnairuodavo, niekas jam nieko negalėdavo prikišti. „Kalte kalti“ jam nieko nereikėdavo; mums rodėsi, kad jam, pamokoms prirengti, vadovėliai tereikia pavartyti, kiek paskaityti, šyptelėti ir pagalvoti.

Gimnazijoje tais laikais buvo gimnazistų orkestras; jame žymus žmogus buvo ir V. Kudirka. Žymus jis buvo tada ir šiaip mūsų gyvenime. Jis buvo laukiamas ir malonus svečias visur įžymesniuose miesto namuose, lenkų draugijose: džen-

telmenas, sąmojingas, gražus juokdarys, mokąs ir sugebąs dažnai ir pašokti, nekvailas jaunikaitis patikdavo ir vyresniesiems šeimos nariams ir panelėms, juo labiau, kad lenkų kalba su literatūra buvo jam beveik savi dalykai.

Dar septintoje, rodosi, klasėje V. Kudirka pradėjo leisti gimnazistų laikraštėlį „Kłamstwo" (m e l ų laikraštėlį).

Tik žiūriu — vieną kartą ėmė ir pasirodė ta „Kłamstwo". Jos prakalboje, V. Kudirkos parašytoje, buvo pažymėta, kad „Kłamstwoje" būsią daugiau t i e s o s nekaip jos yra Varšuvos „Prawdoje" (Tiesoje), ėjusiame tuo laiku Varšuvoj Swiętochowskio laikraštyje: V. Kudirkai, tuoj grįžusiam iš Seinų seminarijos į gimnaziją, toji „Prawda", bardavusi dažnai ir kunigus, nepatikdavo.

„Mūsų" laikraštyje, toje „Kłamstwoje", būdavo daug lengvų skaitymėlių su poezijos ir šiaip literatūros dalykėliais. Mokiniai, lenkai ir lietuviai, — aukštųjų klasių visi lietuviai mokėdavom jau lenkiškai, — džiaugdamiesi ir gėrėdamiesi skaitėm tą „Kłamstwą". Miesto mergaitės irgi mums pritardavo. Daugelis mokytojų apie laikraštį žinodavo, bet tylėdavo, ir gimnazijos valdžia gimnazistų del jo nebardavo. Man pačiam, kaip dabar rodos, geresnio laikraštėlio mūsų gimnazistai neprasimano. Ir dabar, atsiminęs tą laikraštėlį, gerai nusiteikiu ir šyptelti noriu. Beveik visas laikraštėlis buvo vieno Kudirkos darbo; jo sąmojo ir literatiškumo poezijos buvo pilna ta „Kłamstwo". Išlikę gyvi draugai, gali būt, ir tur vienas kitas atskirą laikraščio numerį, bet kur dabar juos suvaikysi po tiek metų, jei dar kas ir gyvas yra išlikęs lig šiol!

Gimnazijoje buvo einamas ir lietuvių kalbos mokslas: vieną kartą savaitėje Vincas Staniškis ką-ne-ką su mumis skaitydavo, lyg aiškindamas, lyg šiaip atmindamas mums vieną kitą gimtosios kalbos mažmožį. Kokios sistemos tame moksle nebuvo, apie lietuvių kalbos gramatiką ir kalbos taisykles, rodos, nieko negirdėdavau iš savo mokytojo. Mokytojas tik paaiškindavo mums vieną kitą „žemaitišką" žodį. Tam „mokslui" neturėjom nė vadovėlių: lietuvių kalbos tekstai šioje pusėje buvo jau r u s ų raidėmis spausdinami, mokytojas paskaitydavo mums kokį senesnį mažmožį; pačios pamokos rimtesnių galvojimų apie kalbos dalyką ir jos reikšmę mums nesukeldavo... Mums, būsimiesiems studentams, reikalingas buvo tik lietuvių kalbos pažymys (atestate), be kurio negalėda-

vom paskum naudotis tam tikromis stipendijomis Maskvoje ir Petrapilyje.

Lietuvių kalbos aukštosiose klasėse „mokydavosi“ beveik visi lietuviai, jos „mokiausi“ ir aš su V. Kudirka. Vienu kitu išgirstu per pamoką savo kalbos žodeliu ar pasakymu pasinaudodavom paskum draugai ir savitarpio pašnekesiuose: draugai, lietuviai ir lenkai, ne gimnazijos rūmuose, šnekėdavomės tarp savęs paprastai lenkiškai. Lietuvių kalba „rimtam inteligentui“ lyg nepritikdavo...

Del lietuvių kalbos dalyko lietuviams tekdavo kartais ir kiek rimčiau imt galvoti. Jau girdėdavom apie J. Basanavičiaus prasimanymus, apie tai, kad jis norįs lietuvių kalbą ir į literatūros kalbą įtraukti, kad imąs net drąsiai lietuviškai šnekėti su kitais mokytais lietuviais. Iš jaunuolių Lietuvos inteligentų mieste pasisukdavo kartais dvasinės Akademijos auklėtinis, baigęs Mariampolės gimnaziją, Petras Kriaučiūnas. Mieste, kur užeidamas, gatvėse ir krautuvėse, jis garsiai jau kalbėdavo lietuviškai ir gindavo, kur reikiant, lietuvių kalbos dalyką. Gimnazijoj būdamas nei aš, nei V. Kudirka jo arčiau nepažinova. Iš to, ką to laiko inteligentai (ponai, kunigai) apie jį kalbėdavo, ir mudu išrasdavova, kad jis, taip smarkaudamas, vis delto negerai daro: sakydavom (ne tiktai mudu), kad mūsų literatūros kalba turinti būti lenkų kalba, kad svajoti apie kokį iškėlimą lietuvių kalbos į visus mokslo, literatūros ir šiaip gyvenimo reikalus yra, mažių mažiausia, neišmintinga ir nerimta. Mūsų raštų kalba, sakydavomės, turinti būti ta pati, kuria rašomi dabar lenkų laikraščiai, kuria buvo parašyti Mickevičiaus, Kraševskio ir kitų tokių žmonių veikalai. Sakydavom, kad Petro Kriaučiūno ir kitų tokių — jų buvo labai maža — naujienos esančios labai nesveikos. Tas naujienas V. Kudirka kartais kokiu pasiutimu („szaleństwo“) tiesiog vadindavo, — su tuo ir aš sutikdavau, atsakydamas pasikalbėjime Kudirkai; tų savo pažiūrų draugų tarpe drąsiai mes negindavom, del jų nesibardavom. Tas „naujienas“ tik niekindavom, ir gana. Tarp draugų buvo ir tokių, kuriems, matyti, naujovės apaštalai gana patikdavo, bent nieko jie nesakydavo prieš tos naujosios evangelijos skelbėjus — toks buvo, kiek dabar atsimenu, mano draugas J. Kaukas (iš Penkvalakių kaimo, netoli Pilviškių). Kaukas mėgdavo ir daugiau nekaip

vieną kitą lietuvišką žodelį įterpti į paprastąją savo kalbą; bet ko nors iš tikrųjų ginti ir tvirtinti šiuo reikalu ir jis neišdrįsdavo.

Kol buvau gimnazijoj, mokiniai lietuviai savo tarpe kalbėdavosi, kaip jau sakiau, paprastai lenkiškai. Taip darydavo, tik nuosekliai ir kiek smarkiau už kitus, ir V. Kudirka. Baigęs gerai gimnaziją (su sidabro medaliu), jis galėjo įstoti į Maskvos universitetą ir gauti ten tuojau arba po kiek laiko stipendiją. Bet rusų miestas jo netraukė į save: jis verčiau norėjo būti lenkų centre, Varšuvoje, kad ir sunkesnis ten laukė jo gyvenimas (be stipendijos), ne kaip Maskvoje. Pats aš buvau mažesnis „lenkas" — ir į Maskvą išvažiavau; kiek skyriausi nuo V. Kudirkos, bet nei aš jo nebariau, nei jis man kokių priekaištų nedarė.

Taigi, baigęs gimnaziją, nuvažiavau studentauti į Maskvą. Ten radau jau lietuvių draugiją. Šalia jos, toliau nuo jos, buvo ir lenkų studentų draugija. Aš įstojau į lietuvių draugiją, vienas mano gimnazijos draugas lietuvis (K. Markauskas) įstojo į lenkų draugiją; ir čia pradžioje gana šaltai pažiūrėjau į savo draugo pasielgimą — su juo nesusipykau, jo neišbariau, santykių su juo nenutraukiau... Bet gyvenimas Maskvoje, tarp lietuvių draugų, kurių tarpe radau jau J. Šliūpą, tuoj mane perdirbo — po kiek laiko jaučiausi jau visas „lietuvis". Rašinėtis su V. Kudirka, senuoju savo gimnazijos draugu ir bičiuliu, lyg nedrįsau — nenorėjau jo mokyti, barti ir į tikrąjį kelią vesti tokioje vietoje, kur nėra smarkesnio lietuvių būrelio (studentų draugijos), griežtai perdirbusio mane. Po kiek laiko, antraisiais, rodosi, metais, V. Kudirka, atsiminęs seną savo draugą, parašė man į Maskvą trumpą laiškelį. Paklausęs keliais žodeliais apie mano draugiją, Lietuvos studentų būrelį („jak się ma wasze towarzystwo wzajemnej adoracji?"), jis davė savo adresą, davė suprasti, jog reikalingas jam draugo atsakymas... Pagyvenęs ilgiau Maskvoje ir visai atvirtęs nebegalėjau šaltai atsakyti ir šiuo tarpu gražiai keliais žodeliais pašnekėti apie tą naująją mano draugiją. Ėmiau ir parašiau lietuviškai smarkų laiškelį senam savo draugui. Atsakymo iš Varšuvos nebebuvo. Paskum, kai buvau jau trečiajame kurse, pasirodė užsieniuose „Auszra", jos pirmąjį numerį tuoj gavome Maskvoje; netrukus, kiek vėliau, užėjo ją ir V. Kudirka (Lietuvoje). Perskaitęs ir radęs joje naują evan-

geliją, V. Kudirka... susiprato negerai daręs, atsivertė ir, būdamas jautrus, sąžiningas ir doras žmogus, taip išpirko savo jaunųjų dienų nuodėmes, kaip retas kas temoka jas atgailėti ar išpirkti: pats ėmė savotiškai tą evangeliją skelbti Lietuvai.

Kai pradėjo eiti Tilžės „Varpas", kai įsidirbo jame V. Kudirka ir pradėjau kiek dirbinėti jame aš pats, — tada gyvenau Mintaujoje, — po ilgo nesimatymo atlankiau Šakiuose ir didįjį „Varpo" darbininką, senąjį savo draugą. Prisikalbėjęs apie „Varpo" dalyką ir vietinius santykius, paklausiau, pagaliau, radęs progos, ar atsimenąs jis mūsų „korespondenciją", kada jis gyveno Varšuvoj ir gavo iš Maskvos mano atsakymą. Man vis koktu buvo, kad aš jį savo rašteliu, atsakymu į jo Varšuvos laišką, smarkiai ar skaudžiai užgavau. Pasakiau, kad tas mano laiškas buvęs jam, tur būt, labai skaudus, lyg prašiau užmiršti jį, man dovanoti... Kudirka tik šyptelėjo, mostelėjo ranka ir pasakė: „Gerai padarei, to reikėjo!" Tuo ir pasibaigė tas mūsų incidentas iš to laiko, kada brendo tas didysis mūsų darbo žmogus. **J. Jablonskis.**

[1924 m. „Vinco Kudirkos jubilėjinis Varpas" p. p. 142—146].

1925

Knygos.

Gyvenu toli nuo miesto, ne tiek toli, tiesą sakant, kiek aukštai. Nežinau, kas dedasi knygų pasaulyje, kas naujo pasirodo tame pasaulyje, kas įdomu, kas gali mane surūpinti ir duoti man kiek daugiau gyvybės. Kol buvau jaunas ir sveikas, rasdavau tų gerumų ir pats. Dabar... kas kita.

Pastebiu, ir toli nuo žmonių gyvendamas, kad iš mūsų laikraščių tikrai sunku yra sužinoti, kas kada pasirodo gera ar negera mūsų knygų pasaulyje: laikraščiai apie tuos pasirodymus praneša skaitytojui šį tą tiktai atsitiktinai, jei parašo apie vieną kitą knygų pasirodymą kuris nors pašalietis. Laikraščių redakcijos knygų dalyko paprastai neturi savo programoje: rašydami apie vieną kitą gyvenimo įvykį, laikraščiai patys nesidomi knygų pasirodymu ir beveik nieko nepasako skaitytojui apie mūsų tą gyvenimo sritį. Jei kas nusiunčia atsitiktinai kokią recenziją apie pasirodžiusią knygynuos naujieną, laik-

raščiai apie ją praneša tiktai savo skilčių spragai užkišti: patys laikraščiai savo programoje to darbo neturi, jo beveik nesprendžia gyvenime, nors rašiniai žmonėms, žmonių gyvenimui, turėtų, rodos, nemaža reikšmės turėti: jie auklėja, kaip ir kiti gyvenimo įvykiai, visuomenę, neduoda jai šiaip ar taip surembėti ir snausti tada, kada reikia darbas dirbti jaunoje valstybėje. Laikraščiai, man rodos, turi nuosekliai duoti žinių skaitytojams ir apie visą mūsų literatūros dalyką — apie mūsų raštų pasirodymą, apie jų gerumus ir negerumus...

Šituo savo rašinėliu kreipiuos į įvairius mūsų laikraščius. Mūsų dienraščiai tam tikromis dienomis turi duoti skaitytojui ir šitos rūšies žinių. Skaitytojas, nusipirkęs tam tikros dienos laikraštį, turi rasti ir mūsų raštų dalyką jame. Kiekvienas dienraštis bent vieną dieną savaitėje turi žymėti ir mūsų raštų naujienas — paminėti, kas nauja, kas gera arba negera pasirodo šitoje mūsų gyvenimo srityje. Vieną kurią savaitės dieną (sekmadienį, pirmadienį...) dienraščiai turėtų ir mūsų raštų dalykui skirti kiek vietos savo skiltyse. Žymėti raštų dalykai tiktai atsitiktinai — pareinamai nuo pašaliečio pastebėjimų — laikraščiams, juo labiau dienraščiams, nepriderėtų.

Kaip tie laikraščių skyreliai reikia įtaisyti, apie tai nuspręs, sekdami gyvenimą, patys laikraščiai. Man, buvusiam darbininkui, viena tėra aišku: skaitytojas turi rasti laikraštyje, tam tikromis dienomis, žinių ir apie mūsų knygų pasaulį. Vieniems laikraščiams rūpės, žinoma, daugiau mokyklų dalykas, kitiems kiti gyvenimo reikalai: ne visi laikraščiai žymės vienodai knygų pasirodymą. Šitie žymėjimai eis, man rodos, ir laikraščiams į sveikatą.

[1925 m. „Lietuva“ N 91]. **R. J.**

Šaltinis kalbos dalykui.

A. Vireliūnas girdėjęs iš vieno gimnazijos mokinio, kad kalbininkas J. Jablonskis pasakęs kokią nepaprastą savo kalbos „taisyklę“ vienam savo klausytojui, kuris, tapęs paskum gimnazijos mokytojum, tą «taisyklę» taip pat nepaprastai išaiškinęs ir tam mokiniui; A. V—nas, pastebėjęs, kad J. J—kis čia klystąs, rašo «Lietuviui» straipsnį (N 20) — aiškina jame, kiek čia yra tikrai tiesos tame «J. J—kio sakyme». Toks yra «šal-

tinis», iš kurio yra kilęs visas A. V—no straipsnis, paskirtas vienam nepaprastam kalbos dalykui aiškinti. Del to A. V—no straipsnio rašau dabar ir šitą savo straipsnelį.

Kalbant apie kurį kalbos dalyką, reikia jam kiek tvirtesnio pagrindo turėti: nereikia naudotis jam medžiaga «iš piršto išlaužta» ar šiaip taip sugaudyta „iš J. J—kio“ per mokinį, šį tą girdėjusį iš «kalbėjusio» jam apie «kalbininko J—kio» kalbos dalyko aiškinimą. Apie J. J—kio nuomonę, išreikštą del vieno kito kalbos dalyko, A. V—nas galėtų ir tiesiau sužinoti. J. J—kis yra pats apie daug kalbos dalykų *rašęs* ir gyvena tame pat mieste, kuriame ir A. V—nas, rodos, paprastai savo darbą dirba. A. V—nui patariu toliau padoriau elgtis su J. J—kiu ir tais žmonėmis, kuriems skiriamas jo kalbos straipsnis. Juk tas «mokinys» galėjo nesuprasti savo mokytojo, klausiusio kurį laiką J. J—kio, tas mokytojas galėjo nesuprasti J. J—kio, J. J—kis galėjo tą dalyką ir kaip kitaip aiškinti, ne taip, kaip A. V—nas girdėjo jį aiškinant per kitus žmones. A. V—nui patariu atsargesniam būti ypačiai tada, kada jis to senio ligonio vardu naudojasi aiškindamas dabar vieną kitą kalbos dalyką... *Rygiškių Jonas.*

[1925 m. „Rytas“ N 113].

Dr. J. Staugaitis. Dr. V. Kudirka kaipo gydytojas. Pranešimas, skaitytas 1924 m. gruodžio mėn. 8 d. Kauno Medicinos Dr-jos viešame, iškilmingame posėdyje V. Kudirkos atminimui pagerbti (psl. 1—45). Kaunas, 1925 m.

„Pranešimą“ sudaro šitie skyreliai: 1) D-ro Vinco Kudirkos atvaizdas, 2) V. Kudirka — studentas medikas, 3) V. Kudirka — Šakių gydytojas, 4) V. Kudirkos liga, 5) Ar V. Kudirka buvo alkoholikas? 6) V. Kudirkos medicinos raštai, 7) V. Kudirka apie gydytojus, aptiekininkus ir šundaktariavimą, 8) V. Kudirkos gydytojo idealas.

Dr. J. Staugaitis šituo rašiniu žymiai papildo ir pataiso V. Kudirkos sukaktuvinį „Varpą“. Autorius, artimasis V. Kudirkos draugas ir bendradarbis, stengiasi tiksliai čia pažymėti ir nušviesti didžiuosius to mūsų didžiojo žmogaus darbus, siekimus, palinkimus. Mūsų literatūros mokytojams, einančiai mokslus jaunuomenei, veikėjams ir būsimiesiems veikėjams, visiems V. Kudirkos brangintojams ir bičiuliams — patariu ir šitą „Prane-

šimą“ kartkartėmis skaityti: jis nustato daug V. Kudirkos gyvenimo faktų, kurie ligi šiol buvo vieno kito klaidingai aiškinami.

Dr. J. Staugaičio „Pranešimas“ baigiasi žodžiais: „V. Kudirkos pėdomis ir mes privalome eiti!“

Baigdamas šitą paminėjimą, pridėsiu ir savo skatiką. V. Kudirka alkoholikas tikrai nebuvo, bet, gyvendamas pasienyje ir susidurdamas su įvairiais „viršininkais“, mėgdavo jiems tiesiog butelį, rodos, ištraukti. Nusmaginant tos rūšies svečius, jam kartais ir pačiam tekdavo prisidėti: retas svečias vienas tegeria, dažniausiai reikia jam ir padėjėjo, svečias kito padėjėjo Kudirkos bute dažnai nerasdavo ir... Tiek tetekdavo man apie šį dalyką išgirsti iš V. Kudirkos draugų. Man pačiam niekad netekdavo jo matyti „stiklelio“ ieškant savo pilveliui.

R. J.

[1925 m. „Lietuvos Žinios“ N 120].

† Amž. atm. Tomas Žilinskis.

Šio mėnesio 22 d. Žiūriuose-Gudeliuose mirė Tomas Ferdinandas Žilinskis, ilgiausiai dirbęs sunkiausiose Lietuvos aplinkybėse mokytojas.

T. F. Žilinskis yra gimęs Domeikų kaime, Paežerių valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje 1840 m. sausio 19 d. Savo tėvo namuose išmokęs pradžios mokslo, velionis mokėsi toliau Mariampolės „apskrities mokykloje“ (1856—1860 m.). Baigęs ją T. F. Žilinskis įstojo į Suvalkų gimnaziją, kurią išėjęs 1863 m. stojo į Didžiąją Varšuvos Mokyklą (Szkoła Główna), — joje juridinių mokslų skyrių ėjo.

1866 m. T. F. Žilinskis, dar nebaigęs aukštojo mokslo, gavo Veiveriuose Pedagoginių Kursų mokytojo vietą. Iš tų Kursų 1872 m. susidarė V e i v e r i ų m o k y t o j ų s e m i n a r i j a. Čia velionis dėstė matematiką (aritmetiką su metodika, geometriją, pradžios algebrą), gamtos mokslą (gamtos dalyką su fizika), geografiją ir (1880—1887 ir 1893—1903 m.) lietuvių kalbą. Toje pat seminarijoje velionis savo auklėtinius, būsimus Lietuvos mokytojus, mokė ir sodininkystės su bitininkyste. Tuo būdu iš Veiverių seminarijos, dirbusios su T. F. Žilinskiu, „iš Tomo Žilinskio rankų“, Lietuva yra gavusi, rodosi, ne mažiau, kaip s e p t y n i u s š i m t u s mokytojų.

Nuo 1903 m. vasaros T. Žilinskis „pasitraukęs“ iš Veiverių, apsigyveno Kaune. Čia jis lietuvio kėlėjo, žadintojo ir mokytojo darbą dirbo. Dirbdamas tautos įstaigose, mokė kurį laiką lietuvių kalbos Kauno vyrų (bernaičių) gimnazijoj, Adamčiko progimnazijoj, Komercijos mokykloje, „Dailės Mokykloje“; čia, įvairiuose kursuose, velionis ir dailyraščio mokydavo. Didžiojo karo metu velioniui teko, žinoma, išsikelti į Rusus, kur ypačiai žymus buvo jo darbas Maskvoje ir Voroneže. Sprendžiamos reikšmės savo darbu velionis turėjo ypačiai Voroneže, kur reikėjo organizuoti pradžios mokslas tremtinių vaikams... Kaune su velioniu paskutinį kartą teko man pasimatyti gegužės m. 15 d. tautos šventėje.

Sunku ir pasakyti šiuo tarpu trumpam straipsnely, kur yra daugiausia nuveikta T. F. Žilinskio, to didžiojo Lietuvos mokytojų patriarcho, auklėtojo, mokytojo ir žadintojo.

Velionis ilgiausiai yra dirbęs Veiveriuose, šitame didžiajame anų laikų rusintojų lizde. Tik velionies pakantrumas ir nepaprastas taktas yra padarę tai, kad jis taip ilgai išgalėjo ten šventąjį savo darbą dirbti, neleisdamas patiems rusintojams pasiimti tą darbą vien į savo rankas.

T. F. Žilinskis mums yra pirmiausia lietuvis žadintojas, pedagogas, mokėjęs sunkiausiose aplinkybėse kantriai dirbti savo krašte tą darbą, del kurio keliems karštesniems jo tautiečiams yra tekę „pasitraukti“ iš savo Lietuvos darbo ir, metus jį, toli kur atsidurti...

Mokytojau! Tam tikru laiku visi Tavo darbą jautėm anoj pusėj Nemuno; tam tikru laiku Tu mus mokei, auklėjai ir žadinai. Didžiausiais Tavo darbo vaisiais dar ilgai naudosis Lietuva. Sudie, brangusis Lietuvos Sūnau, mokytojau, žadintojau ir stiprintojau didžiausiuose Lietuvos varguose!

Apie Tomą Žilinskį bus, reik tikėtis, plačiau parašyta mokytojų laikraščiuose. Jo 80 metų sukaktuvėms 1921 m. buvo paskirtas ir visas „Lietuvos Mokyklos“ sąsiuvinis, — į jį siunčiu tuo tarpu ir skaitytojus, norinčius arčiau pažinti šį brangųjį mūsų velionį, didžiojo ir sunkiojo darbo žmogų, visokių Lietuvos žadintojų bičiulį ir bendradarbį.

J. Jablonskis.

[1925 m. „Lietuva“ N 138].

Retam mūsų žmogui.

J. Bulotai.

Retas esi žmogus: kito tokio, dažnai kalbėto ir mielai matyto neturiu galvoje. Mūsų raštuose Tavęs beveik nėr tekę man matyti. Nemoku nė rašyti apie Tave: parašysiu, tur būt, nei šį nei tą...

Pasikalbėjęs, paplepėjęs ar pagalvojęs su Tavim apie savo krašto reikalus, visada grįždavau iš Tavęs — pirmiau ir vaikščioti mokėdavau — linksmesnis, gyvesnis, lyg daug aiškiau žiūrėdamas į skurdų mūsų anų dienų gyvenimą ir jausdamasis kiek daugiau jį suprantąs. Kalbu apie tuos būtuosius mūsų laikus, kada dar neketinom pasenti, kada naujieji jaunosios Lietuvos žmonės buvo tik pradėję svajoti apie naujesnį, apie geresnį savo gyvenimą, apie naujuosius raštus, laikraščius... kada apie tuos dalykus galėjom svajoti tik savitarpy, mažais būreliais kur susimetę, valdžios ir viešųjų visuomenės veikėjų negirdimi, kada tie svajojimai ir mėginimai juos vykdyti buvo mūsų krašte smerkiami ir baudžiami, jei, žinoma, išeidavo kada nors aikštėn arba būdavo nutveriami.

Visada Tave matydavau gyvą, paslankų, skėtriojantį, kitiems teisybę poškinantį ar dėstantį, bet niekad, rodos, nesu matęs Tavęs rankas nuleidusio ar nusiminusio.

Pirmą kartą savo amžyje tenka man apie tokią retenybę dabar keli atminimų žodžiai tarti. Apie tos rūšies dalykus pratęs esu su žmogum pakalbėti, ne apie juos rašyti, — vis delto pamėginsiu: pratęs esu, kaip žinai, šiaip taip tik apie kalbos mažmožius arba šiaip smulkmenas kalbėti rašte. Nepyk radęs dabar nei šį nei tą...

Baigęs veterinariją ir kiek pamėginęs, rodosi, Prienuose „kanivolauti" ir kiek pasimaišęs savo apylinkės žmonėse apsigyvenai ilgesnį laiką Vilkavišky, didesniame mūsų to laiko gyvenimo sūkuryje arčiau Prūsų sienos ir geležinkelio. Tada juk ir aš, keleriais metais jaunesnis už Tave, svajojau apie tolesnį savo darbą Lietuvoje. Apie „kanivolą" ar veterinorių, gyvulių daktarą, Bulotą buvo jau daug kieno kalbama tų žmonių tarpe, kurie tais laikais apie „litvomanus" kalbėdavo; pats aš Tave ir iš gimnazijos laikų atsimindavau. Užvažiavau ir aš kaip, tyčia ar netyčia, dabar nebeatsimenu, į tą Vilkaviškį.

Radau Tave įsikūrusį kur prie „didžios“ gatvės, prie pašiūrės, didžiame, bet nei šiokiame nei tokiame, netinkančiame „tiligentui“ bute. Kada-ne-kada atklysdavo prie to „kanivolo“ ar „daktaro“ su „pacijentu“ (gyvuliu ar galviju) žmogus; tą „gyvulių daktarą“ veždavos atklydėlis kartais ir į laukus (į kaimą). Policija į tokius tiligento namus didžiai nekreipdavo savo akies: kanivolas, gyvenąs pašiūrėje ar prie pašiūrės, juk negalėjo Lietuvos gyvulių į kokią revoliuciją traukti. Jie klydo: tas kanivolas kitus „iš kelio vedė“. Kiti to laiko mūsų teligentai betgi užeidavo pas jį: jų kalbose dažnai galėjai girdėti žodžius „Prūsai, Tilžė, Aušra, laikraštis, Varpas...“

Ponai, rodos, ir su gyvuliais bijodavo į mūsų kanivolą kreiptis...

Apie savo buvimą pas Tave su labai retu žmogum tegalėjau kalbėti: nei man nei tam reikalui, kurs mane į Tave traukė, iš to negalėjo būti naudos. Bet toje pašiūrėje tiek gyvumo, linksmumo ir susidomėjimo rūpėjusiu man dalyku parodei, jog jaučiausi joje labai gerai ir išėjau iš jos labiau patenkintas tuo gyvenimu, kurį mačiau aplink save ir prieš save. Nuvažiavova ir toliau iš miesto, buvova arti Keturvalakių... Pagydęs ten arklį, daug šnekėjai, naujai apaštalaudamas, su šeimininku, savotiškai įdomiu, bet ne mūsiškai galvojusiu, suponėjusiu ar aplenkėjusiu žmogum. Į ožio ragą jį suvarei.

Vilkaviškyje buvai ypačiai tuokart labai reikalingas žmogus: rūpėjusią Tau artimąją visuomenę mokamai raginai naujai galvoti, imt rūpintis savais lietuvių reikalais, drąsiai kalbėdamas ir to „didžiojo miesto“ gatvėse lietuviškai, kvailindavai tuos, kurie drovisi savos kalbos ir, mokėdami kiek lenkiškai, stengiasi dėtis lenkais arba niekinti savo krašto ir pagrindinių to krašto žmonių kalbą, ir, kas svarbausia, susisiekdavai su Prūsais, su mūsų rašto šaltiniu... Vienus žmones į save, į savo krašto reikalus traukei, kitus tuo pat darbu, žinoma, prieš save kėlei. Kaip kas buvo tuomet mūsų daroma, bijau ir dabar kalbėti: gali išgirsti tie, kurie mus tada sekė.

Tam tikri žmonės, kurie mus nei šiokiomis nei tokiomis savo atskalomis laikydavo, ėmė palengva nei šį nei tą apie Tave plepėti policijai ir šiaip valdžios akims, nereikalingu ar net pavojingu žmogum Tave laikydami. Rodos, patys veterinarai, bent kai kurie stengdavos Tau, savo pramuštgalviui

konkurentui, koją pakišti. Baigėsi tuo, kad Tave toliau nuo Lietuvos pasienio iškėlė; matydamas artinantis pavojų, rodos, ir pats kėleisi. Pabuvęs kiek laiko apie Kišeniavą, toliau nuo mūsų sienos, nukilai į dabartinį Taliną, į kitą Rusijos pasienį. Nuvykai su visa savo gražiąja šeima.

Tuo laiku labai sunku buvo veikėjui lietuviška šeima turėti. Tu, kas labai reta, pasirūpinai, kad Tavo namai būtų lietuviški. Taline buvai pradžioje, rodos, vienas vienintelis lietuvis: pats valdininkaudamas, — buvai pasienio sargybos veterinorium, — išrasdavai laiko ir savo šeima rūpintis ir lietuvių reikalus turėti savo akivaizdoje, nenutolęs nuo naujojo Lietuvos gyvenimo. Gyvenau tada Mintaujoje, buvau valdžios kiek įžiūrėtas, mane kėlė toliau nuo Lietuvos sienos; skurdu buvo keltis, tiek tik buvo gera, kad galėjau pasirinkti Taliną, Tavo gyvenamąjį miestą.

Šalia Tavęs ir Tavo šeimos dabar aš, su savo šeima, jaučiausi beveik kaip namie, juo labiau, kad tuo laiku ėmė darytis tenai ir didesnė naujųjų mūsų žmonių kolonija. Netrukus susiartinau ir su keliais Tavo artimojo darbo valdininkais, kurie su Tavim mokėdavo visai žmoniškai gyventi.

Senovės knygnešius dabar ne be reikalo brangName, juos savo įžymiais anų dienų darbo žmonėmis laikome. Tu nenešiodamas tyčia knygų ir nepelnykaudamas jomis, tų pačių knygnešių visur gaivinamąjį ir kurstomąjį darbą dirbai, visada lietuvio vardą brangindamas, jį aukštyn keldamas, žadindamas savo artimąją aplinką ir kiek galėdamas ją kurstydamas; tuo dirbai Tu nenuoramos kurstytojo darbą. Tave laikau didžiuoju mūsų kurstytoju, visada savo tautos vėliavą turinčiu rankose, laikančiu ją aukštai iškėlus ir ja susirūpinus. Labai panašus esi į mūsų žadintoją ir kurstytoją Petrą Kriaučiūną, tik būk, brolau, daug laimingesnis už jį: anam kurstytojui nė mirti savam krašte neteko.

Šitame savo raštelyje dalelę tiesos apie Tave čia pasakiau viešai tiems, kuriems esi mažiau žinomas. Tu esi gyvo darbo, ne rašto žmogus, apie Tave ir rašyti sunku: raštu neišreikši to akstino, kuriuo esi buvęs mūsų gyvenime. Kad turiu per Tave iš Klevinės ir kelių kitų vietų pluoštelį žodžių ir gyvesnių mūsų posakių kalbos mokslui, apie tai čia netenka kalbėti: ne žodžiai, ne atskiri posakiai man rūpi, kai turiu Tave savo akivaizdoje. Bet turiu būti bešalis: perdaug

retai imu Tave paskutinį laiką matyti savo kambario sienose. Argi jau ir tu imi senti, mažiau krutėti? Nepasiduok, brolau!

[1925 m. „Židinys“ N 5, p. p. 38—40]. *J. Jablonskis.*

Liūdnos sukaktuvės.

Šiandie (XII—1) sueina lygiai metai nuo tos dienos, kada visai nebetekome didžiausiojo savo kalbininko — amžin. atmin. prof. Kazimiero Būgos. Jo ligi gyvo mes branginti nemokėjom, bent to branginimo savo darbu jam nereiškėm. Palinkėkim iš tikrųjų bent šiandie ramiai jam ilsėtis tarp mūsų, tarp tų, kurie dar nesam visiškai nusidirbę, ir kuo veikiausiai susilaukti sau įpėdinių, tokių pat didžių ir darbščių kalbos mokytojų! Šiandie Būgos atminimų diena...

Rašto žmonės geriausiai atmintų Kaz. Būgą, jei patys imtų tikrai branginti tą dalyką, kurį taip brangino jų šios dienos atmenamasis žmogus. Paminėti šiandie Kaz. Būga ir nepasiryžti išmokti kaip reikiant savo kalbos, tos, kurią taip tyrė studijavo velionis, rašto ir kalbos darbo žmogui yra lyg kokia nesąmonė. Kalbos mokytojai, kalbos ir literatūros profesoriai, kurie brangina Būgos atminimą, tą savo branginimą tuo galėtų daugiausia, rodos, įrodyti, kad ima jau ir patys tikrai mokytis to, ką tas brangusis mūsų velionis brangino.

Šiandie šituo savo straipsneliu kreipiuos daugiausia į savo darbo draugus — į kalbos mokytojus, kalbininkus, į visus, kurių darbas glaudžiai susijęs ir su kalbos mokslu, bent su jos mokėjimu. Pastatykim Kaz. Būgai žymų ir mūsų gyvenime paminklą: patys mokykimės kaip reikiant savos kalbos ir tikrai rūpinkimės, kad daugiau atsirastų mūsų tarpe mokančių ją žmonių, kad tas mūsų kalbos mokėjimas žymu būtų ir mūsų visuomenės raštuose, laikraščiuose, literatūroje... Vien aimanuoti nebetekus Kaz. Būgos ir nieko nedirbti jo brangintajam kalbos mokslui lyg netinka žmonėms, kuriems tikrai brangus yra tas mūsų kalbos mokytojas ir tyrėjas.

Šiandie ar šiomis dienomis, girdžiu, įsteigiama draugija ar draugijėlė kalbos mokslui tirti, jam ugdyti gyvenime... Geras ženklas! Tik dirbkit, vyrai, moters, tą darbą žmoniškai, rimtai, nesikarščiuodami, be tuščių barnių...

Laukiu vis pasirodant laikraščio, kurio ir kalba bus visai žmoniška, taisyklinga. Įvairūs moksleiviai prašo mane nuro-

dyti jiems tokį mūsų laikraštį. Atsiradimas šiuo metu kalbos mokslo draugijos ir tokio laikraščio man, seniui, šiuo laiku kaip tik daug turėtų reikšmės: imčiau matyti, kad mes jau gal ir iš tikrųjų imam Kaz. Būgą branginti!

J. Jablonskis.

[1925 m. „Lietuva" N 271].

1926

Del vienų metinių.

Šiomis dienomis (X/25) sukanka lygiai metai nuo tos dienos, kaip Lietuvos rytuose mirė labai žymus jos „seniams" žmogus — Liudvika Didžiulienė (Žmona).

Didžiuliai, rodos, vieninteliai buvo anais laikais bajorai, kurie ne mažiau už kitus mūsų nenuoramas domėjosi šioje pusėje tuo, kas rūpėjo aušrininkams, varpininkams ir kitų vardų nenuoramoms, svajojusiems apie šviesesnį ir laisvesnį Lietuvos gyvenimą. Jų ir mūsų kalba branginta ne mažiau, kaip tų pačių nenuoramų. St. Didžiulis, dabar senas susirgęs žmogus, dar nesuėjęs, rodos, nė su tais mūsų nenuoramomis, rinko mūsų senovės ir savo amžiaus knygas, kuriose buvo kiek Lietuvos gyvenimas liečiamas; jo žmona Liudv. Didžiulienė labiau domėjosi mūsų poezija — ji mūsų tautosaka, apysakų ir apsakymų dalykais, dainomis, eilėraščiais, mūsų žaislais ir kitais galais saviškai rūpinosi.

„Jaunoji" anų laikų Lietuva mielai lankydavo Didžiulių namus, juo labiau, kad Didžiuliai ja kaip savo artimais, brangiais žmonėmis džiaugdavosi. Pati Didžiulienė jaunajai Lietuvai buvo jau ir tada Žmonos vardu žinoma.

Paminėdamas šiandie keliomis savo eilutėmis brangią seniams Žmoną, čia norėčiau dar paprašyti arčiau pažinusius ją ir jos šeimą žmones, dažniau su Didžiuliais sueidavusius gyvenime, plačiau pažymėti Žmonos reikšmę mūsų anų laikų gyvenime ir raštuose: kai išmirs senesnioji, dirbusi su Žmona karta, tada daug kas bus ir visai nebežinoma iš to, kas ir kaip yra buvę pirmaisiais mūsų budimo laikais ir kas yra, šiaip ar taip, žinotina jaunesniajam Lietuvos gyvenimui.

J. Jablonskis.

[1926 m. „Iliustruotoji Lietuva" N 44, psl. 350—351].

Pirmajam Aušrininkui.

Ėjo baigės ano amžiaus aštuntoji dešimtis. Vienas kitas retas to laiko mūsų inteligentas jau imdavo ir gatvėse kartais drąsiau lietuviškai šnekėti. Bet lietuvių tarpe, aukštesniosiose gimnazijos klasėse, būdavo ir tokių mokinių, kurie su tėvais tik tylomis drįsdavo lietuviškai šnekėti aikštėje; jaunučiui inteligentui kartais labai nedrąsu būdavo pasirodyti kitiems, kad jis iš kaimo yra kilęs ir dar to kaimo kalba tesiverčia sueidamas su savo žmonėmis.

Aukštosiose klasėse buvau drauge su V. Kudirka. Ir mudu to mūsų gyvenimo negerumus jau suprasdavova — pasikalbėdamu išrasdavova, kad nereikią savos kalbos gėdėtis, tik sakydavova, kad nereikią visur savo kalba ir verstis, kad tik pasiutėliai („szaleńcy")*) galį svajoti apie lietuviškosios kalbos įsigalėjimą viešajame mūsų krašto gyvenime, apie visokius s a v u s to gyvenimo raštus, apie s a v ą laikraštį, apie s a v ą literatūrą, apie s a v u s Kraševskius, Mickevičius... Atskirieji to laiko „pasiutėliai" ar „neišmanėliai" mums, man ir mano draugams lietuviams, didelio įspūdžio nepadarydavo — eidavom gyvenime kitų pramintais ir minamais keliais, ir tiek. V. Kudirka buvo, žinoma, ir viešajame mokinių gyvenime daug žymesnis už mane — literatūros ir šiaip dvasios dalykai jam, visai jo sielos organizacijai, daug žymesnės darydavo įtakos; tos įtakos buvo daugiau padaręs jam ir visas to laiko mūsų viešasis miesto gyvenimas.

Po kiek laiko atsiskyrėva: jis į Varšuvą studentaut nuvažiavo, aš — į Maskvą.

Maskvos lietuvių studentų būrelis su visa Maskva manęs, ne tokio jautraus, jau beveik nebaidė. Naujasis gyvenimas tiek V. Kudirkai, senajam mano draugui, tiek man darė, žinoma, savo įtakos... Buvau pradžioj tik stebėtojas, kitų savo draugų sekėjas, tik naujosios aplinkos traukiamas į n a u j ą j į mūsų gyvenimo darbą. Naujoji aplinka dirbo savo darbą ir V. Kudirkai. Ėmėva kiek griežčiau skirtis nuo vienas antro, jau ramiai nebegalėdavova nė susirašyti: vieną ir antrą traukte traukė į save skirtingi gyvenimo būreliai...

Maskvoj po kiek laiko jau buvo girdėti, kad J. B a s a n a v i č i u s, buvusis Maskvos studentas, tada Bulgarijos gy-

*) Kalbėdavovos savo tarpe apie tuos dalykus l e n k i š k a i. *J. J.*

dytojas, ketinąs ir mūsų laikraštį išleisti užsieniuose. Mes, maskviečiai, to laikraščio pasirodant laukėm. Jo pagaliau ir susilaukėm. Basanavičiaus „Auszra", — jos mintys, kalba ir žodžiai, — kaip perkūnas trenkė pasirodžiusi mūsų tarpe ir tuoj išblaškė visus... abejojimus ar svyravimus. Man toji naujojo mūsų gyvenimo pradžia, tas naujosios evangelijos žodis, mūsų pačių raštu išreikštas, didžiausią padarė įspūdį ir aiškiai pastūmėjo mane, kaip ir mano draugus, į naująjį darbo kelią. Jau visur, rodos, ypač Lietuvoj atsidūrus atostogomis, — tarp jaunųjų vargoninkų, mokytojų, kunigų ir kitų to laiko krašto švyturėlių, — ėmėm visi drąsiai apie tą „Auszros" evangeliją kalbėtis ir, jos išjudinti ir suraginti, ką-ne-ką nauja daryti svarstyti...

Vėliau gyvenimo aplinkybės mane ir vieną kitą mano draugą vėl buvo kurį laiką iš vagos išvariusios, bet vis delto tas didysis J. Basanavičiaus „Auszros" pastūmėjimas, padrąsinimas ir suraginimas buvo mums per visą mūsų amžių reikalingas, reikšmingas...

Dėkui, be galo dėkui už tą suraginimą Tau, pirmasis ir didysis aušrininke! Tu esi mus išbudinęs. Jei nedaug esam padarę, Tavo išbudinti ir sukelti iš miego, ne Tu esi kaltas...

Tą mūsų anų laikų gyvenimo centrą, kuriame brendo, jaunas būdamas, V. Kudirka, J. Basanavičiaus „Auszra" pasiekė vėliau, bet... pasiekė: jos raštas skyrėsi nuo žodžių, į vėjus paleistų...

Parvažiavęs vasarą į Lietuvą, jis rado čia įsigyvenusią jau tam tikruose mūsų sluoksniuose „Auszrą", perskaitė ją ir perskaitęs, sako, verkęs verkęs, gailėjęsis taip ilgai klydęs... ir davęs sau žodį atsilyginti savo kraštui, imti toliau naujai gyventi ir dirbti jau taip, kaip tą naująjį mūsų gyvenimą, naująjį mūsų reikalą naujoji „Auszra" supranta.

Didžioji V. Kudirkos siela, stojusi į tą naująjį darbą, daug, žinoma, ir padarė. Be „Auszros" V. Kudirka, man rodos, lietuviams būtų visai žuvęs, kaip be to didžiojo J. Basanavičiaus žingsnio būtumėm daug kas ir kiti nė tų možmožių nenudirbę, kuriuos šiaip taip, ne visai vyriškai, ligi šiol... dirbinėjom.

Ir šiandie, atsiminus vieną kitą šio didžiojo aušrininko tautos darbą, visų mūsų dienų darbas lyg tvirtėja, lyg daugiau drąsos duoda įvairiems šių dienų darbo

žmonėms. Kaip gaila, kaip graudu, kad ir šiandien Tu, pirmasis mūsų aušrininke, nepaprastuos „užsieniuos“ teturi būti!... Linkiu Tau sulaukti dar bent tų dienų, kada nebūsi atskirtas nuo Tavo subudintųjų iš miego Lietuvos žmonių. Sudie, brolau!

J. Jablonskis.

[1926 m. „Iliustruotoji Lietuva“ N 47, psl. 377—378].

Mano prašymas del šios dienos atsiminimo.

(† 1921 gr. m. 7 d. — 1926 m. gr. m. 7 d.).

Šiomis dienomis (7. XII) sukanka jau lygiai penkeri metai nuo *Žemaitės* mirties. Ir šiandie, kaip ir 1921 m. gale, galiu tiktai prašymą leisti į Lietuvos visuomenę. Tam savo prašymui pagrįsti surašau čia ir kiek atskirų dalykų.

Pirmasis Žemaitės apsakymėlis („Rudens vakaras“) yra gimęs 1894 metais. Mūsų to laiko skaitytojams tas apsakymėlis buvo labai žymi naujiena. Tą pirmąjį savo raštą Žemaitė parašė būdama jau pati keturiasdešimt devynerių metų amžiaus.

Dabar Žemaitės raštų yra išleistų du (2) tomu. Pirmajame tome yra 19 apsakymėlių. „Stebuklai“, paskutinis to tomo apsakymėlis, pačios Žemaitės buvo pažymėti 1902 metais. Tas tomas prieš pat karą buvo J. ir P. Leonų išleistas Vilniuje 1914 m., bet del to karo visas tas išėjimas, rodos, kiek ir susivėlino. Tas pats pirmasis tomas su keliomis teksto atmainėlėmis antru kartu buvo A. Bulotos išleistas Marijampolėj 1924 m. Antrasis tomas A. Bulotos išleistas Marijampolėje 1925 m. Antrajame tome yra 20 apsakymėlių, paskutinis („Gera galva“) Žemaitės parašytas 1910 metais.

A. Bulota pirmojo tomo prakalboje, pasakęs, kad Žemaitės raštus, mirus autorei, tvarkanti ir rengianti spaudai Al. Bulotienė, pažymi drauge, kad visi tie raštai sudarysią mažiausia 5 tomus; prieš imdama spausdinti, buvo juos kiek tvarkiusi jau ir pati Žemaitė (viena ir su Al. Bulotiene). Šiais metais dar nieko, rodos, nėr iš tų raštų išspausdinta.

Prieš penkerius metus prašiau padaryti, kad tų raštų jaunoji Lietuva veikiau galėtų susilaukti. Kas tuo turi ypačiai rūpintis? Man rodos, čia daug ką gali ir turi padaryti dviejų pirmųjų tomų leidėjas, mūsų rašytojai (gyvieji Žemaitės dar-

bo draugai) ir Švietimo Ministerija. Kaip kas padaryti reikėtų, kad tie raštai veikiau pasirodytų, man, toli esančiam nuo to darbo besveikačiui, sunku kas tiksliai pasakyti.

Tas dalykas, kad veikiau pasirodytų visi Žemaitės raštai, turi rūpėti, man rodos, mūsų visuomenei ir, kas svarbiausia, mūsų mokyklai. Dabar tuos tegalim skaityti Žemaitės raštus, kurie jos yra parašyti ligi 1910 metų. Bet ir tie raštai (39 apsakymėliai) ne visai prieinami, man rodos, mokyklai: jie mišrai tėra išleisti d i d e l i a i s ir b r a n g o k a i s tomais. Visi raštai reikia išleisti, žinoma, atskirais tomais veikiau, bet s k y r i u m i š l e i s t i n i yra t o m e l i a i s ir tie Žemaitės atskirieji apsakymėliai, kurie vidurinei mokyklai ir vidurinėms gimnazijos klasėms tinka: tos rūšies mokyklos skaitymams netinka, žinoma, „Topylis", „Sučiuptas velnias" ir keli kiti dalykėliai... Tuo susirūpinti turi pirmiausia žmonės, kurie jau arti to dalyko stovi (A. Bulota, Al. Bulotienė), mūsų švietimo vadyba ir šių dienų... rašytojai, brangiosios apsakinėtojos draugai. Rašytojai ir kiti žmonės, tuo energingai rūpindamiesi, geriausiai pagerbtų dabar brangųjį Ž e m a i t ė s a t m i n i m ą.

Žemaitė, ką rašydama, mokyklos savo galvoj anuomet, žinoma, neturėdavo, bet mums dabar iš to, ką turim iš Žemaitės, reikia dar i š r i n k t i ir s k y r i u m i š l e i s t i visa, kas jos raštuose v i d u r i n ė s m o k y k l o s s k a i t y m a m s tinka: ir senojoj Rusijoj atskiri žymiųjų rašytojų dalykai skyrium būdavo išleidžiami įvairioms mokyklų rūšims... Jei to dabar nepadarysim, tad aišku bus, jog Žemaitės atminimas nėr mums brangus ir jog jaunoji Lietuva nei jos raštų nei atminimo nebrangina. Žemaitė buvo, šiaip ar taip, tam tikra realistė, ji ir branginti r e a l i a i tereikia.

Šitą savo skurdųjį straipsnelį antraštėje savo p r a š y m u tepavadinau. Prie šito mano p r a š y m o daug kas, tikiuos, prisidės. Taigi reikia tik žmonių, kurie ims tą prašymą vyriškai vykdyti. Mažučiai, pigūs Žemaitės raštų tomeliai turi, žinoma, netrukus išeiti ne tiktai mokyklai: jų laukia nesulaukia ir tie ž m o n ė s, iš kurių tarpo buvo išėjusi ir su kuriais noromis dirbo ši brangioji mūsų rašytoja.

J. Jablonskis.

[1926 m. „Iliustruotoji Lietuva" N 49, psl. 400—401].

1927

J. Čakstė. [16]

Keli mano atsiminimėliai apie tą didįjį Latvijos žmogų.

1889 m. buvau paskirtas į Mintaujos gimnaziją senovės kalbų mokytoju. Tuoj teko susipažinti su keliais žymiaisiais latvių žmonėmis, — su keliais mokytojais, (savo draugais), ir kitais plačiai kalbamaisiais to miesto latvių žmonėmis. Ėjo „Tehwija", buvo Allunano knygynas, mieste buvo gana daug kalbama apie latvių beedribą; darbo žmonės ir šiaip latvių mažamoksliai latviškai tekalbėdavo, man, jau kiek mokėjusiam susikalbėt latviškai ir turėjusiam apie tą kalbą kiek supratimo, teko tuoj gėrėliau pramokti latviškai kalbėti. Susipažinau netrukus, nežinau kaip, su J. Čakste, advokatu ir latvių draugijos pirmininku. Susipažinau, rodosi, beedriboj ar kur kitur. Rodos, kad vienas kitas latvis, su kuriais buvo sudūręs mane gyvenimas, beeidamas su manim ar būdamas toj pat beedriboj, pamatęs Čakstę, supažindino su juo mane, pažymėjęs jam, kad aš esąs lietuvis, gimnazijos mokytojas. J. Čakstė apsidžiaugė pažinęs mano asmenyje l i e t u v į, Latvių brolį, pažymėjo tuoj, kad Latvių kraštui lietuvis mokytojas, jei ne tiek pat, tad bent nė kiek ne mažiau už latvį mokytoją esąs brangus. Buvo aiškiai matyti, kad mano lietuviškumas tikrai jį domina ir kad jis tikrai džiaugiasi, kad tarp gimnazijos mokytojų, Latvijos valdininkų, yra ir vienas aiškus lietuvis, susirūpinęs to laiko lietuvių tautos dalykais. Rūpindamasis latvių tautos dalyku, Čakstė beveik neskyrė jų nuo lietuvių tautos dalykų: lietuvių tautos subudimas ar sukilimas iš nieko didino tvirtino visą tą dalyką, kurio žymią dalį Latviai.

Kada kur suėjęs su manim, pasinaudodamas próga, vis paklausdavo, ar dar nėsą žinių linksmesnių iš lietuvių tautos gyvenimo, ar dar ko negirdėti apie mūsų tautos išpančiojimą, apie pagrindinę spaudos laisvę. Kiek atsimenu, niekad neklausdavo mane, lietuvį valdininką, kas dabar ypačiai rašoma mūsų T i l ž ė s laikraščiuos. Aiškesnis mano atsakymas jam į tokį klausimą galėjo kiek ir man pačiam kenkti — galėjo žymėti ir tai, kad mano tikrai turima artesnių santykių su draustiniu mūsų kalbos dalyku, galėjo mane viešesnis toks at-

sakymas ir įkliudyti ar diskredituoti valdžios žmonių akyse. Apie smulkmenas netekdavo kalbėti viešai, jų Čakstė nė nelaukdavo iš manęs. Čakstė džiaugėsi tuo, kad matė artimą sau žmogų, susirūpinusį ir savo tautos dalyku, naujosios kartos atgijusį lietuvį. Apie mus Čakstė išgirsdavo, tur būt, nemaža ir iš kelių jaunųjų mūsų juristų, ėmusių ten pat dirbti prie teismo (M. Lozoraičio, A. Kriščiukaičio, Vl. Mačio, M. Čiapo). Iš latvio ar lietuvio netekdavo išgirsti kokio priekaišto, daromo Čakstei: visi jie matydavo tik tai, kad tat yra žymus, labai žymus, didžio darbo, energingas latvių veikėjas, plačiai susirūpinęs visu latvių tautos reikalu.

Vieną kitą kartą, atšilus pajūrio orui, latvių Beedriba imdavo ypačiai žymiai didį savo tautos darbą dirbti — susivažiuodavo Mintaujoj ir susivažiavę spiesdavosi apie tą Beedribą latvių tautos dainininkai per vadinamuosius „tautas dzeesmu swehtki" (per dainų šventę). Dainininkai suvažiavę padainuodavo Beedriboj ar Beedribos sode ir išverstą į latvių kalbą rusų himną. Tie suvažiavimai, aišku buvo, labai žymų padarydavo įspūdį suvažiavusiems ar atėjusiems jų lankyti žmonėms.

Tekdavo ir man tose šventėse būti, lietuvių iš kitur jose, rodos, nebūdavo. Čakstė kartą man pastebėjo, kad naudinga, esą, būtų, jei čia ir Lietuvos žmonės matytų tas Latvių šventes, kad lietuviai, girdi, galėtų šį tą panašu ir namie susidaryti; Rusai čia nieko pikto, tur būt, nepastebėsią ir leisią lietuviams pasidainuoti, tą tautos šventę švęsti oficialiai. Geri jo norai buvo man suprantami, bet pasakiau, rodos, kad šiuo tarpu tat yra negalima mums, kad mūsų krašte nėsą nė tų dainuotojų draugijėlių valsčiuos ar apskrityse, kad mūsų gyvenimo sąlygos visos esančios tam nepalankios.

Kodėl Latviams, tikrai sakant, buvo leistos tos šventės didesniuose jų centruose „švęsti"? Iš vieno kito latvio sužinojau, kad tose latvių dainų šventėse žymią rolę buvęs tam tikru laiku suvaidinęs pats Čakstė. Beedriba buvus prašiusi tam tikru laiku, kad Latvių dainų draugijėlėms leistų atšvęsti dainomis vieną caro ar carienės didžiąją šventę (vardadienį ar gimtuves); buvę aiškinama didžiosioms valdžios įstaigoms, kad latviai norį tą didžiąją valstybės šventę savo dainomis atšvęsti. Priešintis šitam latvių projektui valstybės viršūnės nekiek tegalėjo: jos matė, bent taip joms buvo aiškinama, kad čia latviai norį tik savo dėkingumą išreikšti valstybei, taip daug gero padariusiai

Latvių kraštui, Latvių žmonėms. Gubernatoriai ir kiti valdovai nusileido. Latviai tuo pasinaudojo ir ėmė savo šventes tam tikromis dienomis švęsti; tų švenčių valstybiškumo dalyką jie tik himno giedojimu reikšdavo, po to himno visa kita jau sāva buvo, latviai visą šventę jau saviškai šventė, savo žemės ar tautos dalyką teturėdami galvoj ir širdyj.

Nė vienas latvis, apie tą savo vadą kalbėdamas su manim, neprikišdavo jam ko nors ir nedaug temėgdavo apie jį su manim šnekėti. Mums lietuviams ir,

1928

Mažmožis iš pirmųjų mano mokslo dienų. [17]

Gimti man teko (1860 m. XII. 30 d.) Kubiliuos (pačioj paprūsėje, pašešupyje, netoli Naumiesčio). Iš motinos pusės giminiavausi su kun. kan. J. Šipaila, motinos dėde. „D ė d u l ė“ kas metai apie šv. Petrą aplankydavo visus savo gimines, prieš pat šv. Petrą ir į mano gimtinę atvažiuodavo. Motina ir tas mūsų d ė d u l ė, matyti, norėjo, kad ir aš imčiau eiti mokslus ir toliau geru ar žymiu to laiko žmogum (kunigu) tapčiau, juo labiau, kad d ė d u l e i daug buvo motinos prišnekėta apie „gerąją“ mano galvą. Dėdulė patarė tėvams pamėginti mane į Naumiesčio mokyklą leisti.

Naumiesčio mokykloj išbuvau tris žiemas, gyvendamas tenai pas vieną savo dėdę, motinos brolį. Mokykloj mokytojo darbą dirbo L a p i n s k i s. Į mokyklą įstojau jau mokėdamas gerai skaityti senąjį ir naująjį *Aukso Altorių;* siuvėjas, siuvęs kurį laiką mūsų namuos, iš jo, iš to *Altoriaus,* jau buvo išmokęs mane lietuviškus spaudinius skaityti.

Toj mokykloj būta daug visokių mokiniukų (miestiečių ir kaimiečių). Iš kalbų rusiškai tesimokėm visi joje. Tikyba — jos įsakymai, įvairios nuodėmės ir dorybės — buvo kunigo, vietinio vikaro (kun. J. Marmos) aiškinama mokslo pradžioj, rodos, lietuviškai, bet pats k a t e k i z m o m o k s l a s ir pradžioj reikėjo eiti man iš vadovėlio, l e n k i š k a i teišspausdinto. Tas k a t e k i z m a s buvo vardu, rodos, *Mały Katechizm polski.* Jo pradžia man pasirodė sunkiausia: man, visai nemokėjusiam tada lenkiškai šnekėti skaityti, kaip ir kitiems pradėjusiems

eiti mokyklos mokslą, reikėjo tuoj skaityti ir mokytis atmintinai pirmasis jo, to kat-mo, skyrelis ir išmokt atsakyti į klausimą: „Co to jest katechizm?“ Katekizme į jį buvo atsakoma: „Katechizm jest to nauka o Bogu i świętych Jego przykazaniach.“ Pradžiai šitas mokslo dalykas man, nemokėliui, buvo labai sunkus, ir tikybos pamoka pradžioj baigdavos gana dažnai labai negražiai: po kunigėlio klausimo man, kiek pamikčiojus bent pradžioje, reikėdavo tuojau klauptis; po manęs klaupdavos tuoj pasieny ir keli kiti draugai, kurie būdavo tikybos mokytojo paklausti; taip drebėdami paklūpodavom visi, kol kunigėlis išklausinėdavo iš eilės visus kitus. Pabaigęs savo klausinėjamą darbą, kunigas liepdavo mums prigulti ant suolo atkišus tam tikrą užpakalio dalį, per kurią pāskum suduodavo kelis kartus savo lendre ar lazdele. Šios rūšies įnagiu naudodavos mokykloj tam tikrais atsitikimais ir Lapinskis, bet man tas jo įnagis ne labai buvo įkritęs į akį.

Mieste gyvendamas šiaip taip įpratau tarti tam tikrus žodžius lenkiškai, ir dėl tikybos mokslo, einamo mokykloje, rodos, vis mažiau būdavo mano tos rūšies susidūrimų su tuo nelemtuoju mokslo įnagiu.

Su pačiu mokytoju Lapinskiu nedaug teturėjau pradžioj darbo: jis dirbdavo daugiau su vyresniųjų skyrių mokiniais, o mane ir kitus tolygius vaikus turėdavo išklausinėti paprastai vyresniųjų skyrių mokiniai ir paskum tik jam referuoti apie mūsų mokslo pažangas. Dažniausiai turėdavau mokykloj su savim šiokią tokią „bulkutę“ arba šiaip valgomą mažmožį, kyšteldavau jį susiraukusiam savo klausinėtojui, jis suminkštėdavo ir paskum gana gerai, rodos, ką pasakydavo apie mane Lapinskiui.

Po kiek laiko ėmė lankyti Lapinskį tam tikrais tarpais motina, paklausdavo apsilankiusi, kaip aš savo darbą dirbąs, ar netingįs, ar nesiožiuojąs, ar esą kiek vilties, kad aš išeisiu kaip reikiant savo mokslą. Lapinskis motinai paprastai mane pagirdavo, ją tuo nuramindavo, nuraminta ji apie tuos mokytojo pagyrimus ir kitiems pranešdavo arba šiaip jais pasigirdavo pažįstamiems ir giminėms.

Ateidama klausti apie mano mokslą, motina paprastai šį tą (sūrelį, sviesto gniūžtę, viščiuką, vištelę ar ką kita) atnešdavo mokytojui. Iš motinos girdėdavau, kad mokytojas mane pa-

girdavęs, ir po kiek laiko supratau, kad ir neaiškiai, jog motina tuos mokytojo pagyrimus labai brangina. Būdavo, man rodos, ir šiaip: juo labiau buvau mokytojo giriamas — juo daugiau ji matydavo mokytojo nuopelnų ir vis daugiau ką pakišdavo mokytojui atsidėkodama už jo rūpesčius.

Ano laiko mókymas buvo, šiaip ar taip, labai nepaprastas man: išmokau kiek paskaityti rusiškai, paskum ir minėtąjį katekizmą, mokėjau po kiek laiko sudėti, skirti, dauginti ir dalyti ne didžiausius skaičius ir paprasčiausius uždavinius spręsti. Bet rusiškai mokėdavau atsakyti tik į paprasčiausius savo mokyklos klausimus. Žmonės, kurie arti manęs buvo, nesakydavo, rodos, nei man nei kam kitam, kad aš esąs tinginys, liurbis ir šiaip išdykėlis, bet pats lyg nesijaučiau tikrai esąs mokytesnis: mokykloje, tiesa, dažnai tekdavo ir be pietų pasilikti po pamokų („koze ar karcery"). Toj mano nelaimėje tam tikra žmonelė, tarnavusi mano gyvenamajame bute, paprastai šį tą atnešdavo man į mokyklą mano „nelaimei" sumažinti. . .„ ir iš tos „nelaimės" pareidavau, čia neslėpsiu, ne visada alkanas namo (į savo gyvenamąjį butą).

Taip mokiausi mokykloje t r i s ž i e m a s. Buvau išmokęs, žinoma, šalia mokyklos ir ministrantūrą, tam tikru laiku mokėjau ir „klapčiuku" patarnauti mišiose. Kas metai vasaros pradžioje apie šv. Petrą atvažiuodavo į Naumiestį dėdulė, giedodavo per atlaidus sumą, aš klapčiukaudavau jam (per sumą patarnaudavau). Daug gerų dalykų prišnekėdavo jam apie mane namiškiai ir, rodos, kiti, buvo imta kalbėti apie „Starapolės klesas", apie tolesnį mano mokslą. Ir dėdulė ėmė raginti, kad tėvai pamėgintų leisti mane į tas „klesas". Tėvai atliekamo tam pinigo neturėjo. Ypačiai motina norėjo, kad aš toliau mokyčiaus ir . . . Buvo šitaip pagaliau sutarta: tėvai, radę kur kiek pinigo, pradeda leisti mane į tas „klesas"; jei išduosiu tam tikru laiku (tuoj po metų) egzaminą į antrąją klasę, tad ima leisti mane toliau į gimnazijos mokslus jau dėdulė iš savęs. Rudenį, apie Žolinę, nuvežė mane į Mariampolę egzaminų laikyti. Išlaikiau. Egzaminai, teisybę sakant, buvo nesunkūs: turėjau pasirodyti mokąs skaityti rašyti rusiškai, mokąs poterius, įsakymus, turįs supratimo apie pirmuosius aritmetikos dalykus. Su tokiais egzaminais ir mokytojų, rodos, nedaug teturėta darbo pirmiau. Per egzaminus turėjau paskaityti rusiškai porą sakinių iš Paulsono chrestomatijos apie tai, kad „Авдотья Петровна

Зимина была больна, нездорова и не могла выходить изъ комнаты"*) — Egzaminuotojams ar egzaminuotojui mano skaitymas gana patiko, pats aš, perskaitęs tekstą, pasisakiau suprantąs, kas čia pasakyta, egzaminuotojai liepė man iš tų pat knygų parašyti mano skaitytąjį tekstą lentoje. Taigi jiems pasirodžiau mokąs ne tiktai skaityti, bet ir rašyti rusiškai. Iš aritmetikos mokytojas parašė lentoj „27 : 9". Skaičius reikėjo dalyti iš devynių ar trijų, dabar gerai neatsimenu. Pažiūrėjęs į lentą, į lentos skaičius ir šiaip ženklus, supratau visą klausimą ir, visai priėjęs prie lentos, parašiau kur reikiant atsakymo vietoje 9 ar 3 (tų dviejų skaičių gerai neatsimenu). Egzaminuotojui mano parašymas ir ištarytas žodžiu atsakymas patiko, jis mane atleido: tuo mano rašto darbu ir išreikštu žodžiais atsakymu pasibaigė ir aritmetikos egzaminas. Kaip buvau egzaminuojamas į I klasę iš tikybos dalyko, dabar visai neatsimenu: tas egzaminas praėjo man visai nejučiomis.

Tą pačią dieną ar tuoj kada po visų egzaminų buvo man pasakyta, kad aš esąs tarp kitų į pirmąją klasę priimtas. Man ar mano globėjams buvo pranešta, kada reikią būti gimnazijoj su visais reikalingais drabužiais ir t. t. Tėvas parsivežė mane namo, tuoj rado siuvėją, nupirko kas buvo reikalinga, ir pasiūdino man drabužius. Mandierai tik be reikalo prisiuvo jisai septynias sagas (reikėjo devynių) ir šinelį pasiuvo labai ilgą („ant išaugimo"). Kai nuvežė tam tikrą dieną į Starapolės miestą mokytis, mandieroje tuoj persiuvo siuvėjas visą pryšakį, įsiuvo į jį devynias sagas, tėvas nupirko man tam tikrą anų laikų „studentišką" kepurę, o šinelį po kiek laiko pats aš pasitaisydinau: bevaikščiojant miesto ir pamiestės purvynuose ar šlapiose vietose, šinelio žemutinis galas pats pasidarė toks, jog reikėjo tuoj sutrumpinti, ir paskum jau niekas, rodos, nebesistebėdavo gatvėje mano viršutiniu drabužiu.

Už mano laikymą tėvas suderėjo mokėti per metus 75 rublius. Su buto draugais nesunku buvo susišnekėti; jie mane suprasdavo, aš juos suprasdavau, sunkiau buvo pačioj gimnazijoj, bet apie ją kiek vėliau kalbėsiu.

Čia pat turiu pranešti, kad prieš imdamas lankyti gimnaziją ėjau, kaip ir visi kiti mokiniai, tam tikrą dieną bažnyčioj išpa-

---

*) Avdotija Petrovna Zimina sirgo, nesveikavo ir negalėjo iš kambario išeiti.

žinties. Tą dieną beveik visos klausyklos buvo mokinių apgultos. Mažiau jų buvo tik prie tų klausyklų, kurios arčiau didžiųjų bažnyčios durų buvo; įėjęs į bažnyčią tuoj nuslinkau prie pirmosios klausyklos, buvusios kairėje. Atėjus tam tikram laikui, prislinkau prie pačios klausyklos ir, pasakęs tam tikrus žodžius, ėmiau sakytis vienuoliui, ką kada pikta padaręs, kuo kada nusidėjęs. Mano graudentojas (kun. M-kas) tuoj pradžioje, po pirmųjų mano išpažinties žodžių, paklausė mane, ar aš nemokąs lenkiškai sakinėtis, pasakė, kad man, mandierotam mokiniui, nebetinką lietuviškai šis žymusis klausyklos darbas dirbti, prižadėjau toliau... gudresnis būti.*)

Pradėjau ir gimnaziją lankyti. Kai parėjus iš gimnazijos „dozorca" (bendrabutėlio vyresnysis mokinys) paklausė mane kartą, kas man užduota iš geografijos, gerai atsimenu, kad jam mano atsakymas nepatiko: pradžioj vieną kitą kartą jam į tos rūšies klausimus buvau pasakęs, kad mokytojas (Plevinskis) klasėje tik vaikščiojęs, ką sakęs, kitiems ką rodęs pakabintam sienoje žemėlapyje, pasišaukdavęs vieną kitą mokinį prie savęs, jiems ką liepdavęs sienoje parodyti ar jam, Plevinskiui, ką atsakyti, bet išmokti ką atmintinai neliepęs... Klasėj buvo daug ir kitų naujų man dalykų: vienas mokytojas ką rusiškai piktai balsu purškavo, kitas (Древсъ) ką vokiškai skaitydavo, kuo barškindavo ir ką aiškindavo, kitas (Grigorevskis ir Šimanskis) kalbėdavo klasėj jau apie lotyniškąją kalbą, ką lotyniškai skaitydavo ar sakydavo, rašydavo ar minėdavo žodžius „amo, amas, amat... bibo, bibis, bibit..." Vienas mokytojas (Ulinskis) klasėj aritmetikos dalykus mums dėstydavo; tas lengva buvo suprasti, nes, pastebėjęs mokinį ko nesuprantant, ir lietuviškai jam vienu kitu žodžiu pats paaiškindavo savo klausimą, tik jis labai skubėdavo ir, man rodės, piktokas buvo. Mokinių toje klasėje, savo draugų, turėjau labai daug: buvo aiškiai žinoma, jog toj klasėj (vienoje didžiulėje salėje) yra aštuoniasdešimt šeši mokiniai. Pats aš į gimnaziją buvau įstojęs 1872 m. eidamas, beveik baigdamas, dvyliktus metus, bet klasėje buvo ir tokių mokinių, kurie, aišku, buvo daug vyresni: žinojom beveik visi, bent aš gimnazijoj

*) Tas vienuolis, kai mokslą ėjau jau Maksvoje ir buvo pradėjus eiti užsieniuos „Aušra", kai Mariampolės gimnazijoj smarkiai dirbo jau Petras Kriaučiūnas, vienuolyne ir šiaip miesto gyvenime buvęs jau žymus „litvomanas" — smarkiai dirbęs su jaunąja mūsų karta.

buvau tuoj sužinojęs, kad jie jaunesniųjų savo brolių ar šiaip giminiečių metrikomis buvo įstoję į gimnaziją. Tarp pradėjusių su manim mokslą gimnazijoj buvo ir einančių keturioliktus ar šešioliktus metus. Pati gimnazijos valdžia tų mūsų gudrybių dar nesuprasdavo. Atsimenu, inspektorius Абрамовичъ,išbaręs ir visaip iškoneveikęs skriaudusius mūsų klasės mažuomenę didžkius, paklausė vieną, lyg pasipiktinęs, kelintų jis esąs metų. Tas pasisakė esąs jau dešimties metų; Абрамовичъ tik pasakė jam „дубина",*) nusispiovė ir nuėjo į raštinę pažiūrėti (į mokinių dokumentyną), kelintus tikrai metus eina tas mokinys.

Raštinėje jis (inspektorius) rado, kad „tas mokinys" tikrai einąs tiktai vienuoliktus metus: jis buvo ne savo metrikomis (ir ne savo vardu) įstojęs į I klasę. Inspektorius, tas Абрамовичъ,nusiminęs ar tik prisispiaudęs, nebeatėjo tą dieną mūsų ramdyti, barti, tildyti... Tik po kiek laiko ėmė visi ar beveik visi mokiniai savomis metrikomis stoti į gimnaziją. Mano laiku šitos mokinių tėvų gudrybės buvo gmnazijai, matyti, ne visai suprantamos.

Iš einamųjų klasėje dalykų atestuodavo mane mokytojai labai įvairiai: a) mokslo ketvirčiui pasibaigus, cenzūroj buvo pažymėta, jog tikybos mokslą aš labai gerai moku (buvau, mat, ne peštukas, tylus, geras religingas vaikas, ką galėdamas dirbdavau kunigo pamokoms, kunigas doru vaiku mane laikydavo); b) iš vokiečių kalbos mokytojas man du (2) parašydino į cenzūrą (tada mokinius atestuodavo tiktai pažymiais 1, 2, 3 — весьма удовлетворительно, удовлетворительно ir неудовлетворительно**)

Visų kitų dalykų mokytojai, bent pradžioje, negerais pažymiais turėjo mane atestuoti. Silpnai mokėjo atskirus klasės dalykus, rodos, ir daugumas mano draugų. Kad ir visa klasė ne geriausiai mokėjo rusiškai, bus matyti, tikiuos, ir iš šio tų laikų fakto. Mokytojas Ulinskis, dėstęs mums tada aritmetiką, nebuvo patenkintas nė mūsų kalbos mokėjimu. Prieš Kalėdas

---

*) Baslys.

**) Drevsui, savo tų metų vokiečių kalbos mokytojui, patikdavau, rodos, tik tuo vienu, kad „Яблонскій сидитъ тише и шпокойно" („Jablonskis ramiai ir tyliai sėdi"). Gerokai atestuodavo, rodos, ir dailyraščio mokytojas, buvęs drauge ir литовскаго языка „mokytoju" (tą kalbą syki savaitėje turėdavau po visų kitų pamokų).

arba Velykas, per paskutiniąją savo pamoką jis sakydavo paprastai negerai klasei pamokslą: sakydavo, kad tos klasės mokiniai turį toliau tikrai pasitaisyti, nustoti tinginiavę, imt pagaliau dirbti kaip reikiant, kad to laukią ir jų pirmiausia tėvai ir mokytojai, kad to laukią ir visi kiti sveikos galvos ir geros širdies žmonės... Tokį pamokslą rusiškai sakė jis prieš pat Kalėdas ir mums. Bet sakydamas savo pamokslą jis tuoj pastebėjo, kad mano klasės mokiniai, užuot susigraudinę ar prisižadėję imti tikrai toliau taisytis, dairos į šalis ar tik neklauso jo, negaudami reikalingo įspūdžio. Tat pastebėjęs ir supratęs viso dalyko priežastį, jis ėmė klasėje tą savo pamokslą toliau mums lietuviškai drožti, ir, atsimenu, bent pusė klasės verkėm susigraudinę, jautėmės esą tikrai kalti, gailėjomės anksčiau to dalyko nesupratę... Kas kita yra mokėti kiek savo tarpe susišnekėti svetima kalba, kas kita — klausyti rimto žmogaus pamokslo, sakomo svetima klausytojams kalba. Ulinskis, mūsų matematikas, pats kilimo buvo iš žemaičių krašto ar tiktai iš kitos Nemuno pusės.

Antrą pusmetį, apie Velykas, kiek pagyvėjau mokykloj, galėjau daugiau suprasti rusiškai, bet visiškai pasitaisyti, tos klasės kursui baigti sėkmingai, buvo jau vėlu: nemokėdamas tos klasės kurso pradžios, nebegalėjau tam tikrų dalykų kurso nė toliau klausyti sėkmingai. Keli mokytojai, aišku buvo, suprasdavo, jog aš imu jau kiek geryn eiti klasėje ar tikrai taisytis. Tą suprasdavo, mačiau, metų gale ir keli mano draugai. Buvau beimąs galvoti apie pakėlimą manęs metų gale į antrąją klasę, bent norėjau jau tikrai į ją nukilti; mokiniai tais metais buvo pakeliami mokykloj, žinojau, tik iš egzaminų. Žinau, jog per egzaminus gerokai atsakiau ir iš zoologijos dalyko: teko apsakyti egzaminuotojui apie voverę, apie tai, kaip ji šokinėja medžiais, minta kankorėžių sėklomis, riešutais ir kitais tos rūšies vaisiais ar mažmožiais. Dėl zoologijos egzaminų kokių kliūčių, rodos, nebuvo. Po visų egzaminų mokytojai nusprendė palikti mane toj pat klasėj antrus metus, nors keli silpnoki mokiniai, mano draugai, buvo pakylėti, žinojau, tada į antrąją klasę. Dejavau, verkiau, pykau — labai gailėjaus, kad neteko man į antrąją klasę pakilti... Bet tas sulaikymas manęs pirmaisiais metais toj pačioj klasėj buvo kaip tik, rodos, mano gelbėjimas: silpnas patekęs į antrąją klasę, nekiek tebūčiau galėjęs joj pasitaisyti tolesniam gimnazijos mokslui. Jam, tam

mokslui, reikalingas buvo, rodos, pirmiausia tvirtas pagrindas po savim turėti: be to pagrindo nebūčiau galėjęs toliau kaip reikiant mokytis.

Buvo sutarta, kaip sakiau, prieš metus, kad pirmaisiais metais d ė d u l ė kokių lėšų man mokslui eiti neduos, kad pačioj pradžioj tėvai patys mane leis į mokslą. Tėvai, žinoma, laukė iš manęs pirmiausia gerų mokslo rezultatų: patys jie tikrai nebegalėjo toliau mane laikyti savo pinigais gimnazijoj. Mano nepakėlimas į antrąją klasę, žinojau, turėjo baisiai nuliūdinti mano tėvus, bet buvimas tiek laiko gimnazijoj tarp miesto žmonių, tarp suktų ir nesuktų vaikų, tarp visokių mokytojų mane kiek gudresnį ir šioj mano bėdoj padarė: visą vasarą turėjau anksti keltis, apsišarvavęs mandiera ganyti gyvulius ir... baigiantis vasarai vargais negalais išaiškinau motinai, jog dabar, sutvirtėjęs ar sustiprėjęs gimnazijoj, aš tikrai mokyčiaus toliau kaip reikiant, jog šita mano didžioji nelaimė (pasilikimas toj pačioj klasėj), tikrai sakant, ne dėl mano paties kaltės yra atsitikusi. Verkiau kalbėjau jai daug, geriausių dabar norų buvau pilnas, pagaliau maldingajai savo motinėlei išaiškinau, kad reikią dabar... sumeluoti dėdulei, nuvažiavus pasakyti jam, kad aš išlaikęs egzaminą, kad galįs stoti dabar į antrąją klasę, kad dabar tėvai nebegalį toliau manimi rūpintis; tėvams prišnekėjau ir išaiškinau, kaip kas reikią p a t a i s y t i ir pačioj c e n z ū r o j, idant dėdulė, — jo parapijoj (Keturvalakiuos) kitų mokinių nebuvo, pats jis į mano gimnazijos miestą ligi to laiko nevažinėdavo, — tuoj iš pačios cenzūros matytų, jog mano tiesa sakoma. Tėvai prisibėdoję ir prisiaimanavę pagaliau sutiko su savo sūneliu. Nusipirkau buteliuką chloros, ir iš „не переведенъ въ слѣдующій классъ“ su chloros ir tam tikro brūkšnelio pagalba padariau cenzūroj —„переведенъ въ слѣдующій классъ“. Turėjau perdirbti pačioj cenzūroj ir kelis jos pažymius — tuos, kur buvo skaitmuo 1, turėjau išreikšti patenkinamaisiais (2, 3) pažymiais. Didis buvo mano nusidėjimas, bet kito galo, kitos išeities nei aš nei tėvai nematėm. Dėdulė nieko pikto nepasakė — sutiko toliau už mane pats mokėti gimnazijai.*)

*) Per išpažintį niekad nesisakydavau kunigui taip sunkiai nusidėjęs, nors buvau labai religingas vaikas. Kodėl taip dariau? — Tą savo „sumelavimą“ dėdulei, būdamas gimnazijoj, niekad nelaikydavau n u o d ė m e. Eidamas išpažinties apie šitą sumelavimą nė nepagalvodavau.

Taigi vėl įstojau į pirmąją gimnazijos klasę, tik dabar ji buvo daug mažesnė ir keli jos mokytojai buvo jau nauji: nebebuvo, rodos, Drevso, Plevinskio, Grigorevskio. Gimnazijai pasisakiau savo cenzūrą pametęs...

Klasės mokslas tuoj man palengvėjo: pagyvėjau, palinksmėjau, tuoj susiėmiau dirbti kaip reikiant, beveik visi mokytojai visai gerus pažymius man ėmė rašyti, tik kunigas pradžioj kiek sumažindavo man savo pažymį — kurį laiką mano asmeny jis matė prieš save antrus metus sėdintį toj pačioj klasėj mokinį, tinginį, ne visai gerą vaiką. Per didžiąsias šventes važinėdavau dabar nuolat į Keturvalakius. Parvažiuodamas Kalėdų (ir kitų didžiųjų švenčių), cenzūrą nuveždavau dėdulei saviškai apdirbtą: iš „ученикъ I класса" padarydavau joje „ученикъ II класса", iš „ученикъ II класса", toliau — „ученикъ III класса"... Pačioj gimnazijoj, kai reikėdavo grąžinti cenzūrą, šiaip taip ir vėl išsisukdavau: geram mokiniui bėdoje visada, rodos, nesunku yra išsisukti, bent kiek lengviau nekaip silpnam mokinėliui.

Po mokslo metų, sulaukęs tam tikro laiko, buvau pakylėtas į II klasę, tik dėdulei, kaip jau sakiau, pažymėjau cenzūroj ir savo žodžiais aiškinau, kad aš stojąs dabar į III klasę. Į II klasę stodamas gavau gimnazijoj „похвальныйлистъ" (tokius „listus" gaudavau beveik ir visose kitose klasėse).

Kai buvau antrojoj, dėdulės „III", klasėje, jis sykį atvažiavo netikėtai į mano gimnazijos miestą, atvažiavęs sutiko mane su draugais tuoj gatvėje, tuoj lenkiškai paklausė, ar tat esą mano draugai, pažymėjo balsu, kad, vadinas, mes visi esą jau III klasės mokiniai. Sumeluoti dabar negalėjau. Papurškavęs nuvažiavo dėdulė į kleboniją, iš kun. J. Čėsnos, mano tikybos mokytojo, viską sužinojo apie mane. Mano tikybos mokytojas, išgirdęs apie šitą mano nelaimę ir ją kaip reikiant supratęs, dabar pats mane gelbėjo: labai išgyrė mane dėdulei, mažino jam mano kaltę ir viską darė, kad dėdulė tą kaltę man pagaliau dovanotų ir toliau vėl mane šelptų. Dėdulė po trejų ar ketverių metų šitą didįjį mano nusidėjimą pagaliau ir visai užmiršo (buvo jau labai senas žmogus).

Antrojoj klasėj prisidėjo nauja kalba: pusgalvis plevėsa Berlingeris ėmė mokyti prancūziškai, Drevso vietoje nuo antrųjų I klasės metų buvo jau, rodos, Trochanovskis. Berlin-

gerį čia nepaprastai pažymėjau dėl daugelio priežasčių. Antrojoj klasėj pažymius atskiriems mokiniams statydavo, jo liepiami, tik tam tikri klasės vyresnieji („дежурные") labai nepaprastai: sakysim, pats aš antroj klasėj buvau pilnas ir gražus vaikutis, bent daugelis kitų žmonių taip apie mane sakydavo. Atėjęs į savo pamoką, Berlingeris visada tikrindavo, ar visi yra klasėje mokiniai, kiekvieną skyrium iššaukdavo, gražiai atsistodavom, pasirodydavom, ką pasakydavom ir t. t. Atsimenu, kartą mane, „sugudrėjusį" savo mokinį, šaukia jis pasirodyti klasėje pamokos pradžioje, iššauktas atsistojau, iškėliau galvą, buvau prisikabinęs ant krūtinės jau ir grandinėlę, jam visu savo pirmagaliu patikau, jis mane garsiai pagyrė ir ką pagalvojęs paklausė, ar neturįs aš seserų. Pasisakiau turįs dvi seseri. Berlingerio paklaustas, kiek metų turinčios mano seserys, pasakiau iš savo vietos tik šiuos žodžius: „Одной шестнадцать, а другой восемнадцать."*) Šis atsakymas jam labai patiko, ir jis liepė „дежурному" (vyresniajam mano suolo mokiniui) pastatyti man „du pliusu", tam tikrą gerąjį, jo giriamąjį pažymį. Tuos pliusus mokytojas rinkdavos ir iš jų, atėjus tam tikram laikui, ketvirčio pažymį statydavo mokiniui.

Trečiojoj klasėj prisidėjo dar viena kalba: dabar graikų kalbą pradėjau eiti gimnazijoj. Nuo tos klasės gimnazijoj ėjau, vadinas, jau šešių kalbų mokslą — mokiaus pamokose rusiškai, lotyniškai, graikiškai, vokiškai, prancūziškai ir lietuviškai.

Nuo trečiosios klasės prasideda naujas mano mokslo metų laikotarpis: to pusgalvio ar sumišėlio mokytojo (Berlingerio) nebebuvo, ėmė dirbti mano klasėje keli nauji mokytojai (Savickis, Staniškis), ėmė aiškėti, kad man ypačiai seksis senųjų kalbų mokslas, tik Ulinskis, matematikos mokytojas, matydamas žurnale labai gerus mano pažymius iš senovės kalbų, pradėjo į mane labiau šnairuoti, man prikišdavo, kad aš nesimokąs be reikalo matematikos, sakydavo man ir visai klasei: „Одинъ мой братъ по латыни говоритъ, по гречески поетъ, но математики не знаетъ, въ Америкѣ теперь мѣшки таскаетъ"**). Tuo jis man prikišdamas pasakydavo, kad matematikos mokslas esąs žmogui reikalingiausias dalykas, ragindavo mane jo da-

---

*) Viena šešiolikos metų, antra aštuoniolikos (sumelavau).

**) Vienas mano brolis kalba lotyniškai, dainuoja graikiškai, tačiau nemoka matematikos ir todėl Amerikoj maišus nešioja.

lyką ypačiai turėti galvoje. Ėmęs kiek daugiau mokytis matematikos, daugiau uždavinių spręsti atsidėjęs iš senojo (pirmųjų klasių) matematikos dalyko kurso, šiaip taip patvirtėjau ir matematikoj, susigerinau pagaliau ir su Ulinskiu; pabaigus man ketvirtąją klasę, Ulinskis pasitraukė ir pats iš gimnazijos, gavo visą emeritūrą...

Mokytojų toliau ir labai gerų susilaukdavom. Tarp jų ypač pažymėtini yra, rodos, Павелъ Илларіоновичъ Васильевъ, (rusų kalbos ir literatūros mokytojas), Вышковскій (matematikas ir fizikas), Vasilevskis... Geruoju savo mokytoju mes laikėm dėl daugelio priežasčių ir kun. Jurgį Čėsną: šį žmogų labai brangino ir v i s i gimnazijos mokiniai su mokytojais. Kai baigėm gimnaziją, ėjom atsisveikinti su visais s a v o mokytojais, bet su juo, su tuo kunigu, ėjo galutinai atsisveikinti baigusių klases tiek katalikai, tiek provoslavai, tiek evangelikai, tiek žydai... Su kitais tikybos mokytojais ėjo atsisveikinti tik tie mokiniai, kuriuos jie buvo mokę.

Apie kitus to laiko gimnazijos dalykus čia tuo tarpu nekalbėsiu. Šitame straipsny pažymėsiu baigdamas tik tą mažmožį, apie kurį Rygiškių Jonas ir J. Jablonskis paprastai neiškenčia nekalbėję savo — straipsniuos apie vieną mūsų „kalbos dalyką".

Lietuviškai spausdintose to laiko vilniškėse knygose, kai mokiaus gimnazijoj, jau „kirilica" tebuvo vartojama; Prūsuose tam tikri drąsuoliai ar verteivos spausdindavos lietuviškų knygų ir s a v o m i s raidėmis, bet jose (knygose) buvo tada pažymima, kad jos esančios s e n i a u V i l n i u j e išspausdintos (J. Zavadskio spaustuvėje). Lietuvių kalbos mokytojas lentoj paprastai nieko nerašydavo liepiamąja vartoti „kirilica"; į klasę mes (mokiniai) ateidavom be kokių knygų, kalbos mokytojas pats arba mes, jo liepiami, ką paskaitydavom klasėje, iš mokytojo (Staniškio) atsineštųjų „s e n e s n i ų j ų k n y g ų", mokytojas paaiškindavo vieną kitą jų žodį arba posakį... Ar yra mane mokęs lietuviškai Ulinskis*) — to neatsimenu. Staniškis yra tikrai mane mokęs: jis atsinešdavo į pamoką kurį nors Valančiaus ar Daukanto arba kito kurio žymesnio mūsų rašytojo (Duonelaičio...) vieną kitą kūrinėlį, skaitydavo jį kiek arba mums duodavo skaityti, ką-ne-ką aiš-

*) Iš lietuvių kalbos mokytojai nieko neužduodavo mums tolesniajai pamokai.

kindavo, kartais stengdavos paaiškinti vieną kitą naujesnį jam ir mums kūrinėlio žodį..., bet apie šiokias tokias mūsų kalbos taisykles apie jos gramatiką ar istoriją man netekdavo nė iš Staniškio išgirsti... Tuoj po metų lietuvių kalbos dalyką dėstė Mariampolėj Petras Kriaučiūnas, bet aš tada jau Maksvoj gyvenau.

Šituos kelis savo atsiminimus d i d ž i a j a i gimnazijos šventei terašydinu: pats aš dėl senatvės ir kitų galų esu jau atpratęs ir rašyti savo ranka. Vienam kitam šio laiko gimnazijos mokytojui patariu iš įvairių senosios kartos žmonių atsiminimų kaip reikiant aprašyti pirmuosius mūsų tos mokyklos žygius ir sulyginti juos su tos gimnazijos š i ų d i e n ų darbu. Pats aš keliais šiais atsiminimėliais baigiu savo šios dienos rašinėlį.

1928 m. sausio mėn. 8 d.

[1928 m. „Ateitis“ N 1, pp. 9—18].

J. Jablonskis.

1929

Dėl vieno skelbimo.

Dienraštyje (Nr. 268, p. 8) yra išspausdintas ir vienas skelbimas, kuriame pasakyta, kad **„Abiturijentas** baigęs valdžios gimnaziją“ ieškąs n u o l a t i n ė s v i e t o s (t a r n y b o s), kad jis turįs ir tam tikrą u ž s t a t ą (įkaitą), kad laiškus žmonės galį jam siųsti „L. A.“ adm. Nr. 185.

Ligi šiol žinojau, kad abiturientas yra ne baigęs gimnazijos kursą žmogus, bet laikąs ar stengiąsis ir galutinai rūpinąsis išlaikyti gimnazijoj b r a n d o s egzaminą jos mokinys (8 kl).

Ne visai suprantama man skelbime ir tat, kad jo autorius pasigiria mokąs v o k i e č i ų kalbą ir **„po truputį anglų ir rusų** kalbų“, kad šitame skelbime niekuo nepažymi jis savo šiokio ar tokio l i e t u v i ų kalbos mokėjimo, nors nuolatinės vietos ar tarnybos jis sakos, matyti, L i e t u v o s įstaigose ieškąs. Ieškomoji **nuolatinė darbo vieta ar tarnyba** irgi reikėjo aiškėliau pažymėti skelbime: tarp virėjo, namų sargo, sankrovos pardavinėtojo, įvairių įstaigų raštininkų, sekretorių, apskrities viršininko (tarp jų tarnybų)... yra juk labai daug skirtumo.

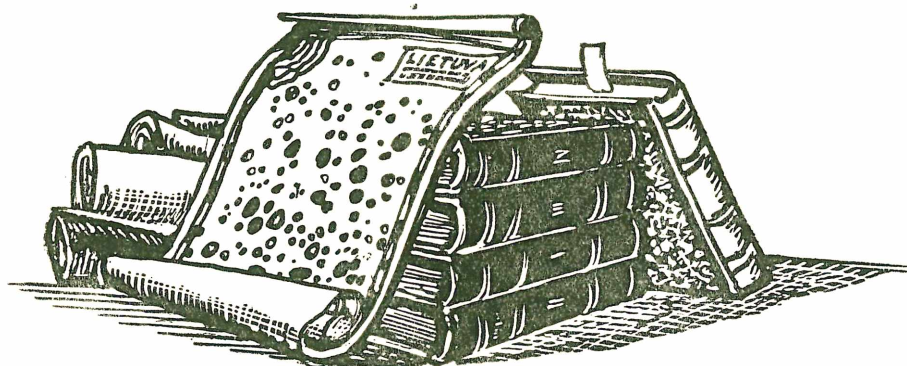
Kurio „abiturientas" darbo tikrai ieško ir nori rasti Lietuvos žmonėse ir jos įstaigose?

Šiaip ar taip, žmogus, baigęs šiais laikais valdžios gimnaziją, turėtų, rodos, bent suprasti, kas tikrai yra abiturientas, ir ieškodamas darbo mokėti kiek gražiau ir aiškiau savo reikalą išdėstyti skaitytojui.

Rygiškių Jonas.

[1929 m. „Lietuvos Aidas" N 280].

LIETUVA

Redakcijos pastabos ir papildymai.

1. Čia Jablonskis duoda 123 žodžius, nuo žodžio **saunóra** iki žodžio **supieszti**, žadėdamas duoti jų daugiau, bet toliau nei „Szviesoj", nei kituose laikraščiuose nebebuvo.

2. Šitam straipsny ilgieji *u* vietomis rašomi su brūkšneliu viršuj, vietomis visai ilgumas nepažymėtas; nepažymėtų ilgumų buvo maždaug pusė. Kadangi tam pačiam „Varpo" numeryje Jablonskio kituose straipsniuose ilgasis *u* paprastai žymimas (*ū*), galima spręsti, kad nežymėjimai padaryti dėl spaustuvės kaltės, todėl mes visur, kur reikėjo, to balsio ilgumą pažymėjom (raide *ū*).

3. Žodžiai tarp paskutinių skliaustelių, matyti, palikti korektūros nesutvarkyti, greičiausiai turėjo būti: palyg. *sal, Salz,* rus. соль etc.

4. Tas pats straipsnis yra išspausdintas antrą kartą 1905 m. „Vilniaus Žinių" N 78. Kuo skiriasi „Vilniaus Žinių" straipsnis, čia pažymėta laužtiniuose skliausteliuose; „Vilniaus Žinių" straipsnyje ilgieji *u* rašomi su brūkšneliu, bet to balsio ilgumas skliausteliuose, kaip kiti skirtumai, čia nežymimas.

5. Tas pats straipsnis buvo išspausdintas tų pačių metų „Vilties" N *225*, jis skiriasi nuo šio: 1) Nieko nepasakyta apie „Minsko muzėjų", 2) Nepasakyta, kad siunčiant žinias į Petrogradą galima rašyti lietuviškai, 3) po juo padėtas parašas — *J. Jablonskis.*

6. „Nelaimė" pirmą kartą buvo išspausdinta 1915 m. „Vairo" NN 4, 5, 6, paskui buvo įdėta į „Vargo Mokyklos" II dalį, iš kur mes ją dabar imame. „Vargo Mokyklos" „Nelaimė" skiriasi nuo „Vairo" keliais rašybos mažmožiais ir vienu kitu žodeliu.

7. Rašymas *in* (prielinksnis ir priešdėlis) vietoj *į* yra ne Jablonskio, tik laikraščio mėginimas įvesti naują rašybos mažmožį.

8. Tas „nelaimingas mokinys" buvo pats Jablonskis.

9. Šis straipsnis pirmiausia buvo nusiųstas ėjusiam karo metu Petrapily liaudininkų organui „Naujajai Lietuvai", bet redakcija atsisakė jį dėti; tada jis buvo duotas išspausdinti „Lietuvos Balsui".

10. Straipsnis „Dar apie Tautos Tarybą", rodos, bus ne paties Jablonskio rašytas, tik jo kalba labai ištaisyta.

11. Straipsnis „Lietuvių Žandarų Krata" paimtas šiam leidimui iš korektūros lapo, nes bolševikai tuo metu uždarė laikraštį ir to numerio (8), jau visai surinkto, nebeišleido. Toj spaustuvėj, kur buvo spausdina-

mas „L. Balsas" Voroneže, mokėsi rinkėju Jablonskio sūnus Vytautas, jis išsinešė iš spaustuvės korektūros lapą, atspaustą su rankine mašinėle, todėl jame yra neaiškių vietų; ir tame straipsnyje, paimtam iš to korektūros lapo, pradžioj ar trys eilutės neišskaitomos, jos pažymėtos daugtaškiu.

12. Gimnazijos mokytojo J. Balčikonio.

13. Straipsnio „Kaip nereikėtų kritikuoti" užsiliko rankraštis, kuris skiriasi nuo spausdinto „Lietuvoj" ne tik viena kita nauja smulkmena ir kitaip pasakytomis mintimis, bet dar ilgoku priedu — apie Jakšto ir Grigonio išsišokimus daugiausia prieš jo vartojamą rašybą. Atsikirtimas tiems autoriams buvo parašytas ir skyrium, ne bendrajame straipsny, jis irgi skiriasi nuo bendrojo savo smulkmenomis, todėl abudu tuos straipsnius ištisai čia dedame.

Kaip nereikėtų kritikuoti.

Su vienu kitu žmogaus pasakymu, su jo nuomone gali vienas kitas nesutikti, gali jį barti, kritikuoti, tik kritikuodamas ir savo atskirą nuomonę reikšdamas turi kiek aiškiau, įmanomiau ją nusakyti skaitytojui. Bet mūsų literatūroje yra ir kitokių kritikų: kritikuodami mėgstame kartais iškraipyti pirmiausia kritikuojamojo žmogaus mintį, jo pasakymus, randamus rašte, arba kritikuodami norime vieną kurį žmogų būtinai barti, suniekinti, apie kitą stengiamės kiek švelniau kalbėti... Čia kalbėsiu tiktai apie antrosios rūšies kritikus, apie atskirus tų kritikų reiškinius, įkritusius man šuo metu, beskaitant jų papeikimus ar išgyrimus.

„Draugijoje" A. Jakštas (NN 5—6, 234 psl.), ėmęs kalbėti apie „Pasakėčias", išleistas Kaune kalbos mokslui, tuoj pasako, kad tame rinkinėlyje esančios ir kelios eiliuotinės (Armino, Vanagėlio, Stanevičios) pasakėčios, kurių Rygiškių Jonas, „pagaminęs" tą rinkinį, sakosi netaisęs dėl to, kad nemokėjęs „visų eilėraštinės kalbos gudrybių". Tą netiesą pasakęs apie Rygiškių Jono darbą, autorius tuoj dar prideda: „Jis, matyt, laiko save kiaurai težinančiu vien neeiliuotos kalbos gudrybes. Joms parodyti jis ir pasinaudojęs Krylovu..."

Iš tikrųjų yra kas kita. Kas Rygiškių Jono padaryta, pažymėta visai aiškiai *Pasakėčių* prakalboje, kurią kritikas A. Jakštas, rašydamas apie tas pasakėčias, matyti, visai ignoruoja. Prakalboje (jos tėra *10 eilučių)* yra pasakyta: „Čia yra Krilovo pasakėčių (25) vertimai. Jos čia išverstos **paprastąja** mūsų kalba: vertėjas visų **eilėraštinės** kalbos **gudrybių nemokėjo.**" Krilovo pasakėčios parašytos **eiliuotine** kalba, ta kalba rašyti vertėjas nemokėjo, todėl jis išvertė jas **paprastąja** mūsų kalba, tą jis ir pasisako. Ko čia, rodosi, reikėtų iš Ryg. Jono? Galite tą jo (ar jo redakcijos) vertimą barti, galite kritikuoti, bet nesakykite, kad jis savo kalbos gudrybėms parodyti yr pasinaudojęs Krilovu, kad jis **laiko** save žmogum, be galo gerai („kiaurai") išmokusiu „neeiliuotos kalbos gudrybes". Jis jaučiasi geriau už vieną kitą mokąs savo kalbą, jis mato vieną kitą ar daug ką klystant kalbos dalykuose, jis neiškentęs vieną kitą kartą savo nuomonę išreiškia — ir tiek. Jis yra išvertęs ar išversdinęs 25-kias Krilovo

pasakėčias, nes norėjo duoti mokyklai, jos kalbos mokslui, tų pasakėčių rinkinėlį, parašytą taisyklingesne kalba. Galit su jo kalba nesutikti, bet jo minties nekraipykit: jis senas mūsų darbininkas, ne tiktai senas, bet ir žilas, ne tiktai žilas, bet ir plikas; su visais reikia žmoniškai elgtis, juo labiau su senais savo darbininkais.

Gale rink-o yra įdėtos, kaip pasakyta prakalboje, kelios mūsų rašytojų **eilėraštinės** pasakėčios. Ar jos Rygiškių Jono taisytos ar netaisytos, pats Ryg. Jonas savo prakalboje nieko nesisako; A. Jakšto paminėjimas apie tą Ryg. Jono kalbos gudrybių nemokėjimą, kalbant apie neeiliuotines to rinkinėlio pasakėčias, yra visas iš piršto išlaužtas, iš kitur, iš kitos vietos paimtas, čia iškraipyta visa tiesa — tam tikram A. Jakšto, man nesuprantamam, reikalui.

Jei norit, pasakysiu, kaip yra tikrai buvę su tomis (5) eilėraštinėmis pasakėčiomis: jos yra daug **taisytos** mokyklos reikalui, jas yra taisęs ne vienas kuris žmogus, jos taisytos **labai žymiai**... Patariu A. J—ui palyginti jas, čia išspausdintas r—y su tais originalais, kurie buvo išėję pirmą kartą iš tų trijų (Armino, Vanagėlio, Stanevičios) autorių. Kam čia A. Jakštas kalba savo kritikoje apie tą „netaisymą", kam jis aiškina saviškai tą netaisymą, operuodamas Ryg. Jono „kalbos gudrybėmis" — visai sunku man suprasti. Čia yra mažų mažiausia nepadoru. Ar eilėraštinės pasakėčios buvo čia taisytos, „ar jos liko netaisytos", pats Rygiškių Jonas savo prakalboje nieko nesako: jis nėr toks, matyti, drąsus, jis gana lėtas, matyti, žmogus; kam čia reikėjo iš piršto išlaužti kritikos pradžiai tokie dalykai, kurie nesutinka su tiesa, su doros mokslu, apie kurį mėgsta kartais, rodosi, kalbėti savo rašiniuose A. Jakštas?

Pasakėčių prakalboje dar pasakyta, jog tie Krilovo pasakėčių „vertimai visai laisvi", jog „vertėjo neiškęsta kai kas ir visai saviškai nusakyti (plg. 7, 22)". Vadinasi, toje prakalboje kaip tik pasakyta, jog pasakėčioje „Gaidys, gegutė ir ž v i r b l i s" (7) yra ir visai saviškų nusakymų: toji pasakėčia žymiai čia skiriasi nuo to, ką mes turime rusų autoriaus pasakėčioje „Gegutė ir gaidys". Čia autorius galėjo, rodosi, barti Ryg. Joną tiktai už tą „visai savišką nusakymą", galėjo sakyti, kad Ryg. Jonas be reikalo tą daręs, kad daug geriau būtų padaręs verste išvertęs Krilovo „Gegutę ir gaidį". Ne, A. Jakštas elgiasi kitaip: jis palygina šį pasakėčių „vertimą" su J. Gеručio vertimu (su šio „Gege ir gaidžiu") ir tiktai sako, jog kalbamojo rinkinėlio pasakėčios „primurdytos, prikaupuotos visokių nereikalingų žodžių, jog Ryg. Jono darbas be reikalo tiktai „pr kięstas", jog jos yra „net 47 eilutės", kurioms atpasakoti Gеručiui užtekę 15-kos eilučių. Kodel jis nesako, jog šito rinkinėlio „Gaidys, gegutė ir žvirblis" žymiai skiriasi visu savo turiniu, kaip pasisako jos „nusakytojas", nuo to, ką duoda savo „Gege ir gaidžiu" J. Gerutis. Kodel, nutylėjęs apie šitą dalyką, jis lygina tiktai „du vertimu" ir sako J. Gerutį mokant trumpiau atpasakoti tą, kam R. J. reikia „net 47 eilučių"? A. J. yra, rodosi, ir matematikas nemažas, bet šito rinkinėlio pasakėčios eilutes vis delto suskaitė jis ne geriausiai: rinkinėlio „Gaidžio, geg. ir žvirblio" pasakėčios yra 53 (ne 47) eilutės. (Kiek yra J. Gеručio **vertimo** eilučių — nežinau). Palyginant reikėjo abiejų dalykų **formatas** turėti galvoje ir tas

dalykas, jog „Pasakėčiose“ yra kalbama ir apie žvirblį ir toji pasakėčia, kuri „taip ištęsta“, yra ne vertimas. Kodel kritikas, palygindamas „du vertimu“, visai neturi šito dalyko galvoje? Čia kokio mokslo nereikia: reikia tiktai sąžiningai kalbėti apie kritikuojamąjį dalyką.

Druskius „Draugijoje“ (246—248 psl.) kinų mandarinus lygina su mūsų kalbininkais: jis išranda, kad mūsų kalbininkai esą tiktai tie patys seniai mandarinai; jiems, kaip tiems mandarinams, rūpį tiktai, kad rašomojoje kalboje nebūtų „naturalumo, lengvumo, artimumo su šnekamąja kalba“. Šit ką sako tas kritikas apie tuos beširdžius mūsų despotus: „Mūsų rašomoji kalba kaskart labiau tolsta vis nuo šnekamosios kalbos, daros sunkesnė, kaž koki nenaturalė, medinė, virsta nauju siauro kalbininkų mandarinų būrelio nukaltu žargonu su keista, retai kur tevartojama konstrukcija, su kasdien kalamais naujais žodžiais... Pas mus kalbos ir rašybos dalykuose ir valstybės vyrai ir aukštųjų mokslų atstovai nė žodžio nedrįsta viešai tarti nepasitarę su kalbininkais mandarinais ir todel mielai padeda jiems rašomąją kalbą daryt liaudžiai nebesuprantamą ir jos rašybą nebepakeliamą... tveriama naujas kalbininkų mandarinų žargonas ir jam atitinkanti devynuodegė rašyba, įvedama, kuodidžiausia nelygybė, ir skirtumas tarp liaudies ir inteligentijos...“ (248 p.).

Ar tie valstybės ir mokslo vyrai tikrai yra tokie nedrąsūs, spręsdami apie kalbos dalykus savo reikalui — to aš pasakyti nemokėčiau: reikėtų žandarų pasiklausti, bet kur juos dabar besuvaikysi, įsigalėjus visoms laisvėms ir demokratybėms. Ar jie taip tariasi, prireikus išsižioti raštu, vėl nemokėčiau pasakyti, nieko neišgirdęs iš kalbininkų ir pačių tų vyrų lūpų. Apie kalbininkus mandarinus tiek težinau iš jų raštų: jie kaip tik reikalauja, kad rašomoji kalba būtų lengva, kad ji eitų šnekamosios kalbos dėsniais, kad ir „kalamieji“ jos žodžiai būtų žmoniškai kalami, jie ir kalbos vadovėliams imasi pavyzdžius iš žmonių kalbos, jie niekad nėra, rodosi, reikalavę, kad „mandarinų kalbininkų žargonas“ skirtųsi nuo šnekamosios kalbos. Apie mūsų kalbininkus mandarinus čia didžiausia tiesa pasakyta: jie klausiami, dažnai ir neklausiami, savo nuomonę išreiškia apie kalbos ir rašybos dalykus, ne visi jų klauso, tokie vyrai, kaip Druskius, Jakštas, Grigonis, patys būdami didžiausiais kalbininkais (jie smarkiausiai, rodosi, rašo apie kitus kalbininkus) — rašo kaip tinkami, nė kiek neprisidingėdami tų mūsų mandarinų; tik gaila, kad jie yra patys, matyti, iškrikę, kad jų balso nedaug kas teklauso; jais dėtas, aš dar smarkiau rėkčiau, rėkčiau taip, kad pagaliau ir negyvėliai imtų manęs klausyti ir stebėtis mano išmintimi ir pasakymais. Dar vieno dalyko prašyčiau nepamiršti, kalbant apie tuos mandarinus: jei kur rasite „sunkesnį“, nenaturalų, medinį, kalte nukaltą žargoną su kasdien kalamais naujais žodžiais, nemanykit, jog tas žargonas su visais tais žodžiais yra tikrai kalbininkų padaras; kalbininkai turi atsakyti tiktai už savo darbą, ne už tai, kas jiems vieno kito nesąžiningo pikčiurnos prikišama. Žinoma, reik tiesa sakyti, ir kalbininkų yra visokių: kalbininkas nelygu kalbininkui, kaip pralotas nelygu pralotui, kaip kunigas nelygu kunigui. Šiaip ar taip, ir kalbininkų vardo neimkit, kritikai, be reikalo, jei tikrai jums rūpi mūsų raštų kalbos dalykai.

Apie kalbininkus kai kurie kritikai nekalbėjo, rodosi, tiktai vokiečiams čia ėmus šeimininkauti, kada buvo aišku, jog vokiečiai ims netrukus kraustytis iš Lietuvos, tie žmonės kažin kodel vėl ėmė smarkiai varyti savo akciją. Dabar jie yra gavę tai akcijai dar naują, negirdėtą ligi šiol „kalbininką“ M. Grigonį. Šis pasirodė labai panašus savo taktika į senius kalbininkų pleškintojus. Dabar rašoma tiesiog apie „jablonskomanus“ (150), apie „jablonskišką rašybą“, apie „jablonskinę rašybą“, apie Jablonskio ir Rygiškių Jono „naujausius kalbos ir rašybos išradimus“, apie to ar tų žmonių despotizmą, mandarinizmą ir kitas jų nuodėmių nuodėmes, tiesiog keršto šaukiamas...

To naujojo laikotarpio „kritikos“ paminėsiu tiktai kai kuriuos reiškinius. Vienoje „Draugijos“ vietoje, kur barami matematikos terminai, tų terminų autorium yra pavadintas tiesiog Rygiškių Jonas (ar J. Jablonskis, dabar neatsimenu). Jei dabartiniai matematikos terminai yra bartini, reikia barti matematikos mokytojai, ėmę juos vartoti, bet ne Ryg. Jonas, kurs matematikos dalykuose tikrai neturi ir nenori turėti sprendžiamo balso. Ir čia jis del vieno kito dalykėlio pasako kartais savo nuomonę, kurią matematikai priima ar atmeta: sprendžia ne pats vienas Ryg. Jonas, jis nėr pats matematikos terminų autorius. Vienoje „Draug.“ vietoje (147) tiesiog pasakyta: „Dingus carų ir kaizerių **absoliutizmui**, nebegalima ilgiau kęsti ir vieno kokio filologo **despotizmo**, juoba, kad jis, anot Šeiniaus betariant, yra tiesiog **bolševikiškas.**“ Taip, čia visai sutinku: absoliutizmas, despotizmas, bolševizmas, kalbant apie rašomosios kalbos dalykus, yra bartinas, atmestinas, varyte varytinas iš nepriklausomosios Lietuvos. Parodykite tuos kalbos despotus, bolševikus — ir tuoj pats imsiu juos šluoti, kad ir turėtų nukentėti del to mano šlavimo Jakštas, Druskius ir kiti tokie kalbos laisvės šalininkai; nepasigailėsiu nė senio besveikačio Rygiškių Jono, tik pasakykit aiškiai, kuo yra tie žmonės nusidėję laisvoje demokratų šalyje. A. Jakštas, kalbėdamas vienoje vietoje (148) apie Jablonskį, sako, kad jis, tas Jablonskis, kurs sakosi priėmęs dabar Vadovėlių Komisijos rašybą, yra priėmęs tikrai sakant tiktai savo rašybą, kad čia jis tiktai gudriai pasielgęs, žmonių akims apdumti. Kiek aš žinau, buvo kiek kitaip: Jablonskio rašyba prieš karą daug kuo skyrėsi nuo tos rašybos, kurios dabar laikosi ar turi laikytis Vadovėlių Komisijos redakcija; J. Jablonskis, priėmęs tos Komisijos rašybą, tuo pat pasisakė laikysiąsis ir toliau Mokslo Draugijos rašybos; jei toje Draugijoje bus kokių atmainų, tos atmainos bus privalomos ir jam, tik nekvaršinkit jo senos galvos visokiomis rašybos naujybėmis; vienas Jablonskis rašybos dalyko mūsų raštų reikalui negali nuspręsti, to jis niekad nėr norėjęs; kalbant apie filologų „despotizmą“ ar „bolševikiškumą“, niekad nereikia smerkti vieno kurio čia bolševiko ar despoto, Jablonskio ar kito kurio filologo, juo labiau, kad jie yra tiktai visuomenės nariai, tarnaują, šiaip ar taip, visuomenei. Kritikams čia reikėtų kiek švelnesniems, demokratesniems būti.

M. Grigonis, kalbėdamas apie mūsų kalbininkų prasimanymus (150), sako, kad Rusijos mokslo akademija reformavusi ir palengvinusi rusų rašybą, o mūsų kalbininkai despotai statą rašomajai kalbai tiktai pinkles... Ką čia Grigonis vadina mokslo akademija — yra tiktai naujosios bolševikų

valdžios padarai, taip reikėjo, rodosi, ir pasakyti, kam reikia kraipyti kritikuojant faktai? Mokslo akademija reformuoja rašybą, bet M. Grigonis giria čia ne jos reformą, bet bolševikų valdžios darbą.

M. Grigonis, pleškindamas kalbos mokytojus Jablonskį ir Balčikonį, sakosi pastebėjęs betgi, kad ir jų mokiniai neišmokstą taisyklingai rašyti (149), taip, kaip norįs Jablonskis. Jis turėjęs savo klasėse kelis tų kalbininkų mokinius ir galėjęs aiškiai pastebėti tų kalbininkų mokymo vaisius; iš to jis sprendžiąs apie Jablonskio rašybos sunkumą, netikimą mums. Argi čia Grigonio geras duotas argumentas? Argi Grigonis atsako už tai, ką kiekvienas jo mokinys moka? Volteris buvo ėjęs jėzuitų kolegijoje mokslą — argi toji kolegija yra kaltinama davusi pasauliui tokį „bedievį“? Ir Jablonskio, kaip ir M. Grigonies, mokinys yra nelygu mokiniui. Pagaliau ir šio meto M. Grigonis, kalbėdamas apie rašybos dalykus, daug kuo skiriasi, tur būt, nuo to M. Grigonies, kurs dirbo prieš karą Panevėžyje, arba nuo to Grigonies, kurs, įsigalėjus bolševikams Vilniuje, reikalavęs, kad jie, numetę nuo darbininkų sprando fabrikantų jungą, numestų tą jungą pagaliau ir nuo mokinių sprando...

M. Grigonis sakosi, būdamas mokytoju, panorės ir išmėginti vieną kitą kartą rašybos dalyką su mokiniais (148): dalis mokinių rašiusi „jablonskiškai“, kita tuo pačiu metu — „kauniškai“, kita — „bariškai“. Taip davęs mokiniams rašyti, pastebėjęs savo klasėse, kad sunkiausia esanti „jablonskinė rašyba“, lengvesnė esanti „Baro“ rašyba. Ką tuo išrodo mokytojui M. Grigonis? Man tas „išrodymas“ nieko nesako. Mokiniai rašo taip paprastai, kaip yra pratusi jų ranka, akis, kaip jie yra įpratę rašyti. Karo metu teko man vieną kartą mokyti 7-je gimnazijos klasėje. Turėjau mokinių, susirinkusių iš įvairiausių Lietuvos vietų. Išdėstęs išaiškinęs, kas yra garsinė rašyba, panorau, kad lentoje vienas mokinys, kuris buvo pirma nepratęs garsine rašyba rašyti, parašytų man ta rašyba žodžius **bėgti, aukštas, smaugti, laužti**... Mokinys, kaip sakiau, buvo nepratęs ta garsine rašyba rašyti. Ja buvo nepratę ir kiti tos klasės mokiniai. Ir kas gi išėjo? Jiems sunkiausia buvo ta rašyba rašyti, jie net spyriavosi su manim, tvirtino, kad jie tarią **bėgti** (su g), **laužti** (su ž)..., kad tokia turinti būti tų žodžių ir garsinė rašyba. Kaip gi Grigonis galėjo taip padaryti, kad vienos klasės mokiniai tuoj parodytų jam vienu diktantu, kuri rašyba yra visų lengviausia? Man šiandien rodosi, jog šių dienų Rusijos bolševikų rašyba tikrai yra lengvoka kai kurių Rusijos vietų žmonėms, bet man, įpratusiam kitaip rašyti rusų kalbos žodžius, toji rašyba yra tuo tarpu vis delto sunki, sunkesnė už... Groto rašybą.

M. Grigonies argumentai, kur jis kalba apie Jablonskio mokinius, apie mokslo akademiją, apie savo rašybos eksperimentą, nieko man, esu čia nuodėmingas, nepasako: jie man yra lyg iš piršto išlaužti arba tik kritikos reikalui sugalvoti.

Kritika reikalinga ir kalbos moksle ir rašybos moksle, bet ir čia, kaip ir visur, kritikas turi mokėt ir valdytis, be reikalo neskeryčioti, juo labiau, kada tas kritikas, kaip šiuo kartu, ir pats eina mokytojo darbą. Jei barate kalbininkus — barkite, bet barkite žmoniškai, neprasivardžiuodami, nebarkit už tai, kuo jie nėr nusidėję, šunų ant jų nekarstykit be reikalo, jų var-

do neimkit dovanai, neverskite jų įvairiais slapyvardžiais dangstytis... Nenorėdamas, kad mane skaudžiai bartų ir del šio straipsnio Jakštas, Druskius ir M. Grigonis, parašęs šitą straipsnį, nesirašau nė savo pavarde. Mano vardas Kirvelis, pavardė Nusmuko — taip pasisakau tik skaitytojui, — bet kritikams, kurie plūstis temoka ir pravardžiuoti mane ir kitus „mandarinus", pasirašau... kitaip.

Nedruskius.

Kaip nereikėtų kritikuoti.

(A. Jakštui, M. Grigoniui ir kitiems).

Apie kalbininkus ir jų prasimanymus kai kurie kritikai nekalbėjo mūsų laikraščiuose, rodosi, tiktai ėmus čia vokiečiams šeimininkauti; kada buvo aišku, jog vokiečiai ims netrukus kraustytis iš Lietuvos, tie kritikai, lyg atsiminę senuosius kalbininkų prasimanymus, vėl ėmė kažin kodel smarkiai varyti savo akciją. Dabar jie yra gavę tai akcijai ir naują, negirdėtą ligi šiol kritikų skaičiuje M. Grigonį. Šis pasirodė labai panašus savo taktika į kitus kalbininkų pleškintojus, dirbančius „Draugijoje". Tame laikraštyje rašoma dabar ypačiai apie „jablonskomanus" (150), apie „jablonskišką" ir „jablonskinę" rašybą, apie Jablonskio ir Rygiškių Jono „naujausius kalbos ir rašybos išradimus", apie tų žmonių baisųjį despotizmą ir kitas keršto šaukiamas nuodėmių nuodėmes.

Šio naujojo tų kritikų laikotarpio paminėsiu čia tiktai kai kuriuos reiškinius. Vienoje „Draugijos" vietoje (168...), kur barami matematikos terminai ir įvairūs Kernausko žodyno „prasimanymai", paimti iš Ryg. Jono žodynėlio, tų terminų autorium yra pavadintas tiesiog Rygiškių Jonas. Kernausko žodyne kritikas (A. D.) randa „visą, netikusią to kalbininko matematiškąją terminologiją su įvairiomis **daugybomis, dalybomis**... ir kitokiais keistumais, o taipgi ir nevykusiais naujadarais, k. š. **aktingas, deguonis, gesuonis** ir tt."

Jei dabartiniai matematikos terminai yra bartini, reikia barti del tų terminų matematikos mokytojai, ėmę tuos terminus vartoti, bet ne Ryg. Jonas, kurs matematikos dalykuose tikrai neturi ir nenori turėti sprendžiamo balso. Del vieno kito terminų dalykėlio jis, žinoma, pasako klausiamas savo nuomonę, kurią matematikai priima ar atmeta: čia spréndžia ne Rygiškių Jonas, jis nėr pats matematikos terminų autorius, A. D. be reikalo bara „jo" matematikos terminus ir naujadarus...

Vienoje „Draugijos" vietoje (147) tiesiog pasakyta: „Dingus carų ir kaizerių **absolutizmui**, nebegalima ilgiau kęsti ir vieno kokio filologo **despotizmo**, juoba, kad jis, anot Šeiniaus betariant, yra tiesiog bolševikiškas." Taip, čia visai sutinku: absoliutizmas, despotizmas, bolševizmas, kalbant apie rašomosios kalbos dalykus, yra dalykai bartini, atmestini, varyte varytini iš nepriklausomosios Lietuvos. Parodykite man tuos kalbos bolševikus, despotus — ir tuoj pats imsiu juos šluoti, kad ir turėtų nukentėti del to mano šlavimo Jakštas, Druskius ir kiti tokie kalbos laisvės šalininkai; nepasigailėsiu nė senio Rygiškių Jono, — tik pasakykit aiškiai, pirštu prikišamai, kuo yra tie žmonės nusidėję laisvoje demokratų šalyje.

A. Jakštas, kalbėdamas vienoje vietoje (148) apie Jablonskį, sako, kad šis, sakydamasis dabar nebeturįs savos atskiros rašybos (priėmęs Vadovėlių Komisijos rašybą), yra priėmęs, tikrai sakant, tiktai savą rašybą, kad čia jis tiktai gudriai pasielgęs žmonių akims apdumti. Man žinoma, jog čia kiek kitaip yra buvę: Jablonskio rašyba prieš karą daug kuo skyrėsi nuo tos rašybos, kurios dabar laikosi Vadovėlių Komisijos redakcija; J. Jablonskis, priėmęs Mokslo Draugijos ir drauge tos Komisijos rašybą, tuo pat pasisakė laikysiąsis ir toliau Mokslo Draugijos rašybos; jei jų rašyboje įvyktų kokių atmainų, — jei mūsų Mokslo Draugija, dirbdama mūsų visuomenei, įvesdintų ką nauja šiuo atžvilgiu, — tos atmainos bus privalomos ir jam; vienas Jablonskis rašybos dalyko negali nuspręsti mūsų raštams, to jis niekad nėr norėjęs, kad ir laiko jį kai kurie „Draugijos“ žmonės despotu, autokratu ar rašybos mandarinu; kalbant apie filologų „despotizmą“ ar „bolševizmą“, niekad nereikia smerkti kalbininkų apskritai, juo labiau, kad jie yra tiktai visuomenės nariai, tarnaują šiaip ar taip visuomenei, o Jablonskis, tas didžiausiasis „rašybos bolševikas“, nieko nauja šiuo atžvilgiu neprasimanydamas, prašo ir kitus nekváršinti jo senos galvos visokiomis rašybos naujybėmis ar senybėmis.

Kritikams („Draugijos“ žmonėms) čia reikėtų kiek švelnesniems ir demokratesniems būti.

M. Grigonis, kalbėdamas apie mūsų kalbininkų prasimanymus (150), sako, kad Rusijos Mokslų Akademija reformavusi dabar ir palengvinusi Rusų rašybą, o mūsų kalbininkai despotai statą rašomajai kalbai tiktai pinkles... Ką čia Grigonis vadina Mokslų Akademija — yra tiktai naujosios bolševikų valdžios padaras, taip reikėjo, rodosi, ir pasakyti. Kam Grig. kritikuodamas kraipo patį faktą? Mokslų Akademija irgi reformuoja rašybą, bet M. Grigonis giria čia ne jos reformą: jis giria bolševikų rašybos darbą, tik tą darbą vadina mokslų akademijos darbu.

M. Grigonis, kalbėdamas apie kalbos mokytojus Jablonskį ir Balčikonį, apie jų darbo vaisius, sakosi pastebėjęs, kad ir jų mokiniai neišmokstą taisyklingai rašyti (149) — taip, kaip rašąs Jablonskis. Jis turėjęs savo klasėse kelis tų kalbininkų mokinius ir galėjęs aiškiai pastebėti jų mokymo vaisiùs: nė tų kalbininkų mokiniai nemoką jablonskiškai rašyti. Jablonskio rašyba esanti be galo sunki, visai netinkanti mums... Argi čia Grigonio geras duotas argumentas tai tiesai išrodyti? Argi Grigonis atsako už tai, ką kiekvienas jo mokinys moka? Prancūzų Volter'as buvo ėjęs jėzuitų kolegijoje mokslą — argi toji kolegija yra kaltinama davusi pasauliui tokį „bedievį“? Ir Jablonskio, kaip ir M. G-nio, mokinys — nelygu mokiniui. Pagaliau ir šio meto M. Grigonis, kalbėdamas apie rašybos dalykus, daug kuo skiriasi, tur būt, nuo to M. Grigonies, kurs dirbo prieš karą Panevėžyje, arba nuo to Grigonies, kurs, mūsų nelaimės metu, įsigalėjus bolševikams Vilniuje ir Panevėžyje, buvo ėmęs reikalauti, kad jie, tie bolševikai, numetę nuo darbininkų sprando fabrikantų jungą, numestų pagaliau rašybos jungą ir nuo mokinių sprando...

M. Grigoniui, kalbant apie rašybos dalykus, nereikėtų kalbėti nei apie Jablonskį, nei apie Balčikonį. Dėstytų savo nuomones, ir tiek.

M. Grigonis sakosi buvęs panoręs, būdamas mokytoju, ir išmėginti rašybos dalyką su mokiniais (148): dalis mokinių rašiusi „jablonskiškai“, kita tuo pačiu metu — „kauniškai“, kita — „bariškai“... Taip davęs mokiniams rašyti klasėje ir išžiūrėjęs jų darbus, pastebėjęs, kad sunkiausia esanti „jablonskinė rašyba“, kad lengvesnė už ją esanti „Baro“ rašyba...

Ką tuo išrodo M. Grigonis? Man tas „išrodymas“ visai nieko nesako. Mokiniai rašo paprastai taip, kaip yra pratusi jų ranka, akis, kaip jie yra įpratę rašyti. Karo metu teko man vieną kartą mokyti 7-je gimnazijos klasėje (Rusijoje). Turėjau mokinių, susirinkusių iš įvairiausių Lietuvos vietų. Išdėstęs išaiškinęs, kas yra garsinė rašyba, kuo ji skiriasi nuo kilminės, panorau, kad lentoje vienas mokinys, kurs buvo pirma nepratęs garsine rašyba rašyti, parašytų man ta rašyba žodžius: bėgti, segti, smaugti, laužti, grąžtas... Garsine rašyba rašyti buvo nepratę ir kiti tos klasės mokiniai. Ir kas gi išėjo? Jiems dabar sunkiausia buvo ta rašyba rašyti, jie net spyriavosi su manim, tvirtino, kad jie tarią **bėgti** (su **g**), **laužti** (su **ž**)..., kad tokia turinti būti tų žodžių ir garsinė rašyba. Kaip gi Grigonis galėjo padaryti, kad vienos klasės mokiniai tuoj parodytų jam vienu diktantu, kuri rašyba yra visų lengviausia, kuri lengvoka, kuri sunkiausia? Man šiandien rodosi, jog šių dienų Rusijos bolševikų rašyba tikrai yra lengvoka kai kurių Rusijos vietų žmonėms, bet man, įpratusiam kitaip rašyti rusų kalbos žodžius, toji rašyba yra tuo tarpu vis delto sunki, sunkesnė už... „Groto rašybą“.

M. Grigonies argumentai, kur jis kalba apie Jablonskio ir Balčikonies mokinius, apie Rusų mokslo akademiją, apie savo rašybos eksperimentą, nieko man nepasako: jie man yra lyg iš piršto išlaužti arba tik kritikos reikalui sugalvoti.

Kritika reikalinga ir kalbos moksle ir rašybos moksle, bet ir čia, kaip ir visur, kritikas turi elgtis kultūringai, sąžiningai, be reikalo neskeryčioti, niekų neplepėti. Jei barate — barkite, bet barkite žmoniškai, neprasivardžiuodami, nebarkit už tai, kuo jūsų baramieji nėr nusidėję, šunų ant jų nekarstykit be reikalo, neverskit jų įvairiais slapyvardžiais dangstytis...

Nenorėdamas, kad mane dėl šio straipsnio imtų savotiškai nagan Jakštas, Druskius, Grigonis, po šituo straipsniu nepasirašau nė savo pavarde. Mano vardas **Kirvelis**, pavardė **Nusmuko** — tą tiesą pasisakau tiktai paprastajam skaitytojui, — bet kritikams, kurie plūsti temoka ir pravardžiuoti mane su visais kitais „mandarinais“, pasirašau, kaip matote, kitaip.

Nedruskius.

14. Šito straipsnio yra likęs juodraštis, kuris kiek skiriasi nuo to, kas išspausdinta „Lietuvos Mokykloj“. Yra ten vietų, išmestų iš šio straipsnio. Tas vietas čia dedame:

«1834-siais m., baigęs Maksvoje universitetinį filologijos kursą, važiavau į Lietuvą — savo darbo dirbti.

Sustojau Vilniuje. Pasiėmęs savo pažymėjimą, universiteto išduotą, nuėjau pas to laiko Vilniaus mokslo globėją — prašyti, kad paskirtų mane savo apygardoje senovės kalbų mokytoju. Paskaitęs mano prašymą ir mokslo pažymėjimą, kur aš buvau rašomas

metrikiškai „Янъ“ (ne „Иванъ“), globėjas nustebęs tuoj paklausė, kas aš esąs, kurios esąs tikybos, tautybės. Gavęs atsakymą, vėl nustebo ir nustebęs tiek tepasakė: „Kaip gi tamsta, baigęs universiteto kursą, ligi šiol nežinai, jog Vilniaus mokslo apygardoje nepriimami į mokyklų tarnybą katalikai?“ Ėmiau dar aiškinti, lyg nusimanydamas gudriai darąs, jog aš esu lietuvis, valstietis, šio krašto žmogus. Bet globėjas, nenorėdamas nė klausyti mano „gudriųjų“ aiškinimų, vis kišo man prašymą atgal. Pagaliau, matydamas nieko neišeisiant su tuo Vilnium, — globėjas vis apie katalikus ar lenkus ką kalbėjo, — neiškentęs ėmiau ir pasakiau: „Maksvos universitete profesoriai to dalyko — apie katalikus ir jų teises Vilniaus apygardoj mums per savo paskaitas nedėstydavo, aš to nežinojau...“

Globėjas tuoj atidavė man prašymą, tarytum pasakydamas: „Eik sau, kvaily! Tokių mums nereikia.“ Ir išėjau, it musę ryjęs, taip negražiai pradėjęs savo darbą dirbti Lietuvoje.

Parvažiavau namo, į Rygiškius. Išleidau netrukus prašymą Varšuvos mokslo globėjui, prašydamas, kad mane paskirtų mokytoju į Mariampolės arba bent Suvalkų gimnaziją. Atsakymo tuoj nebuvo; jo nė negalėjo taip veikiai būti. Buvo neramu, ypačiai po nelaimingojo Vilniaus.

. . . .

Po kiek laiko nuvažiavau į Mariampolę pasikalbėti su Petru Kriaučiūnu, J. Jasulaičiu, Botyrium. Netrukus nuvažiavau ir pats į Varšuvą. Varšuvoje tuo tarpu nieko nelaimėjau: nieko tiesiai neatsakė, žadėjo kiek vėliau atrašyti.

Rudenį gavau iš Varšuvos atsakymą, kad jie apygardoje turį tiek kandidatų, nieko nevaržančių apygardą, nereikalaujančių būtinai Mariampolės arba Suvalkų, jog jie mano prašymą... turį atmesti.

Nuknábinau nosį, ėmiau leisti į kitus kraštus prašymus, bet jau buvo vėlu. Beveik iš visur atsakydavo tuojau, kad mane palieką kandidatu mokytojo vietai; arba taip atsakydavo tiktai išreikalavę iš manęs žyminį ženklą (herbinę markę). Nieko nesulaukdamas iš atskirųjų apygardų, kuriose buvau laikomas kandidatu, išleidau pagaliau prašymą ministeriui, bet tas atsakydamas patarė vėl į atskiras apygardas kreiptis, nes mokytojų paskyrimai gimnazijoms ir šiaip mokykloms esą ne jo darbas.

Ir laukiau smárkaudamas mokytojo vietų apie penkerius metus.

Lietuvos ore maža tebuvo atmainų. Mokiau vaikus klebonijoje, dvare, dirbau teismo raštinėje, sueidavau su valdininkais, mokiausi gyventi. Per vieną valdininką, savo viršininką, pasiekiau teisingumo ministerį, kurs, būdamas jo artimas žmogus, išgirdęs apie nelaimingus mano nutikimus, baigus universitetą, ar tam tikrą mano darbštumą, padarė man protekciją: laišku paprašė, kad Rygos mokslo globėjas Kapustinas mane mokyklai suvartotų.

Netrukus gavau vietą Rygos apygardoje. Ministerio laišką įsiuvo į mano formuliarą, tuo pažymėdami pirmiausia, kad aš esu ne bet kas, kad mane ministeris giria ir užtaria.

Bedirbdamas mokykloje, sueidamas su žmonėmis, su mūsų krašto vaikais, su jų tėvais, pavažinėjęs atostogomis po Lietuvą, matydamas smarkiai dirbant man po nosim latvius, Lietuvos kaimynus, — vėl neiškenčiau nepasinėręs į savo darbą. Lietuvos žandarai, — pasirodydavau gana dažnai ir Lietuvoje, jie daug kas mane pastebėdavo, — nesnaudė. Mintaujoje, kur tuokart gyvenau, buvo nemaža lietuvių mokyklose. Po septynerių ar aštuonerių metų ėmė ir iškėlė mane vyresnybė į Revelį, į Estų kraštą (toli nuo Lietuvos). Praslinko dar keleri metai. Lietuvos pasienių žandarai pasirūpino mane ten iškratyti, — ir reikėjo mesti mokykla, nelaisvė patirti, iš viso „Vakarų pakraščio" išvažiuoti... Kas buvo toliau — šiam straipsniui, rašomam apie T. Žilinskį, neįdomu.»

15. Šis straipsnis buvo įdėtas ir į „Lietuvos" N 274; nuo „Š. Darbo" straipsnio jis tesiskiria vienu kitu nesvarbiu mažmožiu.

16. Čia yra rankraštyje užsilikęs lietuviškas tekstas, iš kurio buvo verstas į latvių kalbą straipsnis Čakstės paminėjimo rinkiniui: Jānis Čakste, Illūstrēts piemiņas rakstu krajums. Rigā, 1928. Originalui trūksta gale vieno kito sakinio; nebaigtas sakinys ir pirmos įtraukos pabaigoj, paskutinis ten žodis „Latviai". Tie trūkumai, matyti, pasidarė dėl to, kad lietuviškas tekstas rašytas ne spaudai, tik versti į latvių kalbą, rašytas svetima ranka, paties Jablonskio netaisytas. Vertimas Čakstės rinkiny išspausdintas pp. 100—101, gerokai sutrumpintas, sudaro ne daugiau kaip pusę čia duodamo lietuviško teksto.

17. Šie atsiminimai buvo skirti Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos sukaktuvių šventei. Ten juos skaitė Ant. Krisčiukaitis (Aišbė), Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo pirmininkas, irgi buvusis tos gimnazijos auklėtinis.

Straipsnių raidinis sąrašas

Pastebėtos spaudos klaidos.

Psl.	Eilė	Išspausdinta:	Turi būti:
6	25	žadynui	žodynu
15	37	šalise.	šalise,
17	6	pamatysi	pamatyti
23	40	tai.	tai,
37	38	apyžvalgos	apžvalgos
50	6	Dunojau supę	Dunojaus upę
54	39	gimenes	gimines
55	1	*Αvoδι*	*Αυδοί*
—	2	*Mυσοι*	*Mυσοί*
56	1	neturėtume	turėtume
64	13	svo	savo
—	32	svetimous	svetimus
—	34—35	*buinus* ir *bujoti* (= tarpus, sodrus; tarpti, taúkti, gražiai augti, keroti;	(šiuos visus žodžius išmesti)
68	35	atspausdinti	atspausdinimui
70	21	rus?	rusų
—	—	andą	randą
71	17	lieuviškumas	lietuviškumas
73	28	klausimu	klausimų
77	3	dori	dorai
77	36	ta	tą
78	18	dara	dar
84	22	sko	sako
86	37	gimtuvės»?!)...	gimtuvės»?!)... ir kelis raštelius: «Kurpius ir pikta dvase» (apsakymėlis),
93	36	išgaišimo	išgaišinimo
102	9	Spuzdindama	Spauzdindama
103	24	akise	akįse
105	39	sujudimas.	sujudimas,
107	5	kuriais	kuriais keliais
127	6	lietuviškai).	lietuviškai)."
131	24	plėšikai(.	plėšikai).
151	21	ateities.	ateities
156	26	stepresnė	stipresnė
168	29—30	žakrastijono	zakrastijono
176	36	policijos	„policijos
179	27	Šitie dviem	Šitiedviem

Psl.	Eilė	Išspausdinta:	Turi būti:
180	36	„Saulės".	„Saulės",
181	34	možmožis	mažmožis
189	30	menkas,	menkas
191	11	„Viltyje	„Viltyje"
198	1	dažniausiai	didžiausiai
201	12	joms	joms,
204	36	skruzdėlyne	skruzdėlyne,
208	8	dėl	del
232	28	žmones	Žmonės
234	4	tuoliau	toliau
247	20	galvą	galvą,
249	15	„Aušros nervais	„Aušros" nervais,
255	1	Lietuvoje	Lietuvoje,
266	10	atisiminimas	atsiminimas
282	36	možmožių	mažmožių
303	37	žodžių	žodžių",